

2022

praxis
mõttekoda

EY
Building a better
working world

RAHANDUSMINISTEERIUM

Euroopa Liit
Euroopa struktuuri-
ja investeerimisfondid

Eesti
tuleviku heaks

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Lõpparuanne

Eelhindamise on tellinud Rahandusministeerium.

Autorid

Aleksandr Michelson, PhD (Mõttekoda Praxis)

Merlin Nuiamäe (Mõttekoda Praxis)

Gerli Paat-Ahi (Mõttekoda Praxis)

Keiu Friedenthal (Ernst & Young Baltic)

Helli Toomsalu (Ernst & Young Baltic)

Helina Meier (Ernst & Young Baltic)

Maria-Johanna Reinstein (Ernst & Young Baltic)

Maris Merilo (Advokaadibüroo EY Law)

Evely Vendla (Advokaadibüroo EY Law)

Selle töö valmimisse on andnud olulise panuse ka

Andi Kiissel (Mõttekoda Praxis), Kadri Arrak (Mõttekoda Praxis), Kristi Anniste, PhD (Mõttekoda Praxis), Liina Järviste (Mõttekoda Praxis), Jaanus Terasmaa (TLÜ), Margit Viilmaa, Miriam Lehari (Mõttekoda Praxis), Jane Ester (Mõttekoda Praxis), Kaupo Koppel (Mõttekoda Praxis)

Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Michelson, A., Nuiamäe, M., Paat-Ahi, G., Friedenthal, K., Toomsalu, H., Meier, H., Reinstein, M.-J., Merilo, M., Vendla, E. (2022). Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

ISBN 978-9949-662-35-7 (pdf)

Sisukord

Kokkuvõte.....	6
Summary	14
Kasutatud lühendid	23
Sissejuhatus	24
1. Ettevõtlus.....	26
1.1. Turuülevaade	26
1.1.1. Ettevõtted: varasem ülevaade investeerimistegevusest	26
1.1.2. Ettevõtted: tulevased investeeringuvajadused	32
1.1.3. Ettevõtted: turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad	39
1.1.4. Kohalikud omavalitsused	63
1.2. Välisriikide kogemus.....	66
1.2.1. Välisriikide ettevõtlusvaldkonna turutõrked ja finantsinstrumentide uued arengud	67
1.2.2. Alustavate ja tegutsevate ettevõtete finantseerimine	67
1.2.3. Laenuinstrumendid kasuettevõtetele.....	69
1.2.4. Instrumendid eksporditehingute rahastamiseks	71
1.3. Olemasolevad finantsteenused.....	71
1.4. Võimalikud rahastamisvahendid.....	87
1.5. Investeerimisstrateegia ettepanek	92
1.5.1. Ülevaade investeerimisstrateegia ettepanekutest	92
1.5.2. Allutatud laen	93
1.5.3. Riigiabi reeglite kohaldamine (allutatud laen).....	95
1.5.4. Laenu ja toetuse kombineerimine	101
1.5.5. Riigiabi reeglite kohaldamine (laenu ja toetuse kombineerimine).....	103
1.5.6. Laenukäendus	103
1.5.7. Riigiabi reeglite kohaldamine (laenukäendus).....	105
1.6. Rahastamisvahendite rakendamise eeldatavad tulemused	109
1.6.1. Võimendav mõju ja lisaväärtus.....	109
1.6.2. Panus prioriteetide täitmisse.....	113
1.6.3. Juhised rahastamisvahendite jooksvaks hindamiseks ning eelhindamise ajakohastamiseks	115
2. Elamumajandus.....	120
2.1. Turuülevaade	120
2.1.1. Varasem ülevaade investeerimistegevusest.....	120
2.1.2. Tulevased investeeringuvajadused	125
2.1.3. Turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad	132
2.2. Välisriikide kogemus.....	149

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

2.2.1.	Välisriikide elamumajanduse turutõrked ja finantsinstrumentide hetkeolukord	150
2.2.2.	Korterelamute energiatõhususe tõstmise finantseerimise võrdlus	152
2.3.	Olemasolevad finantstooted.....	153
2.4.	Võimalikud rahastamisvahendid.....	162
2.5.	Investeeringistrateegia ettepanek	165
2.5.1.	Ülevaade investeeringistrateegia ettepanekutest.....	165
2.5.2.	Korterelamu renoveerimislaen	165
2.5.3.	Laenu ja toetuse kombineerimine	167
2.5.4.	Riigiabi reeglite kohaldamine (renoveerimislaen)	169
2.5.5.	Korterelamulaenu käendus.....	173
2.5.6.	Riigiabi reeglite kohaldamine (käendus).....	174
2.6.	Rahastamisvahendite rakendamise eeldatavad tulemused	176
2.6.1.	Võimendav mõju ja lisaväärtus	176
2.6.2.	Panus prioriteetide täitmise	179
2.6.3.	Juhised rahastamisvahendite jooksvaks hindamiseks ning eelhindamise ajakohastamiseks 181	
3.	Keskkonna valdkond	182
3.1.	Turuülevaade	182
3.1.1.	Ettevõtete investeeringustegevus, turutõrked ja mitteoptimaalsed investeeringisolukorrad 182	
3.1.2.	Kohalike omavalitsuste investeeringustegevus, turutõrked ja mitteoptimaalsed investeeringisolukorrad	199
3.2.	Olemasolevad finantstooted.....	203
3.3.	Rahastamisvahendite vajalikkusest	206
4.	Sotsiaalvaldkond.....	209
4.1.	Kohalikud omavalitsused	209
4.2.	Vähenenud töövõimega inimesed ja eluruumide kohandamist vajavad inimesed	212
4.2.1.	Ligipääsetavus.....	213
4.2.2.	Haridus ja tasemeõpe	218
4.2.3.	Töötamine.....	221
4.3.	Töötud	222
4.3.1.	Töötamine.....	223
4.3.2.	Haridus ja tasemeõpe	225
4.4.	NEET noored.....	228
4.4.1.	Töötamine.....	230
4.4.2.	Haridus ja tasemeõpe	231
4.5.	Lapsed ja pered	235
4.6.	Kokkuvõte	236

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

5. Tervishoiuvaldkond	237
5.1. Haiglad	237
5.2. Tervisekeskused	240
6. Hoolekande valdkond	248
7. Soovitused ja ettepanekud	256
7.1. Soovitused ja ettepanekud ettevõtluse valdkonnas	256
7.2. Soovitused ja ettepanekud elamumajanduse valdkonnas.....	261
7.3. Soovitused ja ettepanekud keskkonna valdkonnas	267
7.4. Soovitused ja ettepanekud Sotsiaalministeeriumi valdkonnades	270
Lisa 1. Eelhindamise meetodika	276
Lisa 2. Küsitluses osalenud ettevõtete arendamise või laiendamise seotud investeeringud viimase kolme aasta jooksul.....	284
Lisa 3. Ettevõtete hinnangud investeeringuvajaduse laenu summale ja laenugraafiku pikkusele ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks	287
Lisa 4. Esindusorganisatsioonide hinnangud nende valdkonna/piirkonna ettevõtete peamistele investeeringuvajadustele järgmise kolme aasta jooksul	292
Lisa 5. Välisriikide kogemus: ettevõtlusvaldkond	296
Lisa 6. Välisriikide kogemus: elamumajandus.....	309

Kokkuvõte

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

1. Eelhindamise eesmärk on välja selgitada valitud poliitikavaldkondades (ettevõtlus, elamumajandus, keskkond, Sotsiaalministeeriumi valdkonnad) esinevad turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad; selgitada ja põhjendada investeerimisvajadusi nendes valdkondades turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade leevendamiseks, kirjeldades võimalikku erasektori osalust ja rahastamisvahendi kasutamisest tulenevat lisandväärtust perioodil 2021–2027.

Ettevõtlus

2. 473 küsitlusele vastanud ettevõttest, kellel esineb vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele järgmise kolme aasta jooksul, 402 ettevõtet teevad investeeringuid ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks. Kõige rohkem plaanivad ettevõtted teha investeeringuid ettevõtte arendamisel või laiendamisel materiaalse vara soetamiseks, toote- ja teenusearenduseks ning turunduse, müügi, ekspordi arendamiseks.
3. Uue ettevõttega alustamisel on küsitlusele vastanud ettevõtete investeeringuvajaduse laenude mahud enamasti kuni 50 000 eurot. Kokku umbes 60% küsitluses kajastatud laenudest uue ettevõttega alustamisel on suuruses kuni 100 000 eurot. Teiste laenude mahud on eelkõige kuni 1 mln eurot, üksikutel juhtudel on mahud suuremad.
4. Ettevõtte arendamisel ja laiendamisel on valitud investeeringute liikide puhul laenude mahud enamasti alla 50 000 euro, kuid arvestataval määral on laene mahuga ka kuni 1 mln eurot. Ettevõtted plaanivad teha ka investeeringuid, võttes laene mahuga 1 kuni 10 mln eurot.
5. Olulisimad probleemid, millega ettevõtted investeeringuvajadusel katmisel kokku puutuvad, on tagatiste ebapiisavus, kõrged intressimäärad ja täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia). Olulisteks probleemideks võib pidada ka tagatiste ebapiisavust ettevõtte tegutsemise asukoha tõttu, ettevõtte puudulikku või vähest ajalugu, investeeringu seotust innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomisega ning vajaliku teabe puudumist erinevate rahastamisvõimaluste kohta.
6. Rohkem kui pooltele ettevõtetest, kes on kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid oma ettevõtte tegevuse rahastamiseks viimase kolme aasta jooksul, on mingil määral probleemiks laenude liiga lühikesed tagasimakseperioodid.
7. Ida-Virumaa ettevõtted on rahastamisvajaduste katmisel suuremal määral probleemidega kokku puutunud kui teised Eesti piirkonnad.
8. Ettevõtted, mis asuvad Eesti kahest peamisest tõmbekeskusest (Tallinn, Tartu) kaugemal, puutuvad ettevõtte arengut takistavate teadmiste ja/või oskuste puudusega suuremal määral kokku.
9. Küpsusfaasis olevad ettevõtted puutuvad turutõrgetega vähemal määral kokku kui äriidee ja varajases faasis või kasvufaasis olevad ettevõtted.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

10. Mida suurem ettevõtte on, seda paremaks muutub ligipääs panga- või hoiu-laenuühistu laenule. Ettevõtte suurenedes paranevad ka vastavad teadmised ja/või oskused ning need üha vähem takistavad ettevõtte arengut.
11. Võimalusel tasub riigil aidata turutõrkeid ületada eelkõige äriidee, seemne- või varajases faasis ja kasvufaasis või laienemisfaasis olevatel, tõmbekeskustest kaugemal asuvatel mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtetel. Väljapakutud investeerimisstrateegias on välja pakutud turutingimustest soodsamatel tingimustel instrumendid nimetatud sihtgruppidele.
12. Arvestades investeringute mõju ulatust, ei ole mõistlik piirata suurettevõtete ligipääsu rahalistele vahenditele, sest suurettevõtete projektid on majandusele suurema mõjuga ja majanduslike protsessidega rohkem seotud. Struktuurivahendite piiratud rahaliste vahendite tõttu ei sisalda väljapakutud investeerimisstrateegia finantstooteid suurettevõtetele.
13. On asjakohane teha pigem vähem (suuremat sihtrühma katvaid) ja püsivamaid KredExi finantstooteid, mille raames on võimalik vastavatele sihtrühmadele vajadusel erinevaid tingimusi kehtestada.
14. Sageli on muutused turul niivõrd kiired, et uusi meetmeid on vaja kiirelt, samas kui uute toodete väljatöötamine võtab aega. Selleks on oluline uuel programmiperioodil finantsinstrumentide disainimisel luua KredExi finantstootetesse võimalikult suurt paindlikkust.
15. Finantssektorilt tuli ettepanek laiendada KredExi käendust ka mitte-pankadest krediidiantjate laenudele ja võlakirjadele, et finantsturg oleks ettevõtete investeringuvajaduste katmiseks maksimaalselt ära kasutatud.
16. Äriidee ja varajases faasis olevatel ettevõtetel on võrreldes kasvufaasis või küpsusfaasis olevate ettevõtetega halvem ligipääs paljudele rahalistele vahenditele (ettevõtte põhivara müük, garantii, investeringutoetused, käendus, liising, omaniku investering, panga- või hoiu-laenuühistu laen) ning ootuspäraselt parem ligipääs ühisrahastusplatvormidele ja välise osapoole omakapitaliinvesteringule.
17. Ettevõtluse tarbeks on struktuurifondide vahenditest planeeritud 17,5 miljonit eurot, mille eest on võimalik rahastada hinnanguliselt 294 ettevõtet.
18. Struktuurifondide vahenditest on võimalik rahastada hinnanguliselt 200 ettevõtet kombineeritud stardilaenu pakkumise ja laenu summa suurendamise kaudu kokku summas 4,07 miljoni eurot. 200 ettevõttest jääb hinnanguliselt ellu peale 2 aastat asutamisest 130 ettevõtet.
19. **SOOVITUSED**
20. Pakkuda ettevõtetele finantstooteid rahastamisvahendite kaudu. Üldplaanis jätkata laenu ja käenduse pakkumist tuvastatud turutõrgete ületamiseks, sh pakkuda turutingimustest soodsamat intressi turutõrgete analüüsist selgunud sihtgruppidele.
21. Luua KredExi finantsteenustesse võimalikult suurt paindlikkust (nt pigem üks toode, mille raames on erinevad tingimused erinevatele sihtrühmadele/tõrgetele).
22. Kaaluda Ida-Virumaad piirkonnana, mille ettevõtetele lihtsustada ligipääsu finantsteenustele (nt soodsam intress, madalam käendustasu vms).
23. Ette näha KredExi finantsteenuste kasutamise võimalus suurettevõtete poolt.
24. Kaaluda suuremat instrumentide piirmäära eesmärgiga tagada paindlikkus investeringute rahastamisel, kuna on raske ette näha kõiki võimalikke tulevikus tehtavaid investeringuid, mis vajaksid riiklikku tuge.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

25. Pakkuda alustavale ettevõtjale toetusega kombineeritud stardilaenu. Ettevõtluse alustamisega kaasneva kõrge riski tõttu on soovitatav stardilaenu kombineerimisele läheneda tulemuspõhiselt.
26. Jätkuvalt pakkuda KredExi allutatud laene tagasimaksega üldjuhul kuni 15 aastat ja samal ajal laiendada sihtotstarvet ning jätkata laenukäenduse pakkumisega.
27. Kui varasemalt on KredEx rakendanud erinevaid laene sõltuvalt nende sihtrühmast ja/või otstarbest, siis paindlikkuse suurendamiseks (sh muutuvatele turutingimustele kiirelt reageerimiseks) on soovitatav luua üks allutatud laenu instrument, mille tingimusi on võimalik lähtuvalt sihtrühmast või rahastuse otstarbest varieerida.
28. Kaaluda KredExi käenduse laiendamist mittepankadest finantseerimisasutuste laenudele ja võlakirjadele.
29. Tagada ettevõtetele jooksvalt vajaliku teabe parem kättesaadavus rahastamisvõimaluste kohta eri allikatest kogu oma mitmekesisuses (EASist programmi „Euroopa horisont“) ja seda võimalusel ühe kanali kaudu (nt üks veebileht, kust leiab täpsemat teavet kõikide rahastamisvõimaluste kohta vastavate veebilinkide kaudu).
30. Üle vaadata olemasolevaid programmid ja meetmed, et ettevõtete oskuste ja teadmiste arendamise tegevused oleksid suunatud ka ettevõtetele, mis asuvad ja tegutsevad väljapool Tallinna ja Tartu, ning pöörata suuremat tähelepanu toote- ja teenuseinnovatsiooni tegemisega ning kõrgema lisandväärtusega toodete/teenuste arendamisega seotud teadmiste ja/või oskuste arendamisele. Investeeringustrateegia kohaselt on soovitatav pakkuda turutingimustest soodsamatel tingimustel finantstooteid teadmismahukatele ja kõrgema lisandväärtusega või selle poole püüdlevatele ettevõtetele.

Elamumajandus

31. 252 KÜ-d (28,1% küsitlusele vastanud KÜ-dest) on viimase kolme aasta jooksul teinud rekonstrueerimistöid, et tõsta hoone(te) energiatõhusust. 614 KÜ-d (69% küsitlusele vastanud KÜ-dest) kavatsesid teha järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid.
32. KÜ-d tavatsevad eri rahastusallikaid kombineerida. Viimase kolme aasta jooksul on seda teinud 143 KÜ-d 252st (57%). Levinuim kombineerimise viis oli KÜ remondifondi kasutamine koos panga- või hoiu-laenuühistu laenuga ning mingil määral ka kombineerimine KredExi toetusega. Järgmise kolme aasta jooksul kombineerivad peaaegu pooled küsitlusele vastanud KÜ-dest (46%) KÜ remondifondi nii panga- või hoiu-laenuühistu laenu kui ka KredExi toodetega. Võrreldes seniste rekonstrueerimistöde rahastusallikatega, on KÜ-del oluliselt suurem ootus KredExi toetuse, KOVi toetuse ja KredExi laenu kasutamise võimalustele.
33. Probleemid, millega KÜ-d rekonstrueerimistöde rahastamisel viimase kolme aasta jooksul kokku puutusid, on seotud rekonstrueerimistöde nii ettevalmistamise käivitamise, ettevalmistamisprotsessi kui ka rahastuse otsimisega.
34. Renoveerimistöde tegemisega seotud peamised probleemid on ebapiisavad omavahendid (nt väike remondifond, võlgnikud jms), rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia), KÜ liikmete madal riskivalmidus (finantskohustuse võtmise pelgus), investeeringuprojekti ettevalmistamise ja juhtimise suutlikkuse puudumine ning vajaliku teabe puudumine erinevate rahastamisvõimaluste kohta.
35. Tõmbekeskusest väljaspool asuvate korterite turuväärtus on madal ja väikese arvuga korterelamute renoveerimise hind ruutmeetri kohta on kõrgem. Eesti väikeasulate uuringu järgi võiks väikeasulate hoonete või nende kompleksi arhitektuurse ja ruumiloova tähtsuse arvestamine olla üks kriteerium (KredExi) renoveerimistoetuste määramisel asulate elujõulisuse tagamiseks.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

36. Väiksema korterite arvuga KÜ-d puutuvad investeringuvajaduse rahastamisel probleemidega suuremal määral kokku. Need probleemid on suuremad KÜ-del, kus on kuni 24 korterit (kaasa arvatud).
37. Harju ja Tartu maakonna puhul puutuvad KÜ-d probleemidega teiste piirkondadega võrreldes vähem kokku. Ida-Virumaa on just see piirkond, kus KÜ-d puutuvad probleemidega kõige rohkem kokku ning kus põhilisteks takistusteks on ebapiisavad omavahendid ja KÜ liikmete madal riskivalmidus.
38. Vähem kui pooled küsitluses osalenud KÜ-d (46%) hindavad ligipääsu panga- ja/või hoiu-laenuühistu laenule heaks või pigem heaks ning KredExi kolmele teenusele (rekonstrueerimistoetus, korterelamulaenu käendus ja renoveerimislaen) oluliselt vähem – kuni 23% KÜ-dest. Harjumaa ja Tartumaa KÜ-del on parem ligipääs panga- või hoiu-laenuühistu laenudele kui teistel piirkondadel. Madalaim hinnang on Lääne-Eesti KÜ-del (eespool toodud KredExi kolme toote puhul) ning Ida-Virumaa KÜ-del (kolme rahalise vahendi puhul: panga- või hoiu-laenuühistu laen, KredExi laen ja käendus).
39. Miljööväärtslikus piirkonnas, muinsuskaitsealal asuvatel ja/või kultuurimälestiseks tunnistatud üksikelamutel ja korterelamutel on suhteliselt suuremad takistused renoveerimistöde rahastamisel ehituslike ja muinsuskaitseliste piirangute tõttu, eriti väikeste KÜ-de ja/või väljaspool suurt linna asuvate KÜ-de puhul.
40. Kuna KOVide ligipääs panga- või hoiu-laenuühistu laenule on hinnanguliselt hea või pigem heaks (29 KOVi 42st küsitluses osalenud KOVist ehk 69% hindasid ligipääsu panga- või hoiu-laenuühistu laenule heaks või pigem heaks ja ainult kolmele KOVile on see pigem halb või halb), enamik KOVe ei puutu probleemidega rahastamisvajaduste katmisel elamumajanduses kokku või on see kokkupuude vähene, investeringute planeerimisel seavad KOVid prioriteete lähtudes ka netovõlakoomuse ülempiirist ja tähtsustavad teisi eluvaldkondi, siis ei ole laenu ja käenduse pakkumine KOVidele meie hinnangul praeguse elamumajanduse poliitika kontekstis vajalik, kui laenu või käenduse taotleja oleks KOV ise.
41. Lähtudes turuülevaate analüüsist, on mõistlik jätkata praeguste KredExi finantstootete ning toetuse pakkumisega. KÜ-del võib tekkida probleeme laenu saamisega eraturult ning praegused KredExi tooted koos KredExi rekonstrueerimistoetusega aitavad turutõrkeid ületada.
42. Elamumajanduse finantsinstrumentide lisaväärtuse analüüsi kohaselt on võimalik programmiperioodil struktuurifondide eelarvega (35 miljonit eurot) panustada 317 KÜ rahastamisse.
43. **PEAMISED SOOVITUSED**
44. Lähtudes turutõrgete analüüsist, on mõistlik jätkata praeguste KredExi finantstootete ning toetuse pakkumisega. Turutõrgete analüüs näitas, et KÜ-del võib tekkida probleeme laenu saamisega eraturult ning praegused KredExi tooted koos KredExi rekonstrueerimistoetusega aitavad turutõrkeid ületada.
45. Pakkuda finantstooteid KÜ-dele, kellele finantseerimisasutus pole andnud laenu või on seda teinud ebamõistlikel tingimustel (nt väga lühike tähtaeg, tavapärasest oluliselt kõrgem intress).
46. Kaaluda toetusemäära sidumist hoone renoveerimise tulemuspõhisusega (nt teatud energiamärgise saavutamisel konverteeritakse osa laenust toetuseks, sh mida kõrgem energiamärgis saavutatakse, seda suurem osa laenust konverteeritakse).

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

47. Kaaluda pikemat laenu tagasimaksmise perioodi ja/või kõrgemat toetuse määra miljöövärtuslikus piirkonnas ja muinsuskaitsealal asuvatele ning kultuurimälestiseks tunnistatud üksikelamutele ja korterelamutele.
48. Üle vaadata olemasolevaid ja vajadusel töötada välja uued meetmed ja tegevused (nt elanike teadlikkuse suurendamiseks renoveerimistöde vajalikkusest) rahastusvõimaluste kohta teabe paremaks jagamiseks ning rekonstrueerimistöde projekti ettevalmistamise ja juhtimise suotlikkuse tõstmiseks (nt kompetentsikeskuste, nõustamiskeskuste loomine, et toetada KÜ-sid dokumentide ettevalmistamisel KredExi toetuse saamiseks).
49. Välja töötada KOVide kaasamise strateegia ja juhtnöörid / juhendmaterjal KOVidele renoveerimistöde mahtude suurendamise motiveerimiseks / toetamiseks.

Keskkond

50. Ringmajandusega seotud investeeringuid teevad ettevõtted eelhindamise raames korraldatud ettevõtete küsitluse alusel eelkõige omavahenditest. Laenu/käenduse võtmise vajaduse korral puutuvad ettevõtted kokku sarnaste probleemidega, nagu kõik teised ettevõtted sõltumata investeeringute eesmärgist. Kolm peamist probleemi on: ebapiisavad tagatised pankade või hoiu-laenuühistute jaoks, täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia) ning ettevõtte madal krediitdikõlblikkus pankade või hoiu-laenuühistute jaoks ettevõtte puuduliku või vähese ajaloo tõttu.
51. Kui investeeringute tegemisel lähtutakse keskkonna-alasest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnaeesmärkidesse) või investeeringuid tehakse kitsalt ringmajanduse valdkonnas, puutub ettevõtte kokku suuremate takistustega rahastusvajaduse katmisel.
52. Kui mõni investeering, muuhulgas regulatsiooni kehtestamisest ajendatuna, ei too ettevõttele otsest kasu (ei tekita suuremat käivet ega vähenda kulusid), siis ettevõtete ootus on pigem toetuse saamine.
53. Ettevõtted võivad ka praegu KredExi pakutavaid finantsteenuseid kasutada ka nende investeeringute puhul, mis panustavad muuhulgas keskkonnaeesmärkide saavutamisse. Ka uue ühtekuuluvuspoliitika perioodil tuleb meie hinnangul pakkuda finantsteenuseid ettevõttele valdkonnas ning need sobivad ka selleks, et panustada keskkonnaeesmärkide saavutamisse. Seega ei ole mõistlik dubleerida juba olemasolevaid ja tulevase ettevõttele valdkonna rahastamisvahendeid.
54. Eesti on samas üks nendest ELi riikidest, kes peab teiste riikidega võrreldes tegema keskkonna valdkonnas suurema hüppe, ning toetused peavad aitama ületada keskkonna valdkonnast tingitud suuremaid takistusi.
55. Eespool toodud järeldused kehtivad keskkonna valdkonna kohta tervikuna ja eraldi võetuna ka järgmise kolme fookusteema kohta: (a) tööstuse ja teenindussektori, sh VKEde, energia- ja ressursitõhusus, ja ressursiauditite tegemine, (b) jäätmete ringlussevõtt ja ohutu materjaliringlus, (c) jäätmetekke ja pakendamise vältimine ja vähendamine, toodete korduskasutus.
56. Rahastamisvahendite ehk finantsteenuste pakkumine riigi poolt KOVidele ringmajanduses ei ole põhjendatud, sest KOVidel ei ole probleeme rahaliste vahendite kaasamisel, välja arvatud siis, kui KOVil on kõrge laenukoormus ja/või KOV peab suunama oma piiratud ressursse teiste prioriteetsemate eesmärkide saavutamiseks. See hinnang ei puuduta tagastamatuid toetusi, mida võib pakkuda KOVidele nt kindlate tegevuste elluviimise soodustamiseks.

57. **PEAMISED SOOVITUSED**

58. Kasutada ühtekuuluvuspoliitika keskkonnanäesmärkide saavutamisele suunatud rahalisi vahendeid tagastamatute toetuste andmiseks ettevõtetele.
59. Kaaluda ettevõtluse valdkonna rahastamisvahendite kaudu pakutavate finantsteenuste sidumist keskkonnanäesmärkidega. Finantstoodete pakkumisel riigi poolt ettevõtluse valdkonna alt keskkonnainvesteeringute jaoks tuua finantstoodete eesmärkides ning teavitus- ja turundustegevustes selgelt esile finantstoodete kasutamise võimalused keskkonna valdkonnas ning just teavitus- ja turundustegevustes nende finantstoodete kasutamise kasu ja mõju ettevõttele.
60. Kaaluda soodsamaid tingimusi laenu ja käenduse pakkumisel keskkonnanäesmärkidega seotud investeeringute rahastamisel võrreldes teiste investeeringute liikidega.

Sotsiaalvaldkond

61. Enamik sotsiaalvaldkonna sihtrühmade vajadusi on lahendatavad eelkõige tagastamatute toetuste kujul, teenuste kujul või muude tegevuste abil. Seda eelkõige seetõttu, et tegemist on haavatavate sihtrühmadega, kelle jaoks laenu võtmine on sageli viimane variant, mida nad teha soovivad või saavad. Laenu teenindamine ei pruugi olla võimalik töötutel, vähenenud töövõimega inimestel või kodude kohandamist vajavatel inimestel ning NEET noortel. Need inimesed, kellel on laenu võtmise võimekus olemas, saavad seda teha vastavalt praegustele laenutingimustele ehk siis laenu võtmine on kättesaadav ning soodsamatel tingimustel laenu/käenduse pakkumine oleks turu moonutamine. Sama kehtib tööandjate kohta, kes tahaksid/võiksid oma töökeskkonda kohandada vastavalt vähenenud töövõimega inimeste vajadustele. Laenu võtmine on kättesaadav, aga probleem on motivatsioonis, millele tuleb tegeleda teistel viisidel.
62. Kovid vajaksid täiendavat ressursi, et teha sotsiaalvaldkonna investeeringuid, kuid laenu saamise võimalus on neil praegu kättesaadav. Laenu ei võeta sageli seetõttu, et Kovi laenu võtmise võimekus on madal ning puudub võimalus laenu teenindada ja seda eriti väiksemates Kovidides. Sotsiaalvaldkonna investeeringute tegemisel loodavad Kovid siiski suures osas riigipoolsetele tagastamatutele toetustele ning need Kovid, kellel laenamise võimekus on ning kelle poliitilised prioriteedid seda soovivad, laenu ka võtavad. Kovid teeksid hea meelega koostööd ka erasektoriga (nt sotsiaalsete ettevõtete ja teiste teenuseosutajatega), kuid ka nemad põrkavad sageli sama probleemi otsa, et sotsiaalvaldkonna investeeringud ei võimalda piisavas mahus laenu teenindada.
63. Tööandjatel on madal motivatsioon teha üldisi töökoha füüsilise keskkonna kohandusi vastavalt vähenenud töövõimega inimeste vajadustele. See võib see takistada rohkematel vähenenud töövõimega inimestel tööd leida.
64. Elu- ja kortermajade puhul on kõige suuremaks ligipääsetavuse probleemiks enne 1993. a ehitatud viiekordsetes kortermajades lifti puudumine; seda tüüpi kortermajad on väga levinud. Samuti puuduvad paljudel sellistel kortermajadel peasissepääsu juures kaldteed, käsipuud ja piirded. Kõigi nende kohanduste tegemine on sageli aga ebaproportsionaalselt kallis võrreldes ligipääsetavusest kasusaavate elanike arvuga. Euroopa Regionaalarengu Fondi meede oli neile kohanduste tegemisel väga suureks abiks, kuid kohandusi on endiselt vaja teha palju, aga kõige jaoks Kovi raha ei jätku. Sageli on olemasolevate hoonete kohandamise puhul takistuseks KÜ vastuseis ja Päästeameti nõuded. Lisaks sellele on suuremad kohandused inimeste endi jaoks sageli liiga kallid. Praegused nõuded ei taga ligipääsetavust ka uue projekteeritava kinnisvara puhul, sest otsesed nõuded ligipääsetavusele ei tulene üldiselt ka detailplaneeringust ja projekteerimistingimustest, st Kovi ei nõua ligipääsetavaid (elu)hooneid.
65. Kovid on puudu teenusemajadest, kus eakad inimesed saaksid hästi kergesti ise hakkama ja kus Kovi on lihtsam korraldada sotsiaalhoolekannet. Nende investeeringute tegemine on mitmete

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

KOVide jaoks kallis ning läbi mõtlemata on teenusemajade äriplaan koos nõudluse analüüsiga ning selleks vajalikud nn riiklikud finantstooted.

66. Sotsiaalsetel ettevõtetel on investeringute vajadused nii ruumidesse, digilahendustesse kui ka turundusse, samas satuvad nad vahel juriidiliselt hallile alale olenevalt vormist (MTÜ/OÜ), mistõttu võivad neile kas laenu või toetused olla raskesti kättesaadavad. 2022. aasta kevadel valmis uuring Eesti sotsiaalsete ettevõtete investeerimisvalmiduse ja vajaduste kohta, mille kohaselt on sotsiaalsetel ettevõtetel vaja pikemaajalisi ning madalama intressiga laene.
67. Töötukassa pakub töötavatele ning töötutele inimestele teenusena tööturukoolitusi. Samas ei pruugi kõigi inimeste motivatsioon lõpetada koolitus ning endale seejärel töökoht leida alati kõrge olla, mida koolituse läbimine toetab, kuivõrd tegemist on tasuta koolitustega ning koolituse läbimisele ei järgne kohustust leida töökoht ning kasvõi osaliselt koolituse eest ise tasuda.

68. SOOVITUSED

69. Kaaluda rahastamisvahendite eelhindamise II etapi läbiviimist SoMi valdkondades ning fookusteemadena käsitleda/analüüsida:
1. töandjate motivatsiooni tõstmise võimalusi üldiste töökohta füüsilise keskkonna kohanduste tegemiseks rahastamisvahendite kaudu;
 2. teenusemajade ärimudelit (riigi, KOVi ja erasektori koostöö) ning kas ja milliseid rahastamisvahendeid oleks vaja (KOVile ja/või eraettevõtetele), sh analüüsida vastavat välispraktikat;
 3. kas ja milliseid rahastamisvahendeid oleks vaja pakkuda sotsiaalsetele ettevõtetele; analüüsida sotsiaalsetele ettevõtetele suunatud rahastamisvahendite pakkumist välisriikides;
 4. kuidas jagada koolituste kulusid koolitatava ja riigi vahel (näiteks võimaldada inimestel laenu abil koolitusel osaleda ning küsida nendelt laenu tagasimakset alles seejärel, kui inimene on koolituse järel/abil leidnud endale töökohta); sh analüüsida, milliste gruppide puhul ja millistel tingimustel võimaldada tasuta koolitusi; sh analüüsida välisriikide kogemusi koolituskulude jagamisel riigi ja koolitatavate vahel, et leida nende hulgast Eesti konteksti sobivaimaid.
70. Kaaluda seaduste muutmist, et uusarenduste puhul oleksid eluhoonete teatud korrused kõigile ligipääsetavad, et vähemalt tulevikus oleks rohkem ligipääsetavaid elumaju.

Tervishoiuvaldkond

71. Suurtel regionaalhaiglatel on välja kujunenud oma finantspartner – Põhjamaade Investeerimispank – ning olles korra protsessi läbi teinud, siis laenu saamine erinevate investeringute tegemiseks ei ole probleem. Nendel haiglatel, mille omanik on KOV, käib kogu laenu taotlemine ja haldamine küll läbi KOVi, kuid otseseid turutõrkeid ei toodud ka seal välja.
72. Regionaalhaiglatel ja keskhaiglatel ei ole küll otseseid probleeme, mis võiksid ohustada nende finantsjätkusuutlikkust, kuid üldhaiglad peavad lähiajal oma infrastruktuuri uuendamisse oluliselt investeerima. Samas aga on neil laenusaamiseks ebapiisav sissetulek või laenukoormus juba maksimumi saavutanud.
73. Uute esmatasandi tervisekeskuste loomisel on tekkinud tõrkeid nii rahastamise kui ka korraldusliku poolega. Rahastamisel on eelkõige probleemiks olnud see, et kui perearstid on tahtnud ise tervisekeskust teha, siis ei ole neil olnud vahendeid omaosaluseks ning seejärel on tulnud KOV või haigla appi. Samas võib olla see problemaatiline ka KOVide jaoks (eriti n-ö vaesemate) ja vahel

panustavad ka haigla ning KOV mõlemad tervisekeskuse ehitamisse. Riiklikku sekkumist olekski ehk kõige enam vaja nendel juhtudel, kus tervisekeskus on vajalik, aga vahendeid selle loomiseks ei leita.

74. Tervishoiuteenuste jaoks on valmis laenu võtma 12,4% küsitluses osalenutest ning laenu ei võtaks 39,8% vastanutest. Ligi pooled ei osanud sellele küsimusele vastata. Need, kes vastasid, et ei ole nõus laenu võtma, tõid peamiseks põhjuseks tahtmatuse ennast laenuga siduda ja selle, et laenu nagunii ei anta või et nad ei jaksaks seda tagasi maksta. Sealjuures toodi välja ka see, et laenu ei anta olemasolevate võlgnevuste või suure laenukoormuse pärast. Seega ei ole rahastamisvahendite loomine tervise teenuste saamiseks põhjendatud. Tuleb aga arvestada seda, et see tõlgendus tuleneb küsitluses osalenud inimeste profiilist, kes on eelkõige abivajavad inimesed.

75. **SOOVITUS**

76. Üle vaadata regionaalhaiglatega mitte võrgustunud üldhaiglate (üksikhaiglate) pikaajalise jätkusuutliku finantsilise toimetuleku toetamise põhimõtted investeeringute tegemiseks.

Hoolekande valdkond

77. Kõige suuremad probleemid investeerimisvahendite leidmisel on väiksematel hooldekodudel, kus on vähe voodikohti ja üleüldine majandamine võrreldes suuremate hooldekodudega keerulisem. Nende hooldekodude puhul sõltub ka palju KOVi toetusest. Kui riik võtab siiski selge suuna, et vaja oleks arendada inimkesksemat ja väiksemat hooldekodude võrku, siis tuleks riigil ka sekkuda (näiteks 1 + 1 + 1 ehk klient + KOV + riik mudel) ning koos sellega ka mõelda, kuidas tagada finantstoodete kättesaadavus.
78. Eestis on erasektori hooldekodusid ja üldiselt on need suuremad võrgustikud, kus on mitmes kohas majad ning palju voodikohti. Kuna need hooldekodud on loodud ka investorite abiga ning jätkusuutlikkus on hea, siis turutõrkeid ei esine. Kõige keerulisem oleks oma hooldekodu luua n-ö üksiküritajal, kes tahab seda algusest peale luua ning voodikohti ei tuleks üle saja. Sellisel juhul ei saaks need ka tõenäoliselt laenu ning lisainvesteeringuteta jääks hooldekodu tõenäoliselt loomata, mistõttu ei ole neil võimalik piirkondliku katmata vajaduse lahendamisele seal kaasa aidata, kus hooldekodu ei ole (või pole kohti piisavalt) ning KOV ei ole selle loomisest ka huvitatud.

79. **SOOVITUS**

80. Analüüsida, kas ja millist riiklikku abi oleks vaja pakkuda turule siseneda soovivatele eraettevõtetele, kes soovivad hooldekodu luua.

Summary

Ex-ante evaluation of the planned financial instruments from the cohesion policy funds for the period 2021-2027 to the Ministry of Finance

81. The aim of the ex-ante assessment is to analyse the market failures and non-optimal investment situations in the selected policy areas (entrepreneurship, housing economy, environment, and fields of the Ministry of Social Affairs); explain and justify the investment needs in these areas to mitigate market failures and non-optimal investment situations, describing possible private sector participation and the added value resulting from the use of the financial instruments in the period 2021-2027.

Entrepreneurship

82. Out of 473 companies responding to the survey which will have to use additional financial resources in the next three years, 402 companies will make investments for the development or expansion of the company. Most companies plan to make investments in the development or expansion of the company for the acquisition of material assets, product and service development, and the development of marketing, sales, and exports.
83. When starting a new business, the volume of loans for the investment needs of companies that responded to the survey is mostly up to 50 thousand euros. In total about 60% of the loans taken when starting a new business reflected in the survey are up to 100 thousand euros. The volumes of other loans are primarily up to 1 million euros; in individual cases, the volumes are larger.
84. For the selected types of investments for the development and expansion of the company, the volumes of loans are mostly below 50 thousand euros, but the loan volume is also up to 1 million euros to a considerable extent. The companies also plan to make investments by taking loans in the amount of 1 to 10 million euros.
85. The most important problems that companies face when covering their investment needs are insufficient collateral, high interest rates, and the complexity and/or time-consuming nature of raising additional funds (excessive bureaucracy). Inadequate collateral due to the location of the company, a lack of or limited information on the company, the connection of the investment to bringing innovation-intensive or novel technologies to the market, and the lack of necessary information about various financing options can also be considered important problems.
86. More than half of the companies that have used or tried to use additional financial means to finance their business activities in the last three years said that the repayment periods of loans are too short.
87. Companies in Ida-Viru County have encountered problems in covering financing needs to a greater extent compared to other regions of Estonia.
88. Companies that are located further away from the two main centres of attraction of Estonia (Tallinn, Tartu) are exposed to a greater degree of lack of knowledge and/or skills that hinder the development of the company.
89. Maturity stage companies are less likely to experience market failures compared to business idea and early stage or growth stage companies.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

90. The bigger the company, the better the access to a loan from a bank or savings and loan association. As the company grows, the corresponding knowledge and/or skills also improve, meaning they become less and less of an obstacle to the development of the company.
91. If possible, the state should help overcome market failures, especially for micro, small, and medium-sized enterprises in the business idea, seed or early stage, and growth stage or expansion stage that are located further from the centres of attraction. The proposed investment strategy contains instruments for the mentioned target groups under conditions more favourable than the proposed market conditions.
92. Considering the scope of the impact of investments, it is not reasonable to limit the access of large companies to financial resources, because the projects of large companies have a greater impact on the economy and a greater connection to economic processes. Due to the limited financial resources of the Structural Funds, the proposed investment strategy does not include financial products for large companies.
93. It would be more effective to offer fewer (covering a larger target group) and more permanent KredEx financial products, within which it is possible to establish different terms and conditions for the respective target groups, if necessary.
94. Often, the changes in the market are so fast that new measures are needed quickly. Unfortunately, the development of new products takes time. Therefore, it is important to create as much flexibility as possible in KredEx financial products when designing financial instruments in the new programme period.
95. The financial sector proposed to extend the KredEx surety to the loans and bonds of non-bank creditors, so that the financial market is maximally used to cover the investment needs of companies.
96. Enterprises in the business idea and early stage have worse access to many financial resources (sale of fixed assets of the enterprise, guarantee, investment subsidies, surety, leasing, owner's investment, loan from a bank or savings and loan association) and, as expected, they have better access to crowdfunding platforms and equity investment from an external party compared to enterprises in the growth or maturity stage.
97. 17.5 million euros have been planned from the Structural Funds for the field of entrepreneurship, and it is estimated that 294 companies can be financed.
98. Taking into account the increased loan amount and the planned budget of 4,07 million euros, only 200 new companies can be funded (with a combined start-up loan) and 65% (130) remains operating after two years since establishment.
99. **RECOMMENDATIONS**
100. Offer companies financial products through financial instruments. Continue offering loans and surety to overcome identified market failures, including offering a more favourable interest rate compared to market conditions to the target groups identified during the analysis of market failures.
101. Create as much flexibility as possible in KredEx financial services (e.g., offering one product with different terms and conditions for different target groups/failures).
102. Consider Ida-Viru County as a region for which companies should have easier access to financial services (e.g., cheaper interest, lower surety fee, etc.).
103. Offer the possibility of using KredEx financial services to large companies.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

104. Consider a higher instrument limit with the aim of ensuring flexibility in financing investments, as it is difficult to foresee all possible future investments that would require state support.
105. Offer start-up entrepreneurs a start-up loan combined with a subsidy. Due to the high risk associated with starting a business, it is recommended to approach the combination of start-up loans based on results.
106. Continue to offer KredEx subordinated loans with a repayment period of generally up to 15 years, and at the same time to expand the target purpose, and to continue to offer loan guarantees.
107. If KredEx has been offering different loans depending on their target group and/or purpose, then in order to increase flexibility (including quick response to changing market conditions) it is recommended to create one subordinated loan instrument, the terms of which can be varied depending on the target group or the purpose of financing.
108. Consider expanding the KredEx surety to the loans and bonds of non-bank financial institutions.
109. Ensure better availability of current necessary information for companies about various funding opportunities from different sources (from Enterprise Estonia to the Horizon Europe programme) and if possible, through one channel (e.g., one website where you can find more detailed information about all funding opportunities via the corresponding web links).
110. Review the existing programmes and measures so that skills and knowledge development activities are also aimed at companies that are located and operate outside of Tallinn and Tartu, and pay more attention to the development of knowledge and/or skills related to product and service innovation and the development of products/services with higher added value. According to the investment strategy, it is advisable to offer financial products on more favourable terms than market conditions to knowledge-intensive companies with higher added value or striving for it.

Housing economy

111. 252 apartment associations (28.1% of the apartment associations that responded to the survey) have carried out reconstruction works in the last three years to increase the energy efficiency of the building(s). 614 apartment associations (69% of the apartment associations that responded to the survey) plan to carry out reconstruction works in the next three years.
112. It is common practice for apartment associations to combine different sources of funding. During the last three years, 143 apartment associations out of 252 (57%) have done this. The most common way of combining was the use of the repair fund of the apartment association together with a loan from a bank or savings and loan association, and to some extent combining it with a KredEx reconstruction grant. Almost half of the apartment associations that responded to the survey (46%) will combine the repair fund of the apartment associations with a loan from a bank or savings and loan association as well as KredEx products over the next three years. Compared to the current sources of financing for reconstruction works, apartment associations have a significantly higher expectation of KredEx support, local government support, and the possibilities of using a KredEx loan.
113. The problems encountered by apartment associations in the financing of reconstruction works in the last three years are related to the initiation of preparation for reconstruction works, the preparation process, and the search for financing.
114. The main problems related to the execution of renovation works are insufficient own funds (e.g., small repair fund, debtors, etc.), the complexity of raising funds and/or time consumption (excessive bureaucracy), low risk appetite of members of apartment associations (fear of taking on financial

- obligations), lack of capacity to prepare and manage an investment project, and lack of necessary information about different financing options.
115. The market value of apartments outside centres of attraction is low, and the renovation price per square metre of apartment buildings with a small number of apartments is higher. According to the research study of small settlements in Estonia, consideration of the architectural and space-creating importance of the buildings or groups of buildings of small settlements could be one of the criteria for determining (KredEx) renovation grants to ensure the viability of settlements.
 116. Apartment associations with a smaller number of apartments encounter more problems in financing investment needs. These problems are greater in apartment associations with approximately up to 24 apartments (inclusive).
 117. Apartment associations in Harju and Tartu counties face less problems compared to other regions. Apartment associations in Ida-Viru County encounter the most problems. The main obstacles for apartment associations in Ida-Viru County are insufficient own resources and low risk appetite of members of apartment associations.
 118. Less than half of the apartment associations that participated in the survey (46%) rate access to bank and/or savings and loan association loans as good or rather good. Significantly less of the apartment associations (up to 23%) rate access to the three services of KredEx (reconstruction grant, loan guarantee, and apartment building renovation loan) as good or rather good. Apartment associations in Harju and Tartu counties have better access to bank or savings and loan association loans compared to other regions. The lowest rating is for apartment associations in Western Estonian (for the three above-listed KredEx products) and apartment associations in Ida-Viru County (for three financial instruments: loan from a bank or savings and loan association, KredEx loan, and KredEx surety).
 119. Detached houses and apartment buildings located in an area of cultural and environmental value or a heritage conservation area and/or recognised as a cultural monument have relatively greater obstacles to financing renovation works due to construction and heritage protection restrictions, especially in the case of small apartment associations and/or apartment associations located outside a large city.
 120. The access of local governments to loans from banks or savings and loan associations is considered good or rather good (29 of the 42 local governments participating in the survey, or 69%, assessed access to loans from banks or savings and loan associations as good or rather good; only three local governments rated it rather bad or bad), meaning that most local governments do not encounter problems in covering financing needs in the housing industry or they encounter problems to a limited extent. In addition, when planning investments, local governments set priorities based on the upper limit of the net debt burden and give importance to other areas of life. Therefore, in our opinion, offering loans and loan guarantees to local governments is not necessary in the context of the current housing policy if the applicant for a loan or surety would be the local government itself.
 121. Based on the analysis of the market overview, it is reasonable to continue offering the current KredEx financial products and grant. Apartment associations may have problems obtaining loans from the private market, and the current KredEx products together with the KredEx reconstruction grant help to overcome market failures.
 122. According to the analysis of the added value of housing financial instruments, it is possible to contribute to the financing of 317 apartment associations with the structural funds budget (35 million euros) during the program period.

123. RECOMMENDATIONS

124. Based on the market analysis, it is reasonable to continue with the current KredEx financial products and a grant. Analysis of market showed that apartment associations may have problems getting loans from the private market, and the current KredEx financial products together with KredEx's reconstruction grant help to overcome market failures.
125. Offer financial products to apartment associations to which the financial institution has not granted a loan or has done so under unreasonable conditions (e.g., very short repayment term, significantly higher than usual interest rate).
126. Consider linking the subsidy rate to the result-based renovation of the building (e.g., when a certain energy label is achieved, part of the loan is converted into a subsidy, i.e., the higher the energy label is achieved, the larger part of the loan is converted into a subsidy).
127. Consider a longer loan repayment period and/or a higher grant rate for detached houses and apartment buildings located in areas of cultural and environmental value and heritage protection areas and those recognised as cultural monuments.
128. Review the existing and, if necessary, develop new measures and activities (e.g., to raise awareness of residents about the necessity of renovation works), to better share information on financing opportunities, and to increase the capacity for project preparation and management of reconstruction works (e.g., the creation of competence centres or consulting centres to support apartment associations in preparing documents for KredEx grants).
129. Develop a strategy for the involvement of local governments and guidelines/instructional material for local governments to motivate/support the increase in the volume of renovation works.

Environment

130. Based on the survey of companies that has been conducted as part of the pre-assessment, companies make investments related to the circular economy primarily from their own funds. When there is need to inquire a loan or loan guarantee, they encounter similar problems as all other companies, regardless of the purpose of the investments. The three main problems are: insufficient collateral for banks or loan associations, the complexity and/or time-consuming nature of raising additional funds (excessive bureaucracy), and low creditworthiness of the company for banks or loan associations due to a lack of or limited information on the company.
131. If investments are made to help the environment (the desire to contribute to the green transition or other environmental goals) or if investments are made narrowly in the area of the circular economy, the company will face greater obstacles in covering its financing needs.
132. In the case of investments that do not bring direct benefits to the company (do not generate higher turnover or reduce costs), motivated by the introduction of regulation, for example, the company generally expects to receive grants.
133. Companies can already now use the financial services offered by KredEx for those investments that contribute to the achievement of environmental goals, among other things. In our opinion, financial services must be offered in the field of entrepreneurship in the period of the new cohesion policy as well, and these services are also suitable for contributing to the achievement of environmental goals. Therefore, it is not reasonable to duplicate already existing and future financial instruments in the field of entrepreneurship.

134. Even tough, Estonia is one of those EU countries that has to make a bigger leap in development in the field of environment compared to other countries, and the grants must help overcome major obstacles caused by the investments connected to the environment fields.
135. The above conclusions apply to the field of the environment as a whole, as well as to the following three focus topics: (a) energy and resource efficiency of industrial and service sector and conducting resource efficiency audits, (b) waste recycling and safe recycling of materials, (c) prevention and reduction of waste generation and packaging, reuse of products.
136. The provision of financing instruments (that is, financial services by the state) to local governments in the circular economy is not justified, because local governments do not have problems in covering financing needs, except when the local government has a high debt burden and/or the local government has to direct its limited resources to achieve other more important priority goals. This assessment does not concern non-repayable grants that can be offered to local governments, for example, to encourage the implementation of certain activities.

137. **KEY RECOMMENDATIONS**

138. Use financial instruments aimed at achieving the environmental goals of the cohesion policy to provide non-refundable grants to companies.
139. Consider linking financial services provided through financial instruments in the field of entrepreneurship with environmental goals. In the provision of financial products by the state for environmental investments in the field of entrepreneurship, clearly highlight the possibilities of using financial products in the field of the environment in the objectives of the financial products and in information and marketing activities; in information and marketing activities, highlight the benefits and effects of the use of these financial products for the company as well.
140. Consider more favourable terms and conditions for the provision of loans and loan guarantees for the financing of investments related to environmental goals compared to other types of investments.

Social field

141. Most of the needs of target groups in the social field can be solved primarily in the form of non-refundable grants, services, or other activities. This is primarily because these are vulnerable target groups, for whom taking a loan is often the last thing they want to or can do. Paying the loan back may not be possible for unemployed people, people with reduced work ability or people who need their homes to be adapted, and NEET youth. Those people who are able to take a loan can do so in accordance with the current loan conditions. That means that loans are available and offering a loan/guarantee under more favourable conditions would distort the market. The same applies to employers who would like to/could adapt their working environment to the needs of people with reduced work ability. The loan is available, but the problem is motivation, which has to be dealt with in other ways.
142. Local governments would need additional resources to make social sector investments, but the possibility of getting loans is currently available to them. Loans are rarely taken because the capacity of local governments to take a loan is low and there is no possibility to service the loan, especially in smaller local municipalities. When making investments in the social field, local governments still largely rely on non-refundable grants from the state. Those local governments that have the capacity to take a loan and whose political priorities favour it, take loans. Local governments would also like to cooperate with the private sector (e.g., social enterprises and other service providers), but they too often face the same problem – investments in the social field do not allow servicing loans in sufficient volume.

143. Employers have low motivation to make general adjustments to the physical environment of the workplace to meet the needs of people with reduced work ability. This can prevent more people with reduced work ability from finding work.
144. In the case of residential and apartment buildings, the biggest accessibility problem is the lack of an elevator in five-story apartment buildings built before 1993; this type of apartment building is very common. Many such apartment buildings also lack ramps, handrails, and railings at the main entrance. However, making all these adjustments is often disproportionately expensive compared to the number of residents who benefit from accessibility. The European Regional Development Fund was a great help in making these adjustments, but a lot of adjustments still need to be made. Unfortunately, local governments do not have enough money for all of them. Often, in the case of adaptation of existing buildings, the opposition of the co-operative housing association and the requirements of the Estonian Rescue Board are obstacles. In addition, major adaptations are often too expensive for people themselves. The current requirements do not guarantee accessibility even in the case of newly designed buildings because the direct requirements for accessibility do not generally arise from the detailed plan and design criteria, i.e. local governments do not require accessible (residential) buildings.
145. There is a lack of service homes in local governments where elderly people can easily cope on their own and where it is easier for the local government to organise social welfare. Making these investments is too expensive for many local governments, and the business plan of service homes with demand analysis and the necessary so-called national financial products are not thought through.
146. Social enterprises have investment needs in premises, digital solutions, and marketing, but they sometimes fall into a legal grey area depending on their form (non-profit association/private limited company), which is why it may be difficult for them to get loans or grants. In the spring of 2022, a study on the investment readiness and needs of Estonian social enterprises was completed, in accordance to which social enterprises need longer loans with lower interest.
147. The Estonian Unemployment Insurance Fund offers labour market training as a service for employed and unemployed people. At the same time, people may not be motivated to complete the training and then find a job as the training is free and does not impose an obligation to find a job or at least partially pay for the training yourself.

148. RECOMMENDATIONS

149. Consider conducting the II stage of the preliminary assessment of financial instruments in the areas of Ministry of Social Affairs and consider/analyse as focus topics:
1. opportunities to increase the motivation of employers to make general adjustments to the physical environment of the workplace through financial instruments;
 2. the business model of service homes (cooperation between the state, the local government, and the private sector) and whether and which financial instruments would be needed (for the local government and/or private company), including analysing the relevant foreign practice;
 3. whether and which financial instruments should be offered to social enterprises; to analyse the provision of financial instruments aimed at social enterprises in foreign countries;
 4. how to share the costs of training between the trainee and the state (for example, enable people to participate in training with the help of a loan and ask them to repay the loan only after the person has found a job after/with the help of the training); including analysing for which groups and under which conditions free trainings should be provided; including analysing the

experiences of foreign countries in sharing training costs between the state and the trainees in order to find the most suitable solutions for the Estonian context.

150. Consider changing the laws so that certain floors of residential buildings are accessible for anyone in the case of new developments to ensure that there will be more accessible residential buildings in the future.

Health

151. Large regional hospitals have their own financial partner – Nordic Investment Bank – and having gone through the process once, getting a loan for various investments is not a problem. The local government is responsible for all loan applications and loan management for the hospitals it owns, but direct market failures were not pointed out there either.
152. Regional hospitals and central hospitals do not have direct problems that could threaten their financial sustainability, but general hospitals must invest significantly in upgrading their infrastructure in the near future. At the same time, they have insufficient income to get a loan or their debt burden has already reached the maximum.
153. In the development of new primary health centres, there have been problems with both the financing and the organisational side. The main problem with financing has been that when family doctors have wanted to open a health centre themselves, they have not had the means for the own participation so they have had to ask for help from the local government or the hospital. At the same time, it can be problematic for local governments (due to financial problems), and sometimes the hospital and the local government both contribute to the construction of the health centre. State intervention would be most needed in those cases where a health centre is necessary, but there are no means to built it.
154. 12.4% of those private persons who took part in the survey are ready to take a loan for health services. 39.8% of the respondents would not take a loan. Almost half did not answer this question. The main reasons for not wanting to take loan are the unwillingness to commit to a loan and the fact that the loan would not be given anyway or that they could not afford to pay it back. It was also pointed out that the loan would not be given because of existing debts or a large debt load. Therefore, the creation of financial instruments for health services is not justified. However, it must be taken into account that this interpretation is derived from the profile of the people who took part in the survey, who are primarily people in need of help.

155. RECOMMENDATION

156. Review the principles of supporting the long-term sustainable financial viability of general hospitals (individual hospitals) that are not networked with regional hospitals in order to make investments.

Social welfare assistance

157. Smaller nursing homes where there are few beds and overall management is more complicated compared to larger nursing homes have the biggest problems in finding investment funds. These nursing homes also depend a lot on the support from local governments. However, if the state takes a clear direction that it is necessary to develop a more human-centred and smaller network of nursing homes, then the state should also intervene (for example, the 1 + 1 + 1, that is client + local government + state model) and at the same time think about how to ensure the availability of financial products.
158. There are private nursing homes in Estonia; usually, in the form of larger networks with houses in several places and many beds. Since these nursing homes were also created with the help of

investors, meaning they are sustainable, there are no market failures. Individual entrepreneurs would have the most problems in building a nursing home with less than a hundred beds from scratch. They probably would not get a loan, and without additional investments, the nursing home would probably not be built, which is why it is not possible for them to contribute to solving the regional problem in places where there are no nursing homes (or not enough beds), and the local government is not interested in building one either.

159. **RECOMMENDATION**

160. Analyse whether and what kind of state aid should be offered to private companies wishing to enter the market and to build a nursing home.

Kasutatud lühendid

EAS	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EL	Euroopa Liit
ELTL	Euroopa Liidu toimimise leping
GBER	üldise grupierandi määrus (ingl <i>General Block Exemption Regulation</i>)
KeM	Keskkonnaministeerium
KIK	Keskkonnainvesteeringute Keskus
KOV	kohalik omavalitsus
KÜ	korteriühistu
MAK	maakondlikud arenduskeskus
MES	Maaelu Edendamise Sihtasutus
MKM	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
RAM	Rahandusministeerium
RTK	Riigi Tugiteenuste Keskus
SoM	Sotsiaalministeerium
SKA	Sotsiaalkindlustusamet
VKE	väike- ja keskmise suurusega ettevõtte
VTA	vähese tähtsusega abi

Sissejuhatus

161. Ühtekuuluvuspoliitika fondide ehk struktuurifondide vahendite kasutamise planeerimise alus on Euroopa Komisjoni välja antavad riigipõhised soovitusel ning pikaajalises strateegias „Eesti 2035“ määratletud arenguvajadused ja sihid. Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika elluviimiseks Eestis koostatakse struktuurivahendite ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava. Fondide rahaliste vahendite kasutamisel on kuus eesmärki: Nutikam/arukam Eesti, Rohelisem Eesti, Ühendatum Eesti, Sotsiaalsem Eesti, Inimestele lähedasem Eesti ja Õiglane üleminek¹.
162. Struktuurivahendite ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskavas (siinse aruande koostamise hetkel eelnõu vormis) on välja toodud igale poliitikavaldkonnale valitud erieesmärgid ja fondid, millest tegevuste elluviimist rahastatakse, ja näitajad, millega mõõdetakse erieesmärgi saavutamist. Poliitikaeesmärkide saavutamiseks on lisaks tagastamatule toetusele võimalik pakkuda finantsinstrumente ka riiklikul või piirkondlikul tasandil erinevate rahastamisvahendite kaudu. Finantsinstrumentid ehk rahastamisvahendid on ELi toetuste rakenduskeem, mille kaudu antavad rahalised vahendid on suunatud ühe või mitme prioriteetse valdkonna poliitikaeesmärkide saavutamisele. Finantsinstrumentid erinevad tagastamatutest toetustest, olles kasutusel laenude, garantiide ehk tagatiste, kvaasi- ja omakapitaliinvesteeringute või muude riskijagamisvahendite vormis, mida saab kombineerida tagastamatute toetustega.
163. Rahastamisvahendi väljapakkumise eeltingimus on turutõrke või mitteoptimaalse investeeringu olemasolu. Vastasel korral ei tohiks avalik sektor sekkuda. Ühissätete määruse kohaselt võib rahastamisvahenditest toetada investeeringuid nii materiaalsesse kui ka immateriaalsesse põhivarasse või käibekapitali, kui see on kooskõlas Euroopa Liidu (edaspidi EL) reeglitega ning tegu on eeldatavalt finantsiliselt elujõulise projektiga, mis ei leia piisavat rahastust turuallikatest.
164. Ühissätete määruse kohaselt on liikmesriigil kohustus läbi viia rahastamisvahendite eelhindamine (ingl *ex-ante assessment*), mis peab sisaldama vähemalt rahastamisvahendile kavandatavat finantsvõimendust, finantstooteid, lõppsaajaid ning panust rakenduskava eesmärkide saavutamisse. Eelhindamine on oluline rahastamisvahendite optimaalsel kavandamisel ja kasutamisel (vastavalt välja selgitatud turutõrgete ja -vajaduste põhjal) ning see aitab vältida ka erinevatel tasanditel erinevate osalejate rakendatavate rahastamisvahendite kattumist ja ebakõlasid. Selle tulemus on aluseks poliitikakujundajale sobilike meetmete väljatöötamiseks struktuurivahendite rakendamisel turutõrke olukorras.
165. Eeltoodust lähtuvalt on Rahandusministeerium (edaspidi RAM) koos Riigi Tugiteenuste Keskuse (edaspidi RTK), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (edaspidi MKM), Keskkonnaministeeriumi (edaspidi KeM) ja Sotsiaalministeeriumiga (edaspidi SoM) tellinud rahastamisvahendite eelhindamise läbiviimise.
166. Eelhindamise käigus selgitatakse välja eelnevalt nimetatud poliitikavaldkondades seatud erieesmärkide saavutamise seotud sihtrühmad, kellel võivad esineda investeerimisraskused ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad (investeeringuid mõjutavad tegurid, peamised takistused investeeringute rahastamisel, teadlikkus ja hoiak, informatsiooni asümmeetria), ning põhjendatakse, miks on riigil põhjendatud katta konkreetses turusegmendis investeerimisvajadust rahastamisvahendi abil veendudes, et see ei tõrju välja turul juba olemasolevaid fonde ja/või erakapitali. Hindamise käigus otsitakse lahendusi, kas ja kuidas kombineerida toetuseid ja rahastamisvahendeid, milline oleks erasektori lisandväärtus, mida rahastamisvahendi kasutamine

¹ <https://rtk.ee/toetusfondid-ja-programmid/euroopa-liidu-valisvahendid/2021-2027-planeerimine>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

loob ning mil moel on finantsinstrumentidega võimalik turutõrked lahendada või aidata leevendamisele kaasa, arvestades ühtlasi piirkondlikke erisusi. Hindamise käigus antakse ühissätete määruse nõudeid järgiv sõltumatu ja põhjendatud hinnang lähteülesandes toodud valdkondade, nende tegevuste ja piirkondade lõikes koos soovitud rahastamisvahendite rakendamiseks või mitte rakendamiseks rakenduskava erieesmärkide saavutamiseks.

- ¹⁶⁷. Seega on eelhindamise eesmärk välja selgitada eespool nimetatud poliitikavaldkondades esinev(ad) turutõrge/-tõrked või mitteoptimaalne/mitteoptimaalsed investeerimisolukord/-olukorrad; selgitada ja põhjendada investeerimisvajadusi nendes valdkondades turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade leevendamiseks, kirjeldades võimalikku erasektori osalust ja rahastamisvahendi kasutamisest tulenevat lisandväärtust perioodil 2021–2027.

1. Ettevõtlus

- ^{168.} Peatükk keskendub turutõrgete analüüsile ja võimalike rahastamisvahendite vajalikule pakkumisele ettevõtluse valdkonnas. Kõigepealt antakse turuülevaade rahaliste vahendite kättesaadavusest, millele järgnevad välispraktika analüüs ning võimalike rahastamisvahendite kirjeldus.

1.1. Turuülevaade

1.1.1. Ettevõtted: varasem ülevaade investeerimistegevusest

- ^{169.} 376 küsitlusele vastanud ettevõtet (48%) on kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid oma ettevõtte tegevuse rahastamiseks viimase kolme aasta jooksul. 403 küsitlusele vastanud ettevõtet (52%) ei ole seda teinud.
- ^{170.} Tabel 1 näitab 376 ettevõtte senist täiendavate rahaliste vahendite kasutamist viimase kolme aasta jooksul (ehk indikatiivselt umbes aastatel 2019–2021). Vastavalt tabelile on ettevõtted kasutanud kõige rohkem omaniku investeerimist (laenu või omakapitali kujul, 73,2%), liisingut (57,3%), panga- või hoiu-laenuühistu laenu (40,1%). Kuid õnnestumismäära järgi on küsitluse andmete põhjal kõige kättesaadavamad ettevõtjate jaoks olnud omaniku investeerimist (97%), liising (92%) ja ettevõtte põhivara müük (91%). Suurimad erinevused rahastust taotlenute ja saanute vahel on toetuste puhul.
- ^{171.} Panga- või hoiu-laenuühistu laen on üks populaarsematest rahastamisvahenditest, kuid palju on ka neid, kes on üritanud toetust kasutada, kuid pole saanud. Taotluste ja nende rahuldamise suhte (õnnestumismäära) poolest asub see pigem keskel. Lisaks tabelis olevatele rahalistele vahenditele mainisid küsitluses osalenud ettevõtted teisi: PRIA toetusi, Töötukassa ettevõtlusega alustamise toetust, KOVi toetusi, faktooringut jpm.
- ^{172.} Nendel ettevõtetel, kes kasutasid panga- või hoiu-laenuühistu laenu (kokku 151 ettevõtet), paluti edastada teave võetud laenude kohta (tabel 2). Küsitlusele vastanud ettevõtted võtsid aastatel 2019–2021 pangast või hoiu-laenuühistust keskmiselt 1,8 laenu ühe ettevõtte kohta (kokku 276 laenu). Neist 34% tegid seda aastal 2019, 26% aastal 2020, ning koguni 40% aastal 2021. Peamiselt (59%) oli tegemist investeerimisolaenuga, 37% ettevõtte korral käibekapitalilaenuga ja 5% korral laenuga erakorralise kriisimeetme raames. 2020. aasta paistab silma selle poolest, et võeti vähem investeerimisolaenu (ilmselt COVID-19 piirangute ja ebakindluse tõttu), ning 2021. aasta eristub varasemast suurema käibekapitalilaenude osakaalu poolest.
- ^{173.} Tabeli 3 järgi jäävad 85% võetud laenude kogusummadest alla 1 mln euro, 57% isegi alla 100 000 euro. Alla ühe aasta kestvaid laene on 10%. Suurem osa laenugraafiku pikkustest jääb vahemikku 1–5 aastat (64%), sealt edasi 6–10 aastat (18%) ning kõige vähem on pikemaajalisi, üle 10 aasta kestvaid laene (7%).

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tabel 1. Viimase kolme aasta jooksul täiendavate rahaliste vahendite kasutamine, N=376

Rahaline vahend	Olen kasutanud	Olen üritanud kasutada, kuid ei saanud	Õnnestumismäär	Ei ole kasutanud/vajanud
Omaniku investering (laenu või omakapitali kujul)	73,2%	2,1%	97%	24,7%
Liising	57,3%	5,3%	92%	37,4%
Panga- või hoiu-laenuühistu laen	40,1%	16,4%	71%	43,5%
COVID-19 kriisimeetmed (käibevahendid, laenukäendus)	25,5%	5,8%	81%	68,7%
Käendus (vajalik laenu vm finantseeringu saamiseks/tagamiseks)	24,4%	5,6%	81%	70,0%
Ettevõtte põhivara müük	19,6%	1,9%	91%	78,5%
Välise osapoole laen, mis ei ole pank ega hoiu-laenuühistu	19,1%	3,7%	84%	77,2%
Garantii (vajalik laenu vm finantseeringu saamiseks/tagamiseks)	18,8%	5,0%	79%	76,2%
Investeeringutoetused EASist	17,2%	14,3%	55%	68,5%
Muu rahaline vahend	7,7%	4,8%	62%	87,5%
Investeeringutoetused KIKist	5,6%	9,3%	38%	85,1%
Välise osapoole omakapitaliinvesteering	5,6%	5,0%	53%	89,4%
Investeeringutoetused MESist	5,0%	6,4%	44%	88,6%
Investeeringutoetused RTKst	2,7%	6,9%	28%	90,4%
Ühisrahastusplatvormid	2,7%	3,4%	43%	93,9%

Märkus: õnnestumismäär = „olen kasutanud“ ÷ („olen kasutanud“ + „olen üritanud kasutada, kuid ei saanud“); kollasega on märgitud kõrgeimad protsendid.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 2. Panga- või hoiu-laenuühistu laenud aasta ja laenu liigi järgi, N=151

Laenu aasta	Käibekapitali laen	Investeeringulaen	Laen erakorralise kriisimeetme raames		Kokku	
2019	25	67		0	92	34%
2020	27	36		6	69	26%
2021	47	55		7	109	40%
	37%	59%		5%	270	

Märkus: andmed on 270 laenu (mitte 276 laenu) kohta andmeaukude tõttu.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

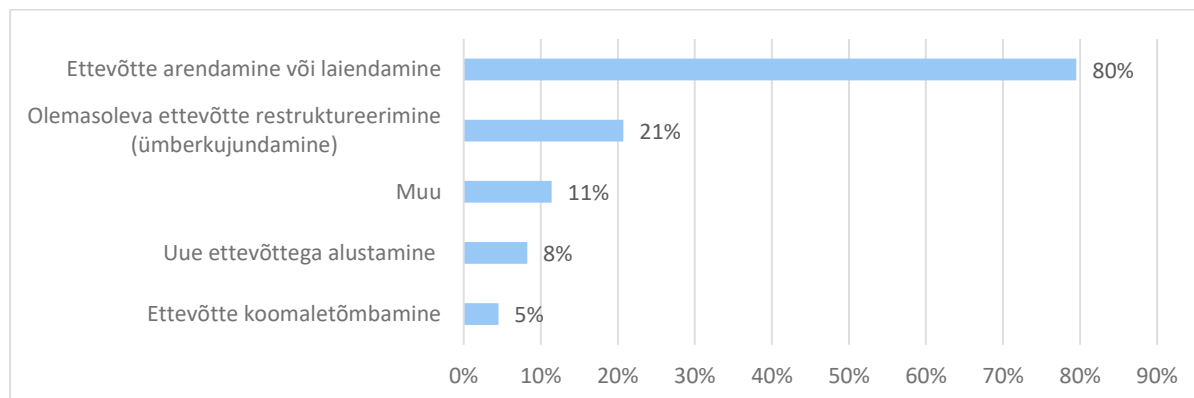
Tabel 3. Ettevõtete võetud panga- või hoiu-laenuühistu laenud aasta, laenu liigi, laenu summa ja laenugraafiku pikkuse järgi, N=151

Aasta, millal laen oli võetud	Laenude arv	%	
2019	95	34%	
2020	71	26%	
2021	110	40%	
Laenu liik	Laenude arv	%	
käibekapitali laen	103	37%	
investeeringulaen	159	58%	
laen erakorralise kriisimeetme raames	14	5%	
Laenu summa	Laenude arv	%	Kumulatiivne %
alla 50 000 €	118	43%	43%
50 001 – 100 000 €	40	15%	57%
100 001 – 200 000 €	30	11%	68%
200 001 – 500 000 €	27	10%	78%
500 001 – 1 000 000 €	18	7%	85%
1 000 001 – 2 000 000 €	19	7%	92%
2 000 000 – 5 000 000 €	8	3%	95%
5 000 001 – 10 000 000 €	4	1%	96%
10 000 001 – 25 000 000 €	6	2%	98%
25 000 001 – 50 000 000 €	2	1%	99%
50 000 001 – 100 000 000 €	1	0%	99%
üle 100 mln €	2	1%	100%
Laenugraafiku pikkus	Laenude arv	%	Kumulatiivne %
alla 1 aasta	41	15%	15%
1–5 aastat	173	63%	78%
6–7 aastat	21	8%	86%
8–10 aastat	25	9%	95%
11–15 aastat	8	3%	98%
üle 15 aastat	6	2%	100%

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

174. 376 ettevõttest kasutati **täiendavaid rahalisi vahendeid viimase kolme aasta jooksul kõige rohkem ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks** (80% ettevõtetest, 299 ettevõtet 376st) (joonis 1). Olemasoleva ettevõtte restruktureerimiseks (ümberkujundamiseks)² kasutasid täiendavaid rahalisi vahendeid 21% (78 ettevõtet 376st), uue ettevõtlusega alustamiseks 8% ja ettevõtte koomaletõmbamiseks³ 5% (17 ettevõtet 376st). Muudeks tegevusteks 11%, ning põhjustena toodi muuhulgas mitmel korral välja ka COVIDi mõju leevendamist ning (sageli sellest tulenevat) käibevahendite nappust. Paljud vabavastused olidki seotud just ettevõtte ellujäämise ja/või hetkeolukorra säilitamisega, mis ei käi ei laienemise ega ka koomaletõmbamise alla.

Joonis 1. Ettevõtete vastused küsimusele „Mis eesmärgil olete kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid viimase kolme aasta jooksul?“, N=376

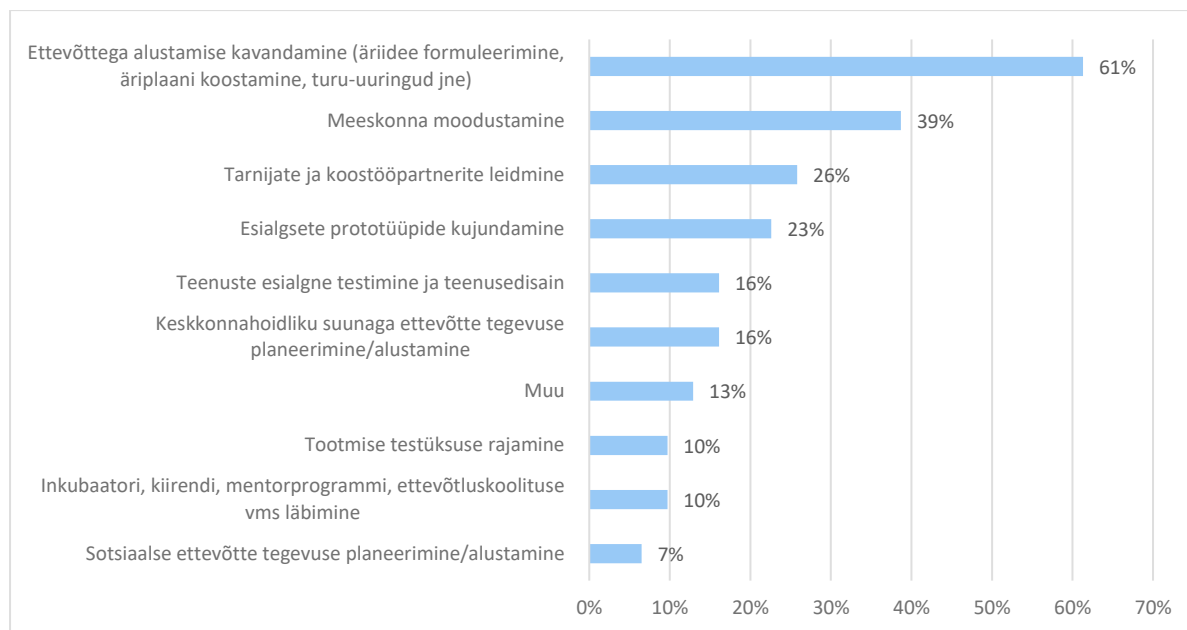
Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

175. Ettevõtte alustamine on seotud rohke planeerimise ning meeskonna, võrgustiku ja toote- või teenusevaliku ülesehitamisega, mistõttu need tegevused vajavad ka sagedamini lisarahastust (joonis 2).
176. Ettevõtte arendamisel või laiendamisel on viimase kolme aasta jooksul ettevõtted kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid eelkõige materiaalse vara soetamiseks (65%, 196 ettevõtet), toote- ja teenusearenduseks (31%, 94 ettevõtet) ning ettevõtte arendamise või laiendamise planeerimiseks (arutelud, uuringud, strateegiad, kavandid jne; 27%, 82 ettevõtet) (joonis 3).
177. Materiaalse vara soetamisel on ettevõtted kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid mobiilsete masinate ja seadmete soetamiseks (54% 196st, 105 ettevõtet), statsionaarsete masinate ja seadmete soetamiseks (52%, 101 ettevõtet), olemasolevate masinate ja seadmete vahetamiseks keskkonnahoidlikumate vastu (28%, 55 ettevõtet) ning ettevõtte tegevuse jaoks kinnisvara soetamiseks (bürooruumid, tootmis- ja ärimaa jne; 26%, 51 ettevõtet) (lisa 2). Ettevõtete täpsemad vastused mõnede investeringute liikide kohta on lisa 2.

² Küsitlusankeedis olid toodud järgmised näited: ettevõtte ärimudeli ümberkujundamine; ettevõtte põhitegevusala muutmine; ettevõtte asukoha muutmine; ettevõtte tegutsemispiirkonna muutmine.

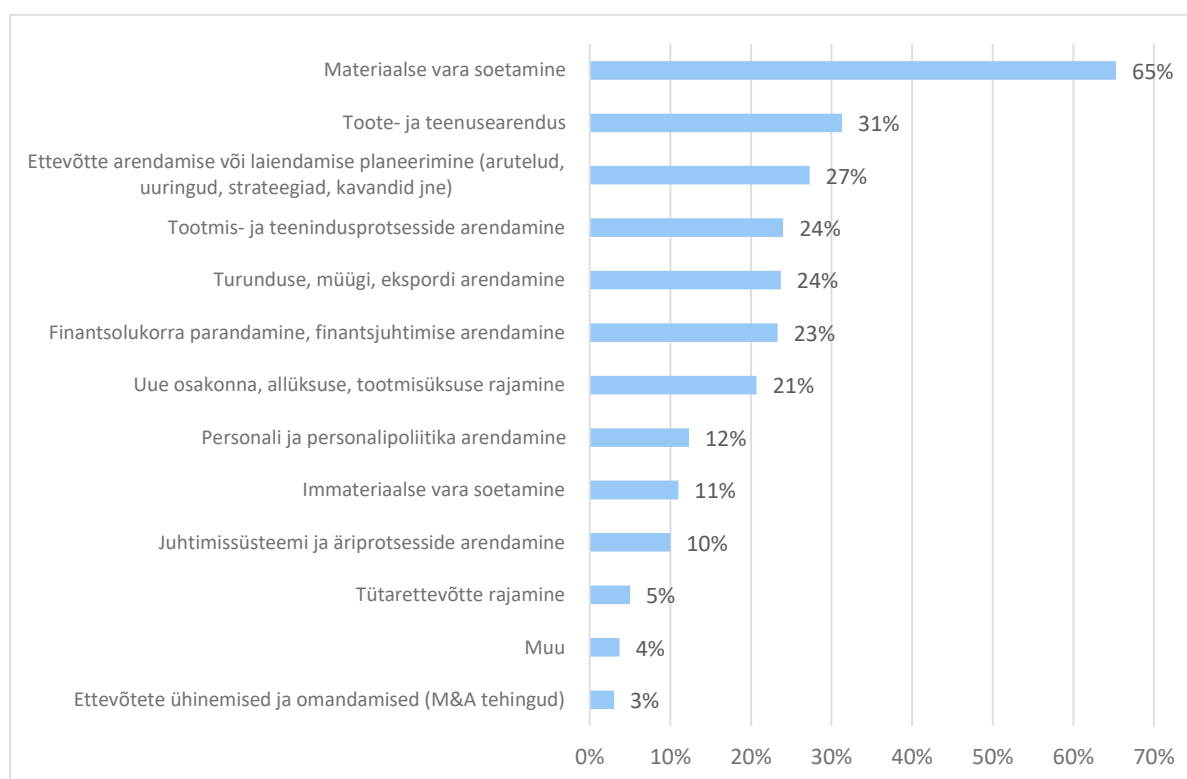
³ Küsitlusankeedis olid toodud järgmised näited: ettevõtte koomaletõmbumise kavandamine; osakonna, allüksuse või tootmisüksuse müük, likvideerimine või sulgemine; töötajate arvu vähendamine; teenuse- või tootevaliku vähendamine; tootmise/teenindamise mahtude vähendamine; turusegmentide/sihtturgude vähendamine; ettevõtte tegevuse lõpetamine.

Joonis 2. Täiendavalt rahastatud tegevused seoses uue ettevõtte alustamisega viimase kolme aasta jooksul, N=31

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 3. Täiendavalt rahastatud tegevused seoses ettevõtte arendamise või laiendamisega viimase kolme aasta jooksul, N=300

Märkus: „muu“ alla liigitusid tihti ehituse ja rekonstrueerimisega seotud tegevused.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

178. Materiaalse vara soetamiseks, mis on küsitluses osalenud ettevõtete peamine investeeringute liik, aga ka toote- ja teenusearenduseks ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamiseks teevad investeeringuid sagedamini kasvu- või küpsusfaasis olevad ettevõtted, võrreldes äriidee või hääbumisfaasis olevate ettevõtetega (tabel 4). Materiaalse vara soetamisel on näiteks investeeringuid 67% ulatuses teinud just kasvufaasis olevad ettevõtted.

Tabel 4. Investeeringud materiaalse vara soetamiseks (N=196), toote- ja teenusearenduseks (N=94) ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamiseks (N=72) viimase kolme aasta jooksul ettevõtete peamise tegevuskoha, arengufaasi ja suuruse järgi

Peamine tegevuskoht	Ettevõtete arv, kes tegid investeeringuid materiaalse vara soetamiseks			...toote- ja teenusearenduseks	...tootmis- ja teenindusprotsesside arendamiseks
	Kokku*	%			
Tallinnas või selle lähiümbruses	79	135	59%	47	31
Tartus või selle lähiümbruses	23	31	74%	6	8
Mujal Eestis	104	144	72%	42	35
Välismaal	17	30	57%	9	3
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	13	20	65%	7	2
Arengufaas					
Äriidee, seemne- või varajane faas	8	17	47%	5	4
Kasvufaas või laienemisfaas	131	196	67%	69	53
Küpsusfaas	54	78	69%	16	13
Hääbumisfaas	3	8	38%	4	2
Ettevõtte suurus					
Mikroettevõtte	130	200	65%	55	41
Väikeettevõtte	48	77	62%	30	25
Keskmise suurusega ettevõtte	14	18	78%	8	5
Suureettevõtte	4	4	100%	1	1

Märkus: tärniga (*) on märgitud ettevõtted, kes tegid investeeringuid ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

179. Tegutsemispiirkonna lõikes teevad vastavalt ettevõtete küsitlusele sagedamini investeeringuid materiaalsesse varadesse väljaspool Tallinna ja Tartut või nende lähiümbrust tegutsevad ettevõtted, kuid toote- ja teenusearenduse ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamise investeeringute puhul ei ole eriti vahet Tallinnas ja selle lähiümbruses tegutsevate ja mujal Eestis tegutsevate ettevõtete vahel.

180. Investeeringuid materiaalse vara soetamiseks viimase kolme aasta jooksul tegid eelkõige töötleva tööstuse ettevõtted (43 ettevõtet) (tabel 5), kuid arvestatav osa ettevõtteid tegid investeeringuid materiaalse vara soetamiseks ka põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas, samuti hulgi- ja jaekaubanduse, mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonnas, veonduses ja laonduses ning ehitussektoris. **Toote- ja teenusearenduse ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamise investeeringuid tegid kõige rohkem samuti töötleva tööstuse ettevõtted**, kellele järgnesid hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonna ettevõtted.

Tabel 5. Investeeringud materiaalse vara soetamiseks (N=196), toote- ja teenusearenduseks (N=94) ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamiseks (N=72) viimase kolme aasta jooksul EMTAKide lõikes

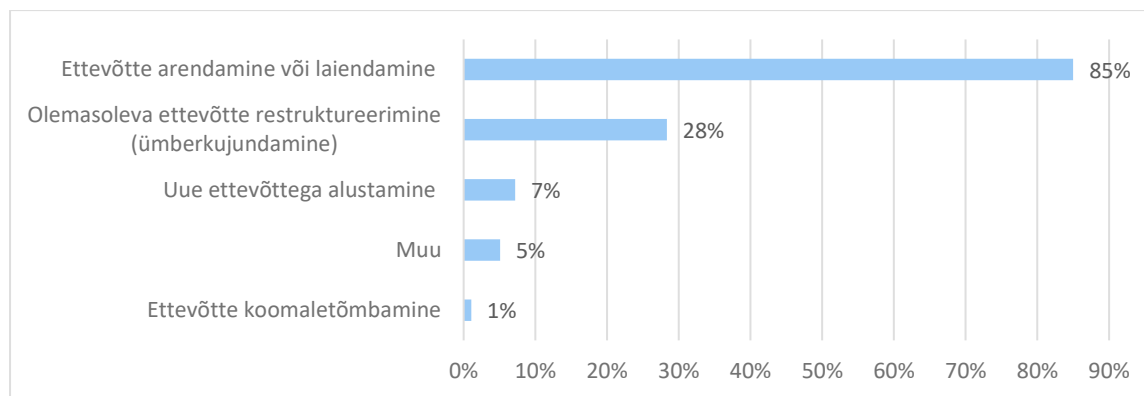
EMTAK	Ettevõtete arv (materiaalse vara soetamine)	Ettevõtete arv (toote- ja teenusearendus)	Ettevõtete arv (tootmis- ja teenindusprotsesside arendamine)
A Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	27	8	7
B Mäetööstus	4	2	3
C Töötlev tööstus	43	24	27
D Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	1	1	...
E Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	1
F Ehitus	21	4	2
G Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	27	18	14
H Veondus ja laondus	22	3	4
I Majutus ja toitlustus	10	7	3
J Info ja side	3	7	1
K Finants- ja kindlustustegevus	3	1	...
L Kinnisvaraalaane tegevus	8	1	1
M Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	11	6	4
N Haldus- ja abitegevused	6	4	4
O Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus
P Haridus	...	1	...
Q Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne
R Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	5	5	...
S Muud teenindavad tegevused	4	2	2

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

1.1.2. Ettevõtted: tulevased investeeringuvajadused

- ¹⁸¹ Vastavalt ettevõtete küsitlusele plaanib 82% ettevõtjatest, kes on kolme aasta jooksul kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid, teha seda ka järgmise kolme aasta jooksul. See ei erine oluliselt juba kasutatud rahastamisvahendi tüübi (laen, käendus jne) lõikes. Kokku 473 küsitluses osalenud ettevõttel (61% 779st) esineb („jah“, „pigem jah“) järgmise kolme aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele ettevõtte tavapärase äritegevuse või arengu finantseerimiseks. 215 ettevõtet (28%) ei plaani („pigem ei“, „ei“) kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid. 91 ettevõtet (12%) vastasid „ei oska öelda“.
- ¹⁸² 473 ettevõttest, kellel esineb vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele järgmise kolme aasta jooksul, 402 ettevõtet (85%) teevad investeeringuid ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks (joonis 4). Arvestatav osa küsitletud ettevõtetest (134 ettevõtet ehk 28% 473-st) teevad investeeringuid olemasoleva ettevõtte restruktureerimise (ümberkujundamise) eesmärgil. On ettevõtteid, kes alustavad uue ettevõttega (34 ettevõtet), ning ka neid, kes tõmbavad ettevõtteid koomale (viis ettevõtet).

Joonis 4. Ettevõtete vastused küsimusele „Mille tarbeks vajate täiendavaid rahalisi vahendeid järgmise kolme aasta jooksul?“, N=473

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

183. Enamik küsitletud ettevõtetest planeerib järgmise kolme aasta jooksul teha rohkem kui ühe investeeringu. Seetõttu on tabelis 6 näidatud laenude arv suurem vastavat liiki investeeringut plaanivate ettevõtete arvust (tabel 6). Näiteks ettevõtte arendamise või laiendamise seotud investeeringut planeerivad teha 402 ettevõtet ning need ettevõtted katsevad võtta kokku 1652 laenu summas alla 50 000 euro.
184. Kõige rohkem plaanivad ettevõtted teha investeeringuid ettevõtte arendamisel või laiendamisel materiaalse vara soetamiseks (269 ettevõtet 402st ehk 67%), toote- ja teenusearenduseks (168 ettevõtet 402st ehk 42%) ning turunduse, müügi, ekspordi arendamiseks (161 ettevõtet 402st ehk 40%) (tabel 6). Vähemalt kolmandik 402 ettevõttest katsevad teha investeeringuid samuti ettevõtte arendamise või laiendamise planeerimiseks (arutelud, uuringud, strateegiad, kavandid jne) (143 ettevõtet) ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamiseks (134 ettevõtet).
185. Fookusgrupis viidati vajadusele teha investeeringuid tarneahelate ümberkujundamiseks, kuna nõudlus loodus- ja maavarade järele tõuseb ning on vaja leida paremaid alternatiive hinnasurve, kaupade puudujäägi ja tarneraskuste tõttu. Samuti investeeringuid terminalidesse ja muusse taristusse energeetikasektoris. Stabiilsuse puudumine rahvusvahelisel areenil ning ebastabiilsem ettevõtluskeskkond tervikuna, kasvõi COVID-19 pandeemia ajal, võib vähendada ettevõtjate investeerimisaktiivsust. Intervjuudel mainiti ka Ukraina sõda, mis lähiajal ilmselt vähendab Eestis tehtavaid välisinvesteeringuid. Finantssektori esindajate sõnul on nii riskikapitali- kui ka erakapitalifondidel praeguses olukorras raskem saada investoreid väljastpoolt Eestit kui varem.
186. Materiaalse vara soetamise, toote- ja teenusearenduse ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamise puhul katsevad vastavalt ettevõtete küsitlusele teha investeeringuid järgmise kolme aasta jooksul eelkõige „Tallinnas ja selle lähiümbruses“ ja „Mujal Eestis“ (aga mitte „Tartus ja selle ümbruses“) kasvufaasis või laienemisfaasis olevad mikro- ja väikeettevõtted (tabel 7). Kolme investeeringu liigi puhul katsevad investeerida eelkõige töötleva tööstuse ettevõtted; hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonna ettevõtted on tugevasti esindatud kolme investeeringu liigi puhul (tabel 8).
187. Uue ettevõttega alustamisel on ettevõtete investeeringuvajaduse laenude mahud enamasti kuni 50 000 eurot (41 laenu kokku 105st). Umbes 60% 105 laenust on suuruses kuni 100 000 eurot. Teiste laenude mahud on eelkõige kuni 1 mln eurot, üksikutel juhtudel on mahud suuremad. Laenugraafiku pikkus on uue ettevõttega alustamisel üks kuni viis aastat (tabel 6). Need küsitlusele vastanud ettevõtete planeeritavate laenude summad (eelkõige kuni 100 000 eurot ning mingil määral ka kuni 1 mln eurot) langevad kokku 2020. aasta uuringu tulemustega kapitali kaasamise kohta, mille järgi

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

ingelinvestoritelt kaasatakse kapitali kõige sagedamini suurusjärgus 100 000 kuni 500 000 eurot ning välisinvestoritelt kaasatakse kõige sagedamini kuni 100 000 eurot⁴.

188. Ettevõtte arendamisel ja laiendamisel on valitud investeeringute liikide puhul laenude mahud enamasti alla 50 000 euro, kuid arvestataval määral on laene mahuga ka kuni 1 mln eurot. Ettevõtted plaanivad teha ka investeeringuid, võttes laene mahuga 1 kuni 10 mln eurot. Enamikul juhtudel on laenugraafiku pikkus ettevõtte arendamisel ja laiendamisel üks kuni viis aastat, kuid arvestatav osa neist on ka pikema perioodiga, sh üle 15 aasta (tabel 6). Detailsem ülevaade ettevõtete hinnangutest investeeringuvajaduse laenu summale ja laenugraafiku pikkusele ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks on lisa 3.
189. Peamised tegurid, mis ajendavad ettevõtteid järgmise kolme aasta jooksul arendustegevust tegema, on soov kasvatada ettevõtte tulusid, konkurentsiturve / vajadus püsida konkurentsivõimeline ning soov pakkuda maksimaalset kvaliteeti, olla turul liider (tabel 9). Kõige väiksema kaaluga tegurid on keskkonnaalane missioonitunne (soov panustada rohepöördesse vm keskkonnanägemisesse), ühiskondlik või sotsiaalne missioonitunne ning eriti „seadusandlik turve, erinevad regulatsioonid ja nõuetele vastamine“.
190. Esindusorganisatsioonide (erialaliidud ja MAKid, kokku 16) hinnangud nende valdkonna/piirkonna ettevõtete peamistele investeeringuvajadustele järgmise kolme aasta jooksul kinnitavad ettevõtete küsitluse tulemusi (lisa 4). Esindusorganisatsioonide hinnangul on peamised vajadused seotud ettevõtte arendamise või laiendamisega (13 vastust 16st), mille juures omakorda on peamised vajadused seotud materiaalse vara soetamise (11 vastust), turunduse, müügi, ekspordi arendamise (11 vastust) ning toote- ja teenusearendusega (11 vastust).

⁴ Vastavalt CIVITTA uuringule on kapitalimahukamad valdkonnad: „Tervisetehnoloogia, bioteadused ja heaoluteadused“ (ingl *HealthTech, Life sciences & Wellness*), „Äritarkvara, äriteadused ja personalitöö“ (ingl *Business software, services & HR*) ja „FinTech“ ehk finantstehnoloogia.

Tabel 6. Ettevõtete (N=473) hinnangud investeeringuvajaduse laenu summale ja laenugraafiku pikkusele: vastavate laenude arv

Investeering	Ettevõtete arv	Laenu summa										Laenu graafik							
		alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €	100 001 – 200 000 €	200 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 2 000 000 €	2 000 000 – 5 000 000 €	5 000 001 – 10 000 000 €	10 000 001 – 25 000 000 €	25 000 001 – 50 000 000 €	50 000 001 – 100 000 000 €	üle 100 min €	alla 1 aasta	1–5 aastat	6–7 aastat	8–10 aastat	11–15 aastat	üle 15 aasta
Investeering																			
Uue ettevõttega alustamine	34	41	21	12	13	7	3	2	2	3	...	1	10	53	21	14	5	2	
Ettevõtte arendamine või laiendamine	402	1652	788	464	376	236	122	77	46	13	3	2	4	550	1731	560	533	205	204
Olemasoleva ettevõtte restruktureerimine (ümberkujundamine)	134	54	30	14	14	10	6	2	3	...	1	...	16	56	25	22	5	10	
Ettevõtte koomaletõmbamine	5	2	1	2	1	4	1	1	
Uue ettevõttega alustamine																			
Ettevõttega alustamise kavandamine	19	4	5	4	3	1	1	1	7	6	5	...	1		
Sotsiaalse ettevõtte tegevuse planeerimine/alustamine	1	...	1	1		
Keskkonnahoidliku suunaga ettevõtte tegevuse planeerimine/alustamine	8	1	1	...	2	1	1	...	1	...	1	...	1	4	2	...	1		
Meeskonna moodustamine	23	11	4	3	1	1	1	1	...	1	...	3	13	4	2	1	...		
Inkubaatori, kiirendi, mentorprogrammi, ettevõtlikuskoolituse vms läbimine	6	3	2	1	1	5		
Tarnijate ja koostööpartnerite leidmine	15	10	2	1	1	1	5	8	1	1		
Tootmise testüksuse rajamine	8	1	1	2	2	1	...	1	4	1	1	2		
Esialgsete prototüüpide kujundamine	10	5	...	1	4	6	3	1		
Teenuste esialgne testimine ja teenusedisain	13	5	5	1	...	1	1	...	1	6	2	2	2	...		
Muuks tarbeks	2	1	1	2		
Ettevõtte arendamine või laiendamine																			
Ettevõtte arendamise või laiendamise planeerimine	141	43	27	25	22	9	5	5	4	1	4	59	33	23	10	12	
Uue osakonna, allüksuse, tootmisüksuse rajamine	127	18	24	22	17	11	11	13	9	1	...	1	1	38	30	38	6	14	
Tütarettevõtte rajamine	25	8	6	2	3	3	...	1	1	1	13	3	4	3	1		
Ettevõtete ühinemised ja omandamised (M&A tehingud)	30	3	2	5	3	3	3	4	3	1	2	1	2	6	8	6	4	4	
Materiaalse vara soetamine	269	109	124	88	79	56	47	23	15	8	0	0	1	7	209	100	126	57	51
Immateriaalse vara soetamine	66	41	13	9	4	6	3	0	1	1	0	0	0	8	42	7	13	2	6
Turunduse, müügi, ekspordi arendamine	161	227	114	56	46	41	7	3	1	0	0	0	0	54	286	65	55	18	17
Toote- ja teenusearendus	168	277	134	96	69	35	10	7	1	0	0	1	0	84	304	95	88	32	27
Tootmis- ja teenindusprotsesside arendamine	134	244	110	63	73	37	22	12	7	0	0	0	0	90	265	73	75	43	22
Personali ja personalipoliitika arendamine	104	380	104	31	21	6	3	2	0	0	0	0	0	157	253	72	39	6	20
Juhtimissüsteemi ja äriprotsesside arendamine	87	163	64	24	11	7	1	1	2	0	0	0	0	76	124	27	29	5	12
Finantsolukorra parandamine, finantsjuhtimise arendamine	115	134	64	37	27	19	10	6	2	2	1	0	0	64	126	46	31	19	16
Muuks tarbeks	17	5	2	6	1	3	2	6	1	6	...	2	

Allikas: ettevõtete küsitlus.

Tabel 7. Investeeringud materiaalse vara soetamiseks (N=269), toote- ja teenusearenduseks (N=168) ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamiseks (N=134) järgmise kolme aasta jooksul ettevõtete peamise tegevuskoha, arengufaasi ja suuruse järgi

Peamine tegevuskoht	Ettevõtete arv, kes teevad investeeringuid materiaalse vara soetamiseks	...toote- ja teenusearenduseks	...tootmis- ja teenindusprotsesside arendamiseks
Tallinnas või selle lähikümbruses	114	85	56
Tartus või selle lähikümbruses	28	16	15
Mujal Eestis	135	71	67
Välismaal	20	12	5
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	23	22	11
Arengufaas			
Äriidee, seemne- või varajane faas	22	18	10
Kasvufaas või laienemisfaas	173	123	94
Küpsusfaas	71	24	29
Häbumisfaas	3	3	1
Ettevõtte suurus			
Mikroettevõtte	180	110	75
Väikeettevõtte	64	45	45
Keskmise suurusega ettevõtte	21	12	13
Suurettevõtte	4	1	1

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 8. Investeeringud materiaalse vara soetamiseks (N=269), toote- ja teenusearenduseks (N=168) ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamiseks (N=134) järgmise kolme aasta jooksul EMTAKi tegevusalade lõikes

EMTAK	Ettevõtete arv (materiaalse vara soetamine)	Ettevõtete arv (toote- ja teenusarendus)	Ettevõtete arv (tootmis- ja teenindus- protsesside arendamine)
A Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	31	8	13
B Mäetööstus	4	2	2
C Töötlev tööstus	55	39	46
D Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	2	1	2
E Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	2	1	
F Ehitus	35	18	12
G Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	34	28	22
H Veondus ja laondus	32	5	2
I Majutus ja toitlustus	9	9	6
J Info ja side	6	13	6
K Finants- ja kindlustustegevus	4	4	2
L Kinnisvaraalaane tegevus	8	2	1
M Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	22	13	6
N Haldus- ja abitegevused	9	7	3
O Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus
P Haridus	1	3	1
Q Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	2	3	1
R Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	7	5	3
S Muud teenindavad tegevused	6	7	6

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 9. Tegurid, mis ajendavad ettevõtteid järgmise kolme aasta jooksul arendustegevust tegema

Invetseeringu tüüp	Ettevõtete arv	Seadusandlik surve, erinevad regulatsioonid ja nõuetele vastamine	Tegevus(ed) on vältimatu(d), et ettevõtte saaks edasi toimida	Konkurentsivajadus püsida konkurentsivajadus	Vajadus kaasata turutrendidega	Ühiskondlik või sotsiaalne missioonitunne	Keskonna-alane missioonitunne (soov panustada rohepöördesse vm keskkonnanäesmärgid)	Soov kasvatada ettevõtte tulusid	Soov vähendada ettevõtte kulusid	Soov teha midagi innovaatilist	Soov pakkuda maksimaalset kvaliteeti, olla turul liider	Muu	
Uue ettevõttega alustamine	34	2%	6%	12%	12%	6%	8%	16%	8%	14%	17%	1%	
Ettevõtte arendamine või laiendamine	Ettevõtte arendamise või laiendamise planeerimine	141	4%	10%	14%	11%	6%	7%	17%	10%	10%	12%	1%
	Uue osakonna, allüksuse, tootmisüksuse rajamine	127	4%	10%	15%	10%	5%	7%	18%	9%	9%	13%	0%
	Tütarettevõtte rajamine	25	5%	10%	14%	10%	7%	5%	18%	9%	8%	15%	0%
	Ettevõtete ühinemised ja omandamised (M&A tehingud)	30	3%	3%	21%	10%	4%	5%	21%	11%	7%	14%	0%
	Materiaalse vara soetamine	269	5%	12%	15%	8%	4%	8%	18%	11%	8%	12%	0%
	Immateriaalse vara soetamine	66	5%	9%	15%	12%	6%	6%	17%	9%	12%	11%	1%
	Turunduse, müügi, ekspordi arendamine	161	2%	9%	15%	11%	4%	5%	20%	10%	11%	12%	0%
	Toote- ja teenusearendus	168	4%	9%	14%	13%	6%	7%	17%	9%	10%	11%	0%
	Tootmis- ja teenindusprotsesside arendamine	134	5%	9%	14%	9%	5%	8%	16%	14%	9%	11%	0%
	Personali ja personalipoliitika arendamine	104	5%	11%	13%	11%	10%	6%	14%	9%	8%	12%	0%
	Juhtimissüsteemi ja äriprotsesside arendamine	87	5%	10%	14%	11%	7%	4%	16%	11%	10%	12%	0%
	Finantsolukorra parandamine, finantsjuhtimise arendamine	115	3%	11%	14%	10%	5%	5%	19%	14%	8%	10%	0%
Muuks tarbeks	17	7%	15%	13%	10%	6%	10%	18%	4%	6%	9%	0%	

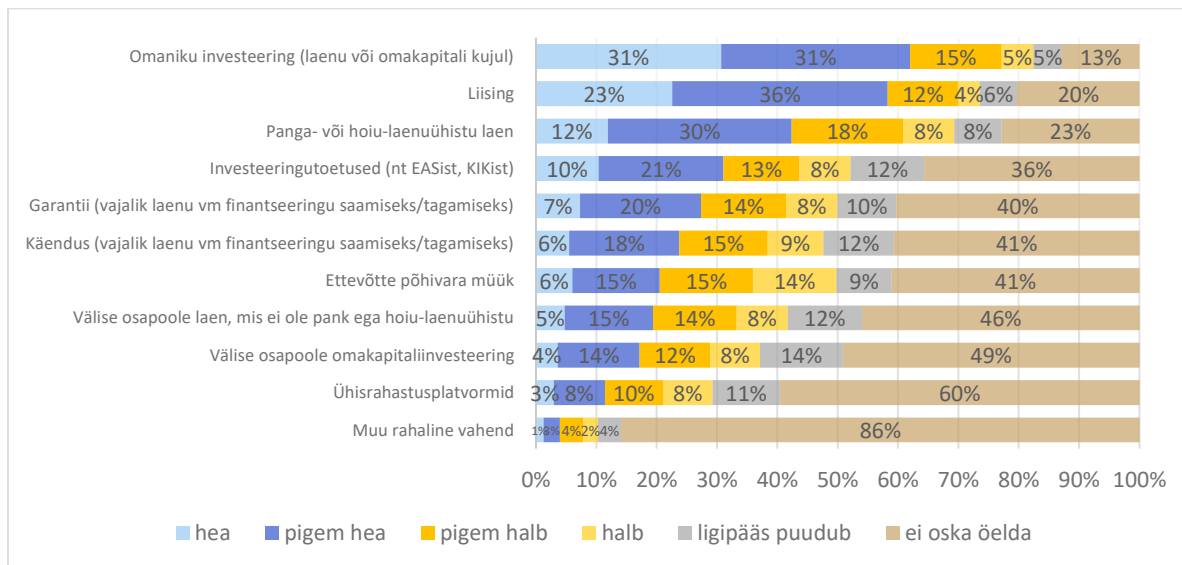
Märkus: protsendid on arvatud iga rea hinnangute/vastuste koguarvu suhtes.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

1.1.3. Ettevõtted: turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad

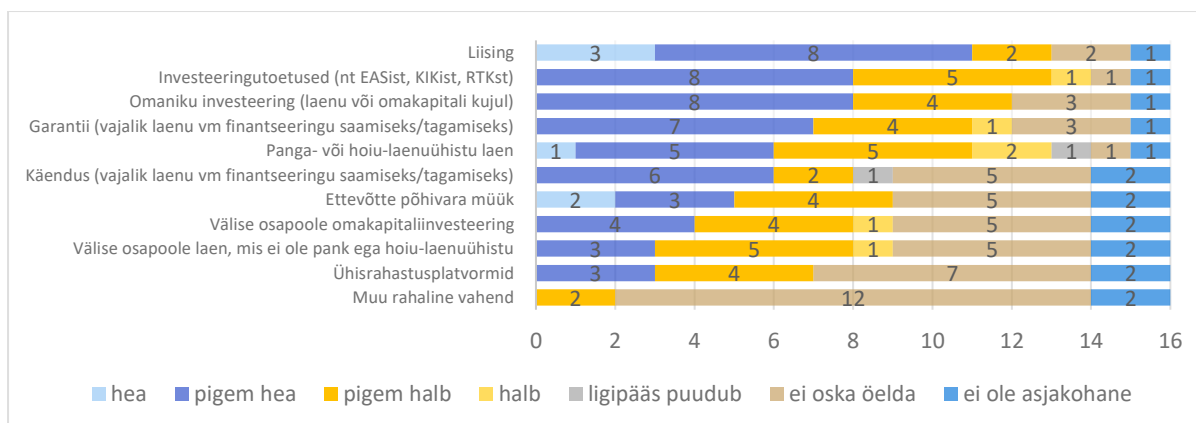
¹⁹¹. Rohkem kui pooled kõikidest küsitlusele vastanud ettevõtetest hindavad oma ligipääsu heaks või väga heaks omaniku investeeringu ning liisingu puhul (joonis 5). Kolmandik ettevõtetest hindab ligipääsu heaks või pigem heaks panga- või hoiu-laenuühistu laenu puhul. Teiste rahaliste vahendite puhul on see näitaja väiksem kui kolmandik. Esindusorganisatsioonide (erialaliidud ja MAKid, kokku 16) hinnangud oma valdkonna/piirkonna ettevõtete ligipääsule rahalistele vahenditele (joonis 6) mõnevõrra langevad ettevõtete hinnangutega kokku: vähemalt pool vastanutest pidasid ettevõtete ligipääsu heaks või pigem heaks liisingu, investeringutoetuste ja omaniku investeeringu puhul.

Joonis 5. Ettevõtete hinnang ligipääsule rahalistele vahenditele, N=779

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 6. Esindusorganisatsioonide hinnang oma valdkonna/piirkonna ettevõtete ligipääsule rahalistele vahenditele, N=16 (erialaliidud, MAKid)

Allikas: esindusorganisatsioonide küsitlus, autorite arvutused.

¹⁹². Kui analüüsida ettevõtete vastuseid rahaliste vahendite kättesaadavuse kohta ettevõtte peamise tegevuskoha järgi (tabel 10), selgub, et ettevõtetel peamise tegevuspiirkonnaga Tallinnas või selle lähiümbruses on võrreldes ettevõtetega peamise tegevuspiirkonnaga Tartus ja lähiümbruses ja mujal Eestis parem kättesaadavus garantiidele, käendustele ja omaniku investeerimisele. Küsitluse andmete alusel on ettevõtetele peamise tegevuspiirkonnaga mujal

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Eestis parema kättesaadavusega investeeringutoetused (nt EASi ja KIKi toetused), kuid seda tulemust võib mõjutada küsitlusele vastanud ettevõtete suhteliselt väike arv. Vastavalt ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2021–2027 ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse lõpphindamisele⁵ **on toetustest vähem osa saanud keskustest kaugemal olevad piirkonnad** starditoetuse, tööturu ja loomemajandusega seotud toetuste puhul.

193. Äriidee ja varajases faasis olevatel ettevõtetel on võrreldes kasvufaasis või küpsusfaasis olevate ettevõtetega halvem ligipääs paljudele rahalistele vahenditele (ettevõtte põhivara müük, garantii, investeeringutoetused, käendus, liising, omaniku investeering, panga- või hoiu-laenuühistu laen) ning ootuspäraselt parem ligipääs ühisrahastusplatvormidele ja välise osapoole omakapitaliinvesteeringule (tabel 11). 2020. aasta iduettevõtete kapitali kättesaadavuse uuringu⁶ tulemuste järgi on iduettevõtete rahastamine Eestis oluliselt paranenud: Eestisse on tekkinud rohkem iduettevõtteid rahastavaid фонде, kes keskenduvad peamiselt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia valdkonna ettevõtetele ja suurenenud on konkurents fondide vahel, iduettevõtete teadlikkus riskikapitalist on suurenenud ning kiirendi- ja inkubatsiooniprogramme on piisavalt, v.a kapitalimahukates valdkondades⁷ tegutsevatele iduettevõtetele.
194. Intervjueeritud (pensioni)fondi esindajate hinnangul katab kohalik turg väga hästi eelseemne- ehk äriidee faasi, seemnefaasi ja stardi-/varajase faasi ettevõtete investeeringuid. Fondide esindajad kinnitasid, et investeerimine Eesti iduettevõtetesse on viimastel aastatel kardinaalselt muutunud positiivses suunas. Selle põhjuseks toodi Eesti iduettevõtete edulood, mis tõmbavad rahvusvahelist kapitali juurde, Eesti enda varajase faasi fondide ja edukate iduettevõtete varajaste investorite, töötajate ja asutajate aktiivsus investeerimisel iduettevõtetesse.
195. Eespool viidatud iduettevõtete kapitali kättesaadavuse uuringu järgi puutuvad iduettevõtted kokku eri tüüpi probleemidega kapitali kaasamisel Eesti varase faasi kapitaliturul, muuhulgas sellega, et on vähe investoreid ettevõtte tegevusvaldkonnas, investeeringu kaasamise protsess keeruline ja töömahukas ning kapitalimahukate äriideede jaoks kapitali kaasamine on keeruline. Eesti rohetehnoloogia ettevõtete kapitalivajaduse uuringu järgi hindavad äriidee ja seemnefaasis olevad rohetehnoloogia valdkonna ettevõtetest kapitali kättesaadavust halvemaks riistvara ettevõtted, sest investorid eelistavad tarkvara ettevõtetel ärimudelit, ning kõige keerulisem on rohetehnoloogia valdkonna ettevõtete jaoks äriidee faasis kapitali kaasamine lahenduse valideerimiseks ja edaspidi üle 1 miljoni euro suuruste investeeringute kaasamine⁸.
196. Intervjuudest nähtub, et alustava ettevõtja jaoks on nn traditsioonilises ettevõtluses tagastamatud toetused väga olulised, et teha esmaseid investeeringuid materiaalsesse varasse, müüki ja käibevahenditesse, kui ettevõtjal ei ole endal vajalikke vahendeid. Innovatsioon sünnib koostöös kliendiga, mistõttu nende ettevõtjate puhul ei ole mõistlik kohe oodata innovaatilisi tooteid. Intervjueeritavate hinnangul ei tunne sellised ettevõtjad, et olemasolevad toetused toetavad traditsioonist ettevõtlust. Need on suunatud justkui pigem innovaatiliste, kõrgtehnoloogiliste

⁵ Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool. (2020). *Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse hindamine*. Lõpparuanne.

⁶ CIVITTA. (2020). *Iduettevõtete kapitali kättesaadavuse uuring*. https://kredex.ee/sites/default/files/2020-03/Kokkuv%C3%B5te_Idufirmade%20kapitali%20k%C3%A4ttesaadavuse%20uuring_m%C3%A4rts%202020.pdf

⁷ Vastavalt CIVITTA uuringule on kapitalimahukamad valdkonnad: „Tervisetehnoloogia, bioteadused ja headluteenused“ (ingl *HealthTech, Life sciences & Wellness*), „Äritarkvara, äriteenused ja personalitöö“ (ingl *Business software, services & HR*) ja „FinTech“ ehk finantstehnoloogiad.

⁸ Ernst & Young. (2022). *Eesti rohetehnoloogia ettevõtete kapitalivajaduse uuring*. Uuringuaruanne. <https://smartcap.ee/et/uuringuesitlus-rohetehnoloogia-ettevotete-kapitalivajadus/?pageNumber=1>

toodete turuletoomisele. Samuti oodatakse alustavalt ettevõtjalt sisuliselt juba turul tegutsemist, kuid sellisel korral ei ole tegemist otseselt ettevõtluse alustamise toetamise meetmega.

- ¹⁹⁷. Kui vaadata ettevõtete hinnanguid panga- või hoiu-laenuühistu laenule ligipääsule EMTAKi tegevusalade lõikes nende EMTAKi tegevusalade korral, kus küsitlusele vastanud ettevõtete arv on vähemalt 100 (tabel 12; neid on kaks sellist EMTAKi tegevusala – (1) töötlev tööstus ning (2) hulgi- ja jaekaubandus ning mootorsõidukite ja mootorrataste remont), selgub, et ligipääs panga- või hoiu-laenuühistu laenule on hea või pigem hea nende EMTAKi tegevusalade korral vastavalt 50% ja 47% ettevõtetest, mis on kõrgem kõikide küsitlusele vastanud ettevõtete keskmisest hinnangust (42%). Analüüsides andmeid ettevõtete hinnangute kohta panga- või hoiu-laenuühistu laenule ligipääsule ettevõtete suuruse järgi, on näha, et **mida suurem ettevõtte on, seda paremaks muutub ligipääs panga- või hoiu-laenuühistu laenule** (tabel 12). Selleks on mitu põhjust ning üks nendest on see, et mida suurem ettevõtte on, seda suurem on tema vara ja eriti materiaalse vara väärtus, mida saab kasutada tagatisena⁹.

⁹ Bougheas, S., Mizen, P., & Yalcin, C. (2006). Access to external finance: Theory and evidence on the impact of monetary policy and firm-specific characteristics. In *Journal of Banking & Finance* (Vol. 30, Issue 1, pp. 199–227). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2005.01.002>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tabel 10. Rahaliste vahendite kättesaadavus ettevõtte peamise tegevuskoha järgi, N=779

Rahastamise allikas ja ettevõtte peamine tegevuskoht	hea ja pigem hea	pigem halb ja halb	ligipääs puudub
Ettevõtte põhivara müük	21%	29%	9%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	17%	18%	14%
Mujal Eestis	22%	29%	6%
Tallinnas või selle lähikümbruses	20%	32%	11%
Tartus või selle lähikümbruses	24%	28%	6%
Välismaal	21%	28%	12%
Garantii (vajalik laenu vm finantseeringu saamiseks/tagamiseks)	27%	23%	10%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	21%	19%	14%
Mujal Eestis	24%	25%	10%
Tallinnas või selle lähikümbruses	31%	23%	10%
Tartus või selle lähikümbruses	26%	19%	6%
Välismaal	24%	31%	12%
Investeeringutoetused (nt EAS-ist, KIK-ist)	30%	21%	12%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	26%	17%	19%
Mujal Eestis	35%	22%	10%
Tallinnas või selle lähikümbruses	30%	21%	12%
Tartus või selle lähikümbruses	24%	20%	10%
Välismaal	24%	22%	17%
Käendus (vajalik laenu vm finantseeringu saamiseks/tagamiseks)	23%	24%	12%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	15%	19%	18%
Mujal Eestis	20%	25%	10%
Tallinnas või selle lähikümbruses	27%	26%	13%
Tartus või selle lähikümbruses	21%	21%	7%
Välismaal	24%	28%	19%
Liising	59%	15%	6%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	47%	15%	8%
Mujal Eestis	59%	15%	7%
Tallinnas või selle lähikümbruses	61%	16%	6%
Tartus või selle lähikümbruses	60%	11%	3%
Välismaal	55%	19%	9%
Muu rahaline vahend	4%	6%	4%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	5%	6%	3%
Mujal Eestis	4%	6%	3%
Tallinnas või selle lähikümbruses	4%	7%	4%
Tartus või selle lähikümbruses	5%	3%	2%
Välismaal	0%	7%	10%
Omaniku investeering (laenu või omakapitali kujul)	61%	21%	4%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	56%	24%	4%
Mujal Eestis	57%	21%	4%
Tallinnas või selle lähikümbruses	66%	19%	5%
Tartus või selle lähikümbruses	62%	26%	4%
Välismaal	57%	19%	5%
Pank või hoiu-laenuühistu laen	42%	28%	8%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	32%	27%	12%
Mujal Eestis	43%	29%	7%
Tallinnas või selle lähikümbruses	43%	27%	8%
Tartus või selle lähikümbruses	46%	23%	5%
Välismaal	33%	40%	9%
Välise osapoole laen, mis ei ole pank ega hoiu-laenuühistu	20%	23%	12%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	18%	19%	12%
Mujal Eestis	17%	23%	11%
Tallinnas või selle lähikümbruses	21%	25%	14%
Tartus või selle lähikümbruses	24%	21%	6%
Välismaal	24%	19%	21%
Välise osapoole omakapitaliinvesteering	18%	20%	14%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	18%	15%	9%
Mujal Eestis	16%	18%	14%
Tallinnas või selle lähikümbruses	19%	23%	15%
Tartus või selle lähikümbruses	22%	14%	9%
Välismaal	24%	17%	19%
Ühisrahastusplatvormid	12%	17%	11%
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	15%	10%	13%
Mujal Eestis	10%	16%	8%
Tallinnas või selle lähikümbruses	12%	21%	15%
Tartus või selle lähikümbruses	13%	15%	5%
Välismaal	14%	17%	9%

Märkus: valikvastus „ei oska öelda“ ei ole tabelis näidatud; protsendid on arvutatud iga rea koguarvu suhtes.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 11. Rahaliste vahendite kättesaadavus ettevõtte arengufaasi järgi, N=779

Rahastamise allikas ja ettevõtte arengufaas	hea ja pigem hea	pigem halb ja halb	ligipääs puudub
Ettevõtte põhivara müük	21%	29%	9%
Hääbumisfaas	13%	37%	16%
Kasvufaas, laienemisfaas	19%	33%	10%
Küpsusfaas	25%	24%	6%
Äriidee, varajane faas	16%	26%	15%
Garantii (vajalik laenu vm finantseeringu saamiseks/tagamiseks)	27%	23%	10%
Hääbumisfaas	8%	21%	29%
Kasvufaas, laienemisfaas	29%	26%	8%
Küpsusfaas	29%	18%	9%
Äriidee, varajane faas	18%	26%	18%
Investeeringutoetused (nt EAS-ist, KIK-ist)	31%	21%	12%
Hääbumisfaas	18%	16%	34%
Kasvufaas, laienemisfaas	35%	24%	9%
Küpsusfaas	29%	16%	14%
Äriidee, varajane faas	23%	27%	16%
Käendus (vajalik laenu vm finantseeringu saamiseks/tagamiseks)	24%	24%	12%
Hääbumisfaas	5%	18%	37%
Kasvufaas, laienemisfaas	26%	29%	9%
Küpsusfaas	24%	18%	11%
Äriidee, varajane faas	16%	23%	19%
Liising	58%	15%	6%
Hääbumisfaas	34%	16%	26%
Kasvufaas, laienemisfaas	63%	17%	4%
Küpsusfaas	64%	10%	5%
Äriidee, varajane faas	21%	26%	13%
Muu rahaline vahend	4%	6%	4%
Hääbumisfaas	3%	3%	13%
Kasvufaas, laienemisfaas	4%	7%	3%
Küpsusfaas	3%	6%	4%
Äriidee, varajane faas	6%	8%	5%
Omaniku investeering (laenu või omakapitali kujul)	62%	20%	5%
Hääbumisfaas	34%	32%	16%
Kasvufaas, laienemisfaas	61%	24%	4%
Küpsusfaas	68%	14%	3%
Äriidee, varajane faas	56%	21%	13%
Pank või hoiu-laenuühistu laen	42%	27%	8%
Hääbumisfaas	24%	18%	26%
Kasvufaas, laienemisfaas	45%	31%	6%
Küpsusfaas	47%	19%	6%
Äriidee, varajane faas	16%	39%	16%
Välise osapoole laen, mis ei ole pank ega hoiu-laenuühistu	19%	22%	12%
Hääbumisfaas	11%	18%	39%
Kasvufaas, laienemisfaas	23%	27%	11%
Küpsusfaas	16%	15%	10%
Äriidee, varajane faas	18%	27%	16%
Välise osapoole omakapitaliinvesteering	17%	20%	14%
Hääbumisfaas	11%	18%	37%
Kasvufaas, laienemisfaas	19%	24%	11%
Küpsusfaas	14%	15%	13%
Äriidee, varajane faas	24%	19%	18%
Ühisrahastusplatvormid	11%	18%	11%
Hääbumisfaas	8%	16%	26%
Kasvufaas, laienemisfaas	12%	21%	11%
Küpsusfaas	10%	13%	10%
Äriidee, varajane faas	18%	21%	11%

Märkus: valikvastus „ei oska öelda“ ei ole tabelis näidatud; protsendid on arvatud iga rea koguarvu suhtes.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 12. Ettevõtete hinnangud panga- või hoiu-laenuühistu laenule ligipääsule EMTAKi tegevusalade ja ettevõtte suuruse järgi, N=779

EMTAK	EMTAKi tegevusalade hinnangud							Ettevõtte suuruse hinnangud							
	hea	pigem hea	pigem halb	halb	ligipääs puudub	ei oska öelda	Kokku	hea	pigem hea	pigem halb	halb	ligipääs puudub	ei oska öelda	Kokku	hea ja pigem hea kokku
A Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	7	16	9	5	3	4	44	16%	36%	20%	11%	7%	9%	100%	52%
B Mäetööstus	0	3	2	1	0	2	8	0%	38%	25%	13%	0%	25%	100%	38%
C Töötlev tööstus	15	40	25	8	3	20	111	14%	36%	23%	7%	3%	18%	100%	50%
D Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	1	1	1	0	0	1	4	25%	25%	25%	0%	0%	25%	100%	50%
E Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	1	1	1	0	0	0	3	33%	33%	33%	0%	0%	0%	100%	67%
F Ehitus	12	26	13	5	8	21	85	14%	31%	15%	6%	9%	25%	100%	45%
G Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	27	52	31	12	16	30	168	16%	31%	18%	7%	10%	18%	100%	47%
H Veendus ja laondus	8	14	13	7	3	15	60	13%	23%	22%	12%	5%	25%	100%	37%
I Majutus ja toitlustus	2	12	6	5	5	13	43	5%	28%	14%	12%	12%	30%	100%	33%
J Info ja side	3	16	4	3	7	10	43	7%	37%	9%	7%	16%	23%	100%	44%
K Finants- ja kindlustustegevus	0	3	1	1	1	4	10	0%	30%	10%	10%	10%	40%	100%	30%
L Kinnisvaraalne tegevus	3	5	4	3	2	6	23	13%	22%	17%	13%	9%	26%	100%	35%
M Kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus	7	23	13	8	8	25	84	8%	27%	15%	10%	10%	30%	100%	36%
N Haldus- ja abitegevused	4	7	8	3	0	7	29	14%	24%	28%	10%	0%	24%	100%	38%
O Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus
P Haridus	0	4	1	0	0	5	10	0%	40%	10%	0%	0%	50%	100%	40%
Q Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1	4	2	0	1	3	11	9%	36%	18%	0%	9%	27%	100%	45%
R Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	1	7	1	4	3	5	21	5%	33%	5%	19%	14%	24%	100%	38%
S Muud teenindavad tegevused	1	3	9	1	1	7	22	5%	14%	41%	5%	5%	32%	100%	18%
Kokku	93	237	144	66	61	178	779	12%	30%	18%	8%	8%	23%	100%	42%
Ettevõtte suurus															
Mikroettevõtte	49	157	101	48	44	128	527	9%	30%	19%	9%	8%	24%	100%	39%
Väikeettevõtte	33	58	35	16	13	37	192	17%	30%	18%	8%	7%	19%	100%	47%
Keskmise suurusega ettevõtte	9	20	7	2	4	13	55	16%	36%	13%	4%	7%	24%	100%	53%
Suurettevõtte	2	2	1	0	0	0	5	40%	40%	20%	0%	0%	0%	100%	80%
Kokku	93	237	144	66	61	178	779	12%	30%	18%	8%	8%	23%	100%	42%

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

198. Nagu varasemates eelhindamistes, tuleb siingi olulise probleemina välja tagatiste ebapiisavaks hindamisega ning algusfaasis olevate ettevõtete/arendusprojektidega seonduv, mida kinnitavad ka tehtud intervjuud. See, et **pangad või hoiu-laenuühistud hindavad ettevõtte tagatise ebapiisavaks (sh ettevõtte alustamisel), on ettevõtete küsitluse järgi suur probleem 55% jaoks** (ilma ümardusteta arvutuste alusel) **täiendavaid rahalisi vahendeid kasutanud ettevõtetest ning peaaegu poolte jaoks (49%) on täiendavate rahaliste vahendite kaasamine keerukas ja ajamahukas** (joonis 7). Lisaks on olulised veel puudused äriplaanis ja/või majandusnäitajates, aga ka infopuudus. Rohkem kui pooltel ettevõtetel jäid vajalikud investeeringud rahaliste vahendite puudumise tõttu tegemata.
199. Intervjuudest nähtub, et näiteks varases arengufaasis või (varases) kasvufaasis olevatel ettevõtetel võib rahastuse saamine investeeringu jaoks (mh kasvu toetamiseks) osutada raskeks nii eraturu pakkuvalt kui ka KredExist ettevõtte majandusnäitajate tõttu, kuna ettevõtte kiire kasv käib sageli kahjumiga käsikäes ning sellisel juhul garantiisid ei anta. See puudutab neid ettevõtteid, kelle ärimudel ei ole rahvusvaheliselt kiiresti skaleeritav ning nende turg on võrreldes globaalselt kiiresti skaleeritavate ettevõtetega väike. Need on välja arenenud ärimudeliga ettevõtted, kes on suutnud esimesed prototüübid valmis teha ja/või kes on hakanud seni ilusti omavahenditega pihta ja rahavood on positiivsed ja/või kes on tegutsenud aastaid ja kiires kasvutempos, kuid kes vajavad järgmist arenguhüpet, et hüpata nt 20 000 käibe pealt 300 000 või 500 000 käibe peale. Nendel ettevõtetel jääb puudu omakapitalist uute investeeringute tegemiseks. Siin, nagu fookusgrupis tõdeti, oodatakse tuge riigilt, kes võtaks riski potentsiaaliga ettevõtte kasvu toetamisel, sest sellised ettevõtted ei ole (enam) iduettevõtted ning nendesse riskikapitalifondid pigem ei investeerid.
200. Jooniselt 7 nähtub, et **rohkem kui pooltele ettevõtetest**, kes on kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid oma ettevõtte tegevuse rahastamiseks viimase kolme aasta jooksul, **on mingil määral probleemiks laenude liiga lühikesed tagasimakseperioodid**. Intervjuudel viidati vahemikule kuni viis ja kuni kümme aastat. Tööstusettevõtte võib teha investeeringu 20–30 aastaks (näiteks ravimiettevõttel võib kuluda viis aastat ainult vastava võimekuse loomiseks enne turubaasi loomist), kuid panga pakutud laenu tagasimaksmise tähtaeg on viis või kümme aastat.
201. **Üks probleemidest on** vastavalt ettevõtete küsitlusele **kõrged intressimäärad**. Intervjuudel (sh keskkonna valdkonna intervjuudel) pöörati samuti tähelepanu euroala keskmisest kõrgematele intressimääradele, mis pärsivad investeeringute tegemist. Selleks on osapooled toonud meedias aastate jooksul välja eri põhjusi¹⁰, kuid eelhindamise raames intervjuueeritud osapoolte hinnangul tuleb võimalusel leida viise, kuidas pakkuda Eesti ettevõtetele odavamalt laenu.
202. Vastavalt selle eelhindamise raames tehtud küsitlusele (tabel 6) teevad vastanud (N=473) järgmise kolme aasta jooksul kokku 10 investeeringut summas rohkem kui 25 mln. Fookusgrupi osalejate hinnangul on rahastuse leidmine eriti suurte investeeringute (nt 30–50 mln eurot) jaoks Eestis raske. Selle turutõrke ületamiseks töötatakse välja suurtehingute kapitali finantseerimise võimalusi ja

¹⁰ Näiteks:

- Oja, T. (2012). Eesti ettevõtete laenuintressid on euroalas kõrgeimad. *Postimees*, 6. jaanuar 2012. <https://majandus.postimees.ee/693226/eesti-ettevotete-laenuintressid-on-euroalas-korgeimad>.
- Härma, K., & Must, B. (2019). Kõrgele tõusnud intress lükkab ettevõtte pangalaenu eemale. *Äripäev*, 28. märts 2019. <https://www.aripaev.ee/uudised/2019/03/28/korgele-tousnud-intress-lukkab-ettevotte-pangalaenust-eemale>.
- Länts, M. (2019). Pangajuht: miks on Eestis laenuintressid kõrged. *Delfi Ärileht*, 10. detsember 2019. <https://arileht.delfi.ee/artikkel/88340737/pangajuht-miks-on-eestis-laenuintressid-korged>.
- Vilerts, K., Beņkovskis, K., & Tkačevs, O. (21.05.2021). Why are lending rates in the Baltics higher than elsewhere in the euro area? *Latvijas Banka*. <https://www.macroconomics.lv/why-are-lending-rates-baltics-higher-elsewhere-euro-area>.

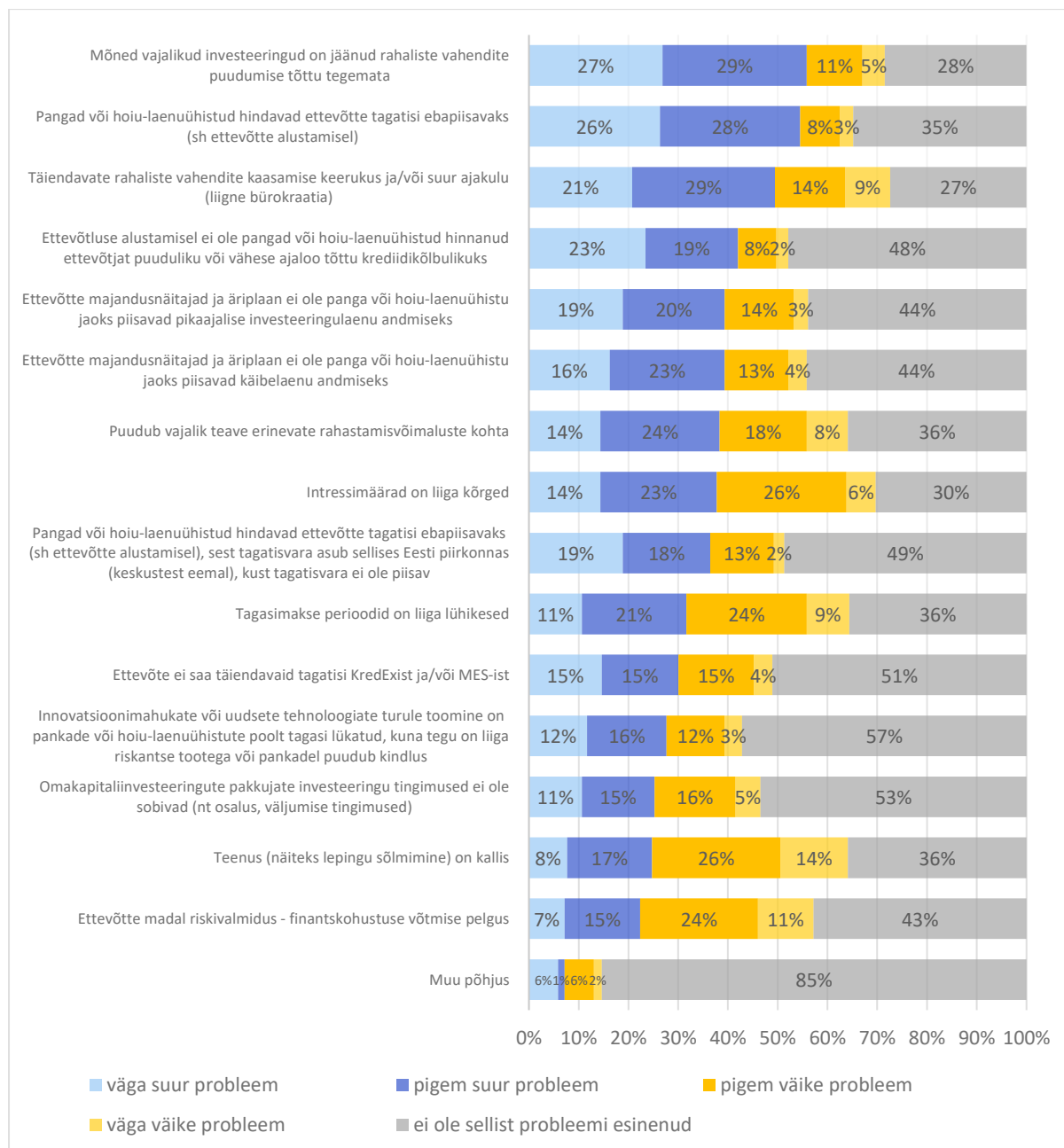
eelduslikult kasutatakse selleks riigieelarvelisi vahendeid. Pankadel ja fondidel on finantssektori esindajate sõnul Eesti turu väikese likviidsuse tõttu raske finantseerida ka iduettevõtete väga suuremahulisi projekte ja sel põhjusel püüavad iduettevõtjad leida investoreid välismaalt.

- ^{203.} Kui analüüsida probleeme (kui probleem on ettevõtte jaoks väga suur või pigem suur), millega ettevõtted on viimase kolme aasta jooksul rahastamisvajaduste katmisel kokku puutunud, maakondade lõikes (tabel 13 ja joonis 8), selgub, et **teiste Eesti piirkondadega võrreldes on Ida-Virumaa ettevõtted rahastamisvajaduste katmisel probleemidega suuremal määral kokku puutunud**. Tagatised ettevõtte tegutsemiskoha tõttu on Harjumaa ja Pärnumaa ettevõtete jaoks vähem probleem (Pärnumaa puhul tuleb olla ettevaatlik, kuna küsitlusele vastasid vähesed ettevõtted) ning teiste piirkondade/maakondade lõikes on erinevused väiksemad.
- ^{204.} Täpsemad arvutused¹¹ kinnitavad järeldust Ida-Virumaa kohta. Mitme maakonna/piirkonna ettevõtete oluliseks või väheoluliseks probleemiks olevate tegurite keskmine ei ületa kõikide maakondade/piirkondade keskmist (35%). Läänemaa, Saaremaa, Hiiumaa kokku 19 ettevõtte hinnangute keskmine on 30%, Pärnumaa 29 ettevõtte keskmine on 32%, Harjumaa 183 ettevõtte keskmine on 34% ja Tartumaa 41 ettevõtte keskmine on 35%. Raplamaa, Järvamaa, Lääne-Virumaa kokku 37 ettevõtte ja Viljandimaa, Jõgevamaa, Põlvamaa, Võrumaa, Valgamaa kokku 35 ettevõtte keskmised on Eesti keskmisele lähedal (vastavalt 36% ja 37%). Ida-Virumaa 32 ettevõtte hinnangute keskmine erineb oluliselt määral – 44% võrreldes Eesti keskmisega 35%.
- ^{205.} Ettevõtete hinnangul vajavad tõmbekeskustest kaugemal tegutsevad ettevõtted tagatiste madalama väärtuse, tööjõu keerulisema leidmise ja suuremate transpordikulude tõttu riiklikku tuge.

¹¹ Siin aruandes ei ole toodud.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Joonis 7. Probleemid, millega ettevõtted on viimase kolme aasta jooksul rahastamisvajaduste katmisel kokku puutunud, N=376

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 13. Probleemid (väga suur või pigem suur probleem), millega ettevõtted on viimase kolme aasta jooksul rahastamisvajaduste katmisel kokku puutunud, maakondade lõikes, N=376

Probleem	Harjumaa (183 ettevõtet)	Tartumaa (41 ettevõtet)	Ida-Virumaa (32 ettevõtet)	Pärnumaa (29 ettevõtet)	Viljandimaa, Jõgevamaa, Põlvamaa, Võrumaa, Valgamaa (kokku 35 ettevõtet)	Läänemaa, Saaremaa, Hiiumaa (kokku 19 ettevõtet)	Raplamaa, Järvamaa, Lääne- Virumaa (kokku 37 ettevõtet)
Ettevõtluse alustamisel ei ole pangad või hoiu-laenuühistud hinnanud ettevõtjat puuduliku või vähese ajaloo tõttu krediitidõlbulikuks	43%	51%	59%	28%	34%	21%	41%
Intressimäärad on liiga kõrged	37%	37%	56%	28%	43%	26%	35%
Tagasimakse perioodid on liiga lühikesed	28%	32%	41%	28%	31%	37%	41%
Pangad või hoiu-laenuühistud hindavad ettevõtte tagatise ebapiisavaks (sh ettevõtte alustamisel)	55%	54%	56%	41%	54%	63%	59%
Pangad või hoiu-laenuühistud hindavad ettevõtte tagatise ebapiisavaks (sh ettevõtte alustamisel), sest tagatisvara asub sellises Eesti piirkonnas (keskustest eemal), kust tagatisvara ei ole piisav	27%	39%	47%	31%	51%	47%	54%
Ettevõtte ei saa täiendavaid tagatise KredExist ja/või MES-ist	31%	32%	34%	21%	34%	26%	24%
Ettevõtte majandusnäitajad ja äriplaan ei ole panga või hoiu-laenuühistu jaoks piisavad käibelaenu andmiseks	38%	44%	50%	31%	34%	42%	41%
Ettevõtte majandusnäitajad ja äriplaan ei ole panga või hoiu-laenuühistu jaoks piisavad pikaajalise investeringulaenu andmiseks	41%	37%	50%	24%	37%	37%	41%
Omakapitaliinvesteeringute pakkujate investeeringu tingimused ei ole sobivad (nt osalus, väljumise tingimused)	26%	15%	38%	28%	29%	16%	24%
Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta	39%	37%	38%	52%	43%	5%	38%
Ettevõtte madal riskivalmidus - finantskohustuse võtmise pelgus	17%	17%	47%	28%	34%	16%	19%
Innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomine on pankade või hoiu-laenuühistute poolt tagasi lükatud, kuna tegu on liiga riskantse tootega või pankadel puudub kindlus	25%	34%	38%	24%	26%	16%	38%
Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia)	51%	46%	53%	59%	43%	37%	49%
Teenus (näiteks lepingu sõlmimine) on kallid	25%	22%	41%	17%	29%	21%	16%
Mõned vajalikud investeeringud on jäänud rahaliste vahendite puudumise tõttu tegemata	57%	49%	44%	62%	57%	63%	59%
Muu põhjus	7%	12%	6%	7%	9%	5%	3%

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 8. Probleemid (väga suur või pigem suur probleem), millega ettevõtted on viimase kolme aasta jooksul rahastamisvajaduste katmisel kokku puutunud, maakondade lõikes, N=376

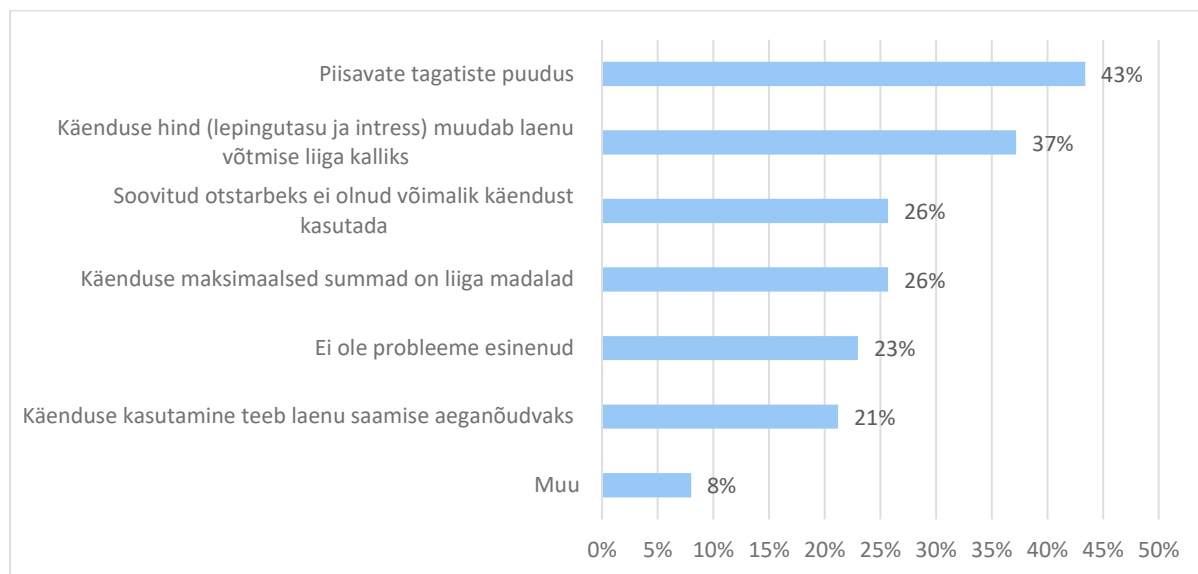

Allikas: tabel 13.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- ^{206.} Piisavate tagatiste puudus (lisaks käenduse hinnale, mis muudab laenu võtmise liiga kalliks) on olnud ka peamine probleem, millega puutusid kokku ettevõtted, kes on kasutanud käendust viimase kolme aasta jooksul (joonis 9). Ettevõtete küsitlus näitab, et probleemiks on ka tagatiste ebapiisavus ettevõtte asukoha tõttu (keskustes eemal), mida kinnitavad ka tehtud intervjuud.

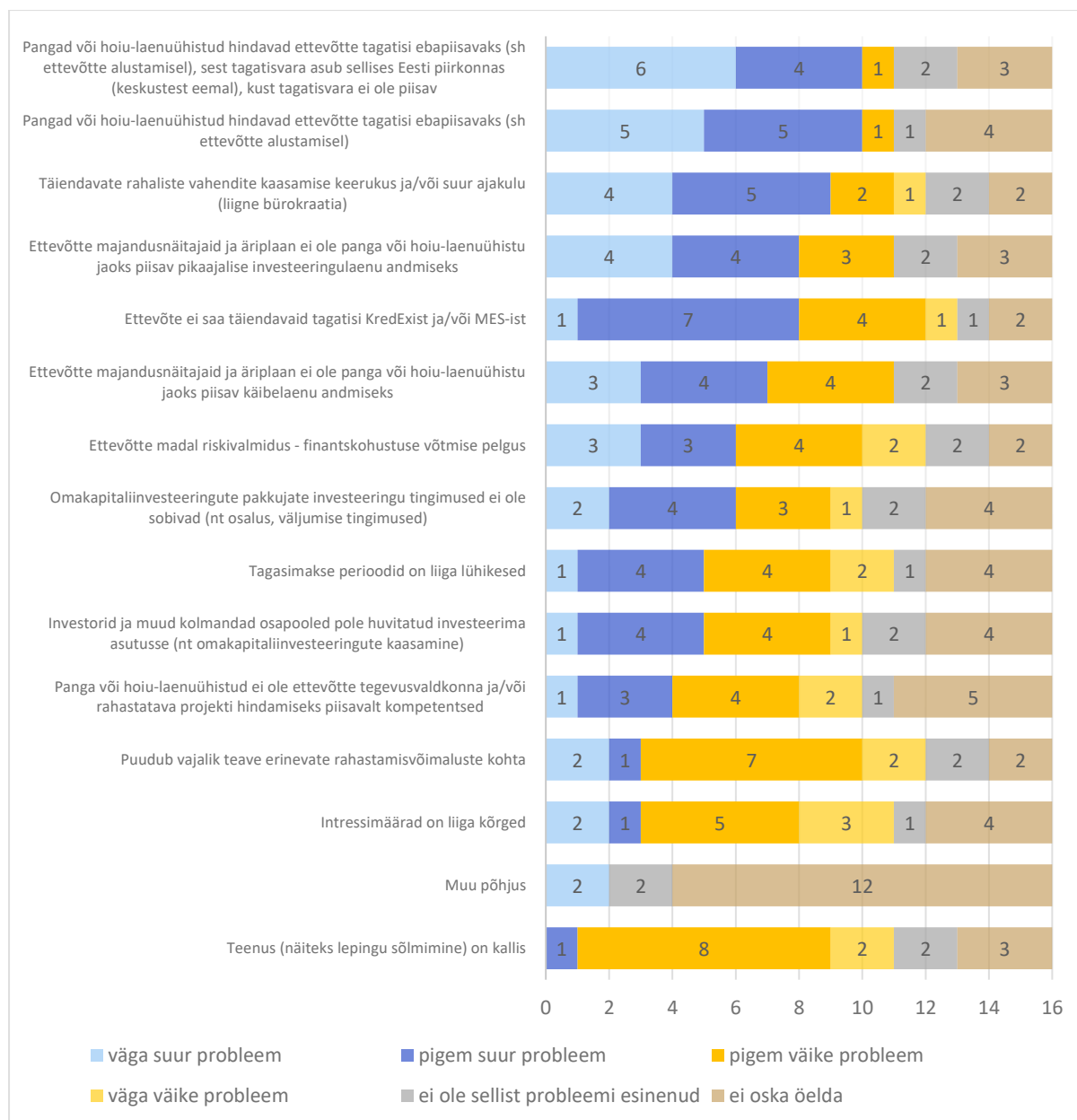
Joonis 9. Probleemid, millega ettevõtted (N=133) on käenduse kasutamisel viimase kolme aasta jooksul kokku puutunud

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

- ^{207.} Esindusorganisatsioonide (erialaliidud ja MAKid, kokku 16) hinnangud oma valdkonna/piirkonna ettevõtete probleemidele, millega viimased on rahastamisvajaduste katmisel investeringute tegemiseks viimase kolme aasta jooksul kokku puutunud, langevad ettevõtete hinnangutega kokku (joonis 10). Peamised probleemid esindusorganisatsioonide hinnangul on seotud tagatiste ebapiisavusega (sh asukoha tõttu) ning täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukuse ja ajamahukusega.

Joonis 10. Esindusorganisatsioonide hinnang oma valdkonna/piirkonna ettevõtete probleemidele, millega viimased rahastamisvajaduste katmisel investeeringute tegemiseks viimase kolme aasta jooksul kokku puutusid, N=16 (erialaliidud, MAKid)

Allikas: esindusorganisatsioonide küsitlus.

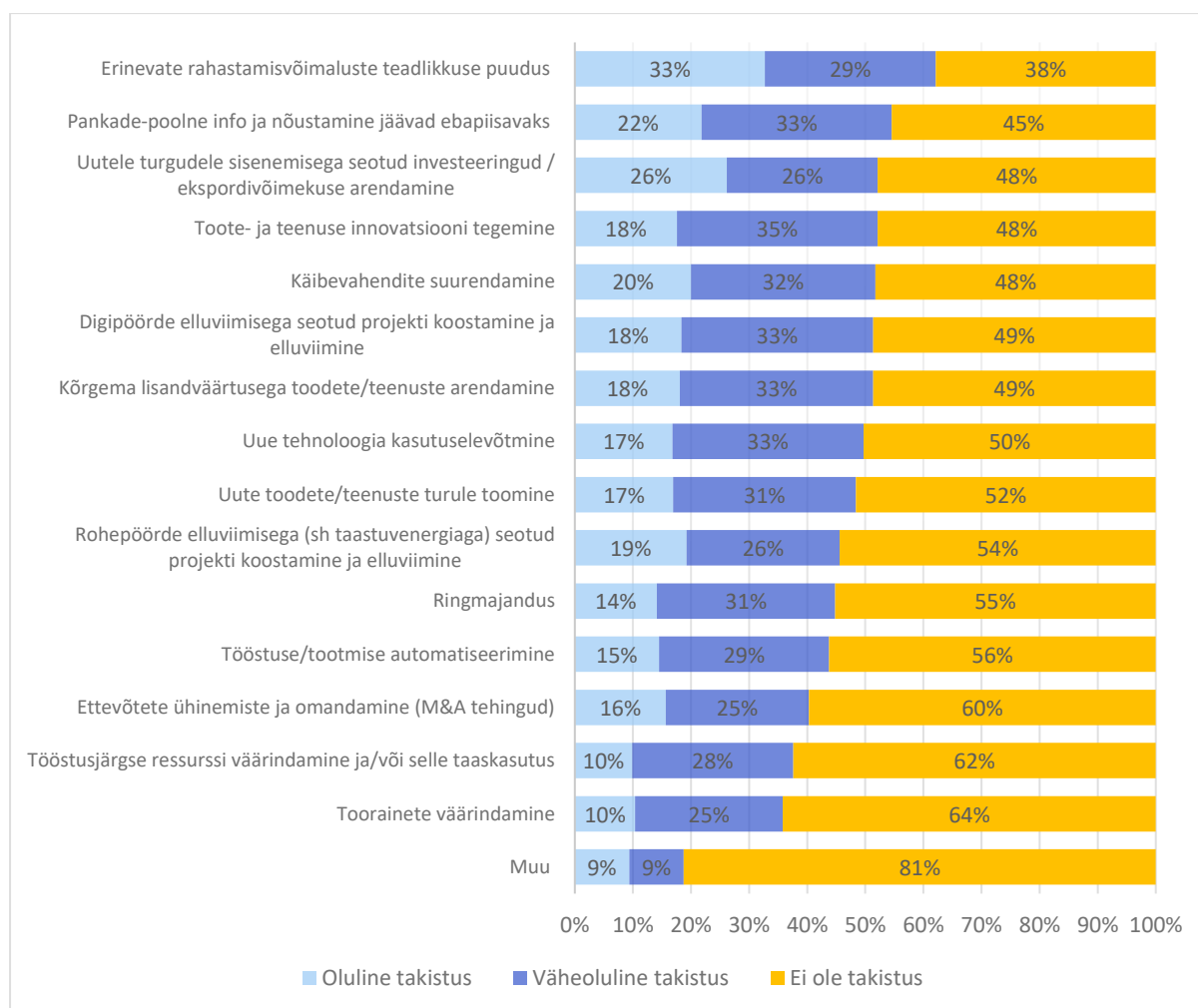
208. Kui analüüsida probleeme, millega ettevõtted on viimase kolme aasta jooksul rahastamisvajaduste katmisel kokku puutunud ettevõtete arengufaasi järgi, selgub, et **äriidee, seemne- või varajases faasis olevate ettevõtetele võrreldes kasvufaasis või laienemisfaasis olevate ettevõtetega on suuremaks probleemiks „Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta“, „Innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomine on pankade või hoiu-laenuühistute poolt tagasi lükatud, kuna tegu on liiga riskantse tootega või pankadel puudub kindlus“** (nt väiksemastaabilise piloottehase rajamine ei garanteeri seda, et sellele järgneb tootmine tööstuslikul tasemel) ning **„Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia)“**. Andmetest selgub, et mõlemat tüüpi ettevõtete jaoks on uuritud probleemid tõsisemad kui seda küpsusfaasis ettevõtetele.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- ^{209.} Materiaalse vara soetamise korral võib ettevõtjate hinnangul tekkida probleeme teadus- ja arendustegevuse mõttes, kui seadmel ei ole oma spetsiifika tõttu järelturgu, mistõttu pangad ei rahasta selle vara soetamist seadme madala väärtuse tõttu. Kuid sellisel korral rahastavad ettevõtted seda investeeringut teadusprojektide või omanike ringi kaudu. Üheks takistuseks teadus- ja arendustegevuses nimetasid ettevõtted ka piiratud ligipääsu ülikoolide teadustaristule (mis ettevõtete hinnangul enamiku ajast seisab kasutuseta), kui ülikoolid ei soovi osutada ühekordset väikemahulist teenust, mille kogenud teadustöötajad võivad delegeerida noorematele spetsialistidele, kes ei pruugi osutada teenust kvaliteetselt¹².
- ^{210.} Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukusele ja suurele ajakulule (liigsele bürokraatiale) on viidatud ettevõtete küsitluse avatud küsimuste vastustes ning kõikides ettevõtjate intervjuudes ettevõtjate valdkonnas. Eelhindamise raames ei analüüsitud kuluvat aega, kuid osapoolte sõnul on see seotud eelkõige toetuste ja KredExi finantstoodete nii taotluse protsessiga ja dokumentide ettevalmistamise kui ka jooksva ja lõppraporteerimisega koos andmete kogumisele kuluva ajaga taotluse ja aruannete koostamiseks.
- ^{211.} Küsitlusele vastanud ettevõtete hinnangul takistab nende ettevõtte arengut kõige rohkem teadmiste puudus erinevatest rahastamisvõimalustest, millele järgnevad pankadepoolse info ja nõustamise ebapiisavus ning uutele turgudele sisenemisega seotud investeeringute tegemiseks, ekspordivõimekuse arendamiseks vajalike teadmiste ja/või oskuste puudumine (joonis 11). Nende ettevõtete küsitluse tulemuste paikapidavust kinnitasid ka fookusgrupiintervjuu osalejad. Fookusgrupis nimetati üheks takistuseks ka tippspetsialistide puudumist, kes saaksid toetada ettevõtte innovatsiooni ning keda Eesti õppeasutused ei valmista piisavas arvus ette.

¹² Samuti nimetati kolme pakkumise nõuet toetusmeetmetes (kuid töö eripära tõttu võib Eestis leida ainult ühe pakkuja) ja EASI arendusosaku liigset orienteerumist ülikoolidelt teenuste ostmisele, kelle teenused võivad eraturu pakkujatega võrreldes olla kallimad ja kes ei pruugi olla väikestest projektidest huvitatud.

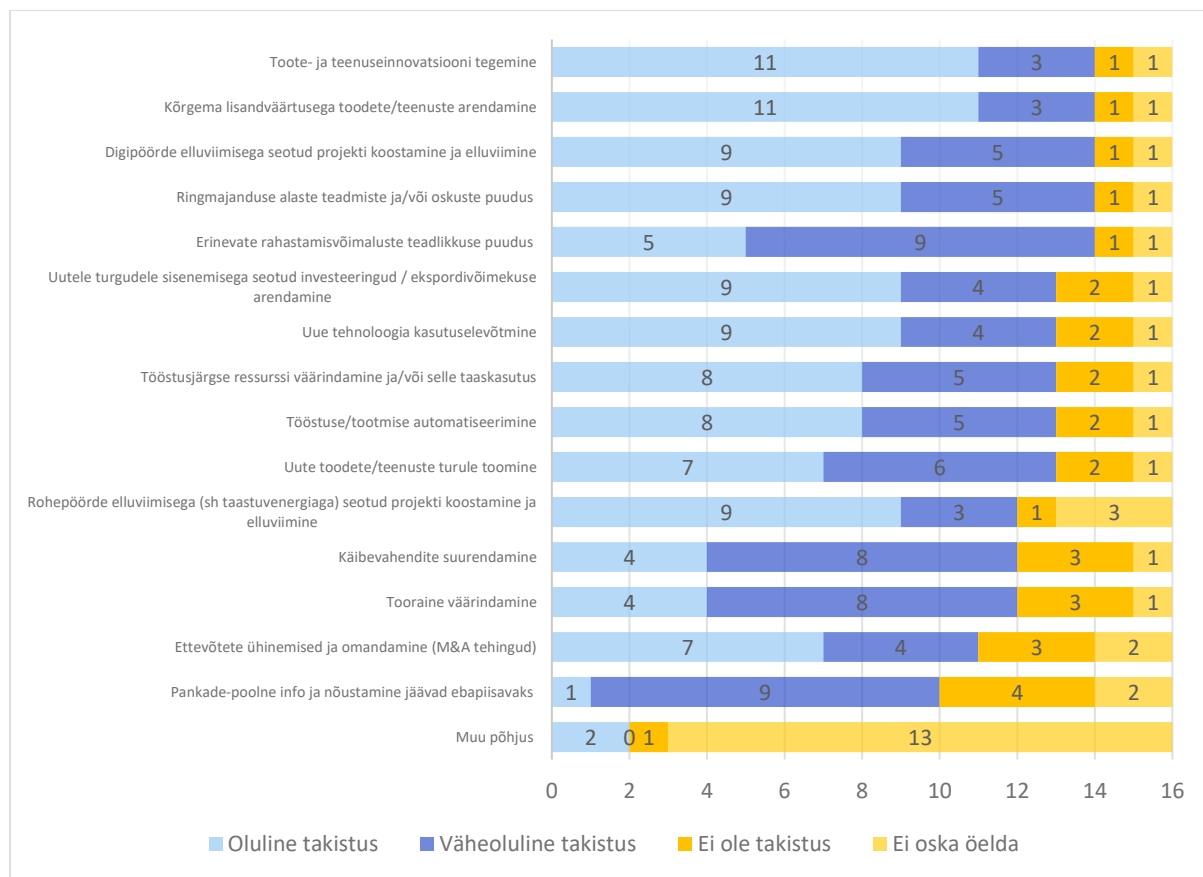
Joonis 11. Ettevõtete (N=779) vastused küsimusele „Milliste teadmiste ja/või oskuste puudus takistab teie ettevõtte arengut?“

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

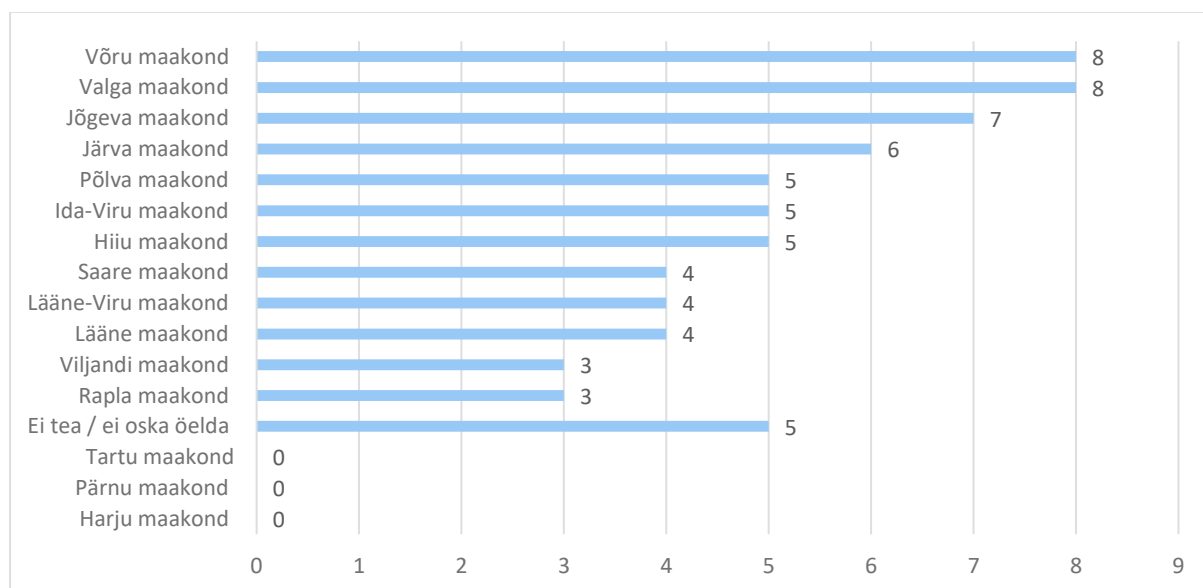
²¹² See-eest esindusorganisatsioonide (erialaliidud ja MAKid, kokku 16) hinnangul takistab ettevõtete arengut eelkõige toote- ja teenuseinnovatsiooni tegemisega ning kõrgema lisandväärtusega toodete/teenuste arendamisega seotud teadmiste ja/või oskuste puudumine (joonis 12) ning eelkõige Lõuna-Eesti maakondades (Võru, Valga ja Jõgeva maakonnas) esineb nende hinnangul ettevõtete arengut pidurdavate kompetentside puudumist keskmisest rohkem (joonis 13).

Joonis 12. Esindusorganisatsioonide hinnang oma valdkonna/piirkonna ettevõtete kompetentsidele, mille puudumine takistab ettevõtete arengut tervikuna, N=16 (erialaliidud, MAKid)

Allikas: esindusorganisatsioonide küsitlus.

Joonis 13. Esindusorganisatsioonide hinnang sellele, millistes Eesti maakondades esineb ettevõtete arengut pidurdavate kompetentside puudumist keskmisest rohkem, esindusorganisatsioonide arv, N=16 (erialaliidud, MAKid)

Allikas: esindusorganisatsioonide küsitlus.

213. Kui analüüsida ettevõtte arengut takistavate teadmiste ja oskuste puudust ettevõtete peamise tegevuskoha järgi (joonis 14), selgub, et ettevõtete peamise tegevuskohaga Tartus või selle lähiümbruses ja mujal Eestis on vastavad tegurid keskmiselt suuremaks takistuseks võrreldes teiste ettevõtete ja eelkõige võrreldes peamiselt välismaal tegutsevate ettevõtete ja. Arvutused¹³, millele viidatud joonis tugineb, näitavad, et kui kõikide küsitlusele vastanud ettevõtete puhul on oluliseks või väheoluliseks probleemiks olevate tegurite keskmine 46%, siis „Tartus või selle lähiümbruses“ ja „Mujal Eestis“ ettevõtete jaoks on see mõlema puhul 50%, „Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav“ ettevõtete puhul on keskmine 45%, „Tallinnas või selle lähiümbruses“ 44% ning „Välismaal“ 42%.
214. Kui analüüsida ettevõtte arengut takistavate teadmiste ja/või oskuste puudust ettevõtete asukoha järgi (joonis 15), selgub, et vastavad tegurid on keskmiselt väiksemaks takistuseks Harjumaa ja Tartumaa ettevõtetele. Arvutused¹⁴, millele viidatud joonis tugineb, näitavad, et kui kõikide küsitlusele vastanud ettevõtete puhul on oluliseks või väheoluliseks probleemiks olevate tegurite keskmine 46%, siis Läänemaa, Saaremaa, Hiiumaa kokku 39 ettevõtte korral on see 57%, Viljandimaa, Jõgevamaa, Põlvamaa, Võrumaa, Valgamaa kokku 64 ettevõtte korral 53%, Ida-Virumaa 69 ettevõtte korral 52%, Pärnumaa 46 ettevõtte korral ja Raplamaa, Järvamaa, Läänemaa kokku 71 ettevõtte korral 49%, Tartumaa 90 ettevõtte korral 47% ning Harjumaa 399 ettevõtte korral 42%. Seega **ettevõtted, mis asuvad Eesti kahest peamisest tõmbekeskusest (Tallinn, Tartu) kaugemal, puutuvad ettevõtte arengut takistavate teadmiste ja/või oskuste puudusega suuremal määral kokku.**
215. Ettevõtete arengufaasi järgi on vastavate ettevõtte arengut takistavate teadmiste ja/või oskuste puudumine tervikuna vähemaks takistuseks küpsusfaasis olevate ettevõtete jaoks ning suurimaks takistuseks kasvufaasis või laienemisfaasis olevate ettevõtete jaoks (joonis 16). Arvutused seda ka kinnitavad: kasvufaas või laienemisfaas 51%, äriidee, seemne- või varajane faas 49%, hääbumisfaas 45%, küpsusfaas 39% ning kõik küsitlusele vastanud ettevõtted 46%.
216. Turutõrked arengufaasi järgi on kokkuvõtlikult esitatud tabelis 14. Võrreldes äriidee, seemne- või varajases faasis ja kasvufaasis või laienemisfaasis olevate ettevõtete ja **puutuvad küpsusfaasis olevad ettevõtted turutõrgetega kokku vähemal määral.** Kuigi kõige rohkem takistusi on äriidee, seemne- või varajases faasis olevatel ettevõtetele, on nende rahastamine, nagu eespool on mainitud, oluliselt paranenud.
217. **Ettevõtte suurenedes paranevad keskmiselt ka vastavad teadmised ja/või oskused ning need üha vähem takistavad ettevõtte arengut** (joonis 17)¹⁵. Arvutused näitavad, et oluliseks või väheoluliseks probleemiks olevate tegurite keskmine on mikroettevõtete jaoks 47%, väikeettevõtetele 44% ning keskmise suurusega ettevõtetele 42%. Intervjuudes mainiti, et Eesti suurettevõtetele on lihtsam kaasata rahastust Eesti-siseselt ja minna investeringute rahastamiseks väljaspoole kapitaliturgudele. Kui arvestada aga investeringute mõjuga, siis just suurettevõtetele on intervjuueeritud osapoolte, sh pankade esindajate hinnangul suurema mõjuga projekte võimalik ellu viia.
218. Seega on riigil mõistlik võimalusel aidata turutõrkeid ületada eelkõige äriidee, seemne- või varajases faasis ja kasvufaasis või laienemisfaasis olevatel, tõmbekeskustest kaugemal asuvatel mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele.

¹³ Siin aruandes ei ole toodud.

¹⁴ Siin aruandes ei ole toodud.

¹⁵ Suurettevõtete arv on ainult viis ning need ei ole joonisel näidatud.

Joonis 14. Ettevõtete vastused „oluline takistus“ ja „väheoluline takistus“ kokku küsimusele „Milliste teadmiste ja/või oskuste puudus takistab teie ettevõtte arengut?“ ettevõtete peamise tegevuskoha järgi, N=779

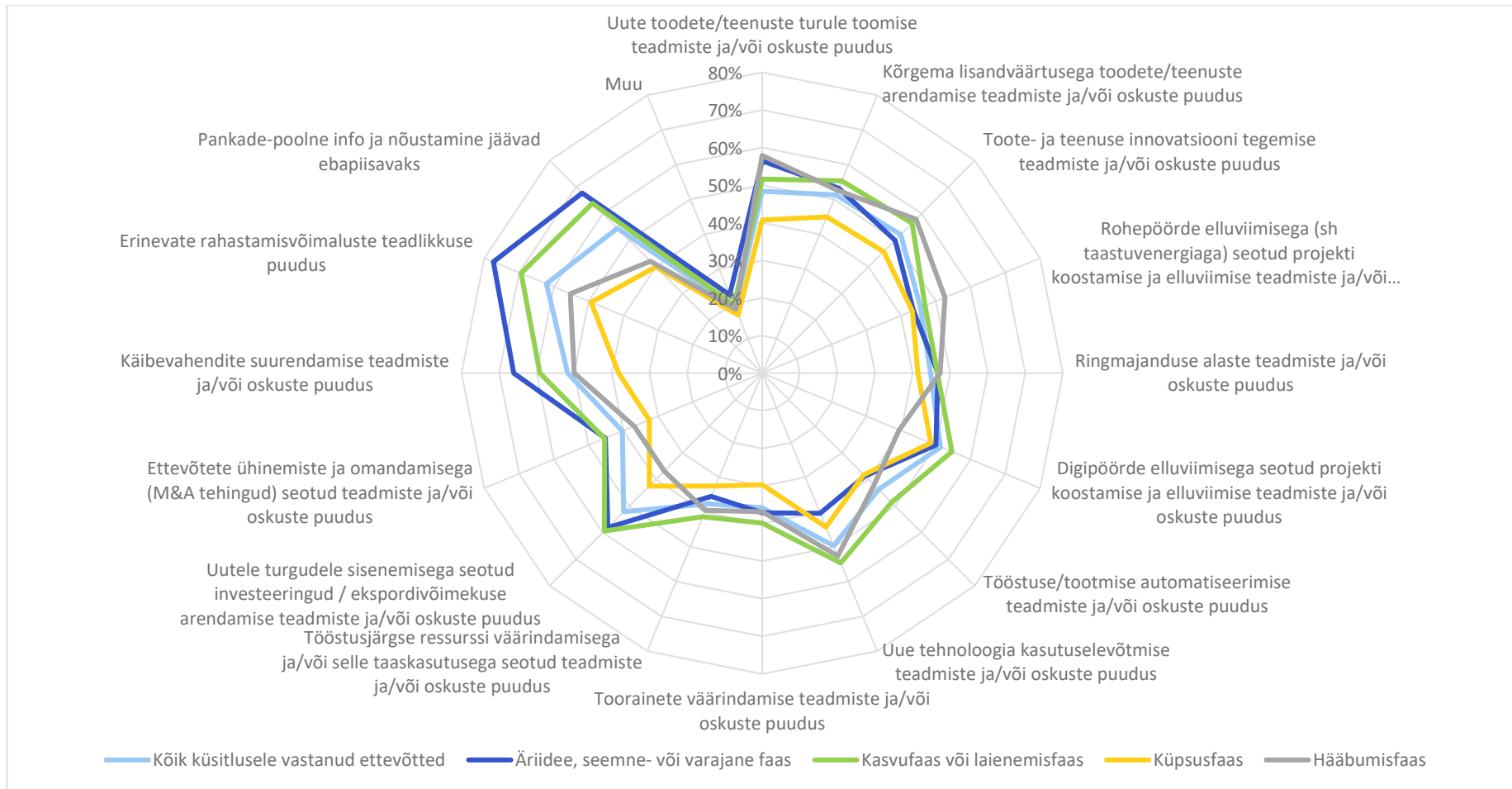
Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 15. Ettevõtete vastused „oluline takistus“ ja „väheoluline takistus“ kokku küsimusele „Milliste teadmiste ja/või oskuste puudus takistab teie ettevõtte arengut?“ maakondade lõikes, N=779

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 16. Ettevõtete vastused „oluline takistus“ ja „väheoluline takistus“ kokku küsimusele „Milliste teadmiste ja/või oskuste puudus takistab teie ettevõtte arengut?“ ettevõtete arengufaasi järgi, N=779

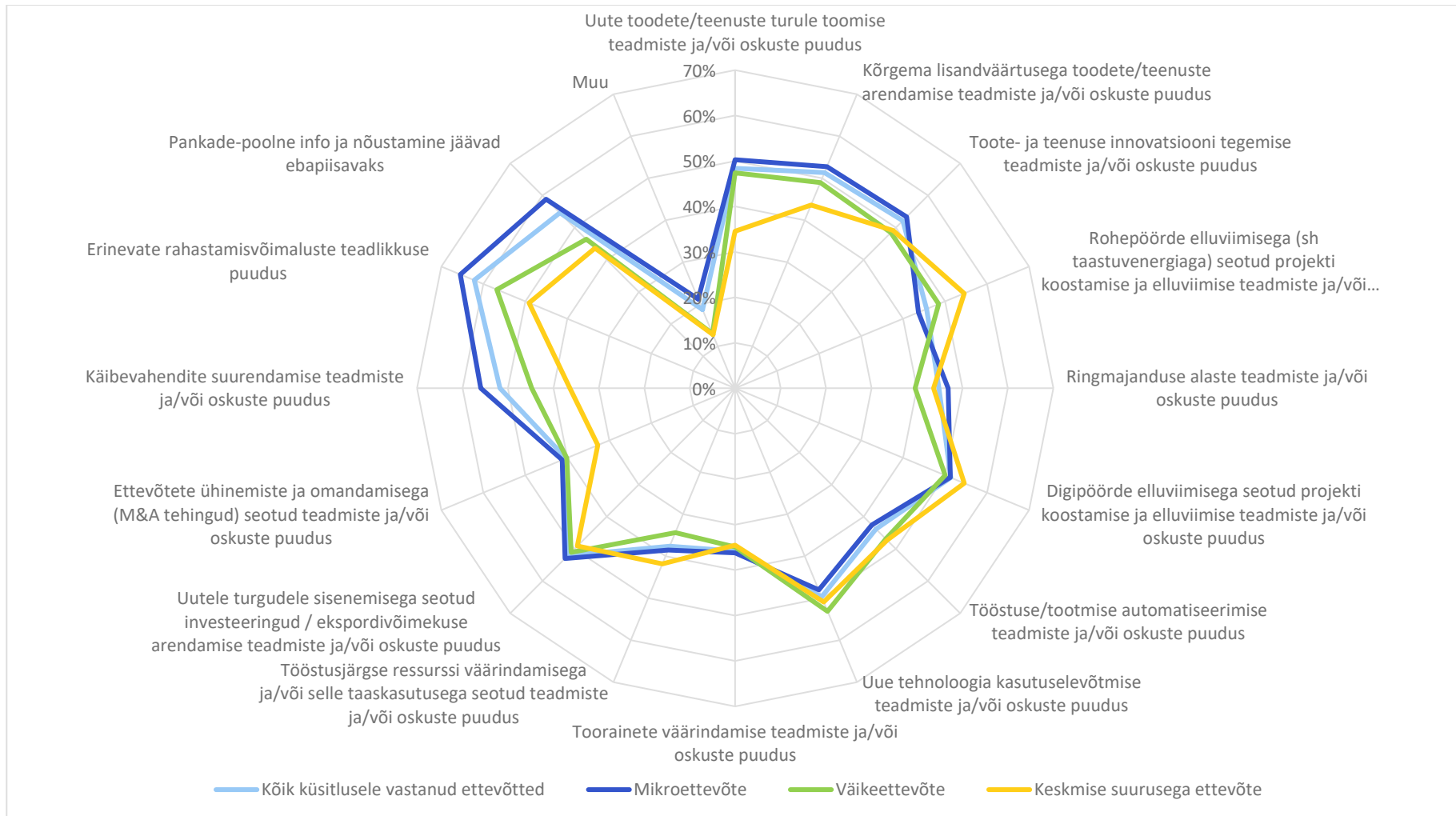
Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 14. Turutõrked ja mittoptimaalsed investeerimisolukorrad arengufaaside lõikes

Teema	Äriidee, seemne- või varajane faas	Kasvufaas või laienemisfaas	Küpsusfaas	Hääbumisfaas
Investeeringud materiaalse vara soetamiseks, toote- ja teenusearenduseks ning tootmis- ja teenindusprotsesside arendamiseks	Teevad neid harvemini	Teevad neid sagedamini		Teevad neid harvemini
	...	Investeeringuid järgmise kolme aasta jooksul eelkõige „Tallinnas ja selle lähiümbruses“ ja „Mujal Eestis“ kasvufaasis või laienemisfaasis olevad mikro- ja väikeettevõtted
Ligipääs rahalistele vahenditele	Halvem ligipääs paljudele rahalistele vahenditele (ettevõtte põhivara müük, garantii, investeeringutoetused, käendus, liising, omaniku investeering, panga- või hoiu-laenuühistu laen) ning ootuspäraselt parem ligipääs ühisrahastusplatvormidele ja välise osapoolle omakapitaliinvesteeringule; iduettevõtete rahastamine Eestis oluliselt paranenud	Parem ligipääs paljudele rahalistele vahenditele		...
Ettevõtte alustamine	Pangad või hoiu-laenuühistud hindavad tagatise ettevõtte alustamisel ebapiisavaks
Majandusnäitajad	Arengufaasis või (varase) kasvufaasis olevatel ettevõtetel (kelle ärimudel ei ole rahvusvaheliselt kiiresti skaleeritav ning nende turg on võrreldes globaalselt kiiresti skaleeritavate ettevõtetega väike) võib rahastuse saamine investeeringu jaoks (mh kasvu toetamiseks) osutada raskeks ettevõtte majandusnäitajate tõttu, kuna ettevõtte kiire kasv sageli tuleb käsikäes kahjumiga ning sellisel juhul garantiisid ei anta
Probleemid investeringuvajaduse katmisel	Äriidee, seemne- või varajane faasis olevate ettevõtetele võrreldes kasvufaasis või laienemisfaasis olevate ettevõtetega on suuremaks probleemiks „Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta“, „Innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomine on pankade või hoiu-laenuühistute poolt tagasi lükatud, kuna tegu on liiga riskantse tootega või pankadel puudub kindlus“ ning „Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia)“	Peamised probleemid on „Pangad või hoiu-laenuühistud hindavad ettevõtte tagatise ebapiisavaks (sh ettevõtte alustamisel)“, „Mõned vajalikud investeeringud on jäänud rahaliste vahendite puudumise tõttu tegemata“, „Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia)“, „Ettevõtluse alustamisel ei ole pangad või hoiu-laenuühistud hinnanud ettevõtjat puuduliku või vähese ajaloo tõttu krediitkõlblikuks“	„Mõned vajalikud investeeringud on jäänud rahaliste vahendite puudumise tõttu tegemata“, „Pangad või hoiu-laenuühistud hindavad ettevõtte tagatise ebapiisavaks (sh ettevõtte alustamisel)“, „Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia)“, „Pangad või hoiu-laenuühistud hindavad ettevõtte tagatise ebapiisavaks (sh ettevõtte alustamisel), sest tagatisvara asub sellises Eesti piirkonnas (keskustest eemal), kust tagatisvara ei ole piisav“	...
	Uuritud probleemid tervikuna on tõsisemad, kui seda küpsusfaasis ettevõtetele	Uuritud probleemid tervikuna on vähem tõsisemad		...
Teadmiste ja/või oskuste puudumine	...	Ettevõtte arengut takistavate teadmiste ja/või oskuste puudumine tervikuna on vähemaks takistuseks küpsusfaasis olevate ettevõtete jaoks	Ettevõtte arengut takistavate teadmiste ja/või oskuste puudumine on tervikuna vähemaks takistuseks küpsusfaasis olevate ettevõtete jaoks	...

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite süntees.

Joonis 17. Ettevõtete vastused „oluline takistus“ ja „väheoluline takistus“ kokku küsimusele „Milliste teadmiste ja/või oskuste puudus takistab teie ettevõtte arengut?“ ettevõtete suuruse järgi, N=779

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

219. Osapoolte hinnangul takistavad praegu ja tulevikus ettevõtete investeringuid kasvavad tootmise sisend-, sh energiahinnad, energiaallikate kättesaadavuse vähenemine, tarbijate ostuvõime langemine, majanduskeskkonna ebastabiilsus (ühelt poolt COVIDi pandeemia mõju ja nüüd samuti Ukraina mõju tõttu), kvalifitseeritud tööjõu puudus. Sisendite hinnatõusud on olnud ettevõtete hinnangul pidevad ja suured, ja hinnatõusu on suhteliselt keeruline jaekaubanduses tiheda konkurentsi ja suure hinnasurve tõttu lõpphindadesse edasi kanda.
220. Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade analüüs näitas, et ettevõtted puutuvad investeringute rahastamisel mitmete probleemidega kokku, mistõttu on riigi sekkumine ettevõtete aitamiseks turutõrgetest ülesaamisel põhjendatud. Eespool ja peatükis 1.3 esitatud ülevaade turutõrgetest on kokkuvõtvalt esitatud tabelis 15 võrrelduna eelmise eelhindamise käigus tuvastatud turutõrgetega.

Tabel 15. Turutõrgete muutus võrreldes eelmise eelhindamise käigus¹⁶ tuvastatud turutõrgetega

Varasemad tuvastatud turutõrked	...ja nende kirjeldus	Turutõrgete muutus	...ja selle kirjeldus
Pangalaenu ei ole alustavatele ettevõtetele kättesaadavad	Laenude kättesaadavus pankadest on alustavate ettevõtete jaoks sageli piiratud, kuna ettevõtetele puuduvad piisavad tagatised, krediidi ajalugu ja/või omafinantseering. Sageli ei ole krediidi asutused suutelised või piisavalt motiveeritud, et alustavate ettevõtete projektidega seotud riske hinnata. Lisaks on vähenenud käendusvõimalused (fikseeritud käenduse lõpetamine)	Turutõrge on jätkuvalt aktuaalne	...
Ettevõtete ebapiisavad tagatised ja omafinantseering	Ebapiisavad tagatised on suurim ja kõige sagedamini kogetav takistus laenu saamisel	Turutõrge on jätkuvalt aktuaalne	...
Kõrged laenu väljastamiskulud	Pankadel jätkuvalt madal ärihuvi alla 100 tuh € laenude väljastamise vastu, mis nõuavad juhtumipõhist/personaalset käsitlemist	Ei ole enam turutõrge	Pangad ei pea seda teemat probleemiks
Pangalaenu tagatiste ebasobivad tingimused	Intressimäärad on langenud ja ei kujuta endast üldjuhul finantseerimisvajaduse katmisel määravat takistust	Turutõrge on muutunud	Laenude intressimäärad on ettevõtete hinnangul kõrged, mida näitasid nii ettevõtete küsitluse tulemused kui ka intervjuud. Intressimäärad on koos teiste Baltimaadega kõrgemad võrreldes teiste, eelkõige Põhja- ja Lääne-Euroopa riikidega; KredExi käendustasud on kõrged
Mõlemapoolne informatsiooni asümmeetrilisus	Jätkuvalt on aktuaalne vajadus arendada ettevõtete oskust koostada heal tasemel äriplaani, mis toetaks nii ettevõtte enda tegevust, kui võimaldaks finantseerijatel hinnata ettevõtte perspektiivi	Turutõrge on suhteliselt jätkuvalt aktuaalne	Heal tasemel äriplaani koostamisega tulevad toime vähemal määral väikeettevõtjad, eelkõige 1-2 inimese ettevõtted. Pangad küsivad lisaküsimusi, nt kui prognoos on liiga optimistlik. Finantskirjaoskusega on vaja tegeleda juba keskkoolis

¹⁶ Ernst & Young. (2018). Perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamise uuendamine. Lõpparuanne.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Varasemad tuvastatud turutõrked	...ja nende kirjeldus	Turutõrgete muutus	...ja selle kirjeldus
Madal teadlikkus	Ettevõtjate (eriti alustavate ettevõtete) teadlikkus finantseerimisvõimalustest ja nende toimimisloogikast on madal. Ühtlasi jätab paljude mikro- ja väikeettevõtete finantskirjaoskus soovida	Turutõrge on jätkuvalt aktuaalne	Äriidee, seemne- või varajane faasis olevate ettevõtetele võrreldes kasvufaasis või laienemisfaasis olevate ettevõtetega on suuremaks probleemiks vajaliku teabe puudumine erinevate rahastamisvõimaluste kohta. Finantskirjaoskusega on vaja tegeleda juba keskkoolis
Vähene konsultatsioon	Ettevõtete nõustamine on eriti vajalik stardilaenu ning innovatsioonilaenu puhul	...	Osaliselt kattub eelmise punktiga. Antud eelhindamises käsitleti eraldi ettevõtte arengut takistavate teadmiste ja oskuste puudusi – vt joonist 11
Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia)	...	Uus	Taotluse protsess ja dokumentide ettevalmistamine, jooksev ja lõppraporteerimine on keerukad ja aeganõudvad. Siin mõeldakse eelkõige toetusi ja KredExi finantstooteid
Ekspordi rahastamise piirangud	Senine ekspordilaenu ülempiir 3 mln € on liiga madal ning ei võimalda ellu viia väga mahukaid ja pikaajalisi ekspordiprojekte. Turul on nõudlust isegi kuni 15 mln € tehingute finantseerimise järele, mida ei ole võimalik rahuldada eraturu krediidiastutuste kaudu	Turutõrked on üldplaanis jätkuvalt aktuaalsed	Antud eelhindamise käigus koguti infot ettevõtetele paljude investeeingu liikide kohta. Nendest eristuvad (1) ettevõtete kasvu rahastamine ettevõtte puhul (sh globaalselt kiiresti mitte skaleeritava ärimudeliga, kuid kiiresti kasvava ettevõtte puhul), kelle majandusnäitajad ja äriplaan ei ole panga- või hoiu-laenuühistu jaoks piisavad käibelaenu andmiseks või pikaajalise investeeingulaenu andmiseks, ning (2) innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomine, mis on pankade või hoiu-laenuühistute poolt tagasi lükatud, kuna tegu on liiga riskantse tootega või pankadel puudub kindlus
Innovatsiooni puudulik rahastamine	Eestis puudub innovatsioonile suunatud laiaulatuslik finantseerimisinstrument. Kommertspangad innovatsiooni liiga kõrge riski tõttu ei finantseeri. Ühtlasi ei paku pangad ka sobivaid tingimusi (sh maksepuhkust graafiku alguses). EAS-i toetus (innovatsiooni- ja arendusosak) on aga selgelt liiga väikesemahuline ning arenguprogramm liiga kitsale sihtgrupile kättesaadav. Vajadus tootearenduseks ja innovatsiooniks on aga üha kasvav seoses tehnoloogia kiire arenguga ja turul toimivate murranguliste muutustega		
Teised investeeingute liigid			

Allikas: autorite süntees, intervjuud pankadega.

221. Otsustamiseks, millistele probleemidele tuleb rahastamisvahendite pakkumisel keskenduda, tuleb meie seisukohalt lähtuda (1) ettevõtete hinnangutest probleemide olulisusele küsitlusandmete alusel (näiteks kui ettevõtete hinnang probleemile on „väga suur“ ja „pigem suur“ vähemalt 50% ± 1% ja/või ei ole probleemina tajutud mitte rohkem kui 33% ± 1% vastavalt joonisele 7), (2) intervjueeritud osapoolte hinnangutest ja (3) vajadusel muust kogutud infost vastavalt eespool toodud analüüsile. Sellisel puhul tõusevad **olulisimateks probleemideks** (tabel 16): **tagatiste ebapiisavus** (mistõttu pangad ei pruugi laenu anda), **kõrged intressimäärad** (mis tekitavad alternatiivseid kulusid, vähendavad ettevõtete motivatsiooni investeeingute tegemiseks ja panevad ettevõtteid otsima rahastut välismaalt) ja **täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus**

ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia) (mis vähendab ettevõtete motivatsiooni investeringute tegemiseks; vt ka lõiku nr 253 peatükis 1.3).

Tabel 16. Ettevõtete rahalised ja mitterahalised turutõrked investeringute tegemisel

Rahalised turutõrked	Mitterahalised turutõrked
<p>Olulisimad</p> <ul style="list-style-type: none">• Tagatiste ebapiisavus panga- või laenu-hoiuühistu jaoks, sh ettevõtte alustamisel ning ka juhul, kui tagatisvara asub sellises Eesti piirkonnas (keskustest eemal), kust tagatisvara ei ole piisav• Intressimäärad on liiga kõrged <p>Teised olulised</p> <ul style="list-style-type: none">• Tagatiste ebapiisavus panga- või laenu-hoiuühistu jaoks, kui tagatisvara asub sellises Eesti piirkonnas (keskustest eemal), kust tagatisvara ei ole piisav• Ettevõtluse alustamisel ei ole pangad või hoiu-laenuühistud hinnanud ettevõtjat puuduliku või vähese ajaloo tõttu krediitkõlblikuks + ettevõtte (sh globaalselt kiiresti mitte skaleeritava ärimudeliga, kuid kiiresti kasvava ettevõtte) majandusnäitajad ja äriplaan ei ole panga- või hoiu-laenuühistu jaoks piisavad käibelaenu andmiseks või pikaajalise investeringulaenu andmiseks• Innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomine on pankade või hoiu-laenuühistute poolt tagasi lükatud, kuna tegu on liiga riskantse tootega või pankadel puudub kindlus	<p>Olulisim</p> <ul style="list-style-type: none">• Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia) <p>Teine oluline</p> <ul style="list-style-type: none">• Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta

Allikas: autorite koostatud.

222. Kui kahe tingimuse puhul vähendada ettevõtete hinnangut probleemi olulisele 33%±1%-le, siis arvestades ka muud saadud teavet, **võib olulisteks probleemideks pidada ka tagatiste ebapiisavust ettevõtte tegutsemise asukoha tõttu** (mistõttu pangad ei pruugi laenu anda ning see probleem oli läbiv teema paljudes ettevõtlusega seotud intervjuudes), **ettevõtte puudulikkude või vähest ajalugu** (sh siis, kui ettevõtte on globaalselt kiiresti mitte skaleeritava ärimudeliga, kuid on kiiresti kasvav; mistõttu pangad ei pruugi laenu anda), **investeringu seotust innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomisega** (pankade või hoiu-laenuühistute jaoks on tegu liiga riskantse tootega või pankadel puudub kindlus) **ning vajaliku teabe puudumist erinevate rahastamisvõimaluste kohta** (tabel 16). Innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomisega seotud investeringuid võib pidada strateegiliselt oluliseks investeringu liigiks, kuna need otseselt toetavad teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava 2021–2035¹⁷ üldeesmärgi saavutamist ning võimaldavad toota kõrgema lisandväärtusega tooteid, mis omakorda suurendab Eesti inimeste heaolu.

1.1.4. Kohalikud omavalitsused

223. KOVide varasemate investeringute kohta ettevõtluse valdkonnas uurisime KOVidelt intervjuude kaudu. Need üksikud kogemused – sõidu-, juurdepääsuteede rajamine ja kordategemine, muuhulgas ettevõtete vajadustest lähtuvalt, vajadusel koos ettevõttele kehtestatava

¹⁷ Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava 2021–2035. <https://www.hm.ee/et/TAIE-2035>

investeeringukohustusega, tööstusala arendamine — sarnanevad allpool käsitletud tulevaste investeeringutega ettevõtluse valdkonnas.

224. Järgmise kolme aasta jooksul kavatsevad 36 küsitlusele vastanud KOVi teha investeeringuid ettevõtluskeskkonna arendamiseks (tabel 17). Planeeritavate investeeringute seas on nii tööstusparkide rajamise (kaas)rahastamine, taristu (kaas)rahastamine tööstusettevõtte meelitamiseks, väikeettevõtluse arendamiseks vajalikud investeeringud kui ka muud investeeringud. Ainult üheksa KOVi 42st küsitlusele vastanud KOVist ei plaani teha investeeringuid ettevõtluse valdkonnas järgmise kolme aasta jooksul. KOVide osa kavatsetud ettevõtluskeskkonna investeeringu mahust ettevõtluskeskkonna arendamiseks on kuni 1 mln eurot (kuid on ka suurema mahuga investeeringuid) (tabel 18). Nende investeeringute peamine rahastusallikas on omavalitsuse omavahendid (maksulaekumine ja tulu teenimine), millele järgnevad KredExi, EASI, RTK või KIKi toetus ning panga- või hoiu-laenuühistu laen (tabel 19). Viimasele ehk panga- või hoiu-laenuühistu laenule on 32 KOVil (ehk 76% 42 KOVist) ligipäas hea või pigem hea.
225. Ka intervjuudest ei nähtu, et KOVidel on probleeme rahaliste vahendite kaasamisel, välja arvatud siis, kui KOVil on kõrge laenukoormus ja/või KOV peab suunama oma piiratud ressursse teiste prioriteetsemate eesmärkide saavutamiseks (nt koolid ja lasteaiad). Tulevikus võivad KOVide investeeringuid ettevõtluse valdkonnas vähendada kallinevad ehitustööd. Järelikult ei ole rahastamisvahendite pakkumine KOVidele ettevõtluse valdkonnas põhjendatud.
226. Intervjuudel mainiti, et KOVid võiksid olla rohkem motiveeritud ettevõtluskeskkonna arendamisest siis, kui mitmekesistada KOVide maksubaasi. Sellele pööras tähelepanu 2020. aastal ka Riigikontroll, kelle hinnangul puudub tõhus motivatsioonisüsteem, millega suunata KOVe ettevõtluskeskkonnaga rohkem tegelema, sest ainus arvestatav seos KOVide rahastamise ja ettevõtluse arendamiseks tehtud pingutuse vahel tekib suurema üksikisiku tulumaksu pinnalt, mis uute või paremini tasustatud töökohtadega kaasneb¹⁸. See on üks põhjustest, miks ühe intervjuueeritud KOVi esindaja sõnul tegeleb vastav KOV teatud tüüpi töökohtade loomise ja toetamisega.

¹⁸ Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn, 12. veebruar 2020. *Kohalike omavalitsuste roll ettevõtluse edendamisel. Kas ja mil viisil saaksid omavalitsused senisest enam ettevõtluse arengusse panustada?* <https://www.riigikontroll.ee/desktopmodules/digidetail/filedownloader.aspx?auditid=2498&fileid=14557>

Tabel 17. KOVide kavatsetud investeeringud ettevõtluskeskkonna arendamiseks järgmise kolme aasta jooksul, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=42

Investeering	KOVide arv	% 42-st	Investeeringute täpsustamine
Tööstusparkide rajamise (kaas)rahastamine	9	21%	viie KOVi puhul tööstusparkide arendamine (mõned arendused ei ole kindlad), ühe KOVi puhul olemasoleva tööstusettevõtte kõrval tee rajamine koostöös ettevõtjaga
Taristu (kaas)rahastamine tööstusettevõtte meelitamiseks	14	33%	(ettevõtlusaladele ligipääsu)teede rajamine/rekonstrueerimine (sh tööstusaladel), sajuvee ärajuhtimise süsteemide arendamine, sotsiaalse infrastruktuuri arendamine, ühisveevärgi arendamine
Väikeettevõtluse arendamiseks vajalikud investeeringud	18	43%	kohalike teede remont, juurdepääsutee rajamine ja renoveerimine ettevõtete juurde, parkla rajamine, vee- ja kanalitrassi projekteerimine ja ehitamine sajuvee ärajuhtimise süsteemide arendamine, sadamate arendamine, investeeringud turismi arendamiseks vajalikusse kultuuristaristusse ja tegevustesse, kiire internetiühendus rajamine, elukeskkonna arendamine, linna avaliku ruumi korrastamine, kaugtöö- ja ettevõtluse ruumide arendamine rendipinnad väikeettevõtetele, tee ehitus, turismivaldkonna tegevuste kaasrahastus
Muud investeeringud	17	40%	investeeringud linnavarasse, teede rekonstrueerimine, ligipääsude rajamine, teede taristu parandamine ja kaasajastamine, investeeringud haridusasutustesse (nt koolimaja rekonstrueerimine) ja spordirajatistesse (nt uue spordikeskuse ehitamine koostöös erasektoriga), kultuuriasutuste arendamine, juurdepääs töökohtadele, ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni investeeringud, teaduspargi taristu arendamine, elamuarendus, turismi jms taristu investeeringud
Ei kavatse ühtegi sellist investeeringut	6	14%	...

Allikas: KOVide küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 18. KOVide osa kavatsetud investeeringu mahust ettevõtluskeskkonna arendamiseks järgmise kolme aasta jooksul, N=33

Investeering	alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €	100 001 – 250 000 €	250 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 5 000 000 €	üle 5 000 000 €	KOVide arv
Tööstusparkide rajamise (kaas)rahastamine	1	1	1	2	2	1	1	9
Taristu (kaas)rahastamine tööstusettevõtte meelitamiseks	1	1	4	5	3	0	0	14
Väikeettevõtluse arendamiseks vajalikud investeeringud	4	4	2	2	2	4	0	18
Muud investeeringud	2	4	3	1	4	3	0	17

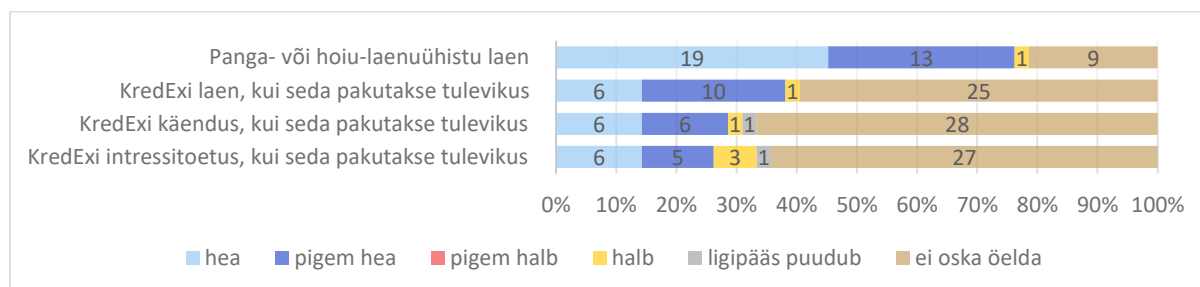
Allikas: KOVide küsitlus.

Tabel 19. KOVide kavatsetud investeeringute rahastamise allikad, mida KOVid kavatsevad või sooviksid kasutada olenemata sellest, kas neid praegu pakutakse või mitte, ettevõtluskeskkonna arendamiseks järgmise kolme aasta jooksul, N=33

Investeering	omavalitsuse omavahendid (maksulaekumine ja tulu teenimine)	Panga- või hoiu-laenuühistu laen	KredExi laen ja/või käendus	KredExi, EASi, RTK või KIKI toetus	KredExi intressitoetus	muud allikad	muu allika täpsustamine
Tööstusparkide rajamise (kaas)rahastamine	7	6	2	7	1	0	...
Taristu (kaas)rahastamine tööstusettevõtte meelitamiseks	11	7	1	10	0	1	riigieelarve teehoiuvahendid ettevõtlusalade objektidele
Väikeettevõtluse arendamiseks vajalikud investeeringud	16	7	2	12	1	2	ELi toetusmeetmed; riigieelarve
Muud investeeringud	16	11	0	11	0	3	erasektor; ELi toetusmeetmed; erinevate programmide/fondide toetused; riigieelarve

Allikas: KOVide küsitlus.

Joonis 18. KOVide hinnang ligipääsule rahalistele vahenditele ettevõtluskeskkonna arendamisel olenemata sellest, kas need rahalised vahendid on praegu olemas või mitte, N=42

Allikas: KOVide küsitlus.

1.2. Välisriikide kogemus

²²⁷ Välisriiklike rahastamisvahendite analüüsimiseks valiti tellija ja töö teostaja kokkuleppel välja Soome ja Holland. Lähemalt leiavad käsitlust Soome asutused Business Finland ja Finnvera ning Hollandi asutused Oost NL¹⁹ ja Qredits²⁰. Käsitlevatest asutustest on Finnvera NPI (National Promotional Institution) staatusega, kuid Business Finland, Oost NL ja Qredits ei ole. Kõigi nimetatud asutuste üleriigiliste toodete puhul (v.a Oost NL, kelle tooted on piirkondlikud) võib leida sarnasusi KredExi ettevõtluse toetamiseks suunatud meetmetega, kuivõrd kõikide nende eesmärgiks on tegeleda riigi ettevõtluskeskkonna ja ettevõtete ekspordivõimekuse turutõrgetega seotud finantseerimisvõimalustega. Soome valiti võrdlusriigiks, sest nende finantsinstrumendid on olnud

¹⁹ Oost NL koduleht, <https://oostnl.com/en>

²⁰ Qredits koduleht, <https://qredits.nl/>

pikaajaliselt edukad. Holland valiti võrdlusriigiks, kuna paistab silma leidliku ELi struktuurivahendite rakendamisega ning seal esinevad turutõrked sarnanevad suuresti Eesti ettevõtlusmaastikul olevatega.

228. Käesolevas peatükis on välja toodud ülevaade eelnimetatud välisriikides pakutavatest finantsinstrumentidest. Järgnevad peatükid on jaotatud ettevõtete arengufaaside kaupa. Põhjalikum välisriikide kogemuste ülevaade riigiti rakendatavatest finantsinstrumentidest on leitav töö lisast (lisa 5). Järgnev ülevaade välisriikide finantsinstrumentidest on antud võrdlusena KredExi finantsinstrumentidega.

1.2.1. Välisriikide ettevõtlusvaldkonna turutõrked ja finantsinstrumentide uued arengud

229. Välisriikide analüüsi käigus tehtud dokumendianalüüsist ja intervjuudest finantsinstrumente rakendavate asutustega võis järeldada, et analüüsitud riikides on turutõrked sarnased Eestis esinevate turutõrgetega. Näiteks sarnaselt Eestiga tuli ka Hollandis ühe turutõrkena välja varajases arengufaasis ettevõtete kapitali kättesaadavus, seda eriti riistvara komponendiga ettevõtete puhul, kelle äri on aeglasemini skaleeritav võrreldes tarkvarasettevõtete, küll aga suure innovatsiooni potentsiaaliga. Välisriikides pakutavate instrumentide eesmärk on katta kapitali puudujäägid eraturul, kuid samal ajal mitte eraturuga konkureerides.
230. Ühe aspektina paistis silma, et välisriikides pakutakse arvuliselt rohkem erinevaid finantsinstrumente kui Eestis. Kui Eestis plaanitakse võtta suund toodete arvu vähendamisele (st väiksem arv suurema katvusega instrumente), siis Soome ja Holland paistavad vastupidiselt silma oma toodete mitmekesisusega. Mõlemate riikide asutuste portfelli kuuluvad tooted on suurel määral eristatud ettevõtete rahakasutamise eesmärkide ja arengufaaside järgi.
231. Hollandis töötab Oost NL sarnaselt klassikalise riskikapitali investorina. Asutuse erinevus seisneb selles, et nende investeeringud on üldjuhul riskantsemad, administratiivaruandluse nõuded on suuremad ning nad lähtuvalt riiklikult määratud eesmärkidest. Oost NL kirjeldab ennast pigem mõjuinvestorina (ingl *impact investor*). Muuhulgas on võrdlusriikide asutuste tavapraktika n-ö „pehmete meetmete“ pakkumine, mille hulka kuuluvad mentorlus- ja nõustamisteenused ning ligipääs ettevõtete võrgustikele. Nende „pehmete meetmete“ olulisus tuli välja nii intervjuude kui ka dokumendianalüüsi käigus. Ka Oost NL on üritanud viimastel aastatel kitsendada oma fondide arvu, millega kaasneb ka väiksem administratiivkulu.

1.2.2. Alustavate ja tegutsevate ettevõtete finantseerimine

232. Tabelis 20 on välja toodud ülevaade valitud toodetest, mida pakutakse võrdlusriikides alustavatele ettevõtetele, kellele Eestis pakutakse KredExi stardilaenu. Sihtrühma mõttes lähima võrdlusena laenutoodetest KredExi stardilaenule on Hollandis Qreditsi VKEde krediit ja Soomes Business Finland'i fond Noored Innovatiivsed Ettevõtted ning Finnvera laen.
233. Nii Hollandi kui ka Soome kontekstis on tabelist näha, kuidas instrumentide sihtotstarve ja sihtrühmad on selgelt suunatud innovaatilistele ja tehnoloogilisele arengule keskenduvatele ettevõtetele, kes on eraturule veel liiga riskantsed. Nende toodetega üritatakse maandada välisriikides ilmnevaid turutõrkeid kapitali kättesaadavuse osas ning pakkuda arenguvõimalust ettevõtetele, kes on eraturu jaoks veel liiga riskantsed. KredExi stardilaenu sihtotstarve ja sihtrühm on kohati laiemad kui näiteks Hollandis ja Soomes pakutavate sarnaste rahastamisvahendite omad.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tabel 20. Alustavatele ettevõtetele pakutavad finantsinstrumendid

Instrument	Tingimused	
KredExi stardilaen	Sihtrühm	Mõeldud kuni kolm aastat tegutsenud VKEdele oma ettevõtte investeeeringute ja/või käibevahendite rahastamiseks
	Maksimaalne summa	Kuni 100 000 €, millest 50 000 € võib kasutada käibevahenditeks
	Tagasimakseperiood	60 kuud (maksepuhkus kuni 12 kuud)
	Instrumendi tasu	Laenuintress 7% + 6 kuu euribor, lepingu sõlmimise tasu 1,5% laenusummalt, lepingumuutmise tasu 1,2% laenujäägilt
Qreditsi mikrokrediit (Holland)	Sihtrühm	Laen alustavale ettevõtjale
	Maksimaalne summa	50 000 €
	Tagasimakseperiood	1 – 10 aastat
	Instrumendi tasu	Intressimäär 7,75–8,75%
Qreditsi VKEde krediit (Holland)	Sihtrühm	Laen alustavatele ja tegutsevatele ettevõtetele
	Maksimaalne summa	50 000 – 250 000 €
	Tagasimakseperiood	1 – 10 aastat
	Instrumendi tasu	Intress 5,75%
Oost NLi Startup fond Gelderland (Holland)	Sihtrühm	Seemne-eelses faasis olevad idufirmad, kes tegutsevad toidutehnoloogia, bioteaduste ja tervise, energeetika ja tehnoloogia valdkonnas.
	Sihtotstarve	Toetada allutatud laenuga uuenduste arendamist, mis aitavad kaasa Hollandi provintsi Gelderlandi ambitsioonidele ja ühiskondlikele väljakutsetele. Pakub idufirmadele võimalust osaleda kolmes programmis, mis on osa rahvusvahelisest idufirmade võrgustikest
	Maksimaalne summa	30 000 – 250 000 €
	Tagasimakseperiood	6 aastat (maksepuhkus kuni 24 kuud)
	Instrumendi tasu	Intressimäär 3%
Oost NLi ION+ laen (Holland)	Sihtrühm	VKEde, kes on tehnoloogilise valmiduse taseme 4.–8. faasis
	Sihtotstarve	Pakub konverteeritavat laenu ettevõtetele, kes on eraturu jaoks veel liiga riskantsed. Aitab ettevõtetel jõuda arengufaasi, kus on võimalik kaasata erakapitali finantseeringut. Suurendab juurdepääsu erakapitalile ja tugevdab provintsi innovaativsusust. Laenu eraldatakse arendustegevuseks, äritegevuse arendamiseks ja turustamiseks
	Maksimaalne summa	Alates 200 000 kuni 2 500 000 €. Minimaalne kaasrahastus 45%
	Tagasimakseperiood	Kuni 8 aastat
	Instrumendi tasu	4% krediteeritud aastas, teenustasu 1,5%
Business Finlandi fond Noored Innovatiivsed Ettevõtted (Soome)	Sihtrühm	Alla 5 a tegutsenud iduettevõtted
	Sihtotstarve	Võimaldab iduettevõtetel investeerida rahvusvahelisse äritegevusse, tugevdada meeskonda, arendada ärimudelit ja strateegiat ning uusi turge sihtida
	Maksimaalne summa	Rahastamise toimub kolmes vóorus, mille esimesed kaks vóoru on toetused ja viimane vóor 750 000 € laen
Finnvera laen (Soome)	Sihtrühm	Alustavad või tegutsevad VKEd, kelle töötajate arv on väiksem kui 250 ja käive väiksem kui 50 000 000 €
	Sihtotstarve	Mõeldud VKEde ehitus-, masina- ja seadmeinvesteeeringute, energia- ja keskkonnaprojektide, käibekapitalivajaduste ja erinevate omandikorralduste rahastamiseks
	Maksimaalne summa	Alates 50 000 €

Allikas: autorite koostatud analüüsi alusel.

²³⁴. Tabelis 21 on toodud Eestis ja välisriikides pakutavate laenukäenduse toodete võrdlus. Erinevalt Eestis pakutavast KredExi laenukäendusest pakutakse Soomes erinevaid käendustooteid tulenevalt

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

nende sihtotstarvetest ja sihtrühmast. Hollandi puhul uuritud ELi struktuurivahenditest finantsinstrumente pakkuvate regionaalsete valitsusasutuste portfelliidest analüüsi käigus käendus ei tuvastatud. Nende tooteportfelli kuuluvad laenud, liisingud ja omakapitali investeeringud.

- ²³⁵ Tabelist joonistub välja, et KredExi pakutavad maksimaalsed käendussummad on tunduvalt suuremad, kui Soomes pakutavad käendussummad. Eestis pakub KredEx käendust summas kuni 5 miljonit eurot VKEdele ja 1,5 miljonit eurot suurettevõtetele. Finnvera pakutavad käendused alustavatele ettevõtetele ja VKEdele on tunduvalt väiksemad ulatudes 120 000 euron. Samas on tabelist ka näha, et Finnvera käendustoodetega seotud tasud on suuremad kui näiteks KredExi puhul.

Tabel 21. KredExi ja Finnvera käendusinstrumentide võrdlus

Tingimus	KredExi laenukäendus	Võrreldavad Finnvera instrumendid
Laenu toimemehhanism	Aitab, kui ettevõtte soovib saada pangalaenu, liisingut või pangagarantiid, kuid nende saamiseks puuduvad tal piisavad tagatised või tegutsemisajalugu. On abiks ka energiamahukate ettevõtete lühiajaliste likviidsusprobleemide lahendamisel, sh ka jae- ja hulgikaubanduse ettevõtted	VKEde käendus: Aitab rohkem kui kolm aastat tegutsenud majanduskasvule orienteeritud VKEdel saada pangalt rahalisi vahendeid erinevate investeeringute, käibekapitali ja tootearenduse vajaduste rahuldamiseks. Stardikäendus: Aitab uutel VKEdel saada pangalt rahalisi vahendeid erinevate investeerimis- ja käibekapitalivajaduste rahuldamiseks. Finnvera käendus: On mõeldud tagatiseks VKEde erinevatele kodumaistele rahastamisvajadustele, näiteks investeeringud ja/või käibekapital, samuti ettevõtluse või omandamiste jaoks vajalikule rahastamisele
Sihtrühm	Kasvule orienteeritud ettevõtted ja energiamahukad ettevõtted lühiajaliste likviidsusprobleemidega	Alustavad ettevõtted ja VKEd
Maksimaalne summa	Väike või keskmise suurusega ettevõtja: kuni 5 mln € Suurettevõtjatele: kuni 1,5 mln € Kuni 80% võetavast kohustusest	VKEde käendus: 10 000 – 120 000 € Stardikäendus: 10 000 – 80 000 € Finnvera käendus: min 10 000 €, kuni 50–80% kohustuse summast
Instrumenti tasu (intress ja lepingutasu)	Investeerimislaenu, käibelaenu, arvelduskrediidi, korduvkasutusega laenulimiidi (RCL), liisingu ja pangagarantii korral 0,8–3,8% käenduse jäägilt aastas. Pangagarantii limiidi korral 0,5–3,8% käenduse jäägilt aastas	Käendustasu 1,75% aastas, teenustasu 0,1% käenduse summast

Allikas: autorite koostatud analüüsi alusel.

1.2.3. Laenuinstrumentid kasvuettevõtetele

- ²³⁶ Tabelis 22 on välja toodud kasvuettevõtetele suunatud laenuinstrumentid. Qredits pakub finantseerimisinstrumente laialdasemalt – selle asemel, et tooteid asutuste arengufaaside järgi ära jaotada, on fondidest vahendid kättesaadavad erinevates arengufaasides ettevõtetele, kelle tegevus oleks kooskõlas Hollandi valitsuse poolt rahastamisperioodiks määratud teemavaldkondadega. KredExi tööstus- ja kapitalilaen sarnanevad enim Qreditsi VKEde krediidiga.

- ²³⁷ Nii alustavate ettevõtete finantsinstrumentide kui ka kasvuettevõtete instrumentide tabelist on näha, et Soomes pakub nendes arengufaasides ettevõtetele finantsinstrumente Business Finland. Business Finlandi tooted on selgelt innovatsioonile ja tehnoloogilisele arengule suunatud. Finnvera toodete sihtrühm ja otstarve on Business Finlandi sihtrühmast mitmekesisem. Finnvera rahastamisvahendid ei keskendu ainult uuenduslikele kasvuettevõtetele, vaid erinevatele VKEdele

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

ja suurettevõtetele, kelle eesmärgiks ei ole ilmingimata soosida panustamist tehnoloogia arengusse ja jätkusuutlikkuse edendamisse.

Tabel 22. Kasvuettevõtetele pakutavad laenuinstrumendid

Instrument	Tingimused	
KredExi tööstuslaen	Sihotstarve	KredExi tööstuslaenu sihtrühmaks on töötleva tööstuse, mäetööstuse, elektrienergia tootmise, ülekande ja jaotuse ning jäätmetöötuse ja -kõrvalduse väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad (VKE). Laenu saab kasutada materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse tehtavate investeeringute kaasrahastamiseks koos panga või liisinguettevõttega
	Maksimaalne summa	Kuni 2 000 000 eurot, kuid mitte üle 40% projekti maksumusest
	Tagasimakseperiood	60 kuud (maksepuhkus kuni 12 kuud)
	Instrumendi tasu	KredEx rahastab: kuni 20%, on intress krediidasutuse intressimääraga võrdne 21–30%, on intress krediidasutuse intressimäär + 1 pp 31–40%, on intress krediidasutuse intressimäär + 2 pp Lepingu muutmise tasu on 0,2% laenujäägilt
KredExi kapitalilaen	Sihotstarve	KredExi kapitalilaen on allutatud laen, mille sihtrühm on ärimudeli toimimist tõestanud ja hea arengupotentsiaaliga kiiresti kasvavad ettevõtted. Kapitalilaenu sihotstarve on rahastada tegevusi, mille eesmärk on suurendada ettevõtte arendamise või laiendamise kaudu selle konkurentsivõimet
	Maksimaalne summa	Kuni 2 000 000
	Tagasimakseperiood	Kolm kuni viis aastat, mitte üle kümne aasta (maksepuhkus kuni kolm aastat, kuid mitte üle seitsme aasta)
	Instrumendi tasu	Intressimäär 7,5–15%. Lepingutasu on 1% laenusummalt. Lepingu muutmise tasu on 0,2% laenujäägilt
KredExi regionaallaen	Sihotstarve	KredExi regionaallaen on allutatud laen, mille sihtrühm on väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad (VKE), kes teevad investeeringuid väljaspool Tallinna ja Tartut. Laenu saab kasutada materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse tehtavate investeeringute kaasrahastamiseks koos panga või liisinguettevõttega
	Maksimaalne summa	Kuni 500 000 eurot, kuid mitte üle 50% projekti maksumusest
	Tagasimakseperiood	Kuni 15 aastat
	Instrumendi tasu	Lepingu sõlmimise ja ennetähtaegse lõpetamise tasu puudub. Lepingu muutmise tasu on 0,2% laenujäägilt
Põhja-Hollandi innovatsioonifond	Sihotstarve	Innovaatiliste VKEde arengu toetamine
	Maksimaalne summa	3 miljonit €, mitte üle 85% tehingu maksumusest
	Tagasimakseperiood	2–10 aastat
	Instrumendi tasu	Lepingu sõlmimise tasu 1% laenusummalt Lepingu muutmise tasu 0,2% laenujäägilt Laenuintress
Oost NLi Startup fond Gelderland	Sihotstarve	Seemne-eelses faasis olevate idufirmade uuenduste arendamise toetamine, mis aitavad kaasa Gelderlandi ambitsioonidele ja ühiskondlikele väljakutsetele
	Maksimaalne summa	30 000 – 250 000 €
	Tagasimakseperiood	Mitte üle 10 aasta
	Instrumendi tasu	6 kuu euribor ja marginaal
Qreditsi VKEde krediit	Sihotstarve	Alustavate ja tegutsevate VKEde toetamine
	Maksimaalne summa	50 000 – 250 000 €
	Tagasimakseperiood	1–10 aastat
	Instrumendi tasu	Intressimäär 8,75% aastas
Business Finlandi laen arendus- ja katseprojektideks	Sihotstarve	On mõeldud Soome VKEde arendus- ja katseprojektideks, kelle käive on kuni 50 miljonit eurot või bilansimaht kuni 43 miljonit eurot
	Maksimaalne summa	Laenu suurus katab 50% VKEde ja keskastme arendus- ja pilootprojektide kogukuludest, erandjuhtudel võib laen katta 70% ettevõtmistest

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tagasimakseperiood	Maksimaalne laenuperiood kuni 20 aastat, kuid kõige sagedamini kokku lepitud laenuperiood on 7–10 aastat (maksepuhkus 3–5 aastat)
Instrumendi tasu	Intressimäär: Euroopa keskpanka intressimäärast kolm protsendipunkti madalam, kuid vähemalt 1%

Allikas: autorite koostatud analüüsi alusel.

1.2.4. Instrumendid eksporditehingute rahastamiseks

- ^{238.} Tabelis 23 on toodud ülevaade finantsinstrumentidest, mida lähiriikides alustavatele ettevõtjatele pakutakse. Võrdlustabelisse on kaasatud ainult Finnvera kasvulaen, sest Hollandi Oost NL-i ja Qreditsi tooteportfellist ei tuvastatud analüüsi käigus eksporditehingutele suunatud tooteid.
- ^{239.} Eksporditehingute rahastamise osas on KredExi ekspordilaenule kõige ligilähedasem Finnvera kasvulaen. Finnvera kasvulaen on suunatud Soome ettevõtete tegevuse laiendamisele välisriikidesse. Tabelis on välja toodud Finnvera ja KredExi rahastamissumma tingimuste erinevus. KredExi ekspordilaenu suurus ei ületa 3 miljonit eurot ning laenusumma ei tohi ületada 85% tehingu maksumusest. Finnvera kasvulaenuga kaasneb aga 20% omafinantseeringu kohustus ning lisaks sellele peab rahastamispaketis olevate investorite osakaal olema vähemalt 50%.
- ^{240.} Veel sarnaste otstarvetega KredExi ekspordilaenuga on lisas 5 välja toodud Finnvera 11 erinevat ekspordigarantiid, mille eesmärgiks on vähendada eksporditehingute erinevate osapoolte ärisiske. Tooted on suunatud nii ekspordivatele ettevõtetele kui ka ettevõtte krediidiandjatele. KredExi võrreldavad tooted on krediidikindlustus, ühe eksporditehingu kindlustus ja pikaajaliste eksporditehingute kindlustus.

Tabel 23. KredExi ja Finnvera instrumendid eksporditehingute rahastamiseks

Tingimus	KredExi ekspordilaen	Finnvera kasvulaen
Sihtotstarve	Võimaldada välisostjale vähemalt 2 a pikkust maksetähtaega ning rahastada krediidikindlustuse preemiamakse tasumist ja vajaduse korral ka välisostjale müüdavate kaupade tootmist	Eesmärk on rahastada Soome VKEde äritegevust välismaal, kes on tegutsenud üle kolme aasta
Maksimaalne summa	3 mln €, mitte üle 85% tehingu maksumusest	Vähemalt 500 000 € ja finantseeritava projekti suurus on tavaliselt üle 1,5 miljoni €. Omafinantseering peab olema 20% ning lisaks Finnverale peab teiste rahastamispaketis osalevate investorite osakaal olema vähemalt 50%
Tagasimakseperiood	2–10 aastat	Mitte üle 10 aasta
Instrumendi tasu	Lepingu sõlmimise tasu 1% laenusummalt Lepingu muutmise tasu 0,2% laenujäägilt Laenuintress	Intressimäär: 6 kuu euribor ja marginaal

Allikas: autorite koostatud analüüsi alusel.

1.3. Olemasolevad finantsteenused

- ^{241.} Ettevõtete tegevust rahastatakse lisaks omakapitaliga finantseerimisele ka finantsteenuste kaudu. Finantsteenuseid pakuvad muuhulgas krediidiasutused, krediidiandjad ning fondid. Eestis tegutseb

üheksa krediidasutust ja kuus välisriikide krediidasutuste filiaali (2022. aasta maikuu seisuga)²¹, 48 pankadevälist krediidiandjat, 11 pankadega seotud krediidiandjat ja üheksa kredidivahendajat (2021. aasta lõpu seisuga)²², 76 fondi (neist 10 avalikku ja 24 mitteavalikku investeerimisfondi ja 41 pensionifondi; 2022. aasta märtsi lõpu seisuga)²³ ning seitse investeerimisühingut (2021. aasta lõpu seisuga)²⁴.

242. Eesti kolme suurima turuosaga krediidasutuse pakutavate finantsteenuste alusel võib väita, et ettevõtetele pakutakse laia ringi finantsteenuseid: laen (ülevaade kolme suurima turuosaga krediidasutuse laenuoodetest on tabelis 24), liising (järelmaks, liising, sh autoliising, seadmeliising, kommertssõiduki liising, liisingulepingute sõlmimine), kaubanduse finantseerimine (faktooring, pangagarantii, akreditiivid, dokumentaalne inkasso, laofinantseerimine), eri tüüpi finantsteenuseid põllumajandusettevõttele (mh liising, käibekapitali rahastamine jms). Investeerimiseks pakuvad krediidasutused laenu kuni 5, 7 või 10 aastaks summas alates kolmest tuhandest eurost (tabel 24).
243. Vastavalt intervjuudele pankade esindajatega analüüsivad pangad investeringute rahastamisel kõigepealt ettevõtte rahavoogu (kuivõrd on rahavoog stabiilne) ning tagatiste väärtust. Ebakindla rahavoo puhul võivad alustavad ettevõtted investeringute rahastamisel kasutada riskikapitalifondide võimalusi. Pankade esindajate sõnul **on pankadel kergem finantseerida investeringuid materiaalsesse varasse** ehk masinate, seadmete soetamisega seotud investeringuid. Kui investering ei hõlma konkreetse seadme ostu, vaid pigem protsesside übermängimist, siis pangal on märksa keerulisem investeringust aru saada (mis on selle tegevuse efekt, mõju; kuidas mõõta/hinnata), mis puudutab eelkõige IT-sektorit, tehnoloogiaettevõtteid. **Uudsete tehnoloogiatega seotud investeringud** (nt väiksemastaabiline piloottahas) **on investeringute liik, mida pangad ei finantseeri laenudega liiga suure riski tõttu** ning pankade hinnangul sobivad selleks otsetoetused. Seega tasub meie hinnangul rahastamisvahendite disainimisel leida võimaluse tagada ligipääs rahalistele vahenditele olukorras, kus arendatakse immateriaalset põhivara ja uudseid tehnoloogiaid.
244. Eesti Panga järgi ei ole pangalaen tihti sobiv või kättesaadav rahastamisviis väga väikestele ja alustavatele ettevõtetele, sest puudub krediidi ajalugu, piisav tagatis või omakapital, ning just pangandusväline finantsvahendus aitab järjest enam seda lünka täita, kuigi see on Eestis endiselt tagasihoidlik²⁵. Pangandusvälise finantsvahenduse (era-, riski- ja investeerimisfondid, ühisrahastus, hoiu-laenuühistud, pensionifondid, börs jms) kiire kasv 2021. aastal pärast mõningast paigalseisu koroonakriisi puhkemisel on laiendanud ettevõtete rahastamisvõimalusi²⁶. Pankadeväliste krediidiandjate (mille hulka ei kuulu hoiu-laenuühistud) finantsteenused on kallimad kui pankadega seotud krediidiandjatel (nt sõidukiliisingu kulukuse määr 2021. aasta lõpus oli pankadega seotud krediidiandjate puhul keskmiselt 5%, samas kui pankadeväliste krediidiandjate puhul 23%)²⁷.

²¹ Finantsinspeksioon. (n.d.). *Turuosaliste register*. <https://fi.ee/et/pangandus-ja-krediit-0> (vaadatud 26.05.2022)

²² Finantsinspeksioon. (n.d.). *Eesti finantsteenuste turg 31. detsembri 2021 seisuga*. https://fi.ee/sites/default/files/finantsteenuste_turu_ulevaade_seisuga_31.12.21_1.pdf

²³ Eesti Pank. (11.05.2022). *Fondide arv fondiliikide lõikes (tükkides)*. <https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/3370/r/3372/3140>

²⁴ Eesti Pank. (21.04.2022). *Investeerimisühingute sektori IV kvartali 2021 ülevaade*. <https://fi.ee/et/publikatsioonid/investeerimisuhingute-sektori-iv-kvartali-2021-ulevaade>

²⁵ Eesti Pank. (2022). *Majanduse rahastamise ülevaade*. https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/2022-02/mry_veebruar_2022_est.pdf

²⁶ Eesti Pank. (2022). *Majanduse rahastamise ülevaade*. https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/2022-02/mry_veebruar_2022_est.pdf

²⁷ Finantsinspeksioon. (n.d.). *Eesti finantsteenuste turg 31. detsembri 2021 seisuga*. https://fi.ee/sites/default/files/finantsteenuste_turu_ulevaade_seisuga_31.12.21_1.pdf

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Täiendav alternatiiv kapitali kaasamiseks VKEdele on kauplemissüsteem Nasdaq First North Growth Market²⁸, kus kehtivad leebemad nõuded kui põhiturul noteeritud ettevõtete puhul.

- ^{245.} Üks finantsteenuste pakkujatest on Euroopa Investeerimispank²⁹, kes pakub väikseid (kuni 25 mln eurot) ja suuri (rohkem kui 25 mln eurot) laene eri sihtrühmadele, sh VKEdele³⁰. Eestis Euroopa Investeerimispanka Grupi toetatud projektide maht oli kokku 348 mln eurot³¹.
- ^{246.} Iduettevõtete rahastamisest annab ülevaate 2020. aasta iduettevõtete kapitali kättesaadavuse uuring³², mille tulemuste järgi on iduettevõtete rahastamine Eestis oluliselt paranenud. Eesti riskikapitalituru arendamiseks ning ambitsioonikate ja uuenduslike Eesti ettevõtete kasvu toetamiseks pakub riik erafondivalitsejatele ankurinvesteeringuid SmartCapi kaudu³³. Finantssektori hinnangul on SmartCapil positiivne mõju kohalikule era- ja riskikapitaliturule, kuid piiratud rahalised ressursid ei võimalda mõju suurendada. KredEx pakub riskikapitali ka fondifondide kaudu eesmärgiga aidata rahastada nii Eesti alustavate kui ka pikemalt tegutsenud kiirelt kasvavate ettevõtete arengut ja kasvu³⁴. Finantssektori sõnul tasub Eestis kaaluda käibepõhise rahastamise (ingl *revenue-based financing*) mudeli kasutamist, mis on välismaal idu- ja kasvuettevõtete puhul populaarseks muutunud.
- ^{247.} Fondide sektorit mõjutas 2021. aastal kõige rohkem raha väljamaksmine kohustuslikest pensionifondidest. Selle tõttu vähenes avalike investeerimisfondide maht 764 miljoni euro võrra ehk 13% ning moodustas aasta lõpus 5,3 miljardit eurot.³⁵ Finantssektori esindajate sõnul ei käivitatud pensionireformi tõttu paljusid investeerimisprojekte. Samuti muutis pensionireform investeerimisel väga ettevaatlikuks, sest eraisikutel on võimalik kogutud pensioniraha lihtsamini välja võtta. Intervjuudel pakuti pensionifondide mahtude suurendamiseks kaks võimalust: võimaldada teha suuremat igakuist kogumispensioni makset ja vabastada nn töödandjapensioni erisoodustumaksest.
- ^{248.} Turutõrgete tõttu pakub finantsteenuseid ka KredEx: laene (ülevaade laenudest on tabelis 24), laenukäendust (pangalaenu, liisingu või pangagarantii kasutamiseks, kui selle saamiseks puuduvad ettevõttel piisavad tagatised või tegutsemisajalugu) ja krediidikindlustust.
- ^{249.} Enne koroonakriisi väljastas KredEx perioodil 2017–2019 19 kuni 29 laenu aastas (tabel 25). Nelja aastaga (2017–2020) on KredEx väljastanud 38 tööstuslaenu ja 34 stardilaenu ning ainult viis ekspordilaenu ja kaks kapitalilaenu (tabel 25). Koroonakriisi tõttu loodi uusi ajutisi laenukoode. Kõige rohkem said KredExilt laenu ettevõtted Harjumaalt (114), Tartumaalt (17) ja Pärnumaalt (11) (tabel 26) ning enamasti olid need mikroettevõtted ja töötleva tööstuse ettevõtted (tabel 27). Samal perioodil käendas KredEx kokku 1031 finantslepingut. Kui välja arvata erakorraliste laenude

²⁸ Nasdaq. (n.d.). *Nasdaq First North Premier Growth Market for growth companies with an ambition to list on the Main Market*. <https://www.nasdaq.com/solutions/nasdaq-first-north-premier-growth-market>

²⁹ <https://www.eib.org/en/index.htm>

³⁰ European Investment Bank. (n.d.). *Estonia and the EIB*. <https://www.eib.org/en/projects/regions/european-union/estonia/index.htm>

³¹ Euroopa Investeerimispank. (2022). *EIB Grupi tegevus Eestis 2021*.

https://www.eib.org/attachments/publications/factsheet_estonia_2021_et.pdf

³² CIVITTA. (2020). *Iduettevõtete kapitali kättesaadavuse uuring*. https://kredex.ee/sites/default/files/2020-03/Kokkuv%C3%B5te%20Idufirmade%20kapitali%20k%C3%A4ttesaadavuse%20uuring_m%C3%A4rts%202020.pdf

³³ <https://smartcap.ee/et/>

³⁴ KredEx. (n.d.). *Era- ja riskikapitalifondid*. <https://kredex.ee/et/riskikapital>

³⁵ Finantsinspeksioon. (n.d.). *Eesti finantsteenuste turg 31. detsembri 2021 seisuga*.

https://fi.ee/sites/default/files/finantsteenuste_turu_ulevaade_seisuga_31.12.21_1.pdf

käendused, siis kõige rohkem kasutati proportsionaalset käendust (446) ja investeerimisaenu käendust (114).

250. Ettevõtete küsitlus näitas, et ettevõtted plaanivad teha investeringuid, võttes laene mahuga ka 1 kuni 10 mln eurot ja üksikutel juhtudel ka suuremat laenu. Intervjueeritud osapooled on viidanud sellele, et riigil on mõistlik pakkuda finantsteenuseid suurema piirmääraga kui see praegu on (2 mln eurot), et ükski potentsiaalne investering ei jääks tegemata.
251. KredExi finantsteenuste puhul mainisid intervjueeritud osapooled ja avatud küsimuste vastustes ka küsitletud ettevõtted, et **KredExi finantsteenused on tihti kallid** – pankadega võrreldes **kõrgem intressimäär** (sh COVIDi kriisimeetmete puhul), aga ka **kõrged käendustasud**. Ka ühe panga esindaja mainis, et vahel on KredExi käendustasu kõrgem kui laenuintress. Osapoolte hinnangul tasub kaaluda laenuintressi ja käendustasude kompenseerimist konkreetsetele sihtrühmadele või majandussektoritele. Finantssektorilt tuli ettepanek laiendada KredExi käendust ka mittepankadest krediidiandjate laenudele ja võlakirjadele, et finantsturg oleks ettevõtete investeringuvajaduste katmiseks maksimaalselt ära kasutatud.
252. Kitsalt maapiirkonna ettevõtluse toetamise ja elavdamisega tegeleb Maaelu Edendamise Sihtasutus (MES), kes pakub ettevõtetele muu hulgas käendusi, laene ja põllumaa kapitalirenti³⁶.
253. Eelhindamise koostamisel on oluline arvestada varasema kogemusega, sh mis on rahastamisvahendite elluviimisel olnud peamised õppetunnid edaspidiseks. Senise rahastamisvahendi rakendamise kogemuse põhjal võib välja tuua järgmised teemad, millega uue perioodi rahastamisvahendite väljatöötamisel arvestama peaks:
1. Uute toodete käivitumine võtab aega, kuna turu teadlikkuse kujunemine konkreetsete toodetest on aeganõudev protsess. Seega ei ole mõistlik turule tuua liiga palju erinevaid tooteid ning neid sageli ümber kujundada, kuivõrd uute instrumentide käivitumise faasis on instrumentide väljaandmise tempo aeglasem (st turg ei ole tooteid veel omaks võtnud). Seetõttu **on asjakohane teha pigem vähem (suuremat sihtrühma katvaid) ja püsivamaid tooteid, mille raames on võimalik vastavatele sihtrühmadele vajadusel erinevaid tingimusi kehtestada**. Teisisõnu, võimalused sihtrühmadele jääksid alles, kuid toodete hulk oleks väiksem.
 2. Rahastamisvahendite rakendamisel on sihtrühmadelt olulise probleemina välja toonud suure halduskoormuse. Nii veebiküsitluses kui ka fookusgrupi intervjuudes nimetati probleemina toodete taotlemise ja kasutamise seotud suurt halduskoormust ning taotlemise protsessi pikkust ja keerukust. See on eriti aktuaalne mikro- ja väikeste ettevõtete puhul, sh alustavad ettevõtted, kelle instrumentide summad on ühelt poolt väiksemad ning teiselt poolt on neil väiksem võimekus laene ja käendusi hallata. See on ka üks põhjuseid, miks tihtipeale loobutakse üldse KredExi toodete kasutamisest. Seetõttu on oluline leida lahendusi finantsinstrumentide taotlemise ja administreerimisega sihtrühmadele kaasneva halduskoormuse vähendamiseks, eelkõige mikro- ja väikeettevõtete puhul. Selleks on võimalik kasutada erinevaid lahendusi, mis lihtsustaksid sihtrühmade jaoks taotlemisprotsessi, nt kasutada laenukäenduste puhul portfelli põhiseid lahendusi (koostöös finantsasutusega). Halduskoormuse vähendamine aitaks eeldatavasti kaasa ka mikro- ja väikeettevõtete segmendis suurema hulga käenduste väljaandmiseks, kuna toode tehakse mugavalt kättesaadavaks.
 3. Eelhindamisele eelnenud aastate jooksul toimus majanduses mitmeid kiireid muutusi (sh tulenevalt nt COVIDi pandeemiast), mis on tinginud vajaduse uute toodete loomiseks ettevõtjate toetamiseks (st KredExi COVIDi abimeetmed). **Sageli on muutused turul niivõrd**

³⁶ Maaelu Edendamise Sihtasutus. <https://mes.ee/>.

kiired, et uusi meetmeid on vaja kiirelt, samas kui uute toodete väljatöötamine võtab aega. Selleks on oluline uuel programmiperioodil finantsinstrumentide disainimisel luua toodetesse võimalikult suurt paindlikkust. Tooted peaksid olema kujundatud selliselt, et neid oleks võimalik vastavalt turuolukorra muutustele kiirelt ümber kujundada, vajaduseta uusi tooteid looma hakata. Selliselt oleks võimalik turu nõudlusele ja sihtrühmade vajadustele kiiremini vastata.

Tabel 24. Eesti kolme suurima turuosaga krediidasutuse ja KredExi pakutavad laenud ettevõtetele

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), teenuse nimi ning teenuse sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
SEB Pank							
Investeeringislaen (ettevõtte laiendamiseks käibekapitali kasutamata Kontori-, lao- ja tootmispindade soetamiseks Põhivara soetamiseks)	Alates 3 tuh	...	Kuni 7	1% laenusummast, min 200 eurot	Fikseeritud või muutuv baasintress	<ul style="list-style-type: none"> • Vara, mille ostmiseks või uuendamiseks taotlete laenu • Muu kinnisvara, vallasvara või käendus lisatagatisena • Kuni 80% KredExi ja kuni 80% MESi käendus 	...
Stardilaen (ettevõtlusega alustamiseks ja lisakapitali soetamiseks)	3 kuni 100 tuh	...	Kuni 5	1,5% laenusummast	<i>Info puudub veebilehel</i>	Ettevõtte eraisikust omanike käendused vähemalt 25% laenusummast	Kuni kolm aastat tegutsenud ettevõtjale
Käibekapitalilaen (ettevõtte käibekasvu rahastamiseks)	Alates 3 tuh	...	Kuni 1	1% laenusummast, min 200 eurot	Fikseeritud või muutuv baasintress	<ul style="list-style-type: none"> • Kinnisvara ja vajadusel lisatagatisena vallasvara või käendus • Kuni 80% KredExi ja kuni 80% MESi käendus 	...
Arvelduslaen (ootamatuteks kulutusteks ja rahavoo ühtlustamiseks)	Alates 3 tuh	...	Kuni 1	1% laenulimiidist, min 200 eurot	<i>Info puudub veebilehel</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kinnisvara ja vajadusel lisatagatisena vallasvara või käendus • Kuni 80% KredExi ja kuni 80% MESi käendus 	...

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), teenuse nimi ning teenuse sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
Roheline mikrolaen ettevõttele (soodsamad laenutingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse toetamiseks: päikesepaneelide ja elektriautode laadimisjaamade soetamiseks)	Kuni 20 tuh	<i>Info puudub veebilehel</i> (ilmselt alates 0%)	Kuni 7	Rakendub investeerimislaenu hinnakiri: 1% laenusummast, min 200 eurot	Alates 2,9% + euribor	Ei ole vajalik	...
Swedbank							
Laen: investeerimislaen, käibekapitalilaen, KredExi stardilaen (lühiajaliste ärivajaduste eest tasumiseks; toodete ja teenuste turundamise kulude katmiseks; kinnisvara, põllumajandusmaa või muu põhivara ostuks; hoonete ehitamiseks või renoveerimiseks; päikesepaneelide, tuuleturbiinide ja soojuspumpade ostmiseks)	Alates 5 tuh	...	Kuni 5 (maksegraafiku pikkus kuni 10), põllumajandusmaa ostuks kuni 30	Investeerimislaen ja käibekapitalilaen: 1% laenusummast, kuid min 200 eurot; stardilaen: 1,5% laenusummast, kuid min 300 eurot	Käenduse korral keskmiselt 9%, hüpoteegi korral keskmiselt 3,5%, päikesepaneelide, tuuleturbiinide või soojuspumpade ostmisel keskmine intressimäär 4,9%	<ul style="list-style-type: none"> • Kui laenulimit on kuni 15 tuh, piisab juhatuse liikme või omaniku käendusest • KredExi või MESi käendus • Hüpoteek kinnisvarale või põllumajandusmaale 	...

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), teenuse nimi ning teenuse sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
Arvelduskrediit (ettevõtte käibevahendite tasakaalustamiseks, samuti ühekordseteks suuremateks ostudeks)	Alates 5tuh kuni 50% ettevõtte viimase poolaasta keskmisest kuu netokäibest	...	Kuni 1	1% limiidist, kuid min 200 eurot	Keskmine intressimäär aastas käenduse tagatisel 10%, tagatisvara korral 5% (intress määratakse igale ettevõttele individuaalselt) ning Kohustistasu limiidi kasutamata osalt 2% aastas	<ul style="list-style-type: none"> • Kuni 15 tuh juhatuse liikme käendus • KredExi või MESi käendus • Hüpotek hoonestatud elukondlikule, büroo- või tootmiskinnisvarale, põllumajandusmaale 	...
LHV Pank							
Mikrolaen (äri arendamiseks, näiteks seadmete ja masinate ostuks, käibevahendite hankimiseks ja muude väikeinvesteeringute tegemiseks)	5 kuni 50 tuh	0%	1–6	1,5% laenusummast, max 300 eurot	Alates 6% + euribor	Era- või juriidilise isiku käendus	<ul style="list-style-type: none"> • Eestis registreeritud ja tegutsev osaühing või aktsiaselts • Kuni 9 töötajat (k.a) • Käive ja/või bilansimaht kuni 2 miljonit € aastas • Ettevõtte suhtes ei ole algatatud maksejõuetusmenetlust • Ettevõttel ja sellega seotud isikutel ning käendajal ei ole viimase kahe aasta jooksul olnud makse- või maksuvõlga
Arvelduslaen (käibevara soetamine, ootamatud väljaminekud, rahavoogude silumine ja muu lisaraha vajadus)	Alates 25 tuh, limiidi ülempiir on võrdne ettevõtte keskmise kuukäibega	...	Kuni 1	0,7–1,5% laenusummast, min 300 €	...	<ul style="list-style-type: none"> • Hüpotek kinnisvarale • Era- või juriidilise isiku käendus või garantii • Kuni 80% KredExi ja kuni 80% MESi käendus 	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtte on tegutsenud vähemalt kaks aastat • Ettevõttel ja seotud isikutel puuduvad maksehäired
Käibekapitalilaen (projekti- ja tegevuspõhised lühiajalised ja väiksemad investeeringud)	Alates 25 tuh	...	Kuni 3	0,7–1,5% laenusummast, min 300 €	...	<ul style="list-style-type: none"> • Hüpotek kinnisvarale 	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtte on tegutsenud vähemalt kaks aastat • Ettevõttel ja seotud isikutel puuduvad maksehäired

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), teenuse nimi ning teenuse sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
						<ul style="list-style-type: none"> Era- või juriidilise isiku käendus või garantii Kuni 80% KredExi ja kuni 80% MESi käendus 	
Investeeringulaen (põhivara soetamine, renoveerimine, pikaajaliste investeeringute finantseerimine, pika tasuvusajaga uute projektide algatamine, majandustegevuse laiendamine jne)	Alates 25 tuh	Vähemalt 30% laenusummast	Kuni 10	Alates 1% laenusummast, min 300 €	...	<ul style="list-style-type: none"> Hüpoteek kinnisvarale Era- või juriidilise isiku käendus või garantii Kuni 80% KredExi ja kuni 80% MESi käendus 	<ul style="list-style-type: none"> Ettevõtte on tegutsenud vähemalt kaks aastat Ettevõttel ja seotud isikutel puuduvad maksehäired
Ettevõtete omandamise rahastamine: <i>mezzanine</i> -laenud, juhtkonnapoolsed väljaostud (MBO), võimendusega väljaostud (LBO)	...	Tehtavat investeeringut tuleb osaliselt rahastada omavahenditest	Kuni 5

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), teenuse nimi ning teenuse sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
KredEx							
Stardilaen (ettevõtte investeeringute ja/või käibevahendite rahastamiseks)	Kuni 100 tuh	...	Kuni 5	Kuni 1,5% laenusummast, sh KredExile 0,5%	Kuni 7% + 6 kuu euribor laenujäägilt, sh KredExile 4% + 6 kuu euribor	Ettevõtja füüsilisest isikust omanike solidaarne käendus on 25% laenusummast (laenu sihtotstarbelisel kasutamisel)	<ul style="list-style-type: none"> • Välistavad tegevused, millele ei anta laenu • Kuni kolm aastat tegutsenud VKELe • Täpsemad tingimused on loetletud siin
Regionaallaen ³⁷ (allutatud laen; materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse tehtavate investeeringute kaasrahastamiseks koos panga või liisinguettevõttega)	Kuni 500 tuh, kuid mitte üle 50% projekti maksumusest	...	Kuni 15	Tasu puudub	Üldjuhul, kui KredEx rahastab projektist: kuni 20,00%, on intress krediidasutuse intressimääraga võrdne; 20,01–30,00%, on intress krediidasutuse intressimäär + 1 PP; 30,01–40,00%, on intress krediidasutuse intressimäär + 2 PP; 40,01–50,00%, on intress krediidasutuse intressimäär + 3 PP	Eraldi tagatis ei ole regionaallaenu jaoks tavaliselt vajalik või seatakse viimase järjekorra hüpoteek või kommerts pant	<ul style="list-style-type: none"> • Välistavad tegevused, millele ei anta laenu • Sihtrühm on VKEd, kes teevad investeeringuid väljaspool Tallinna ja Tartut • Täpsemad tingimused on loetletud siin

³⁷ Regionaallaenu pakutakse alates 2022. aasta märtsist. Allikas: KredEx. (29.03.2022). *Maapiirkondades asuvad ettevõtted saavad nüüdsest taotleda regionaallaenu.* <https://kredex.ee/et/uudised/maapiirkondades-asuvad-ettevõtted-saavad-nuudsest-taotleda-regionaallaenu>.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), teenuse nimi ning teenuse sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
Tööstuslaen (allutatud laen; investeringud materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse ja sellega kaasnevad otsesed kulud seoses ettevõtja tegevuse laiendamise, toodangu mitmekesistamise või tootmisprotsessi ümberkorraldamisega)	Kuni 2 mln, kuid mitte üle 40% projekti maksumusest	...	Kuni 15	Tasu puudub	Üldjuhul, kui KredEx rahastab projektist: kuni 20%, on intress krediidasutuse intressimääraga võrdne; 21–30%, on intress krediidasutuse intressimäär + 1 PP; 31–40%, on intress krediidasutuse intressimäär + 2 PP	Eraldi tagatis ei ole tööstuslaenu jaoks tavaliselt vajalik või seatakse viimase järjekorra hüpoteek või kommerts pant	<ul style="list-style-type: none"> • Laenuaotleja on kantud Eesti Vabariigi äriregistrisse ja nõutud andmed on äriregistrile esitatud • Laenuaotlejal puuduvad Creditinfo maksehäirete raporti kohaselt lõpetamata maksehäired või ajatamata maksuvõlad • Laenuaotleja omakapital vastab äriseadustikus sätestatud nõuetele • Laenuaotleja on jätkusuutlik ning maksejõuline • Laenuaotleja juhatuse liikmed ja omanikud on usaldusväärsed ja pädevad • Laenuaotleja omakapital ja omafinantseering kokku on vähemalt 50% taotletavast tööstuslaenu summast • Laenuaotleja ja temaga seotud ettevõtjate grupp ei ole raskustes olev ettevõtja • Laenuaotleja ja temaga seotud ettevõtjate grupp on väikese ja keskmise suurusega ettevõtja • Laenuaotleja põhitegevusala on töötlev tööstus, mäetööstus, elektrienergia tootmine, ülekande ja jaotus ning jäätmetöötlus ja -kõrvaldus

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), teenuse nimi ning teenuse sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
Ekspordilaen (allutatud laen; võimaldada eksportijale laenu vähemalt 2-aastase maksetähtajaga eksporditehingute finantseerimiseks)	Üldjuhul kuni 3 mln ostja kohta, kuid mitte üle 85% tehingu maksumuses	...	2–10	1% laenusummalt	Min on laenuintress võrdne turuintressimääraga; intressi suurus arvutatakse ettevõtja ja projekti riskitasemest lähtudes, võttes aluseks investeerimislaenu käendustasude määrad, mis korrutatakse koefitsiendiga 1,3	...	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtte on kantud Eesti Vabariigi äriregistrisse • Ettevõttel puuduvad ületähtajalised ajatamata võlgnevused • Ettevõtte on jätkusuutlik ning maksejõuline • Ettevõtte omakapital vastab äriseadustikus sätestatud nõuetele • Ettevõtte juhatuse liikmed ja omanikud on usaldusväärsed ja pädevad • Ettevõttel on kogemus sarnaste ekspordiprojektide teostamisel
Kapitalilaen (rahastada tegevusi, mille eesmärk on suurendada ettevõtte arendamise või laiendamise kaudu selle konkurentsivõimet; sihtrühm on ärimudeli toimimist tõestanud ja hea arengupotentsiaaliga kiiresti kasvavad ettevõtted)	Kuni 2 mln, kuid mitte rohkem kui ettevõtte omakapitali suurus laenu väljastamise ajal; kapitalilaenu osakaal võib olla kuni 67% rahastatavast projektist	...	Üldjuhul 3 kuni 5, kuid mitte üle 10	1% laenusummalt	Üldjuhul vahemikus 7,5–15%; lõplik intress sõltub projekti riskitasemest ja tagatistest	...	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtte on kantud Eesti Vabariigi äriregistrisse • Ettevõttel puuduvad ületähtajalised ajatamata võlgnevused • Ettevõtte on jätkusuutlik ning maksejõuline • Ettevõtte omakapital vastab äriseadustikus sätestatud nõuetele • Ettevõtte võtmeisikud on usaldusväärsed ja pädevad • Ettevõtte omakapitali suurus on vähemalt 100 tuhat eurot ja omakapitali osakaal bilansis vähemalt 10% • Laenu teenindamise kattekordaja on konservatiivsel hinnangul vähemalt 1,1

Allikas: vastavate asutuste veebilehed 27.05.2022 seisuga.

Tabel 25. KredExi poolt ettevõtetele väljastatud laenude arv ja suurused eurodes aastatel 2017–2020 lepingu sõlmimise aasta alusel

Finantstoode	2017	2018	2019	2020	Kokku	Keskmine	Minimaalne summa	Maksimaalne summa
Edupõhine instrument, allutatud laen eksportööridele ³⁸	1	1
Ekspondilaen	2	2	1	...	5	ca 810 234	164 302,03	1 641 600,39
Erakorraline investeerimislaen	29	29	ca 283 490	15 900	2 000 000
Erakorraline käibekapitalilaen	98	98	ca 230 694	5 000	2 500 000
Erakorraline laen riiklikele projektidele	5	5	38 880 000	8 000 000	100 000 000
Kapitalilaen	2	...	2	300 000	300 000	300 000
Stardilaen	8	12	10	4	34	ca 40 124	6 300	100 000
Tööstuslaen	18	10	6	4	38	ca 141 262	2 072	570 000
Kokku	29	24	19	140	212	ca 1 117 314	2 072	100 000 000

Allikas: autorite arvutused KredExi andmete põhjal.

Tabel 26. KredExi laenu ja käendust saanud ettevõtete arv maakonniti aastatel 2017–2020

Maakond	Laenu saanud ettevõtete arv	Käendust saanud ettevõtete arv
Harjumaa	114	426
Hiiumaa	0	1
Ida-Virumaa	6	34
Jõgevamaa	2	4
Järvamaa	0	10
Läänemaa	3	8
Lääne-Virumaa	3	23
Põlvamaa	2	3
Pärnumaa	11	35
Raplamaa	2	15
Saaremaa	8	17
Tartumaa	17	70
Valgamaa	2	5
Viljandimaa	4	12
Võrumaa	3	7
määramata	1	0
Kokku	178	670

Allikas: autorite arvutused KredExi ja äriregistri andmete põhjal.

³⁸ Laenu summa on eelhindamise autorite poolt anonümiseeritud.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tabel 27. KredExilt laenu saanud ettevõtete arv aastatel 2017–2020 lepingu sõlmimise aasta alusel

Finantstoode	2017	2018	2019	2020	Kokku
Edupõhise instrument, allutatud laen eksportööridele ³⁹	1	0	0	0	1
Ekspondilaen	2	1	0	0	3
Erakorraline investeerimislaen	0	0	0	24	24
Erakorraline käibekapitalilaen	0	0	0	94	94
Erakorraline laen riiklikele projektidele	0	0	0	5	5
Kapitalilaen	0	0	1	0	1
Stardilaen	8	10	10	4	32
Tööstuslaen	5	4	5	4	18
Kokku	16	15	16	131	178
Ettevõtte suurus	2017–2020				
Mikroettevõtte	93				
Väikeettevõtte	55				
Keskmise suurusega ettevõtte	28				
Suureettevõtte	2				
Kokku	178				
Ettevõtte tegevusala	2017–2020				
A Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	2				
B Mäetööstus	1				
C Töötlev tööstus	60				
G Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	15				
H Veondus ja laondus	13				
I Majutus ja toitlustus	31				
J Info ja side	6				
L Kinnisvaraala tegevus	2				
M Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	9				
N Haldus- ja abitegevused	11				
P Haridus	1				
Q Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	5				
R Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	15				
S Muud teenindavad tegevused	7				
Kokku	178				

Allikas: autorite arvutused KredExi ja äriregistri andmete põhjal.

³⁹ Laenu summa on eelhindamise autorite poolt anonümiseeritud.

Tabel 28. Ettevõtete laenu käendused KredExi poolt ja käenduste suurused eurodes aastatel 2017–2020 lepingu sõlmimise aasta alusel

Finantstoode	2017	2018	2019	2020	Kokku	Käenduse keskmine summa (ümardatud)	Käenduse minimaalne summa	Käenduse maksimaalne summa	Käendatud laenu keskmine summa (ümardatud)	Käendatud laenu minimaalne summa	Käendatud laenu maksimaalne summa
Erakorraline fikseeritud käendus olemasolevale laenule	110	110	25 962	3 410,29	192 500	166 019	19 954,93	550 000
Erakorraline proportsionaalne käendus olemasolevale laenule	45	45	570 032	7 659,37	4 900 000	1 140 065	15 318,75	9 800 000
Erakorraline proportsionaalne käendus turismile	15	15	150 533	15 000,00	400 000	150 533	15 000,00	400 000
Erakorraline proportsionaalne käendus uuele laenule	46	46	314 527	3 000,00	3 600 000	399 379	5 000,00	4 000 000
Erakorraline proportsionaalne väikelaenu käendus	16	16	423 123	10 000,00	150 000	42 313	10 000,00	150 000
Investeeringislaenu käendus	44	28	20	22	114	307 527	12 000,00	2 250 000	510 543	15 000,00	7 000 000
Käibelaenu ja arvelduskrediidi käendus	29	18	19	16	82	203 044	5 625,00	2 000 000	30 5975	7 500,00	2 500 000
Pangagarantii käendus	22	12	16	29	79	234 279	632,80	5 000 000	479 600	1 582,00	12 355 143
Proportsionaalne käendus pangast	46	103	139	158	446	58 159	243,20	496 000	82 363	304,00	1 650 000
Stardilaenu käendus	10	5	5	4	24	38 578	4 484,80	80 000	48 223	5 606,00	100 000
Vara väljaostu käendus	18	9	6	2	35	111 666	2 557,19	390 000	203 099	3 409,60	1 455 200
Väikelaenu käendus pangast	19	19	12 847	3 000,00	24 000	17 711	4 000,00	32 000
Kokku	188	175	205	463	1031	142 719	243,20	5 000 000	249 649	304,00	12 355 143

Allikas: autorite arvutused KredExi andmete põhjal.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tabel 29. KredExi'lt käendust saanud ettevõtete arv 2017–2020 lepingu sõlmimise aasta alusel

Finantstoode	2017	2018	2019	2020	Kokku
Erakorraline fikseeritud käendus olemasolevale laenule	5	5
Erakorraline proportsionaalne käendus olemasolevale laenule	24	24
Erakorraline proportsionaalne käendus turismile	15	15
Erakorraline proportsionaalne käendus uuele laenule	45	45
Erakorraline proportsionaalne väikelaenu käendus	15	15
Investeeringislaenu käendus	39	26	17	19	98
Käibelaenu ja arvelduskrediidi käendus	29	18	18	16	74
Pangagarantii käendus	21	11	11	19	55
Proportsionaalne käendus pangast	43	97	119	139	363
Stardilaenu käendus	10	5	5	4	24
Vara väljaostu käendus	9	5	5	2	17
Väikelaenu käendus pangast	19	19
Kokku	161	157	167	289	670
Ettevõtte suurus	2017–2020				
Mikroettevõtte	338				
Väikeettevõtte	255				
Keskmise suurusega ettevõtte	67				
Suurettevõtte	10				
Kokku	670				
Ettevõtte tegevusala	2017–2020				
A Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	13				
B Mäetööstus	6				
C Töötlev tööstus	166				
D Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	5				
E Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	4				
F Ehitus	112				
G Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	94				
H Veondus ja laondus	25				
I Majutus ja toitlustus	59				
J Info ja side	35				
K Finants- ja kindlustustegevus	1				
L Kinnisvaraala tegevus	12				
M Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	49				
N Haldus- ja abitegevused	31				
P Haridus	3				
Q Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	24				
R Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	18				
S Muud teenindavad tegevused	13				
Kokku	670				

Allikas: autorite arvutused KredExi ja äriregistri andmete põhjal.

1.4. Võimalikud rahastamisvahendid

- ^{254.} Lähtudes ettevõtete küsitluste ja intervjuude tulemustest, on riigi sekkumine finantsteenuste turul eesmärgiga parendada ettevõtete ligipääsu finantsteenustele põhjendatud. Riikliku sekkumise raamistik on esitatud tabelis 30 (mh tabeli 16 alusel). Üldplaanis on mõistlik jätkata tuvastatud turutõrgete ületamiseks laenu ja käenduse pakkumist (täpsemalt järgmises alapeatükis).
- ^{255.} Üks võimalikest rahastamisvahenditest võiks olla fondifondid potentsiaalivate, tõestatud ärimudeliga ettevõtete (sh globaalselt kiiresti mitteskaleeritava ärimudeliga, kuid kiiresti kasvavate ettevõtete) ning innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomise toetamiseks. Fondifondid, kus nurgakiviinvestor oleks Eesti riik (nt KredExi, SmartCapi kaudu), võiksid intervjuude kohaselt luua võimaluse rohkemate erakapitalifondide tekkimiseks, aidata kaasa finantseerimise ökosüsteemi arendamisele, et ettevõtetel oleks parem ligipääs rahalistele vahenditele, ning tugevdada Eesti finantsjulgeolekut. Uueks ühtekuuluvuspoliitika perioodiks ei ole planeeritud aga vahendeid riskikapitali fondide ja suurtehingute rahastamiseks ning eesmärgi saavutamiseks aitavad panustada projektide rahastamine SmartCapi Rohefondi kaudu ja planeeritav riigieelarvest rahastatav suurtehingute kapitali meede. Seega jäävad fondifondid ettevõtlusvaldkonna rahastamisvahendite investeerimisstrateegiast välja. Finantssektori esindajate sõnul tuleb soodustada Eestis aga uute fondide turule tulekut, nt SmartCapi kaudu, et võimalikult paljudel majandussektoritel oleks võimalik paremini areneda.
- ^{256.} Ettevõtlusvaldkonna investeerimisstrateegia väljatöötamisel täpsustatakse tabeli 30 sisendit järgnevate eespool käsitletud teguritega:
1. Ettevõtete küsitluse andmed näitavad, et ettevõtted planeerivad investeringuid kõikides küsitud valdkondades, mis viitab sellele, et pakutavad **finantsteenused peavad olema võimalikult universaalsed** ning seadma kitsendusi investeringute liikidele üksnes riiklikest prioriteetidest lähtuvalt (näiteks ekspordi toetamine, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste pakkumine jne). Uuel programmiperioodil on finantsinstrumentide disainimisel oluline luua toodetesse võimalikult suurt paindlikkust (nt pigem üks toode, mille raames on erinevad tingimused erinevatele sihtrühmadele/tõrgetele) muuhulgas potentsiaalsete uute kriiside mõjude leevendamiseks, et oleks võimalik muutuvale olukorrale kiiresti reageerida.
 2. Võimalusel aidata turutõrkeid ületada eelkõige äriidee, seemne- või varajases faasis ja kasvufaas või laienemisfaasis olevatel, tõmbekeskustest kaugemal asuvatel mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtetel.
 - a. Nagu turutõrgete analüüs näitas (vt peatükki 1.1.3), eristuvad just **tõmbekeskustest eemal asuvad ettevõtted** (eriti **Ida-Virumaa** ettevõtted), puutudes rahastamisvajaduste katmisel probleemidega teistest suuremal määral kokku. Finantsteenuste väljatöötamisel peavad tõmbekeskustest eemal asuvad ettevõtted olema need, kellele ligipääsu finantsteenustele lihtsustada.
 - b. Finantsteenuste planeerimisel võib arvestada ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse hindamise⁴⁰ soovitusel, mille järgi tuleks ettevõtlusarengu tegevusprogrammid kujundada senisest enam regioonipõhiselt, mis aga ei tähendaks regiooniti erinevate

⁴⁰ Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool. (2020). *Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse hindamine*. Lõpparuanne

toetuste pakkumist, vaid senisest suuremat tähelepanu ettevõtte elukaarel põhinevale lähenemisele, et tagada arenguvõimalused ka väiksema võimekusega ettevõtjatele. Lähtudes soovituslikust finantsteenuste universaalsuse põhimõttest, on mõistlik arvestada universaalse toote tingimuste disainimisel regionaalsusega.

3. Finantssektori esindajate sõnul võivad riiklikud finantsteenused ja toetused olla sihitud riigi jaoks **strateegiliselt olulistele sektoritele**.
4. Uue ettevõtlusega alustamisel on küsitlusele vastanud ettevõtete investeringuvajadus enamasti kuni 50 000 eurot. Alustavatel ettevõtetel on vaja täiendavat ligipääsu kapitalile, kuna tihti hindavad erasektori finantseerimisasutused ettevõtteid puuduliku või vähese ajaloo tõttu krediitkõlbmatuks või liialt riskantseks. Turutõrgete analüüsist lähtuvalt on mõistlik pakkuda alustavale ettevõtjale toetusega kombineeritud stardilaenu. Ettevõtluse alustamisega kaasneva kõrge riski tõttu on soovitatav stardilaenu kombineerimisele läheneda tulemuspõhiselt.
5. Vastavalt ettevõtete küsitlusele plaanivad ettevõtted teha ka investeringuid, võttes laene mahuga 1 kuni 10 miljonit eurot. Täna VKEdele kehtivad finantsinstrumentide piirmäärad katavad enamjaolt nende vajadusi. Samal ajal võib kaaluda suuremat piirmäära eesmärgiga tagada paindlikkus investeringute rahastamisel, kuna on raske ette näha kõiki võimalikke tulevikus tehtavaid investeringuid, mis vajaksid riiklikku tuge.
6. Lühikesed tagasimakseperioodid ei kuulu antud eelhindamise järgi olulisemate turutõrgete hulka, kuid on ettevõtteid, kelle jaoks on see pankadest laenu taotlemisel probleemiks. KredExil **tasub jätkuvalt pakkuda allutatud laene tagasimakseperioodiga üldjuhul kuni 15 aastat**.

^{257.} KredExi laenu pakkumine ei tõrju välja eraturu pakkujaid, sest krediidasutused rahastavad majanduslikult stabiilseid ettevõtteid. Turutõrgete korral aitavad laenude kättesaadavusele kaasa eeskätt just KredExi laenukäendused. Kui KredEx pakub allutatud laene, siis ka need ei konkureeri otseselt krediidasutuste laenutoodetega, sest laene väljastatakse koostöös pankadega.

^{258.} Allutatud laenu näol on tegemist sihtasutuse nõudega, mille põhiosa sissenõudmise õigus tekib pärast laenusaja selle nõude rahuldamist krediidi- või finantseerimisasutusele, millele nõue on allutatud. Sel põhjusel moonutavad allutatud laenud konkurentsi väiksema tõenäosusega kui omakapitaliinstrumentid^{41, 42, 43} ning allutatud laenu saamine suurendab ettevõtte suutlikkust võtta kõrgema nõudeõiguse järguga laenu⁴⁴, mistõttu on allutatud laenu pakkumine ka hindajate hinnangul eelistatud.

⁴¹ Euroopa Komisjon. *Amendment to the Temporary Framework for State aid measures to support the economy in the current COVID-19 outbreak*. Brussels, 8.5.2020, C(2020) 3156 final https://ec.europa.eu/competition/state_aid/what_is_new/sa_covid19_2nd_amendment_temporary_framework_en.pdf, lk 3.

⁴² The Columbia Law School Blue Sky Blog. (11.05.2020). *The European Commission Relaxes State Aid Rules for COVID-19-related Recapitalizations*. <https://www.cleargottlieb.com/news-and-insights/publication-listing/the-european-commission-relaxes-state-aid-rules-for-covid-19-related-recapitalizations>

⁴³ Cameron Firth, C., Humpe, C., & Beattie, F. (14.03.2020). European Commission authorises Member States' Covid-19 related equity stakes and subordinated debt. *Macfarlanes*. <https://www.macfarlanes.com/what-we-think/in-depth/2020/european-commission-authorises-member-states-covid-19-related-equity-stakes-and-subordinated-debt/>

⁴⁴ The Columbia Law School Blue Sky Blog. (11.05.2020). *The European Commission Relaxes State Aid Rules for COVID-19-related Recapitalizations*. <https://www.cleargottlieb.com/news-and-insights/publication-listing/the-european-commission-relaxes-state-aid-rules-for-covid-19-related-recapitalizations>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- ^{259.} Mitmes eelhindamise raames tehtud intervjuus rõhutati, et Eestis tasuks pakkuda ettevõtetele tuge ühe rakendusüksuse kaudu ning MES ja KIK on mõistlik liita juba üheks asutuseks liidetud EASi ja KredExiga. See võimaldaks paremini hinnata ettevõtete vajadusi ning pakkuda toetuste ja finantstoodete kombineeritud lahendusi, vähendada ettevõtete jaoks eri asutuste vahel liikumisele kuluvat aega ning edastada ettevõtetele infot ELi tasandi rahastamisvõimalustest. 2022. aasta seisuga plaanib riik vähendada ettevõtjate halduskoormust, pakkudes neile avalikke teenuseid ühtse digivärava (eesti.ee ettevõtjale) kaudu⁴⁵.
- ^{260.} Lähtudes KOVide jaoks investeringute rahastamisel ettevõtluse valdkonnas tuvastatud rahalistest turutõrgetest, ei ole võimalik pakkuda rahastamisvahendit, mis soodustaks KOVide investeringuid ettevõtluse valdkonnas. KOVid seavad teisi valdkondi (eelkõige haridust) prioriteetsemaks, püüavad mitte tõsta oma netovõlakoormust ning piisavate vahendite olemasolul ei ole KOVil üldjuhul keeruline pangast laenu saada.

⁴⁵ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2021). *Ettevõtluskeskkonna programm 2022–2025*.

Tabel 30. Riikliku sekkumise raamistik rahastamisvahendite pakkumisel

Nr	Eesmärk	Sihtgrupp	Sobiv finantsteenuse liik	Täiendav info (täpsemalt peatükis 1.1.3 – „Turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad“)
1	Tagada laenu saamist ebapiisavate tagatiste puhul ettevõtte alustamisel, investeringute rahastamisel ning ka juhul, kui tagatisvara asub sellises Eesti piirkonnas (keskustest eemal), kus tagatisvara väärtus ei ole piisav	Investeeringu teostamiseks ebapiisava tagatisvaraga ja ebapiisava väärtusega tagatisvaraga ettevõtted	Allutatud laen, laenukäendus, kombineeritud stardilaen	...
2	Muuta finantsteenuseid kättesaadavamaks (probleemiks liiga kõrge intress)	Ettevõtted	Allutatud laen, laenukäendus	Allutatud laenu ja laenukäenduse kasutamine võib maandada riske krediidiasutuse jaoks, kes omakorda võib alandada finantstoodete kulukust (arvestades ka laenu suurust, laenusaja usaldusväärsust). Madalam intress eeldab madalama riskiga projekte (äriideest ja/või tagatisväärtuse väiksusest tulenev) ning kõrgema riskiga projektide rahastamine toob kaasa kõrgema intressi
3	Tagada laenu saamist ettevõtluse alustamisel, kui pangad või hoiu-laenuühistud ei hinnanud ettevõtjat puuduliku või vähese ajaloo tõttu krediitidoküblikuks	Alustavad ettevõtted (tavapäraselt kuni kolm tegutsemisaastat)	Laenukäendus (portfelligarantii võimalus), kombineeritud stardilaen	...
4	Muuta finantsteenuseid kättesaadavamaks potentsiaalivatele, tõestatud ärimudeliga ettevõtetele (sh globaalselt kiiresti mittedskaleeritava ärimudeliga, kuid kiiresti kasvavad ettevõtted) , kelle majandusnäitajad ja äriplaan ei ole panga või hoiu-laenuühistu jaoks käibelaenu või pikaajalise investeeringulaenu andmiseks piisavad	Ettevõtted	Allutatud laen, laenukäendus ja fondifond	Uueks ühtekuuluvuspoliitika perioodiks ei ole planeeritud vahendeid fondifondide ja suurtehingute rahastamiseks. Eesmärgi saavutamiseks aitavad panustada projektide rahastamine Rohefondi kaudu ning planeeritav riigieelarvest rahastatav suurtehingute kapitali meede
5	Toetada innovatsioonimahukate või uudsete tehnoloogiate turule toomist , mida pangad või hoiu-laenuühistud ei rahasta, kuna tegu on liiga riskantse tootega või pankadel puudub kindlus	Ettevõtted	Allutatud laen, laenukäendus ja fondifond	Uueks ühtekuuluvuspoliitika perioodiks ei ole planeeritud vahendeid fondifondide ja suurtehingute rahastamiseks. Eesmärgi saavutamiseks aitavad panustada projektide rahastamine Rohefondi kaudu ning planeeritav riigieelarvest rahastatav suurtehingute kapitali meede
6	Lihtsustada täiendavate rahaliste vahendite kaasamise protsessi ja vähendada selleks kuluvat aega	Ettevõtted	Allutatud laenu ja laenukäenduse pakkumise disaini ja taotlemise protsessi lihtsustamine ning piiratud kahjususega portfelligarantii loomine	KredEx plaanib hakata kasutama portfellikäendust, mis muudab käenduse andmist kiiremaks ja lihtsamaks

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

7	Tagada vajaliku teabe kättesaadavust erinevate rahastamisvõimaluste kohta . See eesmärk ei puuduta ainult riiklikke finantsteenuseid	Ettevõtted	...	Ettevõtetele on vajalik mugavalt kättesaadav kogu informatsioon rahastamisvõimalustest eri allikatest kogu oma mitmekesisuses (EASist programmini „Euroopa horisont“) ja seda võimalusel ühe kanali kaudu (nt üks veebileht, kust leiab täpsemat infot kõikide rahastamisvõimaluste kohta vastavate veebilinkide kaudu)
---	---	------------	-----	---

Allikas: autorite süntees.

1.5. Investeerimisstrateegia ettepanek

1.5.1. Ülevaade investeeringistrateegia ettepanekutest

- ^{261.} Investeeringistrateegia ettepanek lähtub põhimõttest, et planeeritavad finantsinstrumendid panustaksid Eesti 2021–2027 ELi ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava eesmärkide saavutamisse, eelkõige eesmärgi „Nutikam Eesti“ erieesmärgi „VKEde kestliku majanduskasvu ja konkurentsivõime tõhustamine ning VKEdes töökohtade loomine, muu hulgas tootlike investeeringute kaudu“.
- ^{262.} Investeeringistrateegia koostamisel on lähtutud järgmistest printsiipidest:
- Pakutavad finantstooted peavad lähtuma konkreetsetest turu vajadustest, mistõttu on oluline, et investeeringistrateegia oleks kooskõlas turutõrgete analüüsi tulemustega.
 - Kuna struktuurivahendite abil ei ole alati võimalik lahendada kõiki turul esinevaid kitsaskohti, tuleb eelistada lahendusi, mis on kõige enam kooskõlas rakenduskava prioriteetide ning struktuurifondide üldiste reeglitega (sh turutõrke ulatus, võime kaasata erasektori investeeringuid jm lisandväärtuse kaasamine, atraktiivsus erasektorile, turumoonutuste minimeerimine).
 - Struktuurivahenditest rahastatavate finantsinstrumentide väljapakumisel tuleb arvestada teiste olemasolevate või planeerimisel olevate meetmetega, millega turutõrkeid lahendatakse (nt riigieelarvest planeeritavad vahendid, sh suurtehingute kapitali meede).
- ^{263.} Turutõrgete ja ettevõtete finantsvajaduste analüüs tõi välja, et riigi sekkumine rahastamisvahendite kaudu on põhjendatud ettevõtete kapitalile ligipääsu parandamiseks. Investeeringistrateegias tuuakse välja ettepanekud instrumentide osas, mis aitaksid lahendada eespool kirjeldatud turutõrkeid (tabel 30). Sobilike instrumentidena pakutakse välja laenukäendus, allutatud laen ja kombineeritud stardilaen. Kuigi turutõrgete analüüsist nähtus, et turutõrgete ületamiseks võiks kaaluda ka riskikapitalifondi loomist, siis eelhindamise käigus järeldati, et rahastamisvahendite eelarve piiratust arvestades tuleks keskenduda eelkõige laenu ja käenduse instrumentidele, kuivõrd turule on tulemas ka teistest rahastamisallikatest tulevaid fondiinvesteeringuid (nt Rohefond rohetechnoloogia ettevõtetele). Samuti planeeritakse riigieelarvest rahastama hakata suurtehinguid, mis aitab kaasa turutõrgete leevendamisele suurema (üle 5 miljoni euro) kapitalivajaduse puhul.
- ^{264.} Investeeringistrateegia kokkuvõtlik ettepanek on esitatud järgnevas tabelis. Siinkohal tuleb silmas pidada, et kõik ettepanekud on soovituslikku laadi: nende elluviimise otsus ning täpsemad detailid ja tingimused lepatakse kokku vastavalt õigusaktides sätestatule, arvestades rakendusasutuse sisendiga.

Tabel 31. Ülevaatic tabel potentsiaalsetest pakutavatest instrumentidest

Toode	Sihotstarve/sihtrühm	Tingimused	Lahendatav turutõrge
Allutatud laen (peatükk 1.5.2)	<u>Sihtrühm</u> : mikroettevõtted, VKEd <u>Sihotstarve</u> : ettevõtte tegevuse finantseerimine - ettevõtte tegevuse arendamine või laiendamine, sh investeringute ja käibevahendite finantseerimine	Soodustingimustel ⁴⁶ turutõrgete analüüsist selgunud sihtrühmadele (innovatsiooni- või teadusmahukad ettevõtted, tõmbekeskustest eemal investeringuid tegevad ettevõtted), kellel on raskuseid kogu laenusumma taotlemisega eraturult	Ebapiisav tagatis, kõrged intressimäärad, alustavate ettevõtete krediidikõlbmatus, finantsteenuste halb kättesaadavus, innovatsiooni- ja/või teadusmahukate tehnoloogiate keeruline turule toomine
Kombineeritud stardilaen (peatükk 1.5.3)	<u>Sihtrühm</u> : alustav ettevõtja <u>Sihotstarve</u> : uute ettevõtete loomine, alustava ettevõtte investeringute või käibevahendite rahastamine	Ettevõtluse alustamisega kaasneva kõrge riski tõttu on soovitatav stardilaenu kombineerimisele läheneda tulemuspõhiselt	
Laenukäendus (peatükk 1.5.5)	<u>Sihtrühm</u> : mikroettevõtted, VKEd <u>Sihotstarve</u> : ettevõtte tegevuse finantseerimine - alustava ettevõtte finantseerimine, ettevõtte tegevuse arendamine või laiendamine, sh investeringute ja käibevahendite finantseerimine	Soodustingimustel turutõrgete analüüsist selgunud sihtrühmadele, portfelli põhise käenduse võimalus (innovatsiooni- või teadusmahukad ettevõtted ⁴⁷ , tõmbekeskustest eemal investeringuid tegevad ettevõtted, alustavad ettevõtted)	

Allikas: autorite koostatud.

1.5.2. Allutatud laen

- ^{265.} Turutõrgete analüüs näitas jätkuvat vajadust laenuinstrumendi pakkumiseks, et tagada piisav ligipääs finantstavahenditele ka juhul, kui eraturult ei ole võimalik kogu rahastust saada ning on tarvis omafinantseeringut suurendada. Eraturult rahastuse saamise takistuseks võib olla nii liiga kõrge riskitase rahastaja jaoks kui ka näiteks liiga kõrged intressimäärad/tasud, mis muudavad rahastuse ettevõtja jaoks kättesaamatuks. Rahastuse kättesaadavuse parandamiseks oleks struktuurifondidest rahastatud allutatud laenul turutingimustega võrreldes madalam intress, et adresseerida turutõrgete analüüsist selgunud kitsaskohti rahastuse leidmisel.
- ^{266.} KredExi ja eraturu rahastaja koostöös pakutav allutatud laen võimaldaks maandada projektiga seotud riske eraturu rahastaja jaoks. Antud laenu eesmärgiks ei ole konkureerida finantseerimisasutuste toodetega, kuna laene väljastatakse nendega koostöös.
- ^{267.} Kui varasemalt on KredEx rakendanud erinevaid laene sõltuvalt nende sihtrühmast ja/või otstarbest, siis paindlikkuse suurendamiseks (sh muutuvatele turutingimustele kiirelt reageerimiseks) on soovitatav luua üks allutatud laenu instrument, mille tingimusi on võimalik lähtuvalt sihtrühmast või

⁴⁶ Turutingimustest soodsamatel tingimustel.

⁴⁷ Innovatsioon ehk uuendustegevus tähendab uue või oluliselt täiustatud toote või teenuse turuletoomist või uuendatud äriprotsessi kasutuselevõtmist, sh piloottootmise arendamine. Innovatsiooni eesmärk on luua väärtust ja saavutada konkurentsieelis, mis aitab kaasa ettevõtte arengule ja suurendab tootlikkust, soodustades nii majanduskasvu laiemalt.

rahastuse otstarbest varieerida. Selline lahendus vähendaks ka erinevate laenutoodete omavahelist konkureerimist ning võimaldaks tõsta turu teadlikkust ühest konkreetsest finantsinstrumendist, kuna palju erinevaid instrumente võivad muuta nende vahel orienteerumise potentsiaalsele sihtrühmale keerukaks. Seega oleks mõistlik luua laenuinstrument, mille üldtingimused on pigem laiapõhjalisemad ning konkreetset tingimused määratakse iga laenu kontekstis eraldi, välistades samal ajal ettevõtete diskrimineerimist, st sama sihtgrupi, laenu sihtotstarbe ja samade vajadustega ettevõtte saab laenu samadel tingimustel. Ka rahvusvahelise praktika (Holland) analüüsi käigus läbiviidud intervjuudes selgus, et soovitakse liikuda väiksema arvu erinevate toodete poole, mis on suunatud laiemale sihtgrupile ning mille üldtingimused oleksid laiapõhjalisemad. See tagab turuosalistele selguse valikute ja tingimuste osas ning vähendab administratiivkulu.

Tabel 32. Allutatud laenu tingimused

Tingimus	Kirjeldus
Sihtrühm	Turutõrgete analüüsist selgunud mikroettevõtted ja VKEd ⁴⁸ (vt lõik 269)
Sihtotstarve	Ettevõtte arendamine, laiendamine, tootlikkuse tõstmine, toote- ja teenusearendus ning innovatsioon, konkurentsivõime tõstmine, sh investeeringute ja käibevahendite finantseerimine
Maksimaalne summa	Üldjuhul kuni 2 000 000 euroni
Tagasimakseperiood	Üldjuhul kuni 15 aastat. Sõltuvalt sihtrühma vajadusest, otsustatakse kooskõlas rahastamisvahendi krediitpoliitikaga
Intressimäär	Turutingimustest madalam intressimäär
Tagatis	Üldjuhul ei ole nõutud
Rakendamisskeem	Allutatud laen koostöös finantseerimisasutusega
Vajadus kombineerida toetusega	Võib olla vajalik kombineerida toetusega

Allikas: autorite koostatud.

- ^{268.} Eelhindamise käigus jõuti järelduseni, et otstarbekas on luua laiapõhjaline koostöös finantseerimisasutustega väljaantav allutatud laenu instrument. Koostööd on soovitatav laiendada lisaks krediitiasutustele ka teistele finantseerimisasutustele, et arendada kapitaliturgu ja tihendada konkurentsi. Turutingimustest soodsama intressiga (vajadusel ka pikema tagasimakseperioodiga, soodsama lepingutasuga) turutõrgete analüüsist selgunud sihtgrupile suunatud instrument võimaldaks ületada eelhindamisest selgunud turutõrkeid konkreetsete sihtrühmade puhul (ülejäanud ettevõtetele kaaluda vajadusel turutingimustel finantseerimise pakkumist SA KredExi omavahenditest).
- ^{269.} Turutõrgete analüüsi põhjal oleksid sihtgrupid, kellele võimaldada soodustingimustel (madalam intressimäär) laenu, järgmised:
- ettevõtted, kes asuvad / teevad investeeringuid tõmbekeskusest eemal,
 - teadmismahukad ja kõrgema lisandväärtusega või selle poole püüdlevad ettevõtted (sh ettevõtted, kes vajavad tuge innovatsiooni tegemiseks või uudsete tehnoloogiate turule toomiseks, näiteks ka kolmikpöördega seotud ettevõtted).
- ^{270.} KredExil tasub jätkuvalt pakkuda allutatud laene tagasimakseperioodiga üldjuhul kuni 15 aastat. Rahvusvahelise praktika analüüsi (Soome ja Holland) kohaselt on levinud tagasimakse periood kuni

⁴⁸ Välja arvatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2021/1058 artiklis 7 välja toodud tegevusalades tegutsevad ettevõtted. Allikas: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32021R1058>.

10 aastat, kohati vajadusel ka kuni 20 aastat. Samuti on levinud riigi turutingimustest pigem madalama intressimääraga instrumentide pakkumine.

271. Muu hulgas töi turutõrgete analüüs välja rahastamisvajaduse summas kuni 10 miljonit eurot. Kuivõrd loomisel on ka suurtehingute kapitalimeede, mis peaks võimaldama lahendada turutõrkeid just suuremahuliste (üle 5 miljoni euro) tegevuste puhul, siis katavad täna VKEdele kehtivad finantsinstrumentide piirmäärad⁴⁹ enamjaolt nende vajadusi. Kuna allutatud laenu puhul on tegu instrumendiga, mille üldtingimused on pigem laiapõhjalisemad, siis võivad ka väljastatud summad mitmekordselt erineda, olenevalt millisel eesmärgil laenu vajatakse. Allutatud laen ei aita oluliselt kaasa aga alustavatel ettevõtetel finantseeringut kaasata. Neil on takistuseks eelkõige puudulik finantstaust ja tagatis ning finantseerimisasutuse vaatest ei maanda allutatud laen kuigivõrd nimetatud riske. Alustavale ettevõttele sobiks struktuurifondide vahenditest eelkõige kombineeritud stardilaen, lisaks ka laenukäenduse pakkumine, sh portfelligarantii vormis, mis maandaks panga riske ja ei suurendaks administreerimiseks kuluvat aega.

1.5.3. Riigiabi reeglite kohaldamine (allutatud laen)

272. Allutatud laenude puhul saab tugineda vähese tähtsusega abi (VTA) määrustele (EL) nr 1407/2013⁵⁰ ja (EL) nr 360/2012⁵¹ ning üldisele grupierandi määrusele (GBER) (EL) nr 651/2014⁵².
273. Mõlema VTA määruse alusel saab abi anda mis tahes valdkonnas, v.a:
- kalandus- ja vesiviljelussektor;
 - põllumajandustoodete esmane tootmine;
 - põllumajandustoodete töötlemine ja turustamine, kui abisumma määratakse kindlaks esmatootjatelt ostetud või kõnealuste ettevõtjate poolt turule lastud toodete hinna või koguse alusel või kui abi antakse tingimusel, et osa abist või kogu abi antakse edasi esmatootjatele;
 - abi, mis on vahetult seotud eksporditavate koguste, turustusvõrgu loomise ja toimimise või muude ekspordimisest tulenevate jooksvate kuludega;
 - abi, mille tingimuseks on kodumaiste kaupade kasutamine importtoodete asemel.
274. Määruse (EL) nr 1407/2013 alusel võib toetada raskustes ettevõtjaid, aga määrus (EL) nr 360/2012 sellist võimalust ette ei näe, samuti ei kohaldu see söetööstuses antavale abile ja rendi või tasu eest kaupu vedavatele maanteetranspordiettevõtjatele.
275. VTA määruste olulised tingimused on esitatud tabelis 33.
276. Komisjoni kogemuste põhjal saab laene, mille tagatis katab vähemalt 50% laenust ja mis ei ületa 1 000 000 eurot viieks aastaks või 500 000 eurot kümneks aastaks, käsitada laenuna, mille brutotoetusekvivalent võrdub VTA ülemmääraga. Ettevõtete puhul, kes võivad olla võimetud laenu

⁴⁹ Tulenevalt maksimaalsest VTA ekvivalendi määratlusest.

⁵⁰ Määrus (EL) nr 1407/2013, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX%3A32013R1407>

⁵¹ Määrus (EL) nr 360/2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0360>

⁵² Määrus (EL) nr 651/2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/et/TXT/?uri=CELEX:32014R0651>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

tagasi maksuma, on brutotoetusekvivalenti keeruline kindlaks määrata, ning seda reeglit ei peaks nende suhtes kohaldatama.⁵³

^{277.} GBERi alusel on abi andmise valdkonnad piiratud. Artikli 1 lõikes 1 loetletud lubatud abiliikidest on asjakohased:

- abi VKEdele investeerimisabi, tegevusabi (otseselt investeerimisprojektiga loodud töökohtade prognoositud palgakulud, nõustamiseks ja messidel osalemiseks antav abi) ja VKEde rahastamisele juurdepääsu abi vormis;
- teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antav abi.

^{278.} Vastavalt GBERi lisale I on VKEd mikro- (vähem kui 10 töötajat ning aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot), väikeste (vähem kui 50 töötajat ning aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 10 miljonit eurot) ja keskmise suurusega ettevõtjate kategooriasse kuuluvad ettevõtjad, millel on vähem kui 250 töötajat ja mille aastakäive ei ületa 50 miljonit eurot ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 43 miljonit eurot.

^{279.} Abi andmisel on oluline jälgida teavitamiskünniseid (GBER, artikkel 4) ehk maksimaalseid abisummasid, mille ületamisel GBER kohaldamisele ei kuulu ja kaasneb Euroopa Komisjoni teavitamise kohustus (tabel 34).

⁵³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX%3A32013R1407>

Tabel 33. VTA määruste olulisemad tingimused

Tingimus	Määrus (EL) nr 1407/2013	Määrus (EL) nr 360/2012
Abi piirmäär ühele ettevõtjale kolme eelarveaasta pikkuse ajavahemiku jooksul	200 000 eurot <ul style="list-style-type: none"> Tasu eest kaupu vedavale maanteetranspordiettevõtjale kehtib piirmäär 100 000 eurot. Abi ei või kasutada maanteevedudeks ettenähtud veokite soetamiseks 	500 000 eurot
Vähese tähtsusega abina väljastatava laenu puhul nõutav brutotoetus-ekvivalendi väljaarvutamine	Jah <ul style="list-style-type: none"> Abisaaja suhtes ei ole algatatud kõiki võimalikest hõlmavat maksejõuetusmenetlust. Laenu tagatis katab vähemalt 50% laenust ning laenu summa on 1 000 000 eurot (või 500 000 € kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) 5 aastaks või 500 000 eurot (või 250 000 € kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) 10 aastaks. Kui laen on eelpool nimetatud summadest väiksem ja/või antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse brutotoetusekvivalent vastava protsendina abi piirmäärast, või Brutoekvivalent on arvutatud vastavalt toetuse andmise ajal kehtinud viitemääradele 	Jah <ul style="list-style-type: none"> Arvutatakse vastavalt toetuse andmise ajal kehtinud intressimääradele
Kumuleerimine	<ul style="list-style-type: none"> Abi võib kumuleerida määruse nr 360/2012 kohaselt antud vähese tähtsusega abiga kuni 500 000 euroni. Abi ei või kumuleerida samade abikõlblike kulude või samade riskifinantseerimismeetmete toetuseks antava riigiabiga, kui sellise kumuleerimise tulemusel ületab abi kõrgeima asjaomase ülemmäära või abisumma, mis on iga juhtumi iseärasusi arvestades kindlaks määratud grupierandi määruse või komisjoni otsusega. Abi kumuleerimisel tuleb arvesse võtta ka põllumajandusliku VTA määruse või kalandusliku VTA määruse alusel ettevõtjale antud vähese tähtsusega abi 	<ul style="list-style-type: none"> Abi võib kumuleerida muu VTA määruse kohase abiga kuni 500 000 euroni. Abi ei või kumuleerida: <ul style="list-style-type: none"> samade abikõlblike kulude korral riigiabiga, kui selle tulemusel ületaks abi osatähtsus grupierandit käsitlevas määruses või komisjoni otsuses iga juhtumi konkreetsed iseärasusi arvestades kindlaks määratud osatähtsust; mis tahes hüvitisega, mida antakse samade üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osutamise eest, sõltumata sellest, kas hüvitis sisaldab riigiabi või mitte

Allikas: autorite koostatud.

Tabel 34. Teavitamiskünnised

Abi liik ja abikõlblikud kulud	Maksimaalne lubatav abisumma ettevõtja/projekti kohta (eurodes)	Abi osakaal
VKE investeringuteks ettenähtud abi (abikõlblikud on (i) materiaalsesse ja immateriaalsesse varasse tehtud investeringute kulud ning (ii) otseselt investimisprojektiga loodud töökohtade prognoositud palgakulud, mis arvutatakse välja kaheks aastaks)	7 500 000	Väikeettevõtjate puhul 20% abikõlblikest kuludest ja keskmise suurusega ettevõtjate puhul 10% abikõlblikest kuludest
VKE nõustamiseks antav abi (abikõlblikud on väliskonsultantide osutatud nõustamisteenuste kulud)	2 000 000	50% abikõlblikest kuludest
VKE messidel osalemiseks antav abi (abikõlblikud on väljapanekukoha üürimise, ülesseadmise ja haldamisega seotud kulud)	2 000 000	50% abikõlblikest kuludest
VKE innovatsiooniabi (abikõlblikud on: (i) patentide ja muude immateriaalsete varade omandamise, valideerimise ja kaitsmise kulud; (ii) kulud teadusasutustest või teadmisi levitavatest organisatsioonidest või suurettevõtjate poolt lähetatavatele kõrge kvalifikatsiooniga töötajatele, kes tegelevad teadus- ja arendustegevuse või innovatsiooniga abisaaja loodud uuel töökohal ja ei asenda teisi töötajaid; (iii) innovatsiooni nõuandeteenuste ja tugiteenuste kulud)	5 000 000	50% abikõlblikest kuludest (innovatsiooni nõuandeteenusteks ja tugiteenusteks antava abi puhul võib abi osakaalu suurendada kuni 100 protsendini abikõlblikest kuludest, kui innovatsiooni nõuandeteenusteks ja tugiteenusteks antava abi kogusumma ei ületa 200 000 eurot ettevõtja kohta mis tahes kolmeaastase ajavahemiku jooksul)
Idufirmadele antav abi (abikõlblikud on börsil noteerimata väikeettevõtjad viie aasta jooksul alates nende registreerimisest, kui nad ei ole veel kasumit jaganud ega ole moodustatud ühinemise teel)	Turutingimustele mittevastava intressimääraga laenud kuni 1 500 000. Väikeste ja innovaatiliste ettevõtjate puhul võib maksimummäärad kahekordistada	-
Teadus- ja arendustegevuse abi (abikõlblikud kulud, mis peavad olema liigitatud konkreetse teadus- ja arendustegevuse kategooriasse, on: (i) personalikulud; (ii) vahendite ja seadmete kulud; (iii) ehitiste amortisatsioonikulu ja maa omandi üleminekuga seotud kulud või tegelikult tekkinud kapitalikulud; (iv) turutingimustel välisallikast ostetud või litsentsitud lepinguliste teadusuuringute, teadmiste ja patentide kulud ning projekti nõustamisteenuste ja muude sarnaste teenuste kulud; (v) täiendavad üldkulud ja muud tegevuskulud, sh materjali, varustuse ja samalaadsete toodete kulud, mis on kantud otseselt projekti tõttu)	7 500 000 – 40 000 000 sõltuvalt projekti tüübist	<ul style="list-style-type: none"> • Alusuuringud 100% abikõlblikest kuludest • Rakendusuuringud 50% abikõlblikest kuludest • Tootearendus 25% abikõlblikest kuludest • Teostatavusuuringud 50% abikõlblikest kuludest • Rakendusuuringute või tootearenduse puhul võib abi osakaalu suurendada abi ülemmäärani 80 % abikõlblikest kuludest järgnevalt: (a) 10 protsendipunkti keskmise suurusega ettevõtjate ja 20 protsendipunkti väikeettevõtjate puhul; (b) 15 protsendipunkti võrra, kui on täidetud üks järgmistest tingimustest: (i) projekt hõlmab tõhusat koostööd; (ii) projekti tulemusi levitatakse laialdaselt konverentsidel, väljaannetes, avatud juurdepääsuga hoidlates või tasuta või avatud lähtekoodiga tarkvara kaudu. • Teostatavusuuringute puhul võib abi osakaalu suurendada 10 protsendipunkti võrra keskmise suurusega ettevõtjate puhul ja 20 protsendipunkti võrra väikeettevõtjate puhul

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Protsessi- ja organisatsiooniinnovatsiooniks antav abi (abikõlblikud kulud on: (i) personalikulud; (ii) vahendite, seadmete, hoonete ja maa kulud sel määral ja sellise ajavahemiku jooksul, mil neid kasutatakse projekti jaoks; (iii) lepingulise teadustegevuse, välistest allikatest turutingimustel ostetud või litsentseeritud teadmiste ja patentide kulud; (iv) täiendavad üldkulud ja muud tegevuskulud, sealhulgas materjali, varustuse ja samalaadsete toodete kulud, mis on kantud otseselt projekti tõttu)

7 500 000

50% abikõlblikest kuludest VKE de puhul

Allikas: autorite koostatud.

280. GBERi (artikkel 8, lõige 3) kohaselt teavitamiskohustusest vabastatud abi, mille puhul saab abikõlblikud kulud kindlaks määrata, võib kumuleerida järgneva:
- mis tahes muu riigiabi, kui kõnealused meetmed on seotud erinevate kindlaksmääratavate abikõlblike kuludega;
 - mis tahes muu riigiabi, mis on seotud samade abikõlblike kuludega, mis on osaliselt või täielikult kattuvad, kuid ainult juhul, kui sellise kumuleerimise tulemusel ei ületata suurimat abi osakaalu või abisummat, mida käesoleva määruse kohaselt kõnealuse abi suhtes kohaldatakse.
281. Idufirmadele ja VKEdele riskifinantseerimiseks antava abi korral on võimalik ka GBER artikkel 8 lõige 4 kohaselt kumuleerimine olukorras, kus kindlaksmääratavad abikõlblikud kulud puuduvad.
282. GBER-i alusel teavitamiskohustusest vabastatud riigiabi ei tohi kumuleerida mis tahes vähese tähtsusega abiga, mille puhul on abikõlblikud kulud samad, kui sellise kumuleerimise tulemusel ületatakse abi osakaal, mis on sätestatud GBER-is konkreetsele abiliigile kohalduvates normides (artikkel 8 lõige 5).
283. Abi osakaalu ja abikõlblike kulude arvutamisel lähtutakse kõigi kasutatavate arvude puhul summadest, millest ei ole makse ega muid tasusid maha arvatud. Abikõlblike kulusid tõendatakse selgete, konkreetsete ja ajakohaste kirjalike tõenditega.⁵⁴
284. Erinevalt VTA määrustest kohaldatakse GBER-i üksnes abi suhtes, millel on ergutav mõju – abisaaja on asjaomasele liikmesriigile esitanud kirjaliku abitaotluse enne projekti või tegevusega seotud töö alustamist.⁵⁵ Idufirmadele antava abi puhul loetakse ergutav mõju olevaks ja GBER artikli 6 lõikeid 2-4 ei kohaldata, kui selline abi täidab kõiki GBER artikli 22 tingimusi.
285. Sarnaselt VTA määrustega tuleb ka GBER-i alusel abi andmisel tagada, et tegemist oleks „läbipaistva abiga“, st abi brutotoetusekvivalenti on võimalik juba eelnevalt täpselt välja arvutada, ilma et oleks vaja teha riskihinnangut. Laenude puhul loetakse abi üldiselt läbipaistvaks juhul, kui brutotoetusekvivalent on arvatud abi andmise ajal kehtinud viitemäära alusel vastavalt viitemäärade teatisele.⁵⁶
286. Allutatud laenude väljastamine on VTA määruste ja GBERi alusel lubatav.
287. Pakutavate finantsinstrumentide tingimuste muutmisel on oluline silmas pidada järgmist:
- Kui pakutav abi ei mahu VTA raamidesse (nt ületab 200 000 eurot kolme eelarveaasta jooksul), tuleb kontrollida ka abi sobivust GBER-iga.
 - Intressimäärade langetamisel tuleb kinni pidada brutotoetusekvivalenti viitemäärade alusel arvutamise nõuetest. Komisjoni teatises kehtestatud viitemäära saab lugeda turumäära indikaatoriks juhul, kui muud asjaolud ei toeta turumäärana pigem kõrgema või madalama intressimäära kehtestamist.

⁵⁴ GBER, artikkel 7, lõige 1

⁵⁵ GBER, artikkel 6

⁵⁶ GBER, artikkel 5

- Arendustegevusse või innovatsiooni suunatud laenu puhul tuleb kujundada tootetingimused nende suhtes kehtestatud lubatava riigiabi raamistikus. Kui puudub kindlus meetme kokkusobivuses VTA või GBER-i reeglitega, tuleks komisjonile esitada riigiabi teatis.⁵⁷

1.5.4. Laenu ja toetuse kombineerimine

- ^{288.} Alustavatel ettevõtetel on vaja täiendavat ligipääsu kapitalile, kuna tihti hindavad erasektori finantseerimisasutused ettevõtteid puuduliku või vähese ajaloo tõttu krediitkõlbmatuks (55% kõigist küsitletutest) või liialt riskantseks.
- ^{289.} Sihtrühmaga kaasneva kõrge riski tõttu on pankade huvi stardilaenu tehingutes osalemiseks vähene. Aja jooksul on kujunenud olukord, kus pangad eelistavad kasutada pigem KredExi käendust kui „leebemat“ teenust, ning teevad ja haldavad oma tehinguid ise. KredEx on seetõttu andnud stardilaenu otselaenua tänaseks ligi 60 korral. Kombineeritud stardilaenu võimaldaks tagada alustavatele ettevõtjatele parema ligipääsu kapitalile, pakkudes viimast soodsamatel tingimustel võrreldes muude finantsasutustega. Seejuures jääks alles võimalus kasutada laenukäendust või muid tänasel perioodil kasutusel olevaid instrumente.
- ^{290.} Kombineeritud stardilaenu eesmärk on soodustada uute ettevõtete loomist ning suurendada võimekate ettevõtete arvu Eesti majanduses. Stardilaenu täiendamine toetusega võimaldab ühelt poolt vähendada ettevõtte alustamisega seotud finantsriske ning teisalt tagada paremad võimalused kasvuks ning kapitali kaasamiseks, toetades see läbi ettevõtete liikumist alustamise faasist kasvufaasi.
- ^{291.} Rahastamisvahendite kombineerimiseks toetustega on mitmesuguseid võimalusi. Ettevõtluse alustamisega kaasneva kõrge riski tõttu on soovitatav stardilaenu kombineerimisele läheneda tulemuspõhiselt, sidudes toetuse elemendi kokkulepitud (vahe)eesmärkide täitmisega. Nii on võimalik tagada finantslahenduse vajalik paindlikkus, mis võimaldab kohandada tagasimakstavat toetust vastavalt eeldatavale tulule või säästule, säilitades seejuures stiimuli elujõulise projekti elluviimiseks. Arvestades, et laenu kombineerimise rakendamise põhimõtteid ei ole varasemalt rakendatud, on soovitatav ennetavalt kooskõlastada kombineerimise põhimõtted erinevate osapooltega. Teiseks, kuna tegevus on oma sisulise ettevõtluse alustamise toetamise vaatest väga kulukas, siis kindlasti on kriitilisel kohal ka rahastamisvahendi halduskulu ja -tasu, mis on ettenähtud kogu lõppkasusaajale välja makstud laenu mahust 7%. Seega on soovitatav rakendada ettevõtluse alustamise toetamiseks toetuse kombineerimise metoodikat, kuid võttes arvesse rakendusloogika uudsust ja riske, siis on teiseks lahenduseks ikkagi ka starditoetuse pakkumine.
- ^{292.} Järgnevalt on toodud mõned näited tulemuspõhistest toetustest:
- **Kapitali soodustused** – eesmärkide saavutamise korral konverteeritakse osa laenust toetusteks ning arvestatakse laenu kustutamise või ettemaksena, mittesaavutamisel tuleb laenu täies ulatuses tagasi maksta.
 - Kombineeritud stardilaenu võiks siduda ka rohepöörde või ringmajanduse teemaliste eesmärkide saavutamise ja rakendamisega. Projekti puhul, kus rakendatakse ressursitõhususe suurendamise või jäätmete vähendamise eesmärgil silmapaistvalt uuenduslikke

⁵⁷ Perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamise uuendamine, Ernst & Young Baltic AS, 2018.

põhimõtteid ja/või tehnoloogiaid, kustutatakse projekti õnnestumise korral osa laenust (%).

- **Tagastatav toetus:** toetuse element konverteeritakse võlaks ja makstakse tagasi koos esialgse laenuosaga. Kui eesmärged ei saavutata, ei pea tagastatavat toetuse osa tagasi maksma.
- **Konverteeritav toetus:** toetus muudetakse (osaliselt) omakapitaliks, suurendades seeläbi finantsinstrumendile kuuluvaid osakuid. Kui eesmärged ei saavutata, ei pea konverteeritava toetuse osa tagasi maksma.
 - Kombineeritud stardilaenu väljastamiseks on vajalik teatud eeltingimuste täitmine. Enne taotluse esitamist peaks ettevõtte konsulteerima MAK esindajaga ning läbima eelhindamise äriprojekti ja planeeritavate kuludele kohta tagamaks projekti abikõlblikkus ning elujõulisus. Lisaks tuleb taotlejale teha vastavuskontroll ja krediitkõlblikkuse päring, veendumaks et taotlejal ei ole aktiivseid maksehäireid ja vastab tegevuse raames seatud tingimustele. Samuti on soovitatav töötada välja põhimõtted ettevõtte arengu jälgimiseks.
 - Et koostoime näol on tegemist pilootprojektiga, peaks see olema finantseeritud 100% struktuurivahenditest eeldamata omafinantseeringut. Laenu tagatiseks on ettevõtja füüsilisest isikust omanike, kes kuuluvad otseselt või teiste äriühingute kaudu asutatava ettevõtte omanikeringi, solidaarne käendus üldjuhul 25% laenusummast. Kui laenu ei kasutata sihipäraselt või laenu sihipärasest kasutamist ei tõestata, siis on ettevõtja füüsilisest isikust otseste ja kaudsete omanike käendusest tulenev vastutuse rahaline maksimumsumma 100% laenusummast. Kontrolli teostatakse kahjujuhtumi korral või peale teise majandusaasta lõppu.

Tabel 35. Alustava ettevõtja kombineeritud laenu tingimused

Tingimus	Kirjeldus
Sihtrühm	Alustav ettevõtja
Sihtotstarve	Uute ettevõtete loomine, alustava ettevõtte investeringute või käibevahendite rahastamine
Maksimaalne summa	Üldjuhul kuni 20 000 eurot
Tagasimakseperiood	Kuni 60 kuud (sh maksepuhkus kuni 12 kuud)
Intressimäär	Üldjuhul kuni 1–3,75%, võimalusega vähendada projekti alguses (nt mida "rohelisem" ettevõtte, seda soodsam intress)
Tagatis	Omanike solidaarne käendus
Rakendamiskeem	Laenu ja toetuse kombineerimine
Struktuurifondide eelarve	4 385 000 eurot (sh halduskulu 7%)

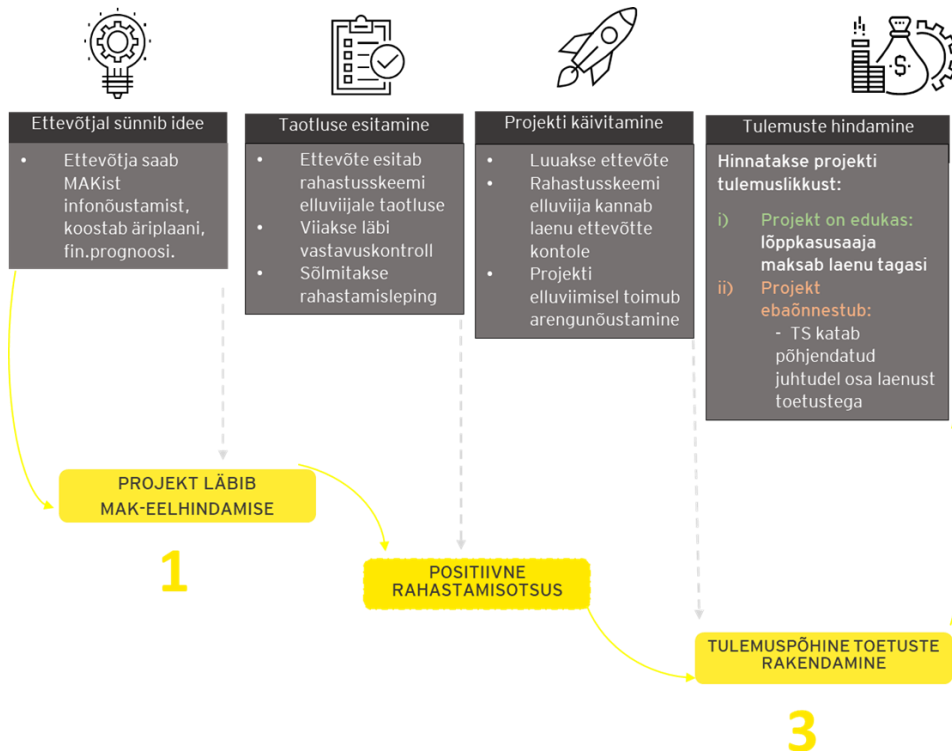
Allikas: autorite koostatud.

^{293.} Intressi soodustuse puhul võib kaaluda intressi diferentseerimist, mille raames näiteks võtta arvesse kolmikpöörde põhimõtteid, ehk näiteks loodav ettevõtte kasutab keskkonnasäästlike lahendusi. Keskkonnainnovatsiooni arendused on oma uudsuses vaates oluliselt riskantsemad ja ka investeringu mõttes kulukamad.

^{294.} Juhul kui ettevõtja on teinud kõik endast oleneva, et ettevõtmine õnnestuks (läbinud ettevõtluse alased koolitused või omab arvestatavat varasemat kogemust, osaleb regulaarselt MAKi nõustamisel ning on tagasiside/soovituste alusel viinud projekti sisse parandusi, teavitanud rakendusüksust), kuid siiski projekt ebaõnnestub, on rahastusskeemi elluviijal õigus kaalutletult kompenseerida toetusega teatud osa eraldatud laenust (kuni 80%). Kui aga ettevõtja ei ole omapoolseid kohustusi

täitnud või tegevused ei vasta kokkulepitule ning projekti tabab ebaedu, tuleb laen täies ulatuses koos intressiga tagasi maksta.

Joonis 19. Kombineeritud stardilaenu rakenduskeem

Allikas: autorite koostatud.

1.5.5. Riigiabi reeglite kohaldamine (laenu ja toetuse kombineerimine)

²⁹⁵ Seoses alustava ettevõtja kombineeritud laenuga riigiabi reeglistik ei muutu. Järgida tuleb endiselt VTA määrustes ja GBER-is sätestatud tingimusi (toetuse piirmäärad, lubatav intressimäär, abikõlblikud kulud jne).

1.5.6. Laenukäendus

²⁹⁶ Turutõrgete analüüs tõi välja vajaduse riigipoolse laenukäendusega jätkamiseks, mis aitaks mikroettevõtetel ja VKEdel saada finantseerimisasutuselt laenu, pangagarantiid või liisingut. Pangagarantii käendamise vajadust on rõhutanud ettevõtjad lisaks antud uuringus selgunud turutõrgete leevendamiseks ka kapitali kättesaadavuse turutõrgete leevendamiseks kasvurahastuse ja suuremahuliste finantstehingute puhul⁵⁸. Laenukäendus aitab lahendada olukordi, kus ettevõtte pole võimalik eraturult finantseeringut saada (nt puuduvad piisavad tagatised või tegutsemisajalugu). Laenukäendus aitaks maandada eraturu laenupakkuja jaoks riski ning võimaldaks selle kaudu laenukapitali kättesaadavust parandada. Laenukäenduse pakkumine panustab ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava eesmärgi „Nutikam Eesti“ erieesmärgi

⁵⁸ Kapitali kättesaadavuse turutõrke uuring kasvurahastuse ja suuremahuliste finantstehingute puhul, Ernst & Young Baltic AS, 2021.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

„VKEde kestliku majanduskasvu ja konkurentsivõime tõhustamine ning VKEdes töökohtade loomine, muu hulgas tootlike investeeringute kaudu“ täitmisesse.

297. Laenukäenduse tingimused allolevas tabelis on toodud maksimaalsete võimalike väärtustega, mida korrigeeritakse vastavalt taotleja sihtgrupile ja taotletava finantseeringu suurusele. Selle eesmärgiks on, nagu allutatud laenu puhulgi, tagada paindlikkus turutingimuste muutumisel.

Tabel 36. Laenukäenduse tingimused

Tingimus	Kirjeldus
Sihtrühm	VKEd ja mikroettevõtted, kes vajavad krediitpakkujalt laenu, pangagarantii ⁵⁹ või liisingu saamiseks käendust
Sihtotstarve	Tegevuse finantseerimine: ettevõtte tegevuse alustamine, ettevõtte arendamine, laiendamine, tootlikkuse tõstmine, toote- ja teenusearendus ning innovatsioon, konkurentsivõime tõstmine, sh investeeringute ja käibevahendite finantseerimine
Maksimaalne summa	Üldjuhul kuni 5 000 000 euroni (kuni 80% võetavast kohustusest)
Käendustasu	Käendustasu suurus vastavalt projekti riskitasemele, turutõrgete analüüsist selgunud sihtgruppidele soodustingimustel
Rakendamisskeem	Taotletav läbi finantseerimisasutuse, portfelliühisuse võimalus (vt lõik 299)
Vajadus kombineerida toetusega	Võib olla vajalik kombineerida toetusega

Allikas: autorite koostatud.

298. Laenukäendust on võimalik pakkuda läbi erinevate rakendamisskeemide, sealhulgas ka portfelliühiselt koostöös finantseerimisasutustega (st lisaks pankadele ka teiste finantseerimisasutustega). Piiratud kahjususega portfelliühisuse rakendamise eesmärgiks on vähendada käenduste väljaandmisega seotud administratiivset koormust ning jõuda võimalikult paljude soovijateni. Standardsete ja hõlpsasti väljastatavate teenuste näol, nagu näiteks krediitkaart või arvelduslaen, on võimalik jõuda lihtsasti ka väiksemate ettevõtetenii, kellel on kiireloomuliselt väiksemat finantseeringut vaja (näiteks tippooajaks valmistuv väikekaupmees). Samal ajal on portfelliühisuse rakendamine⁶⁰ abiks ka ettevõttega alustamisel, see maandaks panga riske ning vähendaks administreerimisele kuluvat aega võrreldes laenu- ja laenukäendustooteaga, mille puhul on alustavale ettevõtjale takistuseks puudulik finantstaust ja tagatised.
299. Portfelliühisuse väljastatakse ka Lätis. Antud lahendus toodi turule 2018. aastal, eesmärgiga suurendada kapitali kättesaadavust VKEde ja mikroettevõtete seas. Lisaks oli selle eesmärk motiveerida uute ettevõtete loomist, tegevuse laiendamist ja suurendada üleüldist laenuandmist ja -võtmist. Lätis on portfelliühisuse maksimaalseks summaks 250 000 eurot ning kogutehingute arvuks 2019. aastal oli 9,7 miljonit eurot. Portfelliühisuse võimalust pakuvad Lätis hetkel Altumiga koostöös 5 finantsasutust - Citadele, Swedbank, SEB, Unicredit ja Luminor.⁶¹
300. Portfelliühisuse korral on tingimused seatud summaarselt erinevatele sihtgruppidele (maksimaalseks summaks alustava ettevõtte puhul näiteks 200 000 eurot), et tagada portfelli mitmekesisus ja riskitaluvus. Portfelliühisuse aitaks lisaks käenduse andja administratiivse

⁵⁹ Kui Euroopa Komisjon peaks pangagarantii tulevikus taas abikõlblikuks tunnistama (hetkel see abikõlblik ei ole).

⁶⁰ Portfelliühisuse tuleks turule nn piloottootena, mille *cap rate* võiks eksperthinnangul olla 25%. See võiks motiveerida erasektori finantseerimisasutusi koostööks ning samal ajal portfelli riskide maandamiseks hajutama. Rakendamiskogemuse pealt võib olla vajalik *cap rate* ümber arvutada.

⁶¹ Akciju sabiedrība "Attīstības finanšu institūcija Altum".

https://nasdaqbaltic.com/statistics/et/issuer_documents/download/1345

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

koormuse vähendamisele lihtsustada ettevõtete jaoks täiendava raha kaasamist, mida turutõrgete analüüsi põhjal hinnatakse kohati liiga bürokraatialikuks ja aeganõudvaks.

- ³⁰¹. Käenduse puhul on jätkuvalt aktuaalne käendusele kehtestatud intressimäära küsimus. Et maksimeerida käenduse kasutegurit, on soovitatav pakkuda madalama intressiga käendust turutõrgete analüüsist selgunud sihtgruppidele. Rahvusvahelise praktika analüüsi (Holland, Soome) kohaselt jääb alustavate ettevõtete ja VKEde puhul käenduse intress alla 2%.
- ³⁰². Turutõrgete analüüsi põhjal oleksid sihtgrupid, kellele võimaldada soodustingimustel (madalam käendustasu) käendust, järgmised:
- alustavad ettevõtted,
 - ettevõtted, kes asuvad / teevad investeringuid tõmbekeskusest eemal,
 - teadmismahukad ja kõrgema lisandväärtusega või selle poole püüdlevad ettevõtted (sh ettevõtted, kes vajavad tuge innovatsiooni tegemiseks või uudsete tehnoloogiate turule toomiseks, näiteks ka kolmikpöördega⁶² seotud ettevõtted).

1.5.7. Riigiabi reeglite kohaldamine (laenukäendus)

- ³⁰³. Lisaks rahalisele toetusele on võimalik riigiabi anda ka tagatise vormis, sh laenukäendused. Vastavalt KredExi ettevõtuluslaenu käendamise tingimuste⁶³ punktile 3.1.5 on käendus käenduslepingust tulenev käenduse andja poolt tagatud kohustus tasuda käenduse saajale finantseerimistingimust tulenev võlgniku võlakohustus.
- ³⁰⁴. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtjate ettevõtuluslaenu käendamisel juhindub KredEx:
- VTA määrusest (EL) nr 1407/2013;
 - Euroopa Komisjoni teatisest EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta garantiina antava riigiabi suhtes (tagatise teatis); ning
 - konkurentsiseaduse § s 33 sätestatust.⁶⁴
- ³⁰⁵. VTA määruse (EL) nr 1407/2013 alusel saab vähese tähtsusega abi anda mis tahes valdkonnas, v.a artikli 1 lõikes 1 toodud valdkonnad (vt loetelu lõigus 273) ja see peab olema nn „läbipaistev abi“ ehk abi, mille brutotoetusekvivalenti on võimalik juba eelnevalt täpselt välja arvutada, ilma et oleks vaja teha riskihinnangut (artikkel 4, lõige 1).
- ³⁰⁶. Vastavalt artikli 4 lõikele 6 käsitatakse tagatistena antavat abi läbipaistva vähese tähtsusega abina, kui:
- abisaaja suhtes ei ole algatatud abisaaja kõiki võlakohustusi hõlmavat maksejõuetusmenetlust ja puuduvad alused maksejõuetusmenetluse kohaldamiseks võlausaldajate soovil; ning

⁶² Kolmikpöörde all mõistetakse innovatsiooni-, rohe- ja digipöoret.

⁶³ Tingimused ettevõtuluslaenu käendamiseks (vähese tähtsusega abi abikava), https://kredex.ee/sites/default/files/2021-01/VTA_garantii_2015.pdf

⁶⁴ Tingimused ettevõtuluslaenu käendamiseks (vähese tähtsusega abi abikava), https://kredex.ee/sites/default/files/2021-01/VTA_garantii_2015.pdf

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- tagatis ei ületa 80% asjaomasest laenust ning tagatud summa ei ületa viieaastase tagatise kestuse puhul 1 500 000 eurot (kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul 750 000 eurot) või kümneaastase tagatise kestuse puhul 750 000 eurot (kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul 375 000 eurot). Kui tagatud summa on nimetatud summadest väiksem ja/või tagatis antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud tagatise brutotoetusekvivalent vastava protsendina kohaldatavast ülemmäärast ehk 200 000 eurost (maanteetranspordiettevõtte puhul 100 000 eurost); või
 - brutotoetusekvivalenti arvutamisel on aluseks võetud nn *safe-harbor*-preemiad, mis on sätestatud Tagatise teatises; või
 - enne kohaldamist on tagatise brutotoetusekvivalenti arvutamise meetodist teatatud komisjonile mõne muu riigiabi käsitleva määruse alusel ja komisjon on selle heaks kiitnud ning meetodiga käsitletakse sõnaselgelt sellist liiki tagatise ja nendega seotud tehinguid, mille suhtes kohaldatakse VTA määrust.
- ^{307.} Tagatise teatis kohalduv kõikides majandusharudes antavatele kõikidele tagatistele, mida antakse riigi poolt või riigi vahendite arvelt, välja arvatud ekspordigarantiid.⁶⁵ Garantiid on enim levinud kujul seotud laenusaaaja poolt laenuandjaga kokku lepitud laenuga või muu rahalise kohustusega. Garantiisid võib anda üksikgarantiidena või garantiikavade raames.⁶⁶
- ^{308.} Üldjuhul loetakse riigiabiks kõiki vahetult riigi poolt antavaid tagatise ja riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse valitseva mõju all oleva ettevõtja poolt antavaid tagatise. Abi andmine toimub garantii andmise hetkel, mitte selle kasutamise või garantii tingimuste kohaste väljamaksete tegemise ajal.⁶⁷
- ^{309.} Vastavalt Tagatise teatise punktile 3 on riigiabi välistavad tingimused järgmised:
- Üksikgarantiid:
 - laenusaaaja ei ole finantsraskustes (vähem kui kolm aastat tagasi asutatud VKEsid ei peeta selle perioodi jooksul Tagatise teatise tähenduses raskustes olevateks);
 - garantii on seotud konkreetse rahalise tehinguga, kindlaksmääratud maksimumsummaga ja on ajaliselt piiratud;
 - garantii ei kata rohkem kui 80% tasumata laenust või muust rahalisest kohustusest;
 - garantii eest on makstud turupõhist hinda või VKEle on kehtestatud järgmine aastane minimaalne garantiipreemia ehk nn *safe-harbor*-preemia (vt tabel 37).
 - Garantiikavad:
 - garantiikava on suletud finantsraskustes laenusaaajatele (v.a. juhul kui see on riigiabi reeglitega lubatud, nt COVID19 pandeemia ajal tekkinud olukord);

⁶⁵ Riigiabi käsiraamat 2021, <https://fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused-kinnisvara/riigiabi/riigiabi-materjalid>

⁶⁶ Tagatise teatis, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX%3A52008XC0620%2802%29>

⁶⁷ Riigiabi käsiraamat 2021, <https://fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused-kinnisvara/riigiabi/riigiabi-materjalid>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- garantii on seotud konkreetse rahalise tehinguga, kindlaksmääratud maksimumsummaga ja on ajaliselt piiratud;
- garantii ei kata rohkem kui 80% tasumata laenust või muust rahalisest kohustusest (nimetatud 80% piirang ei kehti riigigarantii puhul, mis on antud sellise ettevõtja rahastamiseks, kelle tegevus koosneb täielikult neile nõuetekohaselt ülesandeks tehtud üldist majandushuvi pakkuva teenuse osutamisest ja kui selle garantii on andnud ülesande määranud riigiasutus);
- garantiikava tingimused rajanevad realistlikul riskihindamisel, millest tulenevalt muutub soodustatud ettevõtjate makstud garantiipreemia kava isefinantseerivaks;
- garantiipreemiate suurus vaadatakse vähemalt kord aastas üle ja vajadusel korrigeeritakse preemiaid, et kava oleks jätkuvalt isefinantseeritav;
- garantiipreemiad peavad katma tavalised garantii andmisega seotud riskid, kava halduskulud ja iga-aastased piisava kapitali hüvitused, isegi kui sellist kapitali pole või see on olemas vaid osaliselt;
- garantiikava raames tuleb sätestada tulevaste garantiide andmise tingimused, nagu ettevõtjate abikõlblikkus vastavalt reitingule ning vajadusel garantiide sektor ja suurus, maksimaalne summa ja kestus.

Tabel 37. Minimaalne garantiipremia

Krediidikvaliteet	Standard and Poor's	Fitch	Moody's	Aastane „safe-harbor” preemia
Kõrgeim kvaliteet	AAA	AAA	Aaa	0,4 %
Väga tugev maksevõime	AA +	AA +	Aa 1	
	AA	AA	Aa 2	0,4%
	AA –	AA –	Aa 3	
Tugev maksevõime	A +	A +	A 1	
	A	A	A 2	0,55%
	A –	A –	A 3	
Piisav maksevõime	BBB +	BBB +	Baa 1	
	BBB	BBB	Baa 2	0,8 %
	BBB –	BBB –	Baa 3	
Ebasoodsad tingimused võivad maksevõimet kahjustada	BB +	BB +	Ba 1	
	BB	BB	Ba 2	2,0 %
	BB –	BB –	Ba 3	
Ebasoodsad tingimused tõenäoliselt kahjustavad maksevõimet	B +	B +	B 1	3,8 %
	B	B	B 2	
	B –	B –	B 3	6,3 %
Maksevõime sõltub soodsate tingimuste püsimisest	CCC +	CCC +	Caa 1	Aastast „safe-harbor” preemiat ei saa määrata
	CCC	CCC	Caa 2	
	CCC –	CCC –	Caa 3	
	CC	CC		
		C		
Maksevõimetu või peaaegu maksevõimetu	SD	DDD	Ca	Aastast „safe-harbor” preemiat ei saa määrata

Allikas: Tagatise teatis⁶⁸.

- ³¹⁰ Kui üksikgarantii või garantiikava ei vasta ülaltoodud tingimustele, tuleb üldjuhul lugeda garantii riigiabiks ja arvutada riigiabi element.⁶⁹
- ³¹¹ Üksikgarantii puhul tuleb garantiiga antava toetuse rahaline väärtus arvutada garantii turuhinna ja tegelikult makstud hinna vahena. Garantii abielementi VKEle antavas üksikgarantiiis võib arvutada lähtuvalt teatises toodud aastasest minimaalsest garantiipremiast (abi element on *safe-harbor*-preemia ja makstud garantiipremia vahe).⁷⁰
- ³¹² Portfelligarantii puhul on samuti tegemist tagatisega, mille puhul tuleb jälgida, et VTA määrustes või Tagatise teatises sätestatud asjaomased nõuded, mida on käesolevas peatükis juba kirjeldatud, oleksid täidetud.
- ³¹³ Tagatise teatise punktis 3.2 on komisjon leidnud, et teatud riski hindamise ja talumise kohustus peab jääma ka laenuandjale. Selle tagamiseks tuleb rohkem tähelepanu pöörata järgmistele aspektidele:

⁶⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX%3A52008XC0620%2802%29>

⁶⁹ Riigiabi käsiraamat 2021, <https://fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused-kinnisvara/riigiabi/riigiabi-materjalid>

⁷⁰ Riigiabi käsiraamat 2021, <https://fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused-kinnisvara/riigiabi/riigiabi-materjalid>

- kui laenu või rahalise kohustuse suurus aja jooksul väheneb, näiteks seetõttu, et laen hakkab tasutud saama, peab sellega proportsionaalselt kahanema ka garantiiks antud summa, nii et garantii ei kataks ühelgi ajahetkel üle 80% tasumata laenust või rahalisest kohustusest;
 - kahju tuleb kanda laenuandja ja garandi poolt proportsionaalselt ja ühtmoodi. Samuti peab laenaja antud võlakirjade sissenõudmisest saadav netotulu (s.o sissetulek, millest on maha arvatud nõude menetluskulud) vähendama proportsionaalselt laenusaaaja ja garandi kantavaid kahjusid. Esmavastutusega garantiisid, mille puhul kahju kantakse esmalt garandi ja alles seejärel laenuandja poolt, võidakse käsitleda abi sisaldavana.
- ^{314.} Kui liikmesriik soovib anda garantiid, mis ületab 80% läve ja väidab, et see ei kujuta endast abi, peab ta seda väidet nõuetekohaselt põhjendama, näiteks kogu tehingu korralduse põhjal, ning teavitama sellest komisjoni võimaliku riigiabi olemasolu nõuetekohaseks hindamiseks.⁷¹
- ^{315.} Tagatise teatise lähtekoht on, et juhul, kui riik annab ettevõtjale laenu võtmisel oma garantii, võtab riik tehinguga seotud riski enda kanda ning selline riski ülekandmine ei tohi toimuda ilma riigile asjakohase preemia maksmiseta. Kui riik loobub tervest või osast garantiipreemiast, annab see ettevõttele eelise ja on samaaegselt ka riigi vahendite raiskamine. Käendus, mis kataks laenu saajaprotsendiliselt või jätaks laenukahjude kandmise esmalt täielikult riigi kanda, oleks riigiabi reeglitega vastuolus.⁷²

1.6. Rahastamisvahendite rakendamise eeldatavad tulemused

- ^{316.} Vaatamata sellele, et rahastamisvahendite puhul on tegemist tagasimakstava mehhanismiga, on oluline tagada nende rakendamise tulemuslikkus. Sellest ajendatult on vaja hinnata rahastamisvahendite rakendamise eeldatavaid tulemusi ning nende panust prioriteetide saavutamisesse ja meetme eesmärkide täitmisesse. Finantsinstrumentide rakendamise tulemuslikkuse olulisteks näitajateks on kasusaajate arv ja võimendus, mis võtab arvesse ka erasektori finantseerimisasutustelt kaasatavate rahaliste vahendite panust.

1.6.1. Võimendav mõju ja lisaväärtus

- ^{317.} Rahastamisvahendite rakendamise lisandväärtus avaldub kõige selgemalt ringlusefekti, võimendusefekti ja kasusaajate arvu alusel. Ringlusefekt esindab rahastamisvahenditesse tagasi makstud vahendeid, mida saab kasutada edasiste finantseeringute tarbeks. Seega jõuab lõppkasusaajateni suurem hulk eelarvelisi vahendeid kui rahastamisvahendite jaoks planeeritud eelarve. Ühelt poolt saab tagasimakstavaid rahalisi vahendeid uuesti käiku lasta ning teisalt võib summa suureneeda intressidega teenitud tulu võrra. Siinkohal on oluline märkida, et seda ainult juhul kui intressitulu ületab kahjusid ja rakendamise halduskoormust, mistõttu aruandes konkreetseid ringlusefekti numbrilisi väärtusi pole välja toodud, kuna see muutub oluliselt olenevalt kahjude suurusest ja nende tekkimise hetkest. Lisaks võtab võimendusefekt arvesse ka erasektori finantseerimisasutuste panust. Nii jõuab ettevõtetenii finantsinstrumendi ühe euro kohta rohkem kapitali.
- ^{318.} Võimendusefekt on efekt, kus tuuakse ettevõtetesse lisavahendeid nii avalikust kui ka erasektorist läbi riskide jagamise meetodi. Seeläbi luuakse võimalused erasektori finantseeringu toomiseks

⁷¹ Tagatise teatis, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX%3A52008XC0620%2802%29>

⁷² Perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamise uuendamine, Ernst & Young Baltic AS, 2018.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

projektidesse ning avaliku sektori finantseerimiskoormuse vähendamiseks. Võimendusefekt mängib olulist rolli just eelarveliste piirangutega toimetulemisel ning võimaldab kontsentreerida rahastamist, sest lisarahade kaasamine erasektorist suurendab võrreldes tagastamatu toetusega rahastamisvahendi lisaväärtust ühtekuuluvuspoliitika eesmärkide saavutamisel.

319. Lisaks võimaldab rahastamisvahendite kasutamine toetuste asemel ühendada nii era- kui ka avaliku sektori huvid. Selle tulemusel võivad pangad kaaluda projektide finantseerimist, mida siiani pidasid mittetulusateks või liiga riskantseteks. Erasektori teadmiste kasutamine projektide valimisel on enamasti efektiivsem ja võimaldab jõuda rohkemate kasusaajateni kui toetuse jagamise korral.
320. Perioodiks 2021–2027 eraldatakse ühtekuuluvuspoliitika vahenditest ettevõtluse valdkonnale 17,5 miljonit eurot, mis on suunatud turutõrgetega võitlemiseks. Kogusummas on hinnanguliselt 10,5 miljonit eurot suunatud laenukäenduse ja ülejäänud allutatud laenu väljastamisele⁷³. On mõistlik suunata suurem osakaal kogusummas just käenduse väljastamisele, kuna läbi käenduse on võimalik finantseerida rohkemal arvul ettevõtteid. Antud jaotust kasutatakse võimendusefekti arvutamisel, kuid tegemist on hinnangulise jaotusega, mis võib perioodi jooksul vastavalt vajadusele muutuda. Järgnevalt on toodud eelhindamise käigus koostatud kasusaajate prognoos, mis toetub eeskätt KredExi varasemale finantsinstrumentide rakendamise statistikale, investeerimisstrateegiale ja instrumentide hinnangulisele struktuurifondide eelarve suurusele (17,5 miljonit eurot). Tabelis 38 toodud võimendusefekt ning kasusaajate arv on hinnangulised ja sõltuvad rakendusasutuse ja rahastamisvahendi rakendaja otsustest ja detailidest investeerimisstrateegia elluviimisel.

Tabel 38. Eelarve ja kasusaajate prognoos struktuurifondidest rahastatud finantsinstrumentide väljastamiseks ettevõtluses⁷⁴

Instrument	Struktuuri- fondide eelarve* (haldus- kuluga korri- geeritud), tuh €	Võimalik struktuuri- fondide vahendite realisatsioon, tuh €	Erasektori panus (hinnanguline ringlusesse jõudev finantseerimis- asutuste panus), tuh €	Summaarne investeerimis- maht (struktuuri- fondid koos erasektori finantseerimis- asutuste panusega), tuh €	Hinnangu- line tehingute arv (unikaalsete ettevõtete arv)	Keskm. tehingu suurus, tuh €	Võimendav mõju (ingl <i>leverage effect</i>) (arvutustehe: summaarne investeerimis- maht / struktuuri- fondide eelarve)
Allutatud laen	5 950	5 950	5 950	11 900	20(14)	300	2,0
Laenukäendus	9 765	39 060 ⁷⁵	48 825	48 825	325 (280)	120	5,0
KOKKU (allutatud laen & laenukäendus)	15 715	45 010	57 750	60 725	345 (294)		3,86
<i>Stardilaen**</i>	<i>4 078</i>	<i>4 078</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>200 (200)</i>	<i>20</i>	<i>0,65</i>

Märkused:

* Struktuurifondide vahendite eelarvest (17,5 miljonit eurot) on maha arvestatud halduskulu 15% allutatud laenu hinnangulisest SF eelarvest ja 7% laenukäenduse ja stardilaenu hinnangulisest struktuurifondide eelarvest.

** Stardilaenu struktuurifondide vahendite eelarvest (4,38 miljonit eurot) on maha arvestatud halduskulu 7% ja arvestatud, et keskmine laenusumma on 20 000 eurot. Hinnanguliselt on arvestatud, et 200 loodud uuest ettevõttest jääb ellu umbes

⁷³ Summade jagunemist erinevate finantsinstrumentide vahel on võimalik korrigeerida vastavalt nõudlusele, lisaks võib vastavalt nõudlusele vajalik olla ka lisavahendite eraldamine.

⁷⁴ Arvutuste lähtealused on toodud lõikudes 325–326.

⁷⁵ Tulenevalt instrumendi kordajast, $9\,765 \times 4 = 39\,060$, vt lõik 326.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

65%, nii nagu rakenduskava planeerimise ajal tulemusnäitaja RCR17 raames välja toodi, ehk 200 unikaalset ettevõtet $\times 0,65 = 130$ ellujäänud ettevõtet (New enterprises surviving in the market)⁷⁶.

Allikas: autorite koostatud.

321. Eelolevast tabelist nähtub, et investeerimisstrateegiat ja struktuurifondide eelarvet arvestades jääks struktuurifondidest rahastatava allutatud laenu ja laenukäenduse kasusaajate arv 294 ettevõtte juurde ning kombineeritud stardilaenu kasusaajate arv 200 ettevõtte juurde. Turuolukorra muutumine võib kaasa tuua prognoosist kõrvalekaldumisi, mistõttu võib tulevikus tekkida vajadus kasusaajate prognoosi korrigeerimise järele.
322. Juhuks kui turul toimuvad muutused, mis mõjutavad rahastamisvahendite nõudlust, vajadust ja kättesaadavust, peaks eelarve sisaldama ka nn puhvrit turutõrgete adresseerimiseks suurenenud nõudlusega turuolukorras. Nõudluse muutumisele on võimalik reageerida ka vajadusel struktuurifondide eelarvet vastavalt vajadusele instrumentide vahel ümber jagades. Teatud puhver on tagatud finantsinstrumentide tagasimakstavate vahendite ja laekunud intresside näol (eeldusel, et see ei kulu kahjude väljamaksmiseks).
323. Võimendusefekti analüüsi põhjal jõuti eeltoodud eeldustest lähtudes tulemusele, et allutatud laenu ja laenukäenduse eelarvelise panuse korral jõuaks ettevõtetele koos erasektori finantseerimisasutuste panusega ligikaudu 60,7 miljoni euro väärtuses laenukapitali. See omakorda tähendab ligikaudu 3,9-kordset võimendavat mõju ehk iga finantsinstrumendi eelarve 1 euro kohta jõuab ettevõtetele perioodi jooksul ligikaudu 3,9 eurot kapitali (tabel 38).

Arvutuste lähteandmed

324. Järgnevalt on toodud antud peatükis kajastatud ettevõttele valdkonna arvutuste lähtekohad. Oluline on märkida, et välja toodud keskmised näitajad on hinnangulised ning neid kasutatakse ainult ligikaudsete arvutuste tegemisel. Näitajad põhinevad KredExi väljastatud finantsinstrumentide varasemal statistikal ja eksperthinnangutel.
325. Allutatud laen:
 - Allutatud laenu hinnanguline osakaal struktuurifondide ettevõttele vahenditest (kokku 17,5 miljonit eurot) on 7 miljonit eurot. Sellest lahutatakse maha haldustasud (15%)⁷⁷, mis teeb kogusummaks ligi 6 miljonit eurot. Sellist jaotust on kasutatud ainult hinnanguliste arvutuste läbiviimisel, st struktuurifondide vahendite jaotus allutatud laenu ja laenukäenduse vahel võib programmiperioodi jooksul vastavalt vajadusele muutuda.
 - Hinnanguline tulevane keskmine laenusumma on 300 000 eurot. Tegemist on ainult arvutuste aluseks võetud keskmise laenusummaga. KredExi allutatud laenude 2017–2020 statistika põhjal on keskmiseks laenusummaks 151 000 eurot. Samal ajal on eesmärk allutatud laenuga rahastada ka mh innovatsiooni tarbeks tehtavaid investeeringuid, mille jaoks vajatakse

⁷⁶ Antud hetkel on ettevõttele alustamiseks ettenähtud vahendid toetusena ja eeldab finantsallika muutmist rahastamisvahendiks ehk kooskõlastamist DG REGIOga eelarve ja indikaatorite muutmiseks.

⁷⁷ [Quasi-equity finance for SMEs - A fi-compass model financial instrument | fi-compass](#)

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

suuremaid laenusummasid. Ettevõtjate küsitlusest selgus, et arvestataval määral vajatakse laene mahuga kuni 1 mln eurot ja plaanitakse teha investeeringuid ka üle selle.

- Allutatud laen moodustaks hinnanguliselt keskmiselt 50% ringlusesse jõudvast rahast (st erasektori panus oleks keskmiselt 50%).
- Erasektori finantseerimisasutuste panus: 5,95 miljonit eurot / 50 x 50 = 5,95 miljonit eurot.
- Summaarne investeerimismaht: 5,95 miljonit eurot (instrumendi SF eelarve) + 5,95 miljonit eurot (erasektori finantseerimisasutuste panus) = 11,9 miljonit eurot.
- Tehingute ja kasusaajate suhe: 69% (KredExi 2017-2020 laenustatistika alusel).
- Hinnanguline tehingute arv: 5,95 miljonit eurot / 300 tuhat eurot = 20 tehingut.
- Unikaalsete ettevõtete arv: 20 * 0,69 = 14 ettevõtet.
- Võimendava mõju (ingl *leverage effect*): 11,9 miljonit eurot (summaarne investeerimismaht) / 5,95 miljonit eurot (instrumendi SF eelarve) = 2.

Tabel 39. Allutatud laenu arvutuste lähteandmed

	Struktuuri-fondidest eraldatud summa, €	Halduskulu	(Struktuuri-fondide vahendid-halduskulu)	Keskmine laenusumma, €	Tehingute ja kasusaajate suhe	Erasektori panus
Allutatud laen	7 mln	15%	5,95 mln	300 tuh	69%	50%

Allikas: autorite koostatud.

³²⁶ Laenukäendus:

- Laenukäenduse hinnanguline osakaal SF ettevõtluvahenditest (kokku 17,5 miljonit eurot) on 10,5 miljonit eurot. Sellest lahutatakse maha halduskulu (7%)⁷⁸, mis teeb kogusummaks 9,8 miljonit eurot. Sellist jaotust on kasutatud ainult hinnanguliste arvutuste läbiviimisel ning struktuurifondide vahendite jaotus allutatud laenu ja laenukäenduse vahel võib programiperioodi jooksul vastavalt vajadusele muutuda.
- Hinnanguline tulevane keskmine käenduse summa on 120 000 eurot (KredExi 2017–2020 käenduse statistika kohaselt on keskmiseks käenduse summaks 121 000 eurot. Kuigi käendussumma osas võiks eeldada summa suurenemist (nt seoses inflatsiooniga), siis arvutuste aluseks olevat hinnangulist keskmist käendussummat ei tõsteta, kuna eesmärk on jõuda rohkemate soovijateni.
- Kuna eelduslikult ei teki kõigil käendatud laenudel kahjusust ning enamasti pole vajalik kahjusid välja maksta, siis on laenukäenduse puhul vajalik kasutada kordajat, mis näitab, mitu eurot on võimalik iga struktuurifondide euro kohta väljastada. Kordaja leidmiseks on kasutatud KredExi statistikat väljamakstud kahjude kohta ning eksperthinnangut. Aluseks on võetud eelmise majanduslanguse kõige kõrgemate kahjudega periood, millele on vajalik lisada 5–10% puhvrit. Negatiivse stsenaariumi põhjenduseks on üha halvenevad majanduslikud väljavaated.

⁷⁸ [EUR-Lex - 32021R1060 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1060)

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Seekordse majanduslanguse ajal võivad elektri, kütuse ja toorme hinnatõusulainel tekkida vähemalt lühiajaliselt isegi suuremad likviidsusprobleemid ja sellega koos ka laenude tagasimakseraskused. Tuleb arvestada ohuga, et kõige keerulisem(ad) aasta(ad) on struktuurivahendite väljastamise alguses, mistõttu on vajalik pigem ligi 10%-ne puhver kordaja arvutamisel. Sellisel juhul saab hiljem kordajat vajadusel korrigeerida positiivsema stsenaariumi suunas. Lähtuvalt eeltoodust on soovituslik laenukäenduse kordaja käendussummasse 4.

- Arvestades kordaja ümber laenusummasse tingimusega, et käenduse osakaal on 80% laenusummast, teeb see kordajaks laenusummasse 5. Antud kordajat on soovitatav kasutada alla miljoni euroste laenude puhul. Üle miljoni euroste laenude puhul kaasneb lisaks kontsentratsioonirisk, moodustades struktuurifondide eelarvest sellisel juhul arvestatava osa, mistõttu on soovitatav ühe punkti võrra konservatiivsem kordaja. Seega on alla miljoni euroste laenude puhul mõistlik kasutada kordajat 5 (laenusummasse) ja üle miljoni euroste laenude puhul kordajat 4 (laenusummasse).
- Tehingute ja kasusaajate suhe: 86% (KredExi 2017–2020 käendusstatistika alusel).
- Erasektori finantseerimisasutuste panus: 39 miljonit eurot / 0,8 = 48,8 miljonit eurot.
- Summaarne investeerimismaht: võrdne erasektori panusega, kuivõrd ettevõteteni jõuavad üksnes erasektori finantseerimisasutuse vahendid.
- Hinnanguline tehingute arv: 39 miljonit eurot / 120 tuhat eurot = 325 tehingut.
- Unikaalsete ettevõtete arv: 325 * 0,86 = 280 ettevõtet.
- Võimendav mõju (ingl *leverage effect*): 48,8 miljonit eurot (summaarne investeerimismaht) / 9,8 miljonit eurot (instrumendi SF eelarve) = 5.

Tabel 40. Laenukäenduse andmed

	Struktuuri- fondidest eraldatud summa, €	Halduskulu	(Struktuuri- fondide vahendid- halduskulu)	Keskmine käendus- summa, €	Tehingute ja kasusaajate suhe	Keskmine käenduse osakaal
Laenu- käendus	10,5 mln	7%	9,8 mln	120 tuh	86%	80%

Allikas: autorite koostatud.

1.6.2. Panus prioriteetide täitmise

^{327.} Ühtekuuluvuspoliitika fondid on suunatud ELi strateegia rakendamisele. Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava Eestis⁷⁹ on seotud kuue eesmärgi saavutamiseiga: nutikam Eesti, rohelisem Eesti, ühendatum Eesti, sotsiaalsem Eesti, inimestele lähedasem Eesti ja õiglane üleminek. Ettevõtluse valdkonna puhul on vahetult oluline eesmärk „Nutikam Eesti“ ning selle erieesmärk „VKEde kestliku majanduskasvu ja konkurentsivõime tõhustamine ning VKEdes töökohtade loomine, muu hulgas tootlike investeeringute kaudu“, millega rahastamisvahendid on seotud RCO03 väljundnäitaja „Rahastamisvahenditest toetatavad ettevõtjad“ kaudu (tabel 41).

⁷⁹ Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool. (2020). *Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 ettevõtlus-ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse hindamine*. Lõpparuanne.

Tabel 41. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava eesmärgi „Nutikam Eesti“ asjakohase erieesmärgi väljund- ja tulemusnäitajad koos sihttasemetega

Eesmärk	Erieesmärk	ID	Näitaja	Mõõtühik	Vahe-eesmärk 2024	Sihtväärtus 2029	
Nutikam Eesti	VKEde kestliku majanduskasvu ja konkurentsivõime tõhustamine ning VKEdes töökohtade loomine, muu hulgas tootlike investeeringute kaudu	Väljundnäitaja					
		RCO01	Toetatavad ettevõtjad (millest: mikro-, väikesed, keskmise suurusega ja suured ettevõtjad)	Ettevõtjad	1950	9840	
		RCO02	Toetustega toetatavad ettevõtjad	Ettevõtjad	80	800	
		RCO03	Rahastamisvahenditest toetatavad ettevõtjad	Ettevõtjad	50	300	
		RCO04	Mitterahalist toetust saavad ettevõtjad	Ettevõtjad	1870	9450	
		RCO05	Toetatavad uued ettevõtjad	Ettevõtjad	210	1090	
		Tulemusnäitaja				Lähtetase või võrdlusväärtus (ja võrdlusaasta)	Sihtväärtus 2029
		RRC17	Uued ettevõtjad, mis endiselt tegutsevad	Ettevõtjad	0 (2021)	275	
		RRC25	Töötaja kohta kasvanud lisandväärtusega VKEde arv	Ettevõtjad	0 (2021)	4300	

Allikas: ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027.

328. Väljundnäitaja „Rahastamisvahenditest toetatavad ettevõtjad“ järgi on eesmärgiks rahastada kokku 300 ettevõtet (sihtväärtus 2029. aastaks, vahe-eesmärk 50 ettevõtet 2024. aastaks). Ettevõtluse tarbeks on struktuurifondide vahenditest planeeritud 17,5 miljonit eurot, mille eest on võimalik rahastada hinnanguliselt 294 ettevõtet. Sellest enamus on käenduse abil rahastatud ettevõtted, millega on võimalik rahastada hinnanguliselt 280 ettevõtet. Arvestades lisaks võimalikke tagasilaekuvaid vahendeid ja intressitulu, mis jääb üle potentsiaalsetest tekkivatest kahjudest, võib rahastatavate ettevõtete arv olla ka suurem. Seega on väljundnäitaja „Rahastamisvahenditest toetatavad ettevõtjad“ sihtväärtus üldiselt saavutatav.⁸⁰ Vahe-eesmärgi saavutamine oleneb sellest, millal täpselt instrumentide väljastamisega alustatakse.
329. Tulemusnäitaja „Uued ettevõtjad, mis endiselt tegutsevad“ järgi on eesmärgiks rahastada kokku 275 ettevõtet (sihtväärtus 2029. aastaks). Struktuurifondide vahenditest on võimalik rahastada hinnanguliselt 200 ettevõtet kombineeritud stardilaenu pakkumise ja laenu summa suurendamise kaudu kokku summas 4,07 miljoni eurot. 200 ettevõttest jääb hinnanguliselt ellu peale 2 aastat asutamisest 130 ettevõtet. Seega on sihtväärtusest võimalik saavutada eelpool analüüsitud tingimuste kohaselt hinnanguliselt 47%.

⁸⁰ Lisaks oleneb sihttaseme saavutamine sellest, ega toote arendamise või rakendamise ajal ei teki olulisi õiguslikke eriarvamusi, mille raames on oht, et uute lepingute sõlmimine peatatakse.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

330. Finantsinstrumendid tervikuna parandavad ettevõtete jaoks kapitali kättesaadavust, mille tulemusel saavad nad teostada investeringuid ettevõtte arengusse ja tegevuse laiendamisesse. Seeläbi suureneb nende konkurentsivõime ning luuakse võimalused edasiseks arenguks, sh tootlikkuse suurendamiseks. Seega panustavad finantsinstrumendid ka tulemusnäitaja „Töötaja kohta kasvanud lisandväärtusega VKEde arv“ sihttaseme saavutamisse.
331. Finantsinstrumentide rakendamine on kooskõlas **riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“**⁸¹ teema nr 4.3 „Majandus ja kliima“ tähelepanu nõudva muutusega 4.3.1 „Võtame kasutusele uued lahendused ettevõtete teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni soodustamiseks“, mille eesmärk on Eesti ettevõtluse innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse võimekuse kasv, mis aitab kaasa tootlikkuse ja rahvusvahelise konkurentsivõime kasvule.
332. Samuti panustavad finantsinstrumendid **„Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035“**⁸² elluviimisesse, mille tegevussuunad ettevõtluskeskkonna arendamisel on konkurentsivõimelise ja targa ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna arendamine, kõrgema lisandväärtuse loomise ja ekspordi võimekuse suurendamine ning tehnoloogia- ja arendusmahukate investeringute soodustamine.

1.6.3. Juhised rahastamisvahendite jooksvaks hindamiseks ning eelhindamise ajakohastamiseks

333. Rahastamisvahendite rakendamise ajal peab rakendajal olema võimalik paindlikult reageerida konkreetsetele turutõrgetele. See omakorda tingib vajaduse turuolukorra ja finantsinstrumentide rakendamise pidevaks jälgimiseks. Antud peatükis tuuakse ettepanekud rahastamisvahendite rakendamise monitoorimiseks, sh nii turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade iseseisvaks kaardistamiseks kui ka finantsinstrumentide edukuse mõõtmiseks (s.o seire ja tulemuslikkuse hindamine).
334. Käesolevate juhiste eesmärk on anda suunised järgmistel teemadel:
- Ettepanekud vajaduse korral eelhindamise ülevaatamiseks ning ajakohastamiseks rahastamisvahendi rakendamise käigus.
 - Ettepanekud perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite jooksva seire ja tulemuslikkuse hindamise läbiviimiseks.
335. Järgnevalt on toodud juhised eraldi nimetatud teemade kohta.⁸³

Ettepanekud eelhindamise ülevaatamiseks ja ajakohastamiseks rahastamisvahendi rakendamise käigus

336. Ettevõtete investeringuvajadusi ja -võimalusi mõjutavad nii üldised majanduslikud (nt majanduslangus, nõudluse kasv, toorainehindade muutus) kui ka poliitilised muutused. See võib kaasa tuua nii turutõrgete, sihtgruppide vajaduste kui ka finantsasutuste finantstoodete pakkumise

⁸¹ Riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ heakskiitmine. RT III, 15.05.2021, 12

⁸² <https://www.hm.ee/et/TAIE-2035>

⁸³ Käesolevate juhiste koostamisel on sisenditena kasutatud mh EY varasemaid eelhindamise aruandeid: 1) „Perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamise uuendamine“ (MKM, 2018), 2) „Perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine“ (KEM, 2015).

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

tingimuste muutumise. Sellised muudatused võivad omakorda mõjutada rahastamisvahendi asjakohasust. Kui rakendamise ajal leitakse, et eelhindamine ei pruugi turuolukorda enam täielikult kajastada, on vaja eelhindamine üle vaadata ja ajakohastada. Sellise hindamise käigus on võimalik tuvastada vajadus rahastamisvahendite ja/või nende tingimuste muutmiseks.

337. Rahastamisvahendite rakendamise iga-aastane jooksev hindamine peaks tuginema eeskätt turunõudlust ja -pakkumist kirjeldavatele andmetele, et tuvastada muutusi turuolukorras. Lisaks iga-aastasele ülevaatusoleks asjakohane vähemalt korra rahastamisvahendi rakendamise perioodi jooksul viia läbi ka põhjalikum rahastamisvahendi hindamine, et tuvastada muudatused sihtrühmade vajadustes ja turupakkumises, mis ei toimu eeldatavasti iga-aastaselt, vaid pigem 2-3 aasta tagant. Selline põhjalikum turutõrgete, sihtrühmade vajaduste ning eraturu kapitalipakkumise ülevaatus võiks toimuda näiteks perioodi 2021–2027 rahastamisvahendite vahehindamise käigus. Lisaks iga-aastasele ülevaatusolele ning vahehindamisele võib esineda ka n-ö erakorralisi asjaolusid, mis võivad tingida rahastamisvahendi muutmise vajaduse (nt pandeemia, sõjaolukord jne). Sellised muudatused võivad tingida suuri muutusi turuvajadustes ja -pakkumises, mistõttu võib esineda ka vajadus erakorralise instrumentide ülevaatusole ja uuendamise järele.
338. Seega võiks rahastamisvahendi rakendamise hindamine toimuda erinevatel viisidel:
- jooksev ehk iga-aastane hindamine,
 - vahehindamine ja vajadusel ka erakorraline hindamine.

Jooksev hindamine

339. Kogu rakendamise perioodil oleks mõistlik teha rahastamisvahendite iga-aastast jooksvat ülevaatusole. Jooksva hinnangu andmisel on oluliseks sisendiks tagasiside taotlejatelt ja teistelt turuosalistelt, mida rahastamisvahendi rakendaja oma töö käigus igapäevaselt saab. **Selle põhjal tuleb kaaluda vajadust finantsinstrumentide tingimuste jooksvaks muutmiseks ning uute finantstoodete pakkumiseks juhul, kui selgub, et sihtrühma vajadused ja eraturu kapitalipakkumine ei ole kooskõlas.** Vajadus rahastamisvahendi rakendamise järele tekib siis, kui eraturu rahastamisvõimalused ei võimalda sihtgrupi ettevõtetele vajalikke investeeringuid teha.
340. Rahastamisvahendite jooksev hindamine võiks hõlmata näiteks järgmist:
- rahastamisvahendite rakendamise väljundnäitajad (nt taotluste arv, väljastatud laenude arv);
 - rahastamisvahendite taotlejatelt saadud hinnanguline info / jooksvalt saadud tagasiside;
 - finantsasutuste esindajatelt kogutud kvalitatiivne informatsioon.
341. Ettevõtete ja finantsasutuste esindajatelt kogutud informatsioon annab infot võimalike muutuste kohta:
- sihtrühmade investeeringuvajadustes (investeerimisaktiivsus, investeeringusummad, kasutusvaldkonnad, tagasimakseperioodid, rahastusallikate eelistus);
 - turutõrgetes ja mitteoptimaalsetes investeerimisolukordades (takistused ja kitsaskohad investeeringute tegemiseks vajalike rahaliste vahendite kaasamisel);
 - finantsasutuste finantstoodete pakkumises (intressimäärad, tagasimakseperioodid, laenatavad summad, tagatisnõuded, ettevõtete riskitaseme hindamise meetodika).
342. Ettevõtetele on võimalik koguda infot intervjuude ja/või taotlejate jooksva küsitlemise raames, kus taotlejad täidaksid lühikese küsimustiku. Samuti annaks rahastamisvahendi rakendamise

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

menetlusprotsessi kohta infot taotlejate tagasisideküsitlus. Oluline on olla infovahetuses ka krediidiasutustega, kuna neil on hea ülevaade ettevõtete vajadustest ning kapitali saamisel esinevatest turutõrgetest.

- ³⁴³. Ettevõtete ja finantsasutuste esindajatelt kogutud informatsiooni saab võrrelda rahastamisvahendite eelhindamise aruandes esitatud tulemustega. Selle kaudu on võimalik tuvastada turul üldisi muutusi. Alljärgnev tabel sisaldab kokkuvõtet eelhindamise tulemustest ja on abivahendiks turul toimuvate muutuste tuvastamisel.

Tabel 42. Rahastamisvahendite eelhindamise tulemuste ja iga-aastaste muutuste kaardistamise näidistabel

Rahastamisvahendite eelhindamise tulemused	Jooksev hindamine			
	2022	2023	2024	...
Turutõrge 1 ⁸⁴
Turutõrge 2
Turutõrge 3

Allikas: autorite koostatud.

Vahehindamine ja vajadusel ka erakorraline hindamine

- ³⁴⁴. Jooksva seire kõrval tasuks kaaluda rahastamisvahendi rakendamise perioodi jooksul ka ühekordse **vahehindamise läbiviimist**. Vahehindamine võiks hõlmata turutõrgete ja sihtrühmade vajaduste uuendatud kaardistust ning analüüsida pakutavate instrumentide tingimuste vastavust turu vajadustele. Vahehindamine võiks sisaldada info kogumist sihtrühmadelt (intervjuude ja/või küsitluse kaudu). Küsitlus võimaldab koguda infot suurelt hulgalt ettevõtelt, samas peab aga arvestama, et ei tekiks ettevõtete nn „üleküsitlemist“, mistõttu võib küsitluse kvaliteet kannatada. Sellisel juhul võivad paremini töötada telefoniintervjuud ja/või fookusgrupid ettevõtjatega (nt mingi kindla toote sihtrühm) ja/või esindusorganisatsioonidega. Eraturu kapitalipakkumatelt info kogumiseks on parim viis intervjuud ja/või fookusgrupid finantsasutuste esindajatega.

- ³⁴⁵. Vahehindamine võiks hõlmata muu hulgas järgmisi tegevusi:
- Investeerimisvajaduse ja kapitali kättesaadavuse analüüs
 - sihtrühma investeerimisvajaduse analüüs
 - sihtrühma hinnang kapitali kättesaadavusele eraturult ning probleemide/takistuste kaardistus
 - Eraturu kapitalipakkumise analüüs
 - finantsasutuste toodete tingimuste kaardistamine
 - finantsasutuste tingimuste ja sihtrühmade vajaduste võrdlemine ning turutõrgete tuvastamine
 - Pakutavate instrumentide tingimuste ülevaatus

⁸⁴ Turutõrgete loetelu toodud ptk-s 1.1.3. „Ettevõtted: turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimislokorrad“ tabelis 16.

- instrumentide tingimuste kõrvutamise sihtrühma vajadustega

346. **Erakorralise hindamise** vajadust ei ole võimalik eelhindamise hetkel ette näha, kuid see võib tekkida rahastamisvahendi rakendamise perioodi jooksul aset leidvate sündmuste ajal. Sellisteks sündmusteks võivad eelmiste aastate näitel olla näiteks COVID-19 pandeemia või sõjaline olukord Euroopas, mis on tinginud kiireid muutusi sihtrühmade vajadustes. Aasta 2022 näitel näeme, kuidas sõjalise konflikti olukord on tekitanud aktuaalse vajaduse tarneahelate kiireks ümberkorraldamiseks, milleks ettevõtted vajavad täiendavat kapitali. Samuti näitas COVID-19 pandeemia, kuidas ettevõtete toimetulek ja arenguplaanid võivad olla mõjutatud erakorralistest teguritest. Sellistes erakorralistes olukordades võib olla vajadus rahastamisvahendite kiireks ülevaatuseks, et neid turu vajadustele kohandada. Olenevalt sellest, kui kiireid muutusi erakorraline olukord turul esile kutsub, tuleb valida ka hindamise meetodid. Aasta 2022 näitel on muudatused olnud niivõrd kiired, et nende adresseerimiseks oleks mõistlik võimalikult kiire turuolukorra ülevaatus, mida võiks teha näiteks erinevaid sektoreid ning ettevõtete gruppe esindavate intervjuude ja/või fookusgruppidega (kuivõrd põhjalik küsitlus võib olla liiga ajamahukas).
347. Juhul, kui läbiviidava hindamise käigus ilmneb muudatusi turutõrgetes, sihtrühmade vajadustest ja/või eraturu pakkumises, mis tingib vajaduse rahastamisvahendi muutmiseks, olemasolevate instrumentide lõpetamiseks ja/või uute rahastamisvahendite loomiseks, siis tuleks välja töötada uus investeerimisstrateegia. Seejuures saab eeskujuks võtta käesoleva hindamise käigus koostatud investeerimisstrateegia, mida saab kohandada vastavalt turuolukorrale.

Ettepanekud rahastamisvahendi seireks ja tulemuslikkuse hindamiseks

348. Rahastamisvahendite väljundnäitajate seire võimaldab anda hinnangu rahastamisvahendi tulemuslikkusele. Näitajad annavad ülevaate nii rahastamisvahendi rakendamise mahust kui konkreetse rahastamisvahendi nõudlusest ja sobivusest sihtrühmale. Selle põhjal on võimalik hinnata vajadust rahastamisvahendite tingimuste muutmiseks, millele võivad viidata järgmised olukorrad:
- Toote eelarvest oluliselt väiksemas mahus taotluste laekumine – võib viidata vähesele nõudlusele sellise toote järele või tingimuste ebasobilikkusele. Vajalik vaadata üle tingimused ja/või suunata vahendid teistesse toodetesse.
 - Toote eelarve planeeritust oluliselt kiirem välja andmine – võib viidata rahastamisvahendi planeeritust suuremale nõudlusele ja vajadusele vahendeid juurde suunata.
 - Taotletavad laenude või tagatiste suurused erinevad oluliselt planeeritust – võib esineda vajadus üle vaadata pakutatavate laenude/tagatiste piirmäärad.
 - Taotlejate eelistused tagasimakseperioodide osas on planeeritust erinevaid – võib esineda vajadus üle vaadata finantsinstrumentide tingimused.
349. Järgnevalt on toodud võimaliku analüüsitabeli näidis näitajate hindamiseks. Lisaks tabelis toodule oleks mõistlik jälgida väljundnäitajatena ka uute toetatavate ettevõtete arvu, meetmega kaasatud erakapitali mahtu, finantsinstrumendi toel loodud töökohtade arvu jms. Samuti võib hinnata ka tulemuslikkuse näitajaid nagu krediidikahjude ning halduskulude osakaalu.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tabel 43. Rahastamisvahendite rakendamise väljundnäitajate analüüsitabeli näidis

	2023		2024		...	
	Siht	Saavutus	Siht	Saavutus		
Toode nr 1 (laen)						
Väljundnäitaja						
Taotluste arv						
Väljastatud laenude/tagatiste arv						
Muud näitajad						
Keskmine laenusumma						
Keskmine intress						
Keskmine tagasimakseperiood						
Toode nr 2 (laenukäendus)						
Väljundnäitaja						
Taotluste arv						
Väljastatud tagatiste arv						
Muud näitajad						
Keskmine tagatud laenusumma						
Keskmine intress						
Keskmine tagasimakseperiood						
Toode nr 3						
Väljundnäitaja						
...						
...						
Muud näitajad						
...						
...						
...						

Allikas: autorite koostatud.

2. Elamumajandus

³⁵⁰ Peatükk keskendub turutõrgete analüüsile ja võimalike rahastamisvahendite vajalikule pakkumisele elamumajanduse valdkonnas. Kõigepealt antakse turuülevaade kapitali kättesaadavusest, millele järgnevad väliskogemuse analüüs ning võimalike rahastamisvahendite kirjeldus. Investeeringustegevust analüüsitakse KÜ-de ja KOVide küsitluste ja elamumajanduse valdkonnaga seotud intervjuude analüüsi alusel, lisades täiendavaid intervjuude põhjal saadud hinnanguid eraisikute sihtrühmale turutõrgete teemal.

2.1. Turuülevaade

2.1.1. Varasem ülevaade investeerimistegevusest

³⁵¹ 2022. aasta maikuu alguses oli Eestis 257 452 kasutusel olevat elamut⁸⁵ (tabel 44) kokku 734 943 eluruumiga⁸⁶. Neist 188 607 olid ühe korteriga kasutusel olevad elamud (sh üksikelamud, kuid ilma suvilate ja aiamaadeta) ning 30 425 kahe või mitme korteriga kasutusel olevad elamud. 219 032 elamust (ilma suvilate, aiamaade, hoolekandeesutuste ja ühiselamuteta) oli vähemalt C-klassi energiamärgis 7391 kasutusel oleval elamul (3,4%) (tabel 45).

Korteriühistud

³⁵² Eelhindamise raames tehtud küsitlusele vastas 897 KÜ-d, neist 168 KÜ-le (19%) kuulub/kuuluvad hoone(d), mis asub/asuvad miljööväärtuslikus piirkonnas. 252 KÜ-d (28,1%) on viimase kolme aasta jooksul teinud rekonstrueerimistöid, et tõsta hoone(te) energiatõhusust. Kõige sagedasemad tööd olid fassaadi, sokli või vundamendi soojustamine (44% 252 KÜ-st), katuse, katuslae või pööninglae soojustamine (42%), akende ja välisuste vahetamine või renoveerimine (39%) ning küttesüsteemi asendamine või rekonstrueerimine (39%) (tabel 46).

³⁵³ 91% küsitlusele vastanud ja viimase kolme aasta jooksul energiatõhusust tõstvaid renoveerimistöid teinud KÜ-st kasutas nende tööde tegemiseks KÜ liikmete remondifondi, 46% panga- ja/või hoiu-laenuühistu laenu (tabel 47). Oluliselt vähem leidsid kasutust teised rahastamise allikad: kõigepealt toetused (KredExi rekonstrueerimistoetus – umbes 13%, KOVi toetus – umbes 10%), aga samuti KredExi käendus (umbes 8%). Nagu nähtub muuhulgas ka ühest intervjuust, võidakse igakuise makse vähendamiseks osaleda lisaks KredExi toodete kasutamisele ka rahvusvahelises projektis.

³⁵⁴ KÜ-del on tavapärase praktika eri rahastusallikaid kombineerida, mida on teinud 143 KÜ-d 252-st (57%) (tabel 48). Levinuim kombineerimise viis on KÜ remondifondi kasutamine koos panga- või hoiu-laenuühistu laenuga ning mingil määral ka kombineerimine KredExi toetusega (andmeid KredExi toodete kasutamisest vt peatükist 2.3). KÜ-d kajastasid vabavastustes ka teistsuguseid tööde rahastamise kombinatsioone, tihti mainides sihtotstarbelist rahakogumist KÜ liikmetelt ning KOVi toetusi.

⁸⁵ Ehitised peamise kasutamise otstarbega „elamu“.

⁸⁶ Ehitisregister. *Infoportaal. Ehitise koondvaade*.

<https://livekluster.ehr.ee/ui/ehr/v1/infoportal/buildingsummary>

Tabel 44. Kasutusel olevate elamute arv Eestis 05.05.2022 seisuga

Elamu liik	Kogus	Vähemalt C energiamärgisega
Ühe korteriga elamud	226 243	
...üksikelamu	186 411	5 094
...ridaelamu või kaksikelamu sektsioon	2 196	28
...suvila, aiamaaja	37 636	
Ühe korteriga elamud (ilma suvilate ja aiamaajadeta)	188 607	
Kahe või mitme korteriga elamud	30 425	
...kahe korteriga elamud	3 824	418
...kolme või enama korteriga elamud	26 601	1 851
Hoolekandeesutused, ühiselamud	784	
Kokku vähemalt ühe korteriga elamud	257 452	
Kokku vähemalt ühe korteriga elamud (ilma suvilate, aiamaade, hoolekandeesutuste ja ühiselamuteta)	219 032	

Allikas: ehitisregister⁸⁷, autorite arvutused.

Tabel 45. Kasutusel olevate elamute (ilma suvilate, aiamaade, hoolekandeesutuste ja ühiselamuteta) energiamärgised Eestis 05.05.2022 seisuga

Energia klass	Kokku	%	Kumulatiivne %	% elamute koguarvust	Kumulatiivne %
A	1 230	8%	8%	0,6%	0,6%
B	2 829	18%	26%	1,3%	1,9%
C	3 332	21%	48%	1,5%	3,4%
D	3 282	21%	69%	1,5%	4,9%
E	2 668	17%	86%	1,2%	6,1%
F	1 496	10%	78%	0,7%	6,8%
G	476	3%	81%	0,2%	7,0%
H	237	2%	83%	0,1%	7,1%
Kokku	15 550			219 023	

Allikas: ehitisregister⁸⁸, autorite arvutused.

⁸⁷ Ehitisregister. Infoportaal. Ehitise koondvaade.

<https://livekluster.ehr.ee/ui/ehr/v1/infoportal/buildingsummary>

⁸⁸ Ehitisregister. Infoportaal. Ehitise koondvaade.

<https://livekluster.ehr.ee/ui/ehr/v1/infoportal/buildingsummary>

Tabel 46. KÜ-de viimase kolme aasta jooksul tehtud rekonstrueerimistööd, et tõsta hoone(te) energiatõhusust, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=252

Rekonstrueerimistööd	KÜ-de arv, kes teostas vastavaid töid	% 252-st	KÜ-de arv, kes ei teostanud vastavaid töid	% 252-st
Fassaadi, sokli või vundamendi soojustamine	112	44%	140	56%
Katuse, katuslae või pööninglae soojustamine	106	42%	146	58%
Akende ja välisuste vahetamine või renoveerimine	98	39%	154	61%
Esimese korruse põranda või kütmata ruumi kohal asetseva põranda soojustamine	13	5%	239	95%
Küttesüsteemi asendamine või rekonstrueerimine	98	39%	154	61%
Ventilatsioonisüsteemi rajamine, asendamine või rekonstrueerimine	50	20%	202	80%
Taastuenergia tootmiseseadme koos energia muundamiseks ja energiatoodangu salvestamiseks vajalike seadmetega soetamine ning paigaldamine	18	7%	234	93%
Soojustamise või tehnosüsteemide asendamisega seotud muud tööd, mis tagavad otsest energiasäästu (tavaliselt märgitud ehitusprojekti soovituslikena)	26	10%	226	90%
Muud rekonstrueerimistööd	80	32%	172	68%

Märkus: „muude tööde“ all märgiti ka neid töid, mis ei ole otseselt energiatõhususe tõstmisega seotud; (kõige rohkem) märgiti eeskodade soojustamist, rõdude, fassaadi remonti/restaureerimist (sh mis ei sisaldanud soojustamist), ATS-süsteemi, elektrisüsteemi renoveerimist/uuendamist jm elektritöid, veetorude, kanalisatsioonitorude vahetust, uute korterite ehitamist, keldri põranda soojustamist ja konstruktsioonide tugevdamist.

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 47. KÜ-de hoone(te) energiatõhusust tõstvate rekonstrueerimistööde rahastamise allikad, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=252

Rekonstrueerimistööde rahastamise allikad	KÜ-de arv	% 252-st
Korteriühistu liikmete remondifond	230	91,3
Panga- ja/või hoiu-laenuühistu laen	116	46,0
KredExi rekonstrueerimistoetus	33	13,1
KredExi renoveerimislaen	7	2,8
KredExi käendus	20	7,9
Kohaliku omavalitsuse toetus	25	9,9
Muu toetus	1	0,4
Muu	18	7,1
Otsest rahalist kulu ühistu jaoks ei olnud	3	1,2

Märkus: „muude tööde“ all märgiti järgmisi rahastusallikaid: korteriomanike isiklikud rahalised panused / sissemaksud / laenud, täiendav igakuine makse lisaks remondifondile / sihtotstarbelised maksed, muud ühistu vahendid, projekti / auditi toetus, restaureerimistoetus, ELi rahastatud rahvusvaheline koostööprojekt.

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 48. KÜ-de hoone(te) energiatõhusust tõstvate rekonstrueerimistöde rahastusallikate kombineerimine, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=252

Rekonstrueerimistöde rahastamise allikate kombineerimise viis	KÜ-de arv	% 252-st
Korteriühistu liikmete remondifond + panga- või hoiu-laenuühistu laen + KredExi laen + KredExi toetus	6	2%
Korteriühistu liikmete remondifond + panga- või hoiu-laenuühistu laen + KredExi laen	1	0%
Korteriühistu liikmete remondifond + panga- või hoiu-laenuühistu laen + KredExi toetus	23	9%
Korteriühistu liikmete remondifond + panga- või hoiu-laenuühistu laen	74	29%
Korteriühistu liikmete remondifond + KredExi laen + KredExi toetus	1	0%
Korteriühistu liikmete remondifond + KredExi laen	2	1%
Korteriühistu liikmete remondifond + KredExi toetus	4	2%
Panga- või hoiu-laenuühistu laen + KredExi laen + KredExi toetus	1	0%
Panga- või hoiu-laenuühistu laen + KredExi laen	1	0%
Panga- või hoiu-laenuühistu laen + KredExi toetus	5	2%
Teistmoodi	29	12%
Ei ole kombineerinud	109	43%

Märkus: „teistmoodi“ vastuste all olid järgmised variandid: pangalaen + KredExi käendus, remondifond + lisaraha m² kohta igalt korterilt / sihtotstarbeline kogumine, remondifond + KIKi toetus, remondifond + KOVi toetus (ühe näitel 25% KOVi poolt), remondifond (+ pangalaen) + KOVi (restaureerimis)toetus, remondifond + ühe omaniku poolne finantseerimine, KÜ-ga seotud isiku firma laen.

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Kohalikud omavalitsused

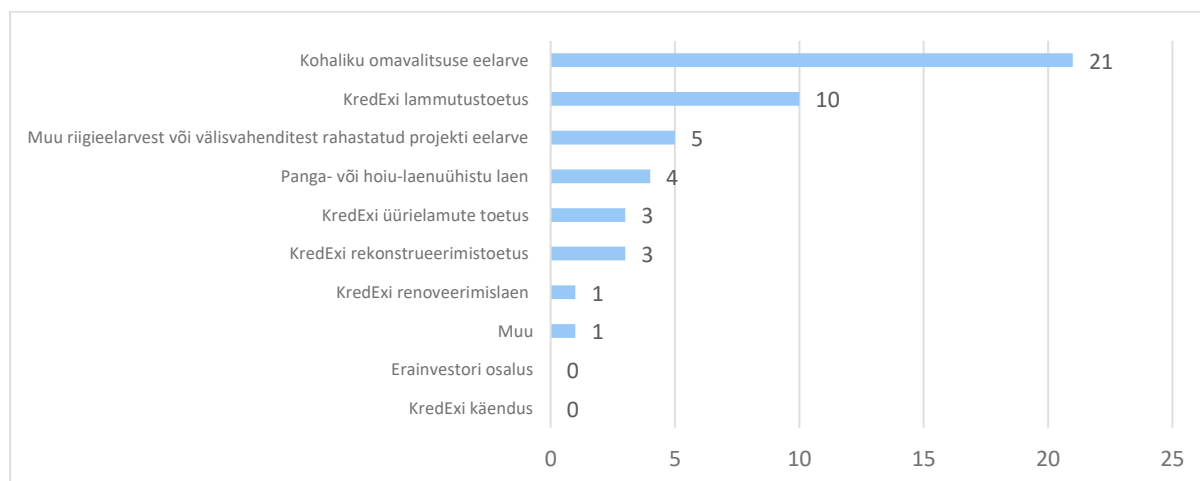
355. Eelhindamise raames tehtud küsitlusele vastas 42 KOVi. Neist 23 KOVi (55% vastanud KOVdest) on viimase kolme aasta jooksul rahastanud tegevusi elamumajanduses (näiteks elamute energiatõhususe suurendamine, elamufondi korrastamine jms).
356. Kõige rohkem on KOVid lammutanud kasutusest välja langenud ja varisemis- või tuleohtlikuks muutunud KOVile kuuluvaid hooneid ja rajatisi (13 KOVi) ning teinud rekonstrueerimistöid KOVile kuuluvate elamuhoonete ja/või üürielamute energiatõhususe suurendamiseks (7 KOVi) (tabel 49).
357. Elamumajanduse investeringute finantseerimiseks viimase kolme aasta jooksul kasutasid KOVid kõige rohkem KOVi eelarvet (21 KOVi) ja KredExi lammutustoetust (10 KOVi) (joonis 20). Ainult neli KOVi kasutasid panga- ja/või hoiu-laenuühistu laenu.
358. Intervjuudest KOVidega selgub, et KOVid ise maksavad toetusi nt miljööväärtuslike alade korrastamiseks (nt väikestele puithoonetele) eesmärgiga pälvida eri sihtrühmade tähelepanu (võimalikest uutest ettevõtjatest turistideni). KOVid võivad katta kortermaja renoveerimisega seotud kulusid ka rahvusvahelistest projektidest, et ühelt poolt teised saaksid võtta eeskujuna ning teiselt poolt levitada uudseid teaduspõhiseid teadmisi ja oskusi, nt muinsuskaitse tingimustes olevate hoonete rekonstrueerimisel.

Tabel 49. KOVide rahastatud tegevused elamumajanduses viimase kolme aasta jooksul, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=23

Tegevus	KOVide arv
Tegime rekonstrueerimistöid ühe või mitme elamuhoone ja/või üürielamu energiatõhususe suurendamiseks, mis KUULUB omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele	7
Toetasime rekonstrueerimistöid ühe või mitme elamuhoone ja/või üürielamu energiatõhususe suurendamiseks, mis EI KUULU omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele	2
Püstitasime energiatõhusa(id) üürielamu(id)	3
Ehitasime ümber olemasoleva(d) hoone(d) üürielamu(te)ks, ilma energiatõhususe suurendamiseta	3
Ehitasime ümber olemasoleva(d) hoone(d) üürielamu(te)ks koos energiatõhususe suurendamisega	2
Tegime ligipäätavusega ja/või ohutuse tagamisega seotud investeeringuid elamuhoones ja/või üürielamus, mis KUULUB omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele	4
Tegime ligipäätavusega ja/või ohutuse tagamisega seotud investeeringuid elamuhoones ja/või üürielamus, mis KUULUB omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele	3
Lammutasime kasutusest välja langenud ja varisemis- või tuleohtlikuks muutunud hoone(d) ja rajatise(d), mis KUULUS(ID) omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele	13
Toetasime kasutusest välja langenud ja varisemis- või tuleohtlikuks muutunud hoone(te) ja rajatise(te) lammutamist, mis asus(id) omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele MITTE KUULUVAL kinnisasjal	0
Tegime muid töid (vastuste täpsustamine: lokaalse maakütte rajamine; vee- ning kanalisatsioonisüsteemide vahetamine ja üldkasutatavate kohtade remonttööd ühiselamutes)	2

Allikas: KOVide küsitlus.

Joonis 20. Rahalised vahendid, mida KOVid kasutasid elamumajanduse investeeringute finantseerimiseks viimase kolme aasta jooksul, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=23

Allikas: KOVide küsitlus.

2.1.2. Tulevased investeringuvajadused

Korteriühistud

^{359.} 614 KÜ-d (69% küsitlusele vastanud KÜ-dest) ning 124 KÜ-d, kellele kuuluv(ad) hoone(d) asub/asuvad miljöövärtuslikus piirkonnas (74%), kavatsevad teha järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid (tabel 50).

Tabel 50. Küsitluses osalenud KÜ-de vastus küsimusele „Kas kavatsete teostada rekonstrueerimistöid järgmise 3 aasta jooksul, et tõsta hoone(te) energiatõhusust?“, N=897

Vastus	KÜ-de arv	% küsitluses osalenud KÜ-dest	KÜ-de arv, kellele kuuluv(ad) hoone(d) asub/asuvad miljöövärtuslikus piirkonnas	% KÜ-dest, kellele kuuluv(ad) hoone(d) asub/asuvad miljöövärtuslikus piirkonnas
Jah	349	39%	72	43%
Pigem jah	265	30%	52	31%
Pigem ei	93	10%	20	12%
Ei	97	11%	15	9%
Ei oska öelda	93	10%	9	5%
Kokku	897	100%	168	100%

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

- ^{360.} Peamised rekonstrueerimistöde tegevused on fassaadi, sokli või vundamendi soojustamine (69%), katuse, katuslae või pööninglae soojustamine (48%) ning akende ja välisuste vahetamine või renoveerimine (48%) (joonis 21).
- ^{361.} Kallimate tööde hulka (vähemalt 61% tööde kohta ei ületa maksumus 75 000 eurot ehk vähemalt 39% tööde maksumus on rohkem kui 75 000 eurot) kuuluvad eelkõige fassaadi, sokli või vundamendi soojustamine ning küttesüsteemi asendamine või rekonstrueerimine (tabel 51 ja joonis 22), aga ka „muud rekonstrueerimistööd“. Viimaste kohta on küsitlusele vastanud KÜ-d märkinud muuhulgas ka teistes valikvastustes olevaid variante. Muude rekonstrueerimistöde hulgas on näiteks drenaaži rajamise, elektritööde, fassaadi soojustamise, katuse vahetamise, trepikodade remondi ja rõdude renoveerimisega seotud töid.
- ^{362.} 91% nendest, kes planeerivad järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid teha, kasutavad selleks KÜ remondifondi (joonis 23). Rohkem kui pooled planeerivad kasutada panga- või hoiu-laenuühistu laenu ja KredExi toetust (vastavalt 57% ja 52%) ning umbes kolmandik (35%) KOVi toetust. **Võrreldes seniste rekonstrueerimistöde rahastamise allikatega, on KÜ-del oluliselt suurem ootus KredExi toetuse, KOVi toetuse ja KredExi laenu kasutamise võimalustele** (vastavalt +39%, +25% ja +21%) (joonis 24). Ehitushindade jätkuva tõusu tõttu⁸⁹ inimeste väheneva reaalse sissetuleku kontekstis⁹⁰ võib eeldada, et ootused toetusele kasvavad veelgi ning riik ja KOVi peavad KÜ-de toetamiseks leidma rohkem võimalusi.
- ^{363.} Rahastusallikate kombineerimine on KÜ-de seas levinud praktika, sest ainult 16% rekonstrueerimistöid planeerivatest KÜ-dest ei kavatse seda teha (joonis 25). Peaaegu pooled neist (46%) kombineerivad KÜ remondifondi nii panga- või hoiu-laenuühistu laenu kui ka KredExi

⁸⁹ Statistikaamet. (21.04.2022). Materjalide kallinemine tõstab ehitamise hinda.

<https://www.stat.ee/et/uudised/ehitushinnaindeks-i-kvartal-2022>

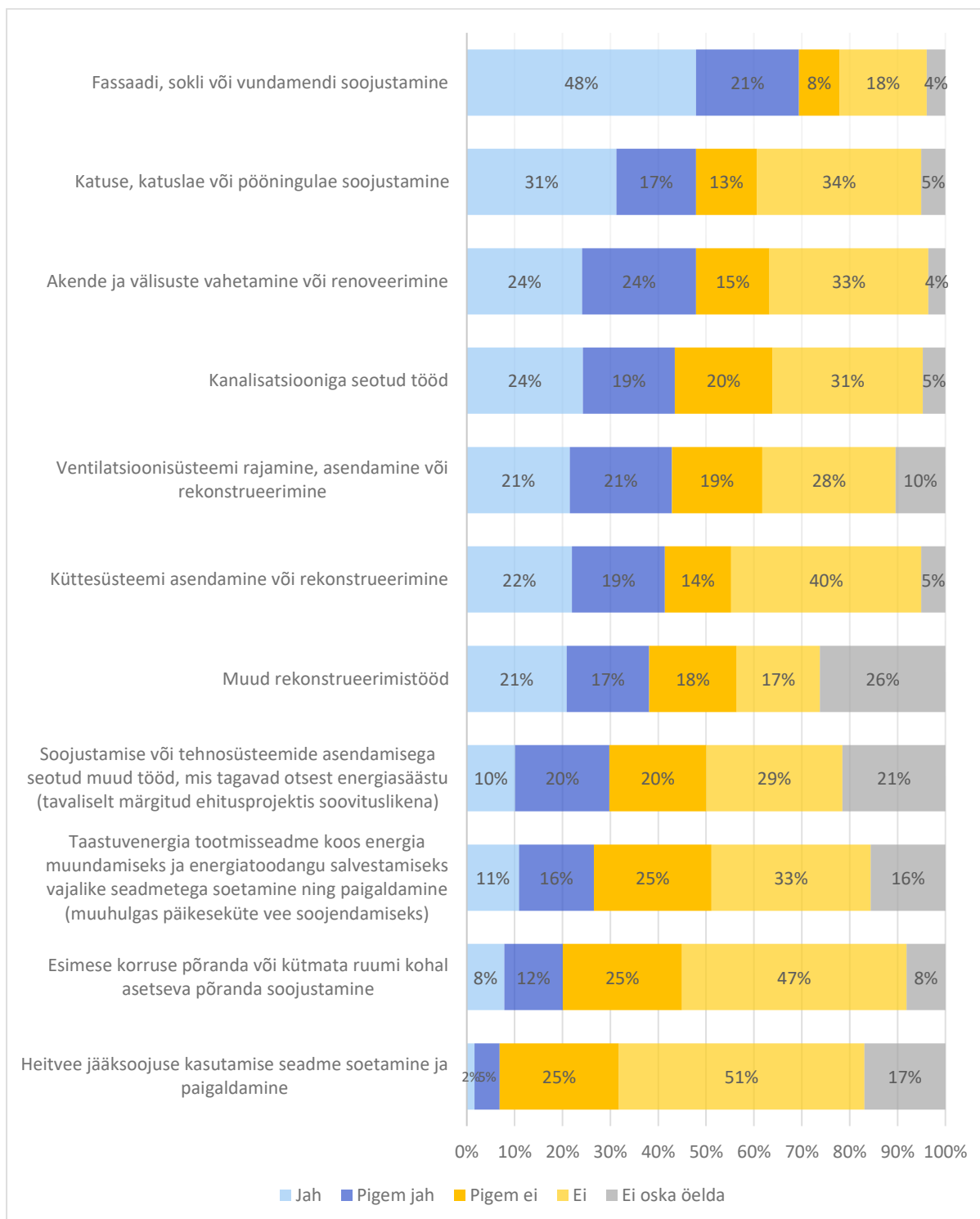
⁹⁰ Pert, S. (07.04.2022). Kiire hinnakasvu tõttu väheneb inimeste ostujõud. Eesti Pank.

<https://www.eestipank.ee/press/kiire-hinnakasvu-tottu-vaheneb-inimeste-ostujoud-07042022>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

toodetega. Sellele järgnevad remondifondi kombineerimine kas panga- või hoiu-laenuühistu laenuga või KredExi toodetega (vastavalt 27% ja 24%).

Joonis 21. Küsitluses osalenud KÜ-de planeeritavad rekonstrueerimistööd järgmise kolme aasta jooksul, N=614

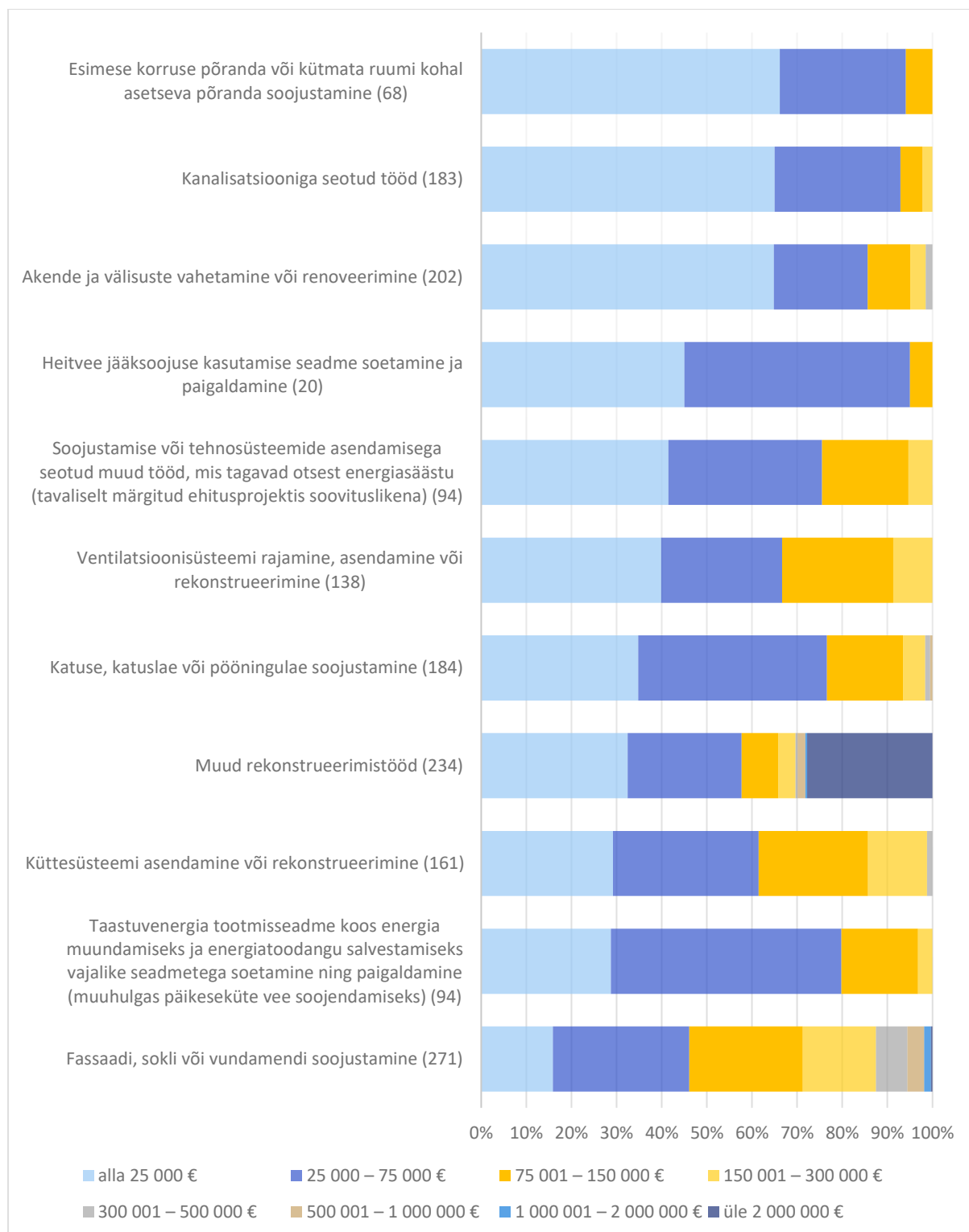
Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Tabel 51. Küsitluses osalenud KÜ-de planeeritavate rekonstrueerimistööde maksumus järgmise kolme aasta jooksul, „jah“ ja „pigem jah“ vastuste puhul, N=614

Rekonstrueerimistööd ja vastavate KÜ-de arv	alla 25 000 €	25 000 – 75 000 €	75 001 – 150 000 €	150 001 – 300 000 €	300 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 2 000 000 €	üle 2 000 000 €	Ei oska öelda	Kokku
Fassaadi, sokli või vundamenti soojustamine (426)	10%	19%	16%	10%	4%	2%	1%	0%	36%	100%
Kanaliseerimisega seotud tööd (267)	45%	19%	3%	1%	31%	100%
Katuse, katuslae või pööninglae soojustamine (294)	22%	26%	11%	3%	1%	0%	37%	100%
Akende ja välisuste vahetamine või renoveerimine (294)	45%	14%	6%	2%	1%	31%	100%
Esimese korruse põranda või kütmata ruumi kohal asetseva põranda soojustamine (123)	37%	15%	3%	45%	100%
Küttesüsteemi asendamine või rekonstrueerimine (254)	19%	20%	15%	8%	1%	37%	100%
Ventilatsioonisüsteemi rajamine, asendamine või rekonstrueerimine (263)	21%	14%	13%	5%	48%	100%
Taastuenergia tootmiseseadme koos energia muundamiseks ja energiatoodangu salvestamiseks vajalike seadmetega soetamine ning paigaldamine (muuhulgas päikeseküte vee soojendamiseks) (163)	17%	29%	10%	2%	42%	100%
Heitvee jääksoojuse kasutamise seadme soetamine ja paigaldamine (42)	21%	24%	2%	52%	100%
Soojustamise või tehnosüsteemide asendamisega seotud muud tööd, mis tagavad otsest energiasäästu (tavaliselt märgitud ehitusprojekti soovituslikena) (183)	21%	17%	10%	3%	49%	100%
Muud rekonstrueerimistööd (234)	32%	25%	8%	4%	0%	2%	0%	28%	...	100%

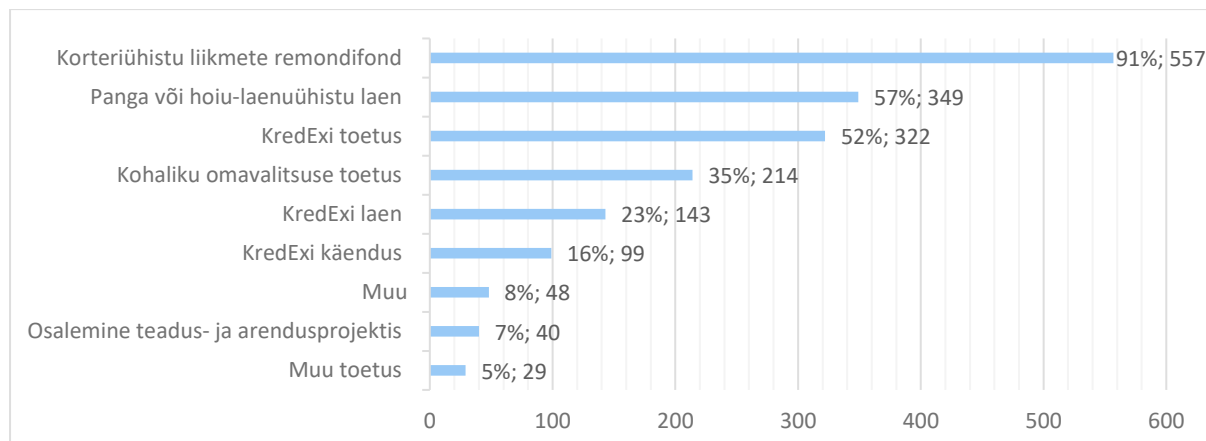
Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 22. Küsitluses osalenud KÜ-de planeeritavate rekonstrueerimistööde maksumus järgmise kolme aasta jooksul, „jah“ ja „pigem jah“ vastuste puhul ilma nende KÜ-deta, kes ei osanud tööde maksumust hinnata

Allikas: KÜ-de küsitlus, tabel 51, autorite arvutused.

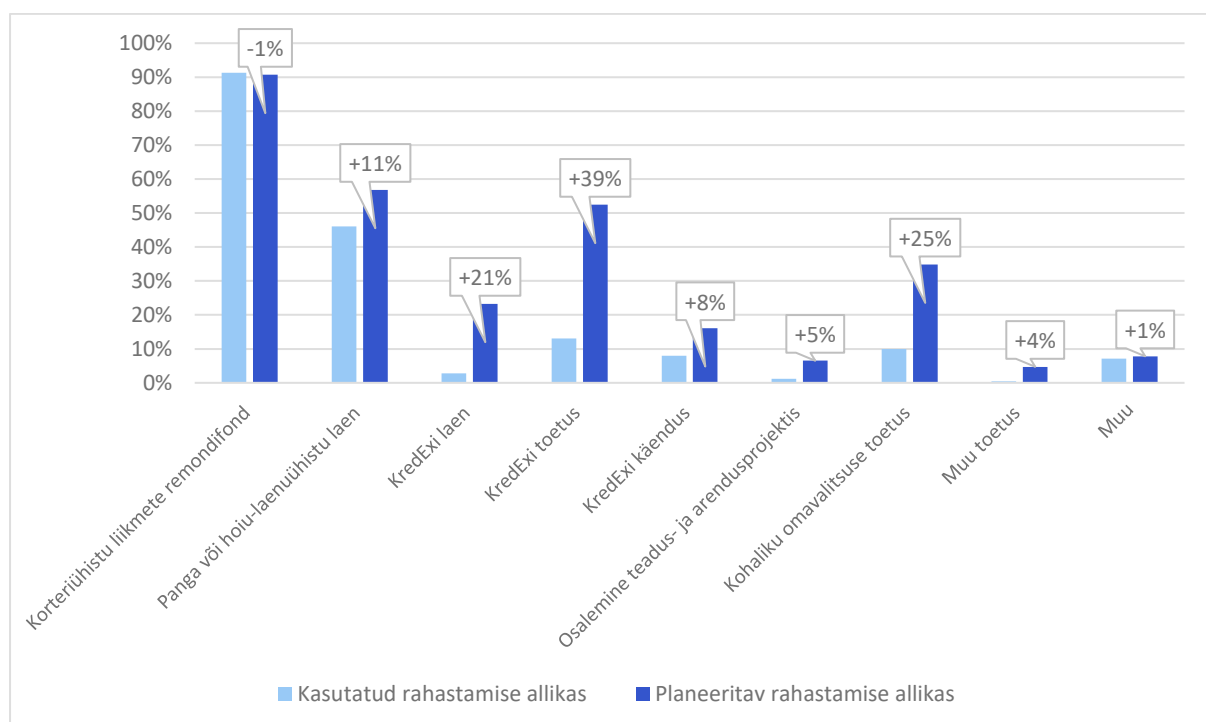
Joonis 23. Küsitluses osalenud KÜ-de planeeritavate rekonstrueerimistööde rahastamise allikad, „jah“ ja „pigem jah“ vastuste puhul, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, KÜ-de arv ja vastav %, N=614

Märkus: elanike ettemaksed/laenud, korteriomanike sihtotstarbelised maksed, katusekorruse ja pööningu pinna müük, ühispindade võõrandamine, pindade väljaüürimine, KIKi toetus, roheenergiale ülemineku rahastamisvõimalused, sponsorlus, KOVi projektitoetus „Fassaadid korda“, energiatõhususe programm.

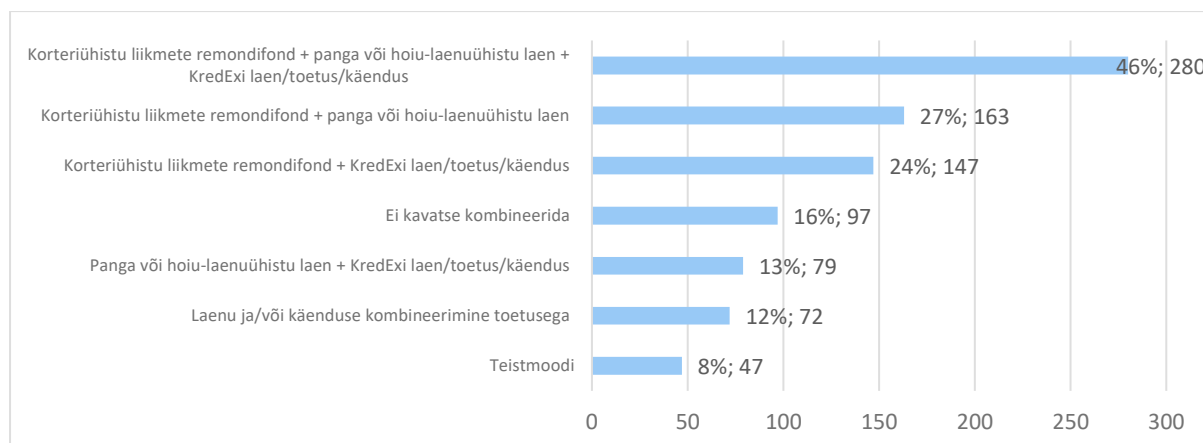
Allikas: KÜ-de küsitlus.

Joonis 24. Küsitluses osalenud KÜ-de planeeritavate rekonstrueerimistööde rahastamise allikate muutus võrreldes seniste rekonstrueerimistööde rahastamisega, „jah“ ja „pigem jah“ vastuste puhul, N=614

Allikas: KÜ-de küsitlus, tabel 47, autorite arvutused.

Joonis 25. Küsitluses osalenud KÜ-de planeeritavate rekonstrueerimistöde rahastamise allikate kombineerimine, „jah“ ja „pigem jah“ vastuste puhul, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, KÜ-de arv ja vastav %, N=614

Märkus: „teistmoodi“ all mainiti järgnevaid rahastusallikaid: joonisel olevate rahastusallikate kombineerimine (KOV-i toetusega (sh remondifond + KOV-i toetus), KÜ remondifond + liikmete lisamaksud (sihtotstarbeline kogumine), EL-i fondide toetus, miljöväärtusliku ala toetused, omavahendite kombineerimine katusekorruse müügi või pindade üürituluga, võimalusel osalemine teadus-ja/või arendusprojekti, KIK-i toetus.

Allikas: KÜ-de küsitlus.

Kohalikud omavalitsused

364. 12 KOV-i 42st küsitlusele vastanud KOV-ist ei kavatse ühtegi investeeringut elamufondi järgmise kolme aasta jooksul teha (tabel 52). Ülejäänud 30 KOV-i kavatsevad lammutada kasutusest välja langenud ja varisemis- või tuleohtlikuks muutunud hooneid ja rajatisi (16 KOV-i), rajada kavandatavate uute erasektori arenduste juurde tugitaristut (14 KOV-i), aga ka teha rekonstrueerimistöid KOV-ile kuuluvatele elamuhoonetele ja/või üürielamutele energiatõhususe suurendamiseks (14 KOV-i). KOV-id kavatsevad panustada energiatõhususe suurendamisse elamumajanduses energiatõhusate üürielamute ehitamise abil (kuus KOV-i). Seitse KOV-i teevad/planeerivad teha pilootprojekte koostöös KÜ-dega kaasaegsete ja atraktiivsete renoveerimislahenduste katsetamiseks elamuhoonetes ja/või üürielamutes.
365. Järgmise kolme aasta KOV-ide kallimad investeeringud elamumajanduses on seotud energiatõhususe suurendamisega: energiatõhusate üürielamute ehitamine, kus vastavate investeeringute mahud on eelkõige vahemikus 500 000 kuni 5 mln eurot, ning olemasolevate hoonete üürielamuteks ümberehitamine koos energiatõhususe suurendamisega (500 000 kuni 1 mln eurot). Nii väikese kui ka suure rahalise investeeringuga on rekonstrueerimistöde läbiviimisel eesmärgiks KOV-idele kuuluvate elamuhoonete ja/või üürielamute energiatõhususe suurendamine.
366. KOV-ide elamumajanduse investeeringute peamised rahastusallikad on KOV-ide enda omavahendid (maksulaekumine ja tulu teenimine) ja KredExi või RTK toetused. Panga- või hoiu-laenuühistu laenu kasutamine on samuti arvestatav rahastusallikas elamumajanduse investeeringuteks, mida KOV-id suunaksid KOV-idele kuuluvate elamuhoonete ja/või üürielamute rekonstrueerimistöde tegemisele (viis KOV-i 14st), energiatõhusate üürielamute ehitamisele (seitse KOV-i kümnest) ning tugitaristu rajamisele uute erasektori arenduste juurde (kuus KOV-i 14st).

Tabel 52. KOVide investeeringud elamufondi järgmise kolme aasta jooksul, vastamisel rahastusallikate kohta oli võimalik valida mitu valikvastust, N=42

Tegevus	KOVide arv	alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €	100 001 – 250 000 €	250 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 5 000 000 €	üle 5 000 000 €	KOV-i omavahendid (maksulaekumine ja tulu teenimine)	Panga- või hoiu-laenuühistu laen	KredExi laen ja/või käendus	KredExi või RTK toetus	KredExi intressitoetus	muu rahastusallikas	muu täpsustus
Rekonstrueerimistööd ühe või mitme elamuhoone ja/või üürielamu energiatõhususe suurendamiseks, mis KUULUB omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele	14	2	1	4	..	2	4	1	13	5	4	11	1	1	SF toetus
Rekonstrueerimistööd ühe või mitme elamuhoone ja/või üürielamu energiatõhususe suurendamiseks, mis EI KUULU omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele	2	1	...	1	1	1	SF toetus
Energiatõhusa(te) üürielamu(te) ehitamine	10	2	1	3	3	1	8	7	3	9	1	1	Euroopa Investeerimispank
Olemasoleva(te) hoone(te) üürielamu(te)ks ümberehitamine, ilma energiatõhususe suurendamiseta	1	1	1	1
Olemasoleva(te) hoone(te) üürielamu(te)ks ümberehitamine koos energiatõhususe suurendamisega	6	1	...	5	5	3	3	6	1
Omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele KUULUVAL kinnisasjal asuva(te) kasutusest välja langenud ja varisemis- või tuleohtlikuks muutunud hoone(te) ja rajatise(te) lammutamine	16	7	5	1	3	12	1	...	15	...	2	toetused, sh KIK
Omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele MITTE KUULUVAL kinnisasjal asuva(te) kasutusest välja langenud ja varisemis- või tuleohtlikuks muutunud hoone(te) ja rajatise(te) lammutamise toetamine	3	3	2	1
Tugitaristu rajamine kavandatavate uute erasektori arenduste juurde	14	...	4	4	4	2	11	6	1	9	...	3	erasektor, KIK
Pilootprojektid koostöös korteriühistutega kaasaegsete ja atraktiivsete renoveerimislahenduste katsetamiseks elamuhoonetes ja/või üürielamutes, mis EI KUULU omavalitsusele või omavalitsuse valitseva mõju all olevale üksusele	7	3	2	1	1	...	5	4	...	1	LIFE programm
Muud tööd/tegevused	4	1	2	1	4	3	...	3	...	2	toetused, SF toetused
Ei kavatse ühtegi sellist tööd	12

Märkus: „muude tööde/tegevuste“ all on muuhulgas fassaaditoetuse meetme väljatöötamine koostöös arendajaga, KOVi toetus KÜ-dele ja eramajadele.

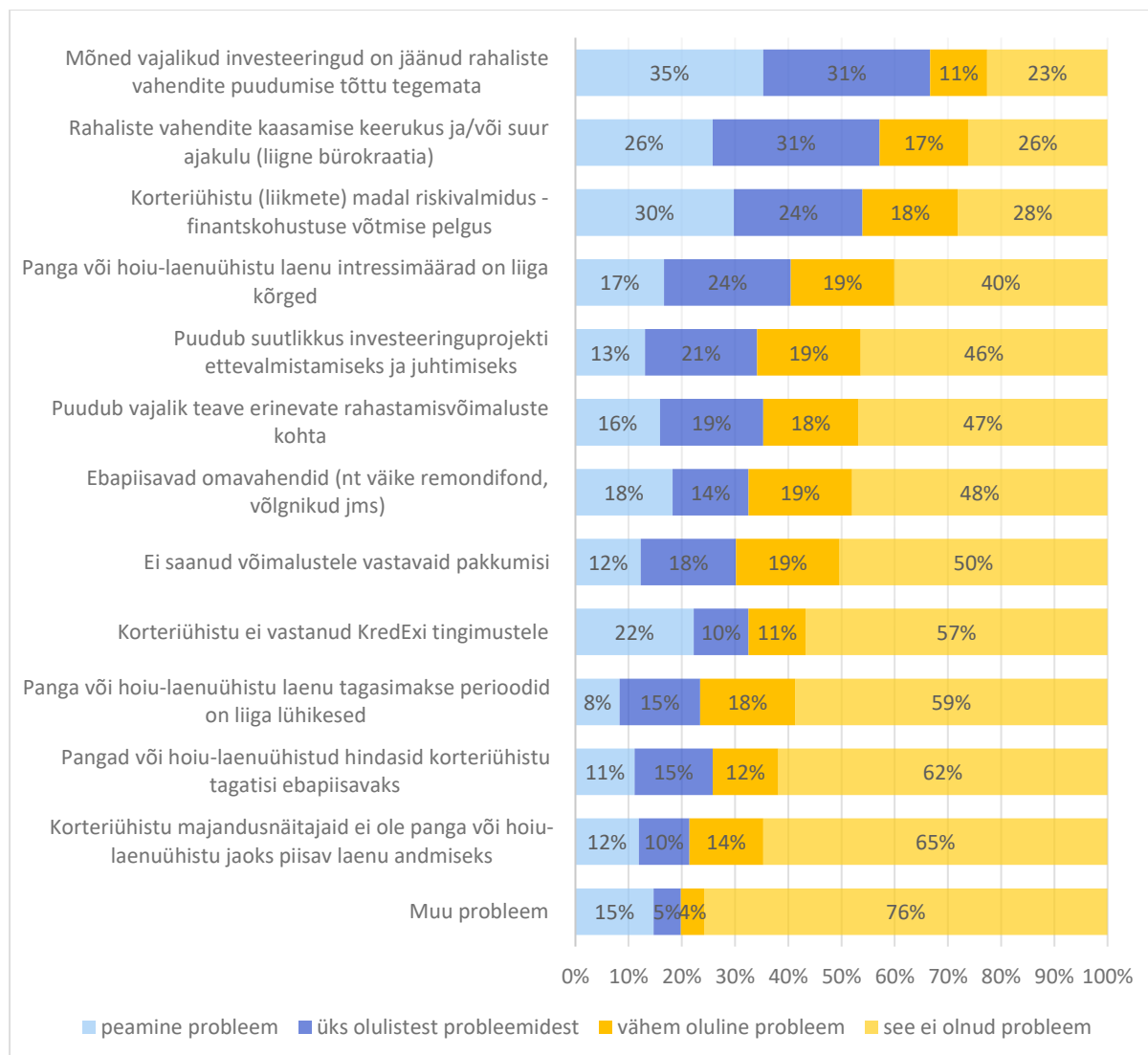
Allikas: KOVide küsitlus.

2.1.3. Turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad

Korteriühistud

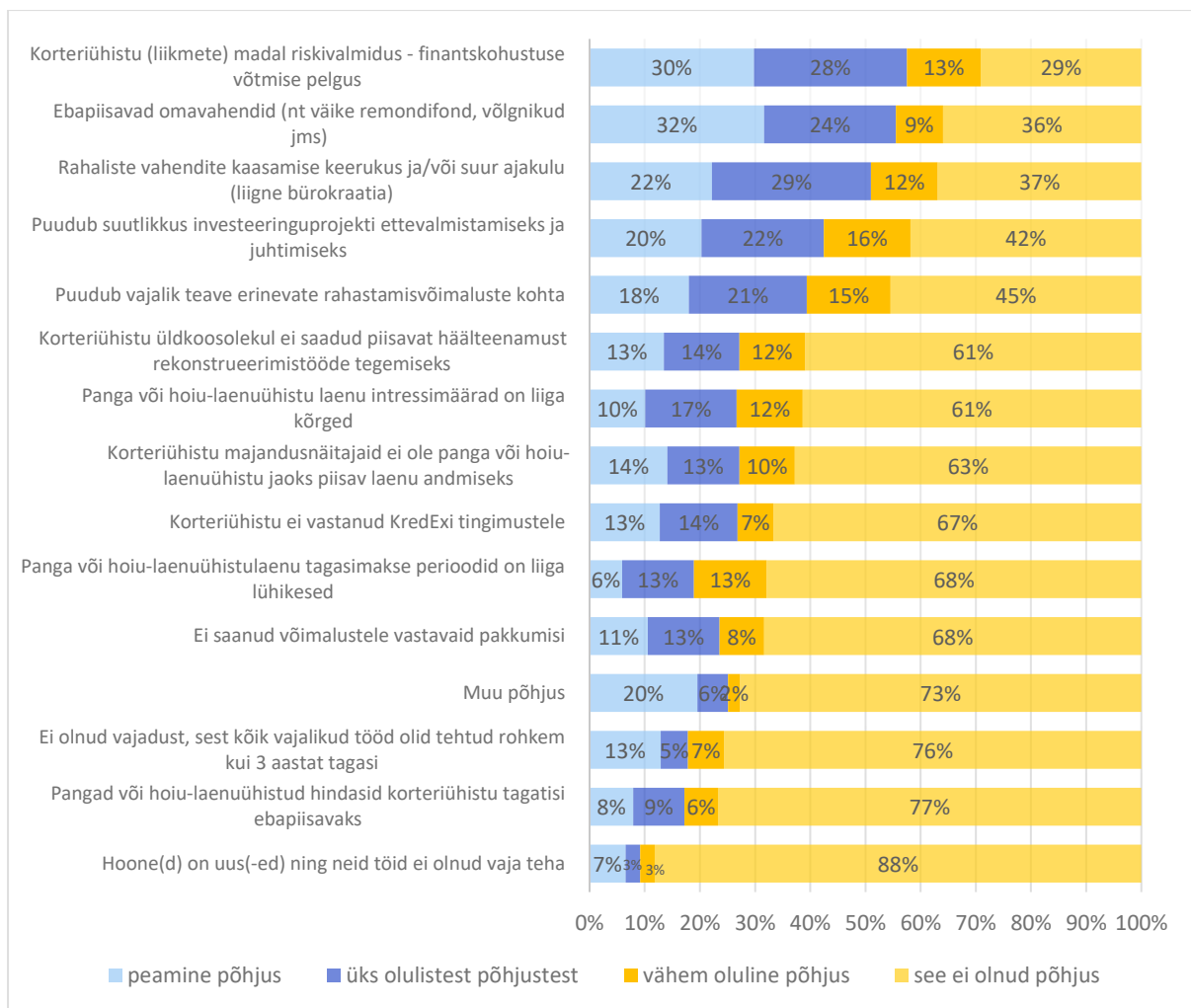
- ^{367.} Probleemid, millega KÜ-d rekonstrueerimistöde rahastamisel viimase kolme aasta jooksul kokku puutusid, on seotud rekonstrueerimistöde nii ettevalmistamise käivitamise, ettevalmistamisprotsessi kui ka rahastuse otsimisega (joonis 26). Peamised probleemid on rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia) ning KÜ liikmete madal riskivalmidus (finantskohustuse võtmise pelgus) – vähemalt pooltele KÜ-dele olid need kas peamised või ühed olulisemad probleemid. Vähemalt pooled KÜ-d, kes tegid viimase kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid, puutusid mingil määral kokku ka panga- või hoiu-laenuühistu laenu liiga kõrgete intressimääradega, investeringuprojekti ettevalmistamise ja juhtimise madala suutlikkuse ning erinevate rahastamisvõimalustega seotud teabe leidmisega, aga samuti omavahendite leidmisega ning võimalustele vastavate pakkumiste mitte saamisega. Vähemalt kolmandikule KÜ-dele olid probleemiks kõik eelhindamise läbiviijate pakutud probleemid, mis viitab probleemide mitmekesisusele KÜ-de teekonnal rekonstrueerimistöde ettevalmistamisel.
- ^{368.} KÜ-de puhul, kes ei teinud viimase kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid, tõuseb peamiseks probleemiks KÜ-de liikmete madal riskivalmidus (finantskohustuse võtmise pelgus) (joonis 27). Vähemalt pooltele KÜ-dele olid rekonstrueerimistöde mitte tegemise põhjusteks ebapiisavad omavahendid (nt väike remondifond, võlgnikud jms), rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia), investeringuprojekti ettevalmistamise ja juhtimise suutlikkuse puudumine ning vajaliku teabe puudumine erinevate rahastamisvõimaluste kohta. Finantsturuga seotud tegurid (ebapiisavad tagatised, lühike laenu tagasimakse periood, kõrged intressid ja KredExi tingimustele mitte vastamine) on rekonstrueerimistöde mitte tegemise põhjuseks vähemal määral, mis omakorda viitab sellele, et riikliku poliitika fookuses võiksid olla KÜ-de madala finantsvõimekuse kui turutõrke ületamine, rahastusvõimaluste kohta teabe jagamine ning rekonstrueerimistöde projekti ettevalmistamise ja juhtimise suutlikkuse tõstmine.
- ^{369.} Ebapiisavate tagatiste probleemiks on intervjueritute hinnangul kinnisvara madal väärtus ning selle olukorra muutmine eeldab kinnisvaraturu arendamise toetamist, sh noorte väikestesse kohtadesse kolimise toetamist. Ühe lahendusena nägid mõned intervjueritud SoMi planeeritavat toetusmeetet teenusemajade – ühes intervjuus pansionaadi tüüpi kortermajadeks nimetatud – rajamiseks Eesti kaugemate piirkondade maakondade keskuslinnades. Müües oma kinnisvara, mis laseb turule rohkem kortereid, saavad eakad inimesed kolida teenusemaja korteritesse (väike kööktuba koos vannitoa ja tualetiga), kus inimene saaks hästi kergesti ise hakkama ja kus KOVil on sotsiaalhoolekannet lihtsam korraldada.
- ^{370.} Ebapiisavate omavahendite taga on nii KÜ küsitluse kommentaaride kui ka intervjuude järgi eelkõige KÜ väiksus (korterite väikese arvu tõttu ei ole võimalik vajalikku omafinantseeringut koguda ja/või laenu teenindada), madala sissetulekuga inimestest (mh mittetöötavad, pensionärid) korteriomanikud, aga samuti KÜ liikmete soovimatus rekonstrueerimistöde vajalikkusest aru saada ning seega ka rahaliselt rohkem panustada. Väikeste KÜ-de puhul on üks lahendusi intervjuudest ja küsitluse tulemustest lähtuvalt pikema tagasimaksega laenu võimaldamine.
- ^{371.} Nii KÜ-de küsitlusest kui ka intervjuudest nähtub, et kuna KredExi finantstootetega tuleb teha terviklikku renoveerimist, mis tähendab seda, et investeeritakse hoone paljude elementide kordategemisse, siis tekkiv energiasääst ei pruugi investeringute maksumust katta ning seega tõuseb ka igakuine kommunaalkulude arve.

Joonis 26. Probleemid, millega KÜ-d rekonstrueerimistöõde rahastamisel viimase kolme aasta jooksul kokku puutusid, N=252

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 27. Põhjused, miks KÜ-d rekonstrueerimistööd viimase kolme aasta jooksul ei teinud, N=645

Märkused:

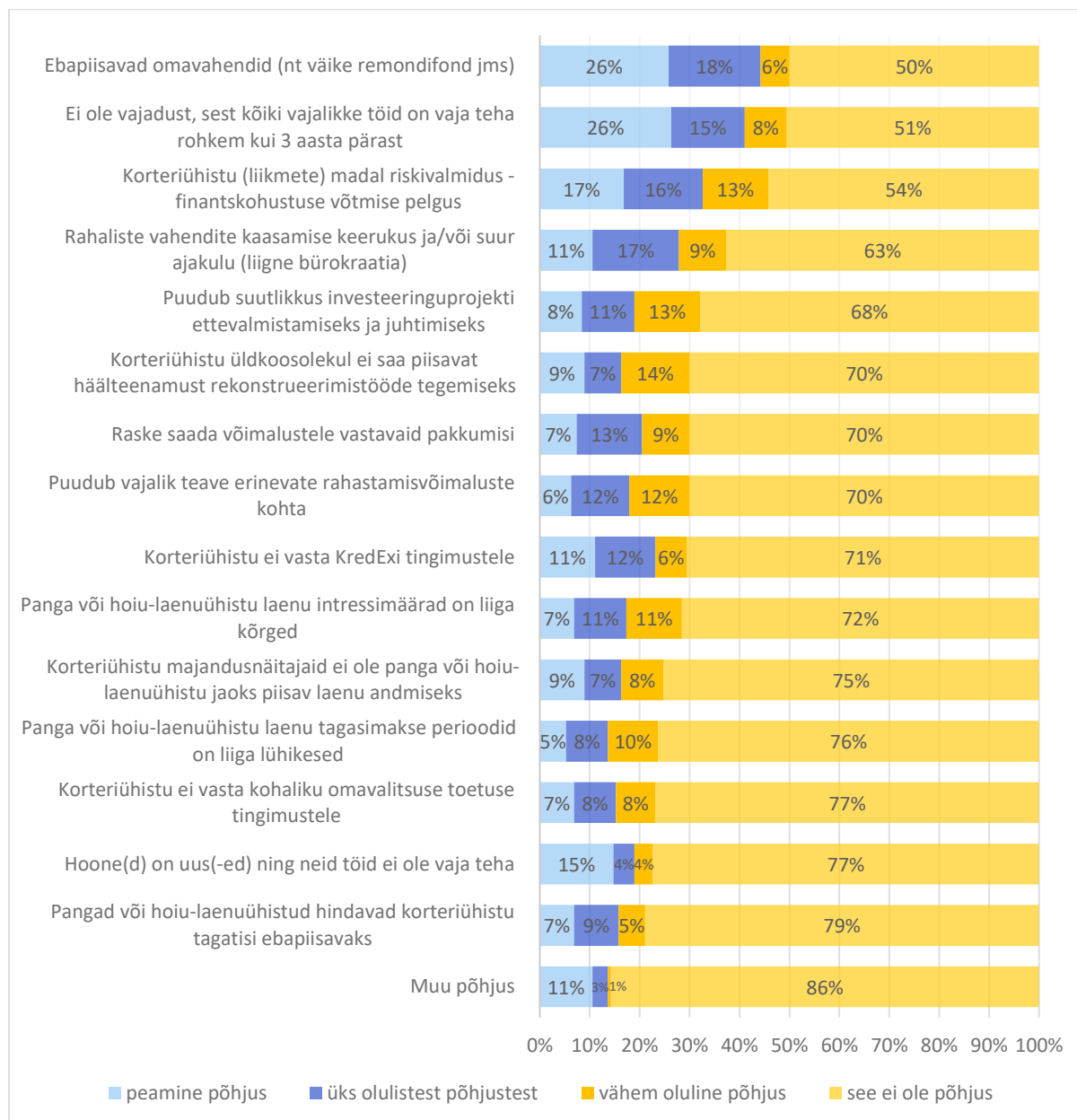
- „Muu põhjuse“ all olid mainitud muuhulgas: eelmise laenu tagasimaksmine oli pooleli, renoveerimistööde kõrge maksumus ühe korteri kohta väikeses KÜ-s, pangalaenu kättesaamatus korterite väikese arvu tõttu, inimeste väikesed sissetulekud (sh vähekindlustatud elanikud ja pensionärid), teised tööd on prioriteetsemad, välisomanikest omanikud, keda investeerimine ei huvita, puudulikud teadmised rekonstrueerimisest, KÜ juhatuse liikmete ebapõdevus, KÜ puudub või on hiljuti loodud, majaanike tahtmatus ja huvi puudus, majaanike vähene arusaam rekonstrueerimise vajalikkusest, palju tühje kortereid.
- Täiendava vabavastuse kaudu saadi kokkuvõtvalt muuhulgas järgmised põhjused: eelmine renoveerimislaen on tasumisel, ebapiisavad omavahendid, omavahendite kogumine, KÜ rahaliste vahendite ebapiisavus projekti ettevalmistamiseks, KÜ liikmete huvi puudus, võlgnikud (sh välismaalastest), tühjad korterid, KÜ kinnisvara väärtus on madal, mis ei ole panga jaoks piisav tagatis, järsult kallinenud ja vähem kättesaadavaks muutunud ehitusmaterjalid, projekti eestvedaja puudumine, projekti ettevalmistamiseks vajalike oskuste puudumine, liigne bürokratia, hiljuti moodustatud KÜ, KÜ juhatuse vahetus, maja vanus ei vasta KredExi tingimustele, madal KredExi toetuse määr Tallinnas, kui majas on pensionäridest omanikud, ehitusprojektide läbivaatamise väga pikad menetlusajad KOVis, miljööväärtuslikus piirkonnas asumine (sh soojustuse lisamine on väga keeruline või pole võimalik).

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

- ^{372.} Sarnane olukord on ka nende KÜ-dega, kes ei kavatse järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid teha (joonis 28), kus kaks suurimat takistust on KÜ ebapiisavad omavahendid ja KÜ liikmete madal riskivalmidus. Rohkem kui 30% KÜ-de puhul on probleemiks ka rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu ning investeeringuprojekti ettevalmistamise ja juhtimise suutlikkuse puudumine. KÜ küsitluse kommentaarides viidati lisaks juhatuse puudulikele teadmistele ja oskustele (sest KÜ juhatuse liikmed on eelkõige tavalised inimesed, kes ei ole ehitus- ja haldusvaldkondade eksperdid) ka juhatuse liikmete piiratud ajaressurssidele (eriti väikestes KÜ-des) rekonstrueerimistöde finantseerimise korraldamiseks ja hangete läbiviimiseks. Vajaliku teabe puudumine rahastusvõimaluste kohta on takistuseks 30%le KÜ-dest.
- ^{373.} KÜ-d pöörasid oma märkustes tähelepanu ka rekonstrueerimistöde mitte tegemise põhjusena järgmise kolme aasta jooksul muuhulgas sellele, et elanikud ei tunne rekonstrueerimistöde järele vajadust, ehitajad ja tehnilised konsultandid eelistavad korterelamute n-ö tüüpprojekte, omavahendite puuduse tõttu ei saa KÜ KOVi toetust ning kõrged küttekulud ei võimalda korteromanikel laenu võtta. KÜ küsitluse vabavastustes viidati ka KredExi toetuse tingimusele korterelamu ehitusaastale (hoone peab olema ehitatud enne 1993. aastat). Kuid leidub neid korterelamuid, mis ehitati enne seda aastat, aga kasutusluba väljastati pärast. On ka selliseid korterelamuid, mis said valmis 21. sajandil, kuid madala kvaliteediga ehitustööde tõttu vajab hoone kompleksset renoveerimist. Valideerimisseminaril pöörati tähelepanu ka sellele, et suuremates asulates on korterelamud paremini hoitud tänu paremale teenuste kättesaadavusele (mh koristusteenused, raamatupidamine, asjaajamine jne).
- ^{374.} Kokkuvõttes on renoveerimistöde tegemisega seotud peamised probleemid ebapiisavad omavahendid (nt väike remondifond jms), rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia), KÜ liikmete madal riskivalmidus (finantskohustuse võtmise pelgus), investeeringuprojekti ettevalmistamise ja juhtimise suutlikkuse puudumine ning vajaliku teabe puudumine erinevate rahastamisvõimaluste kohta.
- ^{375.} KÜ küsitluse vabavastuses viidati ka ehitushindade kallinemisele. Statistikaameti andmetel tõusis ehitushinnaindeks juba 2021. aastal võrreldes 2020. aasta keskmisega 8,3%⁹¹. Ehitushindade tõusu tõttu on rekonstrueerimistöde maksumus vähem prognoositav ning KÜ võib kas projekti ettevalmistamist peatada või ettevalmistamisprotsessi käivitamisest loobuda.

⁹¹ Statistikaamet. (21.01.2022). *Ehitushindade kasvu tõukas eelmisel aastal tagant ehitusmaterjalide hinnatõus*. <https://www.stat.ee/et/uudised/ehitushinnaindeks-iv-kvartal-2021>

Joonis 28. Põhjused, miks KÜ-d ei kavatse järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid teha, N=190

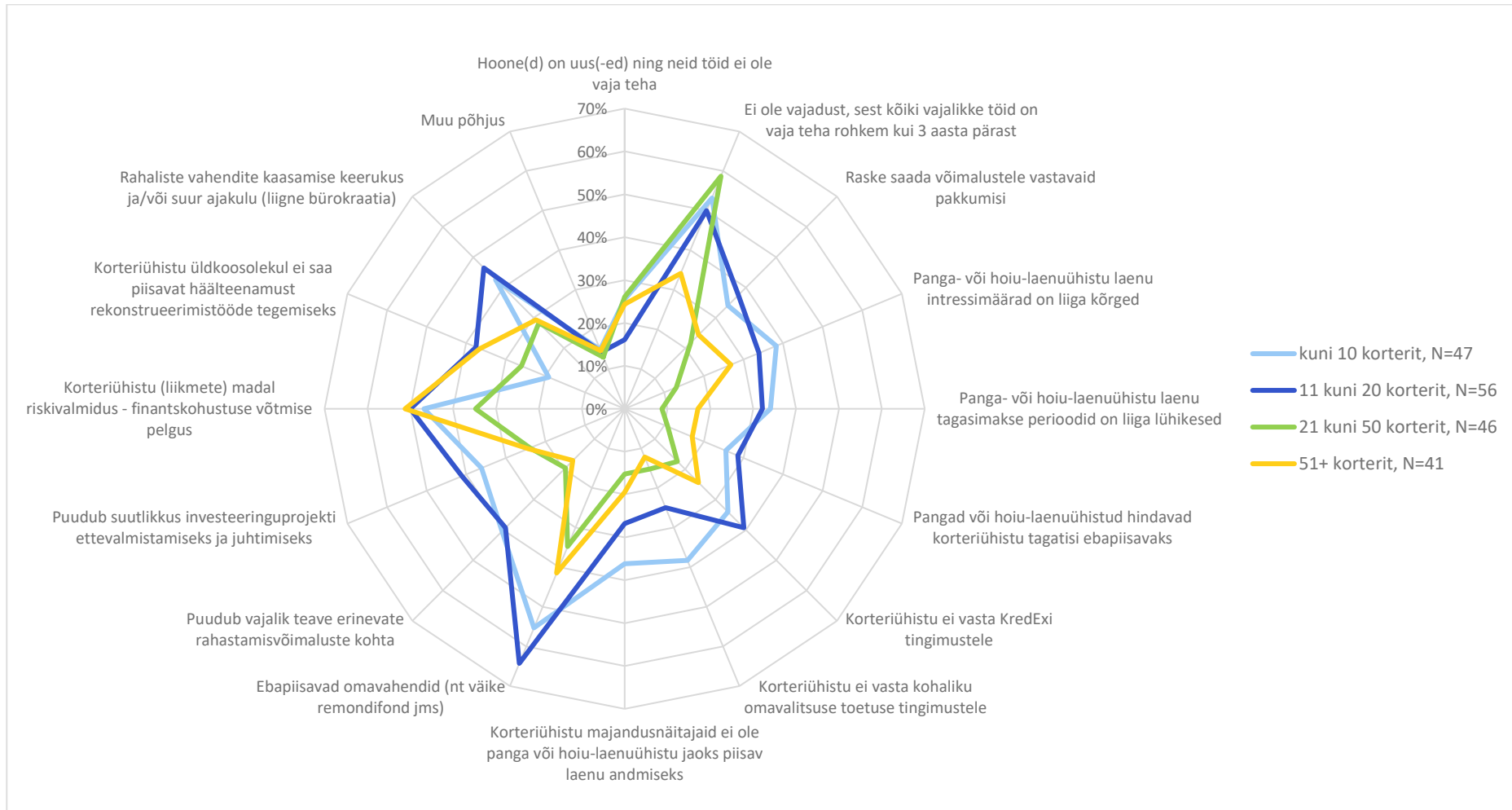

Märkus: „muude põhjustena“ olid mainitud muuhulgas KÜ-l on pikaajalised kohustused, sh millega ei saanud kõiki töid teha, tehakse muid prioriteetsemaid töid (nt veetorstiku väljavahetamine), pangad ei anna väikesele KÜ-le laenu, muinsuskaitse tingimused, renoveerimistööd käivad küsitluses osalemise ajal, pensionäridest elanikud, välisriikide kodanike võlgnevus, investeering ei tasu rahaliselt ära.

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

- ^{376.} Joonisel 29 on näha, et KÜ-de jaoks, kus on korterite arv kuni 20, on toodud põhjused probleemiks suuremal määral kui KÜ-de jaoks, kus on korterite arv 21 ja rohkem, eriti omavahendite ebapiisavuse puhul. Kui rühmitada küsitlusele vastanud KÜ-d korterite hulga detšiilide kaupa (ehk kümneks rühmaks, et võrreldavad rühmad oleksid võrdse suurusega) ning arvutada probleemide intensiivsusele antud hinnangute omistatud väärtuste keskmised korterite arvude lõikes („peamine põhjus“ – 3, „üks olulistest põhjustest“ – 2, „vähem oluline põhjus“ – 1, „see ei olnud põhjus“ – 0), siis selgub, et suurimal määral puutuvad probleemidega kokku 9 kuni 11 korteriga KÜ-d, kes ei teinud viimase kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid ja/või ei kavatse järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid teha (joonis 30). Probleemide tõsidusaste nende KÜ-de puhul on väiksem 25+ korteritega KÜ-del võrreldes KÜ-dega, kus on kuni 24 korterit (kaasa arvatud, joonis 30). Seega võib järeldada, et **väiksema korterite arvuga KÜ-d puutuvad investeringuvajaduse rahastamisel suuremal määral probleemidega kokku**. Nii küsitluse tulemusi kui ka intervjuudest saadud sisendit arvestades võib väita, et **need probleemid on suuremad KÜ-del, kus on umbes kuni 24 korterit (kaasa arvatud)**.
- ^{377.} Probleemide ulatus, millega KÜ-d rekonstrueerimistöode planeerimisel ja rahastamisel kokku puutuvad, erineb piirkonniti. Analüüsis toome maakondadest esile üksikud, sest KÜ-de arv paljudes maakondades ei ole kvantitatiivseks analüüsiks kõikide maakondade lõikes piisav. Piirkondlike erinevuste tuvastamiseks analüüsime probleeme, millega KÜ-d rekonstrueerimistöode rahastamisel viimase kolme aasta jooksul kokku puutusid (joonis 31); põhjusi, miks KÜ-d ei teinud viimase kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid (joonis 32), ning miks KÜ-d ei kavatse järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid teha (joonis 33). Kolme joonise analüüsist selgub, et **Harju ja Tartu maakonna KÜ-d puutuvad teiste piirkondadega võrreldes probleemidega vähem kokku. Ida-Virumaa on just see piirkond, kus KÜ-del on kõige rohkem probleeme**. Intervjuud kinnitavad Harjumaa ja Tartumaa eristumist teistest piirkondadest, ning eriti Ida-Virumaa eristumist, **kus põhilisteks takistusteks on ebapiisavad omavahendid ja KÜ liikmete madal riskivalmidus**.

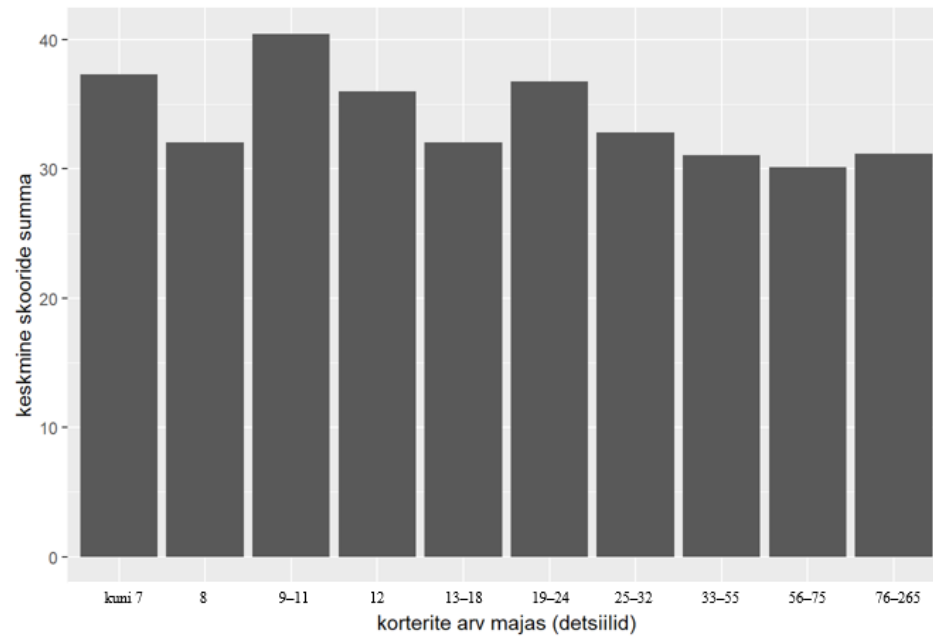
Joonis 29. Põhjused, miks KÜ-d ei kavatse järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistööd teha, KÜ-de korterite arvude lõikes (KÜ-d, kelle jaoks on vastav põhjus probleemiks sõltumata põhjuse olulisusest), N=190

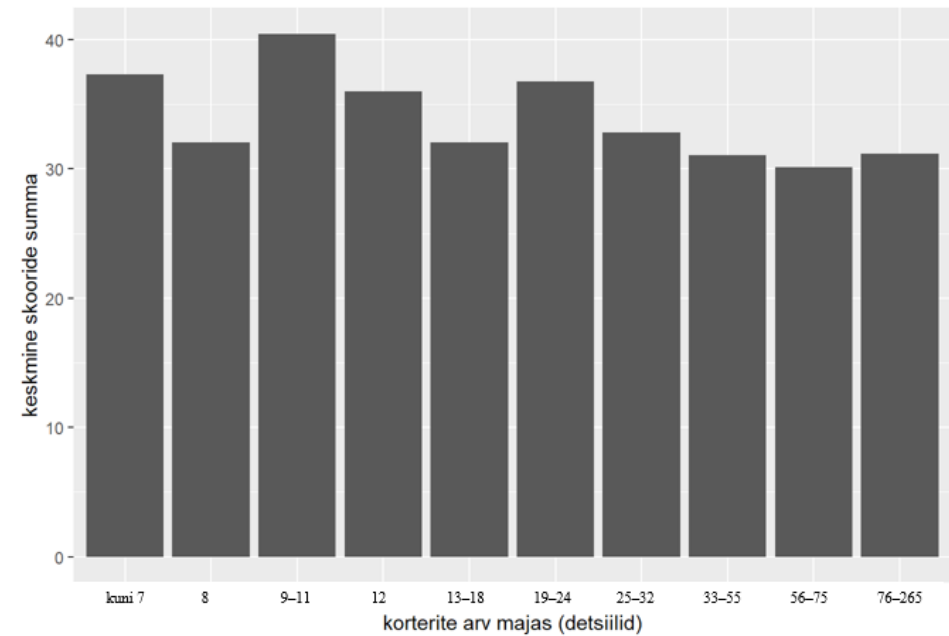
Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 30. Probleemide tõsidusaste rekonstrueerimistöde rahastamisel

KÜ-d, kes ei teostanud rekonstrueerimistöid viimase kolme aasta jooksul (N=252)

KÜ-d, kes ei kavatsenud teostada rekonstrueerimistöid järgmise kolme aasta jooksul (N=190)

Märkus: probleemide intensiivsusele antud hinnangutele omistatud väärtused: „peamine põhjus“ – 3, „üks olulistest põhjustest“ – 2, „vähem oluline põhjus“ – 1, „see ei olnud põhjus“ – 0.

Allikas: KÜ-de küsitlus, joonis 27, joonis 28, autorite arvutused.

Joonis 31. Probleemid, millega KÜ-d puutusid rekonstrueerimistööde rahastamisel viimase kolme aasta jooksul kokku piirkondade lõikes (KÜd, kelle jaoks on vastav põhjus probleemiks sõltumata põhjuse olulisusest), N=252

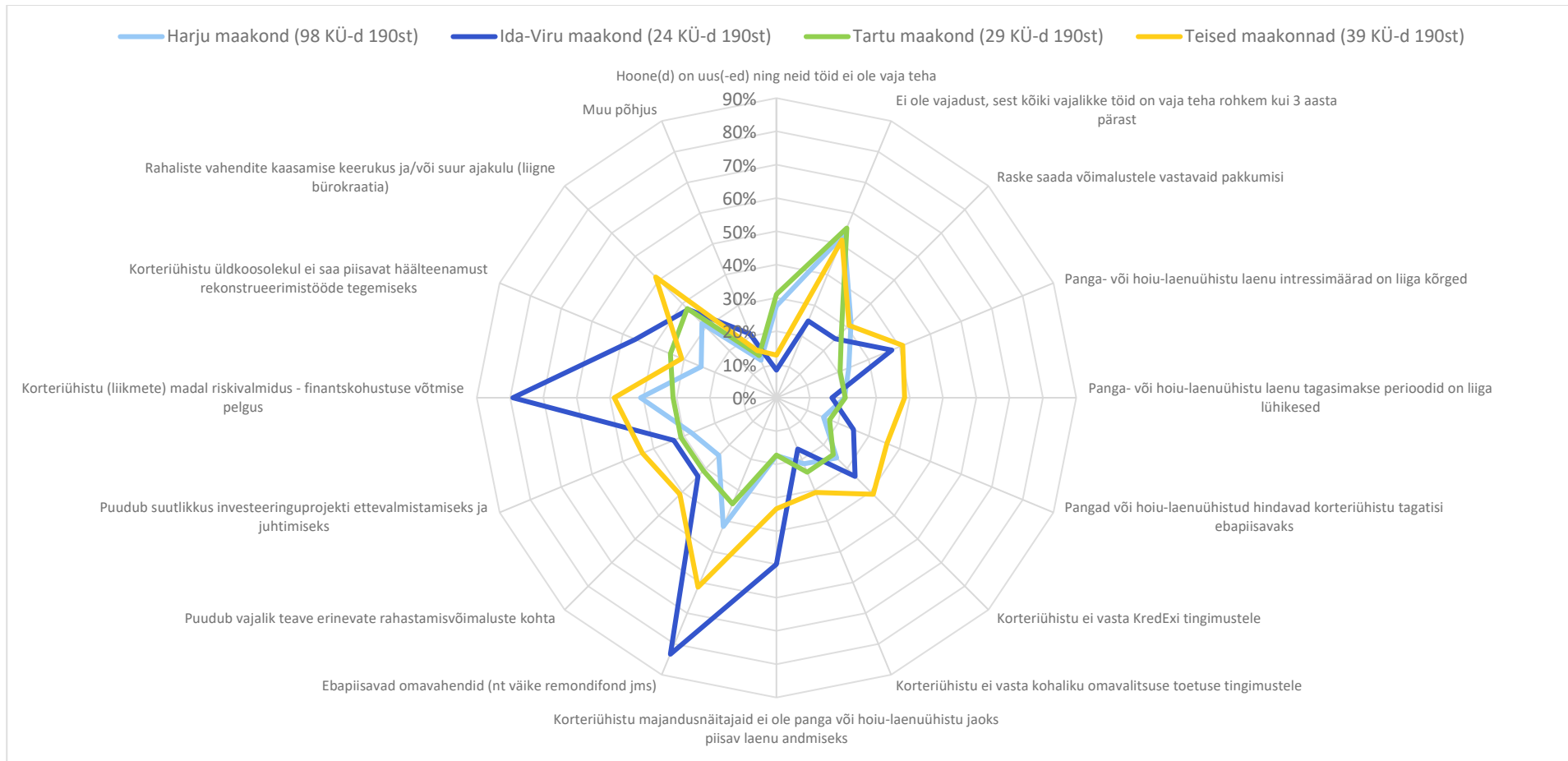
Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 32. Põhjused, miks KÜ-d ei teinud viimase kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid piirkondade lõikes (KÜd, kelle jaoks on vastav põhjus probleemiks sõltumata põhjuse olulisusest), N=645

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 33. Põhjused, miks KÜ-d ei kavatse järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid teha, piirkondade lõikes (KÜd, kelle jaoks on vastav põhjus probleemiks sõltumata põhjuse olulisusest), N=190

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

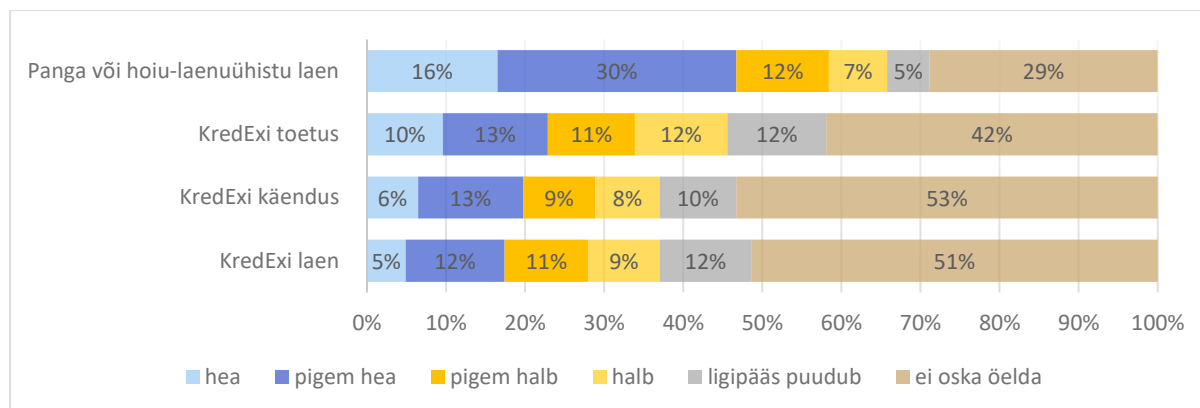
378. Kokkuvõtvalt hindavad vähem kui pooled küsitluses osalenud KÜ-d (46%) ligipääsu panga- ja/või hoiu-laenuühistu laenule heaks või pigem heaks ning KredExi kolmele teenusele oluliselt vähem heaks – kuni 23% KÜ-dest (joonis 34). Paljud küsitlusele vastanud KÜ-d andsid madala hinnangu või ei saanud anda hinnangut ligipääsule rahalistele vahenditele (näiteks 29% panga- või hoiu-laenuühistu puhul), mis muuhulgas viitab eespool käsitletud takistustele, millega KÜ-d kokku puutuvad ning kohati ei suuda neid rekonstrueerimistööde ettevalmistamise alustamiseks ületada.
379. Kui analüüsida KÜ-de hinnanguid ligipääsule rahalistele vahenditele piirkondade lõikes (joonis 35), selgub, et **Harjumaal ja Tartumaal KÜ-del on parem ligipääs panga- või hoiu-laenuühistu laenudele võrreldes teiste piirkondadega** (vastavalt 55% ja 45% võrreldes teiste piirkondade näitajatega 42% ja 37%). KredExi toodete puhul on Harjumaal KÜ-de hinnang aga üks madalamatest. **Madalaim hinnang on Lääne-Eesti KÜ-del (KredExi kolme toote puhul) ning Ida-Virumaa KÜ-del (kolme rahalise vahendi puhul: panga- või hoiu-laenuühistu laen, KredExi laen ja käendus)**. Selline piirkondlik eristumine kinnitab eespool toodud analüüsi selle kohta, kuidas KÜ-d erinevad probleemide poolest, millega need renoveerimistööde planeerimisel ja rahastamisel kokku puutuvad.
380. Kui võrrelda põhjust, miks KÜ-d ei kavatse järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid teha, kõikide vastavate KÜ-de ja miljöövärtuslikus piirkonnas asuvate KÜ-de vahel (joonis 36), ilmneb, et viimaste jaoks on arvestatavalt suuremateks takistusteks rekonstrueerimistööde tegemiseks võimalustele vastavate pakkumuste saamise raskus, KÜ majandusnäitajate ebapiisavus panga- või hoiu-laenuühistu laenu saamiseks, KredExi tingimustele mitte vastamine ning ebapiisavad omavahendid. Ühelt poolt tuleb nendesse järeldustesse suhtuda teatud ettevaatlikkusega, sest vastavate miljöövärtuslikus piirkonnas asuvate KÜ-de arv, kes küsitluse kaudu oma vastuseid edastas, on ainult 35. Teiselt poolt kinnitasid intervjuud **mitte ainult miljöövärtuslikus piirkonnas, aga ka muinsuskaitsealal asuvate üksikelanute ja kortermajade ning kultuurimälestiseks tunnistatud üksikelanute ja korterelanute suhteliselt suuremaid takistusi renoveerimistööde rahastamisel ehituslike ja muinsuskaitse piirangute tõttu, eriti väikeste KÜ-de ja/või väljaspool suurt linna asuvate KÜ-de puhul**. Vähemalt pikema laenu tagasimaksmise periood nendele elanutele on intervjuuandjate hinnangul üks võimalikest lahendustest lisaks kõrgemale KredExi toetuse määrale. Rahalist katet ehituslikest ja muinsuskaitse piirangutest lähtuvalt tööd maksumuse vahele ei saa oodata üksnes muinsuskaitse valdkonnast, mis vastavalt 2021. aastal valminud kultuuripoliitika lõpphindamise tulemustele⁹² ei suuda mälestiste säilitamist alarahastatuse tõttu tagada.
381. Valideerimiseminaril oldi lahkavamusel kultuurimälestise staatuse ja miljöövärtuslikul alal paiknemise mõju osas rekonstrueerimistööde maksumusele. Ühelt poolt väideti, et tehniliselt ei ole vahet, kas hoone on kultuurimälestis või mitte, kuid teiselt poolt seavad kitsendused kindlaid nõudeid (nt ei ole võimalik kasutada puitakende asemel plastikaknaid, kui inimene ei väärtusta autentsust ja/või tal ei ole selleks piisavaid rahalisi vahendeid) ning eritingimused suurendavad täiendavate tööd tõttu kulusid (nt konserveerimine ja vastav projekt jne)⁹³.

⁹² Michelson, A., Nuiamäe, M., Kendrali, E., Ester, J., Murasov, M., Haaristo, H.-S., Mägi, E., Siimsen, I. (2021). *Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020 lõpphindamine*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

⁹³ Suurematest kuludest kultuurimälestiste renoveerimise puhul vt nt: Yung, E. H. K., & Chan, E. H. W. (2012). Implementation challenges to the adaptive reuse of heritage buildings: Towards the goals of sustainable, low carbon cities. In *Habitat International* (Vol. 36, Issue 3, pp. 352–361). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2011.11.001>

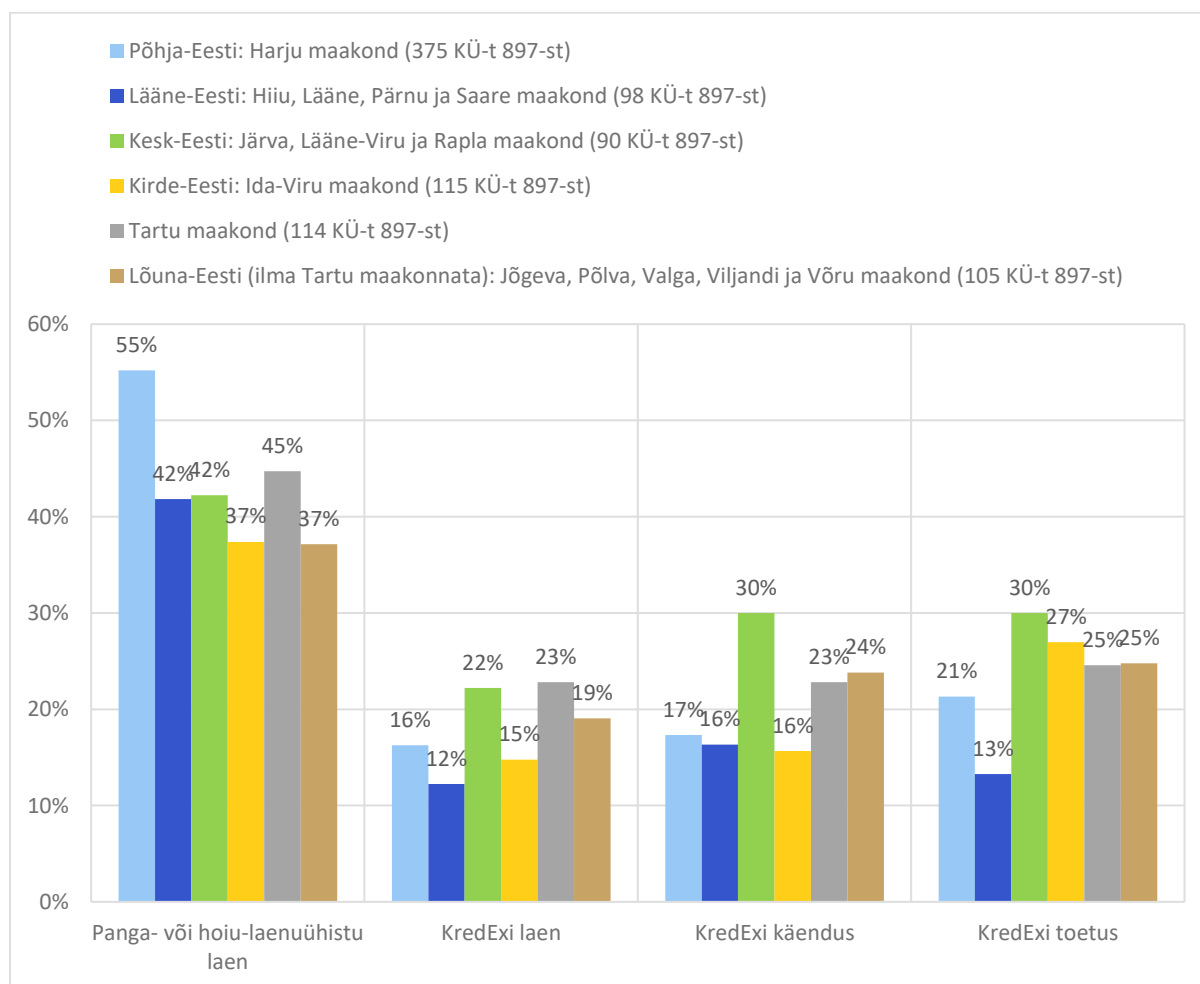
Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Joonis 34. KÜ-de hinnang ligipääsule rahalistele vahenditele elamumajanduse valdkonnas, N=897

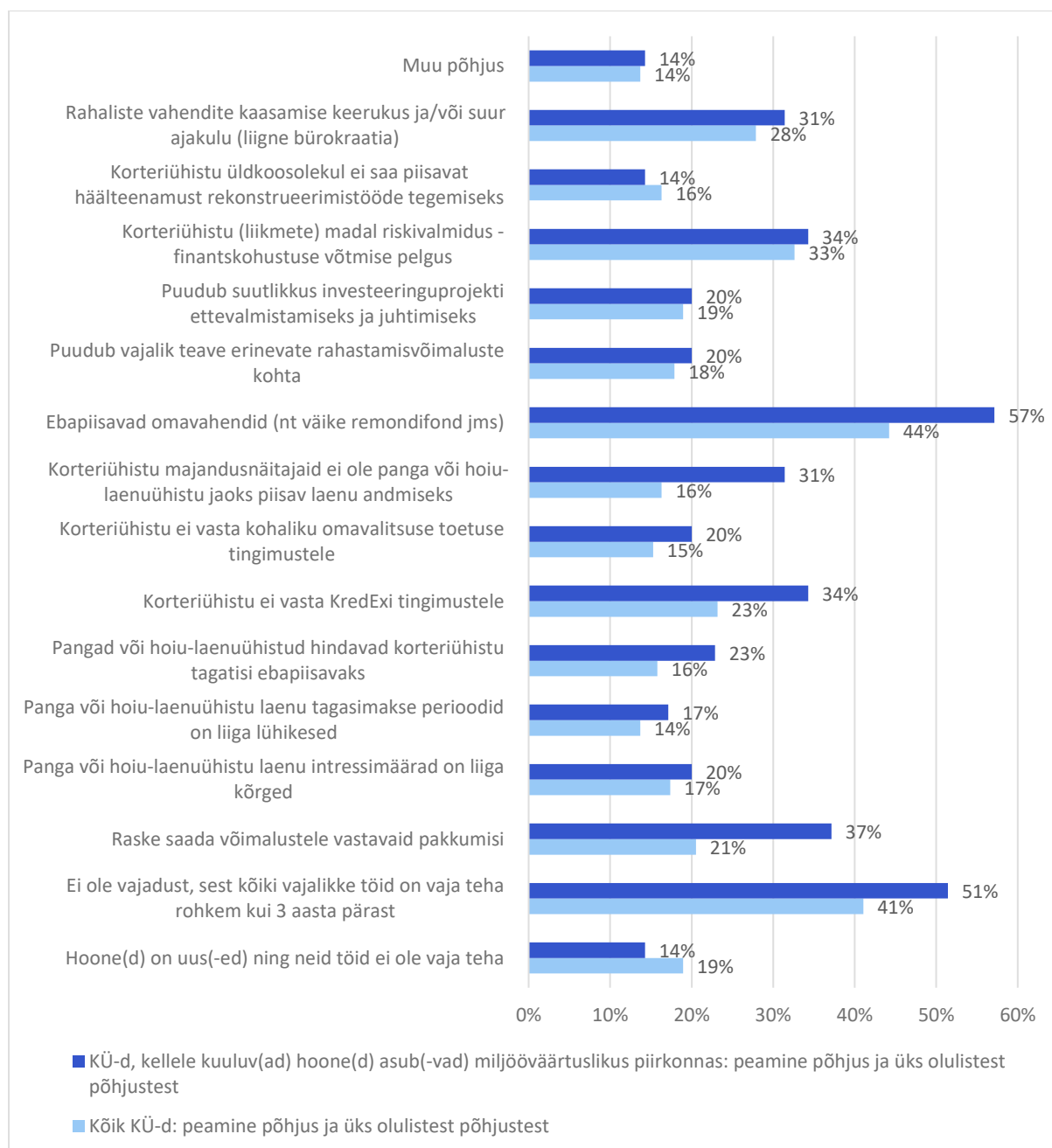
Allikas: KÜ-de küsitlus.

Joonis 35. KÜ-de hinnang ligipääsule rahalistele vahenditele elamumajanduse valdkonnas, piirkondade lõikes, N=897

Allikas: KÜ-de küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 36. Põhjused, mis KÜ-d ei katse järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistööid teha: kõik KÜd (N=190) ja KÜ-d, kellele kuuluv(ad) hoone(d) asub/asuvad miljöövärtuslikus piirkonnas (N=35), „peamine põhjus“ ja „üks olulistest põhjustest“ summeeritud näitajate alusel

Allikas: KÜ-de küsitlus.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

382. Elamumajanduse valdkonna turutõrked on kokkuvõtvalt esitatud tabelis 53 ning need sisaldavad nii KÜ-de küsitluse kui ka intervjuude analüüsi.

Tabel 53. Elamumajanduse valdkonna rahalised ja mitterahalised turutõrked KÜ-de jaoks

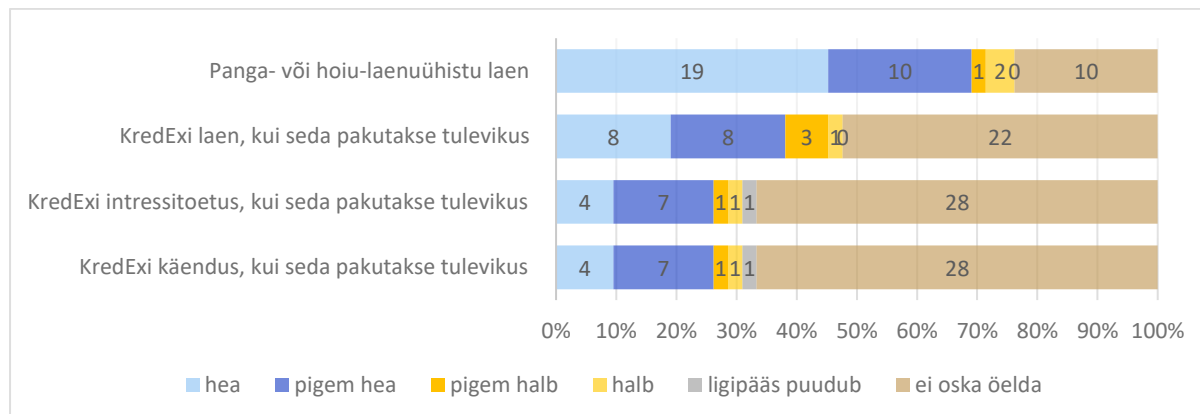
Rahalised turutõrked	Mitterahalised turutõrked
<ul style="list-style-type: none"> KÜ ebapiisavad omavahendid omafinantseeringu katmiseks ja laenu teenendamiseks eelkõige KÜ liikmete madala sissetuleku, huvipuuduse, tühjalt seisvate korterite ja välisomanikest korteriomanike tõttu KÜ liikmete madal riskivalmidus finantskohustuse võtmiseks KÜ kinnisvara madal väärtus (sõltuvalt KÜ asukohast) ehk tagatiste ebapiisavus Kõrgem tööde maksumus ühe ruutmeetri kohta KÜ väikese korterite arvu ja/või miljööväärtuslikus piirkonnas / muinsuskaitsealal asumise ja/või kultuurimälestise staatuse tõttu Panga- või hoiu-laenuühistu laenu kõrged intressimäärad KÜ-de hinnangul Rekonstrueerimistöde suurenenud maksumus ehitushindade tõusu tõttu Tekkiv energiasääst ei pruugi katta investeringute maksumust 	<ul style="list-style-type: none"> Investeeringuprojekti ettevalmistamise ja juhtimise suutlikkuse puudumine ning piiratud ajaline ressurss KÜ juhataste poolt Vajaliku rahastamisvõimalustealase teabe puudumine Rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu KÜ üldkoosolekul ei saa piisavat häälteenamust rekonstrueerimistöde tegemiseks Raske saada võimalustele vastavaid pakkumisi, eriti kui korterelamu ei ole nn tüüpprojekt

Allikas: autorite koostatud.

Kohalikud omavalitsused

383. **29 KOVi 42st küsitluses osalenud KOVist (69%) hindasid ligipääsu panga- või hoiu-laenuühistu laenule heaks või pigem heaks** (joonis 37). Juhul kui KredEx pakuks KOVidele tulevikus elamumajanduses finantstooteid (laenu, intressitoetust või käendust), oleks vähem kui poolte KOVide hinnangul neil sellele ligipääs ning teised KOVid ei osanud praegu puuduvatele finantstootedele hinnangut anda.

Joonis 37. KOVide hinnang ligipääsule rahalistele vahenditele, N=42

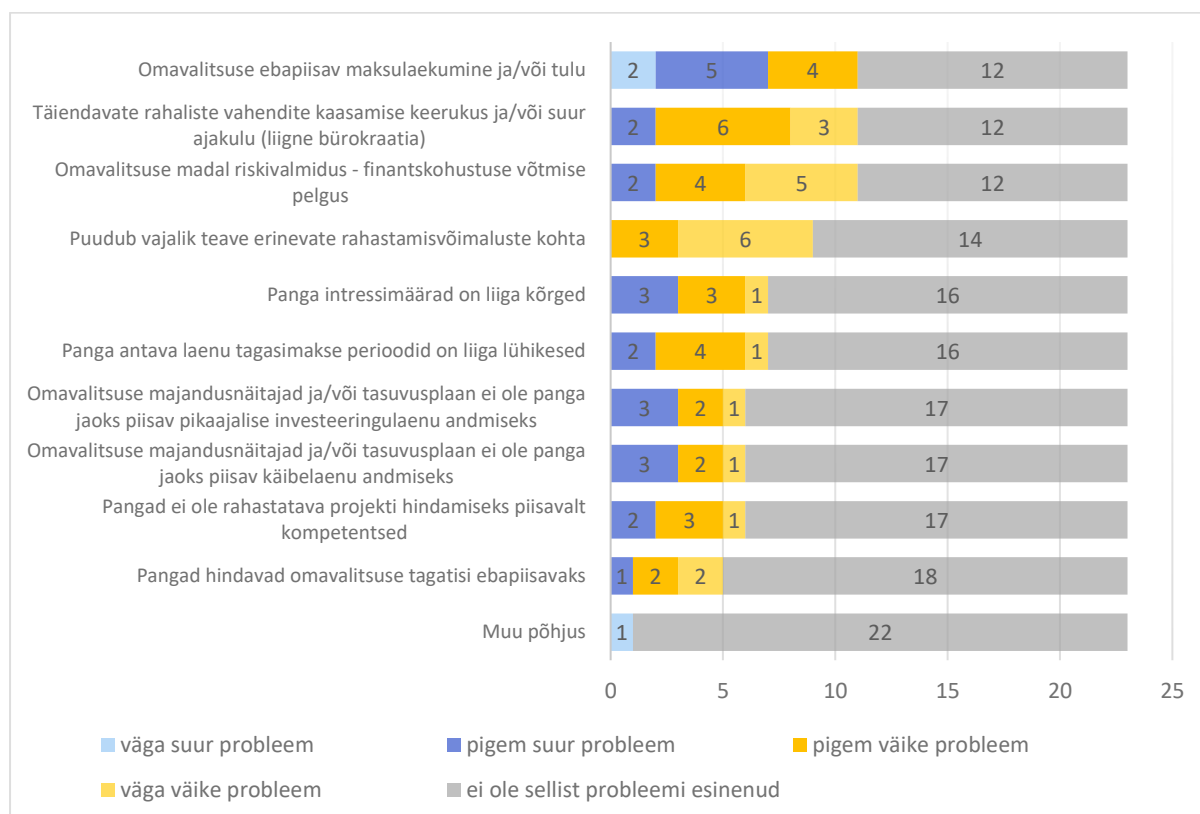

Allikas: KOVide küsitlus.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

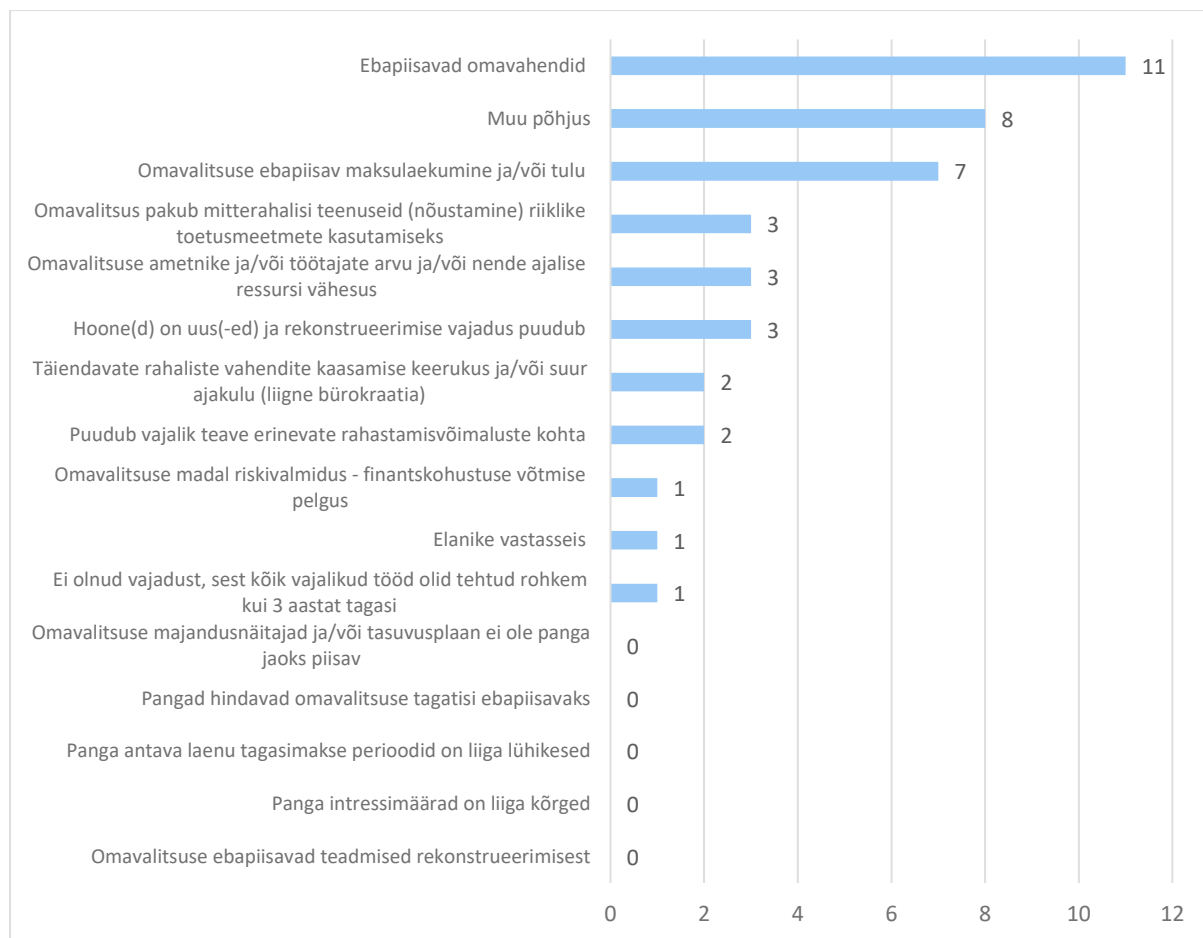
384. Peamine probleem, millega KOVid viimase kolme aasta jooksul rahastamisvajaduste katmisel elamumajanduses kokku puutusid, on KOVi ebapiisav maksulaekumine ja/või tulu (joonis 38), mis on arvestatavaks probleemiks ainult seitsmele KOVile 23st. Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu ning madal riskivalmidus on olnud probleemiks 11 KOVile. Joonisel 38 **toodud probleemid on kokkuvõtvalt enamikule KOVidele kas väike probleem või ei ole seda üldse**. KOVide ebapiisavad omavahendid ja KOVi maksulaekumine ja/või tulu on ka peamine põhjus, miks KOVid ei rahastanud viimase kolme aasta jooksul tegevusi elamumajanduses (joonis 39).

Joonis 38. Probleemid, millega KOVid rahastamisvajaduste katmisel elamumajanduses viimase kolme aasta jooksul kokku puutusid, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=23

Allikas: KOVide küsitlus.

Joonis 39. Põhjused, miks KOV ei rahastanud tegevusi elamumajanduses viimase kolme aasta jooksul, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=19

Märkus: „muuks põhjuseks“ on see, et KOVil on teised prioriteedid / elamumajandus ei ole KOVi eelarvestrateegia prioriteet, KOV ei ole terve hoone omanik ega saa eraomandis olevat elamut rekonstrueerida, KÜ-d taotlevad riigilt või finantsasutustelt eraldiseisvalt vahendeid, KOVil ei ole elamuid, KOVile kuulub elamufondi minimaalselt ja need pinnad (ka hooned tervikuna) on korras, amortiseerunud hoonet ei ole mõistlik rekonstrueerida.

Allikas: KOVide küsitlus.

385. KOVid on küsitluse kommentaarides ja intervjuudes toonud välja teisi põhjusi, miks nad ei teinud elamumajanduse valdkonnas investeeringuid. Nende hulka kuuluvad muuhulgas elamute puudumine KOVi 100%ses omandis, teiste eluvaldkondade prioriseerimine investeeringuteks, pikaajaliste finantskohustuste võtmist välistav tulubaasi vähenemine, elanike arvu vähenemine, korterelamute tühjenemine ning kiiresti tõusnud ehitushinnad.
386. Intervjuudest selgus, et KOVid seavad investeeringute planeerimisel prioriteete, lähtudes ka netovõlakooormuse ülempiirist vastavalt kohaliku omaavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadusele⁹⁴.

⁹⁴ Kohaliku omaavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus. RT I 2010, 72, 543. RT I, 17.12.2020, 6.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

2020. aasta seisuga oli ainult kahel KOVil netovõlakoormus suurem kui 60% (Setomaa vald ja Türi vald), kuid rohkem kui 50% oli kokku 12 KOVil ning rohkem kui 30% oli 35 KOVil kõikidest 79 KOVist⁹⁵.

³⁸⁷. Elamumajanduse valdkonna turutõrked KOVide kohta on kokkuvõtvalt esitatud tabelis 54 ning need sisaldavad nii KOVide küsitluse kui ka intervjuude analüüsi.

Tabel 54. Elamumajanduse valdkonna rahalised ja mitterahalised turutõrked KOVide jaoks

Rahalised turutõrked	Mitterahalised turutõrked
<ul style="list-style-type: none">• Ebapiisavad omavahendid ja KOVi maksulaekumine ja/või tulu, mh pikaajaliste finantskohustuste võtmist välistava tulubaasi vähenemise, elanike arvu vähenemise tõttu, mistõttu investeringuid suunatakse prioriteetsematesse valdkondadesse• Netovõlakoormuse piirmäär• Madal finantskohustuste võtmise riskivalmidus• Ehitustööde kõrgem maksumus kiiresti tõusnud ehitushindade tõttu	<ul style="list-style-type: none">• Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu• Huvipuudus• Teised prioriteedid (kõigepealt investeringud üldhariduskoolidesse ja koolieelsetesse lasteasutustesse)

Allikas: autorite koostatud.

³⁸⁸. Kuna KOVide ligipääs panga- või hoiu-laenuühistu laenule hinnati heaks või pigem heaks (29 KOVil 42-st küsitluses osalenud KOVist ehk 69% hindasid ligipääsu panga- või hoiu-laenuühistu laenule heaks või pigem heaks ja ainult kolmele KOVile on see pigem halb või halb), enamik KOVid ei puutu probleemidega rahastamisvajaduste katmisel elamumajanduses kokku või on see kokkupuude vähene, investeringute planeerimisel seavad KOVid prioriteete lähtudes ka netovõlakoormuse ülempiirist ja tähtsustavad teisi eluvaldkondi, siis **ei ole laenu ja käenduse pakkumine KOVidele meie hinnangul praeguse elamumajanduse poliitika kontekstis vajalik, kui laenu või käenduse taotleja oleks KOV ise.**

2.2. Välisriikide kogemus

³⁸⁹. Välisriiklike rahastamisvahendite analüüsimiseks valiti tellija ja töö teostaja kokkuleppel välja Poola ja Hollandi elamumajanduse valdkonna kogemused. Elamumajanduse valdkonnas käsitletakse Poola riigi omanduses oleva panga Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) poolt hallatavaid rahastamisvahendeid (valdav osa olulisematest elamumajanduse finantsinstrumentidest) ning Hollandi kontekstis käsitletakse Riiklikku Soojusfondi (Nationaal Warmtefonds) ja Limburgi Energia Fondi.

³⁹⁰. Kõigi nimetatud asutuste puhul võib leida sarnasusi KredExiga, kuivõrd nende kõigi eesmärk on tegeleda riigi elamumajanduse energiatõhususe turutõrgetega seotud finantseerimisvõimalustega. Holland valiti võrdlusriigiks, kuna see paistab leidliku ELi struktuurivahendite rakendamisega silma ning seal esinevad turutõrked sarnanevad suuresti Eestis esinevatega. Poola valiti, kuna riigis on pikaajaline kogemus elamumajanduse rahastamisvahendite rakendamisega ning nende turutõrked ja energiatõhususe renoveerimise vajadused sarnanevad Eesti omadega.

⁹⁵ Statistikaamet. RR306: KOHALIKE OMAVALITSUSTE NETOVÕLAKOORMUS, 31. DETSEMBER | Näitaja, Piirkond/Haldusüksus ning Aasta.

391. Käesolevas peatükis on välja toodud ülevaade eespool nimetatud välisriikides pakutavatest finantsinstrumentidest elamumajanduse valdkonnas. Järgnevas alapeatükis on kirjeldatud välisriikide elamumajanduse turutõrkeid ja finantsinstrumentide hetkeolukorda. Põhjalikum välisriikide kogemuste ülevaade riigiti rakendatavatest finantsinstrumentidest on leitav töö lisast (lisa 6). Järgnev ülevaade välisriikide finantsinstrumentidest sisaldab ka võrdlust KredExi finantsinstrumentidega elamumajanduse valdkonnas.

2.2.1. Välisriikide elamumajanduse turutõrked ja finantsinstrumentide hetkeolukord

392. Hollandis ja Poolas on finantsinstrumente elamumajanduse toetamiseks rakendatud aastakümneid. Nii Poola kui ka Hollandi elamumajanduse valdkonna rahastamisvahendite eripära on see, et neid jagatakse regiooniti ja riiklikult. Poolas eraldatakse struktuurifondide vahendeid vojevoodkondade kaupa. Hollandis pakub riiklikul tasandil energiasäästu laene Riiklik Soojusfond (Nationaal Warmtefonds) nii üksikisikutele ja peredele kui ka suuremas mahus KÜ-dele ja ettevõtetele. Piirkondlikul tasandil pakub Hollandis Limburgi Energia Fond rahastust ettevõtetele, väikeettevõtetele ja eraprojektidele, mille eesmärk on elamute ja hoonete energiatõhususe parandamine. Sarnast piirkondlikku rahastuse korraldamist Eestis pakutavate KredExi vahendite puhul ei eksisteeri, kuigi teatud toetusmeetmete puhul on rakendatud piirkondlikke erisusi toetuse määras⁹⁶.
393. Sageli on elamumajanduses rakendatavate sekkumiste puhul eesmärgid omavahel põimunud, näiteks konkreetne toetusmeede võib samaaegselt panustada nii sanitaartingimuste parandamisse kui ka keskkonaeesmärkide saavutamisse. Samuti on näiteid instrumentidest, kus tingimused on kujundatud selliselt, et mõne muu ühiskondliku eesmärgi saavutamisse panustamine annab taotlejale paremad toetuse tingimused (näiteks soodsamad energiatõhususe meetme tingimused suurema laste arvu korral Poolas).
394. Lisaks finantsinstrumentidele (nt laenud, tagatised, krediidikindlustus, omakapitali investeringud) panustavad riigid elamumajanduse valdkonnas energiatõhususe suurendamisse ka tavapärase toetustega, samuti on välja töötatud muid mehhanisme renoveerimise kiirendamiseks. Näiteks on Hollandis disainitud koostöövorme ühistute koostöö suurendamiseks, mis võimaldaks mahuefekti tulemusena suurendada ehitusettevõtete huvi tööde tegemise vastu, ühtlasi hankida korraga suuremat hulka ehitusmaterjale. Poolas on elamufondi kaasajastamise toetamiseks rakendatud ehitusmaterjalide maksusoodustusi või -tagastusi.
395. Nii Poolas, Hollandis kui ka Eestis on hoone energiatõhususe finantsinstrumentidega seotud taotlusele või tegevuse tulemusele esitatavad kõrvaltingimused. Näiteks nõutakse enne ehitustöödega alustamist energiaauditi tegemist, seatakse ka nõudeid sellele, kui palju peab elamu energiatõhusus paranema, ning piiratakse ka seda, milliseid energiatõhususe parandamise tegevusi võib läbi viia. KredExi käendatava korterelamu energiatõhususe laenu puhul on sarnased nõuded samuti toetuse tingimustesse sisse kirjutatud, näiteks sõltub prognoositavast hoone energiamärgisest⁹⁷ tagasimakseperioodi pikkus ning laenukäenduseks on muu hulgas vajalik renoveerimisprojekt, ehitise ekspertiisi akt, renoveerimiskava või energiaaudit⁹⁸.

⁹⁶ Nt korterelamute rekonstrueerimistoetuse korral on Tallinnas ja Tartus toetuse määr 30% rekonstrueerimistöde abikõlblikest kuludest, mujal 40% või 50%, vt <https://www.riigiteataja.ee/akt/109042019006?leiaKehtiv> § 13.

⁹⁷ <https://www.swedbank.ee/business/finance/capital/aptbuilding>

⁹⁸ <https://www.kredex.ee/et/renoveerimislaen#oluliseks-tingimused>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

396. Holland paistab elamumajanduse turutõrgete kõrvaldamisel eelkõige silma uuendusliku lähenemise poolest. Oma energiatõhususe poliitika loomises on Holland turutõrgete kõrvaldamiseks rakendanud erinevaid meetmeid ja finantsinstrumente:
- teabe ja nõustamisteenuste kättesaadavuse suurendamine,
 - energiatõhusate renoveerimiste soodustamine maksusoodustuste, kiirendite ja regulatsioonide kaudu,
 - paremad kodulaenu tingimused energiasäästlikele elamutele,
 - laenu kodu energiatõhususe parandamiseks.
397. Energiatõhususe eesmärkide saavutamiseks on Hollandis lisaks finantsinstrumentidele rakendatud erinevaid energiatõhususe nõudeid elamutele, mis nõuavad koduomanikelt regulaarset elamute energiatõhususe suurendamist.
398. Viimastel aastatel on Poolas energiatõhususega seotud rahastamisvahendeid kasutatud ka pandeemiaga seotud negatiivsete majandusmõjude ennetamiseks. Prognooside kohaselt leiti, et koroonakriisil võib olla kahekordne negatiivne mõju energiatõhususe investeeringutele, vähendades nii nõudlust (nt majapidamised ja ettevõtted võivad otsustada/olla sunnitud investeeringuid edasi lükkama) kui ka laenu kättesaadavust. Seetõttu leiti, et vaja on rakendada energiatõhusust toetavaid programme, mis ennetaksid pandeemias tulenevaid turutõrkeid.
399. Alljärgnevas tabelis (tabel 55) on välja toodud Poolas esinevad rahalised ja mitterahalised turutõrked.

Tabel 55. Poola elamumajanduse valdkonna rahalised ja mitterahalised turutõrked

Rahalised turutõrked	Mitterahalised turutõrked
<ul style="list-style-type: none">• Erasisikute puudulik sissetulek• Pangad nõuavad kõrgeid tagatiseid• KOVide ja avalike asutuste kõrge sõltuvus toetustest• Toetusprogrammid üldjuhul keskenduvad kõige probleemsematele elamutele, kuid ei pöörata tähelepanu mittekriitilistele elamutele• KOVidel piiratud võimekus laenu võtta• Kasusaajale ei paku energiatõhususe parandamine piisavalt suurt eelist või tulu kasvu	<ul style="list-style-type: none">• Tööjõupuudus nendest, kes suudavad kvaliteetseid energiatõhususe ehitustöid läbi viia• Renoveerimistöid tehakse energiaauditita• Renoveerimistödeks peab tihti elamust ajutiselt välja kolima• Elamuühistud ei suuda ühisele otsusele jõuda• Madal teadlikkus ja suur infopuudus erinevatest energiatõhususe meetmetest ja rahastamisvahenditest• Energiaauditite tegemine on ajakulukas ja tüütu

Allikas: European Commission, European Investment Bank (2020)⁹⁹.

⁹⁹ European Commission, European Investment Bank. (2020). The *potential for investment in energy efficiency through financial instruments in the European Union. Poland in-depth analysis*. https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/The%20potential%20for%20investment%20in%20energy%20efficiency%20through%20financial%20instruments%20in%20the%20European%20Union%20-%20Poland%20in-depth%20analysis_0.pdf.

2.2.2. Korterelamute energiatõhususe tõstmise finantseerimise võrdlus

400. Alljärgnevas tabelis (tabel 56) on kõrvutatud Hollandis ja Poolas rakendatud ning KredExi elamumajanduse hoonete energiatõhususe suurendamisele suunatud finantsinstrumente. Nii Hollandi kui ka Poola kontekstis on tabelist näha, et laenuinstrumentidega kaasnevad erinevad nõuded renoveerimistöde alustamisele (nt energiaaudit), renoveerimistöde tegevustele (nt mitu erinevat energiatõhususe meetet peaks kasutama) ning paranenud energiatõhususe tulemustele. KredExi korterelamute renoveerimise laenu ja käenduse puhul on energiasäästu nõue seotud tagasimakseperioodi pikkusega ning võib mõjutada laenuintressi.
401. Lisaks erinevatele nõuetele on näha erinevust laenu- ja käendusinstrumentide summas. Poolas on piirkondlike instrumentide summad tunduvalt väiksemad kui riiklike instrumentide summad. Samas on tabelist ka näha, et Hollandi Riikliku Soojusfondi laen on suuruselt sarnane Poola laenuga, mis on mõeldud eluasemesektori energiatõhususeks.

Tabel 56. KredExi korterelamu renoveerimislaenu võrdlus välisriikide sarnaste instrumentidega

	KredExi korterelamu renoveerimislaen	Poola laen energiatõhususeks eluasemesektoris	Hollandi Warmtefonds VvE ehk KÜ-de energiasäästulaen
Sihtrühm	KÜ-d ja KOVid	Elamuühistud	KÜ-d (al 8 korterit)
Lisatingimused	<ul style="list-style-type: none"> * Esitada korterelamu renoveerimisprojekt või ehitise ekspertiisi akt või renoveerimiskava või energiaaudit. * Esitada viimase kuu arved kolmelt suurelt.kommunaalteenuse osutajalt * Esitada prognoositav hoone energiaklass, millest sõltub laenu tagasimakse pikkus. * Lisatingimusi rakendab ka korterelamute rekonstrueerimise toetuse andmise tingimused ja kord¹⁰⁰ 	<ul style="list-style-type: none"> * Projekti eesmärkide täitmine vähese heitega majanduse kavas (PGN) või säästva energia kavas (SEAP) seatud eesmärkidele vastavalt konkreetses valdkonnas, kus investeeering tehakse. * Energiaauditi tegemine, mis moodustab projekti tervikliku osa. * Projekt aitab suurendada projektiga hõlmatud hoonete energiatõhusust vähemalt 25% võrra (lõppenergia osas) ning soojusallika asendamisse tehtavate investeeringute puhul peavad toetatavad projektid andma olemasolevate kütiste CO₂ ümberõppe põlemiskütuse muundamise korral vähemalt 30% 	<ul style="list-style-type: none"> * Korterite ja korterelamute energiatõhususe parandamine. * Kui on soov paigaldada päiksepaneele, peab sellega kaasnema ka muu energiatõhususe parandamise meede. * Päiksepaneelide paigaldamiseks tohib kasutada kuni 75% VvE energiasäästu laenu
Maksimaalne summa	15 000 – 3 000 000 €, omafinantseering alates 5%	10 000 – 5 000 000 zł (2 000 – 1 000 000 €)	25 000 – 1 000 000 €, kuni 30 000 € korteri kohta
Instrumendi tasu (intress ja lepingutasu)	<ul style="list-style-type: none"> * Lepingu sõlmimise tasu 1% laenusummast, min 150 €. * Lepingu muutmise tasu on laenu suurendamisel 1% suurendatavalt summalt, minimaalselt 30 eurot. * Intress alates 2% + 6 kuu euribor 	Teave puudub	Intress 0,5% aastas

Allikas: autorite koostatud analüüsi alusel.

¹⁰⁰ <https://www.riigiteataja.ee/akt/109042019006?leiaKehtiv=>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

402. Alljärgnevas tabelis (tabel 57) on välja toodud välisriikide rahastamisvahendid, mis erinevad KredExi korterelamu renoveerimislaenust. Tabelisse on lisatud Poola ja Hollandi piirkondlikult ja riiklikult eraldatud rahastamisvahendid.

Tabel 57. Poola ja Hollandi piirkondlikult eraldatud laenuinstrumendid

Instrument	Tingimused	
Energiaõhususe laen (Väike-Poola vojevoodkond)	Sihotstarve	Rahastatakse hoonete energia moderniseerimise projekte, mis suurendavad energiaõhusust vähemalt 25% lõpliku energiasäästuga, eelistatakse süvaenergia moderniseerimise projekte, mille efektiivsus on üle 60%
	Maksimaalne summa	21 000 – 383 000 €
	Tagasimakseperiood	20 aastat
	Instrumendi tasu	Intress alates 0,15%
Laen termomoderniseerimiseks Jeremie 2 projektist (Łódźi vojevoodkond)	Sihtrühm	Elamuühistud
	Sihotstarve	Toetatakse investeringuid mitmepereelamute või kommunaalhoonete süvaenergia moderniseerimise valdkonnas ning nende rajatiste seadmete asendamiseks energiaõhusatega
	Maksimaalne summa	Ülemäär puudub
	Tagasimakseperiood	Kuni 15 aastat
	Maksepuhkus	18 kuud
	Instrumendi tasu	Intress alates 0,15% aastas
	Lisatingimus	Toetatavad projektid peavad vähendama energiatarbimist vähemalt 25%
Termomoderniseerimise laen kuni 2,5 miljonit zlotti (Podlaasia vojevoodkond, Poola)	Sihtrühm	Ühistud ja elamukogukonnad ning sotsiaalelamuühistud
	Sihotstarve	Mitmepereelamute terviklik, st süvaenergia moderniseerimine
	Maksimaalne summa	Kuni 532 000 €
	Tagasimakseperiood	Kuni 15 aastat
	Maksepuhkus	Kuni 12 kuud
	Instrumendi tasu	Intress alates 0% aastas
Koduomanike energiasäästulaen (Holland)	Sihtrühm	Eraisik
	Sihotstarve	Kodu energiaõhususe parandamine päikesepaneelide, isolatsiooni, koduaku või soojuspumba paigaldamise kaudu. Kuni 75% laenust tohib kasutada päikesepaneelide paigaldamiseks
	Maksimaalne summa	2500 – 65 000 €
	Tagasimakseperiood	7–20 aastat, vastavalt laenusummale

Allikas: autorite koostatud analüüsi alusel.

2.3. Olemasolevad finantstooted

403. KÜ-dele pakuvad laenu renoveerimistöodeks neli krediidasutust (tabel 58). Laenu antakse alates 0% omafinantseeringuga (v.a Coop Pank) ning energiasäästu eesmärgil ja/või tervikrenoveerimise puhul kuni 30 aastaks, mis on finantstasutuste hinnangul piisavalt pikk periood. Kolme panga veebilehel on leitav teave minimaalse korterite arvu tingimuse kohta, mis varieerub kolmest kümneni, mis tähendab seda, et näiteks viie korteriga KÜ saab taotleda laenu renoveerimistöodeks ainult kahest pangast eeldusel, et viis korterit ei ole vastuolus SEB Panga veebilehel võib-olla mitte avaldatud tingimusega.

- ⁴⁰⁴. Pankade sõnul on need väga huvitatud korterelamute finantseerimisest. Fookusgrupis väitsid pankade esindajad, et kui risk on vähegi hinnatav ja hoomatav, siis pangad on enamasti valmis korterelamuid finantseerima, välja arvatud nn keerulistel juhtudel, nt väiksed maakohad, kus on väga väike kortermaja. Üks pankadest rõhutas oma kirjalikus vastuses, et pank pakub 30-aastast perioodi kõigile KÜ-dele, keda pank on valmis finantseerima, isegi kui ei tehta täisrekonstruktsiooni, mis aitab väiksema korterite arvuga KÜsid, kuna toob igakuise nõutava remondifondi alla. Pangad analüüsivad kõiki kättesaadavaid ja olulisi likviidsuse ja finantsilise tugevuse näitajaid, sh maksekoormust, mis võimaldavad hinnata KÜ maksevõimet ja riski korterite väärtuse suhtes. Kahe panga täiendavatest kirjalikest täpsustustest selgub, et pangad analüüsivad peaasjalikult KÜ elujõulisust, elanike finantsilist võimekust. Näitajate hulka kuuluvad remondifondi mõistlik suurus, juhatuse liikmete arv, maksekäitumine KÜ ees, võlglaste arv, projektiga seotud isikud, kas toetusega või ilma, renoveerimise kompleksus ja energiatõhusus, üldkoosoleku otsused ja hääletustulemused, ehitaja ja omanikujärelevalve valik jne. Korteriomanike laenuvõimekuse hindamist tehakse väga harva ja korteriomanike vanust (üldjuhul) ei kontrollita. Erandite puhul laenuvõimaluste hindamisel vaatavad pangad igat juhtumit eraldi ning näiteks võivad pangad laenu andmisel teha ka erandeid korterite minimaalse arvu osas. Kahe panga täiendavatest kirjalikest täpsustustest nähtub pankade mõnevõrra erinev krediitpoliitika KÜ-de renoveerimistööde rahastamisel. Näiteks üks pank jälgib turuväärtust (Maa-ameti tehingute statistika alusel) ning 2022. aasta juunikuu seisuga oli laenu väljastamisel standardlävendiks 50% turuväärtusest. Teine pank väitis, et ei järgi turuväärtust ning pangale on oluline remondifondi makse suurus. Käenduse vajadus tekib olukorras, kus laenusumma ja selle tagatise väärtuse suhtarv (ingl *loan-to-value*, LTV) on üle 50%, kuid mitte alati.
- ⁴⁰⁵. Seega võivad KÜ-d pankade krediitpoliitika tõttu saada KÜ-le ebasobivate tingimustega laenupakkumise või eelkõige just korterite turuväärtuse tõttu vajab KÜ laenu saamiseks käendust. Kortierelamutele pakub praegu turutõrgete ületamiseks finantstooteid KredEx (tabel 58). Need on korterelamu renoveerimislään (alates 25.05.2020) ning korterelamu laenu käendus. Laen on suunatud neile KÜ-dele, kes on saanud pangast renoveerimislään taotlusele eitava vastuse või pakkumise, mille tingimused on ebamõistlikud (nt väga lühike tähtaeg, tavapärasest oluliselt kõrgem intress)¹⁰¹. KredExi korterelamu renoveerimislään tingimused sarnanevad eraturu krediitdiastutuste pakutavate laenude tingimustega. 2020. aastal umbes seitsme kuu jooksul väljastas KredEx 20 laenu summas 15 000 kuni ca 300 000 eurot (tabel 59).
- ⁴⁰⁶. KredExi renoveerimislään on võimalik kombineerida KredExi pakutava piirkondadele eraldatud rahaliste vahendite mahtude põhiselt eraldatava voorupõhise rekonstrueerimistoetusega¹⁰². Perioodil 2017–2020 eraldas KredEx kokku 405 toetust, mille keskmine suurus on ca 289 000 eurot (tabel 60). Kõige rohkem on toetust saanud Harjumaa, Tartumaa ja Lääne-Virumaa KÜ-d, kuid Lääne-Virumaa eristub teistest maakondadest selle poolest, et seal sai toetust 4,9% kõikidest äriregistris registreeritud KÜ-dest, mis on Eesti kõrgeim näitaja, ning teistes maakondades ei ületa see number 2,9% (tabel 60). Küsitluse vabavastustest ja intervjuudest selgub, et toetuse voorupõhisus ehk

¹⁰¹ KredEx. (n.d.). *Korterelamu renoveerimislään*. <https://www.kredex.ee/et/renoveerimislään>

¹⁰² Näiteks: KredEx. (n.d.). *Rekonstrueerimistoetus 2020*. <https://www.kredex.ee/et/teenused/ku-ja-kov/rekonstrueerimistoetus-2020>

ebaregulaarsus takistab renoveerimistöde planeerimist ning toetuse saamise võimalus saab toetusmeetme väikese mahu tõttu kiiresti otsa¹⁰³.

- ⁴⁰⁷. Ühe takistusena nimetati nii küsitluse märkustes kui ka mitmes intervjuus seda, et KredEx nõuab täielikku rekonstrueerimist ning rekonstrueerimistöde tegemine etapiviisi ei ole võimalik, mis peab muutma laenu sihtrühmadele kättesaadavaks. Need, kes avaldasid intervjuudes etapiviisi rekonstrueerimisele vastuseisu, tõid põhjusena välja tehnilisi aspekte, mille järgi rekonstrueerimise üks töö või valitud tööd ei aita saavutada vajalikku hoone energiatõhusust ning võib/võivad – sisult pooliku lahendusena – tekitada hoonele kahju.
- ⁴⁰⁸. Pankade esindajate hinnangul on KredExi rekonstrueerimistoetus äärmiselt oluline, sest see läheb projekti kirja omafinantseeringuna. Kuigi toetusprotsentide erinevused regiooniti on pankade hinnangul õigustatud, tuleks praeguses keskkonnas tõusnud ehitushindade tõttu uuesti hinnata, kas toetusprotsendid ja eraldatav toetuse maht vastavad nüüdsele reaalsele turule. Näiteks ehitushindade tõusu tõttu tuleb vaadata üle toetuste protsendid Tallinna ja Tartu korterelamutele.
- ⁴⁰⁹. Laenukäendust pakub KredEx KÜ-dele, kes soovivad võtta pangalaenu elanike elukvaliteedi parandamisega seotud tööde rahastamiseks, kuid kelle riski hindab pank tavalisest suuremaks (võlgnike suur osakaal, korterelamu asukoht piirkonnas, kus korterite turuväärtus on madal, või ühefunktsioonilises asulas, või on investering ruutmeetri kohta märkimisväärselt suurem kui tavaliselt)¹⁰⁴. KredExi käendus on võrreldes KredExi renoveerimislaenuga kordades populaarsem finantsteenuse. Perioodil 2017–2020 käendas KredEx 413 laenu (tabel 59).
- ⁴¹⁰. Erasikutele pakuvad krediidasutused mitmekesisemaid finantstooteid kodude renoveerimiseks sõltuvalt eelkõige tööde maksumusest ja tagatiste olemasolust. Tabelis 61 olev teave põhineb kahe panga näitel.
- ⁴¹¹. 2020. aasta seisuga on leitud, et senine rekonstrueerimistegevus ei ole olnud piisav, et olemasolev hoonefond 2050. aastaks rekonstrueerida ning praeguste trendide jätkumisel jääb 2050. aastaks rekonstrueerimata 80% üksikelamutest ja 68% korterelamutest¹⁰⁵. Täiendavalt, arvestades kõrgemaid ehitushindu, on osapoolte (KÜ-d, KOVid, pangad, eksperdid) ootused suuremale tagastamatule toetusele ja toetuste mahtudele ootuspärased. Seega tuleb leida viise renoveerimistöde mahtude suurendamiseks, mis on kompleksne ülesanne. Seda ülesannet tervikuna ei ole siinse eelhindamise raames võimalik lahendada. Seetõttu anname soovitusi eelhindamise fookusest ja eelhindamise jooksul kogutud andmetest lähtuvalt.

¹⁰³ Üks valideerimisseminarile registreerunutest pööras tähelepanu sellele, et toetuse kasutamisel ei rakendata ehitusprojekti raames sisearhitektuurseid, konstruktiivseid lahendusi (vaheseina, vahelae, põrandate konstruktsioonid), mille tõttu muutub korteri sisekliima ning ümberehitustel puudub ehitusdokumentatsioon. Sisearhitektuurse projekti tegemine koos renoveerimistödega hoiaks ära tulevikus tekkivaid probleeme (hallitused, niiskuskahjustused olemasolevas korteris ja naaberkorteris) ja ostu-müügiga tekkivad vaidlused.

¹⁰⁴ KredEx. (n.d.). *Korterelamulaenu käendus*. <https://www.kredex.ee/et/korterelamulaenu-kaendus>

¹⁰⁵ Tallinna Tehnikaülikool, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2020). *Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia*. <https://www.mkm.ee/media/155/download>

Tabel 58. KÜ-dele suunatud finantstooted

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), toote nimi ning toote sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
Coop Pank							
Korteriühislaen (korterelamu renoveerimiseks ja selle energiasäästlikkuse tõstmiseks)	Max 90% tehtavate tööde maksumusest	Min 10%	Kuni 20, energiasäästu eesmärgil tehtavatel töödel max kuni 30	0,5%–1%, min 135 eurot	Riskimarginaal + 6 kuu euribor	<ul style="list-style-type: none"> Varaliste õiguste pant KÜ liikmete kohustustele KredExi käendus, eraisiku või juriidilise isiku käendus, tähtajaline hoius või hüpoteek kinnisasjale 	<ul style="list-style-type: none"> KÜ peab olema registreeritud KÜ-na vähemalt 6 kuud enne laenu taotlemist Min 3 korterit Ühistu liikmete võlad KÜ-le ei tohi moodustada rohkem kui 10% viimase 6 kuu arvete kogusummast Puuduvad ajatamata maksevõlgnevused krediidi- ja finantseerimisasutuste, maksuameti ning kommunaalteenuste osutajate ees
LHV Pank							
Korteriühislaen (korterelamu ehitus- ja renoveerimistööd, energiatõhususe projektid, projekteerimis- ja ekspertiisikulud, hoovi korrastamine, parkimiskohtade jmt rajamine)	Alates 20 tuh	Alates 0%	Kuni 30	0,5-1% laenusummast	<i>Info puudub veebilehel</i>	Korteriühislaenu nõuded liikmete vastu. Vajaduse korral lisatagatisena KredExi käendus	<ul style="list-style-type: none"> Min 10 korterit KÜ-l puuduvad maksehäired
SEB Pank							
Renoveerimislaen korteriühistutele	Alates 10 tuh	Alates 0%	Kuni 30	1% laenusummast, min 200 eurot	<i>Info puudub veebilehel</i>	Tagatise moodustavad KÜ nõuded liikmete vastu majandamiskulude tasumisel. Vajadusel KredExi käendus	Laenu tagasimaksed korteriomanike maksetest KÜ-le

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), toote nimi ning toote sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
(ehitus- ja remonditööd kortermaja kasutusea pikendamiseks, energiasäästlikud eluruumid madalamate kommunaalkuludega, kinnisvara väärtuse suurendamine)							
Swedbank							
KÜ energiatõhususe laen (tervikrenoveerimine)	Min 30 tuh	Alates 0%, arvestatakse ka KredExi toetust	Kuni 30 (prognoositav energiamärgis min B klass), kuni 25 (prognoositav energiamärgis min C klass)	1% laenusummast, min 200 eurot	Alates 1,99% + 6 kuu euribor (prognoositav energiamärgis min B klass); vastavalt projektile (prognoositav energiamärgis min C klass)	Üldkoosoleku otsus laenu võtmiseks, vajadusel KredExi käendus	Min 6 korterit
KÜ laen (kõik renoveerimistööd)	Min 30 tuh	Alates 0%, arvestatakse ka KredExi toetust	Kuni 20	1% laenusummast, min 200 eurot	Vastavalt projektile + 6 kuu euribor	Üldkoosoleku otsus laenu võtmiseks, vajadusel KredExi käendus	Min 6 korterit
KÜ päikesepaneelide laen (päikesepaneelide paigaldus)	Min 5 tuh	Alates 0%, arvestatakse ka KredExi toetust	Kuni 10	1% laenusummast, min 200 eurot	Alates 2,5% + 6 kuu euribor	Üldkoosoleku otsus laenu võtmiseks, vajadusel KredExi käendus	Min 6 korterit
KÜ väikelaen (kõik renoveerimistööd)	5–30 tuh	Alates 0%, arvestatakse ka KredExi toetust	Kuni 10	1% laenusummast, min 200 eurot	Alates 3,9%, lisandub 6 kuu euribor	Üldkoosoleku otsus laenu võtmiseks, vajadusel KredExi käendus	Min 6 korterit

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Asutuse nimi (tähestiku järgi, v.a KredEx), toote nimi ning toote sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
KredEx							
Korterelamu renoveerimislaen (alates 25.05.2020 ¹⁰⁶) (renoveerimistööd)	Min 15 tuh, max 3 mln	Alates 5%	Kuni 30	1% laenusummast, min 150 eurot	Alates 2% + 6 kuu euribor	KÜ nõuded liikmete vastu majandamiskulude tasumise osas	<ul style="list-style-type: none"> Min 3 korterit. Laenusaaja kohustub KredExiga kooskõlastama lepingus fikseeritavat piirsummat ületavate lisakohustuste võtmise, investeeringute tegemise ja vara koormamise
Korterelamu laenu käendus	Käendussumma on kuni 80% laenusummast	Käendustasu on 1-1,5% käenduse jäägilt aastas	...	Min 2 korterit

Allikas: vastavate asutuste veebilehed 2022. a mai alguse seisuga.

¹⁰⁶ KredEx. (25.05.2020). KredEx hakkab pakkuma uut korterelamute renoveerimislaenu. <https://kredex.ee/et/uudised/kredex-hakkab-pakkuma-uut-korterelamute-renoveerimislaenu> (vaadatud 20.04.2022).

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tabel 59. KredExi finantstoodete ja toetuste kasutamine korteriühistute poolt aastatel 2017–2020

Finantstooide	Kasutamise arv	Keskmine eurodes	Minimaalne eurodes	Maksimaalne eurodes
Korterelamu renoveerimislaen (alates 25.05.2020 ¹⁰⁷)	20	88 386,54	15 000,00	289 455,60
...koos renoveerimislaenuga kasutatud käenduse summa	...	123 866,50	17 000,00	552 967,81
Korterelamu laenu käenduse summa	413 ¹⁰⁸	81 435,49	3 442,50	818 046,00
...sellega seotud laenu summa	...	119 461,20	4 590,00	1 090 728,00
Rekonstrueerimistoetus	405	278 885,10	17 034,98	1 200 000,00

Allikas: autorite arvutused KredExi andmete põhjal.

Tabel 60. KredExi rekonstrueerimistoetuste kasutamine maakonniti¹⁰⁹ aastatel 2017–2020

Maakond	Toetust saanud KÜ-de jaotumine maakondade lõikes		Toetust saanute osakaal kõikidest KÜ-dest maakondade lõikes	Toetuse summa kvintilide lõikes (1 - madalaim, 5 - kõrgeim)				
%		1	2	3	4	5
Harjumaa	109	28,7%	1,2%	29	22	17	19	22
Hiiumaa	0	...	0%	0	0	0	0	0
Ida-Virumaa	4	1,1%	0,2%	2	0	1	1	0
Järvamaa	3	0,8%	0,5%	1	0	1	1	0
Jõgevamaa	6	1,6%	1,0%	3	2	0	1	0
Läänemaa	5	1,3%	1,0%	1	0	4	0	0
Lääne-Virumaa	67	17,6%	4,9%	9	11	14	18	15
Pärnumaa	21	5,5%	1,1%	6	5	3	0	7
Põlvamaa	11	2,9%	2,4%	0	3	2	1	5
Raplamaa	17	4,5%	2,7%	6	3	3	3	2
Saaremaa	7	1,8%	1,2%	3	2	1	1	0
Tartumaa	83	21,8%	2,7%	7	18	21	21	16
Valgamaa	16	4,2%	2,9%	7	4	5	0	0
Viljandimaa	26	6,8%	2,4%	2	2	4	9	9
Võrumaa	5	1,3%	0,7%	0	1	2	2	0
Kokku	380	100%	...	76	73	78	77	76

Allikas: autorite arvutused KredExi ja äriregistri andmete põhjal.

¹⁰⁷ KredEx. (25.05.2020). KredEx hakkab pakkuma uut korterelamute renoveerimislaenu.

<https://kredex.ee/et/uudised/kredex-hakkab-pakkuma-uut-korterelamute-renoveerimislaenu> (vaadatud 20.04.2022).

¹⁰⁸ Jagunemine maakonniti tähestiku järgi: Harjumaa 45 (millest Tallinnas on 17), Hiiumaa 3, Ida-Virumaa 18, Järvamaa 31, Jõgevamaa 25, Lääne-Virumaa 53, Läänemaa 12, Pärnumaa 46 (millest Pärnus on 7), Põlvamaa 35, Raplamaa 21, Saaremaa 9, Tartumaa 61 (millest Tartus on 13), Valgamaa 18, Viljandimaa 30, Võrumaa 6.

¹⁰⁹ Arvutatud 380 KÜ kohta puudulike adressiandmete tõttu.

Tabel 61. Eraisikutele suunatud finantstooted kodu renoveerimiseks kahe panga näitel

Asutuse nimi (tähestiku järgi), toote nimi ning toote sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
LHV Pank							
Kodulaen ¹¹⁰ (kodu ostmine, renoveerimine või ehitamine)	Alates 20 000 eurost, kuni 85% tagatise turuväärtusest	Min 15% või lisatagatis	Kuni 30	0,5–0,9% laenusummast, min 300 eurot	Alates 1,7% + euribor	Heas seisukorras ja likviidne kinnisvara	...
Eralaen	Alates 30 tuh, max 70% tagatise turuväärtusest	Laenu suurus on max 70% tagatise turuväärtusest	Kuni 30	Kuni 1% laenusummast, min 300 eurot	Alates 4,5% + euribor	Kinnisvara või hoius	...
Väikelaen (mh suuremate kulude katteks)	200 eurot –15 tuh eurot	...	Laenusumma kuni 7500 eurot – 6 kuud kuni 6 aastat; laenusumma alates 7500 eurot – 6 kuud kuni 10 aastat	2% laenusummast, min 29,90 eurot	Alates 7,9% aastas laenujäägilt	Ei ole vajalik	...
Remondilaen (mh kodu korda tegemiseks)	Alates 25 tuh	...	Laenusumma kuni 7500 eurot – 6 kuud kuni 6 aastat; laenusumma alates 7500 eurot – 6 kuud kuni 10 aastat	2% laenusummast, min 29,90 eurot	Alates 7,9% aastas laenujäägilt	Ei ole vajalik	...
Swedbank							
Kodu väikelaen (mh suuremat remonti kodus või renoveerida muud kinnisvara)	5–20 tuh	Ei ole vajalik	Kuni 10 (alates 6 kuud)	1% laenusummast, kuid min 100 eurot; 0 eurot (kampaania raames 14.03.– 31.05.2022)	Alates 7,9%	Ei ole vajalik	...

¹¹⁰ Andmed on kodu ostmise tehingu puhul.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Asutuse nimi (tähestiku järgi), toote nimi ning toote sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
Kodulaen (mh põhjalikuks renoveerimiseks)	Alates 10 tuh	Alates 15%	Kuni 30	Tasu suurus ei ole täpsustatud	Individaalselt marginaal + 6 kuu euribor; alates 1,69% + 6 kuu euribor A-energiaklassiga kodu puhul	Kinnisvara tagatis	Laen on kuni 85% tagatise väärtusest
Kodu energiatõhususe laen (maja renoveerimiseks, et suurendada hoone energiatõhusust)	Alates 20 tuh	Ei ole vajalik	Kuni 30	Tasu suurus ei ole täpsustatud	Alates 1,99%st + 6 kuu euribor	Renoveeritav kinnisvara	Laen on kuni 85% tagatise väärtusest
Päikesepaneelide laen (päikesepaneelide ostuks ja paigaldamiseks)	3–20 tuh	Ei ole vaja	Kuni 10 (alates 6 kuud)	1% laenusummast, kuid min 100 eurot	4,9%	Ei ole vaja	...

Allikas: vastavate pankade veebilehed 2022. a mai alguse seisuga.

2.4. Võimalikud rahastamisvahendid

412. **Lähtudes turutõrgete analüüsist, on mõistlik jätkata praeguste KredExi finantstoodete ning toetuse pakkumisega.** Turutõrgete analüüs näitas, et KÜdel on probleeme laenu saamisega eraturult ning praegused KredExi tooted koos KredExi rekonstrueerimistoetusega aitavad turutõrkeid ületada.
413. KredExi **renoveerimislaen** aitab ületada eelkõige eraturu pakkuja finantstingimustest lähtuvaid takistusi, mis kas ei sobi KÜle või ei ole mõistlikud (vt eelmist alapeatükki). KredExi **laenukäendus** võimaldab aga ületada KÜpoolseid takistusi (võlgnike olemasolu, KÜ asukohta ja investeringu maksumusega ühe ruutmeetri kohta seotud tegurid) ning need on turutõrgete analüüsi kohaselt jätkuvalt aktuaalsed. Laenu pakkumisel ja laenu käendamisel võivad need tegurid osutada liiga riskantseks ning seega võib KÜ jääda ilma rahastuseta (nt investeringu maksumus ühe ruutmeetri kohta on liiga kõrge ning KÜ liikmed pole võimelised laenu teenindama). Seega aitab KredExi rekonstrueerimistoetus parandada laenude kättesaadavust KÜdele (nt vähendada investeringu suurust ühe ruutmeetri kohta), kuid vastavate KÜ-de arv sõltub KredExi rekonstrueerimistoetuse meetme rahalisest mahust, mis kõrgemate ja jätkuvalt tõusvate ehitushindade tõttu ei ole osapoolte hinnangul riiklike eesmärkide saavutamiseks elamumajanduses piisav.
414. KredExi renoveerimislaenu pakkumine ei tõrju välja turul juba olemasolevaid pakkujaid, sest KÜ saab KredExilt laenu vaid siis, kui saab pangalt eitava vastuse või pakkumise, mille tingimused on ebamõistlikud (nt väga lühike tähtaeg, tavapärasest olulisemalt kõrgem intress). KredExi käendusel ei ole turul konkureerivat toodet. Käendust pakutakse kõikidele pankadele, kes väljastavad KÜ-dele laenu, mistõttu ei kaasne ühelegi pangale konkurentsieelist.
415. Toetuse tihedam sidumine turutõrgete ületamisega peab aitama KÜdel tulemuslikumalt turutõrkeid ületada ning võib tähendada **kombineeritud toetusmeetme** väljatöötamist. Kombineeritud toetusmeetme puhul tuleb hinnata KÜ laenuvõimekust (mida igal juhul alguses teeb pank) ning katta vajadusel toetusega laenuvõimekust ületav osa, millele tuleb seada ka kindel piirmäär. Sellise lähenemisega tuleb tagada see, et kõik KÜd, kes suudavad maksta laenu, peavad võtma laenu, vajadusel koos käendusega, kuid toetusi kui väga piiratud rahalist ressursi tuleb suunata eelkõige KÜde turutõrgete ületamiseks (et motiveerida KÜ-sid remondifondi koguma, on vajalik seada sisse tingimus kogutud remondifondi/selle kogumise suutlikkuse osas.
416. Lisaks võib olla vajalik renoveerimislaenu kombineerida toetusega. Nii on võimalik siduda toetusmäär hoone renoveerimise tulemuspõhisusega (teatud energiamärgise saavutamisel konverteeritakse osa laenust toetuseks, sh mida kõrgem energiamärgis saavutatakse, seda suurem osa laenust konverteeritakse).
417. Rekonstrueerimistoetust on KredEx seni pakkunud eri toetusmääraga sõltuvalt KÜ asukohast. Asukohakriteeriumit võib rakendada ka rahastamisvahendite kaudu pakutavatele finantsteenustele, sest eespool toodud analüüsi kohaselt puutuvad tõmbekeskusest kaugemal asuvad KÜ-d turutõrgetega rohkem kokku. Eelhindamise läbiviijate hinnangul on mõistlik kaaluda toetuste ja finantsteenuste pakkumisel individuaalset lähenemist ehk **lähtuda iga KÜ taustast üksnes piirkondliku eristamise asemel**, sest igas piirkonnas leidub erineva laenuteenindamise võimekusega KÜ-sid. Ka valideerimisseminaril toodi esile, et piirkondlikule lähenemisele tuleks **vähemalt linnade puhul lisada asumipõhine lähenemine**, sest näiteks Tallinna Lasnamäe asumite elamute rekonstrueerimisvajadused ja võimalused erinevad tunduvalt nt Pelgulinna, Põhja-Tallinna asumite korterelamutest, ning toetuste suuruse määramiseks on vaja välja töötada objektipõhised hindamiskriteeriumid. Halduskoormuse suurenemise vältimiseks on vajalik analüüsida, kas ja millisel

määral oleks abi automatiseerimisest/digitaliseerimisest objektipõhiste hindamiskriteeriumite korral.

418. Nii intervjueritud osapooltelt kui ka valideerimisseminari osalejatelt saadi tagasisidet rekonstrueerimistoetuse meetme irregulaarse rahastuse kohta. Sellele viitab ka hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia, mille järgi aitaks stabiilsem rahastus vältida ehitusmahtude kuhjumist ja kaasnevat hinnatõusu¹¹¹. Fookusgrupis toodi esile, et toetusmehhanismi ebastabiilsus takistab korteriomaniike valmisolekut renoveerida, vähendades motivatsiooni nendel, kes jäid toetusest ilma.
419. Üks teguritest, millega võib finantsteenuste ja toetuste pakkumisel (nt finantsteenuste hinnastamine, toetuse suurem protsent) arvestada, on tühjenevad piirkonnad. Nendes piirkondades on kortermajade seisukord väga halb¹¹². Tühjenemise risk on eelkõige monofunktsionaalsete asustusüksuste puhul nagu näiteks tööstuslinnad või endised kolhoosikeskused, kuhu on koondunud nii eakas elanikkond kui ka nende poolt omal ajal asustatud suuremad kortermajad¹¹³. Vastavalt hoonete rekonstrueerimise pikaajalisele strateegiale¹¹⁴ mõjutab renoveerimise vajadust järgmiste kümnendite jooksul demograafia ja ränne ning pole otstarbekas terviklikult rekonstrueerida hooneid piirkondades, mis kahanevad ja kus hooned jäävad tulevikus kasutusest välja. Kuna mahajäetud ja alakasutatud hooned mõjutavad inimeste elu nende naabruskonnas oma tugeva negatiivse sümboolse väärtuse tõttu, tuleks kahanevates linnades rekonstrueerida hooneid eelkõige (üldplaneeringuga piiritletud) kesklinna piirkonnas ning üldplaneeringuga kavandatud jätkusuutlikel elamualadel^{115, 116}. Tühjenevate piirkondade uuringus soovitakse suunata investeeringuid vms toetavaid tegevusi tugeva keskuse funktsiooniga asustustesse, kuid nenditakse, et asustatuse kasv seoses aktiivsuse kasvuga hoonete renoveerimisel vajab eraldi analüüsimist¹¹⁷. Meie hinnangul **võib piiratud ressursside puhul (sh toetuse andmisel) anda eelise (nt korraldades sihitud taotlusvoore, hinnastades finantsteenuseid soodsamalt) korterelamutele, mis asuvad üldplaneeringuga piiritletud olemasolevatel elamualadel ja KOVi poolt elujõulisteks hinnatud piirkondades/kogukondades.**
420. Valideerimisseminari osalejate hinnangul tuleb **pakkuda abi tõmbekeskusest väljas ent elujõulistest piirkondades olevatele väiksematele korterelamutele**, tuues põhjenduseks kinnisvara madala väärtuse ja renoveerimistöode maksumuse ühe ruutmeetri kohta. Samal ajal on turutõrgete analüüsis selgunud korterelamud need, kes on tõenäolisemalt saanud pangast renoveerimislaenu taotlusele eitava vastuse või pakkumise, mille tingimused on ebamõistlikud. Seega on KredExi poolt neile pakutav laen soodsam kui pangast pakutav (või ei pakuta viimast üldse).

¹¹¹ Tallinna Tehnikaülikool, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2020). *Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia*. <https://www.mkm.ee/media/155/download>

¹¹² Cerrone, D., Hadaway, J., Männigo, K., Lehtovuori, L., Grisakov, G., Lihtmaa, L., & Kalamees, K. (2022). *Üleriigiline uuring elamute kasutusest väljalangevusest ja tühjenemise muustritest*.

¹¹³ Cerrone, D., Hadaway, J., Männigo, K., Lehtovuori, L., Grisakov, G., Lihtmaa, L., & Kalamees, K. (2022). *Üleriigiline uuring elamute kasutusest väljalangevusest ja tühjenemise muustritest*.

¹¹⁴ Tallinna Tehnikaülikool, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2020). *Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia*. <https://www.mkm.ee/media/155/download>

¹¹⁵ Tintõra, J. (2019). *Urban Regeneration Strategies for Shrinking Post-Soviet European Communities: A Case Study of Valga, Estonia*. Tallinna Tehnikaülikool. <https://doi.org/10.23658/taltech.53/2019>

¹¹⁶ Tallinna Tehnikaülikool, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2020). *Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia*. <https://www.mkm.ee/media/155/download>

¹¹⁷ Cerrone, D., Hadaway, J., Männigo, K., Lehtovuori, L., Grisakov, G., Lihtmaa, L., & Kalamees, K. (2022). *Üleriigiline uuring elamute kasutusest väljalangevusest ja tühjenemise muustritest*.

421. Eesti väikeasulate uuringus¹¹⁸ tuuakse esile, et asulate elujõulisuse tagamiseks võiks hoonete või nende kompleksi arhitektuurse ja ruumiloova tähtsuse arvestamine olla üheks kriteeriumiks (KredExi) renoveerimistoetuste määramisel.
422. Täiendav võimalik lähenemine, mida mainiti valideerimiseminariil, on **probleemide kuhjumisega arvestamine** (korterite väike arv ehk tööde kõrge maksumus ruutmeetri kohta, asukoht ehk kinnisvara madal väärtus), mille alusel rohkemate probleemidega korterelamutele pakkuda rohkem tuge. Selle lähenemise kaalumisel tuleb säilitada tasakaalu toe mõjuvuse ja halduskoormuse vahel (nt kuivõrd analüüsida andmeid leibkondade tasemel).
423. Kõrgemad ja järjest tõusvad ehitushinnad koos inimeste reaalse sissetuleku vähenemisega tähendavad meie hinnangul suurenevaid takistusi renoveerimistöode ettevalmistamisel ja rahastamisel. **Suurenevaid takistusi ehitushindade tõttu võib hinnanguliselt maandada riigi pakutava renoveerimistoetuse taotlusvoorude mahtude suurendamine.** Täiendav võimalus on **finantsteenuste ja toetuse kasutamise võimalus rohkem kui ühe KÜ ühisprojekti rahastamiseks.** Ühisprojektide rahastamine võimaldaks KÜ-del saavutada mastaabiefekti kulude vähendamiseks (vähemalt selle võrra, et töid teostatakse üksteise lähedal asuvates hoonetes), ühendada pingutusi projekti koostamisel ning vähendada KÜ-de juhatuse liikmete puudulike oskuste mõju (selgus KOVide küsitlusest ja valideerimiseminariist). Ühisprojektide väiksem kulu võib tuleneda renoveerimistöid teostava ettevõtte soodsamast pakkumisest, mitte riiklike finantsteenuste ja toetuste soodsamatest tingimustest.
424. Siinkohal tuleb rõhutada, et elamute energiatõhusamaks muutmisel on roll mitte ainult finantstoodetel ja toetustel. Sellesse panustaksid meetmed, mis aitaksid KÜdel ületada mitterahalisi turutõrkeid, nt juhatuse liikmete renoveerimistöode läbiviimisega seotud teadmiste ja oskuste tõstmine (nt kohustuslikud koolitused hoone korrashoiust KÜ juhatuse liikmetele) ning elanike teadlikkuse tõstmine renoveerimistöode vajalikkusest. Intervjuudel pakuti välja ka kompetentsikeskuste, nõustamiskeskuste loomist, et toetada KÜsid dokumentide ettevalmistamisel KredExi toetuse saamiseks (nt suurim koormus dokumentatsiooni ettevalmistamisel oleks kompetentsikeskusel). Nii küsitluse kui ka intervjuude kohaselt on leidnud tulemuslikku rakendust ka lammutustoetus. Korterelamute lammutamine tühjenevates piirkondades aitab vähendada pakkumist eluasemeturul, suurendades seega kinnisvara väärtust. Oma panust elamute kättesaadavuse ja energiatõhususe tõstmisesse võib anda mõnede intervjuueeritavate hinnangul ka üürikortermajade rajamise toetamine. Valideerimiseminariil pöörati tähelepanu sellele, et lisaks finantsilisele toele on vaja leida viise kaasomandieseme parendamise motivatsiooni suurendamiseks. Valideerimiseminari osalejate hinnangul peavad KOVid mängima suuremat rolli renoveerimistöode mahtude suurendamise motiveerimisel/toetamisel (nt olla KÜ-dega rohkem kontaktis, korraldama foorumeid, arutelusid jne).
425. Lähtudes KOVide jaoks elamumajanduse investeeringute rahastamisel tuvastatud rahalistest turutõrgetest, ei ole võimalik pakkuda rahastamisvahendit, mis soodustaks KOVide investeeringuid elamumajanduse valdkonnas. KOVid seavad teisi valdkondi (eelkõige haridust) prioriteetsemaks, püüavad mitte tõsta oma netovõlakoorust ning piisavate vahendite olemasolul ei ole KOVil üldjuhul keeruline pangast laenu saada. Suurim risk on kahaneva elanikkonnaga KOVidel, kuid sellisel juhul ei ole mõistlik nende laenukoormust ka suurendada.

¹¹⁸ Ernits, R., Ideon, A., Leetmaa, K., Metspalu, P., Mägi, K., Padrik, J., Pae, T., Plüschke-Altöf, B., Raagmaa, G., & Sepp, V. (2019). *Eesti väikeasulate uuring*.

2.5. Investeermisstrateegia ettepanek

2.5.1. Ülevaade investeermisstrateegia ettepanekutest

^{426.} Elamumajanduse investeermisstrateegia ülevaatlik ettepanek on esitatud järgnevas tabelis. Siinkohal tuleb silmas pidada, et kõik ettepanekud on soovituslikku laadi: nende elluviimise otsus ning täpsemad detailid ja tingimused lepatakse kokku vastavalt õigusaktides sätestatule, arvestades rakendusasutuse sisendiga.

Tabel 62. Ülevaatlik tabel potentsiaalsetest pakutavatest instrumentidest

Toode	Sihtotstarve/sihtrühm	Tingimused	Lahendatav turutõrge
Renoveerimislaen (peatükk 2.5.2)	<u>Sihtrühm:</u> KÜ-d <u>Sihtotstarve:</u> korterelamu renoveerimistöde teostamiseks siis, kui korteriühistu on saanud pangast renoveerimislaenu taotlusele eitava vastuse või pakkumise, mille tingimused on ebamõistlikud (nt väga lühike tähtaeg, tavapärasest olulisemalt kõrgem intress)	Turutingimustel turutõrgete analüüsist selgunud sihtrühmadele (väike arv kortereid ühistus ehk tööde kõrge maksumus m ² kohta, asukoht ehk kinnisvara madal väärtus)	Probleemid eraturult laenu saamisega ebapiisavate omavahendite, liiga kõrge intressimäär, liiga kõrge investeeringu tõttu m ² kohta või madala riskitaluvuse tõttu
Korterelamulaenu käendus (peatükk 2.5.5)	<u>Sihtrühm:</u> KÜ-d <u>Sihtotstarve:</u> võimaldab saada renoveerimiseks vajaliku laenu, kui pank hindab riski tavapärasest kõrgemaks (nt korterelamu asub madala korteri turuväärtusega piirkonnas või kui investeering m ² kohta on kõrgem kui tavaliselt)		

Allikas: autorite koostatud.

2.5.2. Korterelamu renoveerimislaen

^{427.} Turutõrgete analüüsi tulemuste kohaselt on korteriühistutel endiselt raskuseid renoveerimislaenu saamisega eraturult. Rahvusvahelise praktika analüüsi kohaselt (ptk 2.2) on nii Hollandis kui Poolas turutõrked suuresti sarnased Eestis esinevatega ning üheks viisiks neid adresseerida, on korterelamu renoveerimislaenu tootega. Soovitav on jätkata renoveerimislaenu tootega, mis ei konkureeri eraturul pakutavatega ning mida saab taotleda vaid finantseerimisasutuselt saadud eitava vastuse või pakutud ebamõistlike tingimuste korral. Ebamõistlikuks loetakse KredExi vaates järgnevaid panga poolt pakutud tingimusi:

- Turu intressimäärdest vähemalt kaks korda kõrgem intressimäär.
- Omafinantseering üle 20%.

^{428.} Soovitav on kaaluda ebamõistliku tingimusena ka finantseerimisasutuse poolt turutingimustest oluliselt lühema tagasimakse tähtaja pakkumist. Lisaks kaaluda suurema intressi lugemist ebamõistlikuks kehtestades see erineva protsendiga erinevate intressivahemike kohta (juhuks kui

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

туру intressimäärad muutuvad selliselt, et kaks korda kõrgem intressimäär pole enam asjakohane kriteerium).

429. Renoveerimislaenu eesmärgiks on parandada korterelamu elanike elamistingimusi, edendades hoone energiatõhusust, ligipääsetavust ja turvalisust (sh konstruktsiooniline stabiilsus) ning viies elamu renoveerimise käigus läbi muid heakorra-, haljastus- ja/või ehitustöid.
430. Suurimad turutõrked tuvastati korterelamute puhul, milles on vähem kui 24 korterit ning mis asuvad tömbekeskustest eemal. Suurema tõenäosusega on nemad renoveerimislaenu sihtgrupp, kuna on saanud pangast renoveerimislaenu taotlusele eitava vastuse või pakkumise, mille tingimused on ebamõistlikud. Eelnevat arvesse võttes tuleks pakkuda antud sihtrühmadele laenu vastavalt riskitasemele.¹¹⁹

Tabel 63. Kortereelamu renoveerimislaenu tingimused

Tingimus	Kirjeldus
Sihtrühm	Krediitdivõimelised korteriühistud, kelle renoveerimisprojekti kommertspangad ei ole nõus mõistlikel tingimustel rahastama
Sihtotstarve	Kaasomandiga seotud renoveerimistöid, millega tagatakse korterelamu ehituskonstruktsiooniline stabiilsus, suurendatakse elamu energiatõhusust või parandatakse korterelamu elanike elamistingimusi
Maksimaalne summa	Üldjuhul kuni 3 miljoni euroni ühistu kohta, sh kui ühistu haldab mitut korterelamut
Tagasimakseperiood	Üldjuhul kuni 30 aastat
Intressimäär	Turutõrgete analüüsist selgunud sihtgruppidele vastavalt riskitasemele
Tagatis	Korteriühistu nõuded liikmete vastu majandamiskulude tasumiseks
Vajadus kombineerida toetusega	Võib olla vajalik kombineerida toetusega

Allikas: autorite koostatud.

431. Turutõrgete analüüs kinnitas, et väiksemad korteriühistud (kuni 20 korterit) on vähem riskivalmis, mille tõttu tuleks jätkuvalt pakkuda renoveerimislaenule pikka tagasimakseperioodi (üldjuhul kuni 30 aastat), et julgustada neid siiski laenu taotlema.
432. Kui tulevikus peaks korteriühistu liikmete madal riskitaluvus takistama laenutoote väljaandmist, siis võib kaaluda kindlustusinstrumendi loomist, mis aitaks leevendada olukordi, kus renoveerimislaen jääb võtmata olemasolevatest/potentsiaalsetest võlglikest tingitud ebakindluse tõttu. Lisaks võib olla vajalik renoveerimislaenu kombineerida toetusega ning selleks on võimalik kasutada erinevaid variante, vähendamaks tagasimakstava instrumendi rahastamise kulusid ja koormust. Nii on võimalik siduda toetusemäär hoone renoveerimise tulemuspõhisusega (teatud energiamärgise saavutamisel konverteeritakse osa laenust toetuseks, sh mida kõrgem energiamärgis saavutatakse,

¹¹⁹ Teatud juhtudel on põhjendatud ka keskmisest kõrgema intressiga renoveerimislaenu pakkumine, nt kui turg ei paku seda üldse ja riskid on kõrged. Samal ajal on põhjendatud juhtudel vajalik kasutada ka keskmisest soodsamate lepingutingimuste (intress) kehtestamist kui renoveerimisprojekt vastab muus osas tingimustele, kuid projekti läbiviimise takistuseks saaks maksejõulisus.

seada suurem osa laenust konverteeritakse). Toetusi võib kasutada ka kapitalitoetustena või laenukapitali tagasimaksena, olenevalt saavutatavatest energiatõhususe eesmärkidest.¹²⁰

2.5.3. Laenu ja toetuse kombineerimine

⁴³³ Elamumajanduse investeeringuid, sh hoonete ehitus, rekonstrueerimine ja renoveerimine, kinnisvara investeeringud jm, iseloomustavad sageli suur sotsiaalne, keskkondlik ja majanduslik mõju, kuid samas kõrge risk ning madal/ebakindel tasuvus lühiajalises perspektiivis. Sageli nõuavad projektid koheselt suuri kapitalikulutusi, kuid mõõdetav kasu/sääst võib võtta aega või on investeeringud suunatud sihtrühmadele, kelle majanduslik elujõulisus (ning laenuvõimekus) on piiratud. Kombineeritud rahastamisvahendid võimaldaksid:

- Saavutada ambitsioonikad (energiasäästu)eesmärgid vastuvõetava aja jooksul. Toetused motiveeriksid ka lõppsaajaid ette võtma põhjalikumaid/suurema mõjuga renoveerimisprojekte
- Vähendada tagasimakstava rahastamise kulusid ja koormust. Toetusi võib kasutada kapitalitoetustena või laenukapitali tagasimaksena, olenevalt saavutatavatest eesmärkidest.
- Vähendada riskide taset konkreetsetes turusegmentides.

⁴³⁴ Üldiselt on elamumajanduses soovitatav sarnaselt ettevõtlusele rakendada **tulemuspõhist lähenemist** vahendite kombineerimisele, et tagada finantslahenduse vajalik paindlikkus, mis võimaldab kohandada tagasimakstavat toetust vastavalt eeldatavale tulule või säästule.

⁴³⁵ KredEx on energiatõhusat tervikrenoveerimist toetanud juba üle kümne aasta¹²¹, läbi tagastamatute toetuste, renoveerimislauade käendamise jm. Samuti on proovitud vahendite kombineerimist - korterelamute renoveerimislaua programm¹²² on heaks näiteks rahastamisvahendi ja toetuse tulemuspõhisest koostoimest (vt tabel 46).

¹²⁰ *Combination of financial instruments and grants under shared management funds in the 2021-2027 programming period.* Euroopa Komisjon ja Euroopa Investeeringuspank.

¹²¹ Kortereelamute renoveerimistoetuse meetme arenduse lõpparuanne (2018).

¹²² Estonia EE Renovation Loan programme.

https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/case_study_renovation_loan_programme_estonia_0.pdf

Tabel 64. Korterelamute renoveerimislaenu programmi ülevaade

Kombineeritud rahastamisvahend	Kirjeldus	Sihtrühm	Tingimused
Renoveerimislaen + Tehnilise toe toetus (energiaauditi läbiviimiseks, kuni 50%); Kapitali soodustused (sõltuvalt saavutatud energiasäästust)	ERFi kaasrahastatav finantsinstrument, mis oli kombineeritud riigieelarvelistest vahenditest (süsinikdioksiidi ühikute müügist saadavad toetused). Toetusi anti välja eraldi kava alusel kuid lõppsaajad võisid neid kasutada laenu tagasimaksmiseks	KÜ-d mitmekorterilistes majades: hoonete energiatõhususe suurendamiseks elamutes; aitas KÜ-del katta kuni 85% renoveerimise kogukuludest	Laenuga kaeti ainult need renoveerimistööd, mis olid välja toodud energiaauditis. KÜ finantseeris min 15% renoveerimiskuludest. Tähtaeg kuni 20 aastat; Fikseeritud intress 4,5% kümneks aastaks; keskmise intress 4%

Allikas: autorite koostatud.

Tabel 65. Korterelamute renoveerimislaenu programmi eesmärgid energiatasemete näol¹²³

Energiasääst	Kapitalisoodustused (% abikõlblikkust laenusummast)
20–30%	15%
40% <	25%
50% <	35%
60%*	Suurim võimalik tagastus vastavalt varasematele kokkulepetele

Märkused: * Antud lahenduse puhul ei rakendatud, kuid võimalik taoliste skeemide puhul.

Allikas: autorite koostatud.

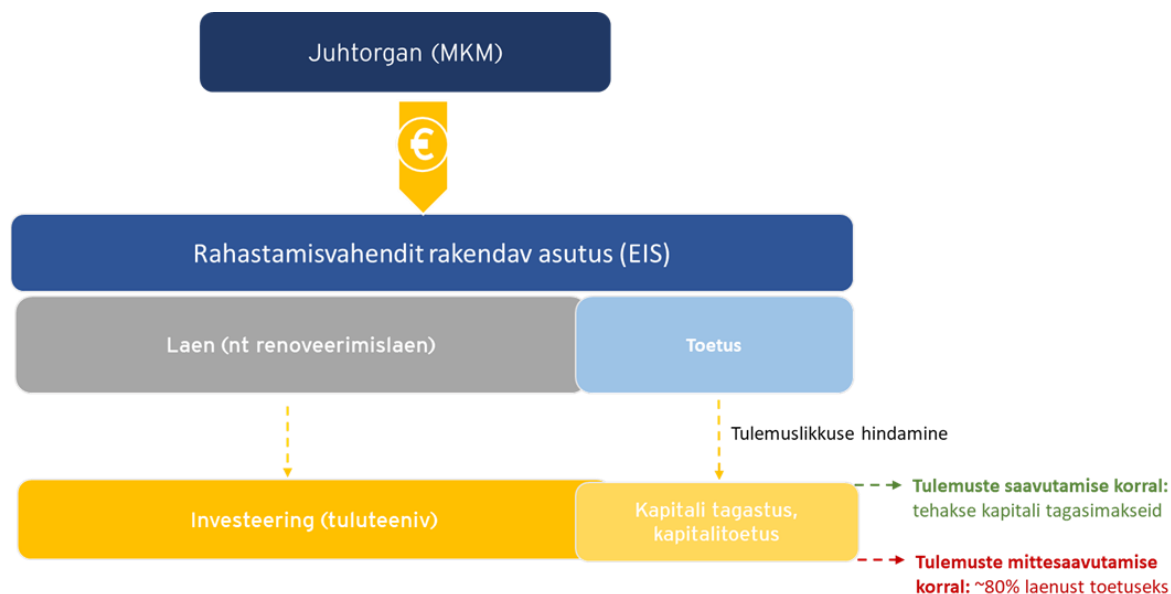
- ^{436.} Näiteks võib tuua, et teistes riikides on soodustuste pakkumisel lähtutud ka taotlejate sissetulekust. Näiteks Leedus pakuti väiksema sissetulekuga isikutele võimalust laenukapitali ja intressimaksete täielikuks hüvitamiseks. Kreekas aga kombineeriti osaliselt subsideeritud laen toetustega, vastavalt lõppsaaja vajadustele/võimekusele.
- ^{437.} Toetuste ja rahastamisvahendi tulemuspõhisel kombineerimisel võib järgida alloleval joonisel kujutatud rakenduskeemi (joonis 40)¹²⁴. Rahastamisvahendite rakendamise faasis esitavad toetuse lõppsaajad ühekordse taotluse rahastamiskeemi elluviijale, mis analüüsib projekti abikõlblikkust ja rahalist elujõulisust. Kui projekt vastab eeltingimustele, langetab rahastamiskeemi elluviija otsuse rahastamisvahendi ja toetuse koostoime kohaldatavuse kohta, ning määratleb kindlaks tingimused ja tegurid, mille alusel kapitali soodustused rakenduvad. Pärast lepingu sõlmimist lõppsaajaga, valib projekti elluviija välja ehitusfirmad ning tööd käivitatakse. Kokkulepitud ajaperioodi jooksul toimub (vahe)tulemuste hindamine, mille raames viiakse projekti kohta läbi sõltumatu audit (nt energiatõhususe projektide puhul energiasäästu hindav audit). Olenevalt saavutatud eesmärkidest rakendub laenulepingus tagasimaksete klausel. Kapitali soodustusi võib anda ka näiteks laenu tähtaaja vähendamise kujul, mille kohaselt viimased annuiteedid kantakse maha.

¹²³ Estonia EE Renovation Loan programme.

https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/case_study_renovation_loan_programme_estonia_0.pdf

¹²⁴ [Supporting the development of Social Finance Ecosystems in Member States under ESF \(fi-compass.eu\)](https://www.fi-compass.eu)

Joonis 40. Rahastamisvahendi ja kapitalisoodustuste kombineerimine elamumajanduse valdkonnas

Allikas: autorite koostatud.

2.5.4. Riigiabi reeglite kohaldamine (renoveerimislaen)

438. Vastavalt ettevõtluse toetamise ja laenude riikliku tagamise seadusele¹²⁵ peab elumajanduse riiklik toetamine kaasa aitama vastava valdkonna arengukavade ja programmide eesmärkide saavutamisele ning vastama riigiabi andmise reeglistikule.
439. Renoveerimislaen on suunatud neile korteriühistutele, kes on saanud pangast renoveerimislaenu taotlusele eitava vastuse või pakkumise, mille tingimused on ebamõistlikud (nt väga lühike tähtaeg, tavapärasest olulisemalt kõrgem intress). Laenu abil on võimalik rahastada renoveerimistöid ja kombineerida laenu KredExi pakutava rekonstrueerimistoetusega¹²⁶, järgides VTA määrustest tulenevaid kumuleerimise reegleid.
440. Kui Korterealamute määruse¹²⁷ alusel antav toetus on:
- riigiabi, siis kohaldatakse komisjoni 20.12.2011. a otsuses nr 2012/21/EL Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 106 lõike 2 kohaldamise kohta üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid osutavatele ettevõtjatele avalike teenuste eest makstava hüvitisena antava riigiabi suhtes sätestatud tingimusi (teavitamiskohustusest vabastamise võimalust peaksid sama kasutada nt sotsiaalkortereid haldavad ettevõtjad, kes pakuvad majutust ebasoodsas olukorras olevatele kodanikele või sotsiaalselt vähemsoodsas olukorras rühmadele, kes piiratud maksevõime tõttu ei suuda hankida elupaika turutingimustel¹²⁸);

¹²⁵ <https://www.riigiteataja.ee/akt/129112010007?leiaKehtiv>

¹²⁶ <https://www.kredex.ee/et/renoveerimislaen>, rekonstrueerimistoetuse taotlusvoor avatakse 2022. a sügisel ja toetuse eraldamise tingimused avaldatakse hiljemalt 2022. a novembris.

¹²⁷ Korterealamute rekonstrueerimise toetuse andmise tingimused ja kord,

<https://www.riigiteataja.ee/akt/109042019006?leiaKehtiv>

¹²⁸ 2012/21/EL: Komisjoni otsus, 20. detsember 2011, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32012D0021>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- on vähese tähtsusega abi, siis kohaldatakse VTA määrustes ja konkurentsiseaduse §-des 31 ja 33 sätestatut.
441. ELTLi¹²⁹ artikli 107 lõikest 1 ning Euroopa Kohtu praktikast on tuletatud viis tingimust, mis peavad olema üheaegselt täidetud, et toetust, soodustust või muud hüve saaks lugeda riigiabiks:
- abi on suunatud ettevõtjale (Eestis võib riigiabi kontekstis lugeda ettevõtjateks peale tavapäraste äriühingute ka füüsilisest isikust ettevõtjaid, mittetulundusühinguid, seltsinguid, kohaliku omavalitsuse üksusi ja teisi ametiasutusi, kuid seda siiski vaid eeldusel, et nad pakuvad vastutasu eest mingit kaupa või teenust, mida vähemalt potentsiaalselt võiksid turumajanduse tingimustes pakkuda ka konkurendid¹³⁰);
 - abi pärineb riigi vahenditest ja on riigile omistatav (riigi vahendite üleminek võib toimuda mitmes vormis: otsetoetused, laenud, garantiid, osalus ettevõtjate kapitalis ja mitterahalised hüvitised);
 - abisaaja saab majandusliku eelise;
 - abiga kaasnev eelis on valikuline; ning
 - abi võib kahjustada liikmesriikidevahelist konkurentsi ja kaubandust.¹³¹
442. Kui korteriühistu ei tegele majandustegevusega, siis korterelamute rekonstrueerimise meetme raames korteriühistutele antav toetus ei täida kõiki riigiabi kriteeriume ning sellisel juhul ei ole tegemist riigiabiga. Kõnealune abimeede ei moonuta ega oma ka potentsiaali moonutada konkurentsi ja kaubandust Euroopa Liidu riikide vahel. Avaliku sektori toetus on ELTLi artikli 107 lõike 1 alusel riigiabi üksnes siis, kui see „kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist“, ja ainult niivõrd, kui võrd see „kahjustab liikmesriikidevahelist kaubandust“.¹³²
443. Kortereelamute määruse seletuskirja kohaselt peab korteriomanditest vähemalt 80% olema füüsiliste isikute või valla või linna omandis, tagamaks et korterelamu ei ole ühegi juriidilise isiku ettevõtlike objekt, vaid eraisikute elumaja. Kui korterelamu on tervikuna valla või linna omandis peavad kõik eluruumid olema KOVi sotsiaal- või munitsipaalururuumid.
444. KOVi puhul on tegemist riigiabiga, kuna sotsiaalalmaja haldamine KOVi poolt loetakse majandustegevuseks, mistõttu tuleb neile abi andmisel järgida riigiabireegleid. Komisjoni otsuse (EL) nr 2012/21 alusel on võimalik riigiabi anda kuni 15 miljonit eurot aastas. Oluline on, et taotleja esitab koos taotlusega õigusakti, millest tuleneb üldist majandushuvi pakkuva teenuse osutamise kohustus. Vald või linn saab toetust taotleda ainult siis, kui tervikuna tema omandis olevas korterelamus on kõik korteriomandid KOVi sotsiaal- või munitsipaalururuumid.¹³³

¹²⁹ Euroopa Liidu toimimise leping, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

¹³⁰ Albert Linntam, „Kuidas ära tunda riigiabi?“, Õiguskeel 2018/1

¹³¹ Komisjoni teatis riigiabi mõiste kohta ELi toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 tähenduses, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0719\(05\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0719(05)&from=EN)

¹³² Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri määruse „Kortereelamute rekonstrueerimise toetuse andmise tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri, <https://kredex.ee/sites/default/files/2020-07/Seletuskiri%20.pdf>

¹³³ Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri määruse „Kortereelamute rekonstrueerimise toetuse andmise tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri, <https://kredex.ee/sites/default/files/2020-07/Seletuskiri%20.pdf>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

445. Komisjoni otsuse (EL) nr 2012/21 kohaselt ei pea esitama komisjonile riigiabi teatist, juhul kui hüvitise suurus ei ületa 15 miljonit eurot (bruto) aastas üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osutamise eest muudes valdkondades kui transport ja transpordi infrastruktuur (kui hüvitise summa antud ülesande kestuse jooksul muutub, võib aastase hüvitissumma arvutada kogu ülesande kestuse perioodi eri aastatel eeldatavasti makstavate hüvitissummade keskmisena).¹³⁴
446. Lisaks peavad olema täidetud järgmised tingimused:
- üldist majandushuvi pakkuva teenuse osutamise kohustus on pandud abi saavale ettevõtjale ühe või mitme ametliku dokumendiga, kus on sätestatud teenuse osutamise kohustuse täpne sisu ja kestus, teenust osutav ettevõtja ja teenindatav piirkond, ettevõtjale antav ainu- või eriõigus, kompensatsiooni arvutamise, kontrollimise ja läbivaatamise parameetrid ning ülemäärase kompensatsiooni maksmise vältimise ja tagasinõudmise kord;
 - kohustuse panemise dokumendis peab olema viide komisjoni otsusele;
 - kompensatsioonisumma ei tohi ületada teenuse osutamisel tekkivaid kulusid, mida arvutatakse üldtunnustatud kuluarvestuspõhimõtete kohaselt;
 - kompensatsiooni arvutamisel võetakse arvesse saadud tulu ning mõistlikku kasumit.
447. Kui ettevõtjale tehakse ülesandeks osutada kolme erinevat üldist majandushuvi pakkuvat teenust, kehtib piirmäär iga sellise teenuse suhtes (st ettevõtja võib otsuse alusel saada hüvitist kokku kuni 45 miljonit eurot tingimusel, et iga üksiku üldist majandushuvi pakkuva teenuse eest makstav hüvitis ei ületa 15 miljonit eurot).¹³⁵
448. Vastavalt Euroopa Komisjoni Altmarki kohtulahendile¹³⁶ ei peeta kompensatsiooni üldist majandushuvi pakkuva teenuse osutamise eest riigiabiks, kui see vastab järgmisele neljale kriteeriumile:
- abi saavale ettevõtjale peab olema pandud selgelt määratletud avaliku teenindamise (üldist majandushuvi pakkuva teenuse osutamise) kohustus;
 - kompensatsiooni arvutamisel aluseks võetavad parameetrid peavad olema eelnevalt objektiivselt ja läbipaistvalt kehtestatud;
 - makstav kompensatsioon ei tohi olla suurem kui summa, mis on vajalik avaliku teenindamise kohustuse täitmisel tekkinud kulutuste osaliseks või täielikuks katmiseks, võttes ühtlasi arvesse asjakohaseid laekumisi ja mõistlikku kasumit;
 - teenust osutav ettevõtja peab olema valitud riigihanke tulemusel või juhul, kui seda pole tehtud, tuleb kompensatsiooni suuruse määramisel võrdlusaluseks võtta tavalise ettevõtja poolt

¹³⁴ Komisjoni otsus (EL) nr 2012/21, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32012D0021>

¹³⁵ Juhend Euroopa Liidu riigiabi, riigihanke ja siseturu eeskirjade kohaldamise kohta üldist majandushuvi pakkuvate teenuste, eelkõige üldist huvi pakkuvate sotsiaalteenuste suhtes, https://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/new_guide_eu_rules_procurement_et.pdf

¹³⁶ [C-280/00](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A20060426I0001) - Altmark Trans ja Regierungspräsident Magdeburg

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

sarnases olukorras tehtavate kulude analüüs (võttes arvesse laekumisi ning kohustuste täitmisest saadavat mõistlikku kasumit).¹³⁷

449. Täiendavalt näeb korterelamute määrus ette abi andmise võimaluse VTA määruste (EL) nr 1407/2013 või (EL) nr 360/2012 alusel.¹³⁸
450. VTA määrustes on kehtestatud abi ülemmäär, millest väiksemate summade puhul ei mõjuta abi, mis muudel juhtudel kvalifitseeruks riigiabiks ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, liikmesriikidevahelist kaubandust ega moonuta või ähvarda moonutada konkurentsi kui selline abi vastab kõikidele asjakohase VTA määruse tingimustele. Seetõttu ei kohaldata vähese tähtsusega abi suhtes ELTLi artikli 107 lõiget 1 ega kehti nimetatud lepingu artikli 108 lõikes 3 sätestatud teatamiskohustus, st ei ole vaja esitada komisjonile riigiabi teatist ega grupierandi teatist. Enne vähese tähtsusega abi andmist peab abi andja kontrollima, kas kavandatav abi ning abi, mille ettevõtja on saanud jooksva eelarveaasta ning kahe eelneva eelarveaasta jooksul, ei ületa vastavat vähese tähtsusega abi ülemmäära.¹³⁹
451. Toetuse andmisel võetakse arvesse komisjoni määruse (EL) nr 1407/2013 artiklis 5 või komisjoni määruse (EL) nr 360/2012 artikli 2 lõigetes 6–8 sätestatud erinevateks eesmärkideks antava vähese tähtsusega abi kumuleerimisreegleid. Taotlejale kolme järjestikuse majandusaasta jooksul antud vähese tähtsusega abi koos määruse alusel antava toetusega ei tohi ületada vastavalt 200 000 või 500 000 eurot.
452. Vähese tähtsusega abi ei ole meetme raames seni antud. Võimaliku lahendusena on Kortereelamute määruse seletuskirjas pakutud võimalus märkida taotluse rahuldamise otsuses ka info vähese tähtsusega abi kohta ja teavitada, et rakendusüksus võib tagantjärele abi anda (tuues välja ka summa) ning paluda sellega arvestada.¹⁴⁰
453. GBER võimaldab hoonete energiatõhususe projektidesse tehtavateks investeeringuteks anda abi rahaeraldise, omakapitaliinvesteeringu, garantii või laenu kujul (abikõlblikud on energiatõhususe projekti üldkulud) energiatõhususe fondile või muule finantsvahendajale, kes annab selle täielikult edasi lõplikele abisaajatele (st hoonete omanikele või üürnikele)¹⁴¹ kas laenu või garantii vormis. Laenu nominaalväärtus või garanteeritud summa ei tohi ületada 15 miljonit eurot projekti kohta.¹⁴²
454. GBER artikkel 39 lõige 7 kohaselt peab energiatõhususeks antav abi suurendama erainvestorite täiendavaid investeeringuid, mis peavad moodustama vähemalt 30% kogurahastamisest, mis energiatõhususe projektile antakse. Kui abi annab energiatõhususe fond, võib erainvesteeringuid võimendada energiatõhususe fondi ja/või energiatõhususe projektide tasandil, et saavutada kokku vähemalt 30 % kogurahastamisest, mis energiatõhususe projektile antakse.
455. Energiatõhususe abi andmiseks võivad liikmesriigid luua energiatõhususe fondid ja/või kasutada finantsvahendajaid. Vastavalt GBER artikkel 39 lõige 8 peavad olema täidetud järgmised tingimused:

¹³⁷ Riigiabi käsiraamat 2021, <https://fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused-kinnisvara/riigiabi/riigiabi-materjalid>

¹³⁸ Kortereelamute rekonstrueerimise toetuse andmise tingimused ja kord, <https://www.riigiteataja.ee/akt/109042019006?leiaKehtiv>

¹³⁹ Ettevõtlus- ja infotehnoloogiainistri määruse „Kortereelamute rekonstrueerimise toetuse andmise tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri, <https://kredex.ee/sites/default/files/2020-07/Seletuskiri%20.pdf>

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ GBER, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/et/TXT/?uri=CELEX:32014R0651>

¹⁴² Riigiabi käsiraamat 2021, <https://fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused-kinnisvara/riigiabi/riigiabi-materjalid>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- finantsvahendajate valitsejad ja energiatõhususe fondide valitsejad valitakse avatud, läbipaistva ja mittediskrimineeriva konkursiga kooskõlas kohaldatavate liidu ja liikmesriigi õigusaktidega;
- sõltumatud erainvestorid valitakse kooskõlas kohaldatavate liidu ja liikmesriigi õigusaktidega avatud, läbipaistva ja mittediskrimineeriva konkursiga, mille eesmärk on luua asjakohane riskitulu jagamise kord, ning investeringute puhul, mis ei ole garantiid, eelistatakse asümmeetrilist kasumi jagamist langusriski kaitsele. Kui erainvestoreid ei valita sellise konkursiga, määrab avatud, läbipaistva ja mittediskrimineeriva konkursiga valitud sõltumatu ekspert erainvestoritele õiglase tasuvusläve;
- asümmeetrilise kahjumijagamise korral riiklike ja erainvestorite vahel piirdub riikliku investori esimese järjekoha kahju 25 protsendiga koguinvesteeringust;
- garantiide puhul on garantiimäär kuni 80% ja liikmesriigi kantav kogukahju on 25% aluseks olevast garanteeritud portfelist. Tasuta võib anda ainult garantiisid, mis katavad garanteeritud portfelli oodatavat kahju. Kui garantii hõlmab ka ettenägematute kahjude katmist, maksab finantsvahendaja garantii selle osa eest, mis on mõeldud ettenägematute kahjude katmiseks, turutingimustele vastavat garantiipreemiat;
- investoritel on õigus olla esindatud energiatõhususe fondi või finantsvahendaja juhtorganites, nagu järelevalvenõukogu või nõuandekomitee;
- energiatõhususe fond või finantsvahendaja asutatakse kohaldatavate seaduste kohaselt ning liikmesriik näeb ette hoolekohustuse menetluse, et tagada äriiselt usaldusväärne investeerimisstrateegia energiatõhususe abimeetme rakendamiseks.

⁴⁵⁶ Hoonete energiatõhususe projektidesse tehtavateks investeeringuteks ettenähtud abi on ELTL artikli 107 lõike 3 tähenduses siseturuga kokkusobiv ja vabastatakse ELTL artikli 108 lõike 3 kohasest teavitamiskohustusest, kui täidetud on GBERi I peatükis ja artiklis 39 sätestatud tingimused.

2.5.5. Kortere lamulaenu käendus

- ⁴⁵⁷ Käenduse instrument aitab korteriühistutel lahendada ebapiisava tagatise probleemi (mis tuleneb korterelamu madalast turuväärtusest), mida toodi turutõrgete analüüsis välja olulise takistusena. Eriti mõjutab antud probleem korteriühistuid, kes asuvad madala kinnisvara väärtusega piirkondades. Tuginedes turutõrgete analüüsile, tuleks korterelamulaenu käenduse instrumendiga jätkata, kuna eraturul sellele konkureeriv toode hetkel puudub.
- ⁴⁵⁸ Kortere lamulaenu käenduse eesmärgiks on toetada korteriühistuid, kes soovivad võtta renoveerimislenu, parendamaks elanike elukvaliteeti läbi renoveerimistöode, kuid kelle riski hindavad finantseerimisasutused keskmisest kõrgemaks.
- ⁴⁵⁹ Allolevas tabelis on kirjeldatud üldised kortere lamulaenu käenduse tingimused, millest käenduse andjal on võimalik muutuvate turutingimuste kontekstis lähtuda, lähenedes igale taotlejale individuaalselt.

Tabel 66. Korterelamulaenu käenduse tingimused

Tingimus	Kirjeldus
Sihtrühm	Krediitdivõimelised korteriühistud
Sihtotstarve	Renoveerimislaenu finantseerimine
Maksimaalne summa	Kuni 80% laenusummast
Käendustasu	Üldjuhul 1–1,5% käenduse jäägilt aastas
Rakendamisskeem	Koostöös finantseerimisasutustega
Vajadus kombineerida toetusega	Võib olla vajalik kombineerida toetusega

Allikas: autorite koostatud.

^{460.} Sihtrühmad, kellele võrreldes teistega kaaluda soodsamatel tingimustel (madalama käendustasuga) käenduse pakkumist on korterelamud, milles on vähem kui 24 korterit või mis asuvad tõmbekeskustest eemal. Korterelamulaenu käendust on võimalik kombineerida rekonstrueerimistoetusega, et aidata ületada turutõrkeid, nagu näiteks kallinevad ehitushinnad ning juba mainitud kinnisvara madal väärtus asukoha tõttu.

^{461.} Korterelamulaenu käendust on võimalik kombineerida toetusega, et vajadusel subsideerida käendustasu, võimaldades eraraha kasutamist pikaajalisemalt finantsinstrumentide jaoks.¹⁴³

2.5.6. Riigiabi reeglite kohaldamine (käendus)

^{462.} Korterelamulaenu käendus sobib korteriühistule, kes soovib võtta pangalaenu elanike elukvaliteedi parandamisega seotud tööde rahastamiseks, kuid kelle riski hindab pank tavalisest suuremaks. Selle põhjus võib olla näiteks võlgnike suur osakaal, korterelamu asukoht piirkonnas, kus korterite turuväärtus on madal, või ühefunktsioonilises asulas, või on investering ruutmeetri kohta märkimisväärselt suurem kui tavaliselt.¹⁴⁴

^{463.} VTA määruste alusel tagatisena antav vähese tähtsusega abi loetakse läbipaistvaks järgmises tabelis esitatud tingimustel.

¹⁴³ *Combination of financial instruments and grants under shared management funds in the 2021-2027 programming period.* Euroopa Komisjon ja Euroopa Investeeringuspank.

¹⁴⁴ Kredex korterelamu käenduse meetme tutvustus, <https://kredex.ee/et/korterelamulaenu-kaendus>

Tabel 67. Vähese tähtsusega abi läbipaistvuse tingimused

Määrus (EL) nr 1407/2013	Määrus (EL) nr 360/2012
<ul style="list-style-type: none"> Abisaaja suhtes ei ole algatatud maksujäuetusmenetlust; ja Tagatis ei ületa 80% laenust ja tagatud summa ei ületa 1 500 000 eurot (750 000 eurot maanteetranspordisektori ettevõtja puhul) ja tagatise kestus on viis aastat, või tagatis ei ületa 80% laenust ja tagatud summa ei ületa 750 000 eurot (375 000 eurot maanteetranspordisektori ettevõtja puhul) ja tagatise kestus on kümme aastat; või Abi toetusekvivalendi arvutamisel on aluseks võetud nn „safe-harbor“ preemiad vastavalt Tagatise teatises toodud määradele (tagatis loetakse läbipaistvaks ka juhul, kui liikmesriik on enne tagatiskava rakendamist Euroopa Komisjoni teavitanud oma teistsugusest abi elemendi arvutamise meetodikast ja viimane on selle heaks kiitnud) 	<ul style="list-style-type: none"> Iga üksiku abikava raames antava tagatisega kaetud laenusumma ei ületa 3 750 000 eurot ettevõtja kohta ning tagatis ei moodusta laenust rohkem kui 80%. Tagatis loetakse läbipaistvaks ka juhul, kui liikmesriik on Euroopa Komisjoni teavitanud oma teistsugusest abi elemendi arvutamise meetodikast ja viimane on selle heaks kiitnud

Allikas: autorite koostatud.

464. VTA andja peab teavitama abi saajat kirjalikult (viitega komisjoni määrusele nr 1407/2013 või määrusele nr 360/2012) abi summast ja asjaolust, et tegemist on vähese tähtsusega abiga (nt taotluse rahuldamise otsuses). Juhul, kui VTA kogusumma (antud ja kavandatav abi) on vastavast vähese tähtsusega abi ülemmäärast suurem, ei tohi kohaldada määrust isegi juhul, kui abi osa mahub vähese tähtsusega abi ülemmäära alla.¹⁴⁵
465. GBER artikkel 39 alusel on võimalik garantii vormis abi (abikõlblikud kulud on energiatõhususe projekti üldkulud) anda energiatõhususe fondile või muule finantsvahendajale, kes annab abi täielikult edasi hoonete omanikele või üürnikele. Garanteeritud summa ei tohi ületada 15 miljonit eurot projekti kohta ja garantii ei tohi moodustada tagatud laenust üle 80%. Samuti peab abi suurendama erainvestorite täiendavaid investeeringuid, mis peavad moodustama vähemalt 30% projekti kogurahastamisest.
466. Tasuta võib anda ainult garantiisid, mis katavad garanteeritud portfelli oodatavat kahju. Kui garantii hõlmab ka ettenägematute kahjude katmist, maksab finantsvahendaja garantii selle osa eest, mis on mõeldud ettenägematute kahjude katmiseks, turutingimustele vastavat garantiipremiat (GBER artikkel 39 lõige 8 punkt d).
467. Erandina, kui investeering on seotud eluhoonete, õppetegevuseks või sotsiaalteenusteks ettenähtud hoonete, avaliku halduse, õigusemõistmise, politsei- või tuletõrjeteenistuseks ettenähtud hoonetega või kui nimetatud hoonete põrandapinda kasutatakse vähem kui 35% muuks tegevuseks, on abikõlblikud suurema energiatõhususe projekti kogukulud ja investeeringuga seotud varustuse eri osadesse tehtavate investeeringute kogukulud. Nimetatud varustus tähendab kohapealset integreeritud taastuenergiaseadmestikku, varustust kohapealse taastuenergia seadmestiku toodetud energia salvestamiseks, hoonesse paigaldatud varustust ja sellega seotud taristut hoone kasutajate elektrisõidukite laadimiseks, investeeringuid hoone üleminekuks digitehnoloogiale. Sel

¹⁴⁵ Riigiabi käsiraamat 2021, <https://fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused-kinnisvara/riigiabi/riigiabi-materjalid>

juhul ei tohi laenu nominaalväärtus või garanteeritud summa ületada 30 miljonit eurot projekti kohta.¹⁴⁶

2.6. Rahastamisvahendite rakendamise eeldatavad tulemused

^{468.} Vaatamata sellele, et rahastamisvahendite puhul on tegemist tagasimakstava mehhanismiga, on oluline tagada nende rakendamise tulemuslikkus. Sellest ajendatult on vaja hinnata rahastamisvahendite rakendamise eeldatavaid tulemusi ning nende panust prioriteetide saavutamisesse ja meetme eesmärkide täitmisesse.

2.6.1. Võimendav mõju ja lisaväärtus

^{469.} Nagu ettevõtluse valdkonna puhul, avaldub rahastamisvahendite rakendamise lisandväärtus siingi kõige selgemalt ringlusefekti, võimendusefekti ja kasusaajate arvu alusel. Ringlusefekt esindab rahastamisvahenditesse tagasi makstud vahendeid, mida saab kasutada edasiste finantseeringute tarbeks. Seega jõuab lõppkasusaajateni suurem hulk eelarvelisi vahendeid kui rahastamisvahendite jaoks planeeritud eelarve. Ühelt poolt saab tagasimakstavaid rahalisi vahendeid uuesti käiku lasta ning teisalt võib summa suureneda intressidega teenitud tulu võrra. Siinkohal on oluline märkida, et seda ainult juhul kui intressitulu ületab kahjusid ja rakendamise halduskoormust. Lisaks võtab võimendusefekt arvesse ka erasektori finantseerimisasutuste panust. Nii jõuab ettevõtteni finantsinstrumendi ühe euro kohta rohkem kapitali.

^{470.} Võimendusefekt on efekt, kus tuuakse ettevõtetesse lisavahendeid nii avalikust kui ka erasektorist läbi riskide jagamise meetodi. Seeläbi luuakse võimalused erasektori finantseeringu toomiseks projektidesse ning avaliku sektori finantseerimiskoormuse vähendamiseks. Võimendusefekt mängib olulist rolli just eelarveliste piirangutega toimetulemisel ning võimaldab kontsentreerida rahastamist, sest lisarahade kaasamine erasektorist suurendab võrreldes tagastamatu toetusega rahastamisvahendi lisaväärtust ühtekuuluvuspoliitika eesmärkide saavutamisel.

^{471.} Lisaks võimaldab rahastamisvahendite kasutamine toetuste asemel ühendada nii era- kui ka avaliku sektori huvid. Selle tulemusel võivad pangad kaaluda projektide finantseerimist, mida siiani pidasid mittetulusateks või liiga riskantseteks. Erasektori teadmiste kasutamine projektide valimisel on enamasti efektiivsem ja võimaldab jõuda rohkemate kasusaajateni kui toetuse jagamise korral.

^{472.} Perioodiks 2021–2027 eraldatakse ühtekuuluvuspoliitika vahenditest elamumajanduse valdkonnale 35 miljonit eurot, mis tasuks turutõrgete analüüsi tulemusel suunata väljapakutud toodete (renoveerimislaenude ja korterelamulaenu käenduste) väljastamisele. Kogusummast on hinnanguliselt 5 miljonit eurot suunatud korterelamulaenu käenduse ja ülejäänud renoveerimislaenude väljastamisele¹⁴⁷. Antud jaotust kasutatakse võimendusefekti arvutamisel, kuid tegemist on hinnangulise jaotusega, mis võib perioodi jooksul vastavalt vajadusele muutuda.

^{473.} Järgnevalt on toodud eelhindamise käigus koostatud kasusaajate prognoos, mis toetub eeskätt KredExi varasemale finantsinstrumentide rakendamise statistikale, investeerimisstrateegiale ja instrumentide hinnangulisele struktuurivahendite eelarve suurusele (35 miljonit eurot). Tabelis

¹⁴⁶ Riigiabi käsiraamat 2021, <https://fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused-kinnisvara/riigiabi/riigiabi-materjalid>

¹⁴⁷ Summade jagunemist erinevate finantsinstrumentide vahel võib korrigeerida vastavalt nõudlusele. Üldjuhul on mõistlik suunata suurem osa eelarvest renoveerimislaenu väljastamisele, et rahastust saaksid KÜ-d, kes on saanud pankadelt laenuaotlusele eitava vastuse.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

toodud võimendusefekt ning kasusaajate arv on hinnangulised ja sõltuvad rakendusametuse ja rahastamisvahendi rakendaja otsustest ja detailidest investeerimisstrateegia elluviimisel.

Tabel 68. Eelarve ja kasusaajate prognoos struktuurifondidest rahastatud finantsinstrumentide väljastamiseks elamumajanduses¹⁴⁸

Instrument	Struktuuri- fondide eelarve* (haldus- kuluga korri- geeritud), tuh €	Võimalik struktuuri- fondide vahendite realisatsioon koos ringlusega, tuh €	Erasektori panus (hinnanguline ringlusesse jõudev finantseerimis- asutuste panus), tuh €	Summaarne investeerimis- maht (struktuuri- fondid koos erasektori finantseerimis- asutuste panusega), tuh €	Hinnangu- line tehingute arv (unikaalsete KÜ-de arv)	Keskm. tehingu suurus, tuh €	Võimendav mõju (ingl <i>leverage effect</i>) (arvutustehe: summaarne investeerimis- maht / struktuuri- fondide eelarve)
Renoveerimis- laen	27 900	27 900	Puudub	27 900	93 (93)	300	1,0
Korterelamu- laenu käendus	4 650	23 250 ¹⁴⁹	33 214	33 214	233 (224)	100	7,1
KOKKU	30 150	48 750*	33 214	58 714	326 (317)		1,9

Märkused: * Struktuurifondide vahendite eelarvest (35 miljonit eurot) on maha arvestatud halduskulu 7% renoveerimislaenu hinnangulisest struktuurifondide eelarvest ja 7% korterelamulaenu käenduse hinnangulisest struktuurifondide eelarvest.

Allikas: autorite koostatud.

- ^{474.} Eelolevast tabelist nähtub, et investeerimisstrateegiat ja struktuurifondide eelarvet arvestades jääks struktuurifondidest rahastatavate finantsinstrumentide (renoveerimislaenu ja korterelamulaenu käenduse) kasusaajate arv ligikaudu 309 KÜ juurde. Turuolukorra muutumine võib kaasa tuua prognoosist kõrvalekaldumisi, mistõttu võib tulevikus tekkida vajadus kasusaajate prognoosi korrigeerimise järele.
- ^{475.} Juhuks kui turul toimuvad muutused, mis mõjutavad rahastamisvahendite nõudlust, vajadust ja kättesaadavust, peaks eelarve sisaldama ka nn puhvrit turutõrgete adresseerimiseks suurenenud nõudlusega turuolukorras. Nõudluse muutumisele on võimalik reageerida ka vajadusel struktuurifondide eelarvet vastavalt vajadusele instrumentide vahel ümber jagada. Teatud puhver on tagatud finantsinstrumentide tagasimakstavate vahendite ja laekunud intresside näol (eeldusel, et see ei kulu kahjude väljamaksmiseks).
- ^{476.} Võimendusefekti analüüsi põhjal jõuti eeltoodud eeldustest lähtudes tulemusele, et instrumentide eelarvelise panuse korral jõuaks ringlusesse koos erasektori finantseerimisasutuste panusega ligikaudu 58,7 miljoni euro väärtuses laenukapitali. See omakorda tähendab ligikaudu 2-kordset võimendavat mõju ehk iga finantsinstrumendi eelarve 1 euro kohta jõuab ühistuteni perioodi jooksul ligikaudu 2 eurot kapitali (instrumentide peale keskmiselt) (tabel 68).

¹⁴⁸ Arvutuste lähtealused on toodud lõikudes 478–479.

¹⁴⁹ Tulenevalt instrumendi kordajast, $4\,650 \times 5 = 23\,250$, vt lõik 479.

Arvutuste lähteandmed

477. Järgnevalt on toodud peatükis kajastatud elamumajanduse valdkonna arvutuste lähtekohad. Oluline on märkida, et välja toodud keskmised näitajad on hinnangulised ning neid kasutatakse ainult ligikaudsete arvutuste tegemisel. Näitajad põhinevad KredExi väljastatud finantsinstrumentide varasemal statistikal ja eksperthinnangutel.

478. Renoveerimislaen:

- Renoveerimislaenu hinnanguline osakaal struktuurifondide elamumajanduse vahenditest (kokku 35 miljonit eurot) on 30 miljonit eurot. Sellist jaotust on kasutatud ainult hinnanguliste arvutuste läbiviimisel ning struktuurifondide vahendite jaotus renoveerimislaenu ja korterelamulaenu käenduse vahel võib programmiperioodi jooksul vastavalt vajadusele muutuda.
- Hinnanguline tulevane keskmine renoveerimislaenu summa on 300 000 eurot, mis põhineb eksperthinnangul (KredExi 2020 andmete alusel oli keskmiseks summaks 210 000 eurot).
- Kuna laen väljastatakse neile, kes on saanud pangalt eitava vastuse, siis erasektori finantseerimisasutuste panus puudub.
- Hinnanguline tehingute arv: 27,9 miljonit eurot / 300 tuhat eurot = 93 tehingut.

Tabel 69. Renoveerimislaenu arvutuste lähteandmed

	Struktuurifondidest eraldatud summa, €	Halduskulu	(Struktuurifondide vahendid-halduskulu)	Keskmine laenusumma, €
Renoveerimislaen	30 mln	7%	27,9 mln	300 tuh

Allikas: autorite koostatud.

479. Korteralamulaenu käendus:

- Korteralamulaenu käenduse hinnanguline osakaal struktuurifondide elamumajanduse vahenditest (kokku 35 miljonit eurot) on 5 miljonit eurot. Sellist jaotust on kasutatud ainult hinnanguliste arvutuste läbiviimisel ning struktuurifondide vahendite jaotus renoveerimislaenu ja korteralamulaenu käenduse vahel võib programmiperioodi jooksul vastavalt vajadusele muutuda.
- Hinnanguline tulevane keskmine käenduse summa on 100 000 eurot (KredExi 2017–2020 statistika kohaselt oli keskmine summa 80 000 eurot, hinnanguliselt võib arvestada vähemalt 20% tõusuga hinnatõusu kontekstis).
- Kuna eelduslikult ei teki kõigil käendatud laenudel kahjusust ning enamasti pole vajalik kahjusid välja maksta, siis on korteralamulaenu käenduse puhul vajalik kasutada kordajat, mis näitab, mitu eurot on võimalik iga struktuurifondide euro kohta väljastada. Korteralamulaenu käenduse kahjude osakaal on täna väga väike ning puudub pikema perioodi statistika, mida kasutada tuleviku kahjude osakaalu prognoosimiseks. Sarnaselt ettevõtluse valdkonnaga tuleks ka siin kahjude prognoosimisel lähtuda negatiivsest stsenaariumist ning valitsevast ebakindlast majandusolukorrast ning ebakindlastest väljavaadetest. Samal ajal on korteralamulaenu käenduse kahjude prognoos väiksem kui ettevõtluses, mistõttu on soovitatav võrreldes

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

ettevõtluse laenukäenduse kordajaga kasutada ühe punkti võrra positiivsemat kordajat. Lähtuvalt eeltoodust on soovituslik korterelamulaenu käenduse kordaja käendussummasse 5.

- Arvestades kordaja ümber laenusummasse tingimusega, et korterelamulaenu käenduse osakaal on 70% laenusummast, teeb see kordajaks laenusummasse 7.¹⁵⁰
- Keskmine käenduse osakaal: 70% (KredExi 2017–2020 statistika alusel).
- Tehingute ja kasusaajate suhe: 96% (KredExi 2017–2020 statistika alusel).
- Hinnanguline tehingute arv: 23,3 miljonit eurot / 100 tuhat eurot = 233 tehingut.
- Unikaalsete korteriühistute arv: $233 * 0,96 = 224$ korteriühistut.
- Erasektori finantseerimisasutuste panus: 23,3 miljonit € / 0,7 = 33,2 miljonit eurot.
- Summaarne investeerimismaht: võrdne erasektori panusega, kuivõrd KÜ-deni jõuavad üksnes erasektori finantseerimisasutuse vahendid.
- Võimendava mõju (ingl *leverage effect*): 33,2 miljonit eurot (summaarne investeerimismaht) / 4,65 miljonit eurot (instrumendi SF eelarve) = 7,1.

Tabel 70. Kortelamulaenu käenduse andmed

	Eraldatud summa, €	Halduskulu	(Struktuuri-fondide vahendid-halduskulu)	Keskmine käendus-summa, €	Tehingute ja kasusaajate suhe	Keskmine käenduse osakaal
Korterelamu laenu käendus	5 mln	7%	4,65 mln	100 tuh	96%	70%

Allikas: autorite koostatud.

2.6.2. Panus prioriteetide täitmise

⁴⁸⁰ Ühtekuuluvuspoliitika fondid on suunatud ELi strateegia rakendamisele. Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava Eestis¹⁵¹ on seotud kuue eesmärgi saavutamise: nutikam Eesti, rohelisem Eesti, ühendatum Eesti, sotsiaalsem Eesti, inimestele lähedasem Eesti ja õiglane üleminek. Elamumajanduse valdkonna puhul on vahetult oluline eesmärk „Rohelisem Eesti“ ning selle erieesmärk „Energiaühenduse edendamine ja kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamine“. Järgnevas tabelis on toodud erieesmärgi väljundnäitajad ja püstitatud sihttasemed.

¹⁵⁰ Kortelamulaenu käenduse kordaja ümberarvutamist on vajalik kaaluda, kui elamumajanduse meetmete nimekiri läheb muutmisele.

¹⁵¹ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027.

Tabel 71. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava eesmärgi „Rohelisem Eesti“ asjakohase erieesmärgi väljundnäitajad koos sihttasemetega

Eesmärk	Erieesmärk	ID	Väljundnäitaja	Mõõtühik	Vahe-eesmärk 2024	Sihtväärtus 2029
Rohelisem Eesti	Energiaõhususe edendamine ja kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamine	RCO18	Suurema energiaõhususega eluruumid	Eluruumid	13 800	32 000
		PSO01	Parendatud korterelamutes asuvate eluruumide arv	Eluruumid	3 600	8 100
		PSO08	Paranenud küttesüsteemiga elamud	Elamud	230	1850

Allikas: ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027.

481. Finantsinstrumentid aitavad KÜ-del ületada turutõrkeid renoveerimislaenu saamiseks, mille tulemusena suureneb renoveeritud ja kõrgema energiaõhususarvu klassiga elamute arv ja sellest lähtuvalt väheneb energia tarbimine ja kasvuhoonegaaside heitkogused.
482. Elamumajanduse finantsinstrumentide lisaväärtuse analüüsi kohaselt on võimalik programmiperioodil struktuurifondide eelarvega (35 miljonit eurot) panustada 317 KÜ rahastamise. Kui arvestada, et keskmine rahastatava KÜ suurus on 32 korterelamut (2100 m²), siis on kokku programmiperioodi jooksul võimalik panustada 10 144 korterelamu renoveerimisse. Selle käigus suurendatakse korterelamu energiaõhusust, tagatakse elamu ehituskonstruksiooniline stabiilsus või parandatakse korterelamu elanike elamistingimusi.
483. Eelnevalt lähtuvalt võib hinnata, et arvutuslikult on võimalik finantsinstrumentide abil saavutada sihttaseme sätestatud väljundnäitajas “paranenud küttesüsteemiga elamud” ja “parendatud korterelamutes asuvate eluruumide arv”. Suunates finantsinstrumentid suurema energiaõhususega eluruumide väljundnäitaja sihttaseme täitmisesse, siis on ainult finantsinstrumentide abil võimalik saavutada maksimaalselt kolmandik sihttasemest. Antud sihttaseme saavutamisel on peamine roll siiski toetustel.¹⁵²
484. Finantsinstrumentide rakendamine on kooskõlas riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“¹⁵³ teema nr 4.4 „Ruum ja liikuvus“ tähelepanu nõudva muutusega 4.4.2 „Planeerime ja uuendame ruumi terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastikum muutuste, tervise ja keskkonnahoiuga arvestavalt“, mille järgi kavatakse muu hulgas parandada pikaajalise üleriigilise renoveerimiskava abil hoonefondi kvaliteeti ja kättesaadavust.
485. Samuti panustavad finantsinstrumentid järgmistesse riiklikesse kavadesse:

¹⁵² Vahe-eesmärgi saavutamine oleneb sellest, millal täpselt perioodi instrumentide väljastamisega alustatakse. Lisaks oleneb sihttaseme saavutamine sellest, ega toote arendamise või rakendamise ajal ei teki olulisi õiguslikke eriarvamusi, mille raames on oht, et uute lepingute sõlmimine peatatakse.

¹⁵³ Riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ heakskiitmine. RT III, 15.05.2021, 12.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030¹⁵⁴, eesmärk nr 2 „Primaarenergia tõhusam kasutus: Eesti energiavarustus ja -tarbimine on säästlikum“, mille alusel suurendatakse hoonefondis kõrgema energiatõhususarvu klassiga elamute osakaalu
- Eesti kliimapoliitika põhialused aastani 2050¹⁵⁵, energeetika ja tööstuse valdkonna hoonefondi renoveerimise poliitikasuunis, mille järgi lähtutakse olemasoleva hoonefondi renoveerimisel ning uute hoonete planeerimisel ja ehitamisel süsteemi kui terviku majanduslikust ja energeetilisest tõhususest, et saavutada kogu kasutuses oleva hoonefondi maksimaalne energiatõhusus
- Energiamajanduse arengukava aastani 2030¹⁵⁶, elamufondi (nii olemasolevate kui uute hoonete) energiakulukuse vähendamise eesmärk; arengukava järgi on korterelamute energiatõhususe parendamine tervikliku rekonstrueerimise abil üks olulisemaid investeeringuvajadusi eluasemesektoris
- Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030¹⁵⁷, alaeesmärgi 7 „Kliimamuutuste mõju tõttu ei ole vähenenud elutähtsate teenuste kättesaadavus ega hoonete energiatõhusus“ meede 7.2 „Hoonete vastupidavuse, energiatõhusama kütte ja jahutuse ning inimestele mugava sisekliima tagamine muutuvates ilmastikuoludes“

2.6.3. Juhised rahastamisvahendite jooksvaks hindamiseks ning eelhindamise ajakohastamiseks

- ⁴⁸⁶. Rahastamisvahendite jooksva seiramisel ja hindamisel tuleb lähtuda samadest põhimõtetest, mis on esitatud 1.6.3.

¹⁵⁴ <https://www.mkm.ee/energeetika-ja-maavarad/energiamajandus/energia-ja-kliimakava>

¹⁵⁵ <https://envir.ee/kliimapoliitika-pohialused-aastani-2050>

¹⁵⁶ <https://www.valitsus.ee/media/323/download>

¹⁵⁷ <https://envir.ee/kliimamuutustega-kohanemise-arengukava>

3. Keskkonna valdkond

⁴⁸⁷ Peatükk keskendub turutõrgete analüüsile ja võimalike rahastamisvahendite vajalikule pakkumisele keskkonna valdkonnas. Kõigepealt antakse turuülevaade rahaliste vahendite kättesaadavusest ettevõtetele ja KOVidele, millele järgneb kokkuvõtte võimalikest rahastamisvahenditest.

3.1. Turuülevaade

⁴⁸⁸ Aastatel 2010–2018 oli Eesti koos teiste ELi liikmesriikidega Kesk-, Ida- ja Lõuna-Euroopast (Küpros, Tšehhi, Malta, Leedu, Läti, Ungari, Iirimaa, Slovakkia, Rumeenia, Horvaatia ja Bulgaaria) üks nendest riikidest, kus üleminek ringmajandusele toimus kõige aeglasemalt¹⁵⁸. Seda näitas ka Eurostati 17 näitaja põhjal (aastad 2010, 2012, 2014 ja 2016) tehtud analüüs, mille järgi oli Eesti koos Malta, Küprose ja Kreekaga ringmajanduse mõttes ELis kõige vähem arenenud¹⁵⁹. Energiatõhususes perioodil 2014–2020 saavutas aga Eesti energiatõhususe kohustuse kokku 41 energiatõhususe meetme abil¹⁶⁰. Digitehnoloogia lõimimises ettevõtete tegevusse paigutus Eesti 2021. aastal ELi riikide seas üheksandale kohale ning VKEde, kellel on vähemalt algtasemel digimahukus, näitaja alusel on Eesti tulemus 74%, 14 protsendipunkti üle ELi keskmise, lähenedes Euroopa digikümnendi teatises seatud eesmärgile (90%)¹⁶¹.

⁴⁸⁹ Ühtekuuluvuspoliitika perioodil 2021–2027 on Eestis plaanis toetada VKEde energia- ja ressursitõhususe tõstmist investeringute ja auditite toetamise abil tööstus- ja teenindussektorites, edendada digiteerimise lahenduste kasutamist, tõsta ringlussevõtu võimekust, tagada ohutu materjaliringlus ning toetada jäätmete ringlussevõtu projekte, lähtudes muuhulgas 2021. aastal valminud Eesti ringmajanduse tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuringu tulemustest^{162,163}. Järgnevalt analüüsime, kas lisaks toetusmeetmetele on vaja luua rahastamisvahendeid nende eesmärkide saavutamiseks.

3.1.1. Ettevõtete investeerimistegevus, turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad

⁴⁹⁰ Eelhindamise raames tehtud intervjuudest lähtub, et siinses 3. peatükis kitsalt keskkonnaga seotud investeringuid võib käsitleda ka ettevõtete 1. peatükis analüüsitud investeringute osana. Kasvõi pakendi vähendamise seotud investeringuid võib ettevõtte käsitleda oma tootmisprotsessi

¹⁵⁸ Mazur-Wierzbicka, E. (2021). Circular economy: advancement of European Union countries. In *Environmental Sciences Europe* (Vol. 33, Issue 1). Springer Science and Business Media LLC. <https://doi.org/10.1186/s12302-021-00549-0>

¹⁵⁹ Fura, B., Stec, M., & Miś, T. (2020). Statistical Evaluation of the Level of Development of Circular Economy in European Union Member Countries. In *Energies* (Vol. 13, Issue 23, p. 6401). MDPI AG. <https://doi.org/10.3390/en13236401>

¹⁶⁰ Roos, I. (2021). *Energy Efficiency Trends and Policies in Estonia. Monitoring of EU and national energy efficiency targets*. Tallinn: Tallinn University of Technology. <https://www.odyssee-mure.eu/publications/national-reports/energy-efficiency-estonia.pdf>

¹⁶¹ European Commission. (n.d.). *Digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeks (DESI) 2021, Eesti*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-estonia>

¹⁶² Ringmajandus. (n.d.). *Eesti ringmajanduse hetkeolukorra, tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuring*. <https://ringmajandus.envir.ee/et/abimaterjalid/eesti-ringmajanduse-hetkeolukorra-tulevikupotentsiaali-ja-vajalike-meetmete-uuring>

¹⁶³ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027 (tööversioon seisuga 1.10.2021).

tõhustamisena kulude vähendamiseks vs. kasumi suurendamiseks, aga mitte ilmtingimata keskkonna valdkonna investeeringuna. **Seega kehtivad 1. peatükis toodud turutõrked ja mitteoptimaalsed olukorrad (sh piirkondlikud erinevused) ka keskkonna valdkonna kohta ning ettevõtlike valdkonna rahastamisvahendid sobivad samuti keskkonna valdkonna eesmärkide saavutamiseks.** Sarnase hinnangu andis 2015. aasta 4.3.1 „Investeeringud parimasse võimalikku ressursitõhusasse tehnoloogiasse; ressursijuhtimissüsteemide ja toetavate IT-rakenduste toetamine“ tegevuse eelhindamine, mille järgi olid KredExi ja MESi 2014–2020 programmiperioodil rakendatud finantsinstrumendid oma sihtotstarbalt laiema fookusega ning hõlmasid muuhulgas ka energia ja ressursitõhususe investeeringuid analüüsitavates sektorites¹⁶⁴.

491. Eelhindamise ettevõtete küsitluses küsisime ettevõtete käest nende praeguste ja plaanitavate tegevuste kohta ringmajanduses. 779 ettevõtte vastustest (joonis 41) järeldeb, et 36% nendest ettevõtetest (ehk kes vastasid väidetele „jah“ või „pigem jah“) juba tegeleb toote elueajärgse korduskasutamise või ringlusesse suunamisega, muretsedes selle eest, mis saab tootega pärast müümist edasi, 16% soovib/kavatseb sellega tegeleda. 23% vastanud ettevõtetest juba tegeleb toote hilisema remontimisvõimaluse ja/või varuosade pakkumisega ning 33% soovib/kavatseb sellega tegeleda. 33% vastanud ettevõtetest juba teeb koostööd teiste ettevõtetega ja/või on asutanud uue ettevõtte, mis kasutab praeguste ettevõtete jääke enda ärimudelil, ning 40% on valmis ettevõtetevaheliseks koostööks ja/või uute ettevõtete asutamiseks, mis kasutaksid praeguste ettevõtete jääke enda ärimudelil.
492. Küsitluses osalenud ettevõtetest vastasid 171 ettevõtet praeguste ja plaanitavate tegevuste kohta ringmajanduses „Ei tea / ei oska öelda / ei ole asjakohane“ (joonis 42). Teistest ettevõtetest (N=608) juba tegelevad või plaanivad tegeleda küsitud ringmajanduse tegevustega keskmiselt umbes 51% ettevõtetest. Kõige vähem on neid ettevõtteid, kes juba tegelevad toote hilisema remontimisvõimaluste ja/või varuosade pakkumisega (35%).
493. Kokku 473 ettevõtet 779-st kavatsevad (ehk kes vastasid väidetele „jah“ või „pigem jah“) teha vastavaid investeeringuid ringmajanduses järgmise kolme aasta jooksul. 473 ettevõtte vastustest (tabel 72) järeldeb, et rohkem kui pooled nendest ettevõtetest kavatsevad teha investeeringuid ringmajanduses järgmise kolme aasta jooksul omavahenditest (54% kuni 71% iga vastava väite puhul) ning laenu ja/või käenduse abil mitte rohkem kui 15% iga väite puhul.
494. Seda, miks ettevõtted ei tee vastavaid investeeringuid, võib põhjendada mitme põhjusega. Üks neist on ettevõtete ärimudelid, mis ei eelda selliseid investeeringuid (nt teenuste, konsultatsioonide pakkumine). Vastavalt valideerimisseminari arutelule puudub aga Eestis selge strateegia, mis survestaks ettevõtteid energiatõhusamaid ja keskkonnahoidlikumaid tehnoloogiaid kasutusele võtma, mistõttu ettevõtted püüavad efektiivselt toimetada praeguste tehnoloogiatega. Toodi esile ka see, et rohepöördega seotud investeeringud ei ole lühikeses perspektiivis suures osas tasuvad. Osapoolte hinnangul takistavad ettevõtete investeeringuid praegu kasvavad tootmise sisend-, sh energiahinnad, energiaallikate kättesaadavus, tarbijate ostuvõime langemine, ebakindlus majanduskeskkonna suhtes, kvalifitseeritud tööjõu puudus, kohati omafinantseeringu madal võimekus ja investeeringute pikk tasuvusaeg.
495. Neid ettevõtteid, kes plaanivad teha küsitud investeeringuid ringmajanduses laenu ja/või käenduse abil, oli küsitlusele vastanud ettevõtete seas kokku 79. Suurem osa vajalike laenude summast 79

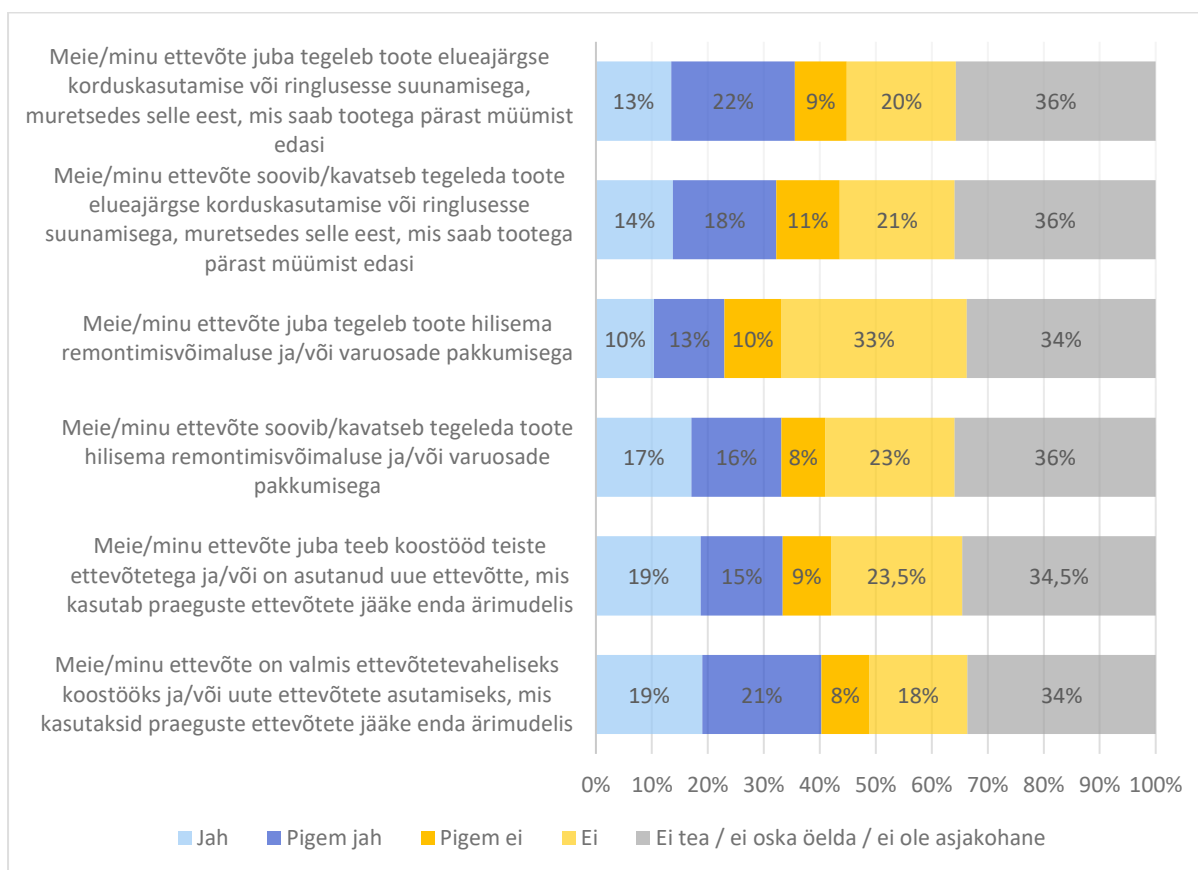
¹⁶⁴ Ernst & Young Baltic AS, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. (2015). *Perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine. Lõpparuanne 30.10.2015.* https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2015/08/KEM-FI-eelhindamine_EY_Praxis.pdf

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

ettevõtte investeeringute tegemiseks on kuni 200 000 eurot ning üksikud ületavad 1 mln eurot (tabel 72). Samast tabelist lähtub, et neid laene kavatsevad ettevõtted võtta toote elueajärgse korduskasutamise või ringlusesse suunamisega seotud investeeringuteks eelkõige kuni seitsmeks aastaks. Samas üks kuni kümme aastat investeeringutele toote hilisema remontimisvõimaluse ja/või varuosade pakkumiseks ja/või koostöö arendamiseks teiste ettevõtetega ja/või uue ettevõtte asutamiseks, mis kasutab praeguste ettevõtete jääke enda ärimudelil. On ka neid ettevõtteid, kes vajavad laenu oluliselt pikemaks (üle 15 aasta) perioodiks.

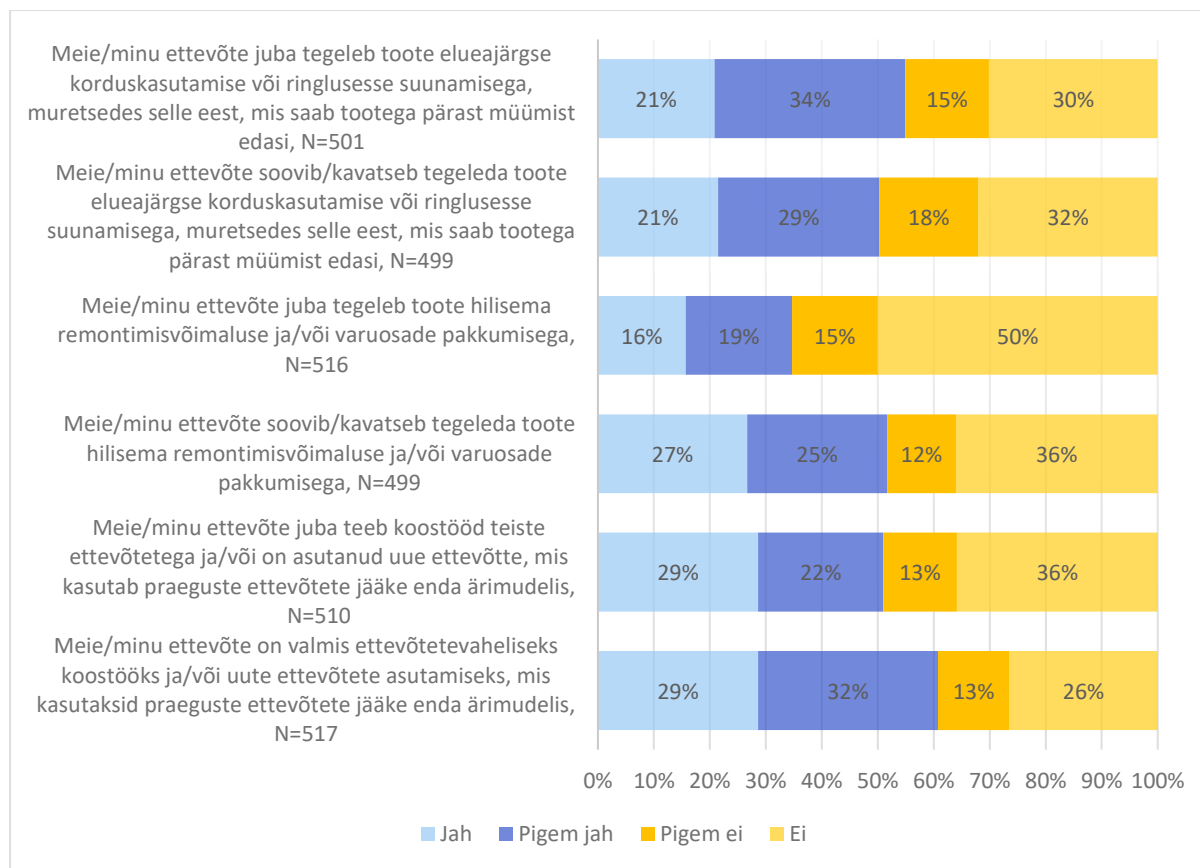
⁴⁹⁶ Kui analüüsida üksnes eespool esile toodud ringmajandusega seotud investeeringute tarbeks laenu võtmist ja/või käenduse kasutamist plaanivate ettevõtete (kokku 79) hinnanguid nende ligipääsule rahalistele vahenditele (joonis 43), selgub, et neil on hea ligipääs liisingule ja omaniku investeeringule (mõlema puhul on „hea“ ja „pigem hea“ vastuste osakaal rohkem kui 50%). Sellele järgnevad investeeringutoetused (nt EASist, KIKist; 47%), panga- või hoiu-laenuühistu laen (39%) ning garantii ja käendus (mõlema puhul umbes 30%).

Joonis 41. Ettevõtete tegevused ja plaanid seoses ringmajandusega, N=779

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 42. Ettevõtete tegevused ja plaanid seoses ringmajandusega ilma ettevõteteta, kes vastasid „Ei tea / ei oska öelda / ei ole asjakohane“, N=608

Allikas: ettevõtete küsitlus, joonis 41, autorite arvutused.

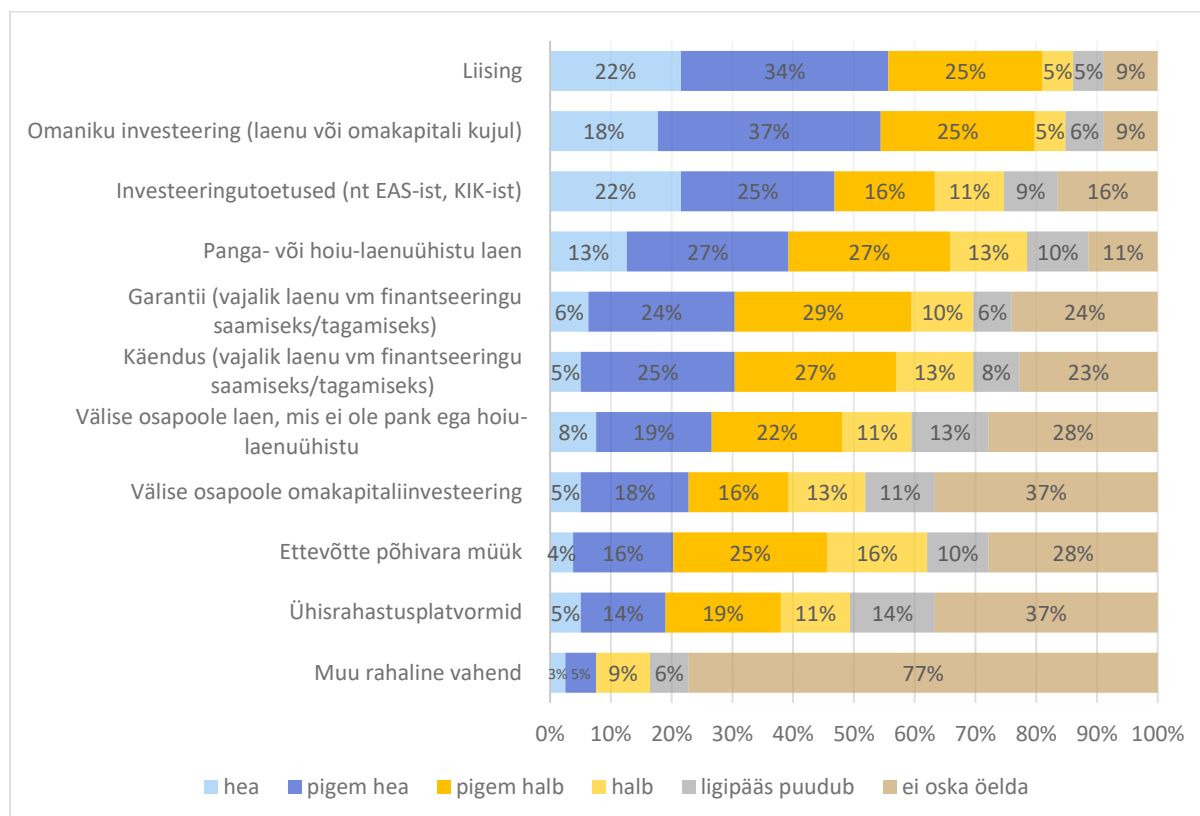
Tabel 72. Ettevõtete (N=473) hinnangud investeringuvajaduse laenu summale ja laenugraafiku pikkusele keskkonna valdkonnas: vastavate ettevõtete arv, planeeritud rahastamise allikad ja laenude arv

Väide	Ettevõtete arv*		Jah, omavahenditest		Jah, laenu/käenduse abil		Ei	Laenu summa																
	Jah	%	Jah	%	alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €		100 001 – 200 000 €	200 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 2 000 000 €	2 000 001 – 5 000 000 €	5 000 001 – 10 000 000 €	10 000 001 – 25 000 000 €	25 000 001 – 50 000 000 €	50 000 001 – 100 000 000 €	üle 100 mln €	alla 1 aasta	1–5 aastat	6–7 aastat	8–10 aastat	11–15 aastat	üle 15 aasta	
Meie/minu ettevõtte juba tegeleb toote elueajärgse korduskasutamise või ringlusesse suunamisega, muretsedes selle eest, mis saab tootega pärast müümist edasi	251	148	59%	32	13%	71	8	7	5	4	4	2	1	1	7	13	7	2	...	3
Meie/minu ettevõtte soovib/kavatseb tegeleda toote elueajärgse korduskasutamise või ringlusesse suunamisega, muretsedes selle eest, mis saab tootega pärast müümist edasi	277	160	58%	41	15%	76	12	8	6	2	5	2	4	1	1	15	12	6	3	...	5
Meie/minu ettevõtte juba tegeleb toote hilisema remontimisvõimaluse ja/või varuosade pakkumisega	260	185	71%	14	5%	61	2	5	3	1	2	1	6	3	3	...	2	
Meie/minu ettevõtte soovib/kavatseb tegeleda toote hilisema remontimisvõimaluse ja/või varuosade pakkumisega	258	182	71%	19	7%	57	5	5	3	3	2	1	6	6	4	...	3	
Meie/minu ettevõtte juba teeb koostööd teiste ettevõtetega ja/või on asutanud uue ettevõtte, mis kasutab praeguste ettevõtete jääke enda ärimudelil	179	114	64%	15	8%	50	1	4	4	3	2	1	1	8	2	1	3	...
Meie/minu ettevõtte on valmis ettevõtete vaheliseks koostööks ja/või uute ettevõtete asutamiseks, mis kasutaksid praeguste ettevõtete jääke enda ärimudelil	314	169	54%	40	13%	105	9	6	8	4	7	1	3	2	2	12	9	8	2	7

Märkus: need ettevõtted, kes vastasid vastavale väitele „jah“ või „pigem jah“.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 43. Ringmajandusega seotud investeeringute tarbeks laenu võtmist ja/või käenduse kasutamist plaanivate ettevõtete hinnang ligipääsule rahalistele vahenditele, N=79

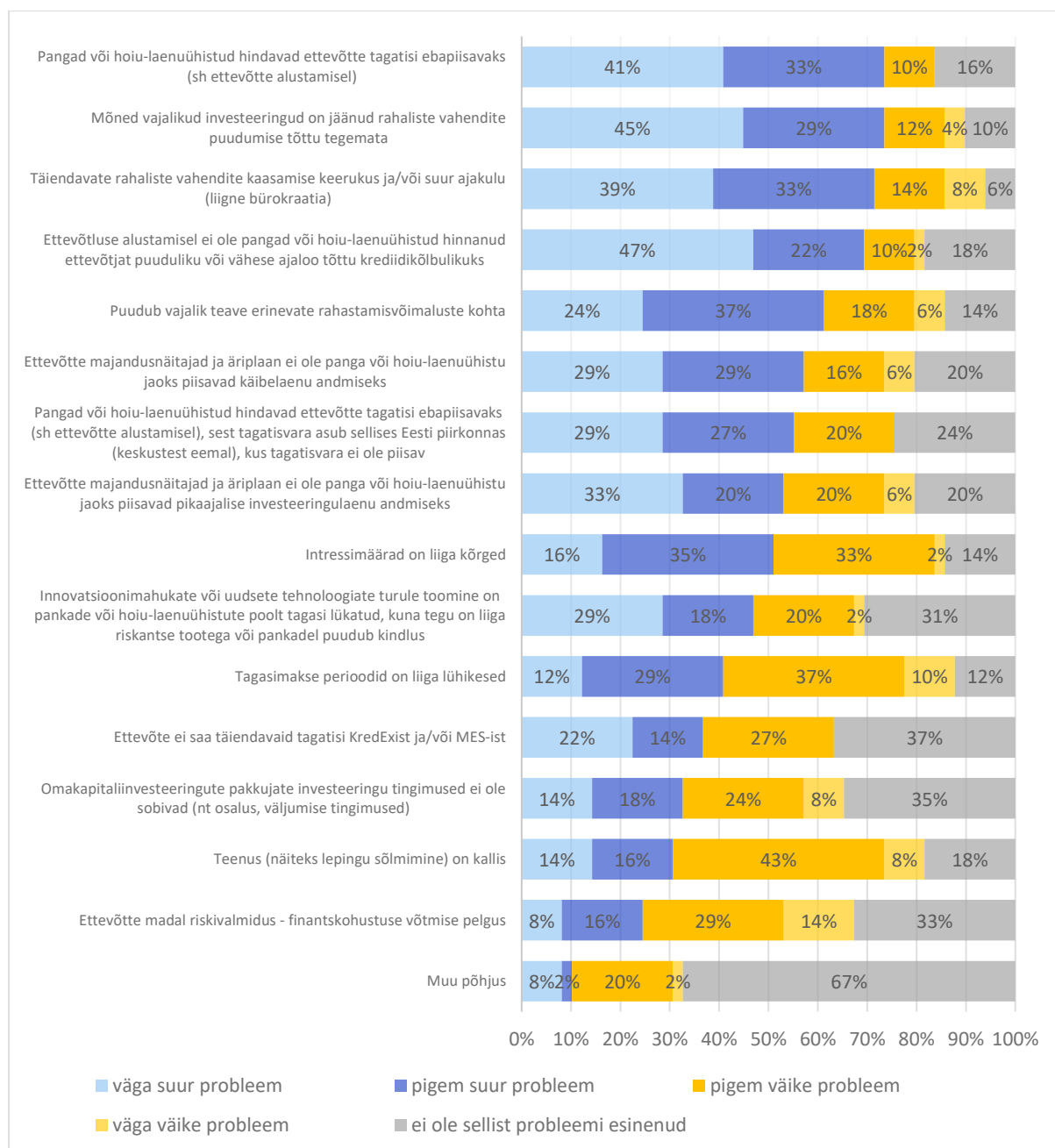

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

497. 79 ettevõttest, kes plaanivad teha investeeringuid ringmajanduses laenu ja/või käenduse abil, on 49 need ettevõtted, kes tegid investeeringuid viimase kolme aasta jooksul (ükskõik mis investeeringuid; mitte ainult keskkonna valdkonnas). Peamised probleemid rahastamisvajaduste katmisel viimase kolme aasta jooksul nendel 49 ettevõttel olid ebapiisavad tagatiseid pankade või hoiu-laenuühistute jaoks, täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia) ning ettevõtte madal krediitkõlblikkus pankade või hoiu-laenuühistute jaoks ettevõtte puuduliku või vähese ajaloo tõttu (joonis 44).

498. Täpselt sama kolme peamise probleemiga puutusid kokku ka küsitluses osalenud 376 ettevõtet, kes tegid viimase kolme aasta jooksul mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid, vaid kaasasid ka täiendavaid rahalisi vahendeid (joonis 44), mis kinnitab eespool toodud väidet turutõrgete ja mitteoptimaalsete olukordade sarnasusest ettevõtete jaoks keskkonna valdkonna ja teist tüüpi investeeringute puhul. Tähelepanuväärne on see, et 73% jaoks (49 ettevõttest) oli suur probleem see, et mõned vajalikud investeeringud jäid rahaliste vahendite puudumise tõttu tegemata (joonis 44); kokku 90% jaoks oli see eri ulatusega probleem.

Joonis 44. Probleemid, millega puutusid rahastamisvajaduste katmisel viimase kolme aasta jooksul kokku ettevõtted, kes nii plaanivad teha investeeringuid ringmajanduses laenu ja/või käenduse abil järgmise kolme aasta jooksul kui ka tegid investeeringuid viimase kolme aasta jooksul mitte ainult keskkonna valdkonnas, N=49

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

499. Rohkem kui pooltele 49 ettevõttest olid probleemiks veel vajaliku teabe puudumine erinevate rahastamisvõimaluste kohta, ettevõtte ebapiisavad majandusnäitajad ja äriplaan käibelaenu või pikaajalise investeringulaenu saamiseks pangast või hoiu-laenuühistust, tagatisvara asukoht sellises Eesti piirkonnas, kus tagatisvara ei ole piisav, ning liiga kõrged intressimäärad (joonis 44). Ka intervjuudel pöörati tähelepanu euroala keskmisest kõrgematele intressimääradele, mis pärsivad investeringute tegemist. Selleks on osapooled toonud meedias aastate jooksul välja eri põhjusi¹⁶⁵, kuid eelhindamise raames intervjuueeritud osapoolte hinnangul tuleb võimalusel leida viise, kuidas pakkuda Eesti ettevõtetele odavamalt laenu.
500. Seega ilmneb ringmajandusega seotud investeerimistegevuste analüüsist ettevõtete küsitluse põhjal, et neid investeringuid teevad ettevõtted eelkõige omavahenditest ning laenu/käenduse saamisel puutuvad kokku sarnaste probleemidega (eelkõige ebapiisavad tagatised pankade või hoiu-laenuühistute jaoks, täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia) ning ettevõtte madal krediitkõlblikkus pankade või hoiu-laenuühistute jaoks ettevõtte puuduliku või vähese ajaloo tõttu) nagu kõik teised ettevõtted sõltumata investeringute eesmärgist.
501. Kui vaadata probleeme, millega ettevõtted on viimase kolme aasta jooksul ettevõtte arendamisel või laiendamisel keskkonna valdkonna eesmärkidega seotud investeringute rahastamise vajaduste katmise puhul kokku puutunud (joonis 45; vastavad investeringute liigid on loetletud joonise märkuses; selliseid ettevõtteid oli küsitlusele vastanute seas 115), selgub, et suurimateks probleemideks on samad kolm probleemi: ebapiisavad tagatised pankade või hoiu-laenuühistute jaoks, täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia) ning ettevõtte madal krediitkõlblikkus pankade või hoiu-laenuühistute jaoks ettevõtte puuduliku või vähese ajaloo tõttu. 60%-le 115 ettevõttest oli suureks probleemiks see, et mõned vajalikud investeringud jäid rahaliste vahendite puudumise tõttu tegemata.
502. Küsitlusele vastanute seas oli kokku 105 ettevõtet, kes tegid eri liiki investeringuid ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks vähemalt keskkonnavaldkonnas (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnavaldkonnas) lähtuvalt (joonis 46). Ka nende investeringute puhul osutusid kolmeks suurimaks probleemiks eespool nimetatud probleemid.
503. 779 ettevõttest kokku 269 ettevõtet (tabel 73) vastasid „Pigem ei“ või „Ei“ vähemalt kolme valikvastuse juures ringmajanduseteemalises küsimuses, mis on kajastatud joonisel 41 ja joonisel 42. Tabeli 73 järgi ei tee ega plaani vastavaid tegevusi pigem „Mujal Eestis“ kui Tallinnas ja lähiumbruses asuvad ettevõtted (kuid erinevus on väike – umbes 5%) ning pigem küpsusfaasis kui kasvufaasis või laienemisfaasis olevad ettevõtted (teise erinevuse seletamiseks ei ole hindajatel infot). 269 ettevõttest tegid investeringuid mitte ainult keskkonna valdkonnas 111 ettevõtet.

¹⁶⁵ Näiteks: Tõnis Oja, T. (2012). Eesti ettevõtete laenuintressid on euroalas kõrgeimad. *Postimees*, 6. jaanuar 2012. <https://majandus.postimees.ee/693226/eesti-ettevotete-laenuintressid-on-euroalas-korgeimad>; Härma, K., & Must, B. (2019). Kõrgele tõusnud intress lükkab ettevõtte pangalaenu eemale. *Äripäev*, 28. märts 2019. <https://www.aripaev.ee/uudised/2019/03/28/korgele-tousnud-intress-lukkab-ettevotte-pangalaenu-eemale>; Länts, M. (2019). Pangajuht: miks on Eestis laenuintressid kõrged. *Delfi Ärioleht*, 10. detsember 2019. <https://arileht.delfi.ee/artikkel/88340737/pangajuht-miks-on-eestis-laenuintressid-korged>; Vilerts, K., Beņkovskis, K., & Tkačevs, O. (21.05.2021). Why are lending rates in the Baltics higher than elsewhere in the euro area? *Latvijas Banka*. <https://www.macroconomics.lv/why-are-lending-rates-baltics-higher-elsewhere-euro-area>

Tabel 73. Ettevõtete profiil, kes valisid „Pigem ei“ või „Ei“ vähemalt kolme valikvastuse juures ringmajanduseteemalises küsimuses, N=269

Ettevõtte peamine tegevuskoht*	Kokku	% kõikidest ettevõtetest
Tallinnas või selle lähiümbruses	114	s.o 39% kokku 291 ettevõttest
Tartus või selle lähiümbruses	34	...
Mujal Eestis	129	s.o 44% kokku 290 ettevõttest
Välismaal	19	...
Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav	19	...
Ettevõtte arengufaas	Kokku	
Äriidee, seemne- või varajane faas	21	...
Kasvufaas või laienemisfaas	118	s.o 30% kokku 399 ettevõttest
Küpsusfaas	115	s.o 41% kokku 280 ettevõttest
Hääbumisfaas	15	...

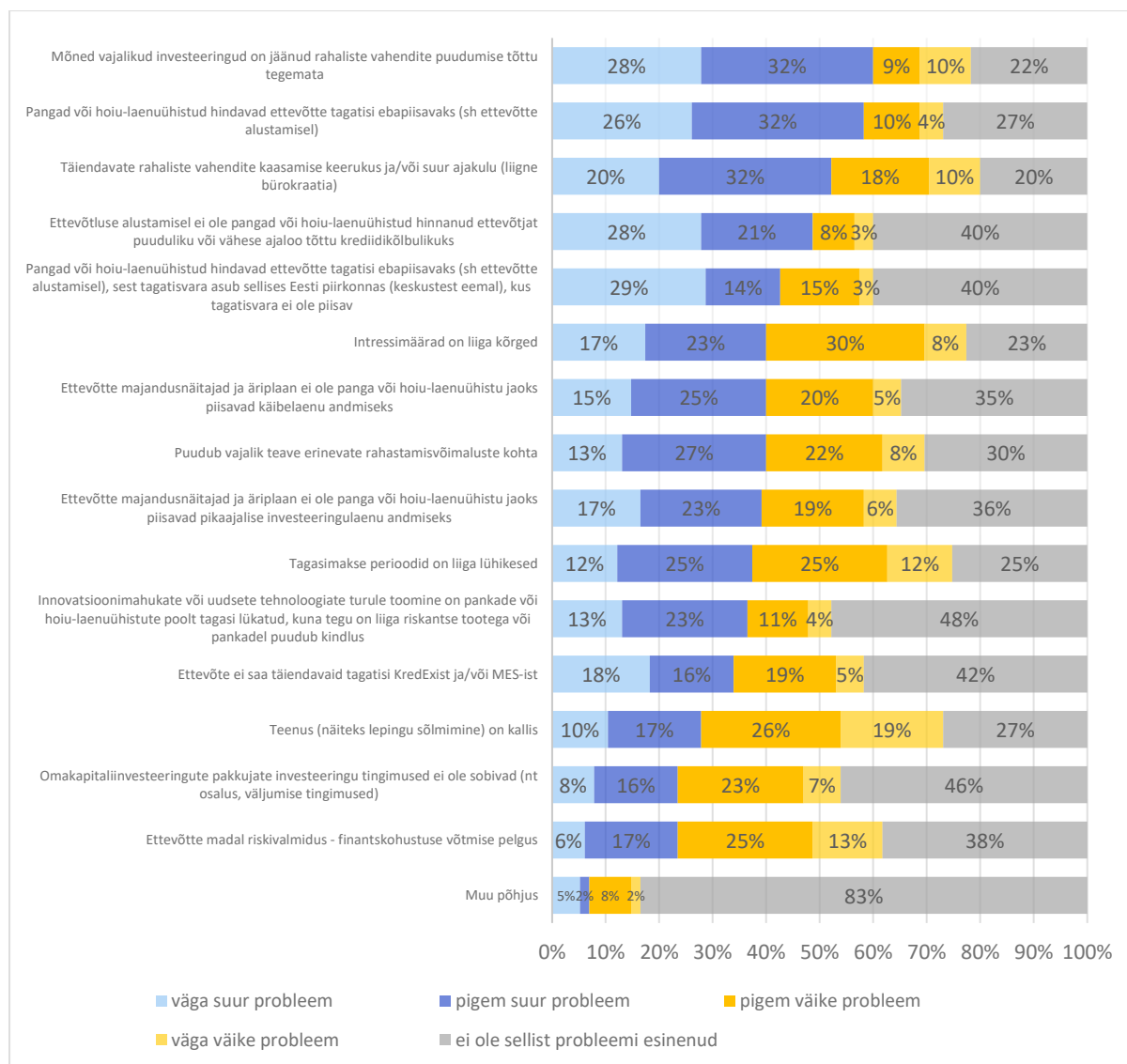
Märkus: oli võimalik valida mitu tegevuskohta.

Allikas: ettevõtete küsitlus, tabel 84, autorite arvutused.

^{504.} Järgmisena võrdleme viit gruppi ettevõtteid, kes tegid investeringuid viimase kolme aasta jooksul (joonis 47):

- 376 ettevõtet, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeringuid, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid;
- 105 ettevõtet, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeringuid ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks vähemalt keskkonnavalasest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnaeesmärkidesse) lähtuvalt, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid;
- 115 ettevõtet, kes tegid ettevõtte arendamisel või laiendamisel keskkonna valdkonna eesmärkidega seotud investeringuid;
- 49 ettevõtet, kes nii plaanivad teha investeringuid ringmajanduses laenu ja/või käenduse abil järgmise kolme aasta jooksul kui ka tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeringuid viimase kolme aasta jooksul;
- 111 ettevõtet, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeringuid, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid, ning kes (pigem) ei tee või (pigem) ei planeeri tegevusi ringmajanduses ehk vastasid „Pigem ei“ või „Ei“ vähemalt kolme valikvastuse juures ringmajanduseteemalises küsimuses, mis on kajastatud joonisel 41 ja joonisel 42.

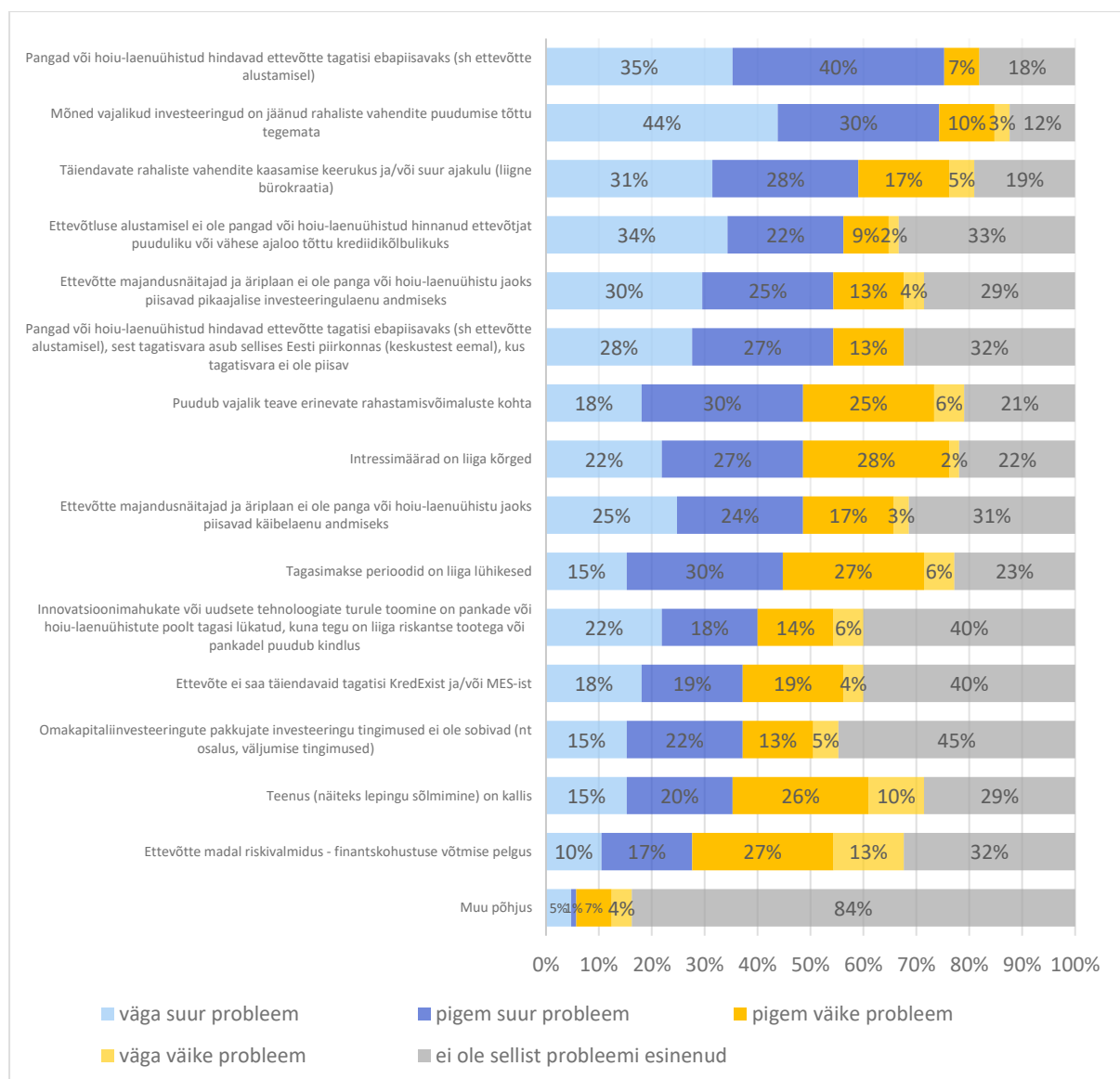
Joonis 45. Probleemid, millega ettevõtte on viimase kolme aasta jooksul ettevõtte arendamisel või laiendamisel keskkonna valdkonna eesmärkidega seotud investeeringute rahastamise vajaduste katmise puhul kokku puutunud, N=115

Märkus: nende ettevõtete vastused, kes tegid viimase kolme aasta jooksul järgmisi investeeringuid: olemasolevate masinate ja seadmete vahetamine keskkonnahoidlikumate vastu; turundus- ja/või müügiprotsessi(de) automatiseerimine ja/või digiteerimine; uue keskkonnahoidliku toote/teenuse turuletoomine; olemasolevate toodete/teenuste kujundamine keskkonnahoidlikumaks; keskkonnahoidlikumate pakendite kasutuselevõtmine; teadus- ja arendustegevused (T&A) tootmis- või teenindusprotsessi tõhustamiseks; teadus- ja arendustegevused (T&A) tootmis- või teenindusprotsessi keskkonnahoidlikumaks kujundamiseks; innovaatilise (uudendusliku) tootmis- ja/või teenindusprotsessi juurutamine; tootmise või teenindamise käigus tekkivate negatiivsete keskkonnamõjude (sh müra, õhu- või valgusreostus, jäätmed jne) vähendamine; erinevate tootmis- vm jääkide vähendamine; erinevate tootmis- vm jääkide efektiivsem korduskasutamine või ringlusesse suunamine, st ringmajanduse põhimõtete integreerimine; keskkonnahoidlikumate toorainete ja materjalide kasutuselevõtt; tootmis- ja/või teenindusprotsessi energia- jm ressursikulu vähendamine; muudatused toorainega varustamise, tarnijate ja/või tarnesüsteemide osas; tootmis- ja/või teenindusprotsessi(de) automatiseerimine ja/või digiteerimine; töötajate koolitamine seoses rohemajanduse, rohepöörde ja/või üldise keskkonnahoidlikkusega; juhtide koolitamine seoses rohemajanduse, rohepöörde ja/või üldise keskkonnahoidlikkusega.

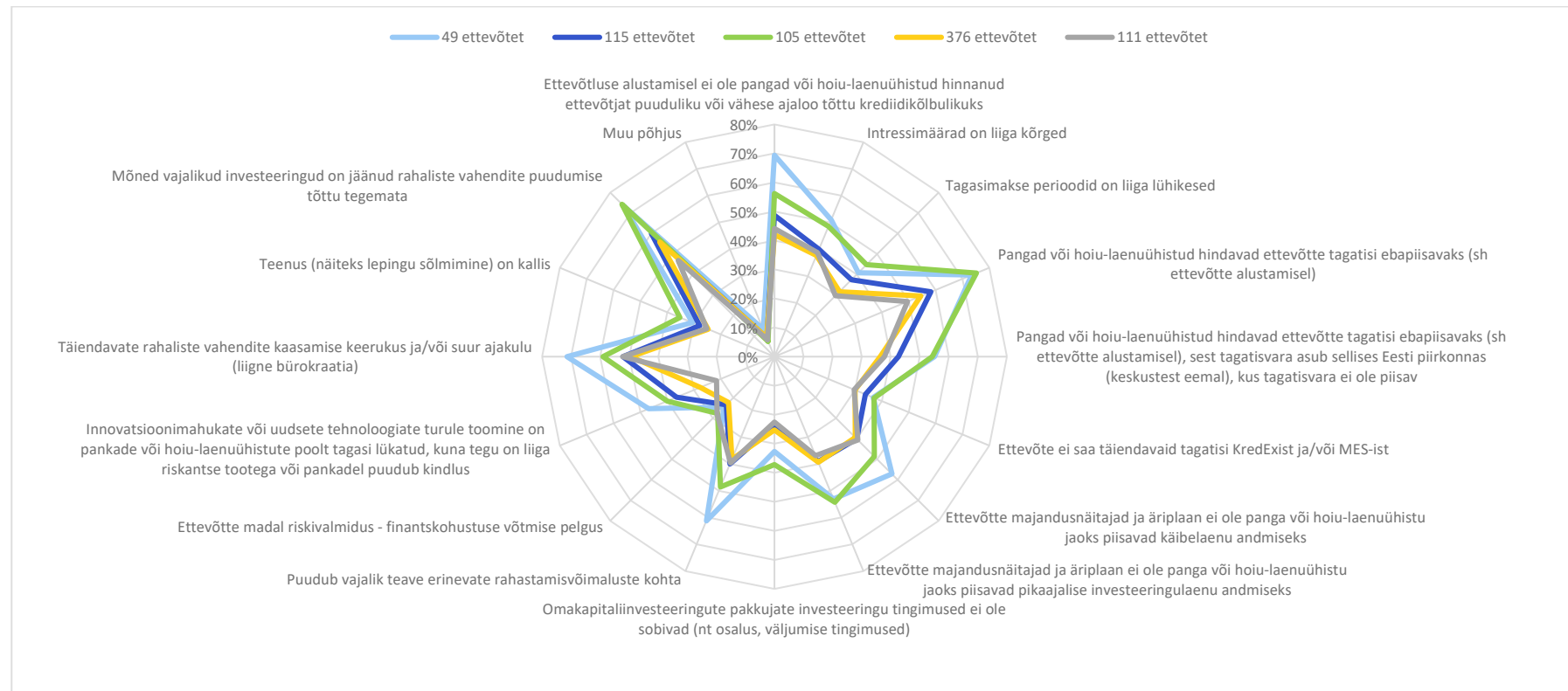
Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 46. Probleemid, millega ettevõtted on viimase kolme aasta jooksul ettevõtte arendamisel või laiendamisel vähemalt keskkonnaalasest missioonitundest (soov panustada rohepöördesse vm keskkonnanäesmärkidesse) lähtuvate investeeringute rahastamise vajaduste katmise puhul kokku puutunud, N=105

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 47. Väga suured ja pigem suured probleemid, millega ettevõtted on viimase kolme aasta jooksul keskkonnaga seotud ja keskkonnaga mitte seotud investeeringute rahastamisvajaduste katmisel kokku puutunud

Märkus: **376 ettevõtet** on need ettevõtted, kes tegid viimase kolme aasta jooksul mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid; **105 ettevõtet** on need ettevõtted, kes tegid viimase kolme aasta jooksul mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks vähemalt keskkonnavalasest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnavalasest) lähtuvalt, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid; **115 ettevõtet** on need ettevõtted, kes tegid viimase kolme aasta jooksul ettevõtte arendamisel või laiendamisel keskkonna valdkonna eesmärkidega seotud investeeringuid; **49 ettevõtet** on need ettevõtted, kes nii plaanivad teha investeeringuid ringmajanduses laenu ja/või käenduse abil järgmise kolme aasta jooksul kui ka tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid viimase kolme aasta jooksul; **111 ettevõtet** on need ettevõtted, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid, ning kes (pigem) ei tee või (pigem) ei planeeri tegevusi ringmajanduses ehk vastasid „Pigem ei“ või „Ei“ vähemalt kolme valikvastuse juures ringmajanduse teemalises küsimuses, mis on kajastatud joonisel 41 ja joonisel 42.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

505. Ettevõtete viie grupi võrdlusest tuleneb, et ettevõtete hinnangud probleemide olulisusele on väga sarnased. Kõige rohkem langevad kokku kolme grupi hinnangud: (1) ettevõtted, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid (376 ettevõtet), (2) ettevõtted, kes tegid viimase kolme aasta jooksul mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid, ning kes (pigem) ei tee või (pigem) ei planeeri tegevusi ringmajanduses ehk vastasid „Pigem ei“ või „Ei“ vähemalt kolme valikvastuse juures ringmajanduseteemalises küsimuses, mis on kajastatud joonisel 39 ja joonisel 40 (111 ettevõtet) ning (3) ettevõtted, kes tegid ettevõtte arendamisel või laiendamisel keskkonna valdkonna eesmärkidega seotud investeeringuid (115 ettevõtet). Hinnangud probleemide olulisusele tõusevad ettevõtete seas, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks lähtuvalt vähemalt keskkonnaalastest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnaeesmärkidesse), kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid (105 ettevõtet), ning eriti nende seas, kes nii plaanivad teha investeeringuid ringmajanduses laenu ja/või käenduse abil järgmise kolme aasta jooksul kui ka tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid viimase kolme aasta jooksul (49 ettevõtet).
506. Siit võib esiteks järeldada, et probleemid, millega ettevõtted keskkonna valdkonnaga seotud investeeringute rahastamisvajaduste katmisel kokku puutuvad, sarnanevad nende probleemidega, millega puutuvad kokku ettevõtted mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringute puhul, ning teiseks saab järeldada, et samad probleemid muutuvad suuremaks, kui investeeringute tegemisel lähtutakse keskkonnaalastest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnaeesmärkidesse) või investeeringuid tehakse kitsalt ringmajanduse valdkonnas.
507. Varasematest uuringutest võib leida põhjusi, miks keskkonna valdkonnaga seotud investeeringute puhul puutuvad ettevõtted probleemidega rohkem kokku. Näiteks Euroopa tööstuse VKEde puhul on leitud, et keskkonnainnovatsiooni investeeringute puhul on põhjuseks vastavate investeeringute suurem tehniline risk, pikem tasuvusaeg ja suurem ebakindlus erasektori kapitalitulu ehk majandusliku kasu saamise kohandatavuse osas (ingl *larger uncertainty on the appropriability of private rents*)¹⁶⁶. Paljudel ringmajanduse ärimudelitel on riskielemendid, mida on raske hinnata mh finantsasutustel, ning need ärimudelid toovad lühikese aja jooksul madalat investeeringutasuvust¹⁶⁷. Keskkonnasäästlike toodete innovatsiooni takistavateks teguriteks roheline energiatehnoloogiate näitel on nimetatud madalat maksevalmidust (sest suurimat kasu keskkonnakestlikust innovatsioonist saavad need, kes kulusid ei kannata), kõrgeid arenduskulusid, suurt ärilist ebakindlust ja soodsa poliitilise raamistiku puudumist¹⁶⁸.
508. Samasugust võrdlust ettevõtete eri gruppide vahel on võimalik teha ka selle kohta, kuidas ettevõtted hindavad oma ligipääsu rahalistele vahenditele. Selleks võrdleme eespool analüüsitud viie grupi ettevõtteid (joonis 48).

¹⁶⁶ Ghisetti, C., Mancinelli, S., Mazzanti, M., & Zoli, M. (2016). Financial barriers and environmental innovations: evidence from EU manufacturing firms. In *Climate Policy* (Vol. 17, Issue sup1, pp. S131–S147). Informa UK Limited. <https://doi.org/10.1080/14693062.2016.1242057>

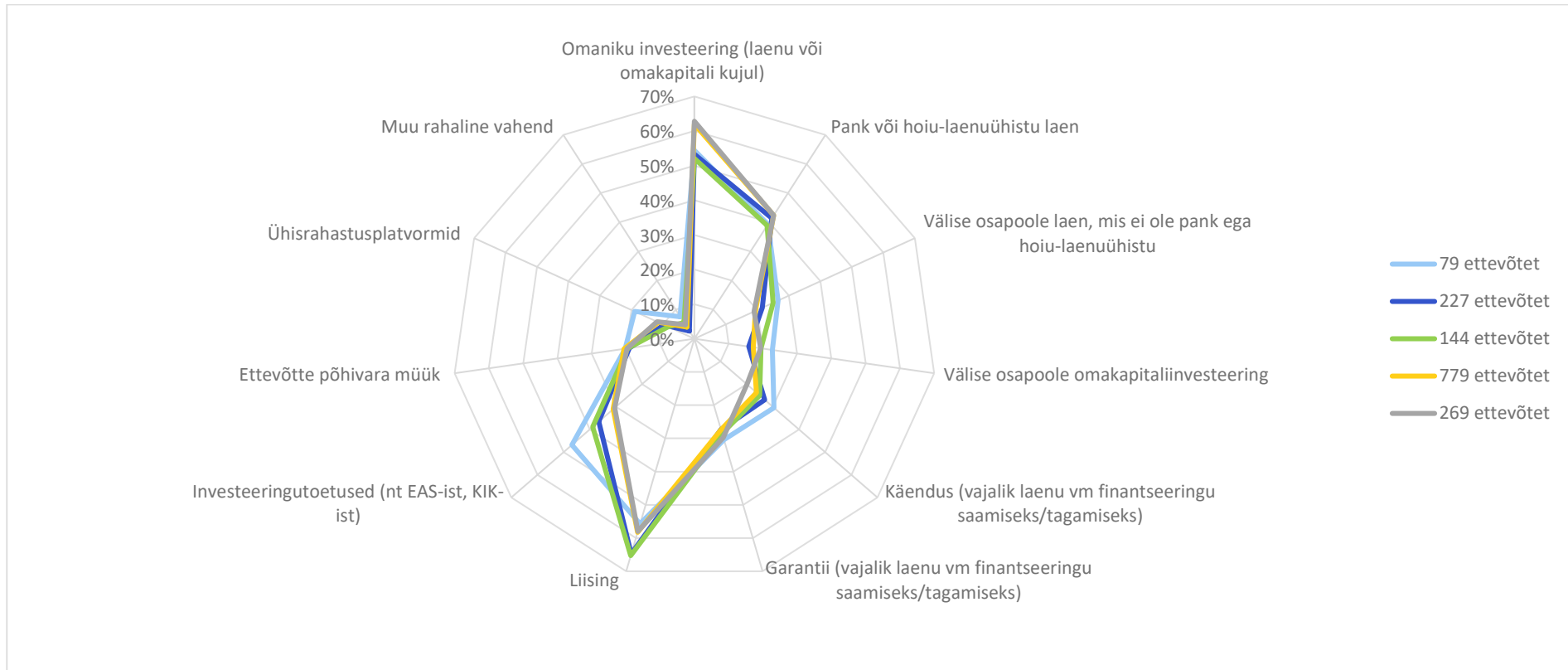
¹⁶⁷ Ozili, P. K. (2021). Circular Economy, Banks, and Other Financial Institutions: What's in It for Them? In *Circular Economy and Sustainability* (Vol. 1, Issue 3, pp. 787–798). Springer Science and Business Media LLC. <https://doi.org/10.1007/s43615-021-00043-y>

¹⁶⁸ Stucki, T. (2019). What hampers green product innovation: the effect of experience. In *Industry and Innovation* (Vol. 26, Issue 10, pp. 1242–1270). Informa UK Limited. <https://doi.org/10.1080/13662716.2019.1611417>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- 779 ettevõtet, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid (ehk kõik ettevõtted, kes osalesid küsitluses);
 - 144 ettevõtet, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks vähemalt keskkonnaalasest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnaeesmärkidesse) lähtuvalt, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid;
 - 227 ettevõtet, kes tegid ettevõtte arendamisel või laiendamisel keskkonna valdkonna eesmärkidega seotud investeeringuid (investeeringute liigid on loetletud joonise 45 märkuses);
 - 79 ettevõtet, kes plaanivad laenu võtmist ja/või käenduse kasutamist ringmajandusega seotud investeeringute tarbeks järgmise kolme aasta jooksul;
 - 269 ettevõtet, kes (pigem) ei tee või (pigem) ei planeeri tegevusi ringmajanduses ehk vastasid „Pigem ei“ või „Ei“ vähemalt kolme valikvastuse juures ringmajanduseteemalises küsimuses, mis on kajastatud joonisel 41 ja joonisel 42.
- ^{509.} Ettevõtete viie grupi võrdlusest tuleneb, et ettevõtete hinnangud rahalistele vahenditele ligipääsule ei erine sõltuvalt sellest, kas investeeringud on seotud keskkonna valdkonnaga või mitte.
- ^{510.} Intervjuudest lähtub, et ettevõtted, sh tööstus- ja teenindusettevõtted, teevad investeeringuid ringmajanduses (nt korduskasutavusse ja jäätmete vähendamisse) laenudega siis, kui see on nende äritegevuse jaoks otseselt vajalik (n-ö „primaarne“). **Kui mõni investeering, muuhulgas regulatsiooni kehtestamisest ajendatuna, ei too ettevõttele otsest kasu** (ei tekita suuremat käivet ega vähenda kulusid), **siis ettevõtete ootus on pigem toetuse saamine**. Järelikult üks võimalustest mõjutada ettevõtete investeerimistegevust on tarbija eelistuste muutmine, millele ettevõtted hakkavad reageerima turuosa säilitamiseks ja konkurentsipüsimeks. Kuid toetuste pakkumine on regulatsioonide muutmisel või uute nõuete kehtestamisel vajalik selleks, et ettevõtted jääksid tegutsema, sest ärimudelid võivad muutuda mittejätkusuutlikuks vastavate muutuste tõttu, kui lisanduvat kulu ei ole võimalik tarbijatele üle kanda.
- ^{511.} Ühes fookusgrupis toodi esile, et eriti väikeettevõtetel on muuhulgas keskkonna valdkonnas piiratud võimalused investeeringute tegemiseks, sest neil on raskem kvalifitseeruda panga laenu saamiseks ning puudub taotluste koostamise võimekus riikliku ja rahvusvahelise toetuse saamiseks.

Joonis 48. Ettevõtete hinnang ligipääsule rahalistele vahenditele keskkonnaga seotud ja keskkonnaga mitte seotud investeeringute rahastamisvajaduste katmisel, kui hinnang on „hea“ või „pigem hea“

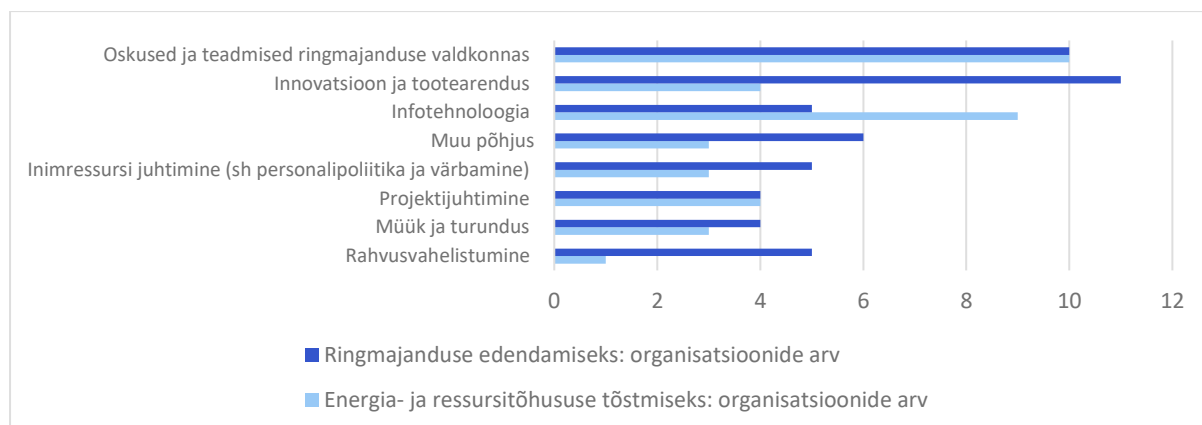
Märkus: **779 ettevõtet** on need ettevõtted, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid (ehk kõik ettevõtted, kes osalesid küsitluses); **144 ettevõtet** on need ettevõtted, kes tegid mitte ainult keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks vähemalt keskkonnavaldkonnast missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnavaldkonnast) lähtuvalt, kaasates täiendavaid rahalisi vahendeid; **227 ettevõtet** on need ettevõtted, kes tegid ettevõtte arendamisel või laiendamisel keskkonna valdkonna eesmärkidega seotud investeeringuid (investeeringute liigid on loetletud joonise 45 märkuses); **79 ettevõtet** on need ettevõtted, kes plaanivad laenu võtmist ja/või käenduse kasutamist ringmajandusega seotud investeeringute tarbeks järgmise kolme aasta jooksul; **269 ettevõtet** on need ettevõtted, kes (pigem) ei tee või (pigem) ei planeeri tegevusi ringmajanduses ehk vastasid „Pigem ei“ või „Ei“ vähemalt kolme valikvastuse juures ringmajanduseteemalises küsimuses, mis on kajastatud joonisel 41 ja joonisel 42.

Allikas: ettevõtete küsitlus, autorite arvutused.

- ^{512.} Esindusorganisatsioonide hinnangul takistavad ettevõtete arengut ringmajanduse edendamiseks (eelkõige jäätmete ja pakendamise vältimiseks ja vähendamiseks, toodete korduskasutuseks, jäätmete ringlussevõtuks, ohutuks materjaliringluseks) kõigepealt innovatsiooni ja tootearendusega ning samuti ringmajandusega seotud oskuste ja teadmiste puudumine (joonis 49) ning enim takistusi ringmajanduse edendamiseks on eelkõige Lõuna-Eesti piirkonna – Võru, Valga ja Jõgeva maakondade – ettevõtetel (joonis 50). Energia- ja ressursitõhususe tõstmiseks takistavad ettevõtteid esindusorganisatsioonide hinnangul eelkõige ringmajandusega ja infotehnoloogiaga seotud oskuste ja teadmiste puudumine (joonis 49); piirkondlike erinevuste esiletoomiseks on esindusorganisatsioonide vastuste arv maakondade lõikes liiga väike (joonis 50).
- ^{513.} Valideerimisseminaril mainiti, et keskkonnainvesteeringute võimendamiseks on vaja rohkem keskkonnaspetsialiste, kes tunnevad keskkonnainvesteeringute omapära, valdavad vastavat terminoloogiat ja arvutusmetoodikaid. Selleks on vaja lähiajal analüüsida tööjõuvajadust nende spetsialistide järele ja kuidas korraldada nende väljaõpet. Keskkonna valdkonna inimeste koolitamine peab olema riigi jaoks prioriteetne.
- ^{514.} Intervjuudes mainiti veel ühe tegurina, mis takistab Eesti ettevõtete energiatõhususe tõstmist, elektrivõrgu madalat võimekust, ning see eeldab arvestatavaid riiklikke investeeringuid. Sellele on viidatud ka ühe teadusprojekti publikatsioonis¹⁶⁹, kus väidetakse, et horisontaalselt kõikide sektorite energiasäästule aitab kaasa intelligentse elektrivõrgu arendamise kaudu elektritarbimise juhtimise võimekuse tõstmine Eestis, mis võimaldab vähendada energiakadusid energiaülekandel, optimeerida energiatootmist ja arendada hajusat tootmist ning suurem taastuvenergia hulk võrku ühendada.
- ^{515.} Selle peatüki analüüs ettevõtete investeerimistegevuste ja probleemide kohta, millega nad rahastamisvajaduste katmisel kokku puutuvad, näitab, et keskkonna valdkonnas ning kitsalt ringmajanduses puutuvad ettevõtted kokku samade turutõrgetega nagu kõik teised ettevõtted ja/või teiste investeeringute liikide puhul, kuid samad probleemid muutuvad suuremaks, kui investeeringute tegemisel lähtutakse keskkonnavalasest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnavalasest missioonitundesse) või investeeringuid tehakse kitsalt ringmajanduse valdkonnas. Seega on riigi sekkumine ettevõtete aitamiseks turutõrgetest ülesaamisel põhjendatud. Peatükis 3.3 anname hinnangu sellele, millised vahendid sobivad selleks paremini.

¹⁶⁹ ODYSSEE-MURE. (2021). *Estonia. Energy profile. Energy efficiency trends and policies*. <https://www.odyssee-mure.eu/publications/efficiency-trends-policies-profiles/estonia-estonian.html>

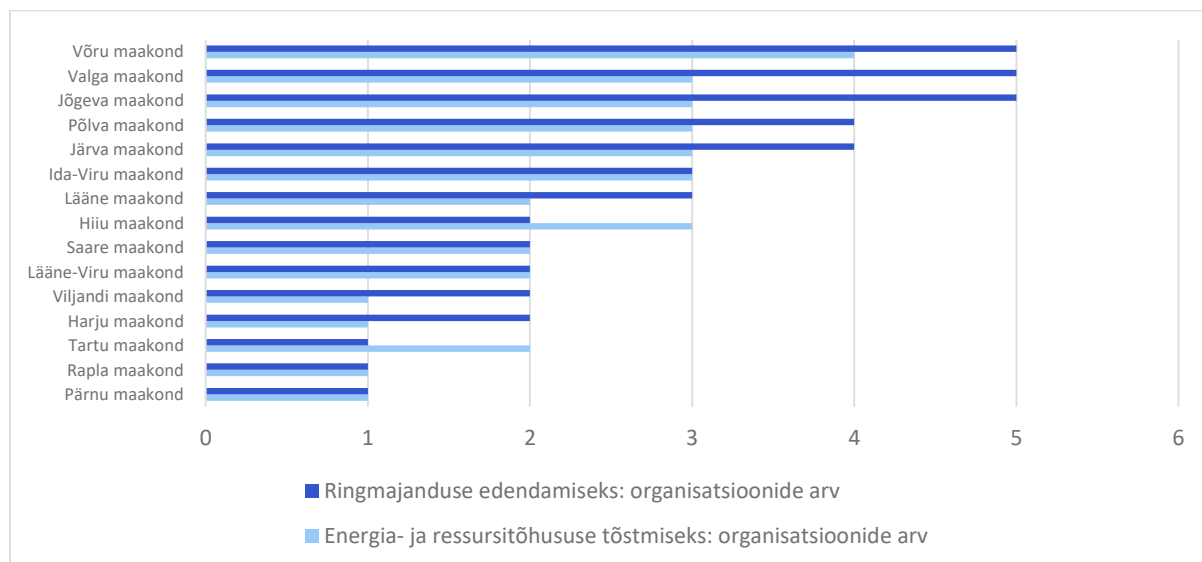
Joonis 49. Kompetentsid, mille puudumine takistab ettevõtete arengut ringmajanduse edendamiseks ning energia- ja ressursitõhususe tõstmiseks, N=18 (erialaliidud, MAKid, keskkonnaorganisatsioonid)

Märkus: „muu põhjuse“ all ringmajanduse edendamise kohta mainiti ELi ebaselget energia- ja kliimapolitiikat, väheseid võimalusi¹⁷⁰ investeringuteks, arengujõu ja tahtmise puudust, pakendite puhul taskukohaste ja [...]tööstustele sobilike alternatiivide puudust, jäätmekäitluse süsteemi ja infrastruktuuri puudusi (Eestis puudub kaasaegne jäätmete sorteerimise võimekus); energia- ja ressursitõhususe tõstmise kohta investeerimise võimetust, riigi olematut ja eesmärgitult toetusmeetmete poliitikat ning tahte, vajaduse puudumist/nägemist.

Allikas: esindusorganisatsioonide küsitlus.

Joonis 50. Maakonnad, kus kompetentsidega seotud probleeme ringmajanduse edendamisel ning energia- ja ressursitõhususe tõstmisel esineb keskmisest rohkem, ilma vastuseta „ei tea / ei oska öelda“, N=18 (erialaliidud, MAKid, keskkonnaorganisatsioonid)

Allikas: esindusorganisatsioonide küsitlus.

¹⁷⁰ Ei olnud täpsustatud, milliseid võimalusi silmas peetakse.

¹⁷¹ Anonümiseeritud.

3.1.2. Kohalike omavalitsuste investeerimistegevus, turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad

- ^{516.} 42 KOVist, kes vastas eelhindamise KOVide küsitlusele, 18 KOVi tegi investeeringuid ringmajanduse edendamiseks viimase kolme aasta jooksul (tabel 74). KOVide täpsustustest tehtud investeeringute kohta võib järeldada, et üks investeering võib olla seotud rohkem kui ühe tabelis märgitud investeeringu liigiga ning suurem osa investeeringutest on seotud jäätmejaamadega. Investeeringute suurused varieerusid suurel määral – 2000 eurost toodete korduskasutuses 650 000 euroni ohutumas materjaliringluses. Investeeringuid ringmajanduses tegid KOVid suuresti oma eelarvest ning riigieelarvest (nt KIKi või RTK toetus) rahastatud projekti eelarvest, mis viitab toetuste olulisusele investeeringute tegemisel. Ainult ühe investeeringu puhul kasutas üks KOV laenu.
- ^{517.} Järgmise kolme aasta jooksul kavatseb teha investeeringuid ringmajanduse edendamiseks 30 KOVi ning mitmed investeeringud on seotud taaskasutuspunkti, -keskuse ja jäätme punkti rajamisega (tabel 75). Üks KOVidest väitis intervjuul, et just jäätmesektor on valdkond, kus KOVil on arvestatav mõju ringmajanduse arengule, kuna KOVile võib kuuluda mitu jäätmejaama. Üks plaanitavatest sekkumistest on 24/7 jäätmejaamade avamine koos nn iseteenindamise põhimõttega, mis oma funktsiooni poolest sarnaneb pigem ringluskeskusega. Seal võivad inimesed ära anda oma jäätmeid, ning tänu korduskasutamisele ka sealt endale vajalikku kaasa võtta. Kuid see eeldab muuhulgas tavade ühtlustamist üle Eesti, et inimestel oleks igas KOVis samad võimalused ning inimeste võimalused ei erineks sõltuvalt nende sissekirjutusest. Järgnevatel aastatel võib KOVide investeerimisvõimekus intervjueritud osapoolte hinnangul suurel määral langeda hinnatõusu tõttu.
- ^{518.} Teise KOVi esindaja hinnangul tasub kaugemas perspektiivis kaaluda kaasaegsete lahendustega (täisdigitaalsete) jäätmejaamade rajamist korterelamute juurde, võttes eeskuju Rootsilt. Üks KOVidest soovib panna elanikke tegelema jäätmete sortimisega selle kaudu, et elanikel on vaja valida kahe alternatiivi vahel: ise tegeleda biojäätmete kompostimisega, saades endale tasuta komposti, või lasta seda teha KOVil, kes korraldab konteineritesse kogutavate biojäätmete äraveo.
- ^{519.} Investeeringute mahud on KOVide küsitluse järgi (tabel 75) kuni 500 000 eurot (kõige rohkem alla 50 000 eurot) ning mitu investeeringut on suuruses 1 kuni 5 mln eurot. Ükski planeeritav investeering ei ületa 5 mln eurot. Investeeringute peamine rahastamise allikas on KOVide omavahendid (maksulaekumine ja tulu teenimine), RTK ja KIKi toetus ning muu riigieelarvest või välisvahenditest rahastatud projekti eelarve. Kokku 11 KOVi¹⁷² kavatseb rahastada investeeringuid ringmajanduse edendamiseks panga- või hoiu-laenuühistu laenuga.
- ^{520.} Tehtud investeeringute rahastamisvajaduste katmisel ringmajanduses viimase kolme aasta jooksul olid peamised probleemid, millega KOVid kokku puutusid, KOVi ebapiisav maksulaekumine ja/või tulu ning liigne bürokraatia (taotlemise/kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu) nii riiklike toetuste ja välisvahenditest rahastatava projektide kui ka teiste rahaliste vahendite puhul (joonis 51). Ühes fookusgrupis rõhutati, et kuigi KOVides on inimesi, kes oskavad Euroopa tasandi programmide taotlusi kirjutada, võiks riik korraldada KOVidele koolitusi ja seminare heade kogemuste tutvustamiseks, et KOVid oskaksid koostada paremaid taotlusi (nt kuidas kujundada atraktiivset ettevõtluskeskkonda, et KOVis tegutseks rohkem teadusmahukaid ja rohelisi ettevõtteid ning tekiks vastav ettevõtete kobar).

¹⁷² Eraldi arvutus, mis ei kajastu vastavas tabelis.

Tabel 74. KOVide investeeringud viimase kolme aasta jooksul ringmajanduse edendamiseks, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=42

Investeering	KOVide arv, kes tegi vastava investeeringu	Tehtud investeeringute täpsustamine (vastuse edastanud KOVide arv; eelhindamise autorite poolt kohati ümber sõnastatud ja koondatud)	Keskmine investeeringu maht eurodes	...minimaalne	...maksimaalne	Panga- või hoiu-laenuühistu laen	Riigieelarvest (nt KIKI või RTK toetus) rahastatud projekti eelarve	KOV'i eelarve	Välisvahenditest rahastatud projekti eelarve	Muu
Jäätmetekke ja pakendamise vältimine ja vähendamine	10	N=6: jäätmejaama projekteerimine; jäätmejaama rajamine; kodukompostrite ja konteinerite soetamine; projekteerimistööd (jäätmejaama jaoks); platside rajamine pakendikonteinerite tarbeks; jäätmekäitluskeskuse seadme soetamine	110 556,00 €	6 000,00 €	500 000,00 €	1	4	9	...	1
Toodete korduskasutus	5	N=3: korduskasutatavate joogitopside soetamine; uuring; biojäätmete käitluskeskus ¹⁷³	15 440,00 €	2 000,00 €	50 000,00 €	...	3	3
Jäätmete ringlussevõtt (investeeringud jäätmete käitluslahenduste tehnoloogiasse ja valdkonna innovatsiooni)	8	N=6: kompostrite soetamine eramajapidamistele; kompostimise katsetamine; jäätmejaama rajamine; uuring; biojäätmete käitluskeskus ¹⁷⁴ ; seadme soetamine jäätmejaamale; jäätmejaama kaasajastamise projekteerimine	142 818,50 €	10 000,00 €	565 000,00 €	...	6	6	...	1
Ohutum materjaliringlus (näiteks ohtlike ainete tuvastamise ja käitlemise võimekuse tõstmine)	6	N=5: eterniidiga seotud projektid ja tegevused; jäätmejaama rajamine	204 097,17 €	6 000,00 €	650 000,00 €	...	5	5
Kokku	18

Allikas: KOVide küsitlus.

¹⁷³ Eeldatavasti selle rajamine.

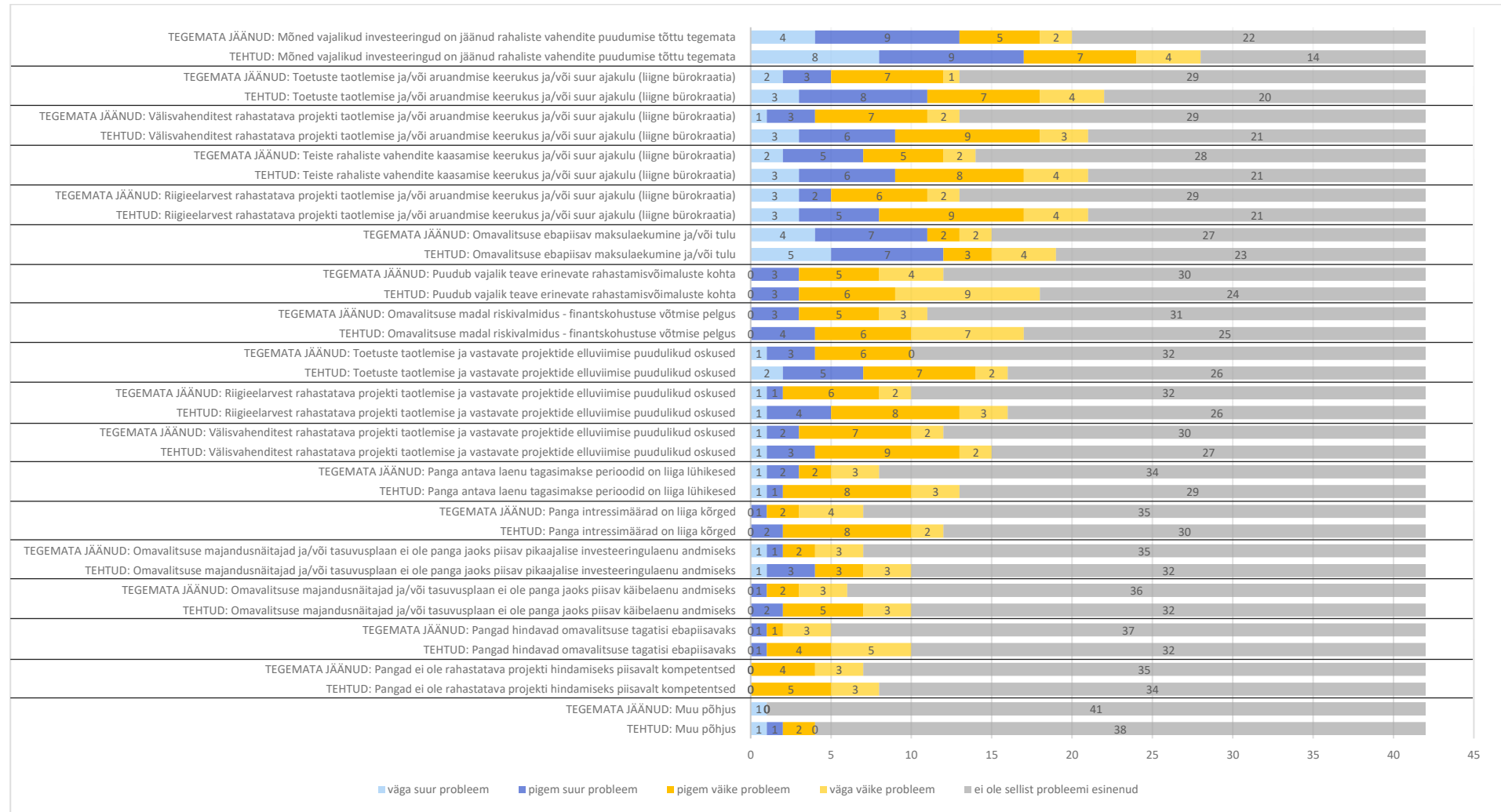
¹⁷⁴ Eeldatavasti selle rajamine.

Tabel 75. KOVide investeeringud järgmise kolme aasta jooksul ringmajanduse edendamiseks, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=42

Investeering	KOVide arv, kes planeerivad vastavat investeeringut	% 42-st	Investeeringute täpsustamine (vastuse edastanud KOVide arv; eelhindamise autorite poolt kohati ümber sõnastatud ja koondatud)	Investeeringu eelarve							Omaavalitsuse omavahendid (maksulaekumine ja tulu teenimine)	Panga- või hoiu-laenuühistu laen	RTK, KIKi toetus	KredExi toetus	KredExi laen ja/või käendus	KredExi intressitoetus	Muu riigieelarvest või välisvahenditest rahastatud projekti eelarve	Muu täpsustus
				alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €	100 001 – 250 000 €	250 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 5 000 000 €	üle 5 000 000 €								
Jäätmetekke ja pakendamise vältimine ja vähendamine	14	33%	N=9: erinevat liiki materjalide/jäätmete eraldi kogumise parandamine, jäätmejaama rajamine, jäätmekogumissüsteemi muutmine, kodulähedane kompostimine, taaskasutuskeskuse rajamine, pakendimahutid, teavitustöö, väiksemad investeeringud	4	5	2	..	1	2	..	11	4	10	3	5	N=1: ühtekuuluvusfond
Toodete korduskasutus	12	29%	N=8: uuskasutuspunkti/-keskuse, jäätme punkti rajamine, korduskasutatavate toodete kogumislahendused, ringmajanduskeskus, kampaaniad elanikele, riideringlus	4	4	1	2	...	1	...	11	...	10	3	3	N=2: koostöö naaberomavalitsusega; ühtekuuluvusfond
Jäätmete ringlusevõtt (investeeringud jäätmete käitluslahenduste tehnoloogiasse ja valdkonna innovatsiooni)	13	31%	N=10: (bio)jäätmejaama ja taaskasutuskeskuse arendamine/rajamine/ehitamine, kompostimisväljakute rajamine, jäätmete liigiti kogumiskohtade rajamine, kodu-, biokompostrid (erakinnistutele), väiksemad investeeringud	3	...	4	4	1	1	...	10	2	10	2	4	N=2: koostöö naaberomavalitsusega; ühtekuuluvusfond
Ohutum materjaliringlus (näiteks ohtlike ainete tuvastamise ja käitlemise võimekuse tõstmine)	7	17%	N=3: eterniidiga seotud projekt, ohtlike jäätmete kogumisringide tegemine, jäätmejaama töötaja koolitus	6	1	...	5	...	5	4	3	...
Muud tööd/tegevused	10	24%	N=9: jäätmejaama, -punkti ehitamine/kaasajastamine, väikeinvesteeringud paberi-papipressi	2	3	2	1	...	2	...	10	9	3	1	1	...	5	N=1: erinevate programmide/fondide toetused
Ei kavatse ühtegi sellist investeeringut	12	29%

Allikas: KOVide küsitlus, autorite arvutused.

Joonis 51. Probleemid, millega KOVid TEHTUD ja TEGEMATA JÄÄNUD investeringute rahastamisvajaduste katmisel ringmajanduses viimase kolme aasta jooksul kokku puutusid, N=42

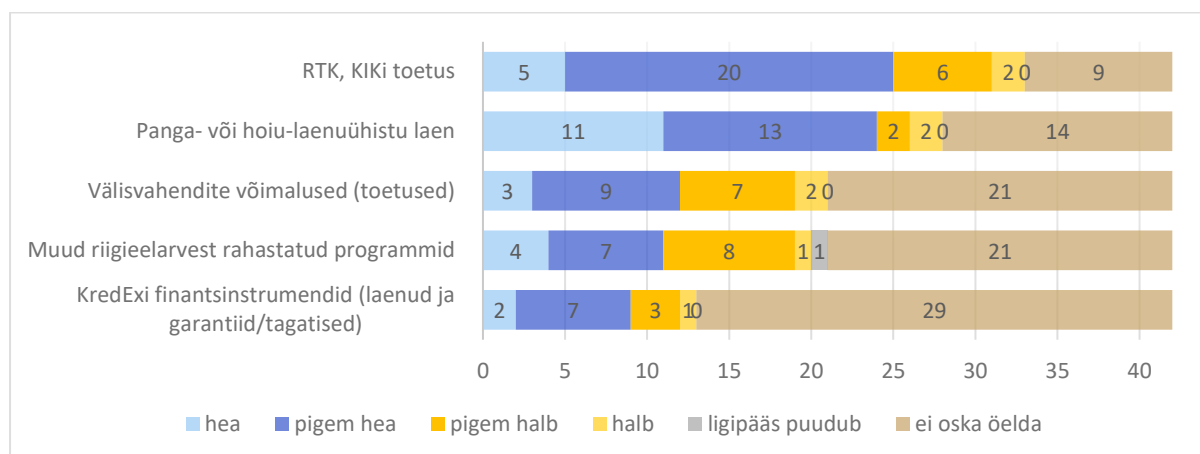

Allikas: KOVide küsitlus.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

521. Joonisest 51 samuti järeldub, et mõned vajalikud investeeringud on KOVIDel jäänud rahaliste vahendite puudumise tõttu tegemata. Muude põhjuste all töid KOVID esile riigi ja KOVi kohatist koostöö puudumist, vajalike toetusmeetmete puudust, teiste investeeringute prioriteetsust (koolid ja lasteaiaid) ning vähest laenuvõimekust¹⁷⁵. Tegemata jäänud investeeringute peamiseks põhjuseks oli KOVIDe jaoks KOVi ebapiisav maksulaekumine ja/või tulu¹⁷⁶.
522. KOVIDe hinnangul on neil parim ligipääs RTK ja KIKi toetusele ning panga- või hoiu-laenuühistu laenule (vastavalt 25 ja 24 KOVi jaoks kokku 42 KOVist on ligipääs hea või pigem hea; joonis 52). Ka intervjuudest ei nähtu, et KOVIDel on probleeme rahaliste vahendite kaasamisel, välja arvatud siis, kui KOVil on kõrge laenukoormus ja/või KOV peab suunama oma piiratud ressursse teiste prioriteetsemate eesmärkide saavutamiseks. Järelikult **ei ole rahastamisvahendite ehk finantsteenuste pakkumine riigi poolt KOVIDele ringmajanduses põhjendatud**. See hinnang ei puuduta tagastamatuid toetusi, mida võib pakkuda KOVIDele nt kindlate tegevuste elluviimise soodustamiseks.

Joonis 52. KOVIDe hinnang ligipääsule rahalistele vahenditele ringmajanduse valdkonnas, N=42

Allikas: KOVIDe küsitlus.

3.2. Olemasolevad finantstooted

523. Ettevõtetele pakuvad ainult kaks üheksast Eesti krediidasutusest kitsalt keskkonna valdkonnaga nimetuse kaudu seotud finantstooted. Üks krediidasutus pakub rohelist mikrolaenu päikesepaneelide ja elektriautode laadimisjaamade soetamiseks ning teine pakub taastuvenergia laenu päikesepaneelide, tuuleturbiinide ja soojuspumpade ostmiseks ja paigaldamiseks (tabel 76). Nii selle kahe aga ka teiste krediidasutuste puhul võivad ettevõtted rahastada keskkonna valdkonnaga seotud investeeringuid teiste finantstooted kaudu (nt investeerimislaen ja stardilaen,

¹⁷⁵ Vastates küsimusele „Milliseid teisi probleeme ja takistusi on esinenud või võib teie hinnangul esineda teie omavalitsusel ringmajanduse valdkonnas rahaliste vahendite kaasamisel?“, vastasid KOVID, et „ei jätku aega ja tähelepanu antud valdkonnale, sest teised asjad on omavalitsuse jaoks veel põletavamad“, „inflatsioon“, „[t]oetusi saavad rikkamad omavalitsused, kes saavad enam panustada, mis annab eelise taotlemisel [...]“, „[u]ute meetmete info on puudulik ja keerukas leida“.

¹⁷⁶ Muu põhjuse all tõi üks KOVIDest välja sobilike meetmete puudumise (jäätmehaamade rahastamise meede, mida KOVi sõnul lubati korduvalt, kuid ei ole avanenud) ning riigiabi piirangud.

aga ka liising), millega on võimalik rahastada ükskõik mis investeeringuid, sõltumata nende seotusest keskkonna valdkonnaga.

524. Investeeringute rahastamisel lähtuvad finantsasutused nende endi sõnul ettevõtte võimekusest laenu teenindada (prognoositav/stabiilne rahavoog) ning vajadusel (sõltuvalt finantstootest) ka tagatiste olemasolust ning need põhimõtted ei sõltu investeeringu valdkonnast. Seega ka **keskkonna valdkonnaga seotud investeeringute puhul on võimalik kasutada ettevõtetele suunatud finantstoteid, mida käsitletakse peatükis 1.3.**
525. Pankade esindajate sõnul on nad harjunud masinate, seadmete soetamisega seotud investeeringuid finantseerima. Kui investeering ei hõlma konkreetse seadme ostu, vaid pigem protsesside ümbermängimist, siis pangal on märksa keerulisem investeeringust aru saada (mis on selle tegevuse efekt, mõju; kuidas mõõta/hinnata). Pangad jälgivad järjest rohkem oma klientide keskkonnamõjusid ja soodustavad keskkonnakestlikke projekte, aga peavad jälgima rahavoogu ja ettevõtte suutlikkust laenu teenindada. Pankade hinnangul tasub teha rohkem avaliku ja erasektori koostööprojekte (ehk PPP-projekte), mille puhul pankade jaoks on riskitase madalam ja seega ka rahastamine atraktiivsem.
526. Ka KredExi praegused finantstooted on ettevõtetele abiks laenu saamisel eraturult, kuid ettevõtlusvaldkonna esindajate hinnangul on KredExi tooted väga kõrge intressiga ning KredExi toodete tasumäärad võiksid olla madalamad. Eraldi tasub mainida väikefondivalitseja SmartCapi riiklikku Rohefondi, mille eesmärk on koos erakapitaliga rahastada rohetehnoloogiate arendamisele ja ökosüsteemi potentsiaali realiseerimisele suunatud omakapitaliinvesteeringuid (aastatel 2022–2026 kokku 100 mln euro ulatuses, millele lisandub erakapitali panus)¹⁷⁷.
527. Lisaks finantstootetele on ettevõtetele, aga ka KOVidele kättesaadavad mitmed riiklikud ja rahvusvahelised tagastamatud toetused. Keskkonna valdkonna tagastamatute toetuste peamine pakkuja on KIK, kes aastatel 2017–2020 väljastas eri sihtrühmadele 1011 toetust kogusummas umbes 212 mln eurot) (tabel 77)¹⁷⁸. Kõige rohkem nii toetuste arvu kui ka toetuse kogusummade poolest väljastas KIK toetusi ettevõtete energia- ja ressursitõhususe suurendamiseks (299 toetust kogusummas umbes 74,6 mln eurot), soojusenergia efektiivseks tootmiseks ja ülekandeks (214 toetust kogusummas umbes 49,5 mln eurot) ning ringmajanduses (189 toetust kogusummas umbes 12,9 mln eurot).
528. Fookusgrupis ettevõtete ja KOVidega väideti, et KIKi meetmed on olnud kasulikud keskkonnainvesteeringute tegemisel, eriti ressursitõhususe meede, mille abil on ostetud uusi ressursisäästlikumaid seadmeid. Toetused on keskkonna valdkonnas ettevõtlusvaldkonna esindajate hinnangul jätkuvalt aktuaalsed, sest mõned investeeringud ei tasu ennast ära või investeeringut ei olegi üldse võimalik teha (nt uue riskantse tehnoloogia kasutuselevõtmisel omavahendite ebapiisavuse tõttu). Samuti väideti intervjuudel, et toetusmeetmete väljatöötamisel tuleb arvestada sekkumiste mõjuga valdkonna eesmärkide saavutamisele ning vajadusel pakkuda toetusi ka suurettevõtetele, kui nende mõju valdkonnale on võrreldes teistega arvestatavalt suur ning nendel ettevõtetel puudub otsene äriline eesmärk vastavate investeeringute tegemiseks. Pankade hinnangul võiksid riigi pakutavad finantsteenused olla kättesaadavad ka suurettevõtetele ning meetmete mahud (nt käenduste mahud) võiksid olla suuremad.

¹⁷⁷ SmartCap. (n.d.). *Rohefond*. <https://smartcap.ee/et/rohefond/>

¹⁷⁸ Viimaste aastate riiklike ja rahvusvaheliste toetusvõimaluste kohta on info leitav mh siin: Ringmajandus. (n.d.). *Teised toetusvõimalused*. <https://ringmajandus.envir.ee/et/teised-toetusvoimalused>

Tabel 76. Eesti krediidasutuste ettevõtetele suunatud keskkonna valdkonnaga nimetuse kaudu seotud finantstooted

Asutuse nimi (tähestiku järgi), toote nimi ning toote sihtotstarve	Laenusumma (eurodes)	Omafinantseering	Laenuperiood (aastad)	Lepingu tasu	Laenu intress	Tagatised	Lisatingimused
SEB Pank							
Roheline mikrolaen ettevõttele (soodsamad laenuitingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse toetamiseks: päikesepaneelide ja elektriautode laadimisjaamade soetamiseks)	Kuni 20 000	<i>Info puudub veebilehel (ilmselt alates 0%)</i>	Kuni 7	Rakendub investeeringislaenu hinnakiri: 1% laenusummast, min 200 eurot	Alates 2,9% + euribor	Ei ole vajalik	...
Swedbank							
Taastuenergia laen (päikesepaneelide, tuuleturbiinide ja soojuspumpade ostmiseks ja paigaldamiseks)	Alates 5000	<i>Info puudub veebilehel (ilmselt alates 0%)</i>	Kuni 5	Ilmselt rakendub investeeringislaenu hinnakiri: 1% laenusummast, min 200 eurot	Kuni 35 000 euro suuruse, kinnisvaratagatiseta laenu intressimäär on 4,9% aastas. Kinnisvaratagatise ja suuremate summade puhul on intress tavatingimustest soodsam	KredExi või MESi käendus. Kinnisvara või põllumajandusmaa hüpoteek	...

Allikas: vastavate asutuste veebilehed 14.05.2022 seisuga.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tabel 77. KIKi toetused, väljastatud aastatel 2017–2020, tuhat eurot

Meede/ Meetme tegevus	Määratud toetuste arv	Määratud toetuste summa	Määratud toetuste summa keskmine	Taotluse abikõlblik kogusumma	Taotluse abikõlblik kogusumma keskmine
Alternatiivsete kütuste kasutuselevõtu suurendamine transpordis (biogaas) (meetme tegevus: biometaani tootmise ja transpordisektoris tarbimise toetamine)	15	9 380	625	32 296	2 153
Atmosfääriõhu kaitse	122	7 606	62
Eesti panus rahvusvahelisse kliimakoostöösse (mitte SF) (meetme tegevus: kliimapolitiika eesmärkide saavutamine arenguriikides)	9	1 332	148	1 708	190
Efektiivne soojusenergia tootmine ja ülekanne	214	49 502	231	110 487	519
...amortiseerunud ja ebaefektiivse soojustorustiku renoveerimine ja/või uue soojatorustiku rajamine	128	23 664	185	56 001	441
...kaugkütetatelde renoveerimine ja/või rajamine ning kütuse vahetus	59	25 410	431	52 497	905
...lokaalsete kütelahenduste ehitamine kaugkütelahenduse asemel	8	369	46	740	92
...soojusmajanduse arengukava koostamine	19	59	3	67	4
...uue kaugküttesüsteemi rajamine	1	1 183	1 183
Energiasäästu ja taastuvenergia osakaalu suurendamine (meetme tegevus: tänavavalgustuse taristu renoveerimine)	75	43 745	583	66 009	880
Energiaõhususe ja taastuvenergia edendamine avaliku sektori hoonetes (mitte SF)_KIK (meetme tegevus: avaliku sektori KOV allsektori lasteaiahoonetes energiaõhususe ja taastuvenergia edendamine)	39	12 121	311	20 515	526
Ettevõtete energia- ja ressursitõhusus	299	74 593	249	210 300	703
...energia- ja ressursiauditite läbiviimine	127	672	5	1 396	11
...investeeringud parimasse võimalikku ressursitõhusasse tehnoloogiasse; ressursijuhtimissüsteemide ja toetatavate IT-rakenduste toetamine	159	64 839	408	193 915	1 220
...jäätmete ringlussevõtu toetamine	13	9 081	699	14 988	1 153
Kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine (meetme tegevus: täiselektriliste sõidukite ostutoetus (mitte SF))	49	1 095	22	1 100	22
Ringmajandus	189	12 847	68
Kokku	1011	212 220	210	442 415	633

Allikas: KIK, autorite arvutused.

3.3. Rahastamisvahendite vajalikkusest

⁵²⁹ Järgnevalt anname hinnangu sellele, kas pakkuda rahastamisvahendeid ehk kas riik peab pakkuma finantsteenuseid ettevõtetele VKEdes energia- ja ressursitõhususe tõstmiseks tööstus- ja teenindussektorites, digiteerimise lahenduste kasutamiseks, jäätmetekke vältimiseks ja vähendamiseks, ringlussevõtu võimekuse tõstmiseks ning jäätmete ja ohtlike ainete ringlussevõtmiseks.

530. Eelhindamise läbiviijate hinnangul tuleb ühtekuuluvuspoliitika keskkonnanäesmärkide saavutamisele suunatud rahalisi vahendeid kasutada toetuste andmiseks ettevõtetele ning kaaluda ettevõtluse valdkonna rahastamisvahendite kaudu pakutavate finantsteenuste sidumist keskkonnanäesmärkidega. Tagastamatute toetuste eesmärk oleks sellisel korral keskkonna valdkonnaga seotud tegevuste ergutamine. Selle hinnangu andmiseks on kolm põhjust.
531. Esiteks, KredExi pakutavad käendused ja laenud on ettevõtetele praegu kättesaadavad ettevõtluse valdkonna rahastamisvahendite kaudu. Ettevõtted võivad neid finantsteenuseid kasutada ka nende investeringute puhul, mis panustavad muuhulgas keskkonnanäesmärkide saavutamisse. Ka uue ühtekuuluvuspoliitika perioodil tuleb meie hinnangul pakkuda **finantsteenuseid ettevõtluse valdkonnas** (vt peatükki 2.4) ning need **sobivad ka selleks, et panustada eespool mainitud keskkonnanäesmärkide saavutamisse**. Seega ei ole mõistlik dubleerida juba olemasolevaid ja tulevasi ettevõtluse valdkonna rahastamisvahendeid. Sellest johtuvalt tasub meie hinnangul **finantstoodete pakkumisel riigi poolt ettevõtluse valdkonna alt finantstoodete eesmärkides ning teavitus- ja turundustegevustes selgelt tuua esile finantstoodete kasutamise võimalusi keskkonna valdkonnas ning nende finantstoodete kasutamise kasu ja mõju ettevõttele**. Valideerimiseminariil nõustuti teavitus- või turundustegevuste vajadusega, et suurendada ettevõtete teadlikkust vastavate finantstoodete kasutamise võimalusest keskkonnainvesteringute jaoks. Keskkonnainvesteringute soodustamiseks on vastavalt valideerimiseminari arutelule mõistlik atraktiivselt tutvustada ettevõtetele prioriteetseid valdkondi ja nende rahastamise eesmärke. Selle juurde tasub lahti kirjutada, milles see ühe ettevõtte jaoks avaldub, ning lisada linke riigi võimaldatavatele toetustele või finantsteenustele. Meie hinnangul tasub arvestada ringmajanduse turutõrkeid ka ettevõtluse valdkonna toetusmeetmete (ehk tagastamatute toetuste meetmete) väljatöötamisel, mis võiksid panustada ringmajanduse eesmärkide saavutamisse.
532. Teiseks, nagu toome esile peatükis 488, muutuvad probleemid investeringute rahastamisel ettevõtete jaoks suuremaks, kui investeringute tegemisel lähtutakse keskkonnanäesmis missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnanäesmärkidesse) või investeringuid tehakse kitsalt ringmajanduse valdkonnas. Seega **peavad toetused aitama ületada keskkonna valdkonnast tingitud suuremaid takistusi**.
533. Kolmandaks, **Eesti** on üks nendest riikidest, kes **peab võrreldes teiste ELi riikidega tegema keskkonnavaldkonnas suurema hüppe**, mida kirjeldame tekstilõigus nr 488. 2020. aasta uuringus toodi esile, et Eestis on madal ressursitõhusus, VKEde vähene suutlikkus jäätmetekke vähendamise alal ning olmejäätmete ja pakendite ringlussevõtu ebaefektiivne süsteem¹⁷⁹. 2022. aasta juunis ilmunud OECD raport¹⁸⁰ viitab sellele, et süsinikdioksiidi heitkoguste vähendamine ja kliimamuutustega kohanemine nõuavad Eestis rohkem riiklikke investeringuid, mis muuhulgas peavad toetama uuenduslike vähese CO₂-heittega tehnoloogiate kasutuselevõttu erasektoris. Seega **peaksid hästi sihitud toetused keskkonna valdkonnas olukorda kiiremini parendama, kuna tagastamatu toetus vähendab finantsilisi tõkkeid investeringute tegemisel**.
534. Eespool toodud järeldused kehtivad keskkonna valdkonna kohta tervikuna ja eraldi võetuna ka järgmise kolme fookusteema kohta: (a) tööstuse ja teenindussektori, sh VKEde, energia- ja

¹⁷⁹ Marino, A., & Pariso, P. (2020). Comparing European countries' performances in the transition towards the Circular Economy. In *Science of The Total Environment* (Vol. 729, p. 138142). Elsevier BV.

<https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.138142>

¹⁸⁰ OECD (2022), *OECD Economic Surveys: Estonia 2022*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/21ef46e4-en>.

ressursitõhusus, ja ressursiauditite tegemine, (b) jäätmete ringlussevõtt ja ohutu materjaliringlus, (c) jäätmetekke ja pakendamise vältimine ja vähendamine, toodete korduskasutus.

535. Ettevõtete fookusgrupis ühelt poolt rõhutati, et toetused peavad olema selgelt sihitud, kuid teiselt poolt kurdeti selle üle, et toetusmeetmete tingimused praegu on väga detailsed ja kitsad ning võib juhtuda, et projekt ei vasta ühegi toetusmeetme tingimustele. Valideerimisseminaril pöörati tähelepanu sellele, et (1) toetusmeetmed peavad olema võimalikult paindlikud, et vajadusel oleks võimalik lihtsalt neid ümber kujundada vastavalt sellele, kuidas neid kasutatakse ja püstitatud eesmärgid saavutatakse, (2) toetusmeetmete väljatöötamisel tuleb arvestada varasema kogemusega (nt millised meetmed toimivad hästi, millised mitte ja miks) ning (3) toetuse jagamisel tuleb arvestada toetatava tegevuse mõjuga. Valideerimisseminaril väideti, et toetusmeetme väljatöötamisel tuleb paika panna konkreetsete eesmärgidega ettevõtete konkurentsivõime saavutamiseks (nt automatiseerimise ja digiteerimise toetamise kaudu) ning meetmeid tuleb siduda terviklikult toimivate riiklike põhimõtetega (tööstus, innovatsioon, eksport), mida praegu väidetavalt ei ole. Nii intervjuudes kui ka valideerimisseminaril pöörati tähelepanu sellele, et tuleb suunata abi ka suuretegevõtetele, sest nende kogumõju majandusele ja keskkonnanägemuste saavutamisele on kokkuvõttes suurim.
536. Vaatamata sellele, et keskkonnanägemuste missioonitunne (soov panustada rohepöördesse vm keskkonnanägemustesse) on üks kõige väiksema kaaluga teguritest ettevõtete arendustegevuse planeerimisel (vt peatükki 1.1.2), on rohepöörde ELi majanduse hoogustamisel prioriteetne. Peatüki 3.1.1 järgi lähtuvad keskkonnainvesteeringutest suuremad takistused, millega ettevõtted puutuvad kokku investeeringute rahastamisel. Seega **tasub** meie hinnangul **kaaluda soodsamaid tingimusi keskkonnanägemustesse panustavate investeeringute rahastamisel rahastamisvahendite pakkumisel ettevõtete valdkonna kaudu**. Ka valideerimisseminaril pakuti, et ringmajandusega seotud investeeringute tegemise motiveerimiseks võib ette näha soodsamaid tingimusi laenu saamiseks ja käenduse kasutamiseks, sest keskkonnanägemused on kogu ELi majanduse hoogustamise alus. Piiratud rahaliste ressursside juures on seega mõistlik valida suurema mõjuga fookusvaldkondi (nt energiatõhusus hoonete soojustamisel, küttesüsteemide vahetamine, päikesepaneelide paigaldamine jne), mida toetada toetustega ja finantsteenuste soodsamate tingimustega.
537. Intervjuudes toodi esile, et **riik peab jooksvalt analüüsima teiste ELi riikide kogemusi keskkonnainvesteeringute toetamisel** (kuivõrd ja mis määral tagastamatute toetuste kaudu), et Eesti ettevõtete konkurentsivõime nii siseriiklikult kui ka rahvusvaheliselt ei kahaneks. Selle ettepanekuga olid valideerimisseminari osalejad nõus.

4. Sotsiaalvaldkond

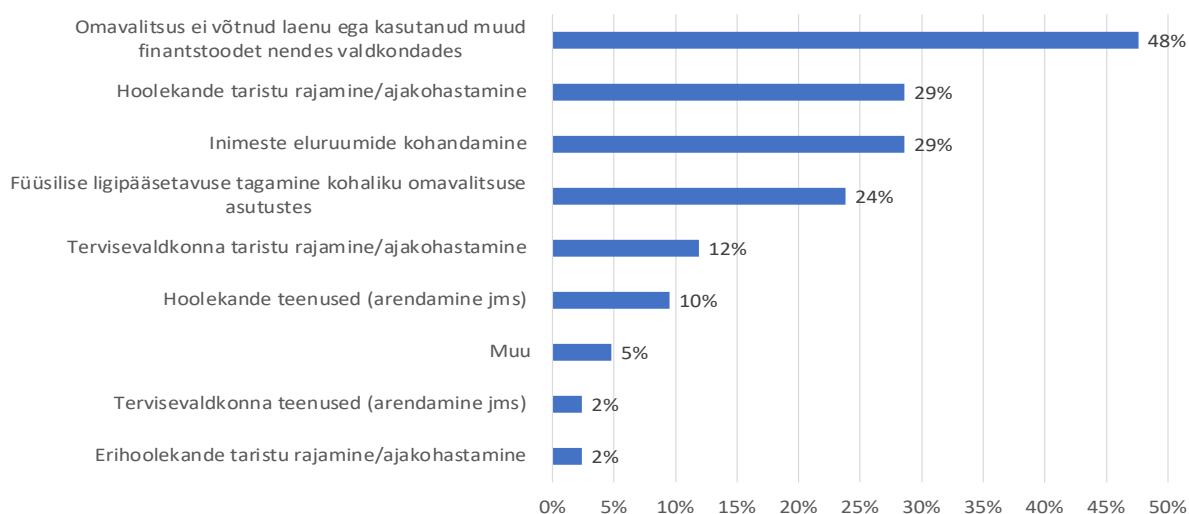
538. Sotsiaalvaldkonnas ei ole praegu ühtegi soodsamatel tingimustel pakutavat rahastamisvahendit. Peatükk keskendub turutõrgete analüüsile ja võimalike rahastamisvahendite vajalikule pakkumisele sotsiaalvaldkonnas. Peatükis antakse ülevaade sotsiaalvaldkonna sihtrühmade peamistest vajadustest ning sellest, kuivõrd neil on mingist rahastamisvahendist puudu.

4.1. Kohalikud omavalitsused

539. KOVide vastutusalas on kõigile käesolevas töös käsitletud sotsiaalvaldkonna sihtrühmadele nii teenuste kui ka toetuste pakkumine ning laiemalt sotsiaalvaldkonna arendamine KOVides. Seega on KOVid üks sihtrühm, kes on finantstoodete ja rahastamisvahendite kasutaja sotsiaalvaldkonnas. Järgnevalt antakse ülevaade KOVide seas korraldatud küsitluse tulemustest sotsiaalvaldkonnas ning intervjuude tulemustest viie KOViga.

540. Küsitlusest KOVidega selgus, et enamik KOVe ei ole viimase kolme aasta jooksul võtnud sotsiaal-, hoolekande ja tervisepoliitika valdkondades laenu ega kasutanud muud finantstoodet (48%, joonis 53). Laenu või muid finantstooteid kasutati KOVides viimase kolme aasta jooksul kõige enam hoolekande taristu rajamiseks/ajakohastamiseks (hooldekodude/päevakeskuste/peretüüpi hooldekodude ehitamine/renoveerimine), inimeste eluruumide kohandamiseks ning füüsilise ligipääsetavuse tagamiseks KOVi asutustes (peamiselt kaldteede rajamine). Vähem kasutati laenu või muid finantstooteid erihoolekande taristu rajamiseks/ajakohastamiseks ning hoolekande ja tervisevaldkonna teenuste osutamise jaoks. Peamiselt kombineerisid KOVid nende tegevuste ja/või investeeringute rahastamisel laenu võtmist või muu finantstoote kasutamist omavahenditega (maksud, tulu teenimine) või muude rahastusallikatega – näiteks ELi toetuse abil, RTK toetuse abil, KredExi toel, riigipoolse tagastamatu abi toel, aga ka laenu ja omafinantseeringu kombineerimise toel. 20 küsitlusele vastanud KOVi ei ole tahtnud viimase kolme aasta jooksul võtta laenu või kasutada muud finantstoodet sotsiaal-, hoolekande ja tervisepoliitika valdkondades.

Joonis 53. Vastus „Jah“ küsimusele „Mis tüüpi tegevuste ja/või investeeringute jaoks võttis teie omavalitsus laenu või kasutas muud finantstoodet viimase 3 aasta jooksul sotsiaal-, hoolekande ja tervisepoliitika valdkondades?“, N=42

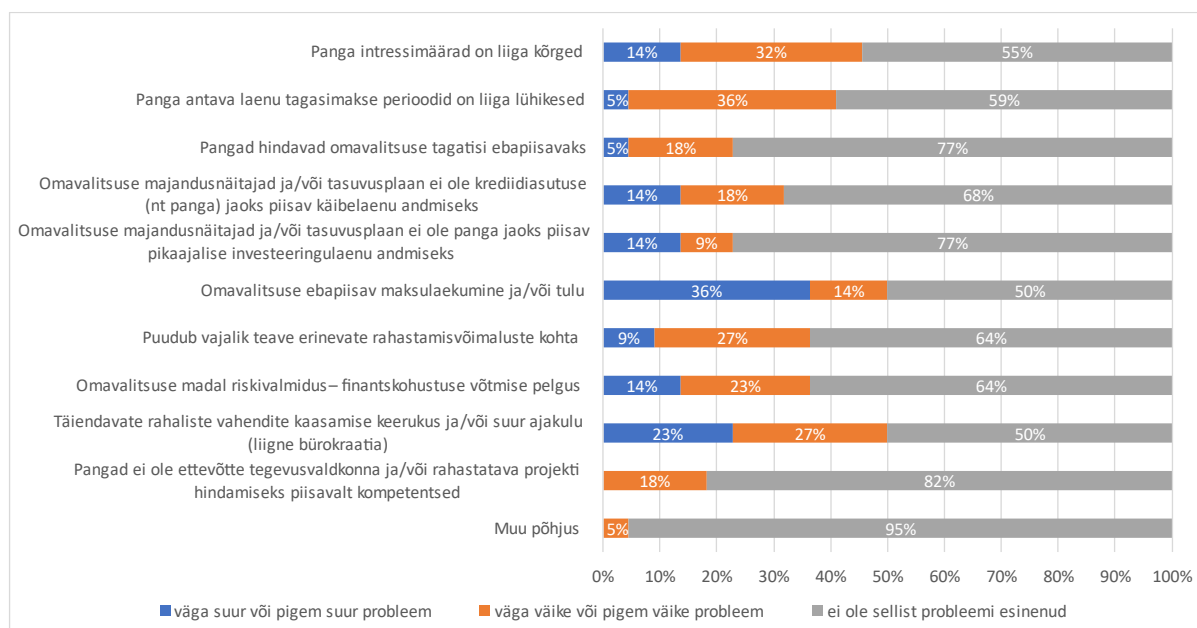

Allikas: KOVide küsitlus.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

541. Küsitlusest selgus, et enamikel KOVidel ei ole viimase kolme aasta jooksul esinenud probleeme rahastamisvajaduste katmisel sotsiaal-, hoolekande ja tervisepoliitika valdkondades (joonis 54). Kõige enam on KOVid viimase kolme aasta jooksul kokku puutunud KOVi ebapiisava maksulaekumise ja/või tulu probleemiga ning täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukuse probleemiga (joonis 54, tabel 78). Mitte ükski KOV ei pidanud aga väga suureks või pigem suureks probleemiks pankade kompetentsi ega muid probleeme (tabel 78).

Joonis 54. Vastus küsimusele “Milliste probleemidega olete kokku puutunud rahastamisvajaduste katmisel viimase 3 aasta jooksul sotsiaal-, hoolekande ja tervisepoliitika valdkondades?”, N=22

Allikas: KOVide küsitlus.

Tabel 78. Vastus „väga suur või pigem suur probleem“ küsimusele “Milliste probleemidega olete kokku puutunud rahastamisvajaduste katmisel viimase 3 aasta jooksul sotsiaal-, hoolekande ja tervisepoliitika valdkondades?”

Probleem	N	%
Omavalitsuse ebapiisav maksulaekumine ja/või tulu	8	28%
Täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia)	5	17%
Panga intressimäärad on liiga kõrged	3	10%
Omavalitsuse majandusnäitajad ja/või tasuvusplaan ei ole krediidiasutuse (nt panga) jaoks piisav käibelaenu andmiseks	3	10%
Omavalitsuse majandusnäitajad ja/või tasuvusplaan ei ole panga jaoks piisav pikaajalise investeringulaenu andmiseks	3	10%
Omavalitsuse madal riskivalmidus – finantskohustuse võtmise pelgus	3	10%
Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta	2	7%
Panga antava laenu tagasimakse perioodid on liiga lühikesed	1	3%
Pangad hindavad omavalitsuse tagatise ebapiisavaks	1	3%
Pangad ei ole ettevõtte tegevusvaldkonna ja/või rahastatava projekti hindamiseks piisavalt kompetentsed	0	0%
Muu põhjus	0	0%

Allikas: KOVide küsitlus.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

542. Enamik KOVe ei kavatsenud küsitluse järgi sotsiaal-, hoolekande ja tervisepoliitika valdkonnas tegevuste ja/või investeeringute jaoks järgmise kolme aasta jooksul laenu võtta (68%). Need KOVid, kes laenu kavatsesid võtta, teeksid seda eelkõige füüsilise ligipääsetavuse tagamiseks KOVide asutustes, inimeste eluruumide kohandamiseks ning hoolekande taristu rajamiseks ja ajakohastamiseks. Näiteks soovivad KOVid võtta laenu kaldteede ja liftide ehitamiseks, sotsiaalmajade rajamiseks ja renoveerimiseks, aga ka teenusemajade rajamiseks.
543. Küsitlusele vastanud KOVid peavad ligipääsu heaks eelkõige panga- või hoiu-laenuühistu laenudele, muudele riigieelarvest rahastatud programmidele ning välisvahendite võimalustele (tabel 79). Ligipääs ei puudu mitte ühelegi küsitluses loetletud rahastamisvahendile, küll aga joonistub välja, et enamik KOVe ei oska öelda, milline on nende ligipääs KredExi laenudele või garantiidele ja tagatistele (tabel 79).

Tabel 79. Vastus küsimusele „Milliseks hindate teie omavalitsuse ligipääsu loetletud rahalistele vahenditele sotsiaal-, hoolekande ja tervisepoliitika valdkondades?“

Rahastamise allikas	Hea või pigem hea		Halb või pigem halb		Ligipääs puudub		Ei oska öelda	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Panga- või hoiu-laenuühistu laen	27	64%	3	7%	0	0%	12	29%
KredExi laenud	8	19%	3	7%	0	0%	31	74%
KredExi garantiid/tagatised	6	14%	3	7%	0	0%	33	79%
Muud riigieelarvest rahastatud programmid	21	50%	4	10%	0	0%	17	40%
Välisvahendite võimalused (toetused)	18	43%	5	12%	0	0%	19	45%

Allikas: KOVide küsitlus.

544. Küsitlusele vastanud KOVide sõnul on muuhulgas probleemiks KOVi rahaliste vahendite kaasamisel sotsiaal-, hoolekande ja tervisepoliitika valdkondades omavahendite nappus, tööjõupuudus igal tasandil ning poliitilised otsused (ehk rahalised vahendid suunatakse teiste valdkondade rahastamiseks).
545. Intervjuudest KOVidega selgus, et sotsiaalvaldkonna tegevuste ja investeeringute rahastamisel loodetakse eelkõige tagastamatutele toetustele riigi poolt. Suuremad KOVid on võtnud sotsiaalvaldkonna investeeringuteks laenu, kuid intervjuudest väiksemate KOVidega kerkib esile, et (1) KOVide laenu võtmise võimekus on madal, (2) investeeringuid tehakse teistes valdkondades enne kui sotsiaalvaldkonnas. Kõik intervjuueeritud KOVid on ühel meelel, et soodsamatel tingimustel laenu võtmise võimalus (eelkõige KredExi käendus, aga ka madalamad intressid ning pikem laenu tagasimakse periood) sotsiaalvaldkonna taristusse investeerimiseks oleks neile suureks abiks. Teenuste osutamisel ja muude tegevuste jaoks KOVid laenu võtta ei soovi. Samas tõdevad KOVid, et kuigi sotsiaalvaldkonna taristu rajamiseks/renoveerimiseks soodsamatel tingimustel laenu võtmise võimalus kiirendaks ja kergendaks oluliselt KOVide suutlikkust investeeringuid teha, siis ei pruugi neil ikkagi olla võimalust laenu tagasimakseid teenindada. Ka pankade sõnul on laenud KOVidele, kelle enda maksevõimekus on olemas, kättesaadavad, seega otsest turutõrget ei eksisteeri, mille tõttu peaks looma täiendavaid rahastamisvahendeid. Soodsamate laenutingimuste loomine KOVidele sotsiaalvaldkonna investeeringuteks oleks pankade sõnul turu moonutamine. Raskem on rahastust saada kahaneva elanikkonnaga KOVidel, kuid sellisel korral ei ole mõistlik suurendada nende KOVide laenukoormust.

- ^{546.} KOVid näevad eelkõige vajadust investeerida teenusemajade, kaitstud töö keskuste, munitsipaalelamute, noortekeskuste, sotsiaalmajade, kompetentsikeskuste, spordirajatiste, eakate külade jne rajamisse ja renoveerimisse. Samas ei ole enamiku nende investeeringute tegemine KOVide jaoks n-ö kulutõhus ehk need investeeringud ei too sisse tulu (v.a üksikud investeeringud nagu sotsiaal- või munitsipaalelamute loomine, mille pealt on võimalik teenida üüritulu, või spordirajatised, mille pealt on võimalik teenida piletitulu). Kuigi intervjuudest ilmnes, et mitmed KOVid teeksid sotsiaalvaldkonna investeeringute tegemisel hea meelega koostööd erasektoriga, siis pörkab erasektor sageli sama probleemi otsa – investeeringu äriplaan ei ole kuluoptimaalne. Teenusemajade rajamisel (teenusemajadest vt ka peatükki 2.1.3) on koostöö riigil/KOVil erasektoriga hindajate seisukohalt võimalik, kuid selle koostöö arendamisel tuleb arvestada teenusemaja korterite müügihindadega ehk kas investeeringud tasuvad ennast eraettevõtte jaoks ära või mitte. Seda mõjutab olulisel määral eakate inimeste kinnisvara väärtus, mida eakad inimesed müüksid teenusemajja korteri ostmiseks, sest Eestis on piirkondi, kus kinnisvara väärtus on väga madal isegi teenusemajja väikese korteri ostmiseks. Seega on mõistlik koostada teenusemajade äriplaan koos nõudluse analüüsiga ning sellest lähtuvalt kaaluda rahastamisvahendite loomise võimalust.

4.2. Vähenenud töövõimega inimesed ja eluruumide kohandamist vajavad inimesed

- ^{547.} Vähenenud töövõimega inimesi (Töötukassas tuvastatud osalise või puuduva töövõimega ja SKAs hinnatud püsiva töövõimetusega inimesi) oli Eestis 2020. aasta lõpu seisuga 102 871, mis on 5,5% vähem kui 2016. aastal, mil algas töövõimereformi rakendamine. Töövõimereformiga viidi töövõime hindamine Töötukassasse. Töövõime hindamisel võetakse arvesse inimese terviseseisundit ja sellest tulenevaid tegutsemise ja osaluse piiranguid¹⁸¹. Hindamise tulemusena tuvastatud vähenenud töövõime võib olla osaline või puuduv töövõime. Uuringu raames korraldatud küsitlusele vastas kokku 763 vähenenud töövõimega inimest, kellest 80,8% olid osalise ning 19,2% puuduva töövõimega. Vähem kui pooltele oli määratud puue (45,4%). Üle poolte vastanud vähenenud töövõimega inimestest olid naised (60,9%) ning kõige enam oli vastajaid 50–64 vanuserühmas (53,1%) ning 30–49 vanuserühmas (32,2%). Kõige suurem osa vastajatest elasid Tallinnas (26,2%), Ida-Virumaal (15,2%) ning Tartumaal (14,5%). 89,4% küsitlusele vastanud vähenenud töövõimega inimestest ei töötanud.
- ^{548.} Vähenenud töövõimega inimesed ei moodusta ühtset monoliitset gruppi, vaid nende hulgas on toimetulekuvajadused väga erinevad. Vähenenud töövõimega inimeste hulgas võivad olla nii puuetega inimesed kui ka muude vaimsete või füüsiliste eripärade ja vajadustega inimesed. Seega on ka vähenenud töövõimega inimeste vajadused mitmesugused, puudutades nii töötamisega, tervisega kui ka laiemalt ühiskonnas osalemisega seotud vajadusi. Vähenenud töövõimega inimestele ning puuetega inimestele pakuvad sotsiaal- ja tööturuteenuseid nii Töötukassa, KOVid, SKA, aga ka Haigekassa, et aidata neil igapäevaelu tegemistega, aga ka tööturul ja õpingutes osalemisega paremini toime tulla.

¹⁸¹ Töötukassa. (n.d.). *Töövõime hindamine*. <https://www.tootukassa.ee/et/teenused/toovoime-hindamine>

4.2.1. Ligipääsetavus

^{549.} Intervjuudest vähenenud töövõimega inimeste esindusorganisatsioonide esindajaga ilmnes, et üheks kõige olulisemaks vajaduseks on ligipääsetavuse võimaldamine töökohal, avalikus ruumis, aga ka kodus. Eelkõige puudutab see just liikumispuuetega inimesi, aga mitte ainult.

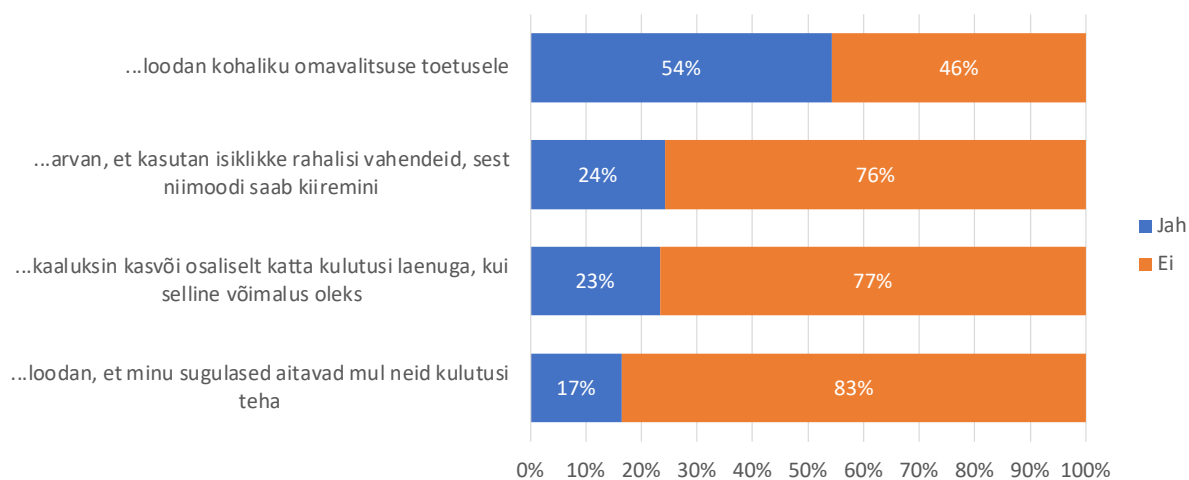
Ligipääsetavus kodus

^{550.} Riigikantselei 2021. aasta ligipääsetavuse analüüsi kohaselt on elu- ja kortermajade puhul kõige suuremaks ligipääsetavuse probleemiks enne 1993. a ehitatud viiekordsetes kortermajades lifti puudumine; seda tüüpi kortermajad on väga levinud¹⁸². Samuti puuduvad paljudel sellistel kortermajadel peasissepääsu juures kaldteed, käsipuud ja piirded. Kõigi nende kohanduste tegemine on sageli aga ebaproportsionaalselt kallis võrreldes ligipääsetavusest kasusaavate elanike arvuga.

^{551.} Küsitluses osalenud vähenenud töövõimega inimeste eluruume on kohandatud 262 inimesel ehk 36% inimestest. Nendest 18,3% vajaks veel eluruumide kohandamist. Nendest vähenenud töövõimega inimestest, kelle eluruume ei ole kohandatud, vajaks kohandusi 40%.

^{552.} Vähenenud töövõimega inimestest, kes vajaksid kodude kohandamist, leiavad enamik, et nad loodaksid eluruumide kohandamisel KOVi toetusele (54%) (joonis 55). Isiklike vahendeid kasutaks 24% vastanutest ning 23% kaaluks kasvõi osaliselt katta kulutusi laenuga, kui selline võimalus oleks (joonis 55). Vaadates täpsemalt nende inimeste profiili, kes oleksid nõus katma eluruumide kohandamise kulutusi laenuga, ilmneb, et tegemist on eelkõige naistega (63%), töötutega (75%), mitte õppivate inimestega (96%), osalise töövõimega inimestega (67%), puudega inimestega (100%) ning 50–64 vanuserühmas olevate inimestega (58%)¹⁸³.

Joonis 55. Vastus küsimusele „Eluruumide kohandamisel...“, N=103

Allikas: eraisikute küsitlus.

¹⁸² Riigikantselei (2021). *Ligipääsetavuse rakkerühma lõpparuanne*.

¹⁸³ Tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada valimi eripära (lisa 1). Vähenenud töövõimega inimeste kontaktid saime Töötukassast ja enamik nendest on töötud. Kogu eraisikute küsitluses on töötavaid inimesi kõigest 21%, vähenenud töövõimega inimeste hulgas 11% ja eluruumide kohandamist vajavate inimeste hulgas ca 14%.

553. Perioodil 2014–2020 toetati KOVe puuetega inimeste eluasemete füüsilisel kohandamisel Euroopa Regionaalarengu Fondist. Meetme tegevusega seati eesmärgiks kohandada vastavalt vajadusele vähemalt 2000 eluruumi kuni 11,27 mln euro ulatuses. Muuhulgas on ELi toetus moodustanud sellest 85% ning ülejäänud osa riiklik kaasfinantseering ning omafinantseering. Kohandusi viidi läbi meetmest liikuvusega seotud toimingute parandamiseks, hügieenitoimingute ning köögitoimingute parandamiseks. Sotsiaalhoolekande seaduse § 41 alusel on KOVide ülesanne tagada eluruumi kasutamise võimalus inimestele, kes ei ole oma sotsiaalmajanduslikust olukorrast tulenevalt võimelised enda ja oma perekonna vajadustele vastavat eluruumi tagama. Seega peavad KOVid kodude kohandamisi toetama ka enda eelarvest ning nüüd, kui Euroopa Regionaalarengu Fondi rahastuse periood on läbi, siis KOVid seda jõudumööda üritavad teha. Intervjuudest KOVide esindajatega selgus, et Euroopa Regionaalarengu Fondi meede oli neile kohanduste tegemisel väga suureks abiks, kuid kohandusi on endiselt vaja teha palju, aga kõige jaoks KOVil raha ei jätku. Ühtlasi toodi vähenenud töövõimega inimeste esindusorganisatsioonidega tehtud intervjuudes välja mure, et sageli on olemasolevate hoonete kohandamise puhul takistuseks KÜ vastuseis ja Päästeameti nõuded. Lisaks sellele on suuremad kohandused inimeste endi jaoks sageli liiga kallid. Ühe lahendusena näevad nii KOVid kui ka vähenenud töövõimega inimeste esindusorganisatsioonid, et riik või KOV võiks ligipääsetavaid eluasemeid / munitsipaalalamuid luua ning nendesse saaks majutada inimesed, kes seda vajavad. Samas ei poolda seda mitmete vähenenud töövõimega inimeste esindusorganisatsioonide esindajad, kelle sõnul on iga inimese jaoks väga oluline elada enda kodus täisväärtuslikku elu. Siiski teadvustatakse erinevaid kitsaskohti, mistõttu võib olla keeruline kõiki kodude kohandamisi teha.
554. Suurem osa intervjuueeritud osapooltest (KOVid ja vähenenud töövõimega inimeste esindusorganisatsioonide esindajad ning pangad) ei toeta ideed pakkuda vähenenud töövõimega inimestele kodude kohandamiseks soodsamatel tingimustel laenu või käendust. Intervjuueeritud leidsid, et rahastamisvahenditest poleks paljudele tervisepiiranguga inimestele kasu, kuna suurel osal on sissetulekud ning toetused väikesed, mistõttu oleks ka laenu teenindamine keeruline, olenemata riigipoolsest tagatisest. Vähenenud töövõimega inimeste esindusorganisatsioonide esindajad lisasid, et sageli ei pruugi erivajadusega inimesed oma tagasimakse võimekust osata adekvaatselt hinnata ning see võib panna neid veelgi enam haavatavasse positsiooni. Samas nende vähenenud töövõimega inimeste jaoks, kes praegu töötavad ja piisavalt teenivad, on laenu võtmise võimalus kodude kohandamiseks olemas. Nagu eelnevalt mainitud, võiks ühe lahendusena näha KOVides ligipääsetavate majade loomist, mis probleemi leevendada aitaks. Samas ei pea seda heaks lahenduseks mitmed valideerimisseminaril osalenud vähenenud töövõimega inimeste esindusorganisatsioonide esindajad, kelle sõnul on iga inimese jaoks oluline elada täisväärtuslikku elu omaenda kodus võimalikult kaua.
555. Praegused nõuded ei taga ligipääsetavust ka uue projekteeritava kinnisvara puhul, mis lähtub ligipääsetavuse rakkerühma lõpparuandest. Otsesed nõuded ligipääsetavusele ei tulene üldiselt ka detailplaneeringust ja projekteerimistingimustest, st KOV ei nõua ligipääsetavaid (elu)hooneid^{184,185}. Sel põhjusel soovitatakse seada ligipääsetavuse miinimumnõuded uuele projekteeritavale elukondlikule kinnisvarale^{186,187}. Ka eelhindamise valideerimisseminari arutelus toodi esile, et

¹⁸⁴ Ilomets, S. (2020). *Ligipääsetavuse rakkerühm. Elukondliku kinnisvara lõpparuanne*. Riigikantselei.

¹⁸⁵ Ligipääsetavuse rakkerühma koosoleku protokoll 22.01.2021. Kokkuvõte. Ligipääsetavuse rakkerühma 5. kohtumine. 22. jaanuar 2021. <https://www.riigikantselei.ee/media/1019/download>

¹⁸⁶ Ilomets, S. (2020). *Ligipääsetavuse rakkerühm. Elukondliku kinnisvara lõpparuanne*. Riigikantselei.

¹⁸⁷ Ligipääsetavuse rakkerühma koosoleku protokoll 22.01.2021. Kokkuvõte. Ligipääsetavuse rakkerühma 5. kohtumine. 22. jaanuar 2021. <https://www.riigikantselei.ee/media/1019/download>

ligipäasetavust tuleb rohkem seaduslikult reguleerida ning uusarenduste puhul võiksid teatud korrused olla kõigile ligipäasetavad, et vähemalt tulevikus oleks rohkem ligipäasetavaid elumaju.

Ligipäasetavus töökohal

556. Füüsiliste eripärade ja liikumisraskuste tõttu vähenenud töövõimega inimestel võib töötamiseks vaja minna tööalaseid abivahendeid ja viise töökoha kohandamiseks, nt ekraanisuurendusprogramme nägemiseks, tooltõstukit trepist liikumiseks jms. Tööruumide ja vahendite kohandamise teenust pakub vähenenud töövõimega inimestele Töötukassa. Teenust kasutatakse aga vähe ning probleemi nähakse ühelt poolt tööandjate madalas teadlikkuses teenuse osas, aga ka selles, et kohandusi saab teha ainult konkreetse vähenenud töövõimega inimese vajadustest lähtuvalt, kuid tööandjatel oleks sageli vaja oma ruumides teha üldisi kohandusi^{188,189}. Taolised üldised kohandused oma ruumides teevad tööandjad tihti ise oma raha eest ära, kuigi kõigil sellist võimekust ei ole.
557. Küsitlusest vähenenud töövõimega inimestega selgus, et inimestest, kes ei tööta, vajaks tööle asumiseks töökoha kohandamist ca 17%. Nendest 1,7% korral juba tegeletakse töökoha kohandamisega, 5% oleks seda vaja, aga ükski tööandja ei ole seda soovinud teha ning nad jätkuvalt otsivad tööd, ning 10% vajavad töökoha kohandamist, aga alles otsivad tööd. Lisaks vajalikele töökoha kohandamistele pärsivad küsitluse järgi vähenenud töövõimega inimestel töö leidmist paindlike töövormide puudumine (kaugtöö, osaaajaga töö) ning piiratud transpordivõimalused töölt koju ja tagasi. Sama ilmnes töövõimereformi mõju hindamise uuringust, mille kohaselt oli küll osakoormusega töötavate vähenenud töövõimega inimeste hulk 2019. aastaks kasvanud võrreldes 2016. aastaga. Kui veel 2016. aastal töötas kõikidest osalise ja puuduva töövõimega inimestest 93% täiskoormusega, siis 2019. aastal 82%. Samas ilmnes intervjuudest, et paindlike töövormide puudumine on endiselt üks peamistest töötamist takistavatest teguritest.
558. Küsitlusest ettevõtetega selgub, et 48% ettevõtetest kavatsevad lähima kolme aasta jooksul teha investeeringuid töökeskkonda (joonis 56). Eelkõige plaanivad tööandjad viia normidega vastavusse töötajate olmeruume (48%), vähendada ohutegurite mõju (48%), viia normidega vastavusse töövahendite ohutus (47%) ning isikukaitsevahendid (43%) (joonis 57). 29% ettevõtetest plaanivad kohandada töökohta töötajate vajadustele, kuid kõigest 8% (kõigist küsitlusele vastanud ettevõtetest ca 4%) plaanivad kohandada töökohta puudega või vähenenud töövõimega inimeste vajadustele. Ettevõtetest, kes plaanivad kohandada töökohta puudega või vähenenud töövõimega inimeste vajadustele, on 71% mikroettevõtted, 61% on kasvu- või laienemisfaasis, 50% asuvad Tallinnas, Tartus või nende lähiümbruses ning kõige suurem osa (21%) nendest tegutseb hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja mootorrattaste remondi valdkonnas ning majutuse ja toitlustuse valdkonnas (14%).
559. Üle poolte (57%) ettevõtetest, kes plaanivad lähima kolme aasta jooksul kohandada töökohta vastavalt puudega või vähenenud töövõimega töötaja vajadustele, plaanivad seda teha omaniku investeeringu abil (laenu või omakapitali kujul) (joonis 58). 43% investeeringutoetuste ning panga- või hoiu-laenuühistu laenu abil (joonis 58).
560. Nii intervjuude kui ka küsitluse põhjal järeldub, et töökoha kohandamisi vajavad eelkõige liikumispuuetega inimesed. Kuigi Töötukassa pakub töökoha kohandamise teenust, siis tehakse seda ikkagi vähe. Neid tööandjaid, kes plaanivad töökohta vastavalt vähenenud töövõimega või puudega

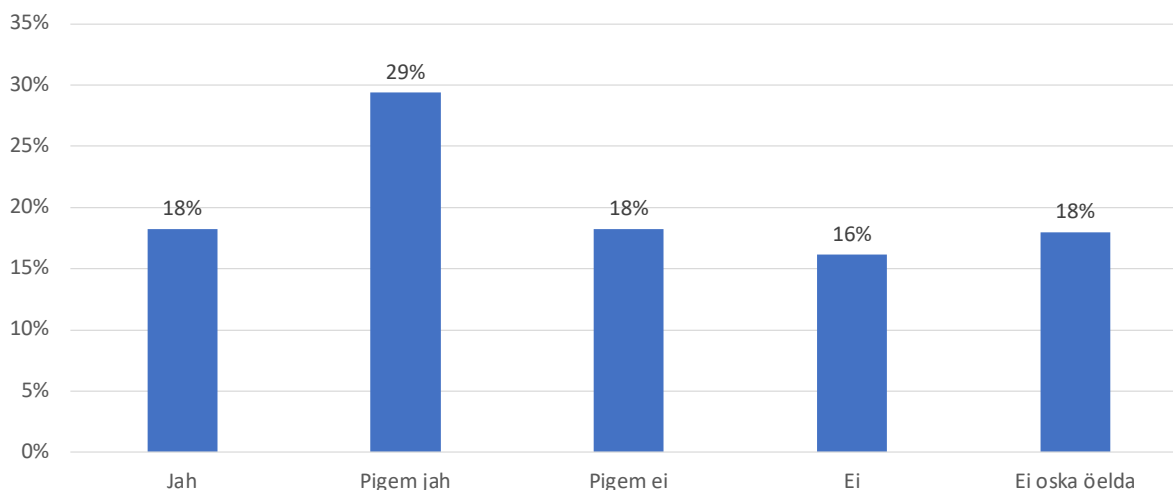
¹⁸⁸ Kallaste, E., jt (2022). *Töövõime toetamise süsteemi loomise ja juurutamise makromajandusliku mõju hindamine*. Eesti Rakendusuuringu Keskus Centar & Poliitikauuringute Keskus Praxis.

¹⁸⁹ Masso, M., Nuiamäe, M., Michelson, A., Murasov, M., Melesk, K., Laurimäe, M., Kadarik, I. (2019). *Töövõime toetamise skeemi loomise ja juurutamise vahehindamine*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

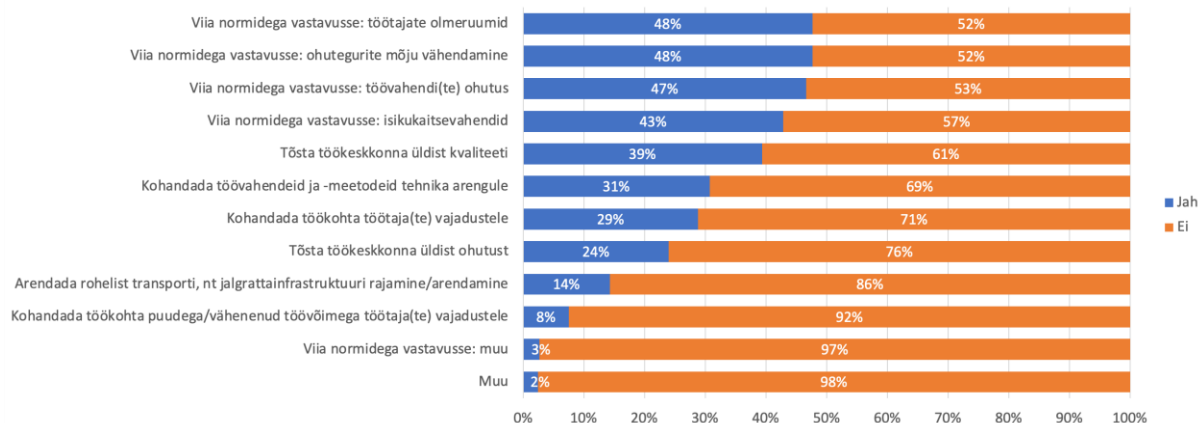
töötaja vajadustele kohandada, on samuti vähe. Käesoleva info põhjal on keeruline öelda, kuivõrd tööandjad, kes vähenenud töövõimega inimeste vajadustest lähtuvalt kohandusi sooviks teha, sooviksid selleks soodsamatel tingimustel laenu või käendust. Pankade ja ka teiste osapoolte sõnul ei ole ettevõtetel takistuseks töökohtade kohandamisel raha kättesaadavus, vaid asi on motivatsioonis. Kuigi aastate jooksul on suurenenud tööandjate valmisolek värvata vähenenud töövõimega inimesi, siis on nii selles osas kui ka töökohtade kohandamise puhul endiselt palju arenguruumi.

Joonis 56. Vastus küsimusele „Kas kavatsete teha lähima 3 aasta jooksul investeeringuid töökeskkonda (nt viia normidega vastavusse, kohandada töökohta töötaja(te) vajadustega jne)?“, N=779

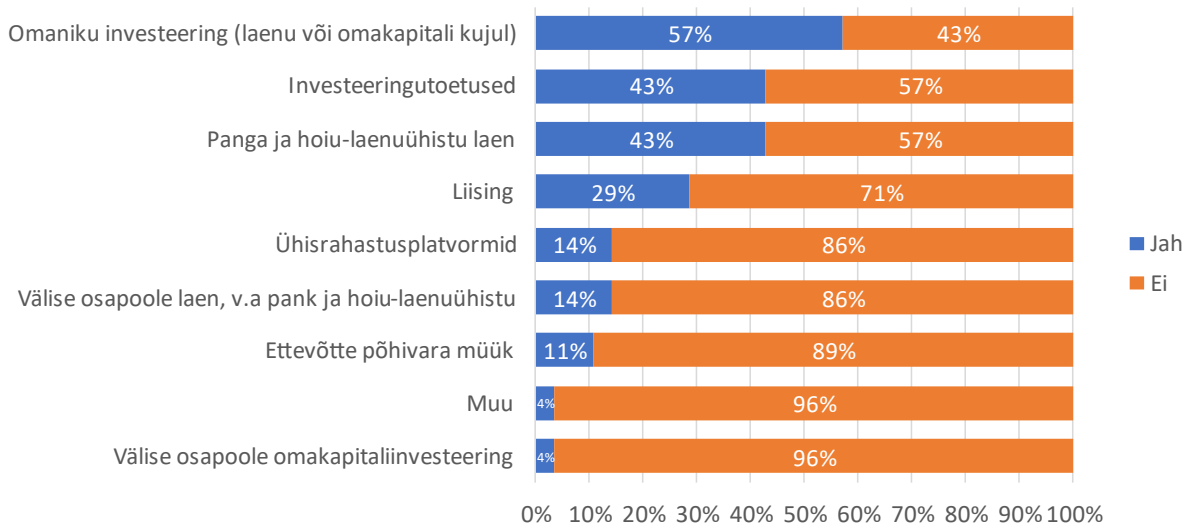
Allikas: eraisikute küsitlus.

Joonis 57. Vastus küsimusele „Milliseid investeeringuid töökeskkonda kavatsete teha?“, N=371

Allikas: eraisikute küsitlus.

Joonis 58. Vastus küsimusele „Milliseid rahalisi vahendeid kavatsete kasutada töökeskkonna kohandamise finantseerimiseks?“, N=28 (ettevõtted, kes kavatsevad lähima 3 aasta jooksul kohandada töökohta puudega/vähenenud töövõimega töötaja(te) vajadustele)

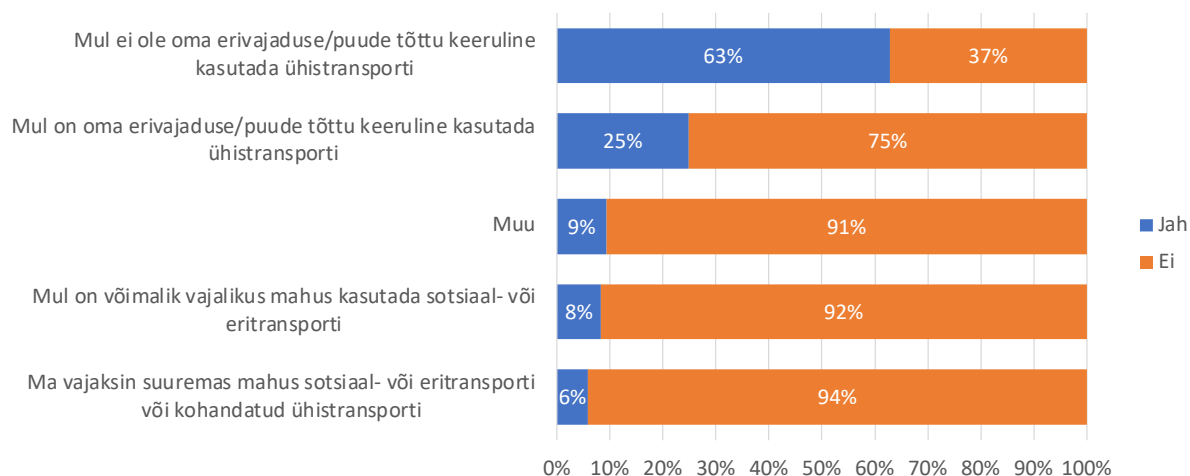

Allikas: eraisikute küsitlus.

Transport

561. Intervjuudest vähenenud töövõimega inimeste esindusorganisatsioonide esindajatega selgus, et sotsiaal- ja ühistranspordi kasutamisevõimalused on probleemsemad eelkõige liikumispuuetega ning keskustest väljas elavatele inimestele. Sageli ei suuda olemasolev sotsiaaltransport vajadusi rahuldada, kuna mitmete inimeste tööle vedamine maapiirkonnas ühe olemasoleva sõidukiga on ajakulukas. Samuti ei ole sotsiaaltransporti võimalik kasutada töövälisel ajal, näiteks tegelemaks huvihariduse või muude tegevustega.
562. Küsitlusest selgus, et 25% vähenenud töövõimega inimestest on oma erivajaduse või puude tõttu keeruline kasutada ühistransporti ning 6% vajaksid suuremas mahus sotsiaal- või eritransporti või kohandatud ühistransporti (joonis 59). Inimestest, kellel on oma erivajaduse või puude tõttu keeruline kasutada ühistransporti, vajavad või soovivad ühistransporti kasutada kõige enam keskmiselt mõned korrad kuus 32% ning keskmiselt 3–5 korda nädalas 28%. Inimestest, kes vajaksid suuremas mahus sotsiaal- või eritransporti või kohandatud ühistransporti, vajavad või soovivad seda keskmiselt kasutada kõige enam mõned korrad kuus ja keskmiselt 3–5 korda nädalas 40%. Sotsiaaltransporti puudus või ühistranspordi ligipääsematus on probleemid, millega riigil ning KOVidel tuleb tulevikus tegeleda, kuid need ei ole probleemid, mida annaks lahendada otseselt finantstoodete pakkumisega.

Joonis 59. Vastus küsimusele „Palun valige kõik vastused, mis kehtivad teie kohta“, vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=736

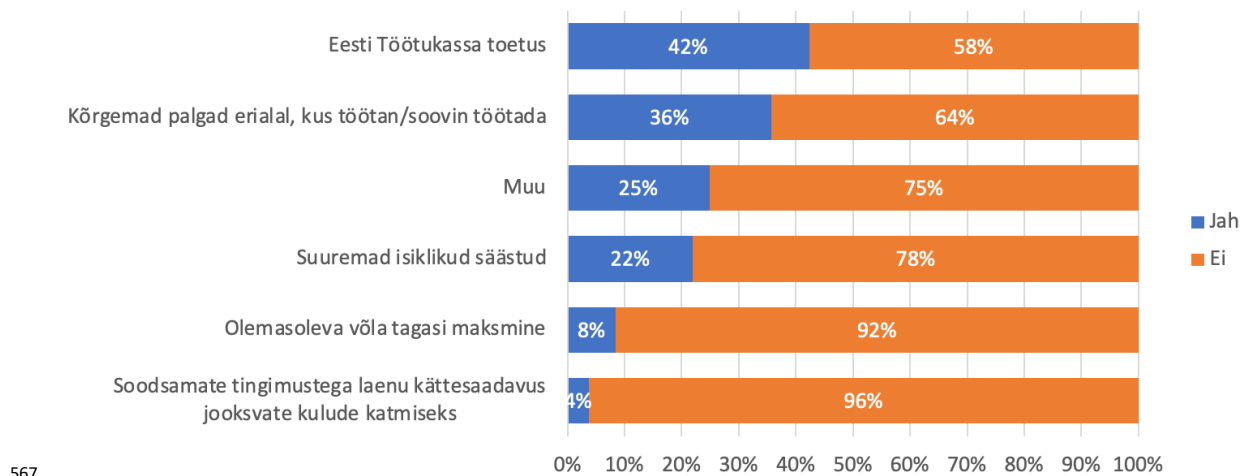

Allikas: eraisikute küsitlus.

4.2.2. Haridus ja tasemeõpe

563. Uuringus korraldatud küsitlusele vastanud vähenenud töövõimega inimestest õpib 7,5%. Nende hulgast, kes praegu ei õpi, plaanivad seda aasta jooksul teha 4,8%, kaaluvad selle tegemist lähiaastatel 25,3%. Vajalik kutseharidus on olemas 16% ning kõrgharidus 10,3% küsitletutel. 21,3% ei leia selleks aega kas töö tõttu või muudel isiklikel põhjustel. Muid põhjuseid tõi välja 14,8% küsitlusele vastanutest ning nende seas kerkisid esile eelkõige tervislikud põhjused, ühis- või isikliku transpordi kasutamise võimalused on piiratud või puuduvad, kõrge vanus, raha puudus ning eesti keele oskuse puudus. Kõige enam aitaks vähenenud töövõimega inimestel tõsiselt kaaluda õpingute jätkamist või uuesti alustamist Töötukassa toetus (42%) ning kõrgemad palgad erialal, kus töötatakse või soovitakse töötada (36%) (joonis 60). Kõige vähem aga soodsamate tingimustega laenu kättesaadavus jooksvate kulude katmiseks (4%) (joonis 60). Muude variantidena toodi välja näiteks, et õpingute jätkamist soosiks tervise paranemine, ühistranspordi kättesaadavus kooli ja kodu vahel, veebikoolitused või ka laiemalt koolitustel osalemine kooli asemel. Ühtlasi oli ka palju vastuseid, mis viitasid sellele, et õpingute jätkamist või alustamist lihtsalt ei soovita teha.
564. Ligi pooled küsitlusele vastanud vähenenud töövõimega inimestest vajaksid keelekursusi ning seda kas igapäevaelus paremini toimetulekuks või töö leidmiseks (joonis 61). 62% keelekursust vajavatest vähenenud töövõimega inimestest osaleks hea meelega inglise keele kursusel, 46% vene keele, 21% eesti keele, 17% soome keele ning 10% muu keele kursusel. Muude keelte osas toodi küsitluses välja näiteks saksa, hispaania, rootsi, aga ka norra, läti ja prantsuse keel.
565. Keelekursusel osaleda soovivad vähenenud töövõimega inimesed loodavad osalemiseks eelkõige Eesti Töötukassa toetusele (77%), riigi toetusele (59%) ning KOVi toetusele (31%) (joonis 62). Vähem ollakse valmis keelekursusel osalemiseks kasutama isiklike vahendeid (11%), sugulaste abi (4%) või kaalutakse kasvõi osaliselt katta kulutusi soodsamate tingimustega laenuga (3%).
566. Veidi vähem kui pooled (45%) küsitlusele vastanud vähenenud töövõimega inimesed sooviksid osaleda mõnel teisel koolitusel, eelkõige töö või parema töö leidmiseks (joonis 63). Kõige enam sooviksid vähenenud töövõimega inimesed osaleda näiteks arvuti kasutamise koolitustel, autokoolis, IT-alastel koolitustel.

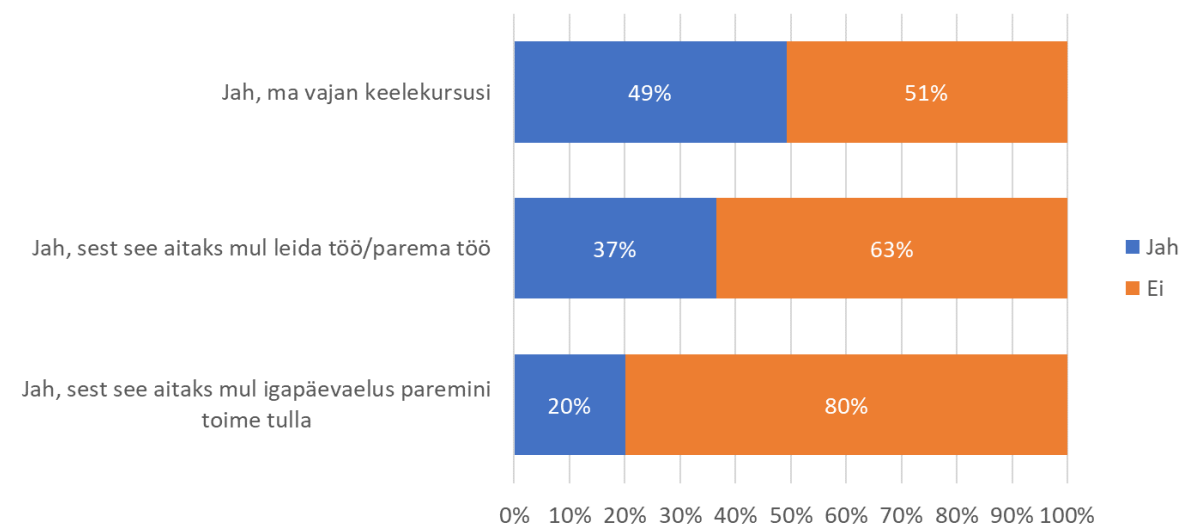
Joonis 60. Vastus küsimusele „Mis aitaks teil tõsiselt kaaluda õpingute jätkamist või uuesti alustamist koolis/kutseõppekoolis/rakenduskõrgkoolis/ülikoolis?“. Vastamisel oli võimalik valida mitu valikvastust, N=487

567.

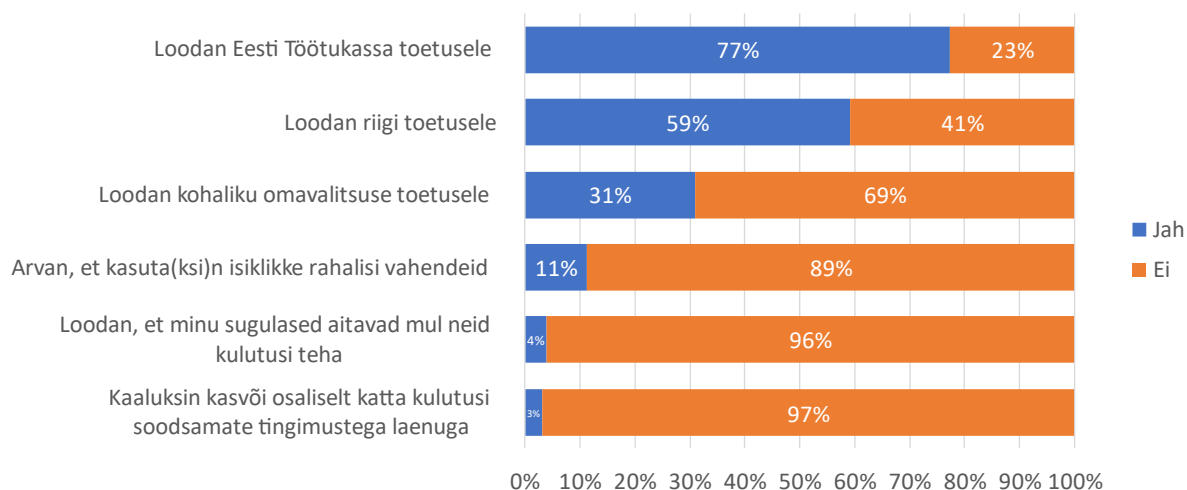
Allikas: eraisikute küsitlus.

Joonis 61. Vastus küsimusele „Kas teil oleks vaja osaleda keelekursustel?“, N=736

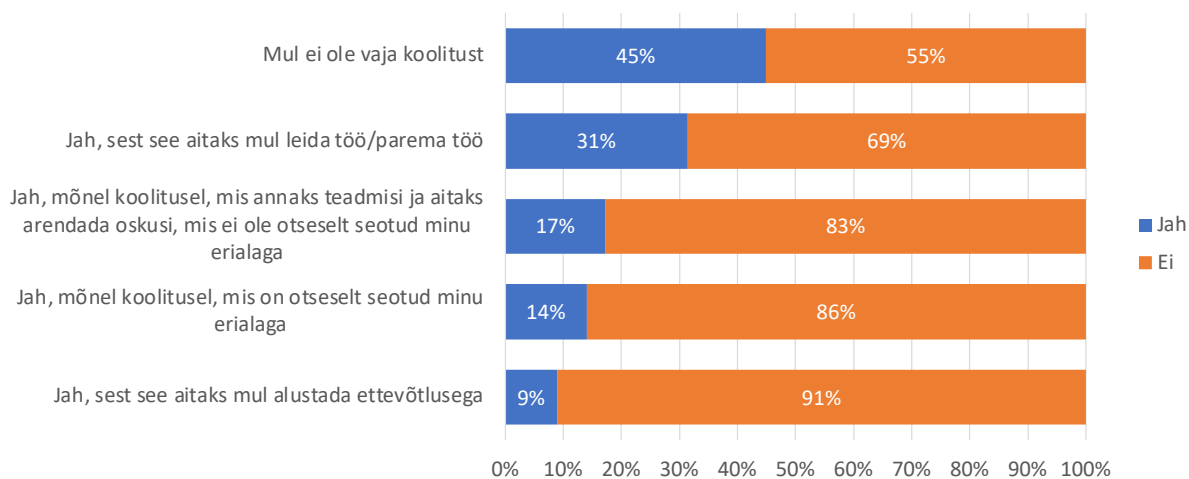
Allikas: eraisikute küsitlus.

Joonis 62. Vastus küsimusele „Keelekursusel osalemiseks...“, N=362

Allikas: eraisikute küsitlus.

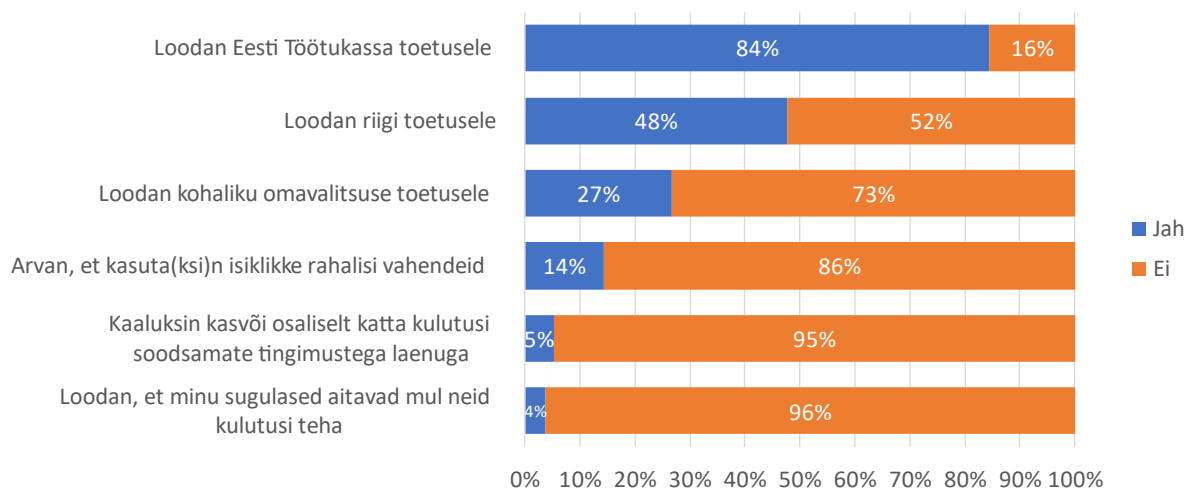
Joonis 63. Vastus küsimusele „Kas teil oleks vaja osaleda mõnel teisel (väljaarvatud keelekursusel) koolitusel?“, N=736

Allikas: eraisikute küsitlus.

⁵⁶⁸ Vajalikel koolitustel osalemiseks loodavad vähenenud töövõimega inimesed eelkõige Eesti Töötukassa toele (84%) (joonis 64). Veidi vähem kui pooled loodavad riigi toetusele (48%), seejärel KOVi toetusele (27%) (joonis 64). Kõige vähem loodetakse sugulaste toetusele (4%) ning kaalutaks kasvõi osaliselt katta kulutusi soodsamate tingimustega laenuga (5%) (joonis 64).

Joonis 64. Vastus küsimusele „Vajalikul koolitusel osalemiseks...“, N=405

Allikas: eraisikute küsitlus.

569. Intervjuudest vähenenud töövõimega inimeste esindusorganisatsioonidega ilmnes, et hariduses ja tasemeõppes on kõige olulisemaks kitsaskohaks õppeasutuste ligipääsetavus ning vajaminev tugi erivajadustega õpilastele. Kuigi on õppeasutusi, kus need võimalused on olemas, siis kõikjal see siiski nii ei ole. See on probleem, millega peab tegelema riiklikul tasandil ning see ei puuduta otseselt sihtrühmale rahastamisvahendi pakkumist. Sama ilmneb ka küsitluse vastuste põhjal – vähenenud töövõimega inimesed loodavad nii hariduses kui ka koolitustel osalemiseks eelkõige Eesti Töötukassa, riigi ja KOVi toele. Marginaalne osa vähenenud töövõimega inimestest kaaluks hariduses või koolitustest osavõtuks kasutada kasvõi osaliselt soodsamate tingimustega laenu, seega ei ole vaja luua täiendavaid rahastamisvahendeid.

4.2.3. Töötamine

Tööturul osalemine ja seda takistavad tegurid

570. 2016. aastal sai alguse töövõimereform, mille üks eesmärke oli vähenenud töövõimega inimeste hõive suurendamine ning neile vajaliku toe pakkumine. Aastatega on vähenenud töövõimega inimeste hõive suurenenud. Eriti on tõusnud osalise töövõimega inimeste hõive osakaal – 2016. aastal oli see 44% ning 2020. aastal 61%. Siiski on endiselt mitmeid tegureid, mis takistavad vähenenud töövõimega inimestel tööd leida. Üks peamisi proovikive vähenenud töövõimega inimestel on ühiskonnas levivad stigmatiseerivad hoiakud vähenenud töövõimega inimeste kohta, mis võivad mõjutada otseselt nende ühiskonnaelus osalemist ja tööle saamist ning töötamist. Lisaks sellele takistavad vähenenud töövõimega inimeste hõivet tervislik seisund (ja haiguse ettearvamatus), sobiva koormusega töö leidmise raskus ning piiratud transport tööle ja koju. Tööturul on paremas seisus nooremad, kõrgema haridusega ning tõmbekeskuses elavad vähenenud töövõimega inimesed.

571. Vaimse tervise häirega inimeste tööelus osalemist võivad sageli pärssida rohkem häirega seotud vääruskumused ja eelarvamused kui häire ise. Puude või mõne muu vaimse, füüsilise või neuroloogilise eripära tõttu võivad inimesed kogeda tõrjumist ja diskrimineerimist ehk suutmissurvet – puudest tulenevate vajaduste tõttu nähakse neid kehvema ja vähem

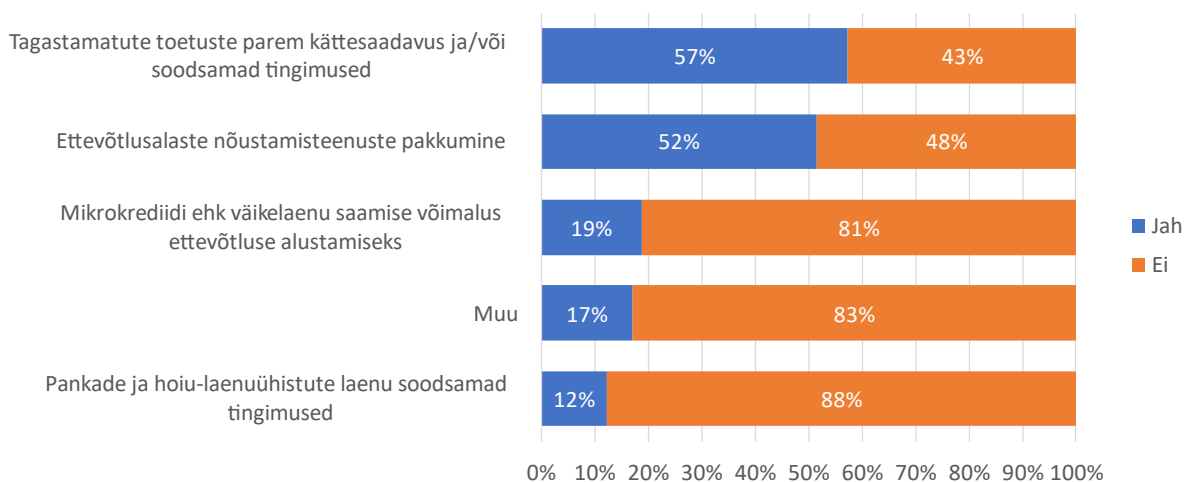
väärtuslikuna¹⁹⁰. Puude, vaimse tervise ja eripärade häbimärgistamise tõttu võivad probleemid jääda õigel ajal märkamata ning süveneda.

572. Vähenenud töövõimega inimestele pakub töötamist toetavaid teenuseid Eesti Töötukassa. Intervjueeritud osapoolte sõnul on pakutav teenuste valik piisavalt mitmekülgne ning vajalik, et toetada vähenenud töövõimega inimeste tööle suundumist ja seal püsimist. Seega ei ole vaja luua rahastamisvahendeid vähenenud töövõimega inimestele tööelus osalemiseks.

Ettevõtlusega alustamine

573. 3% küsitluses osalenud vähenenud töövõimega inimestest tegelevad ettevõtlusega ning 21% on ettevõtluse alustamisele mõelnud ja seda tõsiselt kaalunud. 19% on ettevõtluse alustamisele mõelnud, aga nad ei ole seda tõsiselt kaalunud, ning 57% ei ole mõelnud ettevõtlusega alustamisele. Neid vähenenud töövõimega inimesi, kes on ettevõtluse alustamise peale mõelnud, aitaks kõige enam tagastamatute toetuste parem kättesaadavus või soodsamad laenu tingimused (57%) ning ettevõtlusalaste nõustamisteenuste pakkumine (52%) (joonis 573). Kõige vähem aitaks neil tõsiselt kaaluda ettevõtluse alustamist pankade ja hoiu-laenuühistute laenu soodsamad tingimused (12%) (joonis 65). Seega ei ole vaja luua rahastamisvahendeid vähenenud töövõimega inimestele ettevõtluse alustamiseks.

Joonis 65. Vastus küsimusele „Mis aitaks teil tõsiselt kaaluda ettevõtlusega alustamist?“, N=293

Allikas: eraisikute küsitlus.

4.3. Töötud

574. 2021. aastal oli töötuse määr Eestis 6,2%, olles kõrgeim Kirde-Eestis (11,5%) ning madalaim Kesk-Eestis (5,4%)¹⁹¹. 2019. aastal oli töötuse määr viimase 10 aasta kõige madalam – 4,4% –, kuid COVIDi pandeemiaga tõusis töötuse määr 6,8%-ni 2020. aastal ning oli aastaks 2021 kuus protsendipunkti langenud¹⁹².

¹⁹⁰ Taperson, K. (2020). *Kas tunned suutmissurvet?* Sirp. 07.02.2020.

¹⁹¹ Statistikaamet.

¹⁹² Statistikaamet.

575. Eesti tööturu üheks suurimaks proovikiviks on vananev ja kahanev elanikkond. Vanemaealiste tööturule naasmise või seal püsimise suurimateks barjäärideks on vananenud kvalifikatsioon, vähenenud töövõime tervise tõttu ning tööandjate hoiakud vanemaealiste töölevõtmise suhtes¹⁹³.
576. Üheks suuremaks töötuse riskiks võib pidada ka madalat hariduse või kvalifikatsiooni taset. Viimase viie aasta andmed näitavad, et töö kaotavad või töötamise lõpetavad enim lihttöölised ja noored¹⁹⁴. Töötuse määr on kõrgelt haritute seas 2,8%, samas kui keskkooliharidusega inimeste seas 4,9% ja madalama haridustasemega inimeste seas 10,2%¹⁹⁵.
577. Tööhõives osalemine sõltub oluliselt ka tööelu kvaliteedist. Töoga seotud tervisekahjustused takistavad töötajal pikka aega tööelus osalemist¹⁹⁶. Struktuurne tööpuudus ning elanikkonna vähenemine toovad vajaduse uutmoodi töötamise vormide järele (nt paindlikud vormid nagu kaugtöö, lühiajaline töö, osaajaga töö). Eestis on paindlike töövormide kasutamine veel vähe levinud ning kehtiv reeglistik ei soosi seda. Nagu eespool mainitud, siis on vähenenud töövõimega inimeste seas küll pisut osalise koormusega töötajate hulk kasvanud, kuid endiselt on see tööle kandideerimisel ja seal püsimisel üks peamisi takistusi. Paindlike töövormide vajaduspõhine kasutamine võimaldaks tööhõivet suurendada. Selleks on aga oluline tööotsijate teadlikkus tööelu eri aspektidest (õigustest, kohustustest, riskidest ja võimalustest), mis praegu on madal¹⁹⁷.
578. Samuti iseloomustavad Eesti tööturuga kõrge vaesuse risk töötute hulgas ning ebapiisav sotsiaalne kaitse – hüvitise määrad on väikesed ning vastavat hüvitist või toetust saab tegelikkuses vaid väike osa töötutest, mis kokkuvõttes ei hoiä ära inimeste vaesusesse langemist. Madal katvus ja lühike töötushüvitiste maksmise periood võivad viia ka varajase tööturult väljumiseni (nt siirdutakse pensionile) (Laurimäe, Piirits, Koppel jt, 2019). Töötuse määr on piirkonniti kõige kõrgem Kirde-Eestis ning mitte-eestlaste hulgas pisut kõrgem kui eestlaste¹⁹⁸. Üks olulisemaid tööle saamise takistusi on ebapiisav eesti keele oskus¹⁹⁹, mis näitab keeleõppe kättesaadavuse parendamise vajadust.
579. Oluline on silmas pidada, et sageli on töötul tööturule siirdumiseks mitu takistust üheaegselt (nt töötul emal võib olla korraka suur reproduktiivtöö koormus kodus, madal haridustase ning vähene töökogemus).
580. Käesoleva eelhindamise raames tehti töötutega kaks fookusgrupi intervjuud ning töötute seas korraldati ka küsitlus, mille tulemustest antakse järgnevalt ülevaade.

4.3.1. Töötamine

Tööturul osalemine

581. Intervjueeritud töötud on jäänud töötuks väga erinevatel põhjustel, kuid nende lugudest joonistus välja mitmeid sarnaseid mustreid, eelkõige selles osas, mis takistab töö leidmist. Näiteks tõid intervjueeritud töötud välja, et nende jaoks on väga oluline tingimus töö leidmisel paindlik tööaeg, mida tihtilugu tööandjad ei võimalda. Paindlik tööaeg on eriti oluline juhul, kui inimesel on vähenenud töövõime. Nii mõnedki töötud mainisid, et neil on seljataga pikk töötamise periood ning

¹⁹³ Tööturuprogramm 2021-2024.

¹⁹⁴ Eesti pank (2022). Tööturu ülevaade 1/2022.

¹⁹⁵ Statistikaamet.

¹⁹⁶ Statistikaamet.

¹⁹⁷ Tööturuprogramm 2021-2024.

¹⁹⁸ Statistikaamet. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/tooelu/tooturg/tootuse-maar>

¹⁹⁹ Tööturuprogramm 2021-2024.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

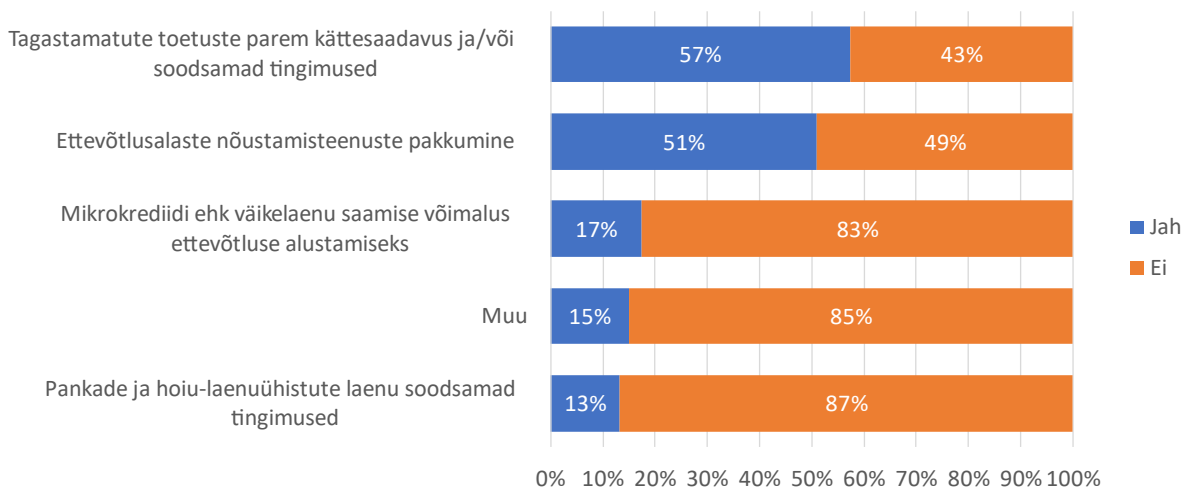
nad vajavad puhkust enne, kui nad uuesti tööle kandideerimisega pihta hakkavad. Ühtlasi tõdeti, et noorematel on vanemaealistega tööturul eelis ning nemad võivad endale vajadusel pikemat puhkuseperioodi lubada.

582. Pea kõigist intervjuudest joonistus välja soov mitte teha tööd pelgalt raha pärast, vaid seetõttu, et see päriselt ka endale meeldiks. Paljud aga sageli ei tea, mis neile täpselt meeldiks või siis on sobivale tööle kandideerimisel takistuseks puudulik kogemus või haridus. Töötud avaldasid soovi rohkemate praktikavõimaluste järele ka nendele inimestele, kellel ei ole sobivat haridust või kogemust, aga kes sooviksid proovida ja võib-olla oleksid töökoha jaoks sobivad. Mõnikord hoiab tööle kandideerimisel või asumisel tagasi ka hirm läbikukkumise ees. Töötud tõid välja, et selles osas võiks neid aidata mentorlus ning julgustav ja toetav sõna. Mõned neist on seda vajaminevat toetust ja julgustust Töötukassast saanud, aga mitte kõik.
583. Mõlemast töötutega tehtud fookusgrupi intervjuust jäi kõlama, et tööturul on halvemas positsioonis tõmbekeskustest eemal elavad inimesed. Ühelt poolt on tõmbekeskustest eemal tööpakkumised piiratud, teisalt aga takistab töö leidmist ka sõltumine ühistranspordist. Ühistransport võib mingites piirkondades olla piiratud või siis ei klapi ajad töögraafikuga.
584. Töö leidmist takistavate põhjustena toodi intervjuudes välja veel baaskoolituste läbimise vajadus (nt arvutioskuse koolitus või inglise keele koolitus). Samuti ka see, et lastega pikalt kodus olnud vanemad või pikaajased töötud tunnevad, et nad ei vasta enam tööturu ootustele, seega kardavad nad tööturule naasta. Samuti väga oluline vajadus, mis intervjuudest läbi käis, on suurem tasuta teraapia/psühholoogi vajadus, kuivõrd sageli takistavad tööturule naasmist just psühholoogilised probleemid (hirm, ärevus, teadmatus jne).
585. Kokkuvõtlikult võib öelda, et töötutel ei ole tööturul osalemiseks tarvis rahastamisvahendeid, vaid neil on vaja riigi toetatud koolitusi, nõustamist ning teraapiat.

Ettevõtlusega alustamine

586. Küsitluses osalenud töötute hinnangul aitaksid neid tõsiselt kaaluda ettevõtlusega alustamist eelkõige tagastamatute toetuste parem kättesaadavus ja nende toetuste soodsamad tingimused ning ettevõtlusalaste nõustamisteenuste pakkumine (joonis 66). Väheste küsitluses osalenud töötute arvates aitaksid mikrokrediidi saamise võimalus või pankade ja hoiu-laenuühistute laenu soodsamad tingimused.

Joonis 66. Vastus küsimusele „Mis aitaks teil tõsiselt kaaluda ettevõtlusega alustamist?“, N=286

Allikas: eraisikute küsitlus.

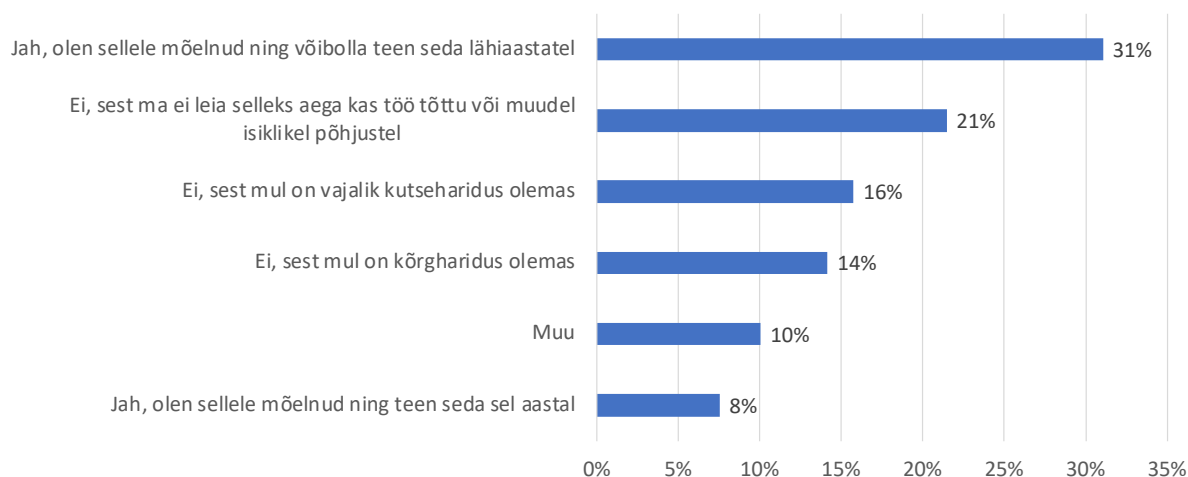
587. Intervjueeritud töötute puhul ilmnes, et mitmed töötud on mõelnud ettevõtte loomise peale, aga ettevõtlusega alustamine jääb sageli hirmu taha – hirm, et ei saada hakkama; hirm, et ei saada ettevõtte finantside ja maksude korraldamisega hakkama. Intervjueeritud tõesid, et ärimaailmas on väga palju riske, mistõttu ei julgeta kergekäeliselt ka laenu võtta ning rohkem loodetakse tagastamatute toetuste peale. Samas takerduvad inimesed ettevõtte loomisel just idee ja äriplaani paikapanemise etappi – kõige rohkem tundsid intervjueeritud töötud ettevõtlusega alustamisel puudu just mentorist kogu teekonna vältel. Töötukassa pakub praegu ettevõtluse toetamise teenuseid – hüvitab ettevõtja tegevusvaldkonnaga seotud koolituskulud ja individuaalse mentorluse kulud ning pakub nõustamist mentorklubis nendele, kes on saanud ettevõtluse alustamise toetust või alustanud ettevõtlusega Töötukassa toetuseta ja kellel on vähenenud töövõime.
588. Küsitluse ja intervjuude tulemuste pealt ei saa järeldada, et töötutel oleks ettevõtlusega alustamiseks vaja rahastamisvahendeid. Ettevõtlusega alustamiseks on nende puhul kõige olulisem mentorlus ja seeläbi riskide maandamine ning teadlikkuse suurendamine (nt koolitused) ettevõtte rahaasjade korraldamisest. Ettevõtte loomisel loodetakse eelkõige tagastamatutele toetustele ning laenu võtmisesse suhtutakse skeptiliselt. Valideerimisseminaril toodi välja, et rohkema mentorluse pakkumiseks ettevõtluse alustamisel tuleb läbi mõelda, kelle vastutusvaldkond see on (nt kas MAKide), ning anda selleks lisavahendeid.

4.3.2. Haridus ja tasemeõpe

Hariduses osalemine

589. Küsitluses osalenud töötutest õpib praegu 211 inimest ehk ca 14%. Küsitluses osalenud töötutest, kes praegu ei õpi, on 31% mõelnud jätkata või uuesti alustada õpinguid koolis lähiaastatel (joonis 67). 21% ei tee seda ajapuudusel, töö tõttu või isiklikel põhjustel (joonis 67).

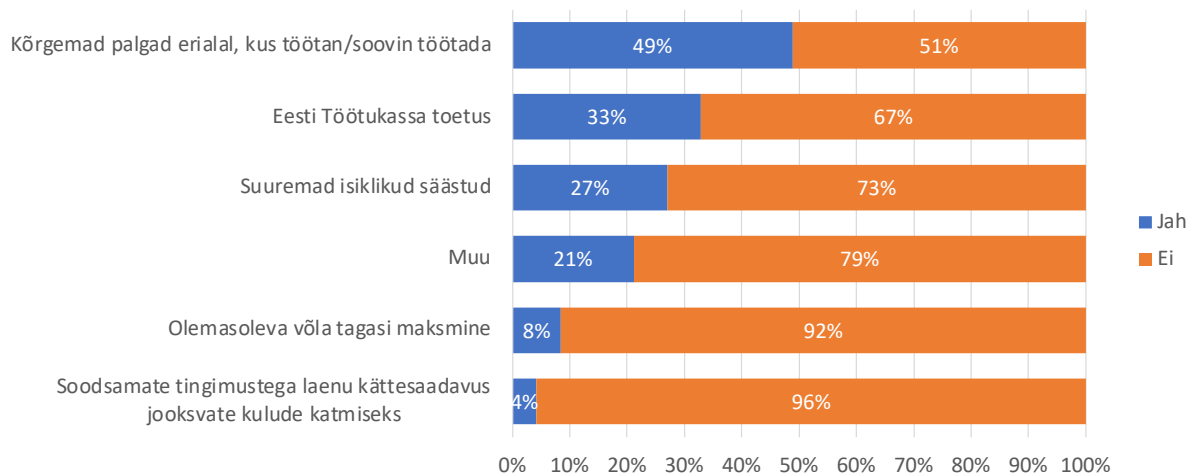
Joonis 67. Vastus küsimusele „Kas olete mõelnud jätkata või uuesti alustada õpinguid koolis/kutseõppekoolis/rakenduskõrgkoolis/ülikoolis?“, N=438

Allikas: eraisikute küsitlus.

590. Küsitlusele vastanud töötuid aitaksid tõsiselt kaaluda õpingute jätkamist või uuesti alustamist eelkõige kõrgemad palgad erialal, kus soovitakse töötada või töötatakse (49%), aga ka Eesti Töötukassa toetus (33%) ning suuremad isiklikud säästud (joonis 68). Kõige vähem aga soodsamate tingimustega laenu kättesaadavus jooksvate kulude katmiseks (joonis 68).

Joonis 68. Vastus küsimusele „Mis aitaks teil tõsiselt kaaluda õpingute jätkamist või uuesti alustamist koolis/kutseõppekoolis/rakenduskõrgkoolis/ülikoolis?“, N=307

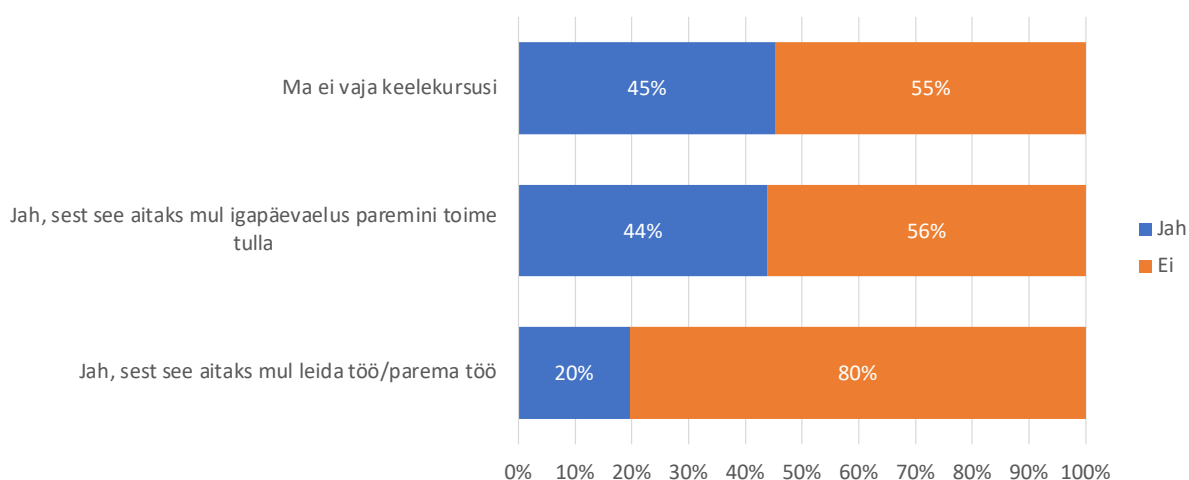
Allikas: eraisikute küsitlus.

591. Intervjuudest töötutega ilmnes, et sageli takistab õpingute jätkamist koolis sobilik õpe, mida päriselt vaja on. Tihti puudub arusaam, mida soovitakse teha (millist karjääri luua või mida õppida ning kuidas neid omavahel siduda), seega ei nähta mõtet ka lihtsalt mingit eriala koolis valida, kui ei olda kindel, et see on see, mida neil vaja on. Avatud ülikooli minek jääb sageli ka raha taha, kui tasuta kohale sisse ei saa.

Koolitustel osalemine

592. Üle poolte küsitluses osalenud töötutest vajaks keelekursusel osalemist kas igapäevaelus paremaks toimetulekuks või töö leidmiseks (joonis 69). Kõige enam soovitakse osaleda just inglise keele (59%) ja eesti keele (45%) kursustel ning vähem vene (24%) ja soome keele kursustel (22%). 13% osaleks muu keele kursustel, näiteks hispaania, norra, rootsi, saksa, prantsuse jne.

Joonis 69. Vastus küsimusele „Kas teil oleks vaja osaleda keelekursusel?“, N=551

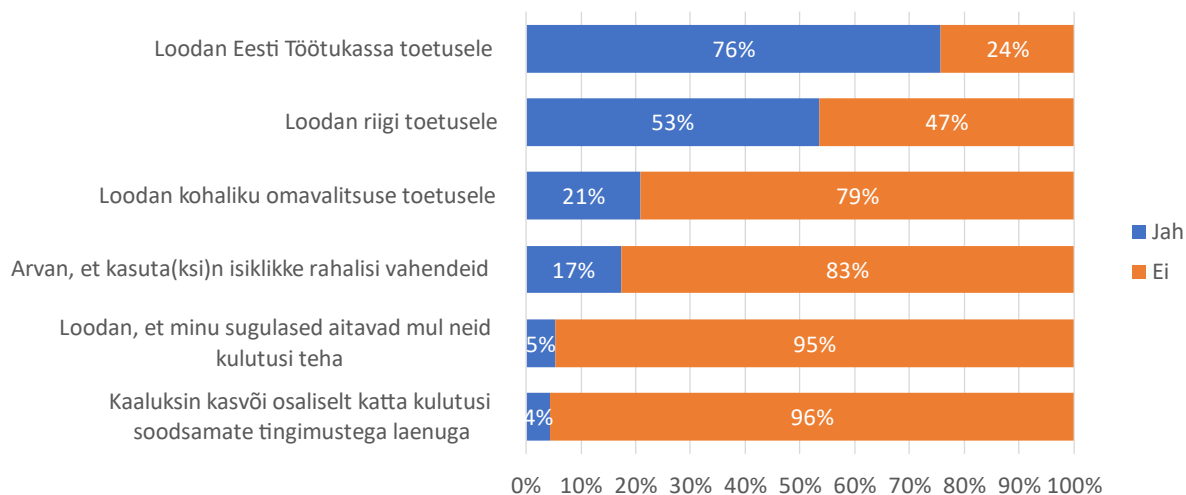

Allikas: eraisikute küsitlus.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

593. Keelekursusel osalemiseks loodab enamik Eesti Töötukassa toetusele (76%) ning riigi toetusele (53%) (joonis 70). Kõigest 4% kaaluks keelekursusel osalemiseks kasvõi osaliselt katta kulutusi soodsamate tingimustega laenuga. Keelekursuste jaoks laenu võtmist kaaluvad inimesed on sotsiaaldemograafilise tausta poolest pigem 30–49 vanuserühmas inimesed (39%), naised (54%), eesti keelt kõnelevad inimesed (54%) ning Tallinnas elavad inimesed (70%).

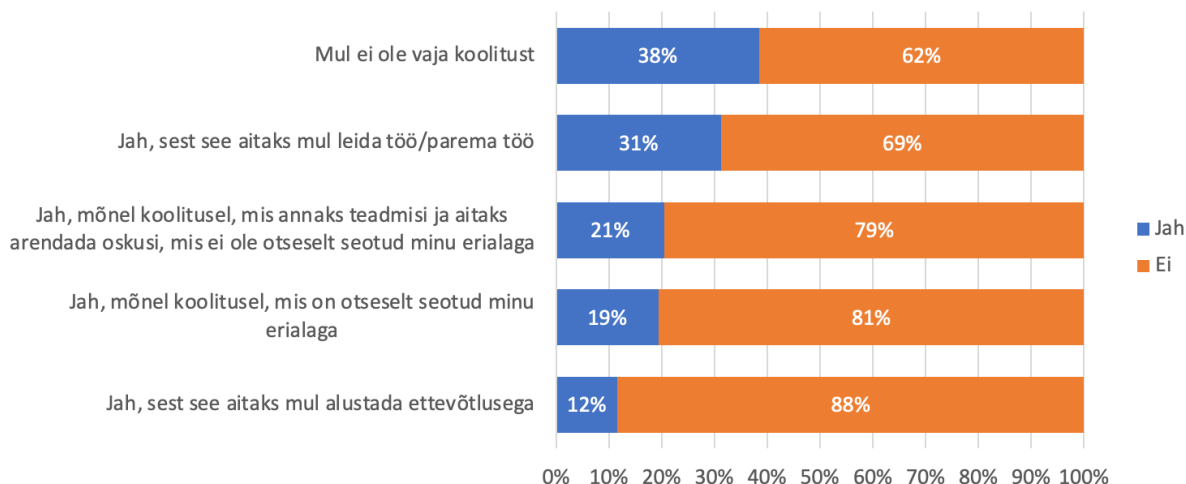
Joonis 70. Vastus küsimusele „Keelekursusel osalemiseks...“, N=301

Allikas: eraisikute küsitlus.

594. 31% küsitlusele vastanud töötutest vajaks mõnel muul koolitusel osalemist, et leida töö või parem töö, 21% vajaks koolitust, mis annaks teadmisi ja aitaks arendada oskusi, mis ei ole seotud otseselt tema erialaga (joonis 71). 19% osaleks koolitusel, mis on otseselt seotud tema erialaga, ning 12% osaleks koolitusel, mis aitaks alustada ettevõtlusega (joonis 71).

Joonis 71. Vastus küsimusele „Kas teil oleks vaja osaleda mõnel teisel (väljaarvatud keelekursusel) koolitusel?“, N=551

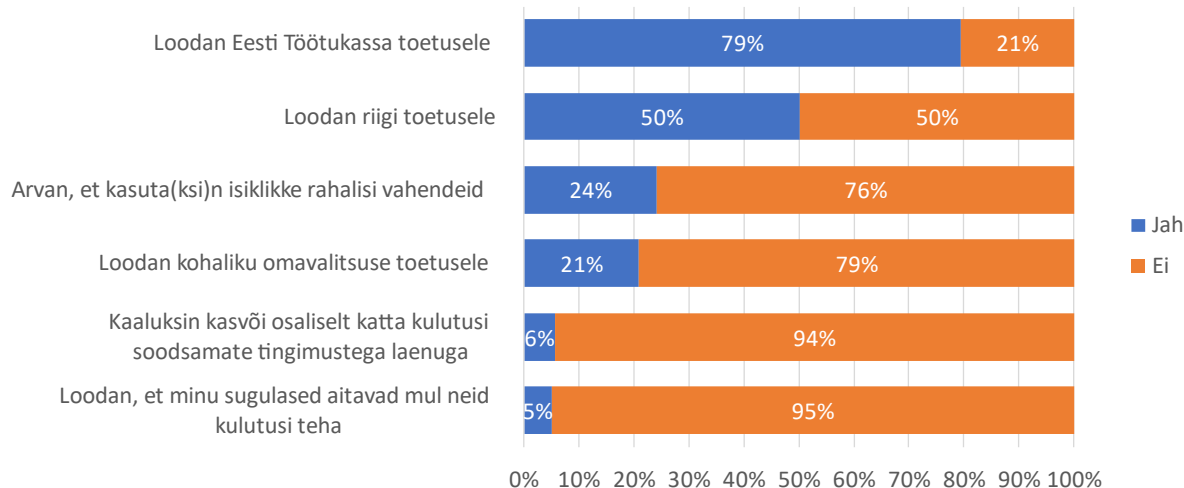
Allikas: eraisikute küsitlus.

595. Vajalikul koolitusel osalemiseks loodavad küsitluses osalenud töötud samuti eelkõige Töötukassa toetusele (79%) ning riigi toetusele (50%) (joonis 72). Kõige vähem kaalutakse kulutusi osaliselt katta

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

soodsamate tingimustega laenuga (6%) ning sugulaste toel (5%) (joonis 72). Laenu võtmist kaaluvad inimesed on pigem 30–49-aastaste vanuserühmas (58%), naised (68%), eesti keelt kõnelevad inimesed (79%) ning Tallinnas (32%) ja Tartu maakonnas (21%) elavad inimesed.

Joonis 72. Vastus küsimusele „Vajalikul koolitusel osalemiseks...“, N=339

Allikas: eraisikute küsitlus.

⁵⁹⁶ Intervjuudest töötutega selgus, et mitmed on koolitustel osalenud Töötukassa toel ning koolitusteks laenu võtmise osas ollakse väga skeptilised. Laenamine on intervjueeritud töötute hinnangul liiga suur risk, et seda teha koolituste jaoks, eriti kui ei olda kindlad, et koolitusest päriselt ka kasu on. Laenu võtmist kaalutakse ainult siis, kui ollakse kindlad, et ollakse suutelised laenu teenindama. Intervjueeritud tõdeavad, et töötuna on laenu võtmise risk eriti suur ja üldjuhul ka võimatu. Seega ei ole koolitustel osalemiseks töötutele vaja rahastamisvahendeid, vaid tuleb jätkuvalt toetada töötute koolitustel osalemist Töötukassa poolt. Juhul, kui riik tahab ikkagi jagada koolituste kulusid koolitatavatega, et võimaldada rohkematele inimestele koolitustel osalemist ning suurendada inimeste vastutust koolitusvajaduse väljaselgitamisel ja koolituse kasutamisel, siis tuleb analüüsida selleks välisriikide kogemusi, et välja töötada Eesti kontekstis kõige parem lahendus. Ühe lahendusena toodi näiteks valideerimiseminaril välja (ning see haakub ka intervjueeritud töötute arvamusega), et kui võimaldada inimestel laenu abil koolitustel osaleda, siis tuleks küsida nende käest laenu tagasimakset alles siis, kui nad on koolituse abil endale töökoha kindlustanud. Valideerimiseminaril toodi välja, et riigi ja koolitatava vahel koolituskulude jagamine võib aidata ennetada probleemi, et inimeste motivatsioon koolitust tõsiselt võtta, läbida ning selle toel töökohta leida võib tasuta koolitustel osalemisel olla madal.

4.4. NEET noored

⁵⁹⁷ Termin „NEET-noored“ kirjeldab noori inimesi vanuses 15–29, kes ei tööta, ei omanda haridust ega kutset. NEET noorte osakaal 15–26-aastaste noorte hulgas Eestis oli 2021. aasta seisuga 10,8%, mis on kokku üle 24 000 noore.

⁵⁹⁸ NEET noored on heterogeenne rühm erinevate kogemuste, hoiakute, tulevikuplaanide ja probleemidega inimesi, kes võivad olla selles olukorras nii vabatahtlikult kui ka sunnitud. Eurofoundi (2021) uuringu järgi võib NEET noored jaotada alarühmadeks: lühiajalised töötud, pikaajalised töötud, noored, kes ei otsi tööd erivajaduse või haiguse tõttu, perekohustustega (nt hooldavad lapsi või vanemaid), tegevusetud (usuvad, et töövõimalusi pole ega otsi tööd) ja ülejäänud vähemus

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

(sinna kuulub nii kõrgelt privilegeeritud kui ka kõige haavatavamaid noori ning neid, kes on lihtsalt valinud teistsuguse elutee).

599. Suurem osa NEET noortest on naised, kellest enamik hoolitsevad oma laste ja lähikondlaste eest²⁰⁰. ELi rahastusel loodud NEET-noori toetava programmi Noorte Tugila juhi Heidi Paaborti hinnangul on suurenenud nende noorte osakaal, kes hoiavad töölt või õpingutest omal valikul kõrvale, ning ta paneb tähele suundumust, kus noored rohkem edasi-tagasi liiguvad ning erinevaid võimalusi otsivad ja katsetavad.
600. Samas on ka neid noori, keda takistab tööturule või edasi õppima suundumast lõpetamata haridus, ning maapiirkondades on väljavaateid leida sobiv töö vähe²⁰¹. Olukorrast väljumist takistab ka see, kui noor on kriminaalkorras karistatud. Samuti on oluline tegur ka töökogemus – neil, kellel eelnev kogemus puudub, on suurem tõenäosus jääda pikaajaliselt töötuks²⁰².
601. Noorte tööturule suundumisega seotud raskused tulenevad nii keskkonnast, tööandjatega seotud teguritest kui ka noorte endi vähestest teadmistest ja oskustest. Noorte konkureerimise töökohtadele muudab muude tegurite hulgas keeruliseks tööks vajalike oskuste, sh erialaste oskuste puudumine. Mure puudutab nii neid, kel ei ole erialast haridust, kui ka neid, kelle erialal ei leidu tööd ning kes seetõttu mujal valdkondades tööd otsivad.²⁰³
602. Noortele suunatud Töötukassa teenuse „Minu esimene töökoht“ hindamisest selgus, et noorte töökogemuse saamist takistavad muuhulgas ka üld- ja sotsiaalsete oskuste vähesus, sh eneseväljendus, võõrkeele ja CV kirjutamise oskus, teadlikkus tööturu toimimisest ja kandideerimisest²⁰⁴.
603. Koroonakriis on kaasa toonud mitmeid raskusi, sh vaimse tervise kriisi. Koolide sulgemise ning negatiivse mõju majandusvaldkondadele, kus töötavad noored (turismindus, toitlustus, meelelahutus), tõttu on paljud noored puutunud kokku töökoha kaotuse, finantsiliselt raskete olukordade ja suurenenud stressiga. Noorte vaimse tervise kriis on teravalt esile toonud noorsootöö vajaduse ning vajaduse psühhiaatrilise abi kättesaadavuse järele²⁰⁵.
604. Käesolevas uuringus tehti kolm individuaalintervjuud NEET noortega ning nende seas korraldati ka küsitlus, mille tulemustest antakse järgnevalt ülevaade.

²⁰⁰ Paabort, H. 2019. Noored, kes ei õpi ega tööta sõltuvad Eesti regionaalpoliitikast.

<https://novaator.err.ee/954100/noored-kes-ei-õpi-ega-toota-sõltuvad-est-est-regionaalpoliitikast>

²⁰¹ Paabort, H. 2019. Noored, kes ei õpi ega tööta sõltuvad Eesti regionaalpoliitikast.

<https://novaator.err.ee/954100/noored-kes-ei-õpi-ega-toota-sõltuvad-est-est-regionaalpoliitikast>

²⁰² Eurofound. (2017). *Long-term unemployed youth: Characteristics and policy responses*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

²⁰³ Melesk, K., Koppel, K., Laurimäe, M., Nuiamäe, M., Jaanits, J., & Beilmann, K. (2021). *Teenuse „Minu esimene töökoht“ mõju ja tõhususe hindamine*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

²⁰⁴ Melesk, K., Koppel, K., Laurimäe, M., Nuiamäe, M., Jaanits, J., & Beilmann, K. (2021). *Teenuse „Minu esimene töökoht“ mõju ja tõhususe hindamine*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

²⁰⁵ Haugas, S., Allemann, M., & Anniste, K. (2021). *COVID-19 sotsiaal-majanduslik mõju noortele: Viiruskriis kui noorte tööhõive ja vaimse tervise kriis*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

4.4.1. Töötamine

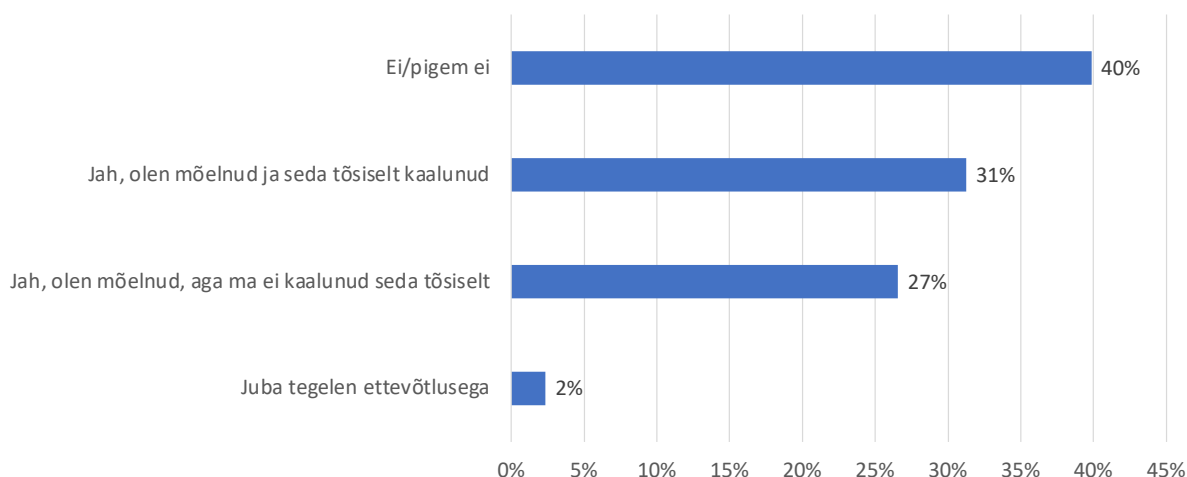
Tööturul osalemine

^{605.} Intervjuudest NEET noortega selgus, et sageli takistab tööle minemist otsustusvõimetus, mis erialaga soovitakse tegeleda, aga ka töökuulutustes nõutud kogemuse ja hariduse puudumine. Lahendusena nähakse, et juba põhikoolis tuleks noortele tutvustada erinevaid variante, mida on võimalik tulevikus edasi õppima minna ning millised ametikohad on nende erialadega seotud. Olulise teemana toodi kõigis NEET noortega tehtud intervjuudes, aga ka KOVidega tehtud intervjuudes välja, et noortel ja eriti NEET noortel on vajadus suurema vaimse toe järele. NEET noortel on vaja psühholoogi tuge ja teraapiat, aga nende jaoks on see sageli liiga kallis ning Haigekassa kaudu on järjekorrad pikad ja kohti vähe. Ka valideerimisseminaril toodi esile, et noorte vaimse tervise probleemidega tuleb tegeleda ning eelkõige on vaja tekitada vahetasand enne psühholoogilist nõustamist ning et vaimne abi oleks kättesaadav noortele juba esmatasandil. Selleks kasutamata ressurss on kogemusnõustajad, kes saaksid vaimse tervise probleemidega noori toetada.

Ettevõtlusega alustamine

^{606.} Kõigist küsitlusele vastanud NEET noortest on ettevõtlusega alustamisele mõelnud ja seda tõsiselt kaalunud 31%, mõelnud, aga mitte tõsiselt kaalunud 27%, ning sellele mõtte mõelnud või pigem mitte mõelnud 40% (joonis 73). 2% juba tegelevad ettevõtlusega (joonis 73).

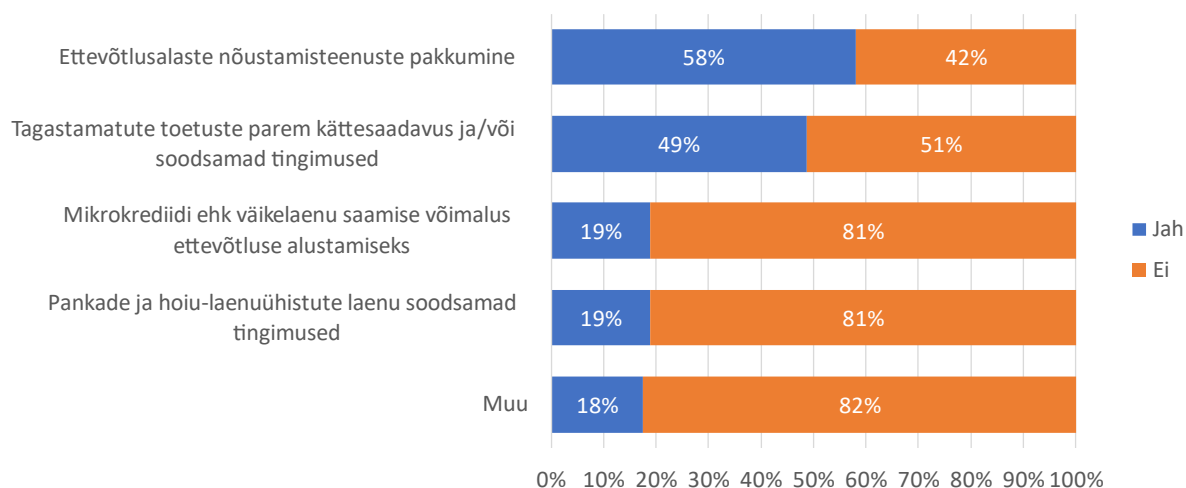
Joonis 73. Vastus küsimusele „Kas olete mõelnud ettevõtlusega alustamisele?“, N=128

Allikas: eraisikute küsitlus.

^{607.} Ettevõtlusega alustamist aitaks küsitluses osalenud NEET noortel tõsiselt kaaluda eelkõige ettevõtlusalaste nõustamisteenuste pakkumine (58%), tagastamatute toetuste parem kättesaadavus ja/või soodsamad laenutingimused (49%) (joonis 74).

Joonis 74. Vastus küsimusele „Mis aitaks teil tõsiselt kaaluda ettevõtlusega alustamist?“, N=74

Allikas: eraisikute küsitlus.

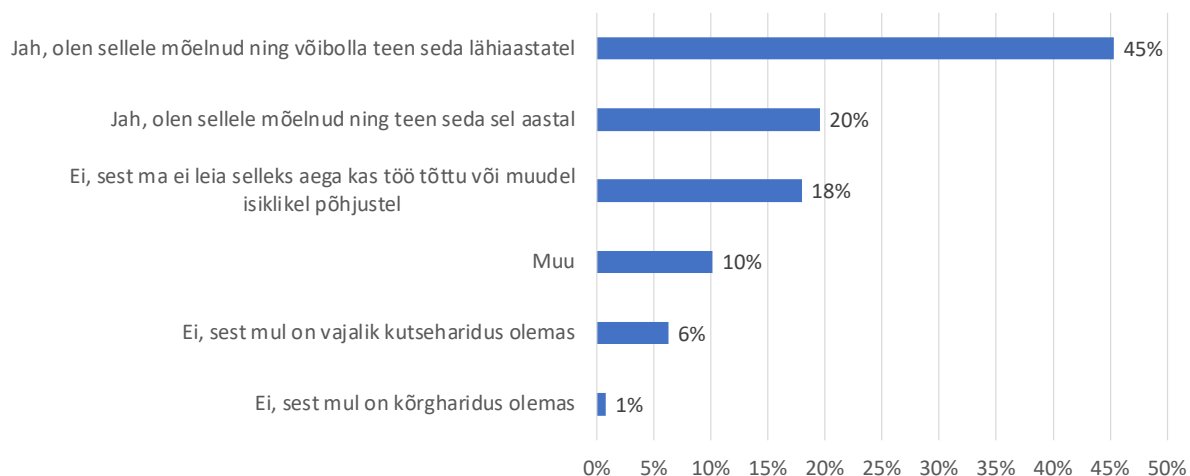
^{608.} Intervjuudest NEET noortega ilmnas, et kuigi ettevõtlusega alustamise peale on mõeldud, siis sageli takistab ettevõtlusega alustamist informatsiooni puudus/kättesaadamatus ja/või teadmatus, kuidas seda teha. Samuti heade ideede puudus või tugeva äriplaani koostamise oskuse puudus. Lahendust nähakse samamoodi nagu küsitluse tulemuste korral ettevõtlusalaste nõustamisteenuste pakkumises NEET noortele.

4.4.2. Haridus ja tasemeõpe

Hariduses osalemine

^{609.} Küsitluses osalenud NEET noortest on 45% mõelnud lähiaastatel jätkata või uuesti alustada õpinguid koolis ning 20% teevad seda sel aastal (joonis 75). 18% ei leia selleks aega isiklikel põhjustel ning kokku 7% on juba olemas kutse või kõrgharidus (joonis 75). Muude põhjustena toodi välja näiteks vaimse tervise probleemid, sobiva eriala puudumine, transpordi puudus. Sama toodi välja ka intervjuudes ning mainiti, et haridussüsteemis ei anta piisavalt teavet, millised on võimalused pärast põhikooli või gümnaasiumi lõpetamist. Seda kinnitati ka valideerimisseminaril, et noorte teadlikkus erinevatest edasiõppimise võimalustest ei pruugi olla hea. Lisaks sellele on veel palju arenguruumi kutsehariduse populariseerimisel noorte seas.

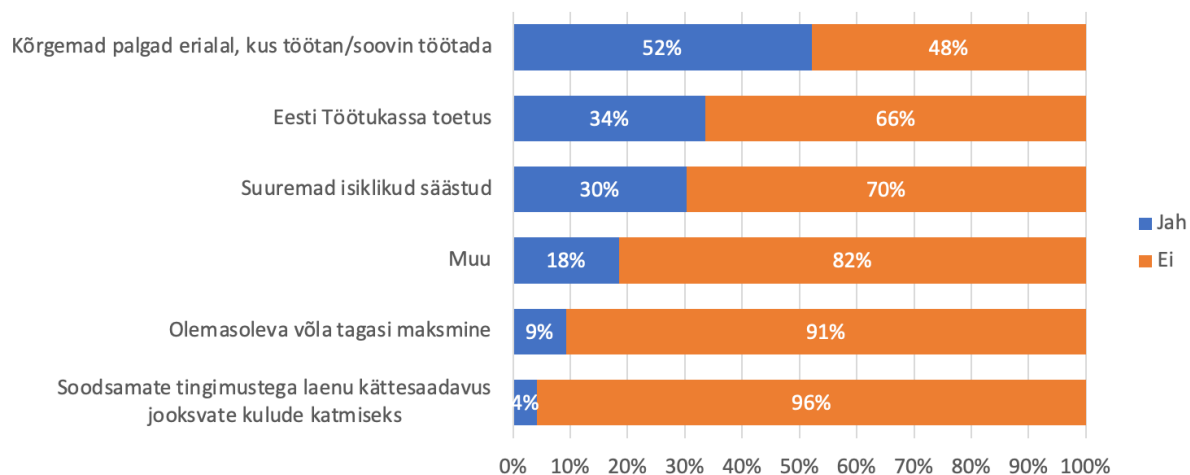
Joonis 75. Vastus küsimusele „Kas olete mõelnud jätkata või uuesti alustada õpinguid koolis/kutseõppekoolis/rakenduskõrgkoolis/ülikoolis?“, N=128

Allikas: eraisikute küsitlus.

⁶¹⁰ NEET noortel aitaksid tõsiselt kaaluda õpingute jätkamist või uuesti alustamist koolis eelkõige kõrgemad palgad erialal, kus soovitakse töötada (52%), Eesti Töötukassa toetus (34%) ning suuremad isiklikud säästud (30%) (joonis 76). Kõige vähem aga soodsamate tingimustega laenu kättesaadavus jooksvate kulude katmiseks (4%) (joonis 76).

Joonis 76. Vastus küsimusele „Mis aitaks teil tõsiselt kaaluda õpingute jätkamist või uuesti alustamist koolis/kutseõppekoolis/rakenduskõrgkoolis/ülikoolis?“, N=128

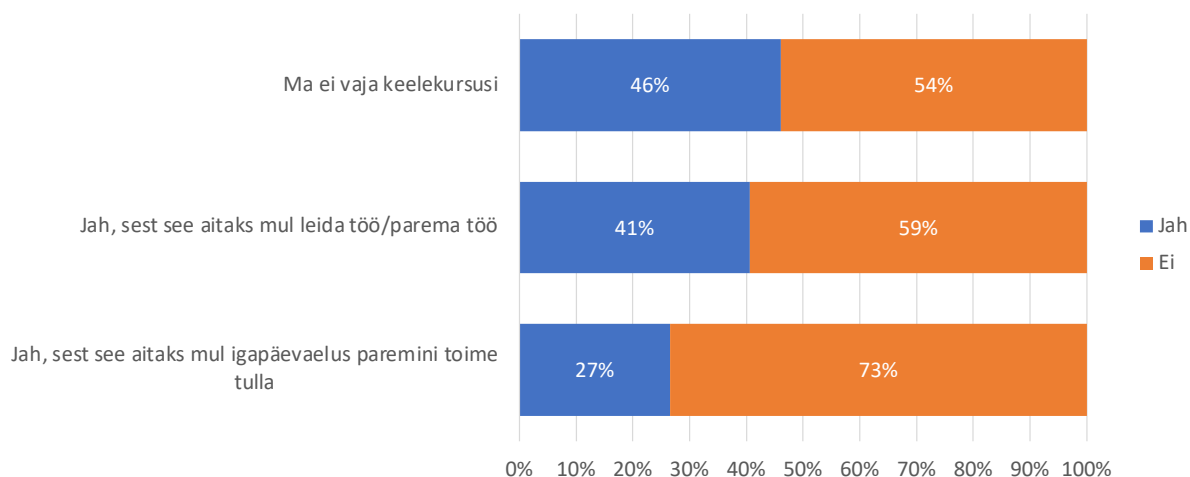

Allikas: eraisikute küsitlus.

Koolitustel osalemine

⁶¹¹ Kõigist küsitlusele vastanud NEET noortest vajaks keelekursusi 41% töö leidmiseks ning 27% paremaks igapäevaelus toimetulekuks ning 46% ei vaja keelekursusi (joonis 77). Eelkõige soovitakse osaleda inglise, eesti ning vene keele kursustel.

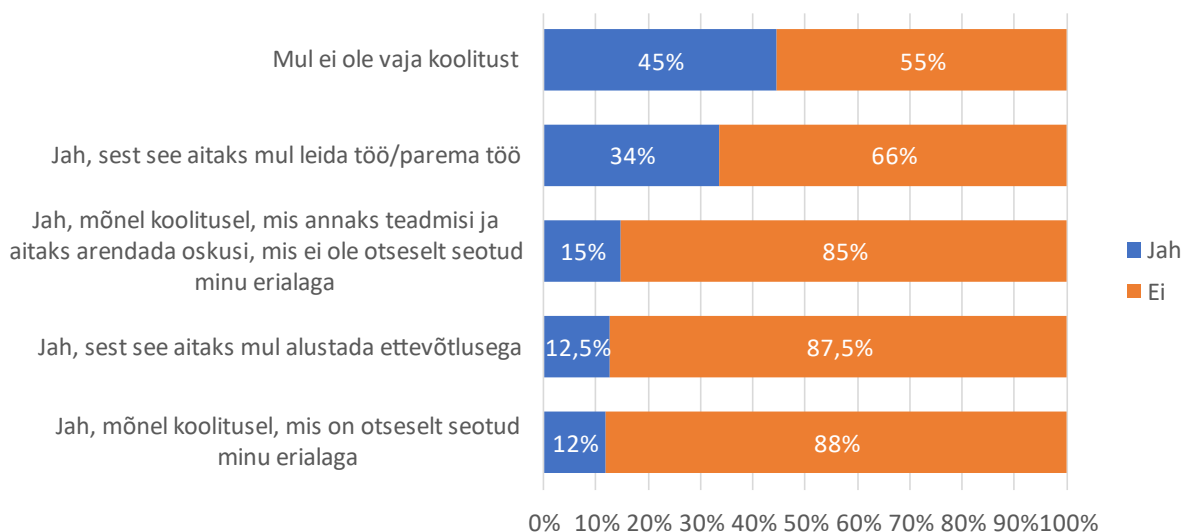
Joonis 77. Vastus küsimusele „Kas teil oleks vaja osaleda keelekursusel?“, N=128

Allikas: eraisikute küsitlus.

^{612.} Keelekursustel osalemiseks loodetakse eelkõige Eesti Töötukassa toetusele (74%) ning riigi toetusele (70%), kõige vähem aga loodetakse kulutusi kasvõi osaliselt katta soodsamate tingimustega laenuga (3%) (joonis 78).

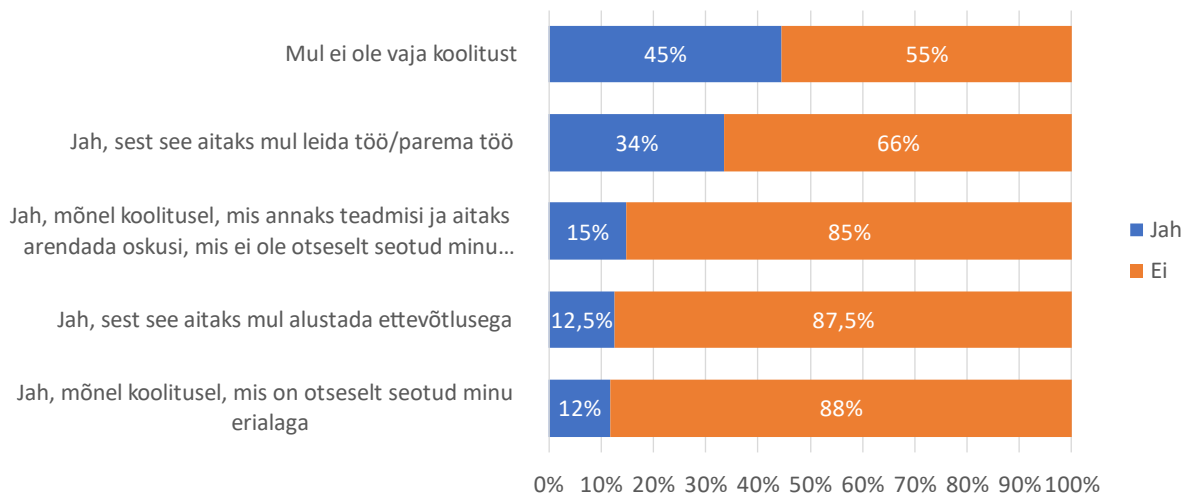
Joonis 78. Vastus küsimusele „Keelekursustel osalemiseks...“, N=59

Allikas: eraisikute küsitlus.

^{613.} Kõigist küsitlusele vastanud NEET noortest vajaks muid koolitusi (väljaarvatud keelekursusi) töö leidmiseks 34%, teadmiste arendamiseks, mis ei ole seotud erialaga, 15%, ettevõtluse alustamiseks 12,5% ning erialaga seotud koolitusel 12% (joonis 79).

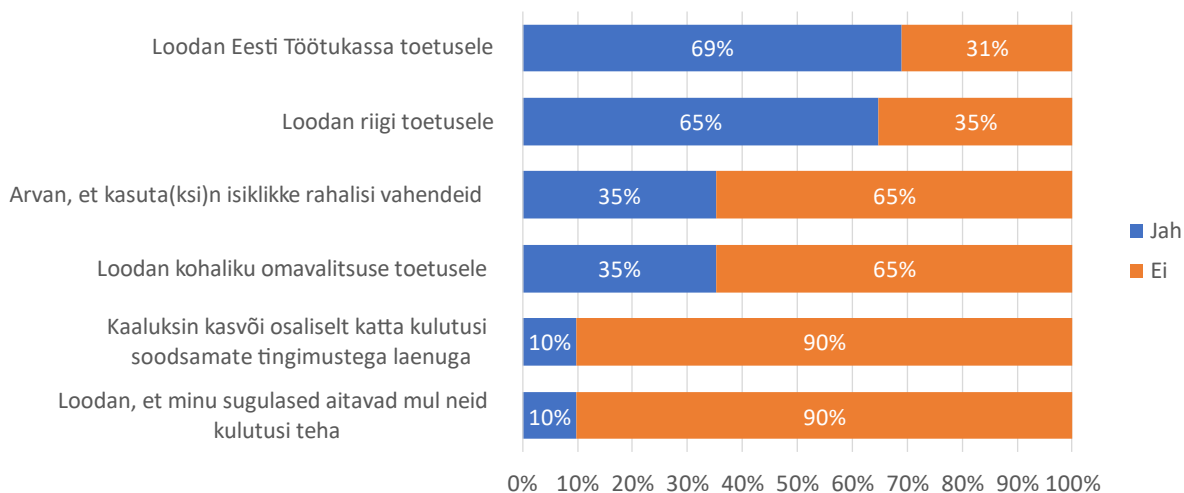
Joonis 79. Vastus küsimusele „Kas teil oleks vaja osaleda mõnel teisel (väljaarvatud keelekursusel) koolitusel?“, N=128

Allikas: eraisikute küsitlus.

⁶¹⁴ Vajalikul koolitusel osalemiseks loodavad NEET noored küsitluse järgi eelkõige Töötukassa toetusele (69%) ning riigi toetusele (65%). 35% kaaluks isiklike rahaliste vahendite kasutamist ning 10% kaaluks kasvõi osaliselt katta kulutusi soodsamate tingimustega laenuga (10%) (joonis 80).

Joonis 80. Vastus küsimusele „Vajalikul koolitusel osalemiseks...“, N=71

Allikas: eraisikute küsitlus.

⁶¹⁵ Samamoodi nagu tööturul osalemise takistuste korral on ka hariduses ja koolitustel osalemise takistusteks intervjuude põhjal sobiva eriala leidmise takistus ning vaimse tervise probleemid. Noorte sõnul julgustaks neid õppima minema see, kui on kohe teada ja olemas hea töövõimalus ja hea palk. Koolituste osas nägid intervjuueeritud noored eelkõige vajadust autojuhilubade, inglise keele ja IT-alaste ning eneseabi koolituste järele. Küsitluse tulemustega samamoodi arvasid ka intervjuueeritud NEET noored, et koolituste eest oleksid nad nõus tasuma ainult tungival vajadusel, kui Töötukassa koolitusel osalemist ei toeta. Samuti tõid mitmed noored välja võimalusi osaleda tasuta koolitustel interneti teel.

- ^{616.} Lähtuvalt küsitluse tulemustest ning intervjuudest ja valideerimisseminari tulemustest ei ole NEET-noortele vaja luua rahastamisvahendeid. Noorte puhul tuleb toetada nende haridusse ja tööellu suundumiseks eelkõige nende vaimset tervist, suurendada teadlikkust erinevatest töötamise ja edasiõppimise võimalustest.

4.5. Lapsed ja pered

- ^{617.} Laste ja perede vajaduste kaardistamiseks korraldati kaks intervjuud laste ja perede esindusorganisatsioonide esindajatega ning laste ja perede teemat käsitleti ka intervjuudes KOVidega.
- ^{618.} Peamise teemana toodi intervjuudes nii laste ja perede esindusorganisatsioonide kui ka KOVide esindajatega välja, et tugispetsialistide (eelkõige psühholoogide, terapeutide, logopeedide jne) puudus on oluline probleem, millega eriti väiksemad KOVid silmitsi seisavad. Samuti toodi esile vajadus luua tugiteenuste keskusi, kuid paljudes KOVides selleks raha napib. Ka Riigikontrolli 2020. aastal valminud auditi kohaselt on koolides jätkuvalt puudu tugispetsialistidest²⁰⁶. Samuti ei kata ülikooli tasemeõppe õppekohtade ja lõpetajate arvud tugispetsialistide nõudlust ka lähitulevikus. Riigikontrolli hinnangul aitaks olukorda mõnevõrra leevendada KOVides tugiteenuste keskuste loomine, mis aitaks tugispetsialistide koormust erinevate haridusasutuste vahel ühtlasemalt jaotada ning seeläbi ka tugiteenuste kättesaadavust parandada. 2020. aasta novembri seisuga olid tugiteenuste keskused loodud kaheksas KOVis.
- ^{619.} Lisaks tugispetsialistide puudusele toodi intervjuudes olulise murekohana välja üksikvanemad, kellele pakutav tugi peaks olema suurem ja tõhusam – nad vajavad ühelt poolt nii nõu ja abi kui ka lapsehoidmisteenust. Üksikvanematel on kogu koormus ühe vanema peal ja laste mured võivad seetõttu märkamata jääda ning sageli on neil ka rahaliselt raske. Ka üksikvanema toetus on väike ning üksikvanemad vajaksid lisaks toetuse suurenemisele ka rahatarkuse õpetamist, et üksinda oma pere rahaasjadega paremini toime tulla.
- ^{620.} Kõige haavatavam sihtrühm on laste ja perede esindusorganisatsiooni esindaja hinnangul üksikvanem, kellel on puudega laps ja kes elab Ida-Virumaal. Just seetõttu on hädavajalik pakkuda abivajavatele peredele, kus kasvab puudega laps, piisavas mahus lastehoidu.
- ^{621.} Intervjuudes KOVidega ilmnas, et nii mõnedki KOVid sooviksid luua (või renoveerida/juurde arendada) rohkem lasterajatisi ning noortekeskusi, kuid selleks on rahalised võimalused piiratud. Intervjuudest laste ja perede esindusorganisatsioonidega jäi kõlama, et KOVid võtaksid selliste investeeringute tegemisel rohkem laste arvamust arvesse, kuivõrd tihtilugu võib laste hääl planeerimisel kaduma minna.
- ^{622.} Intervjuudest erinevate osapooltega ei ilmnenu, et lastele või peredele oleks vaja luua rahastamisvahendeid, kuivõrd enamik nende vajadustest on lahendatavad eelkõige toetustega või muude tegevustega.

²⁰⁶ Riigikontroll. (2020). *Hariduse tugiteenuste kättesaadavus – Kas lapsed saavad hariduse omandamisel lasteaias ja koolis vajalikke tugiteenuseid?* Riigikontrolli aruanne Riigikogule.

4.6. Kokkuvõte

- ^{623.} Käesolevas eelhindamises analüüsiti sotsiaalvaldkonna sihtrühmade vajadusi ning turutõrkeid. Analüüsist selgub, et enamik sotsiaalvaldkonna sihtrühmade vajadusi on lahendatavad eelkõige tagastamatute toetustega, teenustega või muude tegevuste abil. Seda eelkõige seetõttu, et tegemist on haavatavate sihtrühmadega, kelle jaoks laenu võtmine on sageli viimane variant, mida nad teha soovivad või saavad (laenu teenindamine ei pruugi olla võimalik töötutel, vähenenud töövõimega inimestel või kodude kohandamist vajavatel inimestel ning NEET noortel). Need inimesed, kellel on laenu võtmise võimekus olemas, saavad seda teha vastavalt praegustele laenutingimustele ehk siis laenu on kättesaadavad ning soodsamatel tingimustel laenu/käenduse pakkumine oleks turu moonutamine. Sama kehtib tööandjate kohta, kes tahaksid/võiksid oma töökeskkonda kohandada vastavalt vähenenud töövõimega inimeste vajadustele. Laen on kättesaadav, aga probleem on motivatsioonis, millega tuleb tegeleda teistel viisidel.
- ^{624.} KOVid vajaksid täiendavat ressursi, et teha sotsiaalvaldkonna investeeringuid, kuid laenu saamise võimalus on neil praegu kättesaadav. Laenu ei võeta sageli seetõttu, et KOVi laenu võtmise võimekus on madal ning puudub võimalus laenu teenindada ja seda eriti väiksemates KOVides. Sotsiaalvaldkonna investeeringute tegemisel loodavad KOVid siiski suures osas riigipoolsetele tagastamatutele toetustele ning need KOVid, kellel laenamise võimekust on ning kelle poliitilised prioriteedid seda soovivad, laenu ka võtavad. KOVid teeksid hea meelega koostööd ka erasektoriga (nt sotsiaalsete ettevõtete ja teiste teenuseosutajatega), kuid ka nemad pörkavad sageli sama probleemi otsa, et sotsiaalvaldkonna investeeringud ei võimalda piisavas mahu laenu teenindada.
- ^{625.} Sotsiaalseid ettevõtteid pidi katma ettevõtete küsitlus. 311 ettevõtet 778-st väitsid, et nad on sotsiaalsed ettevõtted, mis on üsnagi suur osa küsitlusele vastanud ettevõtetest. Vaatamata küsitluses toodud sotsiaalse ettevõtte definitsioonile, pidasid hindajate hinnangul ettevõtted sotsiaalse ettevõtte all silmas ka sotsiaalselt vastutustundlikku ettevõtet ning seega ei ole ettevõtete küsitluse tulemusi võimalik kasutada sotsiaalsete ettevõtete olukorra analüüsimiseks. Siiski korraldati ekspertintervjuu, et saada aimu sotsiaalsete ettevõtete vajadustest ning turutõrgetest. Ekspertintervjuust selgus, et sotsiaalsete ettevõtete probleemid on sageli seotud tootearenduse, turunduse ja juhtimisega, mistõttu on investeeringute vajadused nii ruumidesse, digilahendustesse kui ka turundusse. Samuti satuvad sotsiaalsed ettevõtted vahel juriidilisele hallile alale – olenevalt vormist (MTÜ/OÜ) pole neile alati projektitoetused kättesaadavad või vastupidi laenuid kättesaadavad. Sotsiaalsetel ettevõtetel on ka piirkondlikud erinevused ja nn mahu erinevused – tõmbekeskustest väljaspool on väga keeruline leida kliente, et ettevõtte ära tasuks. 2022. aasta kevadel valmis uuring Eesti sotsiaalsete ettevõtete investeerimisvalmiduse ja vajaduste kohta, kus on olemas analüüs turutõrgete kohta sotsiaalsetel ettevõtetel (analüüsi kohaselt on sotsiaalsetel ettevõtetel vaja pikemaid ning madalama intressiga laene) ning ettepanekud nende lahendamiseks²⁰⁷. Sotsiaalsete ettevõtete turutõrkeid ning pikaajalist ja jätkusuutlikku rahastamist on vajalik detailsemalt käsitleda rahastamisvahendite eelhindamise II etapis.

²⁰⁷ Lepik, K.-L., Sakarias, E., Praakli, M., & De Bont, L. (2022). *Investment needs and investment readiness amongst Estonian social enterprises*. Tallinn University.

5. Tervishoiuvaldkond

5.1. Haiglad

⁶²⁶ Haiglatesse investeerimine on mitmeplaaniline otsus, mida saab riigi/otsustaja tasandilt rakendada erineval viisil ja eesmärgil. Üksiku haigla peamine eesmärk on kõrgetasemelise raviteenuse osutamine. Esmane eeltingimus selleks on sobivate füüsiliste tingimuste olemasolu. Kaasajal on haiglarajatiste üheks olulisemaks tingimuseks paratamatult väga kiiresti muutuva olukorra, väliskeskonna ning võimaluste tõttu paindlikkus. Näiteks kasvab märkimisväärselt päevakirurgia osakaal, mis vähendab ravivoodite, kuid suurendab operatsioonisaalide vajadust. Samuti mõjutab anesteesia võimaluste areng paljude seni rutiinselt statsionaarses raviasutuses tehtud operatsioonide liikumist haiglast välja eraldiseisvatesse ambulatoorse ravi keskustesse.

Haiglate infrastruktuur

⁶²⁷ arengukava haigla ja see on mõeldud peamiselt kohalike elanike teenindamiseks. Tallinnas on kaks keskhaiglat (Ida-Tallinna Keskhaigla ehk ITK ja Lääne-Tallinna Keskhaigla ehk LTKH) ja kaks regionaalhaiglat (Põhja-Eesti Regionaalhaigla ehk PERH ja Tallinna Lastehaigla). Tallinn on Lääne- ja Põhja-Eesti patsientide halduskeskus ning Hiiumaa, Läänemaa ja Raplamaa haiglad on võrgustunud PERHiga. Tartu Ülikooli Kliinikum (TÜK) on Tartus asuv ülikoolihaigla. Tegemist on Lõuna-Eesti ja osaliselt Kirde-Eesti kolmanda taseme haiglaga. TÜKi alla on võrgustunud Valga, Lõuna-Eesti ja Põlva haiglad. Kirde-Eesti elanikkonna patsiente teenindavad peamiselt Ida-Viru Keskhaigla (IVK) ja Narva haigla ning mõlemad haiglad teevad koostööd TÜKiga. Pärnus asub neljas keskhaigla, mis teenindab peamiselt Pärnumaa elanikke. Viimase 20 aasta jooksul on ehitatud või renoveeritud vaid 50% regionaalhaiglate pinnast. Samuti asub endiselt eraldi aadressidel 27 regionaalhaigla haiglahoonet, millest 19 hoonet on konkreetsest haigla põhilinnakust kaugel.²⁰⁸

⁶²⁸ Keskhaiglad moodustavad 28% (201 000 m²) Eesti haiglate kogumahust, millest 47% (95 000 m²) on umbes viimase kahe aastakümne jooksul kas täielikult või suures osas renoveeritud. 28% kõigist Eesti haiglate patsientide tubadest on keskhaiglates (879 tavapatsiendi tuba 1617 voodikohaga). Nendest vooditest 58% on O₂-varustusega, 83% on ühe- ja kahekohalistes tubades, mis sisaldavad 69% tavalistest vooditest, ning 74% on WC ja dušiga. 38 haiglahoonetest asuvad eraldi aadressidel ja 23 neist asuvad haigla pealinnakust kaugel.²⁰⁹

⁶²⁹ 11 üldhaiglat ja üks kohalik haigla hõivavad kokku 28% (199 000 m²) Eesti haiglate kogumahust, millest 32% (64 000 m²) on viimase 20 aasta jooksul põhjalikult renoveeritud, samas kui 13% (27 000 m²) on osaliselt renoveeritud. Üldhaiglates on 33% kõigist Eesti haiglate patsientide tubadest (1031 tavapatsiendi tuba 2255 voodikohaga), 48% vooditest olid varustatud O₂-ga, 68% on ühe- või kahekohalised toad, kuhu mahub 49% tavavoodit. Vaid 48% ühe- ja kahekohalistest patsientide tubadest on varustatud WC ja dušiga. 11 üldhaiglal ja ühel kohalikul haiglal on kokku 48 eraldi aadressidel paiknevat hoonet; 20 haiglahoonet asuvad haigla pealinnakust kaugel. Lõuna-Eesti Haigla, Kuressaare Haigla, Põlva Haigla, Valga Haigla, Hiiumaa Haigla, Jõgeva Haigla, Raplamaa Haigla asuvad ühes majas, Rakvere Haigla viiel aadressil kahe eraldiseisva linnakuga (neli haiglakorpust

²⁰⁸ AARC. 2019. Deliverable A - Map of the current hospital system. Person-Centred Integrated Hospital Master Plan in Estonia (REFORM/SC2019/140). https://www.sm.ee/sites/default/files/deliverable_a_vaheraport.pdf

²⁰⁹ AARC. 2019. Deliverable A - Map of the current hospital system. Person-Centred Integrated Hospital Master Plan in Estonia (REFORM/SC2019/140). https://www.sm.ee/sites/default/files/deliverable_a_vaheraport.pdf

ühes kohas ja üks hoone eraldi), Narva Haigla asub seitsmel aadressil kolme eraldiseisva linnakuga (viis haiglakorpust ühes kohas ja kaks korpust eraldi), Viljandi Haigla asub 18 aadressil ja kolm eraldi linnakut, Järvamaa Haigla seitsmel aadressil ja kolm ülikoolilinnakut ning Läänemaa Haigla kahel aadressil üheainsa linnakuga.²¹⁰

Finantseerimine

630. Valitsuse pikaajalise tervishoiu investeerimispoliitika kohaselt ei ole Eesti Haigekassa hinnakujundus mõeldud haiglate infrastruktuuri kapitaliinvesteeringute kulude täielikuks katmiseks ning vastavalt valitsuse tervishoiupoliitikale on valitud haiglatele tehtud täiendavaid investeeringutoetusi. Üldiselt peetakse jätkusuutlikkuse tagamiseks piisavaks *ca* 10% EBITA²¹¹ marginaalist. Juhul kui valitsuse poliitika täiendavate investeeringutoetuste osas jääb muutumatuks, võib ka 4% EBIT marginaal tagada rahalise jätkusuutlikkuse.²¹² Madalam ülejäägi tase viitab võimalikele probleemidele pikaajalises rahalises jätkusuutlikkuses.
631. Meditsiinitehnoloogia viimase viie aasta keskmine reinvesteermise määr²¹³ on aastatel 2016–2018 olnud Kuressaare, Narva, Rakvere ja Jõgeva haiglates regulaarselt alla 20%. Sama näitaja hoonete osas on olnud enamikus haiglates aastatel 2012–2016 üle 10%, mida toetas valitsuse investeeringute programm (sh ELi fondid)²¹⁴. Üldhaiglates on need investeeringud olnud seotud õendusabiga, kesk- ja regionaalhaiglates aga akuutravi optimeerimisega. 2017. ja 2018. aastal on peaaegu kõigi üldhaiglate keskmine viieaastase hoonete reinvesteermise määr langenud alla 10%.²¹⁵
632. Et saada kasu riiklikest investeerimisprogrammidest, peavad haiglad tagama omaosaluse olemasolu. Selleks on haiglad võtnud pangalaene. Mõned suuremad haiglad ja enamik väiksemaid haiglaid on jõudnud kriitilise võlteenindusvõimeni (võla/EBITA näitaja on kõrgem kui kuus või negatiivne negatiivse EBITA tõttu). Vaid Läänemaa, Viljandi, Narva ja Kuressaare haiglatel pole võla/EBITA suhtega probleeme või on need väikesed. PERHiil on suuremate haiglate seas kõrgeim võla/EBITA suhe.²¹⁶
633. Ebapiisav likviidsus on olnud Jõgeva haigla ja Ida-Tallinna Keskhaigla pidev probleem aastatel 2008–2018. Raplamaa, Põlva ja Hiiumaa haiglate puhul oli probleem aktuaalne kuni regionaalhaiglaga ühendamiseni.²¹⁷

²¹⁰ AARC. 2019. Deliverable A - Map of the current hospital system. Person-Centred Integrated Hospital Master Plan in Estonia (REFORM/SC2019/140). https://www.sm.ee/sites/default/files/deliverable_a_vaherent.pdf

²¹¹ EBITA kogutulust (EBITA marginaal) näitab organisatsiooni kasumlikkust igapäevasest äritegevusest ilma kapitaliga seotud kulude, intresside ja amortisatsioonita.

²¹² 4% on piisav, et katta regulaarseid väiksemaid taristu täiustusi, sest *ca* 1/3 vajalikust taristuinvesteeringu maksumusest kaetakse Haigekassa hindade kaudu.

²¹³ Ühe aasta meditsiineseadmete ostuväärtus / Meditsiineseadmete järelejäänud väärtus ostuhindades.

²¹⁴ Sotsiaalministeerium. (n.d.). *Struktuurivahendid sotsiaalvaldkonnas. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid 2014-2020*. <https://www.sm.ee/et/struktuurivahendid-sotsiaalvaldkonnas> (vaadatud 21.04.2022).

²¹⁵ ²¹⁵ AARC. 2019. Deliverable A - Map of the current hospital system. Person-Centred Integrated Hospital Master Plan in Estonia (REFORM/SC2019/140).

https://www.sm.ee/sites/default/files/deliverable_a_vaherent.pdf

²¹⁶ AARC. 2019. Deliverable A - Map of the current hospital system. Person-Centred Integrated Hospital Master Plan in Estonia (REFORM/SC2019/140). https://www.sm.ee/sites/default/files/deliverable_a_vaherent.pdf

²¹⁷ AARC. 2019. Deliverable A - Map of the current hospital system. Person-Centred Integrated Hospital Master Plan in Estonia (REFORM/SC2019/140). https://www.sm.ee/sites/default/files/deliverable_a_vaherent.pdf

634. Viimase kümnendi finantsinformatsiooni analüüsi põhjal ei ole regionaal- ja keskhaiglates olulisi probleeme, mis võiksid ohustada nende majanduslikku jätkusuutlikkust. Samas enamik üldhaiglaid vajab oma infrastruktuuri uuendamiseks investeringuid, samas kui nende sissetulek on ebapiisav ja/või laenukoormus maksimaalse lähedal.²¹⁸

Intervjuude kokkuvõte

635. Käesoleva uuringu raames korraldati ka erinevate osapooltega (KOVid, haiglate finantsjuhid, ametnikud) intervjuusid ja fookusgrupe. Üldiselt haiglate poole pealt selgus, et otseselt turutõrkeid investeringute tegemiseks neil ei esine, mida kinnitati ka valideerimisseminaril. Suurematel haiglatel on tekkinud juba koostöö Põhjamaade Investeerimispannaga (NIB)²¹⁹, mis on spetsialiseerunud ka haiglate rahastamisele. Samas töid haiglad siiski välja, et mõnel juhul võivad pangad küsida ka tagatist ning selle tagamisega võib haiglal tekkida probleeme, eriti kui hooned on vanad ja amortiseerunud. Pankade esindajate sõnul on Eesti pangad valmis haiglaid finantseerima ja pangad osalevad haiglate hangetel, kuid NIBil on võimekus pakkuda raha soodsamatel tingimustel kui kohalikel kommertsbankadel.
636. SoMi hinnangu kohaselt on 20 haiglale seoses arengukavaga vaja ca 1 miljard eurot infrastruktuuriinvesteringuteks. Sellist mahtu haigla enda võimekus investeerida praegu ei kata ja selleks on tarvis riigi ja/või ELi fondide rahastust. Sellise mahuga investeringuid laenurahaga rahastada ei ole mõistlik. Viimaste aastate näitel saame rääkida näiteks PERHi ja TÜKi hoonete ehitamisest. Praegu on käsil Viljandi haigla projekt, mida rahastatakse mitmest eri allikast.
637. Haiglate laenuvõimekus on erinev. Riikliku haiglavõrgu haiglaid rahastab valdavalt Haigekassa ravikindlustuse eelarvest. Ravikindlustuse hinnad on arvestatud tegevuspõhiselt ja kuigi need sisaldavad ka investeringu komponenti ja amortisatsiooni, ei ole sinna kasumit sisse arvestatud. Sellest tulenevalt saavad haiglad rahastuse arvelt soetada näiteks aparatuuri ja teha muid väiksemaid investeringuid, mida osaliselt kaasrahastatakse laenu või liisinguga.
638. Infrastruktuuri arendamine või suuremahulised ehitusinvesteringud (kümned miljonid eurod) Haigekassa rahastusega kaetud ei ole. Näiteks ühe väiksema üldhaigla (Järvamaa, Lõuna-Eesti, Valga, Põlva vms) aasta tegevustulem on ca 10 miljonit eurot. Haiglate aasta tulem jääb tavaliselt suurusjärku alla miljoni euro, sellest suuremahulisi investeringuid ei tee. Arvestades, et investering uue haigla rajamiseks on suurusjärgus 50 miljonit eurot, ei ole reaalne, et haigla ise suudaks suuri investeringuid rahastada. Need nõuavad kindlasti riigi ja ELi rahastust. Kõik suured investeringud uute korpuste rajamiseks PERHile, TÜKile ja IVK-le on tehtud ELi struktuurifondide rahastusega. Samadest allikatest on rahastatud ka õendushaiglate ja tervisekeskuste rajamist.
639. Laenu maht, mida haiglad on võimelised teenindama, on väike, arvestades, et ca 80% tegevuskuludest läheb palkadeks. Samas ei saa väita seda suurhaiglate kohta, kuna sealsed teenuste mahud võimaldavad suuremat puhvrit ka laenutoodete kasutamiseks. Kuid just suured regionaalhaiglad (PERH, TÜK), mille tegevuskulud on ca 300 miljonit eurot, kasutavad

²¹⁸ AARC. 2019. Deliverable A - Map of the current hospital system. Person-Centred Integrated Hospital Master Plan in Estonia (REFORM/SC2019/140). https://www.sm.ee/sites/default/files/deliverable_a_vaheraport.pdf

²¹⁹ NIB on rahvusvaheline finantsasutus, mille kaasomanikeks on kaheksa liikmesriiki: Taani, Eesti, Soome, Island, Läti, Leedu, Norra ja Rootsi. Pank rahastab era- ja avaliku sektori projekte liikmesriikides ja neist väljaspool. NIB omab kõrgeimat võimalikku krediitireitingut AAA/Aaa juhtivatelt reitinguagentuuridelt Standard & Poor's ja Moody's.

investeeringuteks rohkem laenukapitali. Pangad on nende laenuvõimekusega kursis ja seda on tasuvusanalüüsidega ka hinnatud.

640. Kõige enam oma investeeringutest peavadki läbi mõtlema väiksemad haiglad (mis on enamjaolt küll võrgustunud juba regionaalhaiglatega) ja seda just selles võtmes, et kuna on kehtestatud ühtne maksimaalne laenukoormuse piirmäär kõigi haiglate peale, siis suurte ehituste korral ei pruugi väiksemate haiglate jaoks enam vahendeid jätkuda. Üldiselt aga ei ole ka see probleem, kuna investeeringud saab üldjuhul ette planeerida pikema aja jooksul ja vajadusel ka prioriseerida.
641. Mingis mahus laenukohustused on praegu haiglatel olemas, aga laenukapitali kaasamise osakaal on ebaoluline. Ja see ei aita suuremas pildis tervishoiu taristu parandamisele kaasa. Võib kaaluda 0% intressimääraga laenude pakkumist tervishoiusektorile, aga suuremad investeeringud sõltuvad siiski sellest, kas saadakse riiklik või ELi toetus.

Kokkuvõtte haiglate kapitali kättesaadavuse ja riigipoolse sekkumisvajaduse kohta

642. Kuigi üldiselt tuli intervjuudest erinevate osapooltega välja see, et suurematel haiglatel otseseid turutõrkeid laenu saamisel ei esine, on siiski mõned aspektid, mis tulevad välja eelkõige haiglate suurusest olenevalt. Suurtel regionaalhaiglatel on välja kujunenud oma finantspartner – NIB – ning olles korra protsessi läbi teinud, siis laenu saamine erinevate investeeringute tegemiseks ei ole probleem. Nendel haiglatel, kus omanik on KOV, käib kogu laenu taotlemine ja haldamine küll läbi KOVi, kuid otseseid turutõrkeid ei toodud ka seal välja.
643. Regionaalhaiglatel ja keskhaiglatel ei ole küll otseseid probleeme, mis võiksid ohustada nende finantsjätkusuutlikkust, kuid üldhaiglad peavad lähiajal oma infrastruktuuri uuendamisse oluliselt investeerima. Samas aga on neil laenusaamiseks ebapiisav sissetulek või laenukoormus juba maksimumi saavutanud. Kuigi paljud üldhaiglatest on võrgustunud ka juba regionaalhaiglatega ja võib eeldada, et seal on rahaliselt parem seis, siis n-ö üksikhaiglate puhul on see siiski probleem, mille juures saaks riik appi tulla. Seega olekski üks võimalusi anda neile haiglatele, kellel on laenu saamisega raskusi, riigi poolt käendus, garantii vms.

5.2. Tervisekeskused

644. Esmatasandi tervishoiu tugevdamiseks on Eestis võetud suund laiema teenusevalikuga tervisekeskuste loomisele. See parandaks erinevate tervishoiuteenuste kättesaadavust ja koordineeritust ning krooniliste haigustega toimetulekut.²²⁰ Selleks kasutatakse „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020“ prioriteetse suuna 2 „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“ meetme 2.4 „Kättesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsivuse ja hõivesse naasmise suurendamiseks“ tegevust 2.4.2 „Investeeringute toetamine tervisekeskuste infrastruktuuri tõmbekeskustes, tagades kättesaadavad ja mitmekülgsed tervishoiuteenused“. Meetme tegevusest toetatakse esmatasandi tervishoiu kohustuslike põhiteenuste, esmatasandi tervishoiu teiseste teenuste ja esmatasandi tervishoiu

²²⁰ Habicht T, Reinap M, Kasekamp K, Sikkut R, Aaben L, van Ginneken E. (2018). Tervisesüsteemid muutustes. *Health Systems in Transition*, 20(1):1–189.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

teenuseid toetavate teenuste osutamiseks loodava esmatasandi tervisekeskuse ehitamise või rekonstrueerimisega seotud projektide elluviimist.²²¹

645. 2023. aastaks on kavandatud 50 esmatasandi tervisekeskuse (ETTK) rajamine üle Eesti²²², mis seisuga 31.12.2022 eeldatavasti täidetakse üle. 2020. aasta seisuga rahastatud projektidest oli 35 juhul olnud taotlejaks tervishoiuteenuse osutaja ja 22 juhul KOV. Taotlusi tervisekeskuse loomiseks esitati kõigist maakondadest, kõige enam oli neid oodatavalt Harjumaalt. Maksimaalselt on ühte keskusesse koondatud 24 nimistut, need asuvad Harjumaal ja Tartumaal ning üks on seotud haiglagaga. Viies maakonnas on taotluse esitanud ainult tervishoiuteenuste osutajad, teistes maakondades on olnud taotluse esitajateks ka KOVid.²²³
646. ETTKi omanikuks saavad olla KOVi üksus; üldarstiabi osutamise tegevusloa omaja; haiglavõrgu arengukavasse kuuluv eriarstiabi osutamise tegevusloa omaja ning eriarstiabi osutamise tegevusloa omaja, kellega koos samas taristus või kellele kuuluvas taristus osutab tervishoiuteenust üldarstiabi osutaja. Eesti Haigekassa teenuse rahastamise korral peab ETTK olema käsitletav ühtse ja sõltumatu organisatsioonina, et tagada esmatasandi tervishoiuteenuste autonoomia (st sõltumatus ja selge eristus eriarstiabist). ETTK peaks üldjuhul tegutsema ühtsel taristul (vajadusel võib olla filiaale ka teistes asukohtades, kuid mitte maakonna keskus). Kuigi vastavalt Eesti Haigekassa nõudele peavad ETTKsse kuuluma minimaalselt kolm perearsti, siis täiendavate teenuste puhul on see nõue veidi paindlikum ning tervisekeskused võivad teha ka lepingu alusel koostööd (nt kui füsioterapeut ei taha oma ettevõttest loobuda).^{224,225}
647. Eestis on üldarstiabi osutamise levinuim vorm osaühing. 2020. aasta sügise seisuga olid 468 teenuseid osutavast juriidilisest isikust 363 osaühingud (neist 247 ühe nimistuga praksised), 103 füüsilisest isikust ettevõtjad, lisaks tegutsevad valdkonnas veel üks aktsiaselts ja üks täisühing. KOVi omandis olevad üldarstiabi teenust osutavad asutused ja äriühingud on Eestis vähelevinud (teadaolevalt vaid kaks: OÜ Väike-Maarja Tervisekeskus ja Tallinna Munitsipaalperearstikeskuse OÜ).²²⁶
648. Uute tervisekeskuste loomise protsessis on KOVide võimekus ja motivatsioon olnud erinev. Näiteks oleks võinud eeldada, et KOVid, kus on akuutne perearsti vajadus, on aktiivsemad ja avatud suuremale koostööle, siis alati see nii ei olnud. Samas töid perearstid ja KOVi töötajad ühes

²²¹ Sotsiaalministeerium. Tervise- ja tööministri 05.04.2018 käskkiri nr 33 „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetme 2.4 tegevuse 2.4.2 „Investeeringute toetamine tervisekeskuste infrastruktuuri tõmbekeskustes, tagades kättesaadavad ja mitmekülgsed tervishoiuteenused“ investeeringute kava koostamiseks esitatavate projektide hindamise juhendid“.

²²² Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020. 12. mai 2021. a seisuga.

<https://www.rtk.ee/toetusfondid-ja-programmid/euroopa-liidu-valisvahendid/rakenduskavad-ja-partnerluslepped>, lk 67.

²²³ Paat-Ahi, G., Purge, P., Tillemann, K., & Randväli, A. (2021). *Omaavalitsuste rolli suurendamine üldarstiabi kättesaadavusel*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

²²⁴ Haigekassa. *Esmatasandi teenuste arendamine* [Internet]. 2020.

<https://www.haigekassa.ee/haigekassa/strateegiad-ja-arengusuunad-0/esmatasandi-teenustearendamine> (vaadatud 21.04.2022).

²²⁵ Sepp, V., Kivi, L., Lees, K., Varblane, U., & Espenberg, K. (2015). *Esmatasandi tervishoiuteenuste geograafilise kättesaadavuse vajadusehindamine ja esmatasandi tervishoiuteenuste optimaalse korralduse mudeli loomine. Esmatasandi tervisekeskuste organisatoorsed mudelid*. RAKE.

²²⁶ Paat-Ahi, G., Purge, P., Tillemann, K., & Randväli, A. (2021). *Omaavalitsuste rolli suurendamine üldarstiabi kättesaadavusel*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

varasemas uuringus²²⁷ välja, et KOVid tundsid huvi perearstide tegemiste vastu ja aitasid nii nõu kui ka jõuga (rahaga) ning hindasid koostööd KOViga heaks. Sealjuures ei eelda perearstid alati, et KOV kuidagi rahaliselt panustama peaks, kuid leiavad, et KOV võiks lihtsalt huvi tunda, kuidas piirkonna perearstil läheb ja kas on murekohti.²²⁸

649. KOVide investeerimisvõimekuse jätkuva kasvuga (perioodil 2014–2016 kulutasid KOVid investeeringuteks kokku ligi 200 miljonit eurot aastas, 2017. aasta valimiste järgselt tõusis see pea 400 miljoni euroni ning 2021. aastal umbes 600 miljoni euroni)²²⁹ on KOVides välja kujunenud võimekused, mis on vajalikud investeeringuprojektide elluviimiseks. See tähendab, et KOVides on ülevaade kohalikust maa- ja ehitiste ressursist, mida on võimalik ja optimaalne perearstidele vajaliku taristu loomiseks või kohandamiseks kasutada. KOVid oskavad valida taristu jaoks kõige sobilikuma asukoha, mis sobitub piirkonna oludega, sh elanike liikuvustavade ja arvestab ka KOVi strateegilistest ja ruumilistest arengudokumentidest tulenevate tulevikuplaanidega.²³⁰
650. 2020. aastal Praxise korraldatud uuringust²³¹ selgus, et KOVid võiksid (ja saaksid) panustada perearstide infrastruktuuri arendamisse. Hea näide on Võru linn, kus KOV tegeleb tervisekeskuse taristuga, aga meditsiiniküsimustesse ei sekku. Kahjuks selgus intervjuudest, et endiselt on KOVe, keda väga ei huvita, kas piirkonnas on perearst. Sellise ignorantse tõttu võiks mõned kohustused KOVil siiski olla. Peab arvestama, et väga palju loevad osapoolte omavahelised suhted. Kui suhted ei ole head, siis perearst leiab tööd vajadusel mujal ja kaotajaks jäävad KOVis elavad inimesed.²³²
651. Praegu on KOVide praktika perearste infrastruktuuriga toetada üpris erinev. On KOVe, kus perearstile on hangitud ruumid ja toetatud vajadusel sisustuse soetamisega, samas on KOVe, kus perearstide toetamise panustatud ei ole ja nendega kokku ei puututa. Selleks, et tagada piirkonnas perearsti olemasolu, peaksid KOVid minimaalselt mõtlema, kuidas toetada ja motiveerida perearste just selles KOVis teenust pakkuma. Perearst, kes KOVi toetust ei tunne, võib piirkonnast lahkuda, sellisesse KOVi on tõenäoliselt ka uue perearsti leidmine raske.²³³
652. Suur osa haiglavõrgu arengukava haiglatest on ELi struktuurfondide toel loomas esmatasandi tervishoiuteenuse osutajatele kaasärgset toetavat infrastruktuuri – haiglaga funktsionaalselt seotud tervisekeskust. Osad perearstipraksised on juba koondunud haiglate rajatud tervisekeskustesse. See võimaldab perearstidel suunata patsiendid kiiresti vajalikele uuringutele ja protseduuridele ning saada patsiendile vajalik eriarsti konsultatsioon. Inimese seisukohalt on oluline, et loodavad tervisekeskused paiknevad peamistes tõmbekeskustes isegi juhul, kui haigla asub keskusest

²²⁷ Paat-Ahi, G., Purge, P., Tillemann, K., & Randväli, A. (2021). *Omavalitsuste rolli suurendamine üldarstiabi kättesaadavusel*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

²²⁸ Paat-Ahi, G., Purge, P., Tillemann, K., & Randväli, A. (2021). *Omavalitsuste rolli suurendamine üldarstiabi kättesaadavusel*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

²²⁹ Riigiraha. <https://riigiraha.fin.ee/>

²³⁰ Paat-Ahi, G., Purge, P., Tillemann, K., & Randväli, A. (2021). *Omavalitsuste rolli suurendamine üldarstiabi kättesaadavusel*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

²³¹ Paat-Ahi, G., Purge, P., Tillemann, K., & Randväli, A. (2021). *Omavalitsuste rolli suurendamine üldarstiabi kättesaadavusel*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

²³² Ametnikud. Intervjuud esmatasandi teemaga kokkupuutuvate ametnikega. 2020. Paat-Ahi, G., Purge, P., Tillemann, K., & Randväli, A. (2021). *Omavalitsuste rolli suurendamine üldarstiabi kättesaadavusel*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

²³³ Paat-Ahi, G., Purge, P., Tillemann, K., & Randväli, A. (2021). *Omavalitsuste rolli suurendamine üldarstiabi kättesaadavusel*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

mõnevõrra eemal. Samuti on oluline, et kõik peamised perearstiabiga seotud uuringud ja muud teenused on kättesaadavad perearsti vastuvõturuumiga samas kohas.²³⁴

Intervjuude kokkuvõte

653. Uute tervisekeskuste loomise puhul on kasutatud erinevaid lähenemisi. On neid tervisekeskuseid, mille infrastruktuuri on rajanud KOV, ja neid, mille on rajanud riikliku haiglavõrgu haigla. Selliste tervisekeskuste arv, kus omanikuks ja rajajaks (sh toetuse taotlejaks) on üldarstiabi juriidiline isik, on väike (ca seitse). ELi struktuurifondide toetusega loodud tervisekeskuste puhul on projekti vedajaks olnud eelkõige KOV või haigla, aga ka eriarstiabi osutajad ja perearstid. Enamik maakonahaiglatest on KOV omanduses kas siis sihtasutusena või aktsiaseltsina. KOVide jaoks tegi finantseerimise keeruliseks asjaolu, et tervisekeskustes tegutsevad perearstid kas FIEdena või ühe inimese äriühinguna. Riik rahastas tervisekeskuste rajamist KOVide kaudu ja oli tihti ka kahe osapoole (st KOVid ja perearstid) vahel vahendaja, et jõuda kokkulepeteni ja tagada toetusega rajatud tervisekeskuste mehitatus. Projekti tegi keeruliseks see, kuidas on juriidiliselt korraldatud esmatasandi tervishoid. Tervisekeskuse rajajale on investeeringute tegemisel oluline kindlustunne, et perearstid tulevad sinna teenust osutama ja sõlmitud kokkulepetest peetakse kinni. Praktikas kujunes see keeruliseks ja oli juhuseid, kus esmastest kokkulepetest hiljem kinni ei peetud.
654. Kui rahastust taotles KOV, kes hiljem sai ka infrastruktuuri omanikuks, olid tema vastutusallas ka kokkulepped perearstidega rajatud keskustes tervishoiuteenuse osutamiseks. Eraomanduses olevate tervisekeskuste puhul omab äriühing hoonet, milles tegutsetakse. Kui sellisel juhul perearst läheb kas pensionile või kolib, on olemasolev taristu kadunud ja uus tulija alustab uuesti tühjast kohast. KOVil on otsene huvi, et piirkonnas oleks tegutsev perearst, ja seega pakub KOV sageli alustavale perearstile ka soodsatel tingimustel KOVi omanduses olevat rendipinda. Siin ei ole üldist tava, palju oleneb KOVist endast. Siin tuleb kindlasti eristada nt suurlinnades ja maapiirkondades tegutsevaid KOVe – maapiirkondades on KOVid väga huvitatud sellest, et piirkonda perearst saada ja seega leitakse ka hüvesid ja soodustusi, mida alustavale perearstile pakkuda.
655. Osades maakondades oli perearstide infrastruktuur haiglate juures ja see säilis ka pärast perearstireformi, mis oli 30 aastat tagasi. Nendel juhtudel oli koostöö haigla ja perearstide vahel hea ja selliselt ka jätkus. Samas on juhtumeid, kus perearstid pidid pärast reformi haigla ruumidest välja kolima ja tegutsemiseks uue rendipinna leidma. Sellistes kohtades on koostöö ühise tervisekeskuse loomiseks problemaatiline. Üldistades saab öelda, et koostöö ja suhted perearstide ning haiglate ja KOVidega on piirkonniti erinevad. Oluline on kogukonna eestvedaja võimekus koostööd soodustada ja tagada.
656. Teine oluline mõjutaja on juriidiline vorm – perearst on eraettevõtja. Ettevõtluvormist tulenevalt võivad perearstidel tekkida raskused omaosaluse tasumisega ja laenu saamisega. Näide on Pirita perearstikeskus. Kuna tegemist on Tallinnaga, siis siin ei olnud ka KOVi tuge.
657. Eesti suuremates linnades on mitu tervisekeskust. Need olid juba kas eelnevalt olemas või taotlesid rajamist haiglad. Probleem tekkis väiksematel keskustel, kes soovisid koonduda ja vajasis suuremaid ruume, et pakkuda teenuseid, mis peaksid olema esmatasandi tervisekeskuses olemas. Sarnane probleem oli ka näitena toodud Pirita perearstikeskuse puhul.

²³⁴ Paat-Ahi, G., Purge, P., Tillemann, K., & Randväli, A. (2021). *Omavalitsuste rolli suurendamine üldarstiabi kättesaadavusel*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.

658. Tervisekeskuste meede oli väga oluline, kuna see võimaldas välja arendada infrastruktuuri. Edasine sõltub juba koostöövõimest ja suhetest. Nii esmatasandi tervisekeskuste kui ka hooldushaiglate meetme mõju teenuse kvaliteedile on olnud hüppeline. Näiteks kaasaegsete abivahendite olemasolu hooldushaiglates, ventilatsiooni olemasolu.
659. Kuigi KOVil on roll esmatasandi tervishoius, on perearstid siiski autonoomne süsteem. KOV teeb perearstidega koostööd, aga KOVi ülesanne ei ole tervishoiuvaldkonda suunata ega juhtida. Näiteks Tartu linnal ei ole ei linnahaiglat ega -polikliinikut. Tallinn ehitab linnahaiglat ja eeldatavasti nõuab see ka suuremat omavahelist koostööd haigla ja linna vahel. Enamasti on tervisekeskuste osas kombineeritud koostöö, kus KOV ei ole võtnud n-ö juhtivat rolli, vaid see on olnud tervisekeskuse käes (nendel juhtudel, kus KOV on juriidiline omanik). Võib öelda, et ETTKde arendamine on KOVidele problemaatiline, kuna ei suudeta tagada perearstide olemasolu keskustes.
660. Kokkuvõtteks saab öelda, et uute tervisekeskuste loomisel on tekkinud tõrkeid nii rahastamise kui ka korraldusliku poolega. Rahastamisel on eelkõige probleemiks olnud see, et kui perearstid on tahtnud ise tervisekeskust teha, siis ei ole neil olnud vahendeid omaosaluseks ning siis on tulnud KOV või haigla appi. Samas võib olla see problemaatiline ka KOVide jaoks (eriti n-ö vaesemate) ja vahel panustavad ka haigla ning KOV mõlemad tervisekeskuse ehitamisse. Riiklikku sekkumist olekski ehk kõige enam vaja nendel juhtudel, kus tervisekeskus on vajalik, aga vahendeid selle loomiseks ei leita. Seal võib mõelda soodustingimustel laenu pakkumisele nii perearstidele endale kui ka vajadusel haiglate ja KOVidele.

KOVide investeringud seoses tervisekeskuste arendamisega

661. Analüüsi käigus korraldati 42 KOVis ka küsitlus. Vaid üksikud KOVid (kokku viis) töid välja, et on osalenud tervisekeskuste arendamisega seotud investeringutes. Peamiselt investeeriti perearsti keskuse hoone kaasajastamisse ja ühel juhul ka hoone ostmisesse ja selle kaasajastamisse. Perearsti teenuste arendamisega või sellele kaasa aitamisega ei olnud seotud ükski vastanud KOVidest.
662. Erasektoriga koostöös (kasutades selleks ka finantstoodet) teeks investeringuid järgmise kolme aasta jooksul tervise- ja heaoluteenuste keskuste loomiseks kolm KOVi. Samas erasektori kaasamiseta sama tegevuse jaoks plaanib investeringuid teha vaid üks KOV.

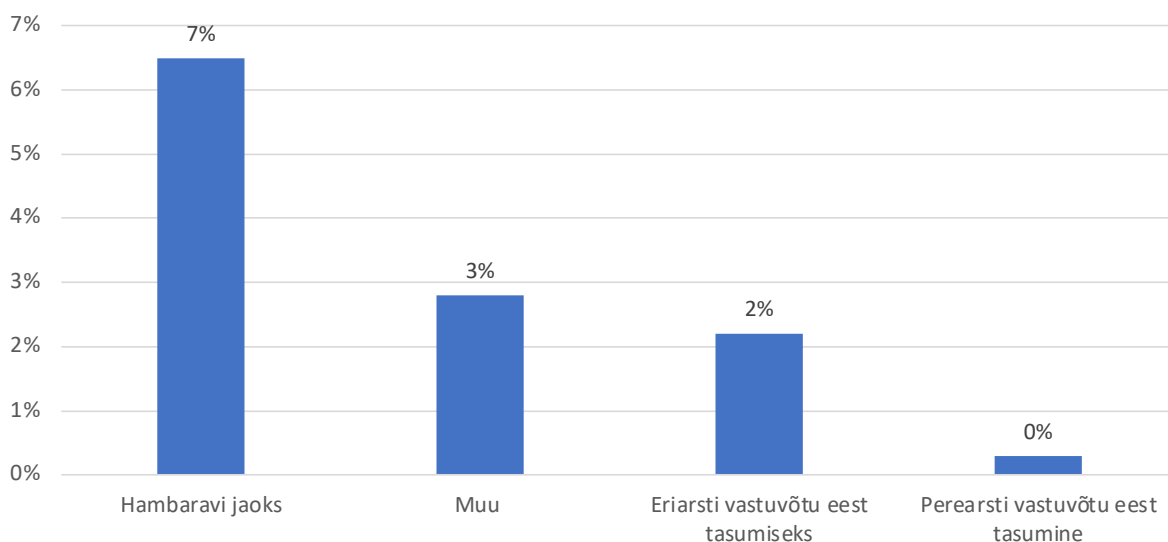
Kokkuvõte tervisekeskuste rajamisest ja riigipoolsest sekkumisvajadusest

663. Eestis on ELi vahendite toel eesmärgiks võetud 2023. aastaks ehitada või kaasajastada 56 esmatasandi tervisekeskust. Kuna ELi finantseerimise eelduseks on ka omaosalus, siis see on mõningatel juhtudel osutunud probleemiks, eriti siis, kui perearstid on ise tahtnud tervisekeskuse rahastust taotleda. Kui perearstidel ei ole endal piisavalt finantse omaosaluse tasumiseks olnud, siis on appi tulnud ka KOVid või kohalik haigla. Juriidiliselt ongi lahendatud erinevalt, nt haigla ongi tervisekeskuse omanik sel juhul või siis nt KOV ehitab küll oma panusega hoone valmis ja ka haldab seda, kuid perearstid tegutsevad seal ikka ise ning rendivad pinda KOVilt. Nendel juhtudel aga, kus KOV või kohalik haigla omafinantseeringuga appi ei ole saanud tulla, kuid ülejäänud meetme tingimused on täidetud, võiks riik tagada perearstidele omafinantseeringu tarbeks laenu saamise käenduse, garantii vms kujul.
664. Teine suur probleem on perearstide järjest süvenev puudus ja seeläbi ka KOVidele suurenev surve perearstiabi tagamisel. Siinkohal on ka mõned KOVid sunnitud mõtlema ise perearstiabi tagamiseks juriidilise keha loomisele ja see toob kaasa ka rahalisi kohustusi. Kuna KOVid on selles osas väga ebavõrdses seisus (just väiksemate KOVide kahjuks), siis riiklikul tasandil peaks mõtlema meetmete peale, mis aitaksid KOVidel nii juriidiliste kui ka rahaliste küsimustega hakkama saada (sh ka nt soodustingimustel laenu saamine vms).

Eraisikute tervishoiuteenuste finantseerimisvajadused

665. Käesoleva eelhindamise raames korraldati ka küsitlus eraisikutele (N=1545), kellelt küsiti laenutoodete kasutamist erinevate tervishoiuteenuste saamiseks. Vastajatest enim elasid Tallinnas või Harjumaal (46,4%) ja enim vastajaid kuulusid 50–64-aastaste vanuserühma (39,0%). 33% vastanutest kuulusid 30–49-aastaste vanuserühma ja 19,9% 16–26-aastaste vanuserühma. 63,8% vastanutest olid naised ja 60,4% vastajate emakeeleks oli eesti keel. Kõigist vastajatest töötas 21,7%. Osaline töövõime oli määratud 38,5%-le vastajatest ja puuduv töövõime 9,1%-le. Puue oli määratud 22,3%-le.
666. Erinevate tervishoiuteenuste jaoks on pidanud laenu võtma 9,8% vastanutest (vt järgmine joonis). Kõige enam on seda tehtud hambaravi teenuste jaoks (6,5% vastanutest). Samas tõid vastajad välja ka selle, et kuigi nad vajaksid hambaarsti teenuseid, siis sissetuleku puudumise tõttu neile lihtsalt laenu ei anta ja seetõttu ka teenust ei saa. Keskmine laenusumma, mis hambaravi finantseerimiseks võeti, oli 1763 eurot (vahemikus 40–16 000 eurot).
667. Samuti on eraisikud laenu võtnud muude tervishoiuteenuste jaoks, eelkõige erinevate erialaarstide visiitide ja uuringute jaoks (nt psühhiaatri, põlveoperatsiooni jne jaoks). Keskmiselt on muude tervishoiuteenuste jaoks võetud laenu 1467 eurot (vahemikus 15–8000 eurot).

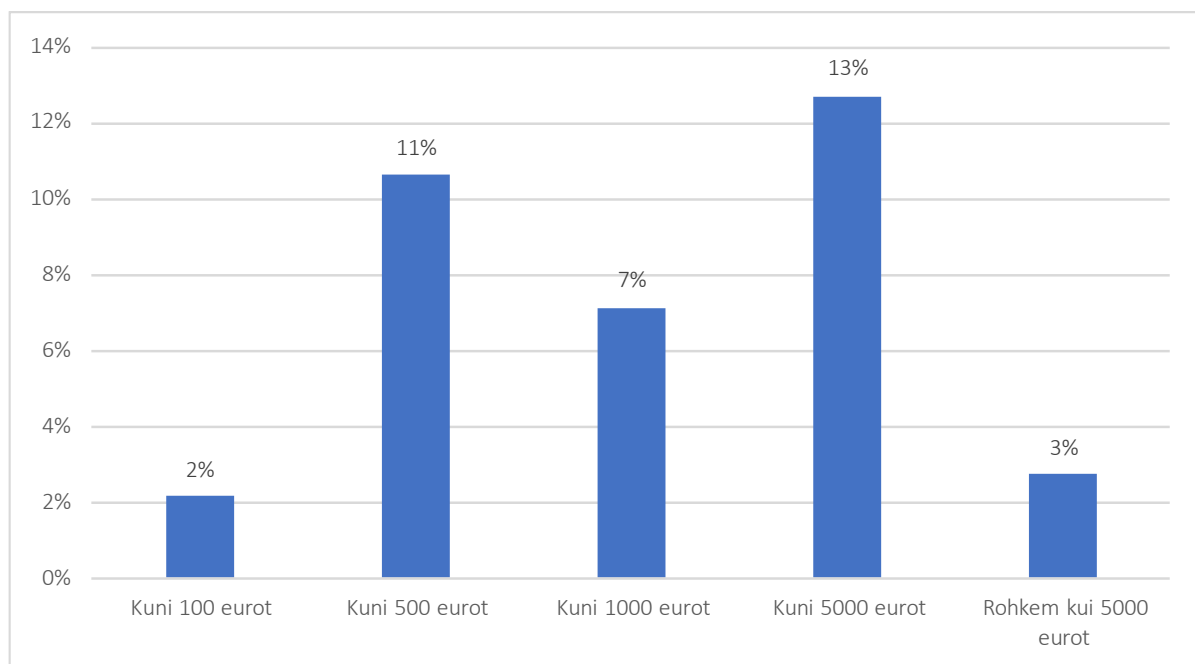
Joonis 81. Eraisikute poolt laenutoodete kasutamine tervishoiuteenuste jaoks, N=1545

Allikas: eraisikute küsitlus.

668. 35,4% vastanutest tõid välja selle, et raha puudumisel jäi neil mõni tervishoiuteenus kasutamata (sh hambaravi). Samuti tõid küsitlusele vastanud välja selle, et vajaliku tervishoiuteenus kasutamisest on neil puudu jäänud 5–100 000 eurot (vt ka alljärgnev joonis); kõige sagedamini vastati, et puudujäänv summa on 1000–5000 eurot (12,7% vastajatest).

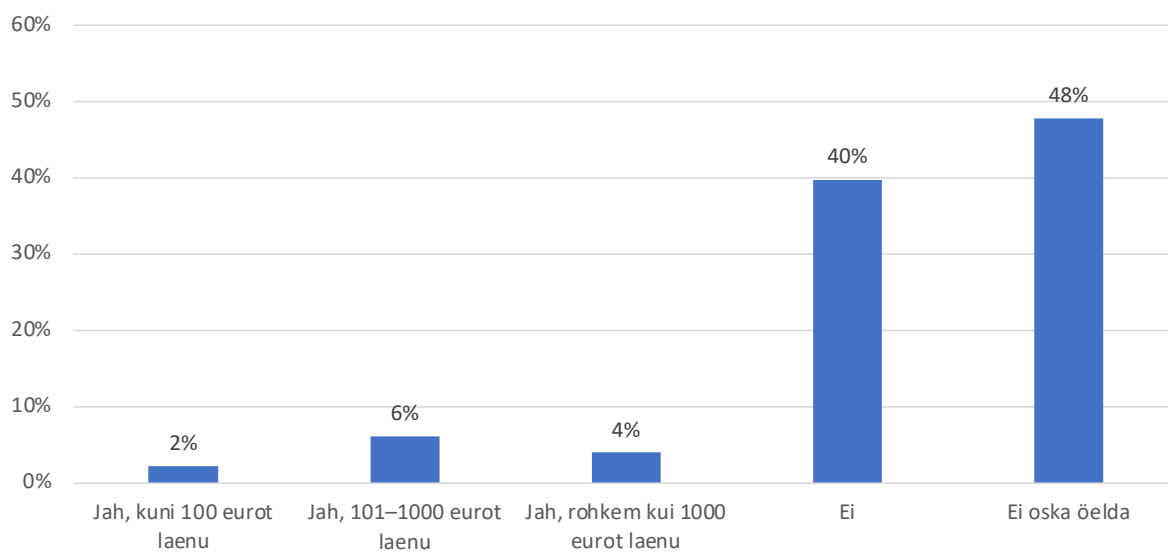
Joonis 82. Eraisikute poolt puudujääv summa tervishoiuteenuste saamisel, N=1545

Allikas: eraisikute küsitlus.

⁶⁶⁹ Tervishoiuteenuste jaoks on valmis laenu võtma 12,4% vastanutest ning laenu ei võtaks 39,8% vastanutest. Ligi pooled ei osanud sellele küsimusele vastata (vt järgmine joonis). Need, kes vastasid, et ei ole nõus laenu võtma, tõid peamiseks põhjuseks tahtmatuse ennast laenuga siduda ja selle, et laenu nagunii ei anta või et nad ei jaksaks seda tagasi maksta. Sealjuures toodi välja ka see, et laenu ei anta olemasolevate võlgnevuste või suure laenukoormuse pärast.

Joonis 83. Eraisikute poolt laenuvõtmise valmidus tervishoiuteenuste jaoks, N=1545

Allikas: eraisikute küsitlus.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- ⁶⁷⁰. Lähtudes eraisikute küsitluse vabavastustest ja nendega tehtud intervjuude käigus välja toodud põhjustest, miks inimesed ei võtaks laenu, ei ole rahastamisvahendite loomine terviseteenuste saamiseks põhjendatud. Tuleb arvestada seda, et see tõlgendus kehtib küsitluses osalenud inimeste profiili kohta, kes on eelkõige abivajavad inimesed.

6. Hoolekande valdkond

- ^{671.} Eesti avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele jagunevad sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse vahel – jooksvalt rahastatud ravikindlustusest rahastatakse hooldusega seotud tervishoiuteenuseid (näiteks koduõendusteenus, iseseisev statsionaarne õendusabi), jooksvalt rahastatud sotsiaalkaitsest hooldusega seotud hoolekandeteenuseid (näiteks institutsionaalsed ja toetavad erihoolekandeteenused, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus). Siinjuures teenuste korralduse järgi jagavad teenuste osutamist ja seeläbi ka kulusid keskvalitsus SKA kaudu (erihooletandeteenused) ja KOVID (nt hooldus hoolekandetasutuses).²³⁵
- ^{672.} Avaliku sektori kulud pikaajalisele hooldusele moodustavad Eestis 0,4% SKTst ehk 2020. aasta SKT suhtes 108 miljonit eurot, samas kui Euroopa Liidu keskmine on 1,7% SKTst ehk 456 miljonit eurot aastas. Sellega on Eesti üks vähim pikaajalisse hooldusesse panustavaid riike Euroopa Liidus.²³⁶ Eesti pikaajalise hoolduse kulude kasvu kohta on antud erinevaid hinnanguid. Sealhulgas Maailmapanga uuringu²³⁷ järgi võiksid tagasihoidliku stsenaariumi järgi kulutused suureneva tasemele 0,6–0,8% SKTst ning kasvu stsenaariumi järgi tasemele 3,5–5% SKTst. Euroopa Komisjoni²³⁸ viimase (2021) prognoosi järgi suurenevad eri stsenaariumite korral Eesti avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele tasemele 0,5–2,2% SKTst 2050. aastal (vt järgnev joonis). Pikaajalise hoolduse teenuste rahastamise eest peavad vastutama ka inimesed ja nende pereliikmed, mis moodustab ligi 0,3% SKTst – inimeste-leibkondade omakulud on ca 73 miljonit eurot.²³⁹
- ^{673.} Euroopa pikaajaline hooldussüsteem on viimasel paaril kümnendil võtnud suuna deinstitutionaliseerimisele ehk üleminekuks institutsionaalselt süsteemilt kogukonnapõhise pikaajalise hoolduse süsteemile. Tegemist on kompleksse ja pikaajalise protsessiga, mis hõlmab nii uute teenussüsteemide välja arendamist kui ka põhimõttelisi muutusi riiklike pikaajalise hoolduse ressursside suunamisel.²⁴⁰ Pikaajalise hoolduse deinstitutionaliseerimise keskmes on lähtekoht, et hooldust vajavad inimesed peaksid saama elada võimalikult kaua oma kodus (sh hooldusteenuste pakkumine toimuks kodus) või saama teenuseid kodusid meenutavates kogukondlikes hoolekandetasutustes. Edukaimad riigid selles osas on Põhjamaad ja Holland, kus paljud varem institutsionaalsed tervise- ja hoolekandeteenused on integreeritud terviklikuks kodupõhiseks teenuseks.^{241,242}

²³⁵ Masso, M., Paat-Ahi, G., Kiissel, A., Purge, P. (2021). *Pikaajalise hoolduse rahastamise väljakutsed ja lahendused*. Uuring. Tallinn: Arenguseire Keskus.

²³⁶ Arenguseire Keskus (2021). *Pikaajalise hoolduse tulevik. Arengusuundumused aastani 2035*. Raport. Tallinn: Arenguseire Keskus.

²³⁷ Maailmapanga uuring „Hoolduskoormuse vähendamine Eestis“ (2017).

²³⁸ European Commission (2021a). The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070) (Institutional Paper 148). Brussels. https://ec.europa.eu/info/publications/2021-ageing-report-economic-and-budgetary-projectionseu-member-states-2019-2070_en

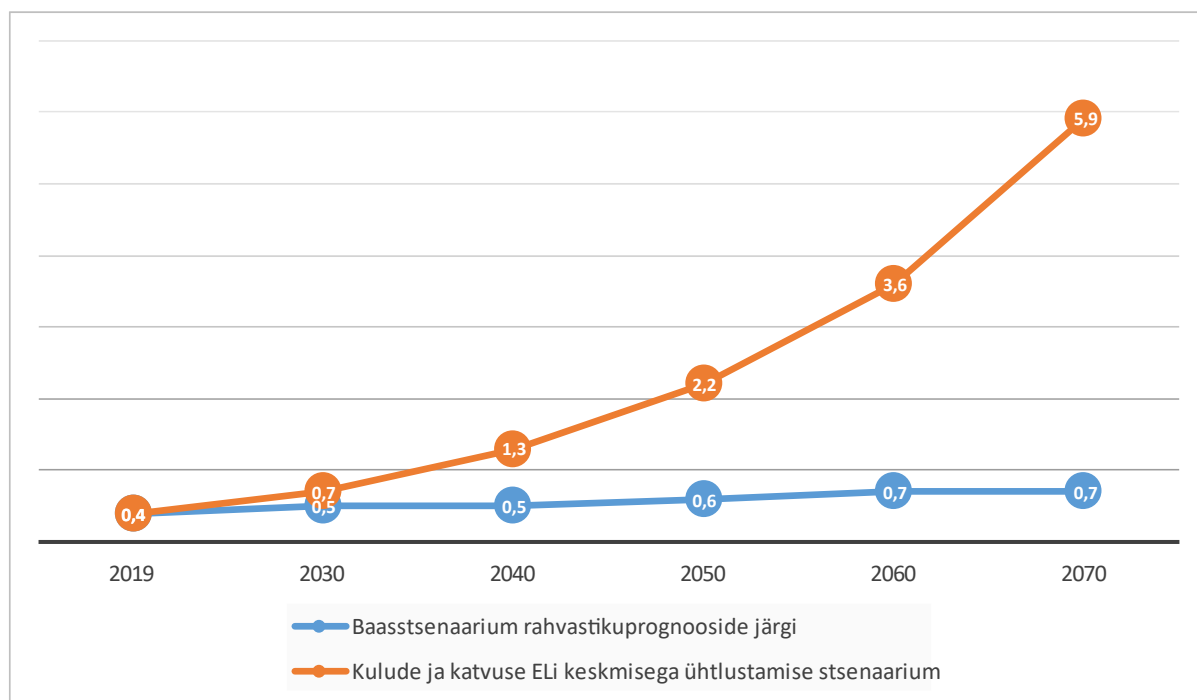
²³⁹ Masso, M., Paat-Ahi, G., Kiissel, A., Purge, P. (2021). *Pikaajalise hoolduse rahastamise väljakutsed ja lahendused*. Uuring. Tallinn: Arenguseire Keskus.

²⁴⁰ Šiška, J., & Beadle-Brown, J. (2020). *Report on the Transition from Institutional Care to Community-Based Services in 27 EU Member States*. 10.13140/RG.2.2.33643.77607

²⁴¹ Eurofound. (2017). *Care homes for older Europeans: Public, for-profit and non-profit providers*. ISBN: 978-92-897-1607-9. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2017/care-homes-for-older-europeans-public-for-profit-and-non-profit-providers>

²⁴² Pedersen, A. & Kuhnle, S. (2017). The Nordic welfare state model. In O. Knutsen (Ed.), *The Nordic models in political science: Challenged, but still viable?* (pp. 219–238). Fagbokforlaget.

Joonis 84. Eesti pikaajalise hoolduse kulude prognoos

674.

Allikas: Masso jt (2021)²⁴³, Euroopa Komisjon (2021)²⁴⁴.

675. 2022. aasta seisuga vastavalt ühtekuuluvuspoliitika hoolekandeteenuste tulemuslikkuse ja mõju hindamisele on paljud suured riiklikud hoolekodud suudetud deinstitutionaliseerimise protsessi raames ümber reorganiseerida, kuid sellesse protsessi ei ole seni kaasatud erahooldekodusid, kus samuti tuleks vältida liiga suurte üksuste loomist ning tagada võimalikult inimsõbralik elukeskkond. Hoolekandeteenuste hindamise tulemusena tõdetakse, et paljud osapooled töid välja, et deinstitutionaliseerimise põhimõtted ei ole veel üldhooldusesse laiemalt üle kandunud.²⁴⁵
676. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest võib toetada mitmesuguseid meetmeid, mis on kooskõlas vaesuse vähendamise poliitika raamistiku nõuetega (temaatiline eesmärk 9), hoida ära institutsionaliseerimist ja toetada üleminekureforme. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid ei toeta pikaajaliste hoolekandetasutuste ehitamist ja renoveerimist, olenemata nende suurusest. Soovitatud meetmed on osa strateegilisest visioonist, kuidas rakendada üleminekut institutsionaalselt hoolekandelt kogukonnapõhisele kooskõlas aktiivse kaasamise eeltingimuste kriteeriumidega.²⁴⁶

²⁴³ Masso, M., Paat-Ahi, G., Kiissel, A., Purge, P. (2021). *Pikaajalise hoolduse rahastamise väljakutsed ja lahendused*. Uuring. Tallinn: Arenguseire Keskus.

²⁴⁴ European Commission (2021). The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070) (Institutional Paper 148). Brussels. https://ec.europa.eu/info/publications/2021-ageing-report-economic-and-budgetary-projectionseu-member-states-2019-2070_en

²⁴⁵ Viks-Binsol, P., Kallip, K., Palling, L., Konov, V., & Rammul, A. (2022). *Ühtekuuluvuspoliitika hoolekandeteenuste tulemuslikkuse ja mõju hindamine Sotsiaalministeeriumile*. Lõpparuanne.

²⁴⁶ Euroopa Komisjon. Üleminek institutsioonilistelt teenustelt kohalikele teenustele („deinstitutionaliseerimine”).

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

677. KOVide erinevused hoolekandalise abi tagamisel on endiselt suured ning teenuste kättesaadavus ja kvaliteet on üle Eesti ebaühtlane. Haldusreform ja KOVide liitmine tõi kaasa küll eeldused senisest võimekamate KOVide tekkeks, kuid endiselt tuleb KOVe neile pandud ülesannete täitmisel võimestada ning toetada sotsiaalteenuste kvaliteedi edendamist. Seega on võetud suund KOVide hoolekandepoliitika jõustamisele kohalikul tasandil tagamaks suuremat sotsiaalkaitselise abi osutamist. Koostöös RAMiga on võetud eraldi tähelepanu alla KOVide finantskoormuse eripärad, mis tulenevad elanikkonna vananemisest ja erivajadustega inimeste vajadustest.²⁴⁷
678. 2020. aasta Eesti sotsiaaluuringu (ESU) andmetel abistas või hooldas oma leibkonnaliiget 53 513 inimest. Hooldusvajadusega pereliikmetest umbes 4900 olid kuni 18-aastased ning 48 613 inimest 18-aastased ja vanemad. Sealjuures alla kümne tunni nädalas hooldas oma täiskasvanud pereliiget umbes 22 330 inimest, 10–19 tundi nädalas umbes 11 713 inimest ning 20 ja rohkem tundi nädalas umbes 19 417 inimest. 2020. aastal ei töötanud 2755 meest ja 11 894 naist põhjusel, et nad hoolitsesid laste või teiste pereliikmete eest.²⁴⁸
679. Viimase kümnendi jooksul on küll meeste osakaal hoolduskoormuse tõttu tööturult eemal olijate seas suurenenud (2014. a 14%, 2020. a 19%), kuid siiski rohkem on naised need, kes lapse või täiskasvanud lähedase hooldamise tõttu tööle asumist edasi lükkavad, töötamise katkestavad või tööturult lahkuvad. Üle 8200 hoolduskoormuse tõttu mitteaktiivse mehe ja naise ei otsinud 2020. aastal tööd, kuna neil oli vaja hoolitseda laste või hooldamist vajavate täiskasvanute eest, samas kui ligi 3300 nimetatud põhjusel tööd mitteotsinud inimest oleksid tahtnud siiski tööle asuda. Hoolduskoormus võimaldab tihti töötada vaid osajaga, nii oli veidi üle 7250 inimese osajaga töötamise põhjuseks vajadus hoolitseda laste või hooldamist vajavate täiskasvanute eest. See on tingitud peamiselt hoolduskoormust ennetavate ja leevendavate teenuste ebapiisavast ja ebaühtlasest kättesaadavusest ning tähendab riigile eelkõige saamata jäänud tulusid, mis erinevatel hinnangutel ulatuvad 23,9 miljonist eurost (ehk 0,12% SKTst) kuni 130 miljoni euroni (ehk 0,64% SKTst).²⁴⁹
680. Suur omastehooldajate koormus toob kaasa vajaduse arendada välja selline pikaajalise hoolduse süsteem, mis aitaks hoolduskoormust ennetada ja vastaks elanikkonna vajadustele, arvestades, et pikaajalise hoolduse peamine sihtrühm on eakad. SoM on eesmärgiks seadnud vähendada lähedaste hoolduskoormust ning tagada hooldusvajadusega inimestele elukaareüleselt ühtlase kättesaadavuse ja kvaliteediga integreeritud teenused ja inimesekeskne hoolduse korraldus üle Eesti. Selleks otsustati Vabariigi Valitsuse 30.01.2020 kabinetiistungil toetada pikaajalise hoolduse süsteemi reformimist KOVide ja riigi partnerlusmudeli baasil. Maailmapanga koostatud Eesti pikaajalise hoolduse analüüs²⁵⁰ viitab, et pikaajalise hoolduse korralduse minimaalseks parandamiseks (sh teenuste kvaliteedi parandamiseks, toimivate tugisüsteemide ning lihtsama sotsiaal- ja tervisevaldkonna integratsiooni loomiseks) on pikaajalisse hooldusesse vaja investeerida 0,6–0,8% SKTst ehk 2016. aasta SKT andmetele tuginedes täiendavalt vähemalt 40 miljonit eurot.²⁵¹
681. Erihoolekandeteenuste rahastamine on samuti viimastel aastatel suurenenud ning lisandunud on teenuseid spetsiifilistele, suure toetus- ja kõrvalabi vajadusega sihtrühmadele, millest näiteks

²⁴⁷ Masso, M., Paat-Ahi, G., Kiissel, A., Purge, P. (2021). *Pikaajalise hoolduse rahastamise väljakutsed ja lahendused*. Uuring. Tallinn: Arenguseire Keskus.

²⁴⁸ Statistikaamet, 2021. Eesti tööjõu-uuring 2020.

²⁴⁹ Hoolekandeprogramm (HE03). 2022-2025. Sotsiaalministeerium. 01.10.2021.

²⁵⁰ Maailmapanga tehtud uuring „Reducing the burden of care in Estonia“ (2017) on avaldatud Riigikantselei kodulehel: https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/hoolduskoormus/estonia_ltc_report_final.pdf

²⁵¹ Hoolekandeprogramm (HE03). 2022-2025. Sotsiaalministeerium. 01.10.2021.

nädala- ja päevahoiuteenus toetab kodus elamise jätkamist ja paindlikku teenuse kasutamist. Siiski ei ole see teenuste mahtude suurendamiseks ja järjekordade lühendamiseks olnud piisav. Näiteks oli 2018. aastal järjekorras veidi üle 1500 inimese, aga 2020. aasta lõpu seisuga oli see arv juba 1662 inimest.²⁵²

682. SoM on võtnud eesmärgiks ka erihoolekandeesutuste reorganiseerimise. Reorganiseerimise eesmärk on tagada psüühilise erivajadusega inimestele paremad elamis-, õppimis- ja töötamistingimused. Toetatakse ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajate teenuseüksuste reorganiseerimist asutustes, kus ühes hoones on enam kui 30 inimest ööpäevaringsel erihooldusel, ning taristu loomist kogukonnapõhisele erihoolekandeteenusele. Ööpäevaringsete teenuste kõrval on planeeritud vajaduspõhiselt investeerida ka kogukonnapõhiste teenuste taristusse, et ennetada inimeste sattumist ööpäevaringset teenust saama ning toetada liikumist peremajadest iseseisvamalt elama. Tegevused aitavad tagada parema piirkondliku kaetuse ja teenuste mitmekesisuse. Reorganiseerimist toetab erihoolekandeteenuste disain, millega kujundatakse erihoolekandeteenused isikukeskseteks ja vajaduspõhiseks ning võimaldatakse teenuse komponente omavahel paindlikumalt kombineerida. Reorganiseerimine toimub kinnitatud toetuse andmise tingimuste alusel.^{253,254}
683. Nüüdseks on esimese taotlusvooru tulemusel reorganiseeritud üheksa hooldekodu kokku 871 kohaga. Reorganiseeritavast 870 teenusekohast 370 muutub praegusest ööpäevaringsest teenusekohast kogukonnas elamise teenusekohaks. Lisaks luuakse esimese taotlusvooriga kokku 198 uut teenusekohta: 80 kogukonnas elamise ja 74 toetatud elamise ning 44 igapäevaeltu toetamise päeva- ja nädalahoiu teenusekohta. Teise taotlusvooru tulemusel luuakse lisaks 301 uut teenusekohta: 27 ööpäevaringset, 75 kogukonnas elamise, 20 toetatud elamise, 130 igapäevaeltu toetamise, 28 töötamise toetamise, 13 nädalahoiu ja kolm päevahoiu intervallhoolduse teenusekohta. Reorganiseeritakse 60 ebastabiilse remissiooniga inimese ja 94 kohtumääruse alusel teenust saava isiku ööpäevaringse hoolduse teenusekohta.²⁵⁵
684. Meetme tegevuse raames toetati ka projekti „Võisiku kodu reorganiseerimine“, mille eesmärgiks on lõpetada ööpäevaringne erihooldusteenus ASi Hoolekandeteenused hallatavas Võisiku Kodus, mille reorganiseerimisega alustati meetme tegevuse 2.5.1 esimeses taotlusvoorus. Selleks reorganiseeritakse 114 ööpäevaringse erihooldusteenuse teenusekohta ja kuus autismispektri häiretega täiskasvanutele mõeldud ööpäevaringse erihooldusteenuse teenusekohta. Kokku 120 kohta.
685. Eesti hoolekandeesutuste infrastruktuur on vananenud, samuti ei ole piisavalt kohti keerulisema hooldusvajadusega inimestele (nt dementsusega inimesed), mistõttu tuleb investeerida ka olemasolevasse hoolekande infrastruktuuri, st kaasajastada hoolekandeesutusi ning luua spetsiaalseid teenusekohti (nt dementsusega inimestele), et võimaldada kvaliteetsete teenuste pakkumist nendele inimestele, kelle kodus elamist ei ole võimalik enam toetada.

²⁵² Sotsiaalkindlustusamet, 2021. Siia loetakse nii eelis- kui ka tavajärjekorras olevad inimesed.

²⁵³ Esimene taotlusvoor (<https://www.riigiteataja.ee/akt/115092015022>) ja teine taotlusvoor (<https://www.riigiteataja.ee/akt/110112017019>).

²⁵⁴ Sotsiaalministri käskkirja „Toetuse andmise tingimused „Võisiku Kodu reorganiseerimine““ seletuskiri. 2022.

²⁵⁵ Hoolekandeprogramm (HE03). 2022-2025. Sotsiaalministeerium. 01.10.2021.

Intervjuude kokkuvõte

686. Hooldekodude investeeringuid rahastatakse praegu peamiselt hooldekodu klientide teenusrahast (tasub klient / kliendi lähedane / KOV). Vajalikeks investeeringuteks leitakse raha eelkõige hooldekodude personali tööjõukulude arvelt, mis toob kaasa hoolduspersonali arvu vähendamise ja pakutava teenuse kvaliteedi languse. Hooldekodudel on suur vajadus investeeringute rahastamiseks laenu rahast või erinevate fondide vahendusel kättesaadavate toetuste kaudu.
687. **SoM on välja töötamas ööpäevaringse hooldusteenuse rahastamiseks 1 + 1 + 1 mudelit** (klient + KOV + riik). Selle rakendamine võimaldaks hooldusteenusele kehtestada õiglase hinna, mis katab nii tööjõukulud kui ka vajalikud investeeringud. **Sellisel juhul investeeringuteks lisarahastuse taotlemisel kas laenukapitali või erinevate fondide kaudu ilmselt vajadust ei oleks.** Samas tõi SoM välja ka asjaolu, et sellise rahastusmudeli käivitumise osas on erinevad osapooled (eelkõige KOVid) pigem pessimistlikud. SoM on senini olnud sotsiaalobjektide rahastajaks erinevatest fondidest eraldatud tagastamatu toetuse kaudu (hasartmängu maksutulud).
688. KOVid töid intervjuudes välja ka asjaolu, et laenu raha/fondidest raha taotlemine peaks olema vastuvõetava intressimääraga ja selle taotlemine peaks olema võimalikult kasutajasõbralik, et rahastus oleks kättesaadav ka väikestele hooldekodudele. Sealjuures peavad laenu taotlemise tingimused (nii KOVide kui ka hoolekandeesutuste jaoks) olema lihtsad ja läbipaistvad. Üheks takistuseks on laenu taotlejale (eriti kui laenu taotleb hooldekodu) ka projekti tasuvuse analüüsi koostamine ja intervjuudest tuli välja, et see võib olla taotleja jaoks liiga keeruline või liialt suur ettevõtmine.
689. Hooldekodudel on võimalik taotleda pangalaenu eeldusel, et äriühingu maksekäitumine ja rahavood vastavad pankade nõuetele krediitkõlblikkuse osas. Ühe probleemkohana toodi välja ka see, et ehitatud on tihti ülisäästlikult, mis tingib hoonete kiirema amortiseerumise ja kapitaalremondi vajaduse nende käigushoidmiseks. Samuti on pangalaenu taotlemisel eelistatud olukorras suuremates keskustes asuvad hooldekodud, mille täituvuse määr on suurem (kohtade arv peaks olema vähemalt 100 ja enam).
690. Arvestades elanikkonna demograafilisi näitajaid ja vajadust hooldekodude järele järgmise 10 aasta perspektiivis, tuleb hooldekodusid kindlasti juurde. Suuremates linnades (eelkõige Tallinnas) ja tömbekeskustes on praegu piisav arv kohti olemas. **Probleem on hooldekodu kohtadega pigem väiksemates asulates ja tömbekeskustest väljaspool, kus võib kujuneda problemaatiliseks hooldekohtade piisav (95%-line) täitumine. Kui sellistes kohtades otsustatakse rajada hooldekodu, siis teeb seda KOV, kes tagab ka jätkusuutlikkuse.** Ideaalis võiks hooldekodu asuda võimalikult kliendi elukoha ja kliendi lähedaste elukoha lähedal.
691. Samuti tuli intervjuudest välja see, et KOV on eraettevõttega võrreldes pankadele väiksema riskiga klient, kuna laenu teenindamine on jätkusuutlik ja risk maksevõime vähenemiseks väike. Praegu ei saa öelda, et erakapitalil tegutsevad äriühingud on võrreldes MTÜde ja SAdega laenu taotlemisel eelistatud olukorras. Laenu andmisel on määrav pigem see, milline on äriühingu rahavoogude juhtimine ja usaldusväarsus. Laenu taotlemisel on probleem kindlasti väikestel ja alustavatel ühingutel sõltumata nende omandivormist.
692. Intervjuudes rõhutati seda, et KOVi hallatavates hooldekodudes võib investeeringute järele küll suur vajadus olla, kuid tihti eelistatakse näiteks enim koolidega seotud investeeringuid või teedeehitust. Piirid laenuvõtmisel seab ka KOVi laenukoormuse piirmäär ja kui leitakse, et koolid vajavad enam investeeringuid, siis hooldekodud jäävadki ilma. Selles suhtes on nendes piirkondades, kus on suured eraettevõtte hooldekodud, parem seis; kohatasu võib küll olla kallim, kuid hooned on paremas seisus ning ka teenuse kvaliteet võib mõningatel juhtudel parem olla.

693. Kõige suurema surve all ongi ilmselt väiksemad erahooldekodud väiksemates kohtades, kus ei ole KOVi toetust ja laenu investeringuteks ka raskem saada. Sellisel juhul võiks kindlasti olla abiks riigipoolne abi käenduse vms garantii andmise kujul. Ja muidugi mõjutab laenu saamist lõpuks ka voodikohtade arv: väiksema voodikohtade arvuga (alla saja) on enda majandamine keerulisem kui 100+ voodikohtade arvuga hooldekodudel.
694. Kuigi pangad eelistavad selgelt suuremaid hooldekodusid, siis mõnes intervjuus tuli välja ka see, et SoMi eelistus oleks arendada ja toetada pigem väiksemate hooldekodude võrgustikku, mis oleksid ka inimkesksema lähenemisega (viimast rõhutatakse ka SoMi erinevates arengukavades).^{256,257} Samuti näitab muu maailma kogemus, et toetatakse väiksemaid ja „kodusemaid“ hooldekodusid, mis asuvad linnade ja alevite läheduses.²⁵⁸
695. Kui hoolekandeesutuste puhul on eelistatud väiksemad maapiirkondades asuvad hoolekandeesutused, siis tekib küsimus, millised finantstooted ja kas üldse peaksid olema kättesaadavad KOVidele? Kui KOVid jätta toetuse saajate hulgast välja ja suunata see väiksematele hooldekodudele, siis tekitame olukorra, kus KOVi algatusel asutatakse MTÜ, kes KOVi hoolekandeesutust haldab ja kvalifitseerub toetuse ja/või käenduse saajate hulka. Praegu on KOVidel võimalused olemas selleks, et hooldekodu rajamiseks või renoveerimiseks finantseerimist taotleda. Küsimus on pigem selles, kas hooldamist väärtustatakse või mitte, ja soovis selleks rahalisi vahendeid leida. Selles osas võiks riik anda KOVidele konkreetset suunist hooldekodude rajamiseks, kaasates vajadusel ka erakapitali. Kui selleks eraldatakse kas toetust või ollakse valmis laenu käendama, siis KOVid seda võimalust tõenäoliselt ka kasutaksid. Oluline on, et toetuse eraldamine ja kasutamine oleks sihtotstarbeline.
696. Intervjuudes toodi välja ka see, et sageli on KOVidel ja asulapiirist väljapool asuvatel hooldekodudel probleemiks taristu (üldvesi, -kanalisatsioon) puudumine ja sellest tulenevad lisavajadused rahastada kas puurkaevu või reoveeväljade rajamist. Sageli vastutab selliste probleemide eest hooldekodu juht, kuigi see peaks olema KOVi vastutusvaldkond. Käenduse võimalus võiks KOVidele kindlasti jääda tingimusel, et käendatavad rahalised vahendid suunatakse hooldekodu arendamiseks. Vastasel korral soodustame hoolekandeteenuse suundumist erasektoris, aga säilida võiksid erineva omandivormiga hoolekandeteenused.
697. Praegu on umbes 60% hooldekodudest KOVi omandis.²⁵⁹ Olukord, kus hoolekandeteenus liigub erakätesse, vajaks tulevikus kindlasti täiendavat analüüsi selles osas, mida see KOVidele tähendaks ja millised sammud KOVide poolt järgneksid (nt hooldekodude müük). Nüüdne olukord sõltub suuresti sellest, kas KOV näeb hooldekodu tulu teenimise või kulu allikana ja vastavalt sellele toetatakse või survestatakse ka hooldekodu juhti. Praeguses situatsioonis on keeruline hooldekodu näha kui tulu teenimise allikat; kui üldse, siis tuleb see teenuste kvaliteedi arvelt.
698. Kui võrrelda eraalgatusel ja KOVide juures tegutsevaid hooldekodusid, siis on näha, et KOVide puhul ei ole hooldekodu kulud sageli selgelt eristatud ning osa hooldekodu kuludest võivad „varjatud kujul“ sisalduda ka valla üldkuludes. Kuna kasutusel on erinevad mudelid, siis on tervikpildi saamiseks vaja kulukomponendid eelnevalt koondada ja neid analüüsida, et kujundada arusaam hooldekodu

²⁵⁶ Heaolu arengukava 2016–2023. Sotsiaalministeerium.

²⁵⁷ Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030. Sotsiaalministeerium.

²⁵⁸ Fox, S., Kenny, L., Day, M. R., O'Connell, C., Finnerty, J., & Timmons, S. (2017). Exploring the Housing Needs of Older People in Standard and Sheltered Social Housing. In *Gerontology and Geriatric Medicine* (Vol. 3, p. 233372141770234). SAGE Publications. <https://doi.org/10.1177/2333721417702349>

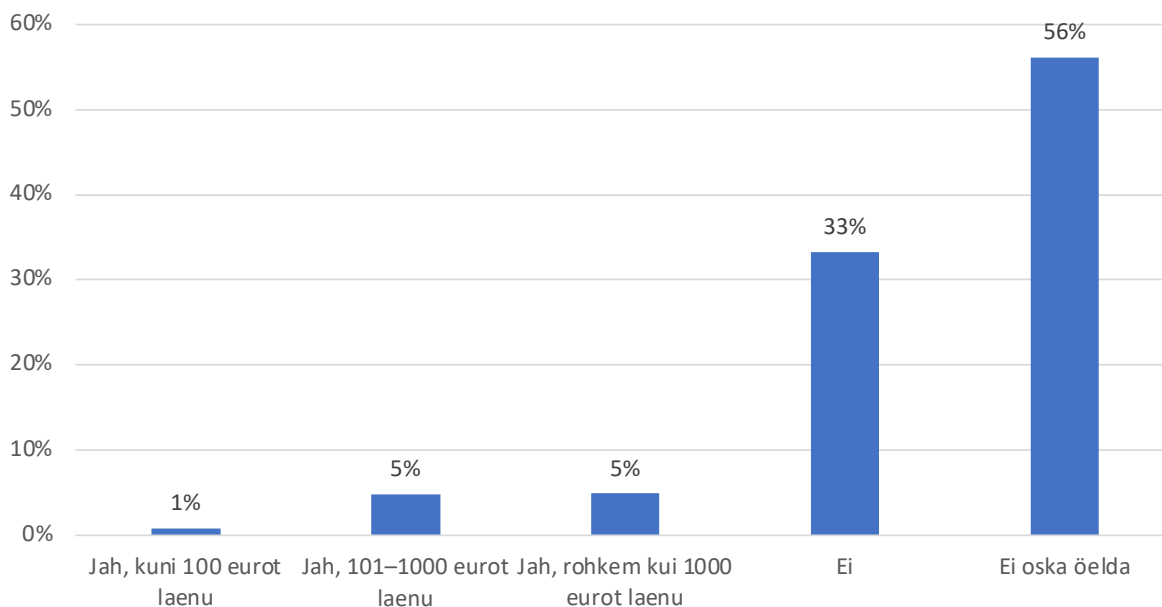
²⁵⁹ Birgit Ruisu. Üldhooldekodude lepingulist delegerimist ja jätkusuutlikkust mõjutavad tegurid. 2020. Magistritöö. Eesti Maaülikool.

arendamisega seotud tegelikest kuludest ja need ka eraldi reana kajastada. Kõikehõlmava pildi hooldekodu kuludest saab praegu siiski ainult erakapitalil tegutsevate hooldekodude näitel. Sageli teeb olukorra keerulisemaks ka selline olukord, kus hooldekodu omanik on äriühing, mille omanikuks on KOV. Sellistel juhtudel on ilmselt tõenäoline, et osa hooldekodu arendamisega seotud kuludest on varjatud kujul KOVi üldeelarves.

Eraisikute pikaajalise hoolduse finantseerimisvajadused

⁶⁹⁹. Eraisikute küsitluses selgus, et 1,7% vastanutest pidid ka lähedaste hooldekodu arveid tasuma (kuid arvestades küsitletava sihtrühma eripäradega, ei ole see väga üllatav). Summad, mida lähedaste hooldekodu koha eest tasuma pidi, jäid vahemikku 40–1400 eurot. Ligi 11% oleksid valmis lähedase hooldekodu tasumiseks ka laenu võtma, 33,3% vastanutest ütlesid, et nad ei võtaks laenu, ning 56,1% ei osanud sellele vastata (vt järgnev joonis). Peamise põhjusena, miks laenu võtmist lähedase hoolduskulude tasumiseks ei kaaluta, toodi välja tagasimaksmise võimetus ja et laenu ei anta. Arvestades seda, et väike protsent vastanutest pidid lähedaste hooldekodu arveid tasuma, ei ole rahastamisvahendi loomine põhjendatud, eriti sel põhjusel, et riik tegeleb 1 + 1 + 1 mudeli loomisega.

Joonis 85. Lähedaste hooldusteenuste tasumiseks laenuvõtmise valmidus

Allikas: eraisikute küsitlus.

KOvide investeeringud seoses hoolekandetasutuste arendamisega

⁷⁰⁰. KOvide küsitluse põhjal olid hoolekandetaristu rajamise või ajakohastamisega tegelenud 42st KOvist 26 ehk 62% KOvidest. Peamiste tegevustena toodi välja kas olemasoleva hoolekandetasutuse kaasajastamine või uue ehitamine (12), ning mõnel juhul ka sotsiaalteenuste arendamine (4). Erihoolekande teenuste arendamisse ei olnud panustanud ükski vastanud KOvidest.

⁷⁰¹. Kuigi mitte ükski vastanud KOvidest ei olnud viimase kolme aasta jooksul hoolekandevaldkonna arendamise jaoks laenu võtnud, siis siiski märkisid kaheksa KOVi ehk 19% KOvidest ära, et nad plaanivad järgneva kolme aasta jooksul võtta hoolekande taristu rajamise/ajakohastamise jaoks

laenu, ja kaks KOVi töid välja, et plaanivad laenu võtta hoolekandeteenuste arendamiseks, ning üks tõi välja, et plaanib laenuraha võtta erihoolekandeteenuste arendamiseks.

702. Erasektoriga koostöös (kasutades selleks ka finantstoodet) teeks investeeringuid järgmise kolme aasta jooksul üldhoolekande teenuskohtade loomiseks kolm KOVi ja erihoolekande teenuskohtade loomiseks kaks KOVi. Samas erasektori kaasamiseta samade tegevuste jaoks plaanivad investeerida vastavalt seitse KOVi ja üks KOV.

Kokkuvõte hoolekandeesutuste rahastamisvõimaluste kohta

703. Praegu on hoolekandeesutuste investeeringuteks kasutatud erinevaid võimalusi ning väga palju sõltub ka sellest, kes on omanik. Kõige suuremad probleemid investeerimisvahendite leidmisel on väiksematel hooldekodudel, kus on vähe voodikohti ja üleüldine majandamine võrreldes suuremate hooldekodudega keerulisem. Nende hooldekodude puhul sõltub ka palju KOVi toetusest. Kui riik võtab siiski selge suuna, et vaja oleks arendada inimkesksemat ja väiksemat hooldekodude võrku, siis tuleks riigil ka sekkuda (1 + 1 + 1 mudel näiteks) ning koos sellega ka mõelda, kuidas tagada finantstoodete kättesaadavus.
704. Tulenevalt seadusest on KOVid erinevalt perearstiabist kohustatud tagama abivajajatele hoolekandeteenuste kättesaadavuse ja seetõttu kas panustatakse või plaanitakse panustada sellesse valdkonda ka rohkem investeeringuid. Samas võib piirkonnas asuv hooldekodu kuuluda nii KOVile kui ka erasektorile (viimasel juhul lihtsalt ostetakse teenus sisse). Kuna suur osa KOVidest aga siiski haldab ise hooldekodusid, siis peavad nad tahes-tahtmata ka nendesse investeerima. Investeeringute jaoks võetakse küll tavaliselt laenu, kuid seda üldlaenuna KOVile, mitte eraldi sihtotstarbelise laenuna. Siinjuures võib mõelda, et kui riik tahaks arendada just väiksemate hooldekodude võrgustikku, siis kas oleks võimalik ka kuidagi sihitada seda tüüpi toetusi või finantseerimist.
705. Eestis on ka erasektori hooldekodusid ja üldiselt on need suuremad võrgustikud, kus on mitmes kohas majad ning palju voodikohti. Toodi välja, et kuna need hooldekodud on loodud ka investorite abiga ning jätkusuutlikkus on hea, siis turutõrkeid ei esine. Kõige keerulisem olekski oma hooldekodu luua n-ö üksiküritajal, kes tahab seda algusest peale luua ning voodikohti ei tuleks üle saja. Sellisel juhul ei saaks need ka tõenäoliselt laenu ning lisainvesteeringuteta jääks hooldekodu tõenäoliselt loomata. Kui on selgelt näha, et kuskil piirkonnas hooldekodu ei ole (või piisavate kohtadega) ning KOV ei ole ka huvitatud selle loomisest, siis võiks kaaluda ka erasektorile soodustingimustel laenu andmist hooldekodu loomiseks.

7. Soovitused ja ettepanekud

7.1. Soovitused ja ettepanekud ettevõtluse valdkonnas

Tabel 80. Soovitused ja ettepanekud ettevõtluse valdkonnas

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
1.1	Ettevõtted puutuvad investeringuvajaduse katmisel mitmete probleemidega kokku (ebapiisavad tagatised, kõrge intressimäär, puudulik või vähene ajalugu jne)	Riigi sekkumine finantsteenuste pakkumiseks rahastamisvahendite kaudu on põhjendatud	Pakkuda ettevõtetele finantstooteid rahastamisvahendite kaudu vastavalt tabelile 30	Peatükid 1.1.3, 1.3, 1.4	Planeerida laenu ja käenduse pakkumist ettevõtetele vastavalt tabelile 30	MKM, KredEx	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027
1.2	Stabiilsuse puudumine rahvusvahelisel areenil ning ebastabiilsem ettevõtluskeskkond tervikuna, kasvõi COVID-19 pandeemia ajal, võib vähendada ettevõtjate investeerimisaktiivsust. Ukraina sõda lähiajal ilmselt vähendab Eestis tehtavaid välisinvesteeringuid	Riigil tasub kiiresti reageerida muutuvale olukorrale, muuhulgas uute tekkivate kriiside mõjude leevendamiseks	Luu KredExi finantsteenustesse võimalikult suurt paindlikkust (nt pigem üks toode, mille raames on erinevad tingimused erinevatele sihtrühmadele/tõrgetele)	185, 253	Finantsteenuste tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusega	MKM, KredEx	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel
1.3	Teiste Eesti piirkondadega võrreldes on Ida-Virumaa ettevõtted rahastamisvajaduste katmisel suuremal määral probleemidega kokku puutunud	Võimalusel aidata turutõrkeid ületada tõmbekeskustest kaugemal asuvatel ettevõtetel	Kaaluda Ida-Virumaad piirkonnana, mille ettevõtetele lihtsustada ligipääsu finantsteenustele (nt soodsam intress, madalam käendustasu vms)	203, 204, 205	Finantsteenuste tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusega	MKM, KredEx	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitust	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
1.4	Suurettevõtetele on suurem mõju majandusele ja suurem seotus majanduslike protsessidega	Suurettevõtete suurema mõju tõttu majandusele ei ole mõistlik piirata suurettevõtete ligipääsu rahalistele vahenditele	Ette näha KredExi finantsteenuste kasutamise võimalust suurettevõtete poolt (struktuurivahendite piiratud rahaliste vahendite tõttu ei sisalda väljapakutud investeerimisstrateegia finantstooteid suurettevõtetele)	217, 255	Finantsteenuste tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusega	MKM, KredEx	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel
1.5	Ettevõtted puutuvad investeringuvajaduse katmisel mitmete probleemidega kokku (ebapiisavad tagatised, kõrged intressimäärad, puudulik või vähene ajalugu jne). Osapoolte hinnangul tasub kaaluda laenuintressi ja käendustasude kompenseerimist konkreetsetele majandussektoritele. Finantssektori esindajate sõnul võivad riiklikud finantsteenused ja toetused olla riigi jaoks strateegiliselt olulistele sektoritele sihitud	Riigi sekkumine finantsteenuste pakkumiseks rahastamisvahendite kaudu on põhjendatud	Pakkuda ettevõtetele finantstooteid rahastamisvahendite kaudu vastavalt tabelile 30	251, 255, peatükid 1.1.3, 1.3, 1.4	Finantsteenuste tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusega	MKM, KredEx	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel
1.6	Vastavalt ettevõtete küsitlusele plaanivad ettevõtted teha ka investeringuid, võttes laene mahuga 1 kuni 10 mln eurot	On mõistlik suurendada finantsinstrumentide piirmäära 5 miljoni euron (sh allutatud laen), kui see osutub tulevikus riigiabi seisukohast reeglitepäraseks	Kaaluda suuremat instrumentide piirmäära eesmärgiga tagada paindlikkus investeringute rahastamisel, kuna on raske ette näha kõiki võimalikke tulevikus tehtavaid investeringuid, mis vajaksid riiklikku tuge	187, 250, 255	Finantsteenuste tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusega	MKM, KredEx	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
1.7	Uue ettevõttega alustamisel on küsitlusele vastanud ettevõtete investeringuvajaduse laenude mahud enamasti kuni 50 000 eurot. Umbes 60% küsitluses kajastatud laenudest uue ettevõttega alustamisel on suurusel kuni 100 000 eurot. Teiste laenude mahud on eelkõige kuni 1 mln eurot, üksikute juhtudel on mahud suuremad. RTK alustava ettevõtja starditoetuse maksimaalne summa on 15 000 eurot	KredExi stardilaenu maksimaalne suurus (100 000 eurot) vastab turuvajadustele, kuid on mõistlik kaaluda RTK alustava ettevõtja starditoetuse maksimaalse summa suurendamist	Pakkuda alustavale ettevõtjale toetusega kombineeritud stardilaenu. Ettevõtluse alustamisega kaasneva kõrge riski tõttu on soovitatav stardilaenu kombineerimisele läheneda tulemuspõhiselt	187, 255	MKMi, RAMi ja RTK ühiste kohtumiste läbiviimine koostöös huvirühmadega, et jõuda vastava toetusmeetme muutmise võimalikkuses ja ulatuses selgusele	MKM koostöös RAMi ja RTKga	2022. aasta lõpuni
1.8	Ettevõtted puutuvad investeringuvajaduse katmisel mitmete probleemidega kokku (ebapiisavad tagatised, kõrge intressimäär, puudulik või vähene ajalugu jne). Tagasimakseperioodi lühike aeg on üks probleemidest	Tagasimakseperioodi lühike aeg ei ole siinse eelhindamise järgi üks olulisematest turutõrgetest	Jätakuvalt pakkuda KredExi allutatud laene tagasimakseperioodiga vähemalt 15 aastat	200, 255	Finantsteenuste tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusel	MKM, KredEx	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
1.9	Ettevõtted puutuvad investeringuvajaduse katmisel mitmete probleemidega kokku (ebapiisavad tagatised, kõrged intressimäärad, puudulik või vähene ajalugu jne). KredExi käendus ei laiene mitte-pankadest krediidiandjate laenudele ja võlakirjadele	Finantssektori poolt tuli ettepanek laiendada KredExi käendust ka mitte-pankadest krediidiandjate laenudele ja võlakirjadele, et finantsturg oleks ettevõtete investeringuvajaduste katmiseks maksimaalselt ära kasutatud	Kaaluda KredExi käenduse laiendamist mitte-pankadest finantseerimisasutuste laenudele ja võlakirjadele	251	Finantsteenuste tingimuste paikapanemisel analüüsida otsuse mõju finantssektorile (võimalusel koos teiste võimalike finantsturu arendamise meetmetega) ning mõju hindamise tulemusena otsustada edasised sammud	MKM koostöös KredExiga	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel
1.10	Ettevõtted puutuvad investeringuvajaduse katmisel mitmete probleemidega kokku ning üks probleemidest on „Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta“	Äriidee, seemne- või varajases faasis olevatele ettevõtetele on võrreldes kasvufaasis või laienemisfaasis olevate ettevõtetega suuremaks probleemiks „Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta“. Küsitlusele vastanud ettevõtete hinnangul takistab nende ettevõtte arengut kõige rohkem teadmiste puudus erinevatest rahastamisvõimalustest	Tagada ettevõtetele jooksvalt vajaliku teabe parem kättesaadavus rahastamisvõimaluste kohta eri allikatest kogu oma mitmekesisuses (EASist programmi „Euroopa horisont“) ja seda võimalusel ühe kanali kaudu (nt üks veebileht, kust leiab täpsemat teavet kõikide rahastamisvõimaluste kohta vastavate veebilinkide kaudu)	208, 211, 222, joonis 11, tabel 16, tabel 30	Finantsteenuste tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusel	MKM, KredEx	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
1.11	Ettevõtete arengut takistab erinevate teadmiste ja oskuste puudus	Ettevõtted, mis asuvad Eesti kahest peamisest tömbekeskusest (Tallinn, Tartu) kaugemal, puutuvad ettevõtte arengut takistavate teadmiste ja/või oskuste puudusega suuremal määral kokku. Erialaliitude ja MAKide hinnangul takistavad ettevõtete arengut eelkõige toote- ja teenuse innovatsiooni tegemisega ning kõrgema lisandväärtusega toodete/teenuste arendamisega seotud teadmiste ja/või oskuste puudumine ning eelkõige Lõuna-Eesti maakondades (Võru, Valga ja Jõgeva maakonnas)	Üle vaadata olemasolevad programmid ja meetmed, et ettevõtete oskuste ja teadmiste arendamise tegevused oleksid suunatud ka ettevõtetele, mis asuvad ja tegutsevad väljapool Tallinna ja Tartut, ning pöörata suuremat tähelepanu toote- ja teenuse innovatsiooni tegemisega ning kõrgema lisandväärtusega toodete/teenuste arendamisega seotud teadmiste ja/või oskuste arendamisele	212, 213, 214	Programmide ja meetmete ülevaatamine ja vastavalt täiendamine ettevõtlusvaldkonna rakendusüksuste ja MAKide tegevus- ja rakenduskavade ning ettevõtluskeskkonna programmi 2022–2025 uuendamisel ja uu(t)e väljatöötamisel	MKM koostöös KredExi ja EASiga, MAKid	Ülevaatamine 2022. aasta lõpuni ning soovitusel arvestamine tegevus- ja rakenduskavade ning ettevõtluskeskkonna programmi uuendamisel vastavalt planeeritule

Allikas: autorite koostatud.

7.2. Soovitused ja ettepanekud elamumajanduse valdkonnas

Tabel 81. Soovitused ja ettepanekud elamumajanduse valdkonnas

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
2.1	<ul style="list-style-type: none"> KÜ-del võib tekkida probleeme laenu saamisega eraturult, mh seetõttu, et kinnisvara on madala väärtusega ja tööde maksumus ruutmeetri kohta kõrge. Tõmbekeskusest väljaspool asuvate korterite turuväärtus on madal ja väikese arvuga korterelamute renoveerimise hind ruutmeetri kohta on kõrgem 	<ul style="list-style-type: none"> Turutörgete analüüs näitas, et KÜ-del võib tekkida probleeme laenu saamisega eraturult ning praegused KredExi tooted koos KredExi rekonstrueerimistoetusega aitavad turutörkeid ületada. Tõmbekeskusest väljaspool asuvate korterite turuväärtus on madal ja väikese arvuga korterelamute renoveerimise hind ruutmeetri kohta on kõrgem 	<ul style="list-style-type: none"> Jätkata peamiselt praeguste KredExi finantstoodete (renoveerimislaen ja laenukäendus) ja rekonstrueerimistoetuse pakkumisega ning kaaluda finantstoodete võimalikku rakendatavust (nt laenukindlustus) ja olemasolevate teenuste edasiarendamist (erapanga käendamine). Kaaluda toetusemäära sidumist hoone renoveerimise tulemuspõhisusega (nt teatud energiamärgise saavutamisel konverteeritakse osa laenust toetuseks). Pakkuda finantstooteid KÜ-dele, kellele finantseerimisasutus pole andnud laenu või on seda teinud ebamõistlike tingimustel (nt väga lühike tähtaeg, tavapärasest oluliselt kõrgem intress) 	370, 377, 379, 412, 416, 420 ja peatükk 2.1.3	Planeerida laenu ja käenduse pakkumist KÜ-dele renoveerimistööde tegemise toetamiseks	MKM koostöös KredExiga	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitus	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
2.2	Peamised probleemid, millega viimase kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid mitte teinud KÜ-d on kokku puutunud, on KÜ-de liikmete madal riskivalmidus (finantskohustuse võtmise pelgus), ebapiisavad omavahendid (nt väike remondifond, võlgnikud jms), rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia), investeringuprojekti ettevalmistamise ja juhtimise suutlikkuse puudumine ning vajaliku teabe puudumine erinevate rahastamisvõimaluste kohta	Finantsturuga seotud tegurid (ebapiisavad tagatised, lühike laenu tagasimakse periood, kõrged intressid ja KredExi tingimustele mitte vastamine) on rekonstrueerimistöde mitte tegemise probleemiks vähemal määral, mis viitab sellele, et riikliku poliitika fookuses võiksid lisaks KÜ-de madala finantsvõimekuse kui turutõrke ületamisele olla ka rahastamise võimaluste kohta teabe jagamine ning rekonstrueerimistöde projekti ettevalmistamise ja juhtimise suutlikkuse tõstmine	Üle vaadata olemasolevad ja vajadusel välja töötada uued meetmed ja tegevused (nt elanike teadlikkuse suurendamiseks renoveerimistöde vajalikkusest) rahastamise võimaluste alase teabe paremaks jagamiseks ning rekonstrueerimistöde projekti ettevalmistamise ja juhtimise suutlikkuse tõstmiseks (nt kompetentsikeskuste, nõustamiskeskuste loomine, et toetada KÜ-sid dokumentide ettevalmistamisel KredExi toetuse saamiseks)	368, 424, 424	Finantsteenuste ja toetuse tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitustega	MKM koostöös KredExi ja KÜ-de esindus-organisatsioonidega	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
2.3	Järgmise kolme aasta jooksul rekonstrueerimistöid mitte planeerivate KÜ-de takistused on muuhulgas KÜ juhatuse puudulikud teadmised ja oskused (sest KÜ juhatuse liikmed on eelkõige tavalised inimesed, kes ei ole ehitus- ja haldusvaldkondade eksperdid), juhatuse liikmete piiratud ajaressursid (eriti väikestes KÜ-des) rekonstrueerimistööde finantseerimise korraldamiseks ja hangete läbiviimiseks. Vajaliku teabe puudumine rahastamisvõimaluste kohta on takistuseks 30%-le KÜ-dest	Lisaks eelmises punktis öeldule pöörata tähelepanu sellele, et KOVid võiksid mängida renoveerimistööde mahtude suurendamise motiveerimisel / toetamisel suuremat rolli	Lisaks eelmise punkti soovitusel välja töötada KOVide kaasamise strateegia ja juhtnöörid / juhendmaterjal KOVidele renoveerimistööde mahtude suurendamise motiveerimiseks / toetamiseks	372, 424, 424	Finantsteenuste ja toetuse tingimuste paikapanemisel ning lõpliku versiooni koostamine, kui need teenused ja toetus on paika pandud; vastavalt vajadusele ka finantsteenuste ja toetuse tingimuste uuendamisel	MKM koostöös KredExi ja KOVidega	2022 kuni 2023 I kv

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitus	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitatav elluviimise tähtaeg
2.4	Ebapiisavate tagatiste probleemiks on kinnisvara madal väärtus	Kinnisvara madala väärtuse olukorra muutmise üks lahendus on kinnisvaraturu arendamise toetamine: noorte väikestesse kohtadesse kolimise toetamine ning teenusemajade rajamise toetamine Eesti kaugemate piirkondade maakondade keskuslinnades. Müües oma kinnisvara, mis laseb turule rohkem kortereid, saavad eakad inimesed kolida teenusemaja korteritesse (väike kööktuba koos vannitoa ja tualetiga), kus inimene saaks hästi kergesti ise hakkama ja kus KOVil on lihtsam sotsiaalhoolekannet korraldada	Toetada kinnisvaraturu arendamist, sh noorte väikestesse kohtadesse kolimist ning teenusemajade rajamist Eesti kaugemate piirkondade maakondade keskuslinnades. Müües oma kinnisvara, mis laseb turule rohkem kortereid, saavad eakad inimesed kolida teenusemaja korteritesse (väike kööktuba koos vannitoa ja tualetiga), kus inimene saaks hästi kergesti ise hakkama ja kus KOVil on lihtsam sotsiaalhoolekannet korraldada	369	2022. aastal otsustada täiendavate meetmete välja töötamine elamuturu elavdamiseks ning hiljemalt 2023. aastal välja töötada vastavad meetmed rakendamiseks	SoM ja MKM koostöös KOVidega	2022–2023
2.5	On ka selliseid korterelamuid, mis said valmis 21. sajandil, kuid madala kvaliteediga ehitustööde tõttu vajab hoone kompleksset renoveerimist. KredExi toetust saab kasutada ainult siis, kui hoone on ehitatud enne 1993. aastat. Leidub neid korterelamuid, mis ehitati enne seda aastat, aga kasutusluba väljastati pärast	Alates 1993. aastast ehitatud korterelamutel puudub võimalus kasutada KredExi rekonstrueerimistoetust	<ul style="list-style-type: none"> Toetuse tingimuste kirjeldamisel põhjendada hoone valmimisaasta kriteeriumit, et osapooltel oleks selge arusaam toetuse tingimuste kehtestamisest. Paika panna ja teatada avalikkusele kriteeriumid, mille alusel hakatakse kaugemas perspektiivis pakkuma toetust ka nende hoonete puhul, mis said valmis pärast 1993. aastat 	373	<ul style="list-style-type: none"> Põhjendada hoone valmimisaasta kriteeriumit toetuse teavitusmaterjalides, sh KredExi veebilehel toetuse tingimuste kirjeldamisel (kui vastav teave tehakse avalikuks) Poliitikakujundamise meetodite abil paika panna hoone valmimisaasta 	MKM	<ul style="list-style-type: none"> Hoone valmimisaasta kriteeriumi kirjeldamine: enne teabe avalikustamist (eeldatavasti 2022. aastal). Hoone valmimisaasta kriteeriumi muutmise plaan: võimalusel koos eelmise punktiga

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitatav elluviimise tähtaeg
					kriteeriumi muutmine		
2.6	Miljööväärtuslikus piirkonnas ja muinsuskaitsealal asuvate üksikelamute ja kortermajade ning kultuurimälestiseks tunnistatud üksikelamute ja korterelamute suhteliselt suuremad takistused renoveerimistöde rahastamisel ehituslike ja muinsuskaitsealaste piirangute tõttu, eriti väikeste KÜ-de ja/või väljaspool suurt linna asuvate KÜ-de puhul	Miljööväärtuslikus piirkonnas ja muinsuskaitsealal asuvad üksikelamud ja kortermajad ning kultuurimälestiseks tunnistatud üksikelamud ja korterelamud vajavad renoveerimistöde teostamisel suuremat rahalist abi	<ul style="list-style-type: none"> Kaaluda pikemat laenu tagasimakseperioodi ja/või kõrgemat toetuse määra miljööväärtuslikus piirkonnas ja muinsuskaitsealal asuvatele ning kultuurimälestiseks tunnistatud üksikelamutele ja korterelamutele. Välja töötada valdkondade ülene lähenemine (elamumajandus, muinsuskaitse, turism, kohalik elu) vastava probleemi lahendamisel 	380, 381	Finantsteenuste ja toetuse tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusetega	MKM koostöös KredExi, EASI, muinsuskaitseameti ja KOVidega	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel
2.7	Üks probleemidest renoveerimistöde rahastamisel on ebapiisavad omavahendid (nt väike remondifond, võlgnikud jms) ja rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või suur ajakulu (liigne bürokraatia)	Tuleb leida täiendavaid viise KÜ-de aitamiseks renoveerimistöde rahastamisel	Kaaluda rekonstrueerimistöde osa (teatud summani ja/või protsendini taotletavast laenusummast) lihtsustatud taotlemise protsessi, näiteks omafinantseeringu katmiseks, et renoveerimistöde rahastamisel piisaks asjaajamisest pangaga	415	Finantsteenuste ja toetuse tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusetega	MKM koostöös KredExiga	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitus	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
2.8	Igas asustuses leidub erineva laenu teenindamisvõimekusega KÜ-sid; toetuse tingimusi rakendatakse piirkondlikult, asustuste põhised	On mõistlik arvestada iga KÜ toetuse vajadust ja laenu teenindamise võimekust individuaalselt, et see võimaldaks KÜ-sid õiglasemalt aidata	Kaaluda finantsteenuste pakkumisel ja toetuste jagamisel individuaalset lähenemist ehk lähtuda iga KÜ taustast piirkondliku eristamise asemel ning vajadusel teha investeeringuid taotluste läbivaatamise automatiseerimisesse ja digiteerimisesse ebamõistliku halduskoormuse suurenemise vältimiseks	417	Analüüsida vajalike investeeringute mahtu ning võimalusel teha vastavaid investeeringuid koos meetme uuendamisega	MKM, KredEx	Investeeringute mahu analüüs: 2022. aasta lõpuks
2.9	KÜ-d puutuvad paljude probleemidega kokku, sh korterite madal turuväärtus, kõrge renoveerimistöde maksumus, ning on KÜ-sid, mil on mitmeid probleeme	On mõistlik aidata rohkem neid KÜ-sid, mil on rohkem probleeme	Kaaluda probleemide kuhjumisega arvestamise lähenemist, mille alusel rohkemate probleemidega korterelamutele pakkuda rohkem tuge. Selle lähenemise rakendamisel tuleb säilitada tasakaal toe mõjuvuse ja halduskoormuse vahel (nt kuivõrd analüüsida andmeid leibkondade tasemel)	422	Finantsteenuste ja toetuse tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitustega	MKM koostöös KredExiga	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Allikas: autorite koostatud.

7.3. Soovitused ja ettepanekud keskkonna valdkonnas

Tabel 82. Soovitused ja ettepanekud keskkonna valdkonnas

Nr	Probleem	Järelalus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
3.1	Ettevõtted puutuvad rahastamisvajaduste katmisel probleemidega kokku. Investeeringute rahastamisvajaduse katmisel muutuvad probleemid suuremaks, kui investeeringute tegemisel lähtutakse keskkonnavalasest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnavalasemärkidesse) või investeeringuid tehakse kitsalt ringmajanduse valdkonnas	KredExi pakutavad käendused ja laenu on ettevõtetele praegu kättesaadavad ettevõtluse valdkonna rahastamisvahendite kaudu. Ettevõtted võivad neid finantsteenuseid kasutada ka nende investeeringute puhul, mis muuhulgas panustavad keskkonnavalasemärkide saavutamisele. Ka uue ühtekuuluvuspoliitika perioodil tuleb meie hinnangul pakkuda finantsteenuseid ettevõtluse valdkonnas ning need sobivad ka selleks, et panustada eespool mainitud keskkonnavalasemärkide saavutamisele. Eesti peab võrreldes teiste ELi riikidega tegema keskkonna valdkonnas suurema hüppe. Toetused peavad aitama keskkonna valdkonnast tingitud suuremaid takistusi ületada	<ul style="list-style-type: none"> Kasutada ühtekuuluvuspoliitika keskkonnavalasemärkide saavutamisele suunatud rahalisi vahendeid toetuste andmiseks ettevõtetele. Kaaluda ettevõtluse valdkonna rahastamisvahendite kaudu pakutavate finantsteenuste sidumist keskkonnavalasemärkidega. Finantstootete pakkumisel riigi poolt ettevõtluse valdkonna alt kekkonnainvesteeringute jaoks tuua finantstootete eesmärkides ning teavitus- ja turundustegevustes selgelt esile finantstootete kasutamise võimalused keskkonna valdkonnas ning just teavitus- ja turundustegevustes nende finantstootete kasutamise kasu ja mõju ettevõttele 	530, 531, 532, 533	Finantsteenuste ja toetuse tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusel	KeM koostöös KIKiga; MKM koostöös KeMiga	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitatav elluviimise tähtaeg
3.2	Investeeringute rahastamisvajaduse katmisel muutuvad probleemid suuremaks, kui investeeringute tegemisel lähtutakse keskkonnavalasest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnaeesmärkidesse) või investeeringuid tehakse kitsalt ringmajanduse valdkonnas	Keskkonnaeesmärgid on kogu ELi majanduse hoogustamise alus ning keskkonna valdkonnaga seotud investeeringute rahastamisel puutuvad ettevõtted keskmisest rohkemate probleemidega kokku. On vaja leida viise ringmajandusega seotud investeeringute tegemise motiveerimiseks	Kaaluda soodsamaid tingimusi laenu ja käenduse pakkumisel keskkonnaeesmärkidega seotud investeeringute rahastamisel võrreldes teiste investeeringute liikidega	506, 536	Finantsteenuste ja toetuse tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusel	KeM koostöös MKMiga	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel
3.3	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtted puutuvad rahastamisvajaduste katmisel probleemidega kokku. Probleemid ei ole seotud ainult rahaliste vahenditega. • Investeeringute rahastamisvajaduse katmisel muutuvad probleemid suuremaks, kui investeeringute tegemisel lähtutakse keskkonnavalasest missioonitundest (soovist panustada rohepöördesse vm keskkonnaeesmärkidesse) või investeeringuid tehakse kitsalt ringmajanduse valdkonnas. • Eestis puudub selge strateegia, mis survestaks ettevõtteid 	Keskkonna valdkonnaga seotud investeeringute tegemise motiveerimiseks tuleb läheneda komplekselt, interdistsiplinaarselt	<ul style="list-style-type: none"> • Planeerida meetmeid, mille tegevused oleksid suunatud tarbija eelistuste muutmisele, et ettevõtteid teeksid keskkonnaga seotud investeeringuid konkurentsi säilitamiseks. • Täiendavalt analüüsida, kas ja kuidas oleks võimalik suurendada riigi- ja erasektori ühisprojektide arvu, mille puhul pankade jaoks on riskitase madalam ja seega ka rahastamine pankade jaoks atraktiivsem. • Jooksvalt analüüsida teiste ELi riikide kogemusi keskkonnainvesteeringute toetamisel, et Eesti ettevõtete konkurentsivõime nii siseriiklikult kui ka rahvusvaheliselt ei kahaneks. 	494, 506, 513, 525, 528, 535, 537	Finantsteenuste ja toetuse tingimuste paikapanemisel ja uuendamisel arvestada siintoodud soovitusel	KeM	Ühtekuuluvuspoliitika uus periood 2021–2027: meetmete planeerimisel ja uuendamisel

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
	<p>energiatõhusamaid ja keskkonnahoidlikumaid tehnoloogiaid kasutusele võtma, mistõttu ettevõtted püüavad efektiivselt toimetada praeguste tehnoloogiatega.</p> <ul style="list-style-type: none"> Keskonnainvesteeringute võimendamiseks on vaja rohkem keskkonnaspetsialiste, kes tunnevad keskkonnainvesteeringute omapära, valdavad vastavat terminoloogiat ja arvutusmeetodikaid 		<ul style="list-style-type: none"> Võimalusel arvestada sekkumiste mõjuga valdkonna eesmärkide saavutamisele ning pakkuda finantsteenuseid/toetusi ka suurettevõtetele, kui nende mõju valdkonnale on võrreldes teistega arvestatavalt suur ning neil puudub otsene äriline eesmärk vastavate investeeringute tegemiseks. Analüüsida tööjõuvajadust nende spetsialistide järele ja kuidas korraldada nende väljaõpet 				

Allikas: autorite koostatud.

7.4. Soovitused ja ettepanekud Sotsiaalministeeriumi valdkondades

Tabel 83. Soovitused ja ettepanekud Sotsiaalministeeriumi valdkondades

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
4	Sotsiaalvaldkonnad						
4.1	Tööandjatel on madal motivatsioon teha üldisi töökoha füüsilise keskkonna kohandusi vastavalt vähenenud töövõimega inimeste vajadustele	Vähenenud töövõimega inimesed vajavad sageli tööle kandideerimisel ja seal püsimisel töökoha füüsilise keskkonna kohandusi. Eelkõige on see vajalik ligipääsetavuse tagamiseks. Kuivõrd tööandjatel on madal motivatsioon ise kohandusi teha, siis võib see takistada rohkemate vähenenud töövõimega inimeste töö leidmist	Kaaluda rahastamisvahendite eelhindamise II etapi läbiviimist SoMi valdkondades ning ühe fookusteemana käsitleda tööandjate motivatsiooni tõstmise võimalusi üldiste töökoha füüsilise keskkonna kohanduste tegemiseks rahastamisvahendite kaudu	556–560	Rahastamisvahendite eelhindamise II etapi läbiviimine SoMi valdkondades aastatel 2022–2023	SoM	2022–2023

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
4.2	Elu- ja kortermajade puhul on kõige suuremaks ligipääsetavuse probleemiks enne 1993. a ehitatud viiekordsetes kortermajades lifti puudumine ning seda tüüpi kortermajad on väga levinud. Samuti puuduvad paljudel sellistel kortermajadel peasissepääsu juures kaldteed, käsipuud ja piirded. Kõigi nende kohanduste tegemine on sageli aga ebaproportsionaalselt kallis võrreldes ligipääsetavusest kasusaavate elanike arvuga	Euroopa Regionaalarengu Fondi meede oli neile kohanduste tegemisel väga suureks abiks, kuid kohandusi on endiselt vaja teha palju, aga kõige jaoks KOVil raha ei jätku. Sageli on olemasolevate hoonete kohandamise puhul takistuseks KÜ vastuseis ja Päästeameti nõuded. Lisaks sellele on suuremad kohandused inimeste endi jaoks sageli liiga kallid. Praegused nõuded ei taga ligipääsetavust ka uue projekteeritava kinnisvara puhul, mis lähtub ligipääsetavuse rakkerühma lõpparuandest	Kaaluda seaduste muutmist, et uusarenduste puhul oleksid eluhoonete teatud korrused kõigile ligipääsetavad, et vähemalt tulevikus oleks rohkem ligipääsetavaid elumaju	550, 553, 554	Ministeeriumideüleste kohtumiste läbiviimine koostöös huvirühmadega, et jõuda selgusele vastavate seaduste muutmise vajaduses ja mõistlikkuses	SoM koostöös MKMiga	2022–2023

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitus	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
4.3	Eesti on vananeva ja väheneva rahvastikuga riik ning üha enam vanureid ning erivajadusega inimesi vajavad toetavaid teenuseid ja kvaliteetseid hooldusvõimalusi. Kui inimeste olemasolevaid eluruume ei ole võimalik kohandada elamiskõlblikuks, tekib vajadus eluruumi vahetuseks, kuid see ei ole alati võimalik, arvestades eakate ja erivajadusega inimeste madalat sissetulekut. Nendel inimestel on vaja ligipääsetavaid eluruume, aga ka teenuste ja toe kättesaadavust, eriti kui tegemist on nn keskustest eemal elavate inimestega.	KOVides on puudu teenusemajadest, kuid nende investeringute tegemine on mitmete KOVide jaoks kallis ning läbi mõtlemata on teenusemajade äriplaan koos nõudluse analüüsiga ning selleks vajalikud nn riiklikud finantstooted	Kaaluda rahastamisvahendite eelhindamise II etapi läbiviimist SoMi valdkondades ning ühe fookusteemana analüüsida teenusemajade ärimudelit (riigi, KOVi ja erasektori koostöö) ning kas ja milliseid rahastamisvahendeid oleks vaja (KOVile ja/või eraettevõttele), sh väliskogemust	369, 546	Rahastamisvahendite eelhindamise II etapi läbiviimine SoMi valdkondades aastatel 2022–2023	SoM	2022–2023

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
4.4	Sotsiaalsetel ettevõtetel on investeringute vajadused nii ruumidesse, digilahendustesse kui ka turundusse, samas satuvad nad vahel juriidiliselt hallile alale olenevalt vormist (MTÜ/OÜ), mistõttu võivad neile olla raskesti kättesaadavad kas laenu või toetused. Samuti mõjutavad sotsiaalsete ettevõtete toimimist piirkondlikud ja nn mahu erinevused – väiksemates piirkondades on sotsiaalsetel ettevõtetel keerulisem toime tulla. Samuti võib sotsiaalsetel ettevõtetel olla keeruline laenu teenindada, sest äriplaan ei ole kulutõhus	Sotsiaalsete ettevõtete pikaajalist ja jätkusuutlikku rahastamist on vaja parendada	Kaaluda rahastamisvahendite eelhindamise II etapi läbiviimist SoMi valdkondades ning ühe fookusteemana analüüsida, kas ja milliseid rahastamisvahendeid oleks vaja pakkuda sotsiaalsetele ettevõtetele; analüüsida sotsiaalsetele ettevõtetele suunatud rahastamisvahendite pakkumist välisriikides	623	Rahastamisvahendite eelhindamise II etapi läbiviimine SoMi valdkondades aastatel 2022–2023	SoM	2022–2023

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitusi	Tegevuskava ettepanek soovitusel ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
4.5	Töötukassa pakub töötavatele ning töötutele inimestele teenusena tööturukoolitusi. Samas ei pruugi olla kõigi inimeste motivatsioon alati kõrge lõpetada koolitus ning leida endale seejärel töökoht, mida koolituse läbimine toetab, kuivõrd tegemist on tasuta koolitustega ning koolituse läbimisele ei järgne kohustust leida töökoht ning kasvõi osaliselt koolituse eest ise tasuda	Selleks, et aidata rohkematel inimestel koolituste pakkumise kaudu tööturul osaleda ning tõsta inimeste vastutust koolitusevajaduse väljaselgitamisel ja koolituse valikus, tuleb analüüsida, kuidas jagada koolituste kulusid koolitatava ja riigi vahel	Kaaluda rahastamisvahendite eelhindamise II etapi läbiviimist SoMi valdkondades ning ühe fookusteemana analüüsida, kuidas jagada koolituste kulusid koolitatava ja riigi vahel (näiteks võimaldada inimestel laenu abil koolitusel osaleda ning küsida nendelt laenu tagasimakset alles seejärel, kui inimene on koolituse järel/abil leidnud endale töökoha); sh analüüsida, milliste gruppide puhul ja millistel tingimustel võimaldada tasuta koolitusi; sh analüüsida välisriikide kogemusi koolituskulude jagamisel riigi ja koolitatavate vahel, et leida Eesti konteksti sobivaimaid	596	Rahastamisvahendite eelhindamise II etapi läbiviimine SoMi valdkondades aastatel 2022–2023	SoM	2022–2023
5	Tervishoiuvaldkond						
5.1	Üldhaiglad peavad lähiajal oluliselt investeerima oma infrastruktuuri uuendamisse. Samas aga on neil laenusaamiseks ebapiisav sissetulek või laenukoormus juba maksimumi saavutanud	...	Üle vaadata regionaalhaiglatega mitte võrgustunud üldhaiglate (üksikhaiglate) pikaajalise jätkusuutliku finantsilise toimetuleku toetamise põhimõtted investeringute tegemiseks	642	Läbi viia rahastamisvahendite eelhindamise II etapp SoMi valdkondades aastatel 2022–2023 või eraldi täiendav analüüs	SoM	2022–2023

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nr	Probleem	Järeldus	Soovitus	Aruande lõigud, mis toetavad soovitus	Tegevuskava ettepanek soovitus arvestamiseks ja rakendamiseks	Kellele on soovitus suunatud	Soovitav elluviimise tähtaeg
6	Hoolekande valdkond						
6.1	Eraettevõtted ei pruugi hooldekodu loomiseks laenu saada hoolekande valdkonna turule sisenemisel (nn üksiküritajad)	Eraettevõtted, kes soovivad hooldekodu luua, ei pruugi saada hooldekodu loomiseks laenu, mistõttu ei ole neil võimalik kaasa aidata piirkondliku katmata vajaduse lahendamisele	Analüüsida, kas ja millist riiklikku abi oleks vaja pakkuda turule siseneda soovivatele eraettevõtetele, kes soovivad hooldekodu luua	703	Läbi viia rahastamisvahendite eelhindamise II etapp SoMi valdkondades aastatel 2022–2023 või eraldi täiendav analüüs	SoM	2022–2023

Allikas: autorite koostatud.

Lisa 1. Eelhindamise metoodika

^{706.} Eelhindamine jagunes kaheks etapiks, millest esimene andis ülevaate üldisest turutõrke analüüsist vastavalt hindamisülesande eesmärgi fookusele ning teine etapp oli MKMi valdkonna põhine finantstoodete analüüs. Kombineerisime kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Erinevad hindamisküsimused vajavad erinevaid, kuid kohati ka kattuvaid alusandmeid: kasutasime erinevaid andmekogumise allikaid ja analüüsimeetodeid, mida trianguleerisime.

Dokumendianalüüs

^{707.} Dokumendianalüüsi käigus töötasime läbi varasemad uuringud, analüüsid, hindamised ja muud asjakohased allikad, ning koondasime sealt uurimisülesannete lahendamiseks vajamineva informatsiooni. Dokumendianalüüs andis ülevaate rahastamisvahendi sihtrühmade vajadustest ja turupakkumisest ning andis sisendi ka investeerimisstrateegia kavandamisele, sh et tagada rahastamisvahendite tingimuste sobivus sihtrühmadele ning konkurentsi vältimine erasektori pakkujatega. Teisisõnu, dokumendianalüüsiga koondasime kokku informatsiooni sihtrühmade vajaduste ja pakkujate finantseerimistoodete tingimuste kohta. Dokumendianalüüsi kasutasime ka välisriikide kogemuse analüüsimiseks.

Olemasolevate andmete kvantitatiivne analüüs

^{708.} Kvantitatiivsete andmete kogumise ja analüüsi eesmärk oli toetada eelhindamise analüüsi empiiriliste arvandmetega. Kasutame kahte tüüpi kvantitatiivseid andmeid: (1) registriandmed – nt seni finantstoodete kasutajate arv; kasutatud finantstoodete mahud; majandusaasta aruannetest tulenevad näitajad äriregistrist (Maksu- ja Tolliameti avaandmed, äriregistri, KredExi ja KIKi andmed); (2) sekundaarandmed, sh statistilised andmed – nt ettevõtete arv valitud valdkondades; kvantitatiivsed andmed varasemalt tehtud uuringutes.

Ettevõtete küsitlus

^{709.} Küsitlus toimus 01.03.2022–25.03.2022. Algselt edastasime kutse äriühingutele ja FIEdele, kellel oli äriregistri põhjal vähemalt kolm töötajat ning viimase kvartali käive oli vähemalt 60 000 eurot (kokku sai kutse mitteaktiivsete jt e-posti aadresside tõttu 17 610 ettevõtet). Hiljem saatsime kutse ka neile, kellel oli äriregistri põhjal vähemalt kaks töötajat ning viimase kvartali käive oli vähemalt 45 000 eurot (kokku veel 8217 kontaktile). Kokku pidi kutse jõudma 25 827 ettevõtte ja FIEni. Kokku tegime neli meeldetuletust.

^{710.} Kokku vastas küsitlusele 779 ettevõtet, kellest 572 täitis ankeedi eesti keeles ja 207 vene keeles. 779 ettevõttest on 685 100% Eesti kapitalil põhinevad ettevõtted, 75 ettevõtet on välisosalusega ettevõtted, kus enamusosalus kuulub välisomanikele, ning 19 on välisosalusega ettevõtted, kus enamusosalus kuulub Eesti omanikele (tabel 84). Enamik ettevõtteid (72%) asub äriregistri järgi Harjumaal (51%), Tartumaal (12%) ja Ida-Virumaal (9%) (tabel 85).

^{711.} Defineerisime ettevõtete arengufaasid järgnevalt:

- Äriidee, seemne- või varajane faas – Alustava ettevõtte uue äriidee või toote/teenuse väljatöötamise ja turule sisenemise periood. Ettevõttel tekivad esimesed rahavood.
- Kasvufaas või laienemisfaas – Ettevõtte on turul oma toodete või teenustega positsiooni kinnitanud. Ettevõtte kasvab ning otsitakse aktiivselt võimalusi tegevuse laiendamiseks.
- Küpsusfaas – Ettevõtte on saavutanud oma koha turul ja soovitud/võimaliku turumahu. Ettevõtte ei ole keskendunud kasvamisele, vaid turuosa ja rahavoo säilitamisele.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- Hääbumisfaas – Ettevõtte müügitulu vähenemise faas, sest ettevõtte või tööstusharu kui selline tõrjutakse turult uute ettevõtete või tööstusharude poolt välja.

Tabel 84. Küsitluse ankeeti täitnud ettevõtete profiil vastavalt arengufaasile ja peamisele tegevuskohale, N=779

Ettevõtte arengufaas	Kokku	Tallinnas või selle lähimbruses	Tartus või selle lähimbruses	Mujal Eestis	Välismaal	Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav
Äriidee, seemne- või varajane faas	62	24	6	16	3	13
Kasvufaas või laienemisfaas	399	159	37	131	35	37
Küpsusfaas	280	93	24	126	10	27
Hääbumisfaas	38	15	3	17	2	1
Kokku	779	291	70	290	50	78

Allikas: ettevõtete küsitlus.

Tabel 85. Küsitluse ankeeti täitnud ettevõtete asukoht äriregistri järgi, N=779

Maakond	Mikroettevõtte	Väikeettevõtte	Keskmise suurusega ettevõtte	Suurettevõtte	Kokku
Harjumaa	49%	58%	49%	80%	51%
Hiiumaa	1%	1%	0%	0%	1%
Ida-Virumaa	9%	9%	7%	0%	9%
Järvamaa	2%	2%	5%	20%	2%
Jõgevamaa	2%	0%	0%	0%	2%
Lääne-Virumaa	5%	3%	4%	0%	4%
Läänemaa	2%	1%	0%	0%	1%
Pärnumaa	6%	7%	2%	0%	6%
Põlvamaa	1%	2%	2%	0%	1%
Raplamaa	2%	3%	4%	0%	3%
Saaremaa	3%	4%	4%	0%	3%
Tartumaa	13%	7%	11%	0%	12%
Valgamaa	2%	1%	4%	0%	2%
Viljandimaa	2%	3%	4%	0%	3%
Võrumaa	1%	1%	5%	0%	1%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%
Kokku	527	192	55	5	779

Allikas: ettevõtete küsitlus.

⁷¹² Mujal Eestis tegutsevad ettevõtted on keskmisest sagedamini küpsusfaasis ning veidi vähem äriidee või kasvufaasis (tabel 86). Viiendik äriidee või seemnefaas ettevõtetest märkis, et nende tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav, mis viitab tõenäoliselt algfaasis tegutsemise eriparadele (meeskonna moodustumine ja kaugtöö, hüpoteetiline sihtturg, kontori puudumine jne) (tabel 86). Ettevõtte küpsusastme suurenedes on tegutsemispiirkonna määratlused selgemad. 70% välismaal tegutsevatest ettevõtetest on kasvufaasis.

Tabel 86. Küsitluse ankeeti täitnud ettevõtete profiil vastavalt arengufaasile ja peamisele tegevuskohale, % vastavas arengufaasis olevate ettevõtete koguarvust, N=779

Ettevõtte arengufaas	Kokku	Tallinnas või selle lähiumbruses	Tartus või selle lähiumbruses	Mujal Eestis	Välismaal	Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav
Äriidee, seemne- või varajane faas	62	39%	10%	26%	5%	21%
Kasvufaas või laienemisfaas	399	40%	9%	33%	9%	9%
Küpsusfaas	280	33%	9%	45%	4%	10%
Hääbumisfaas	38	39%	8%	45%	5%	3%
Kokku	779	37%	9%	37%	6%	10%

Allikas: ettevõtete küsitlus.

Tabel 87. Küsitluse ankeeti täitnud ettevõtete profiil vastavalt arengufaasile ja peamisele tegevuskohale, % vastava tegevuskoha ettevõtete koguarvust, N=779

Ettevõtte arengufaas	Kokku	Tallinnas või selle lähiumbruses	Tartus või selle lähiumbruses	Mujal Eestis	Välismaal	Ettevõtte tegevuskoht ei ole füüsilise asukohaga määratletav
Äriidee, seemne- või varajane faas	8%	8%	9%	6%	6%	17%
Kasvufaas või laienemisfaas	51%	55%	53%	45%	70%	47%
Küpsusfaas	36%	32%	34%	43%	20%	35%
Hääbumisfaas	5%	5%	4%	6%	4%	1%
Kokku	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Allikas: ettevõtete küsitlus.

KÜ-de küsitlus

⁷¹³ KÜ-de unikaalsete e-posti aadresside arv oli 13 414. Kutse jõudis 13 020 KÜ-le. Ankeedi täitis kokku 897 KÜ-d (tabel 88), neist 730 eesti keeles ja 167 vene keeles.

Tabel 88. Küsitluse ankeeti täitnud KÜ-de profiil, N=897

Maakond	KÜ-de arv	% küsitluses osalenud KÜ-dest	Asustuse-jaotuse liik	KÜ-de arv	% küsitluses osalenud KÜ-dest
Harju maakond	375	41,8%	linn	620	69,1%
...Tallinn	278	31,0%	alev	53	5,9%
Hiiu maakond	9	1,0%	alevik	102	11,4%
Ida-Viru maakond	115	12,8%	küla	122	13,6%
Järva maakond	31	3,5%			
			Hoonete arv	KÜ-de arv	% küsitluses osalenud KÜ-dest
Jõgeva maakond	21	2,3%	1	821	91,5%
Lääne maakond	14	1,6%	2	37	4,1%
Lääne-Viru maakond	33	3,7%	3	13	1,4%
Pärnu maakond	53	5,9%	4 ja enam	26	2,9%
Põlva maakond	8	0,9%			
			Korterite arv	KÜ-de arv	% küsitluses osalenud KÜ-dest
Rapla maakond	26	2,9%	1-5	50	6%
Saare maakond	22	2,5%	6-10	186	21%
Tartu maakond	114	12,7%	11-20	287	32%
Valga maakond	22	2,5%	21-50	176	20%
Viljandi maakond	34	3,8%	51-100	161	18%
Võru maakond	20	2,2%	101+	37	4%
			KÜ-de arv	% küsitluses osalenud KÜ-dest	
KÜ asukoha tüüp					
Korteriühistule kuuluv(ad) hoone(d) asub(-vad) miljööväärtselikus piirkonnas			168	18,7%	
Korteriühistule kuuluv(ad) hoone(d) asub(-vad) muinsuskaitsealal			37	4,1%	
Korteriühistule kuuluv(ad) hoone(d) on kultuurimälestis(ed)			13	1,4%	
Mitte ükski eespool nimetatutest			640	71,3%	

Allikas: KÜ-de küsitlus.

KOVide küsitlus

⁷¹⁴ Valim oli kõikne. Saatsime kutse kõigile 79 KOVile. Vastas 42 KOVi (tabel 89). Küsitlus kestis 10.02–03.03.2022.

Tabel 89. Küsitluse ankeeti täitnud KOVide arv Eesti piirkondade lõikes

Eesti NUTS piirkonnad	KOVide arv
Kes-Eesti	10
Kirde-Eesti	4
Lõuna-Eesti	13
Lääne-Eesti	5
Põhja-Eesti	10
Kokku	42

Allikas: KOVide küsitlus.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Esindusorganisatsioonide küsitlus

^{715.} Küsitlus kestis 14.02–07.03.2022 (tabel 90). Saatsime kolm korda meeldetuletuse.

Tabel 90. Esindusorganisatsioonide arv

Organisatsiooni liik	Kutset saanud organisatsioonide arv	Vastanud organisatsioonide arv
Erialaliit	63	10
Maakondlik arenduskeskus (MAK)	15	6
Ametiühing	15	5
Keskkonnaorganisatsioon	16	2
Sotsiaalvaldkonna esindusorganisatsioon	107	15
Noortevaldkonna organisatsioon	15	1
Kokku	231	39

Allikas: esindusorganisatsioonide küsitlus.

Eraisikute küsitlus

^{716.} Küsitlusele vastas 1545 inimest (tabel 91 ja tabel 92), neist 957 eesti keeles ja 588 vene keeles.

Tabel 91. Eraisikute küsitluse sihtgrupid

Sihtgrupi nimi	Sihtgrupi kirjeldus ja valmi moodustamine	Küsitluse kestus	Meeldetuletuste arv
Vähenenud töövõimega inimesed	Kõik vähenenud töövõime inimesed, kes on Eesti Töötukassa kliendid, 9371 inimest, kõikne valim; kutse jõudis 9210 inimeseni	28.02–10.03.2022	0
Töötud	6000 juhuvalimi alusel valitud Eesti Töötukassas registreeritud töötut, kes ei ole vähenenud töövõimega töötud; kutse jõudis 5930 inimeseni	28.02–10.03.2022	2
NEET noored	E-posti aadressid sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistri (STAR) 2021. sügisese seire andmete põhjal; 14 653 kontakti; kutse jõudis 12 647 inimeseni	8.03–15.03.2022	1
Kodude kohandamist vajavad isikud	Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistri (STAR) andmed: eluruumide kohandamist vajavad inimesed (pöördumised, ehk vastava vajadusega, kokku 346 inimest) ning kohandamise teenust kasutanud 85 inimest; 431 inimesest kutse jõudis 400 inimeseni	8.03–15.03.2022	0

Allikas: autorite koostatud.

Tabel 92. Küsitluse ankeeti täitnud inimeste profiil, N=1545

Vanuse	Inimeste arv	%	Maakond	Inimeste arv	%
16–26	307	20%	Tallinn	547	35,4%
27–29	93	6%	Harju maakond, väljaspool Tallinna	170	11,0%
30–49	520	34%	Hiiu maakond	3	0,2%
50–64	602	39%	Ida-Viru maakond	202	13,1%
65 ja rohkem	15	1%	Jõgeva maakond	25	1,6%
Ei soovi avaldada	8	1%	Järva maakond	31	2,0%
Sugu	Inimeste arv	%	Lääne maakond	16	1,0%
Naine	986	64%	Lääne-Viru maakond	59	3,8%
Mees	533	35%	Põlva maakond	36	2,3%
Muu / Ei soovi avaldada	26	2%	Pärnu maakond	72	4,7%
Põhiline suhtluskeel	Inimeste arv	%	Rapla maakond	36	2,3%
Eesti keel	933	60%	Saare maakond	36	2,3%
Vene keel	577	37%	Tartu maakond	186	12,0%
Inglise keel	20	1%	Valga maakond	40	2,6%
Muu	15	1%	Viljandi maakond	44	2,8%
Töötamine	Inimeste arv	%	Võru maakond	24	1,6%
Töötab	336	22%	Ei soovi avaldada	18	1,2%
Ei tööta	1209	78%			
Õppimine õppeasutuses	Inimeste arv	%			
Jah	211	14%			
Ei	1334	86%			
Töövõime	Inimeste arv	%			
Osaline töövõime	595	39%			
Puuduv töövõime	141	9%			
Ei ole määratud	809	52%			
Puue	Inimeste arv	%			
Jah, on määratud	345	22%			
Ei, ei ole määratud	1200	78%			

Allikas: eraisikute küsitlus.

Intervjueerimine

- ^{717.} Intervjueerimist kasutasime valdkondade praktilise kogemuse kaasamiseks. Eelhindamises kasutasime andmekogumismeetodina kahte tüüpi intervjuusid: individuaalintervjuud (sh ekspertintervjuud) ning fookusrühmad. Nii individuaalintervjuud kui ka fookusrühmaintervjuud andsid sisendi nii eelhindamise I etappi (üldine turutõrgete ja välisriikide kogemuste analüüs) kui ka II etappi (MKM-i toodete investeerimisstrateegia).
- ^{718.} Eelhindamise alguses tegime ekspertintervjuusid igas kolmes valdkonnas (MKM, KeM, SoM) dokumendianalüüsi tegemise ajal. Nende intervjuude eesmärk oli saada esmaseid hinnanguid sihtrühmade praegustele ja tulevastele vajadustele, valdkondade praegustele ja võimalikele tulevastele turutõrgetele ning seni pakutavate finantstoodete mõjule.
- ^{719.} Individuaalintervjuusid ja fookusrühmi kasutasime andmekogumismeetodina eelhindamise mõlemas etapis pärast küsitluste läbiviimist ja küsitluste esmaste tulemuste analüüsi (tabel 93).

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Nende eesmärk oli koguda neid andmeid, mida ei kogutud dokumendianalüüsi ega küsitlusega ning vajadusel täpsustada dokumendianalüüsi ja küsitluse kaudu kogutud andmeid.

Tabel 93. Intervjuude ja intervjueeritud inimeste arv

Valdkond	Sihtgrupp	Intervjuu tüüp	Intervjuude arv	Intervjueeritavate arv, kokku	Muu info
Ettevõtlus	Ettevõtted ja esindusorganisatsioonid	Fookusgrupp	1	8	...
Ettevõtlus	KOV	Individuaal/grupi	1	1	sh elamumajanduse teemal
Ettevõtlus	KOV	Individuaal/grupi	1	1	sh elamumajanduse ja keskkonna teemadel
Ettevõtlus	KOV	Individuaal/grupi	1	1	sh elamumajanduse ja keskkonna teemadel
Ettevõtlus	MAKid	Grupiintervjuu	1	2	...
Ettevõtlus	Ettevõtted ja esindusorganisatsioonid	Individuaalintervjuu, sh kirjavahetusena	10	10	...
Ettevõtlus	Välispraktika	Individuaalintervjuu	2	2	...
Elamumajandus	KOV	Grupiintervjuu	1	5	1 KOV
Elamumajandus	KOV	Individuaalintervjuu	5	5	5 KOVi
Elamumajandus	Esindusorganisatsioon (korterühistud)	Individuaalintervjuu	1	1	...
Elamumajandus	Esindusorganisatsioon (KOVid)	Grupiintervjuu	1	2	1 asutus / 2 KOVi
Elamumajandus	Teised sihtgrupid	Fookusgrupp	1	5	...
Elamumajandus	Välispraktika	Individuaalintervjuu	2	2	...
Elamumajandus	Vt ettevõtlus: KOVid				
Keskkond	Esindusorganisatsioonid	Grupiintervjuu	1	2	...
Keskkond	Esindusorganisatsioonid	Individuaalintervjuu	1	1	...
Keskkond	Keskkonnaorganisatsioonid	Fookusgrupp	1	5	...
Keskkond	Keskkonnaorganisatsioonid	Telefonivestlus	1	1	...
Keskkond	Ettevõtted ja KOVid	Fookusgrupp	1	10	Neist 7 osalesid aktiivselt
Keskkond	Vt ettevõtlus: KOVid				
Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	Töötud	Fookusgrupp	1	5	...
Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	Töötud	Fookusgrupp	1	5	...
Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	Töötud	Individuaalintervjuu	2	2	...
Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	NEET noor	Individuaalintervjuu	3	3	...

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	Esindusorganisatsioon: vähenenud töövõimega inimesed	Individuaalintervjuu	5	5	5 asutust
Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	Esindusorganisatsioon: vähenenud töövõimega inimesed	Grupiintervjuu	1	2	1 asutus
Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	Esindusorganisatsioon: lapsed	Individuaalintervjuu	2	2	2 asutust
Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	KOV	Grupiintervjuu	1	5	1 KOV
Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	KOV	Grupiintervjuu	1	2	1 KOV
Tööturg, sotsiaalvaldkond jms	KOV	Individuaalintervjuu	3	1	3 KOVi
Tervishoid ja hoolekanne	Haiglad	Individuaalintervjuu	5	5	...
Tervishoid ja hoolekanne	Pikaajaline hooldus	Individuaalintervjuu	7	7	...
Tervishoid ja hoolekanne	Riiklik hoolekanne	Individuaalintervjuu	8	8	7 asutust
Tervishoid ja hoolekanne	Tervishoiukeskused	Individuaalintervjuu	6	6	...
Tervishoid ja hoolekanne	KOV	Individuaalintervjuu	1	1	...
Finantsasutused	Pangad (kahe panga esindajad)	Grupiintervjuu	1	4	3 panka
Finantsasutused	Pangad (kahe panga esindajad)	E-kirjad (täpsustavad küsimused elamumajanduse kmohta)	2	...	
Finantsasutused	KredEx, fondi(fondide) teemal	Grupiintervjuu	1	2	...
Finantsasutused	Fondid, krediidiandjad ja -vahendajad	Fookusgrupp	1	4	3 asutust
Finantsasutused	Fondid, krediidiandjad ja -vahendajad	Fookusgrupp	1	2	2 asutust

Allikas: autorite koostatud.

Valideerimisseminarid

⁷²⁰ Tagamaks, et tehtud järeldused ja ettepanekud on asjakohased ning praktiliselt rakendatavad, korraldame valideerimisseminare: eelhindamise I etapi lõpus, et valideerida turutõrgete analüüsi tulemusi (kokku neli valideerimisseminari neljas valdkonnas: ettevõtlus, elamumajandus, keskkond ja SoMi valdkonnad; kaasime vastavate valdkondade poliitikakujundajaid ja eri sihtrühmi, sh krediidasutuste esindajaid), ja II etapi lõpus, et valideerida MKMi valdkonna investeerimisstrateegia analüüsi tulemusi (kaasates poliitikakujundajaid ja rakendusasutuse esindajaid). Osalejate tagasisidet ja hinnanguid arvestasime lõpparuande koostamisel.

Lisa 2. Küsitluses osalenud ettevõtete arendamise või laiendamise seotud investeeringud viimase kolme aasta jooksul

Tabel 94. Küsitluses osalenud ettevõtete arendamise või laiendamise seotud investeeringud viimase kolme aasta jooksul

Materiaalse vara soetamine	% 196-st	Ettevõtete arv	Toote- ja teenusearendus	% 94-st	Ettevõtete arv
Mobiilsete masinate ja seadmete soetamine	54%	105	Olemasolevate toodete/teenuste arendamine	73%	69
Statsionaarsete masinate ja seadmete soetamine	52%	101	Täiendavalt panustamine toote ja/või teenuse kvaliteedi tõstmiseks	55%	52
Olemasolevate masinate ja seadmete vahetamine keskkonnahoidlikumate vastu	28%	55	Uue toote/teenuse turuletoomine	53%	50
Ettevõtte tegevuse jaoks kinnisvara soetamine (bürooruumid, tootmis- ja ärimaa jne)	26%	51	Innovaatilise (uuendusliku) toote ja/või teenuse arendamine	45%	42
Investeeringu (väärtuse kasv, passiivne tulu jne) eesmärgil kinnisvara soetamine	8%	15	Uue innovaatilise toote/teenuse turuletoomine	28%	26
Muu	8%	15	Olemasolevate toodete/teenuste kujundamine keskkonnahoidlikumaks	22%	21
Tootmis- ja teenindusprotsesside arendamine	% 72-st	Ettevõtete arv	Teadus- ja arendustegevused (R&D) uue toote/teenuse loomiseks	21%	20
Tootmis- ja/või teeninduspersonalitöötingimuste parandamine	50%	36	Uue keskkonnahoidliku toote/teenuse turuletoomine	19%	18
Tootmis- ja/või teenindusprotsessi energia- jm ressursikulu vähendamine	49%	35	Olemasolevate toodete/teenuste arendamine sotsiaalselt vastutustundlikumaks	13%	12
Tootmis- ja/või teenindusprotsessi(de) automatiseerimine ja/või digitaliseerimine	47%	34	Uute pakendite kasutuselevõtmine	11%	10
Erinevate tootmis- vm jääkide vähendamine	38%	27	Uue sotsiaalselt vastutustundliku toote/teenuse turuletoomine	10%	9
Innovaatilise (uuendusliku) tootmis- ja/või teenindusprotsessi juurutamine	36%	26	Keskkonnahoidlikumate pakendite kasutuselevõtmine	5%	5
Täiendav panustamine kvaliteedijuhtimisse	32%	23	Turunduse, müügi, ekspordi arendamine	% 71-st	Ettevõtete arv
Varude ja tooraine efektiivsem ladustamine, laovarudega seonduvate protsesside arendamine	29%	21	Efektiivsemad/aktiivsemad turundus- ja/või müügitegevused	65%	46

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Täiendav panustamine tööohutuse tagamiseks	28%	20	Uutele välisurgudele sisenemine	54%	38
Tootmise või teenindamise käigus tekkivate negatiivsete keskkonnamõjude (sh müra, õhu- või valgusreostus, jäätmed jne) vähendamine	25%	18	Tegevused ekspordimahtude suurendamiseks	44%	31
Erinevate tootmis- vm jääkide efektiivsem korduskasutamine või ringlusesse suunamine, st ringmajanduse põhimõtete integreerimine	25%	18	Uute turusegmentide hõivamine	35%	25
Teadus- ja arendustegevused (R&D) tootmis- või teenindusprotsessi tõhustamiseks	21%	15	Turundus- ja/või müügiprotsessi(de) automatiseerimine ja/või digitaliseerimine	31%	22
Muudatused toorainega varustamise, tarnijate ja/või tarnesüsteemide osas	18%	13	Esmakordne välisurgudele sisenemine	30%	21
Keskonnahoidlikumate toorainete ja materjalide kasutuselevõtt	13%	9	Ekspordi- ja/või logistikaprotsesside arendamine	20%	14
Teadus- ja arendustegevused (R&D) tootmis- või teenindusprotsessi keskkonnahoidlikumaks kujundamiseks	7%	5	Muu	3%	2
Muu	3%	2	Personali ja personalipoliitika arendamine	% 37-st	Ettevõtete arv
Finantsolukorra parandamine, finantsjuhtimise arendamine	% 70-st	Ettevõtete arv	Uute inimeste töölevõtmine	89%	33
Käibevarade suurendamine	73%	51	Töötajate koolitamine	70%	26
Laenukapitali kaasamine	39%	27	Töötajate motivatsioonisüsteemi arendamine	60%	22
Majandusarvestussüsteemi ja/või - tarkvara kasutuselevõtt ja/või olemasoleva arendamine	34%	24	Üldiste töötingimuste parandamine	54%	20
Finantsjuhtimissüsteemi arendamine, sh digitaliseerimine	33%	23	Personaliga seotud protsesside arendamine (parem kommunikatsioon, meeskonnatöö, värbamine jne)	51%	19
Olemasoleva laenu refinantseerimiseks vahendite leidmine	29%	20	Täiendavate praktikavõimaluste pakkumine	43%	16
Erinevate toetuste edukas taotlemine	21%	15	Töökohta kohandamine (nt viia töökeskkonda normidega vastavusse, kohandada töökohta töötaja(te) vajadustega jne)	35%	13
Osakapitali sissemaksete tegemine	11%	8	Tegevused töötajate vaimse tervise edendamiseks	35%	13
Finantspersonalitoolitamine	9%	6	Uute inimeste töölevõtmine, kes on vähenenud töövõimega, erivajadusega, eakad või muul moel tööturul ebasoodsamas olukorras	30%	11
Muu	3%	2	Personalipoliitika kujundamine sotsiaalselt vastutustundlikumaks	27%	10
Juhtimissüsteemi ja äriprotsesside arendamine	% 30-st	Ettevõtete arv	Tegevused töötajate füüsilise tervise edendamiseks	24%	9

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Uute infosüsteemide kasutuselevõtt	77%	23	Töötajate koolitamine seoses rohemajanduse, rohepöörde ja/või üldise keskkonnahoidlikkusega	11%	4
Olemaolevate infosüsteemide arendamine	70%	21	Immateriaalse vara soetamine	% 33-st	Ettevõtete arv
Uute koostööpartnerite leidmine	57%	17	Muu (vabavastused on seotud eelkõige ITK-ga: tarkvara, arvutiprogrammid, IT-platvormid)	67%	22
Andmekorje ja -töötusega seonduva arendamine	43%	13	Uue kaubamärgi arendamine/turuletoomine või ost	42%	14
Tegevused efektiivsemaks riskijuhtimiseks, riskijuhtimissüsteemi arendamine	37%	11	Patendi/patentide registreerimine või ost	3%	1
Juhtide koolitamine	33%	10			
Juhtide koolitamine sotsiaalse vastutustundlikkuse teemadel	10%	3			
Juhtide koolitamine seoses rohemajanduse, rohepöörde ja/või üldise keskkonnahoidlikkusega	7%	2			

Allikas: ettevõtete küsitlus.

Lisa 3. Ettevõtete hinnangud investeringuvajaduse laenu summale ja laenugraafiku pikkusele ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks

Tabel 95. Ettevõtete (N=473) hinnangud investeringuvajaduse laenu summale ja laenugraafiku pikkusele ettevõtte arendamiseks või laiendamiseks: vastavate laenude arv

Investeering	Ettevõtete arv	Laenu summa											Laenu graafik						
		alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €	100 001 – 200 000 €	200 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 2 000 000 €	2 000 000 – 5 000 000 €	5 000 001 – 10 000 000 €	10 000 001 – 25 000 000 €	25 000 001 – 50 000 000 €	50 000 001 – 100 000 000 €	üle 100 mln €	alla 1 aasta	1–5 aastat	6–7 aastat	8–10 aastat	11–15 aastat	üle 15 aasta
Investeering																			
Ettevõtte arendamise või laiendamise planeerimine (arutelud, uuringud, strateegiad, kavandid jne)	141	43	27	25	22	9	5	5	4				1	4	59	33	23	10	12
Uue osakonna, allüksuse, tootmisüksuse rajamine	127	18	24	22	17	11	11	13	9	1			1	1	38	30	38	6	14
Tütarettevõtte rajamine	25	8	6	2	3	3		1	1				1	1	13	3	4	3	1
Ettevõtete ühinemised ja omandamised (M&A tehingud)	30	3	2	5	3	3	3	4	3	1	2		1	2	6	8	6	4	4
Materiaalse vara soetamine	269	109	124	88	79	56	47	23	15	8	0	0	1	7	209	100	126	57	51
...ettevõtte tegevuse jaoks kinnisvara soetamine (bürooruumid, tootmis- ja ärimaa jne)	103	11	17	19	18	14	8	10	5	1	15	14	36	21	17
...investeeringu (väärtuse kasv, passiivne tulu jne) eesmärgil kinnisvara soetamine	35	3	5	10	8	3	3	1	2	6	2	12	10	5
...statsioonarsete masinate ja seadmete soetamine	163	34	40	22	18	16	17	8	5	3	1	66	33	37	13	13
...mobiilsete masinate ja seadmete soetamine	122	32	30	20	19	9	7	2	1	2	2	71	23	17	5	4
...olemasolevate masinate ja seadmete vahetamine keskkonnahoidlikumate vastu	111	27	27	17	13	12	12	1	2	2	48	25	22	5	9
...muuks tarbeks	16	2	5	...	3	2	...	1	...	2	1	2	3	3	2	3	3
Immateriaalse vara soetamine	66	41	13	9	4	6	3	0	1	1	0	0	0	8	42	7	13	2	6
...uue kaubamärgi arendamine/turuletoomine või ost	31	15	6	4	1	2	2	1	3	15	3	4	2	4
...patendi/patentide registreerimine või ost	15	9	2	1	1	1	1	2	8	3	1	...	1
...muuks tarbeks	32	17	5	4	2	3	1	3	19	1	8	...	1

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

	Ettevõtete arv	Rahastamisvahendite eelhindamine											Aastade järgi						
		alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €	100 001 – 200 000 €	200 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 2 000 000 €	2 000 000 – 5 000 000 €	5 000 001 – 10 000 000 €	10 000 001 – 25 000 000 €	25 000 001 – 50 000 000 €	50 000 001 – 100 000 000 €	üle 100 mln €	alla 1 aasta	1–5 aastat	6–7 aastat	8–10 aastat	11–15 aastat	üle 15 aasta
Investeering																			
Turunduse, müügi, ekspordi arendamine	161	227	114	56	46	41	7	3	1	0	0	0	0	54	286	65	55	18	17
...esmakordne välisturgudele sisenemine	43	21	11	3	5	2	1	5	23	6	5	2	2
...uutele välisturgudele sisenemine	68	22	17	10	6	10	2	1	4	45	9	6	2	2
...uute turusegmentide hõivamine	77	33	17	7	11	7	2	3	44	11	13	4	2
...efektiivsemad/aktiivsemad turundus- ja/või müügitegevused	115	68	25	11	5	5	1	17	68	11	13	3	3
...tegevused ekspordimahtude suurendamiseks	77	19	18	14	12	12	1	...	1	7	41	13	9	4	3
...turundus- ja/või müügiprotsessi(de) automatiseerimine ja/või digitaliseerimine	65	40	13	5	5	1	...	1	10	39	6	6	1	3
...ekspordi- ja/või logistikaprotsesside arendamine	48	23	12	6	2	4	...	1	8	26	7	3	2	2
...muuks tarbeks	2	1	1	2
Toote- ja teenusearendus	168	277	134	96	69	35	10	7	1	0	0	1	0	84	304	95	88	32	27
...teadus- ja arendustegevused (R&D) uue toote/teenuse loomiseks	37	10	8	3	8	6	...	1	1	...	3	13	8	7	...	6
...innovaatilise (uuendusliku) toote ja/või teenuse arendamine	67	20	15	13	10	6	1	2	5	31	11	11	6	3
...täiendavalt panustamine toote ja/või teenuse kvaliteedi tõstmiseks	94	42	24	17	8	2	...	1	12	46	15	12	7	2
...uue toote/teenuse turuletoomine	90	40	19	14	10	5	2	11	47	15	14	2	1
...uue sotsiaalselt vastutustundliku toote/teenuse turuletoomine	26	12	8	2	2	1	1	5	11	4	4	1	1
...uue keskkonnahoidliku toote/teenuse turuletoomine	38	15	7	6	7	2	1	5	16	4	8	3	2
...uue innovaatilise toote/teenuse turuletoomine	57	16	14	9	8	4	3	3	6	24	9	11	4	3
...olemasolevate toodete/teenuste arendamine	113	55	25	20	8	5	12	67	14	11	6	3
...olemasolevate toodete/teenuste arendamine sotsiaalselt vastutustundlikumaks	28	17	3	4	2	1	1	8	12	5	1	...	2
...olemasolevate toodete/teenuste kujundamine keskkonnahoidlikumaks	40	20	5	6	5	3	1	7	18	5	5	3	2
...uute pakendite kasutuselevõtmine	23	17	3	1	1	...	1	7	11	2	2	...	1
...keskkonnahoidlikumate pakendite kasutuselevõtmine	17	13	3	1	3	8	3	2	...	1

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Investeering	Ettevõtete arv	Rahastamisvahendite eelhindamine												Aastade järgi					
		alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €	100 001 – 200 000 €	200 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 2 000 000 €	2 000 000 – 5 000 000 €	5 000 001 – 10 000 000 €	10 000 001 – 25 000 000 €	25 000 001 – 50 000 000 €	50 000 001 – 100 000 000 €	üle 100 mln €	alla 1 aasta	1–5 aastat	6–7 aastat	8–10 aastat	11–15 aastat	üle 15 aasta
Investeering																			
Tootmis- ja teenindusprotsesside arendamine	134	244	110	63	73	37	22	12	7	0	0	0	0	90	265	73	75	43	22
...teadus- ja arendustegevused (R&D) tootmis- või teenindusprotsessi tõhustamiseks	29	9	4	3	6	4	2	1	2	14	6	3	1	3
...teadus- ja arendustegevused (R&D) tootmis- või teenindusprotsessi keskkonnahoidlikumaks kujundamiseks	21	9	2	3	3	2	2	3	8	2	4	4	...
...innovaatilise (uuendusliku) tootmis- ja/või teenindusprotsessi juurutamine	49	17	10	7	5	4	2	1	3	4	30	4	5	4	2
...tootmise või teenindamise käigus tekkivate negatiivsete keskkonnamõjude (sh müra, õhu- või valgusreostus, jäätmed jne) vähendamine	33	12	4	5	8	1	2	1	7	11	1	8	4	2
...erinevate tootmis- vm jääkide vähendamine	45	18	11	6	4	2	3	...	1	5	24	4	9	2	1
...erinevate tootmis- vm jääkide efektiivsem korduskasutamine või ringlusesse suunamine, st ringmajanduse põhimõtete integreerimine	33	15	6	4	4	2	...	2	7	17	2	3	3	1
...keskkonnahoidlikumate toorainete ja materjalide kasutuselevõtt	24	9	4	1	5	4	...	1	4	8	5	4	...	3
...tootmis- ja/või teenindusprotsessi energia- jm ressursikulu vähendamine	65	20	13	8	9	7	5	2	1	6	27	10	11	6	5
...muudatused toorainega varustamise, tarnijate ja/või tarnesüsteemide osas	28	14	5	3	4	2	4	16	3	4	1	...
...tootmis- ja/või teenindusprotsessi(de) automatiseerimine ja/või digitaliseerimine	75	27	21	10	5	6	4	2	10	32	13	11	7	2
...täiendav panustamine tööohutuse tagamiseks	37	22	8	2	3	1	1	12	15	4	3	2	1
...tootmis- ja/või teeninduspersonali töötingimuste parandamine	57	31	11	7	6	1	1	10	28	10	3	6	...
...täiendav panustamine kvaliteedijuhtimisse	38	27	7	1	3	13	20	4	1
...varude ja tooraine efektiivsem ladustamine, laovarudega seonduvate protsesside arendamine	34	14	4	3	8	2	1	1	1	3	15	5	6	3	2

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Investeering	Ettevõtete arv	Rahastamisvahendite eelhindamine											Investeeringu kestus						
		alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €	100 001 – 200 000 €	200 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 2 000 000 €	2 000 000 – 5 000 000 €	5 000 001 – 10 000 000 €	10 000 001 – 25 000 000 €	25 000 001 – 50 000 000 €	50 000 001 – 100 000 000 €	üle 100 mln €	alla 1 aasta	1–5 aastat	6–7 aastat	8–10 aastat	11–15 aastat	üle 15 aasta
Personali ja personalipoliitika arendamine	104	380	104	31	21	6	3	2	0	0	0	0	0	157	253	72	39	6	20
...uute inimeste töölevõtmine	79	48	15	7	6	1	1	1	15	46	9	4	3	2
...uute inimeste töölevõtmine, kes on vähenenud töövõimega, erivajadusega, eakad või muul moel tööturul ebasoodsamas olukorras	20	12	4	3	1	4	12	3	1
...töötajate koolitamine	87	67	12	4	2	2	27	45	8	4	1	2
...töötajate koolitamine seoses rohemajanduse, rohepöörde ja/või üldise keskkonnahoidlikkusega	29	20	6	1	2	9	15	4	1
...täiendavate praktikavõimaluste pakkumine	37	28	4	3	2	14	17	4	2
...personaliga seotud protsesside arendamine (parem kommunikatsioon, meeskonnatöö, värbamine jne)	45	39	4	2	16	20	6	1	...	2
...personalipoliitika kujundamine sotsiaalselt vastutustundlikumaks	21	16	5	7	10	4
...töökoha kohandamine (nt viia töökeskkonda normidega vastavusse, kohandada töökohta töötaja(te) vajadustega jne)	36	19	14	2	1	10	11	7	6	...	2
...üldiste töötingimuste parandamine	57	31	15	4	3	1	2	1	16	19	9	9	2	2
...tegevused töötajate füüsilise tervise edendamiseks	38	29	7	1	1	12	16	4	4	...	2
...tegevused töötajate vaimse tervise edendamiseks	39	28	8	1	1	1	14	12	6	3	...	4
...töötajate motivatsioonisüsteemi arendamine	59	43	10	3	2	1	13	30	8	5	...	3

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Investeering	Ettevõtete arv	Rahastamisvahendite eelhindamine											Aastade järgi						
		alla 50 000 €	50 001 – 100 000 €	100 001 – 200 000 €	200 001 – 500 000 €	500 001 – 1 000 000 €	1 000 001 – 2 000 000 €	2 000 000 – 5 000 000 €	5 000 001 – 10 000 000 €	10 000 001 – 25 000 000 €	25 000 001 – 50 000 000 €	50 000 001 – 100 000 000 €	üle 100 mln €	alla 1 aasta	1–5 aastat	6–7 aastat	8–10 aastat	11–15 aastat	üle 15 aasta
Investeering																			
Juhtimissüsteemi ja äriprotsesside arendamine	87	163	64	24	11	7	1	1	2	0	0	0	0	76	124	27	29	5	12
...uute infosüsteemide kasutuselevõtt	44	21	12	3	3	4	1	7	20	6	7	2	2
...olemasolevate infosüsteemide arendamine	49	29	12	4	2	1	...	1	10	26	5	4	...	4
...andmekorje ja -töötusega seonduva arendamine	28	14	9	2	1	1	1	4	15	4	3	1	1
...tegevused efektiivsemaks riskijuhtimiseks, riskijuhtimissüsteemi arendamine	24	15	7	1	1	4	14	2	2	...	2
...uute koostööpartnerite leidmine	38	19	8	7	2	1	1	9	22	1	5	1	...
...juhtide koolitamine	49	34	10	4	1	17	20	3	6	1	2
...juhtide koolitamine seoses rohemajanduse, rohepöörde ja/või üldise keskkonnahoidlikkusega	21	15	4	1	1	12	3	4	1	...	1
...juhtide koolitamine sotsiaalse vastutustundlikkuse teemadel	19	16	1	2	13	3	2	1
...muuks tarbeks	1	...	1	1
Finantsolukorra parandamine, finantsjuhtimise arendamine	115	134	64	37	27	19	10	6	2	2	1	0	0	64	126	46	31	19	16
...majandusarvestussüsteemi ja/või -tarkvara kasutuselevõtt ja/või olemasoleva arendamine	41	27	6	5	2	1	11	18	8	2	...	2
...finantsjuhtimissüsteemi arendamine, sh digitaliseerimine	43	29	9	2	3	12	23	3	3	...	2
...finantspersonalit koolitamine	21	17	3	1	9	8	2	1	...	1
...osakapitali sissemaksete tegemine	11	4	3	2	1	1	4	2	2	2	...	1
...käibevarade suurendamine	81	20	24	14	8	9	3	2	...	1	10	37	15	9	6	4
...erinevate toetuste edukas taotlemine	47	26	9	6	3	2	1	12	18	8	4	3	2
...laenukapitali kaasamine	37	4	7	3	9	5	4	3	2	4	11	4	6	8	4
...olemasoleva laenu refinantseerimiseks vahendite leidmine	21	7	3	4	1	1	2	1	...	1	1	2	9	4	4	2	...
Muusk tarbeks	17	5	2	6	1	3								2	6	1	6		2

Allikas: ettevõtete küsitlus.

Lisa 4. Esindusorganisatsioonide hinnangud nende valdkonna/piirkonna ettevõtete peamistele investeringuvajadustele järgmise kolme aasta jooksul

Tabel 96. Esindusorganisatsioonide hinnangud nende valdkonna/piirkonna ettevõtete peamistele investeringuvajadustele järgmise 3 aasta jooksul, N=16 (erialaliidud, MAK-id)

Peamised investeringuvajadused	N=16	% 16-st	...uue ettevõtlusega alustamisel	N=7	
Uue ettevõttega alustamine	7	43,80%	Ettevõttega alustamise kavandamine (äriidee formuleerimine, äriplaani koostamine, turu-uuringud jne)	5	
Ettevõtte arendamine või laiendamine	13	81,30%	Sotsiaalse ettevõtte tegevuse planeerimine/alustamine	3	
Olemasoleva ettevõtte restruktureerimine (ümberkujundamine)	9	56,30%	Keskonnahoidliku suunaga ettevõtte tegevuse planeerimine/alustamine	4	
Ettevõtte koomaletõmbamine	3	18,80%	Meeskonna moodustamine	3	
Muu	1	6,30%	Inkubaatori, kiirendi, mentorprogrammi, ettevõtluskoolituse vms läbimine	5	
Ei tea / ei oska öelda	2	12,50%	Tarnijate ja koostööpartnerite leidmine	2	
			Tootmise testüksuse rajamine	3	
			Esialgsete prototüüpide kujundamine	5	
			Teenuste esialgne testimine ja teenusedisain	2	
...ettevõtte arendamine või laiendamisel	N=13	...materiaalse vara soetamisel	N=11	...immateriaalse vara soetamisel	N=6
Ettevõtte arendamise või laiendamise planeerimine (arutelud, uuringud, strateegiad, kavandid jne)	7	Ettevõtte tegevuse jaoks kinnisvara soetamine (bürooruumid, tootmis- ja ärimaa jne)	3	Uue kaubamärgi arendamine/turuletoomine või ost	5
Uue osakonna, allüksuse, tootmisüksuse rajamine	6	Investeeringu (väärtuse kasv, passiivne tulu jne) eesmärgil kinnisvara soetamine	3	Patendi/patentide registreerimine või ost	4
Tütarettevõtte rajamine	2	Statsionaarsete masinate ja seadmete soetamine	9	Muu (vastaja täpsustus: tootearenduseks vajalikud tarkvarad)	1
Ettevõtete ühinemised ja omandamised (M&A tehingud)	2	Mobiilsete masinate ja seadmete soetamine	6	Ei tea / ei oska öelda	1

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Materiaalse vara soetamine	11	Olemaolevate masinate ja seadmete vahetamine keskkonnahoidlikumate vastu	9		
Immateriaalse vara soetamine	6	Ei tea / ei oska öelda	1		
Turunduse, müügi, ekspordi arendamine	11				
Toote- ja teenusearendus	11				
Tootmis- ja teenindusprotsesside arendamine	8				
Personali ja personalipoliitika arendamine	8				
Juhtimissüsteemi ja äriprotsesside arendamine	7				
Finantsolukorra parandamine, finantsjuhtimise arendamine	6				
...turunduse, müügi, ekspordi arendamisel	N=11	...toote- ja teenusearenduses	N=11	...tootmis- ja teenindusprotsesside arendamisel	N=8
Esmakordne välisurgudele sisenemine	7	Teadus- ja arendustegevused (R&D) uue toote/teenuse loomiseks	7	Teadus- ja arendustegevused (R&D) tootmis- või teenindusprotsessi tõhustamiseks	6
Uutele välisurgudele sisenemine	7	Innovaatilise (uuendusliku) toote ja/või teenuse arendamine	9	Teadus- ja arendustegevused (R&D) tootmis- või teenindusprotsessi keskkonnahoidlikumaks kujundamiseks	7
Uute turusegmentide hõivamine	7	Täiendavalt panustamine toote ja/või teenuse kvaliteedi tõstmiseks	8	Innovaatilise (uuendusliku) tootmis- ja/või teenindusprotsessi juurutamine	7
Efektiveamad/aktiveamad turundus- ja/või müügitegevused	7	Uue toote/teenuse turuletoomine	7	Tootmise või teenindamise käigus tekkivate negatiivsete keskkonnamõjude (sh müra, õhu- või valgusreostus, jäätmed jne) vähendamine	7
Tegevused ekspordimahtude suurendamiseks	8	Uue sotsiaalselt vastutustundliku toote/teenuse turuletoomine	4	Erinevate tootmis- vm jääkide vähendamine	6
Turundus- ja/või müügiprotsessi(de) automatiseerimine ja/või digitaliseerimine	9	Uue keskkonnahoidliku toote/teenuse turuletoomine	8	Erinevate tootmis- vm jääkide efektiveamad taaskasutamine või ringlusesse suunamine, st ringmajanduse põhimõtete integreerimine	7
Ekspordi- ja/või logistikaprotsesside arendamine	9	Uue innovaatilise toote/teenuse turuletoomine	6	Keskkonnahoidlikumate toorainete ja materjalide kasutuselevõtt	5
Muu (vastaja täpsustus: personali ümberõpe, värbamine):	1	Olemaolevate toodete/teenuste arendamine	9	Tootmis- ja/või teenindusprotsessi energia- jm ressursikulu vähendamine	7

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

		Olemasolevate toodete/teenuste arendamine sotsiaalselt vastutustundlikumaks	5	Muudatused toorainega varustamise, tarnijate ja/või tarnesüsteemide osas	3
		Olemasolevate toodete/teenuste kujundamine keskkonnahoidlikumaks	9	Tootmis- ja/või teenindusprotsessi(de) automatiseerimine ja/või digitaliseerimine	7
		Uute pakendite kasutuselevõtmine	6	Täiendav panustamine tööohutuse tagamiseks	4
		Keskkonnahoidlikumate pakendite kasutuselevõtmine	8	Tootmis- ja/või teeninduspersonalitöötajate töötingimuste parandamine	4
				Täiendav panustamine kvaliteedijuhtimisse	5
				Varude ja tooraine efektiivsem ladustamine, laovarudega seonduvate protsesside arendamine	5
				Ei tea / ei oska öelda	1
...personalit ja personalipoliitika arendamisel	N=8	...juhtimissüsteemi ja äriprotsesside arendamisel	N=7	...finantsolukorra parandamisel, finantsjuhtimise arendamisel	N=6
Uute inimeste töölevõtmine	5	Uute infosüsteemide kasutuselevõtt	5	Majandusarvestussüsteemi ja/või -tarkvara kasutuselevõtt ja/või olemasoleva arendamine	2
Uute inimeste töölevõtmine, kes on vähenenud töövõimega, erivajadusega, eakad või muul moel tööturul ebasoodsamas olukorras	3	Olemasolevate infosüsteemide arendamine	5	Finantsjuhtimissüsteemi arendamine, sh digitaliseerimine	4
Töötajate koolitamine	5	Andmekorje ja -töötusega seonduva arendamine	6	Finantspersonalit koolitamine	3
Töötajate koolitamine seoses rohemajanduse, rohepöörde ja/või üldise keskkonnahoidlikkusega	7	Tegevused efektiivsemaks riskijuhtimiseks, riskijuhtimissüsteemi arendamine	5	Osakapitali sissemaksete tegemine	1
Täiendavate praktikavõimaluste pakkumine	5	Uute koostööpartnerite leidmine	3	Käibevarade suurendamine	2
Personalitiga seotud protsesside arendamine (parem kommunikatsioon, meeskonnatöö, värbamine jne)	4	Juhtide koolitamine	4	Erinevate toetuste edukas taotlemine	4
Personalipoliitika kujundamine sotsiaalselt vastutustundlikumaks	3	Juhtide koolitamine seoses rohemajanduse, rohepöörde ja/või üldise keskkonnahoidlikkusega	6	Laenukapitali kaasamine	3
Töökoha kohandamine (nt viia töökeskkonda normidega vastavusse, kohandada töökohta töötaja(te) vajadustega jne)	4	Juhtide koolitamine sotsiaalse vastutustundlikkuse teemadel	5	Olemasoleva laenu refinantseerimiseks vahendite leidmine	3
Üldiste töötingimuste parandamine	5			Muu (vastaja täpsustus: ettevalmistus investori kaasamiseks)	1

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Tegevused töötajate füüsilise tervise edendamiseks	6	
Tegevused töötajate vaimse tervise edendamiseks	6	
Töötajate motivatsioonisüsteemi arendamine	7	

Allikas: esindusorganisatsioonide küsitlus.

Lisa 5. Välisriikide kogemus: ettevõtlusvaldkond

721. Välisriikide praktikate analüüsiks valiti riigid koostöös eelhindamise Tellijaga pidades silmas välisriigi sarnasust Eestile, aga ka rakendatavate instrumentide huvipakkuvust Eesti vajaduste kontekstis. Teiste riikide kogemusi käsitletakse eeskätt näidetena, millest lähtutakse Eesti rahastamisvahendite investeerimisstrateegia koostamisel. Ettevõtluse valdkonna välisriikide analüüsiks Soome ja Holland. Teiste riikide praktikate analüüsi käigus viidi läbi dokumendianalüüs esmase informatsiooni kogumiseks, mida valideeriti uuritavate riikide vastutatavate asutusega esindajatega läbiviidavatel intervjuudel ja/või infopäringutega.

Soome

722. Soome rahastamisvahendite analüüsis on fookuses kaks asutust: Finnvera ja Business Finland. Business Finland loodi Tekese ning Finpro Oy ühendamisel. Tegemist on avalik-õigusliku organisatsiooniga, mis pakub innovatsioonialast rahastust, edendab ettevõtete rahvusvahelistumist ning Soome tehtavaid investeeringuid. Finnvera on Soome ametlik ekspordikrediidasutus ning pakub ettevõtetele laenu, riskikapitali investeeringuid, intressikompensatsiooni ja ekspordikrediidi garantiisid.

Finnvera

723. Finnvera on Soome riigile kuuluv finantseerimisettevõtte ja ametlik ekspordikrediidi agentuur. Finnvera pakub ettevõtetele rahastust nii käivitamise-, ja kasvufaasides kui ka rahvusvahelistumisel ning garanteerib eksporditegevusega seotud riske. Asutuse poolt pakutavate instrumentide hulka kuuluvad laenud, siseriiklikud ning ekspordikäendused ja muud ekspordi rahastamisega seotud teenused. Finnvera lähtub oma tegevuses riigi poolt seatud poliitikaeesmärkidest, sh²⁶⁰:

- alustavate ettevõtete arvu suurendamine;
- VKEde arengu võimaldamine rahastuse pakkumise kaudu;
- ettevõtte kasvu, rahvusvahelistumise ja ekspordi soodustamine.

724. Finnvera on uues strateegias seadnud eesmärgiks vaadata teadlikult pandeemiast kaugemale. Nende edasine suund näeb ette, et lisaks ekspordi finantseerimise konkurentsivõime tagamisele, on plaanis mitmekesistada finantseerimislahendusi eelkõige ettevõtluse kasvu soodustamiseks. Asutuse eesmärgiks on kompenseerida finantseerimisega seotud ebakindlust, mitmekesistades ettevõtetele pakutavaid finantseerimislahendusi koos teiste finantseerijate ja partneritega.²⁶¹

725. Finnvera järgib oma tegevuses isemajandamise põhimõtet. Neil oli 31.12.2021 seisuga 25 800 klienti ning 366 töötajat. Siseriiklike kohustusi oli sama seisuga suurusjärgus 3,1 miljardit eurot ning ekspordikäendusi 22,2 miljardi euro ulatuses.²⁶² Finnvera peamine fookus on käendustel, mida on võimalik kasutada pankadelt või teistelt finantseerijatelt saadud krediidi tagamiseks, samuti teiste

²⁶⁰ <https://www.finnvera.fi/eng/finnvera/finnvera-in-brief>

²⁶¹ <https://www.bloomberg.com/press-releases/2022-02-16/finnvera-finnvera-group-s-report-of-the-board-of-directors-and-financial-statements-2021>

²⁶² <https://www.finnvera.fi/eng/finnvera/finnvera-in-brief>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

tingimuslike kohustuste täitmiseks. Käendustoodete nimed näitavad ettevõtte arengufaasi, kellele need suunatud on. Ülevaade Finnvera käendustoodetest on toodud alljärgnevas tabelis.

Tabel 97. Finnvera pakutavad käendused ning nende tingimused

Instrument	Tingimused	
Stardikäendus ²⁶³	Sihtrühm	Kuni 3 a VKEd (v.a metsandus, põllumajandus ja kinnisvaraarendus)
	Sihtotstarve	Aitab uutel VKEdel saada pangalt rahalisi vahendeid erinevate investeerimis- ja käibekapitalivajaduste rahuldamiseks
	Instrumenti summa	10 000 – 80 000 €, käendus võib olla kuni 80% laenusummast. Ühele äriühingule antud käenduse summa ei tohi ületada 160 000 €. Käendust taotleva ettevõtte põhiaktsionäridelt vajatakse eritagatisi, mis peavad katma 25% Finnvera garantiisummast. Minimaalne omaosalussumma on 3000 eurot
	Instrumenti tüüp	Käendus
	Käendus- ja teenustasud	Käendustasu võetakse iga kolme kuu järel ja see moodustab 1,75% aastas panga deklareeritud garantiijäägist. Teenustasu on 0,1% käendusesummast
VKEd e käendus ²⁶⁴	Sihtrühm	Rohkem kui kolm aastat tegutsenud VKEd
	Sihtotstarve	Aitab 3+ a tegutsenud majanduskasvule orienteeritud VKEdel saada pangalt rahalisi vahendeid erinevate investeringute, käibekapitali ja tootearenduse vajaduste rahuldamiseks
	Instrumenti summa	Vähemalt 10 000 €. Võib katta kuni 150 000 € suurust laenu. Finnvera käendusosa on alati 80%. Ühele ettevõtjale korraga antud VKEd e ühe käenduse maksimaalne summa on 120 000 €
	Instrumenti tüüp	Käendus
	Käendus- ja teenustasud	Põhineb Suomen Asiakastieto poolt ettevõttele antud Alfa reitingul. AAA või AA+ kategooriates on käendustasu 0,95% aastas panga teatatud garantiijäägist. AA-, A+, A- ja B-kategooria ettevõtete puhul on käendustasu 1,75% aastas. Finnvera võtab käendustasu iga kolme kuu tagant. Teenustasu on 0,1% garantii summast
Finnvera käendus ²⁶⁵	Sihtrühm	VKEd, erilistel põhjustel ka suurettevõtted
	Sihtotstarve	On mõeldud tagatiseks VKEd e erinevatele kodumaistele rahastamisvajadustele, näiteks investeringud ja/või käibekapital, samuti ettevõtlike või omandamiste jaoks vajalikule rahastamisele
	Instrumenti summa	Käenduse alampiir on 10 000 €. Käenduse määr määratakse projektipõhiselt ja on tavaliselt 50–80% krediidi või muu rahalise kohustuse summast
	Instrumenti tüüp	Käendus
	Käendus- ja teenustasud	Min 0,2% (150 €), max 1,0% (5000 €)
Eksportikäendus ²⁶⁶	Sihtrühm	Eksportiv ettevõtte
	Sihtotstarve	Võimaldab eksportijal saada tarnimiseelset või -järgset käibekapitali finantseerimist ekspordiprojektideks, näiteks tootmiskulude finantseerimiseks või toormaterjali soetamiseks
	Instrumenti summa	Käenduselement ei ületa 80% finantseerija antud laenust ega muust rahalisest kohustusest
	Instrumenti tüüp	Käendus
	Käendus- ja teenustasud	Min 0,2% (150 €), max 1,0% (5000 €)

²⁶³ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/takaukset/alkutakaus>

²⁶⁴ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/takaukset/pk-takaus>

²⁶⁵ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/takaukset/finnvera-takaus>

²⁶⁶ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/takaukset/vientitakaus>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Keskkonna- käendus ²⁶⁷	Sihtrühm	Suurettevõtted
	Sihtotstarve	Võib anda tagatisena laenudele, mida kasutatakse investeringuteks keskkonnakaitse, taastuvenergia projektidesse või energiatõhususe parandamise projektidesse
	Instrumendi tüüp	Käendus
	Käendus- ja teenustasud	Min 0,2% (150 €), max 1,0% (5000 €)
Laevandus- ettevõtete käendus	Sihtrühm	Laevanduse või laevade ehitusega tegelevad ettevõtted
	Sihtotstarve	10m pikkuse ja kuni 10-aastase laeva või laevakere soetamiseks, mida kasutatakse kaubavedudeks. Garantiid võib kasutada ka ümberehituse, remondi ja renoveerimise rahastamiseks
	Instrumendi tüüp	Käendus
Rahvus- vahelistumise käendus	Sihtrühm	Rahvusvahelistuvad Soome VKEd
	Sihtotstarve	On mõeldud tagatisena Soome VKEde välismaal asuvate ettevõtete rahastamiseks
	Instrumendi tüüp	Käendus

Allikas: Finnvera veebileht.

⁷²⁶ Kuigi Finnvera peamine fookus on käenduste andmisel, siis pakuvad nad ka erinevaid laenukohti, sh investeringute tegemiseks, kasvu soodustamiseks, rahvusvahelistumiseks. Laenu andmine toimub koostöös pankadega. Eraldi tootena pakutakse käibekapitalilaenu koroonaeepideemiast tulenevatest vajadustest katmiseks juhul, kui rahastamisvajadust ei ole võimalik katta muul viisil ning ei ole võimalik kasutada käendust. Kuivõrd tegemist on ajutise meetmega (kuni 30.06.2022), siis ei ole seda järgnevas tabelis eraldi instrumendina välja toodud. Finnvera laenukohted ja nende tingimused on välja toodud alljärgnevas tabelis.

Tabel 98. Finnvera pakutavad laenuinstrumendid ning nende tingimused

Instrument	Tingimused	
Finnvera laen ²⁶⁸	Sihtrühm	VKEd
	Sihtotstarve	Kodumaiste investeringute rahastamiseks ehituse, masinatesse ja seadmetesse, energia- ja keskkonnaprojektidesse, käibekapitali vajadustesse ja erinevatesse omanditoimingutesse
	Instrumendi summa	Alates 50 000 €
	Instrumendi tüüp	Investeerimis- ja käibekapitalilaen
	Tagasimakseperiood	3–15 aastat (maksepuhkus kuni kolm aastat)
	Intressimäär	Laenu intressimäär võib olla fikseeritud või muutuv. Intressimäär mõjutavad ettevõtte kasumlikkus ja finantsseisund, tegevusrisk ja laenu tagatis
Ettevõtjulaen ²⁶⁹	Sihtrühm	Ettevõtja isiklik laen, seda võib anda ka mitmele sama äriühingu asutajale või aktsionärile
	Sihtotstarve	Investeringute finantseerimiseks aktsiaseltsi aktsiakapitali ja/või investeeritud piiramatut omakapitali reservi. Ettevõtjalaenu saab kasutada ka juba tegutseva ettevõtte aktsiate ostmise rahastamiseks
	Instrumendi summa	Kuni 100 000 €, omafinantseering 20%

²⁶⁷ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/takaukset/ymparistotakaus>

²⁶⁸ <https://www.finnvera.fi/eng/products/loans/finnvera-loan>

²⁶⁹ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/lainat/yrittajalaina>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

	Instrumendi tüüp	Kaasfinantseerimisega laen
	Tagasimakseperiood	Kümme aastat (maksepuhkus 1–2 aastat)
	Intressimäär	6 kuu euribor ja marginaal 3,25% + teenustasu
Rahvusvahelistumise laen ²⁷⁰	Sihtrühm	VKEd
	Sihtotstarve	Rahastada Soome VKEde tegevust välismaal
	Instrumendi tüüp	Otselaen
	Tagasimakseperiood	Mitte üle kümne aasta (maksepuhkus kuni kolm aastat)
	Intressimäär	6 kuu euribor ja marginaal, mille suurust mõjutavad abi saava ettevõtja kasumlikkus, äritegevusega seotud risk, krediitiperiood, sihtriiki ja võimalikud tagatised
Võlakirjade rahastamine ²⁷¹	Sihtrühm	Kasvavad ja rahvusvahelistuvad VKEd ja suurettevõtted. Ettevõtted, kelle aastakäive on kuni 50 mln € või bilansimaht kuni 43 mln €.
	Sihtotstarve	Rahastamine võib keskenduda Soome VKE poolt välismaal asutatud või tegutseva tütarettevõtte või sidusettevõtte või tegevuskoha investeerimisele, arendamisele või kasvule
	Instrumendi tüüp	Võlakiri
	Tagasimakseperiood	Kuni kümme aastat
	Intressimäär	Võlakirja märkimine toimub turuhinnaga
Sildfinantseerimine toetuste maksmisele eelnenud perioodiks ²⁷²	Sihtrühm	ELY keskuse või Business Finlandi toetuste saajad
	Sihtotstarve	Katta ettevõtte kapitalivajadused ELY keskuse või Business Finlandi positiivse toetuse eraldamise otsuse ja toetuse väljamaksmise vahelisel perioodil
	Instrumendi summa	50 000 – 500 000 €. Suurim võimalik laenusumma on 70% määratud toetuse summast
	Instrumendi tüüp	Sildfinantseering
	Tagasimakse-periood	Laenatud summa tuleb tagasi maksta toetuse laekumise kuupäeval.
	Sihtrühm	VKEd, kes on tegutsenud üle 3 aasta
Kasvulaen ²⁷³	Sihtotstarve	Eesmärk on rahastada Soome VKEde äritegevust välismaal
	Instrumendi summa	Vähemalt 500 000 € ja finantseeritava projekti suurus on tavaliselt üle 1,5 mln €
	Instrumendi tüüp	Kasvulaen kaasrahastusega
	Omafinantseering	Omafinantseering peab olema 20% ning lisaks Finnverale peab teiste rahastamispaketis osalevate investorite osakaal olema vähemalt 50%
	Intressimäär	Min 0,2% (150 €), max 1,0% (5000 €)

Allikas: Finnvera veebileht.

²⁷². Lisaks käendustele ja laenuinstrumentidele aitab Finnvera kaasa Soome ettevõtete ekspordivõimekuse suurendamisele läbi ekspordigarantiide ja -krediitide. Nende toodetega üritab Finnvera pakkuda ettevõtetele võrdväärseid rahastamistingimusi peamiste rahvusvaheliste konkurentidega. Rahastamisvahendeid pakutakse lisaks ettevõtetele ka pankadele ja muudele finantsasutustele. Ekspordiriski hindab Finnvera läbi oma riikide klassifitseerimisraamistiku, kus riike hinnatakse riskiskaalal 0–7 (0 – arenenud majandus ja 7 – väga kõrge riskitase). Riike klassifitseeritakse vastavalt sealsele poliitilisele stabiilsusele, õigusraamistikule, majanduslikule

²⁷⁰ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/lainat/kansainvalistymislaina>

²⁷¹ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/lainat/joukkovelkakirjarahoitus>

²⁷² <https://www.finnvera.fi/tuotteet/lainat/siltarahoitus-avustusten-maksua-edeltavalle-ajalle>

²⁷³ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/lainat/kasvulaina>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

väljavaatele ja välistele kohustustele.²⁷⁴ Vastavalt ekspordi sihtriigi klassifitseerumisele, määratakse ettevõttele rahastamisvahendi tingimused.

Tabel 99. Finnvera ekspordigarantii instrumendid

Instrument	Tingimused	
Krediidiriski garantii ²⁷⁵	Sihtrühm	Eksportiv ettevõtte
	Sihtotstarve	Katab äririski, mis on seotud kaubanduse katkemisega tootmisperioodil ja/või välismaise ostja poolt tasumisega
	Tingimused	Sularahaosa ei tohi olla väiksem kui 15% ekspordikaubanduse väärtusest ja krediidipanus ei tohi ületada 85%. Krediidiaja maksimaalne pikkus sõltub tehingu objektist, ostuhinnast ja ostja riigi reitingust. Krediidi tagasimaksmine toimub iga kuue kuu järel võrdsete osamaksetena ilma vabade aastateta
Arveldusgarantii ²⁷⁶	Sihtrühm	Pank
	Sihtotstarve	Garantii kaitseb panka krediidiriskide eest, kui ekspordija müüb oma väliskaubandusega seotud arved pangale
	Tingimused	Garantii võib anda juhul, kui üksikostja krediidilimiit ei ületa 2 mln €. Garantimarginaal on kuni 90%, jättes pangale omavastutuse 10%
Ostja krediidigarantii ²⁷⁷	Sihtrühm	Krediidiandja
	Sihtotstarve	Pakub krediidiandjale garantii välisostjast, ostja pangast või ostja riigist tulenevate krediidiriskide vastu
	Tingimused	Sularahaosa ei tohi olla väiksem kui 15% ekspordikaubanduse väärtusest ja krediidipanus ei tohi ületada 85%. Võrdlemisi rikkad riigid: 5 aastat (erandjuhtudel 8,5 aastat). Võrdlemisi vaesed riigid: 10 aastat
Veksliigarantii ²⁷⁸	Sihtrühm	Pank
	Sihtotstarve	Kaitseb panka veksli finantseerimise krediidiriskide eest
	Tingimused	Sularahaosa 15% või rohkem ekspordiväärtusest, krediidiosa kuni 85%. Alla üheaastase makseperioodi ja pideva ekspordi korral ei tohi garantiimarginaal ületada 90%. Üle 2-aastase makseperioodi või kapitalikaupade ühekordse tarne korral ei tohi garantiimarginaal ületada 95%
Akreditiivi garantii ²⁷⁹	Sihtrühm	Pank
	Sihtotstarve	Kaitseb panka panga kinnitatud ekspordi akreditiiviga seotud äriliste ja/või poliitiliste riskide eest
	Tingimused	Standardse krediitkirjaga tagatud garantii puhul võib poliitiliste- ja äririskide puhul olla garantiimarginaal 95%. Ülejäänud 5% on panga omavastutus
Panga riskigarantii ²⁸⁰	Sihtrühm	Pank
	Sihtotstarve	Kaitseb kodumaise eksportiva ettevõtte panka riskide eest, mis on seotud kodumaise eksportiva ettevõtte poolt ekspordijale antud pangagarantiiga ostuhinna maksmise tagamiseks

²⁷⁴ <https://www.finnvera.fi/eng/export/export-credit-guarantee-operations/country-classification>

²⁷⁵ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/luottoriskitakuu>

²⁷⁶ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/vientisaatavatakuu>

²⁷⁷ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/ostajaluottotakuu>

²⁷⁸ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/vekselitakuu>

²⁷⁹ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/remburssitakuu>

²⁸⁰ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/pankkiriskitakuu>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

	Tingimused	Standardiseeritud pangariski garantii puhul võib poliitiliste ja kaubanduslike riskide puhul olla garantiimarginaal 95%. Ülejäänud 5% on panga omavastutus
Investeeringisgarantii ²⁸¹	Sihtrühm	Investor
	Sihtotstarve	Võimaldab Soome investoril kindlustada välisinvesteering poliitiliste riskide korral
	Instrumendi summa	Poliitiliste riskide tagatismarginaal on üldiselt 95%, välja arvatud 100% pangalaenude investeeringis tagatised. Garantii võib anda vähemalt 3 aastaks ja max 20 aastaks
Võlakirjade garantii ²⁸²	Sihtrühm	Pank
	Sihtotstarve	Vastugarantii pangale, kes emiteerib võlakirja eksportija nimel välisostja kasuks
	Tingimused	Eksportija võib katta tagatiseta tagatise riski (garantiikaitse 90%) või poliitilistel põhjustel (garantiikaitse 95%)
Finantsgarantii ²⁸³	Sihtrühm	Võlausaldaja
	Sihtotstarve	Kaitseb võlausaldajat krediidi tagasimaksmisega seotud riskide eest
	Tingimused	Võlausaldaja garantiimarginaal määratakse vastavalt ettevõttele ja projektile ning ei ületa 80%
Refinantseerimise garantii ²⁸⁴	Sihtrühm	Pank
	Sihtotstarve	Eesmärk on hõlbustada Finnvera ostjakrediitgarantiid kasutavate pankade rahakogumist ja seeläbi suurendada ekspordikrediidi rahastamise allikaid
	Tingimused	Intress min 0,2% (150 €), max 1,0% (5000 €)
Tooraine garantii ²⁸⁵	Sihtrühm	Võlausaldaja
	Sihtotstarve	Impordikrediitgarantiid võib anda tagatisena välisriigi võlgnikule pikaajalise toorainetarnelepingu raames antud krediidile
	Tingimused	Kuni 30 000 000 €, 50% kaasrahastus
Ekspordigarantii ²⁸⁶ (katkestatud)	Sihtrühm	Eksportiv ettevõtte
	Sihtotstarve	Mõeldud lühiajaliseks ekspordiks poliitilise riskiga riikidesse. Instrumendi abil on eksportijatel võimalik kindlustada oma eksporditasu välisostja poolt loodud krediitkajude vastu
	Tingimused	Garantiimarginaal varieerub 75% kuni 90% sõltuvalt ostja riigist

Allikas: Finnvera veebileht.

^{728.} Lisaks laenuinstrumentidele, käendustele ja ekspordigarantiidele, pakub Finnvera ekspordikrediidi finantseerimist ja intresside tasandamist. Ekspordikrediidi rahastamine hõlbustab importijatel Soomest kapitalikaupade ja – teenuste soetamist. Ekspordikrediidi finantseerimist pakub Finnvera koostöös Suomen Vientilutto Oy-ga (Finnish Credit Ltd.) ning seda saab taotleda kapitalikaupade, konsultatsioon- ja planeerimisteenuste rahastamiseks, juhul kui ekspordiva ettevõtte tegevus toob kasu Soome majandusele.

²⁸¹ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/investointitakuu>

²⁸² <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/vastatakuu>

²⁸³ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/rahoitustakuu>

²⁸⁴ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/jalleenrahoitustakuu>

²⁸⁵ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/raaka-ainetakuu>

²⁸⁶ <https://www.finnvera.fi/tuotteet/vientitakuut/vientisaatavatakuu>

Business Finland

⁷²⁹ Business Finland on Soome riiklik asutus, mille eesmärgiks on innovatsiooni rahastamine ning väliskaubanduse, turismi ja välisinvesteeringute soodustamine. Selle saavutamiseks pakutakse ettevõtetele erinevaid toetavaid teenuseid ja rahastust, sh peamiselt tagastamatu toetus, mis ei kuulu antud analüüsi fookusesse. Rahastus on suunatud T&A tegevuseks, tootearenduseks ning mitmekülgse äriarenduse toetamiseks eelkõige VKEdele. Suurettevõtted ning T&A asutused saavad rahastust VKEdega läbiviidavatele ühisprojektidele. Business Finland veebilehe andmetel kuulub nende tooteportfelli kolm laenutoodet, mis on suunatud VKEdele ja iduettevõtetele. Tegemist on soodustingimustel laenudega, mis on üldjuhul tagatiseta.²⁸⁷

Tabel 100. Business Finland pakutavad laenuinstrumendid

Instrument	Tingimused	
Kapitalilaen ²⁸⁸	Sihtrühm	Nn „Kasvumootori platvormi“ ettevõtted (Growth Engine platvorm) ²⁸⁹
	Sihotstarve	Rahastada Growth Engine platvormi projektideks ettevalmistamist
	Instrumendi summa	Kuni 400 000 € ja mitte enam kui 75% projekti kogumaksumusest
	Instrumendi tüüp	Kapitalilaen
	Tagasimakseperiood	Max 10 aastat
	Intressimäär	1%
Noored innovatiivsed ettevõtted ²⁹⁰	Sihtrühm	Iduettevõtted, mis on tegutsenud vähem kui viis aastat
	Sihotstarve	Võimaldab ettevõttel investeerida rahvusvahelisse äritegevusse, tugevdada meeskonda, arendada ärimudelit ja strateegiat ning uusi turge sihtida.
	Instrumendi summa	Rahastamise toimub kolmes voorus, mille esimesed kaks vooru on toetused ja viimane voor 750 000 € laen
	Instrumendi tüüp	Laen
Laen arendus- ja katseprojektideks ²⁹¹	Sihtrühm	VKEd
	Sihotstarve	On mõeldud tagatisena Soome VKEde arendus- ja katseprojektideks, kelle käive on kuni 50 mln € või bilansimaht kuni 43 mln €
	Instrumendi summa	Laenu suurus katab 50% VKEde ja keskastme arendus- ja pilootprojektide kogukuludest, erandjuhtudel võib laen katta 70% ettevõtmistest
	Instrumendi tüüp	Tagatiseta laen
	Tagasimakseperiood	Maksimaalne laenuperiood kuni 20 aastat, kuid kõige sagedamini kokku lepitud laenuperiood on 7–10 aastat
	Maksepuhkus	Võimalus saada 3–5 aastat laenu pikendust
Intressimäär	Euroopa keskpanga intressimäärast kolm protsendipunkti madalam, kuid vähemalt 1%	

Allikas: Business Finland veebileht.

²⁸⁷ <https://www.businessfinland.fi/en/for-finnish-customers/services/funding/guidelines-terms-and-forms/loan>

²⁸⁸ <https://www.businessfinland.fi/en/for-finnish-customers/services/funding/growth-engines/starting-support-for-the-growth-engine-platform-company-by-provision-of-capital-loans>

²⁸⁹ <https://www.businessfinland.fi/en/for-finnish-customers/services/funding/growth-engines>

²⁹⁰ <https://www.businessfinland.fi/en/for-finnish-customers/services/funding/young-innovative-company-funding>

²⁹¹ <https://www.businessfinland.fi/en/for-finnish-customers/services/funding/guidelines-terms-and-forms/loan>

Rahastusinstrumentide rakendamise kogemused Soomes

- ^{730.} Soome majandusministeerium käivitas 2018. aastal tööühma, mille eesmärgiks oli hinnata ekspordi toetavate rahastussüsteemide toimivust, mille käigus käsitleti ka Finnvera poolt pakutavate teenuste ning rahastusinstrumentidega seonduvat. Tööühma lõppraportis²⁹² kirjeldati Soome ettevõtete ja katusorganisatsioonide ning Soome ja muude riikide pankade seisukohti seoses Finnvera ekspordi toetavate tegevuste ja rahastusinstrumentidega. Finnvera pädevust ekspordi rahastamisel peeti kõrgel tasemel olevaks, ent ettevõtte riskivalmidust rahvusvahelises võrdluse pigem madalamaks (sama on leitud ka muudes analüüsid). Seoses rahastusvõimalustega toodi välja, et väikeste eksporditegevuste jaoks välja töötatud lihtsustatud käendusinstrumenti võiks laiendada ka suuremate eksporditegevuste rahastamiseks. Ettevõtte otsustusõigus rahastusvõimaluste üle võiks tulevikus suureneda. Rahastusinstrumente tuleks edaspidi arendada selliselt, et nende abil oleks lihtsam edendada just väikesi ning väga suuremahulisi eksporditegevusi. Samuti pidasid taotlejad oluliseks, et lihtsustataks tegevustega seotud bürokraatiat, kiirendataks otsustamist ning toetused oleksid prognoositavamad. Erapangad/ekspordi rahastajad pidasid oluliseks, et Finnvera tegevus ei dubleeriks nende tegevust ettevõtete eksporditegevuse rahastamisel, vaid meetmed toimiksid koosmõjus erapankade poolt pakutavate vahenditega.
- ^{731.} Raportis soovitatakse ka kaaluda võimalusi otsegarantiide käivitamiseks, mille puhul Finnvera tegutseks Soome ettevõtte käendajana otse välismaisele ostjale ilma kommertspanga osaluseta. Põhjenduseks võib olla näiteks kommertspanga ebamõistlikult suur administratiivkulu juhul, kui tegemist on mõne muu riigi pangaga, mis ei oma sisulist teavet piirkonna turgudest osapoolte finantstulemustest. Finnvera vastavat instrumenti ei rakendanud, ent lihtsustas ja võttis kasutusele muid rahastusinstrumente väiksemate kuni 2 mln € suuruste eksporditegevuste toetamiseks. Lisaks anti raportis soovitusi ka Finnvera finantsvastutuse, järelevalve ning suuremate rahaliste otsuste korraldamiseks tulevikus.
- ^{732.} Finnvera siseriiklik finantseerimine oli 2021. aastal kõrge. 2021. aastal finantseeriti ettevõtete arengut ning kasvu vastupidiselt 2020. aastale, kui toetati ettevõtete toimetulekut kriisiperioodil. Kokku eraldas Finnvera 1,7 miljardi euro väärtuses siseriikliku finantseeringut. Sinna hulka kuulusid siseriiklikud laenud ja käendused, ning ekspordigarantiid ja ekspordikrediidi garantiid.
- ^{733.} Finnvera aastaraportis²⁹³ tuuakse välja, et finantseeringute jaotumine sektorite kaupa üldjuhul sarnanes pandeemiaeelsele jaotumisele. Märkimisväärne oli see, et 2021. aastal eraldati 64% finantseeringutest tööstussektorisse, võrreldes 2020. aastaga kui tööstussektorile eraldatud rahastus moodustas alla poole sektoritele eraldatud vahenditest. Käibekapitali rahastamise osakaal moodustas kogufinantseeringust 53%, mis oli oodatud, kuid sisuline erinevus tekkis rahastuse sihtotstarbest. Kui 2020. aastal käibekapitali finantseeringud keskendusid ettevõtete pandeemiaga toimetulekule, siis 2021. aastal oli fookuseks ettevõtete kasvu edendamine.

Holland

- ^{734.} Hollandi ERDF-i vahendeid eraldatakse piirkonniti (Oost, Zuid, Noord, West), mis omakorda jaotuvad väiksemateks sekkumispiirkondadeks. Kui ERDF toetuserahadele tuginev rahastamisvahend on seotud kindla sekkumispiirkonnaga, siis saavad seda taotleda ainult ettevõtted, kes tegutsevad nendes piirkondades või on valmis sinna ümber kolima. Rahastamisperioodil 2014–2020 eraldati Hollandile 507 miljoni euro väärtuses ERDF-i vahendeid. Holland seadis sellel perioodil toetusrahade kasutusotstarbeks innovatsiooni ja süsinikvaese majanduse arendamise.

²⁹² <https://www.finnvera.fi/file-download/download/public/5400>

²⁹³ Finnvera's Annual Review and Corporate Responsibility. 2021.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

735. Iga piirkonna jaoks on määratud korraldusasutus, kes vastutab ERDF-i vahendite koordineerimise eest:
- Põhjas (Drenthe, Friesland, Groningen) – Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) – pakub ainult toetusi;
 - Idas (Gelderland, Overijssel, Twente) – Oost NL;
 - Lõunas (Limburg, Noord-Brabant, Zeeland) – Stimulus programma management;
 - Läänes (Noord-Holland, Zuid-Holland, Flevoland, Utrecht) – Kansen voor West.
736. Nimetatud asutustest enamik eraldavad ainult tagastamatuid toetusi, osad nimetatud asutustest pakuvad finantsinstrumente. Välisriikide analüüsis on fookusesse võetud neli korraldusasutust (**SNN, Oost NL, Stimulus programma management ja Kansen voor West**), kes vastutavad ERDF vahendite eraldamise eest oma vastutusalades. Analüüsis on fookusesse võetud ainult asutused, kes pakuvad erinevaid finantsinstrumente. Neid asutusi, kes pakuvad ainult toetusi, ei ole analüüsi kaasatud.
737. Lisaks on välisriikide analüüsis väljatoodud **Qredits**, mis on Hollandi ainuke üleriiklikult tegutsev mikrokrediidasutus. Tegemist ei ole riikliku asutusega, vaid asutusega, kelle üheks partneriks teiste seas on Hollandi majandus- ja kliimaministeerium. Qredits on välisriikide analüüsis välja toodud võimaliku finantsinstrumendi näitena.

Piirkondlikud rahastamisvahendid

738. Oost NL pakub rahastamisinstrumente ION+, innovatsioonifondist, *startup* fondist ja arengufondist ning lisaks sellele pakub Gerderlandi piirkonnas VKEdele krediidirahastust. Samuti tegutsevad eksisteerib Põhja-Hollandi innovatsioonifond ja Utrecht'i regioonis *Proof of Concept* fond, mille eest vastutab Kansen voor West.
739. Põhja Hollandi uus 2021–2027 rakenduskava põhineb nutika spetsialiseerumise piirkondlikul innovatsiooni- ja teadusstrateegial (RIS3). Sarnaselt eelmisele programmiperioodile on 2021–2027 rakenduskava fookuseks piirkondliku innovatsiooni suurendamine. Uue programmi jaoks eraldab Euroopa Liit 81 miljonit eurot, Hollandi valitsus 23 miljonit eurot ning Gelderlandi ja Overijsseli provintsid kokku 21 miljonit eurot. Rakenduskavas on nimetatud kaks põhilist prioriteeti²⁹⁴:
- Nutikam Põhja-Holland – eesmärk on tugevdada teaduse ja innovatsiooni võimekust. Muuhulgas soodustada arenenud tehnoloogiate kasutuselevõttu läbi tööstussektori ning teadus- ja kodanühiskonnaasutuste koostöö.
 - Rohelisem Põhja-Holland – eesmärk on saavutada rohelisemale energiale üleminekut läbi innovatsiooni ja nutikate lahenduste kasutuselevõttu. See eesmärk soodustab innovatsiooni ja selle rakendamist energia ülemineku kontekstis, kuid keskendub ka nende uuenduste vastu võtmisele.
740. 2021–2027 perioodiks on *Stimulus programma management* sekkumispiirkondadeks määratud *West Noord-Brabant, Zeeuws-Vlaanderen ja Zuid-Limburg*. Uue programmiperioodi raames käivitatakse uus fond *Just Transition Fund (JTF)*²⁹⁵. Fondi eesmärgiks on tagada õiglast üleminekut

²⁹⁴ <https://www.op-oost.eu/Programma-EFRO-2021-2027-Oost-Nederland>

²⁹⁵ <https://www.stimulus.nl/stand-van-zaken-europese-programmas-vanaf-2021/>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

piirkondades, mis seisavad silmitsi kliimamuutusest tulenevate suurte väljakutsetega. Ajakava kohaselt rakendub 2021–2027 programm alles 2022. aasta kevadest.²⁹⁶

Tabel 101. Hollandis pakutavad rahastamisvahendite fondid

Instrument	Tingimused	
ION+ ²⁹⁷	Sihtrühm	VKEd, kes on tehnoloogilise valmiduse taseme 4.–8. faasis
	Sihtotstarve	Rahastab ettevõtteid, kes on eraturu jaoks veel liiga riskantsed Aitab ettevõtetel jõuda arengu faasi, kus on võimalik kaasata erakapitali finantseeringut Suurendab juurdepääsu erakapitalile ja tugevdab provintsi innovaativsusust Laenu eraldatakse arendustegevuseks, äritegevuse arendamiseks ja turustamiseks
	Instrumenti summa	Alates 250 000 kuni 750 000 €. Minimaalne kaasrahastus 45%
	Instrumenti tüüp	Konverteeritav laen
	Piirkond ja asutus	Gelderland, Oost NL
	Tagasimakseperiood	Kuni 8 a tähtaeg, millest (max) esimesed 3 aastat on ainult intressiga
	Intressimäär	4% krediteeritud aastas, teenustasu 1,5%
Arengufond Gelderland (PFG) ²⁹⁸	Sihtrühm	Ettevõtted, kes tegelevad suurte ühiskondlike väljakutsetega
	Sihtotstarve	Investeeritakse ettevõtete innovatsiooni kiirendamiseks ja tugevdamiseks, kes tegelevad suurte ühiskondlike väljakutsetega, nagu energiaüleminek, kestlikkus, ringmajandus, bioloogiline mitmekesisus ning elukeskkond. Eelistatakse projekte, mis sisaldavad konsortsiumite moodustamist, arendatakse integreeritud programme ja planeeritud rahastust. Oluline on nii sotsiaalne kui ka majanduslik kasu
	Instrumenti summa	Maksimaalselt 50% kogu vajalikust rahastamisest, minimaalne rahastamine 5 000 000 kuni 40 000 000 € (sealhulgas kaasnev kahjumlik tipptoetus)
	Piirkond ja asutus	Gelderland, Oost NL
	Tagasimakse-periood	Maksimaalne finantseerimisperiood 12 aastat
	Kaasrahastus	Erasektori kaasrahastus vastavalt PFG tingimustele
VKEde krediidirahastu Gelderland ²⁹⁹	Sihtrühm	VKEd, kes tegutsevad peamiselt toidu, bioteaduste ja tervise, energeetika ja keskkonnatehnoloogia, töötleva tööstuse, ringmajanduse ja arukate tööstusharude valdkonnas
	Sihtotstarve	Fond avati kuna Gelderlandi energia innovatsiooni fondi ressursid on ära kasutatud. Eelistatakse ettevõtteid, kes on juba kaasanud erakapitali
	Piirkond ja asutus	Gelderland, Oost NL
Startup fond Gelderland	Sihtrühm	Seemne-eelses faasis olevad idufirmad, kes tegutsevad toidutehnoloogia, bioteaduste ja tervise, energeetika ja tehnoloogia valdkonnas
	Sihtotstarve	Toetada uuenduste arendamist, mis aitavad kaasa Gelderlandi ambitsioonidele ja ühiskondlikele väljakutsetele. Pakub startupidele võimalust osaleda kolmes programmis, mis on osa rahvusvahelisest startup võrgustikest
	Instrumenti summa	30 000 – 250 000 €
	Instrumenti tüüp	Allutatud laen
	Piirkond ja asutus	Gelderland, Oost NL

²⁹⁶ <https://www.stimulus.nl/programmaperiode-2021-2027/>

²⁹⁷ <https://www.romutrechtregion.nl/investeren/proof-of-concept-fonds/>

²⁹⁸ <https://oostnl.nl/nl/perspectieffonds>

²⁹⁹ <https://oostnl.nl/nl/mkb-kredietfaciliteit-gelderland>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

	Tagasimakse-periood	6 aastat
	Tagatis	Täpsustamisel
	Maksepuhkus	24 kuud
	Intressimäär	3%
Põhja-Hollandi Innovatsioonifond ³⁰⁰	Sihtrühm	Idufirmad (alla 5-aastased) ja VKEd TRL 3-5 tasemel
	Sihtotstarve	Proof-of-concept
	Instrumendi summa	50 000 – 300 000 €
	Instrumendi tüüp	Konverteeritav laen
	Piirkond ja asutus	Põhja-Holland
	Tagasimakse-periood	10 aastat
	Intressimäär	8%
	Proof of Concept Fund ³⁰¹	Sihtrühm
Sihtotstarve		Proof-of-concept fond Pakkuda innovaatilistele ettevõtetele rahastust kõikides arenguetapides. Aidata ettevõtetel kasvada ja innovatiivsemaks muutuda.
Instrumendi summa		50 000 – 250 000 €
Instrumendi tüüp		Valdavalt (konverteeritavad) laenud ja omakapital
Piirkond ja asutus		Utrecht, ROM Utrecht Region
Kaasrahastus		Vähemalt 25%

Allikas: tabelis viidatud allikad.

- ^{741.} Lisaks ülalnimetatud instrumentidele pakub Oost NL endiselt innovatsiooni fondist rahastust varajases arenguetapis kõrgtehnoloogiliste süsteemide ja materjalide (HTSM) valdkonnas tegutsevatele VKEdele, kes tegutsevad Twente'i ja Overijsseli piirkondades^{302,303}. Muuhulgas kuuluvad fondi sihtrühma toidu, meelelahutuse, ehituse ja energeetika valdkonna VKEd. Fondi pakutav rahastus on 100 000 – 2 500 000 euro vahemikus.

Qredits mikrokrediit

- ^{742.} Qredits³⁰⁴ on ainuke riiklikul tasandil tegutsev mikrokrediidiasutus Hollandis. Mittetulundusühinguna on Qredits missiooniks parandada ja toetada nende mikroettevõtjate sotsiaalset ja rahalist kaasatust Hollandis, kellel on elujõuline äriplaan, kuid kes ei saa tavaliste kanalite kaudu rahastamist ega juhendamist. Qreditsi puhul on tegu sõltumatu ja eraõigusliku laenuandjaga, kellel partnerite hulka kuuluvad de Volksbank, Triodosbank, Rabobank, ABN AMRO, Hollandi majandus- ja kliimaministeerium ning Euroopa Investeerimispank. Partnerid rahastavad Qreditsi poolt pakutavaid laenutooteid. Mikrokrediidi – kuni 50 000 euro suuruse krediidi – andmiseks on Euroopa Liit teinud Qreditsile kättesaadavaks kaks tagatisrahastut, nimelt EaSI ja COSME. Koos rahastusega pakub Qredits ka mentorlusteenuse võimalust. Lisaks tabelisse kajastatud vahenditele, pakub Qredits koroonameetmeid, kuid kuna tegemist on ajutiste meetmetega, siis ei ole seda järgnevas tabelis eraldi instrumendina välja toodud.

³⁰⁰ [innovatiefondsnoordholland.nl](https://www.innovatiefondsnoordholland.nl)

³⁰¹ <https://www.romutrechtregion.nl/investeren/proof-of-concept-fonds/>

³⁰² <https://oostnl.nl/nl/innovatiefonds-twente>

³⁰³ <https://oostnl.nl/nl/innovatiefondsoverijssel>

³⁰⁴ <https://qredits.nl/zakelijk-krediet/>

Tabel 102. Qreditsi pakutavad rahastamisvahendid

Instrument	Tingimused	
Mikrokrediit	Sihtrühm	Alustavatele ja tegutsevatele ettevõtjatele
	Instrumendi summa	50 000 – 250 000 €
	Instrumendi tüüp	Mikrokrediit
	Tagasimakse-periood	1–10 aastat
	Intressimäär	8,75%
VKEde krediit	Sihtrühm	Alustavad ja tegutsevad VKEed
	Instrumendi summa	50 000 – 250 000 €
	Tagasimakse-periood	1–10 aastat
	Intressimäär	7,75% - 8,75%
Sotsiaalkrediit	Sihtrühm	Sotsiaalsete ettevõtjate krediit
	Tagasimakse-periood	1–10 aastat
	Intressimäär	5,75%
Liising	Sihtrühm	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted
	Sihotstarve	Investeeringud varadesse, et soetada seadmeid ja sõidukeid
	Instrumendi summa	Kuni 50 000 koos km-ga
	Instrumendi tüüp	Liising
	Intressimäär	7,75%
Hüpoteeklaen	Sihtrühm	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted
	Sihotstarve	Ettevõtte kontoriruumide või äritegevuse eesmärgil soetatud kinnisvara finantseerimiseks
	Instrumendi summa	50 000 – 250 000 €
	Instrumendi tüüp	Laen
	Tagasimakse-periood	1–20 aastat
	Intressimäär	6,75–7,75%
Paindlik krediit	Sihtrühm	Alustav või tegutsev ettevõte
	Sihotstarve	Pakub ettevõtetele täiendavat finantsvabadust, näiteks arvete tasumiseks, hilinevad või tasumata klientide kohaldamiseks
	Instrumendi summa	5000 – 25 000 €
	Instrumendi tüüp	Käibekapitali krediit
	Tagasimakse-periood	Kuni 5 aastat
	Intressimäär	1% kuus + 0,25% haldustasu kvartalis

Allikas: Qredits koduleht.

Rahastusinstrumentide rakendamise kogemused Hollandis

^{743.} Hollandis pakuvad lisaks toetustele rahastamisvahendeid ettevõtjate edendamiseks peamiselt kaks asutust: Oost NL ja Qredits. Oost NL kirjeldab ennast mõjuinvestorina, kuna investeerivad ettevõtetesse, kelle panus ühiskonna arengusse on potentsiaalselt väga suur, kuid oma arengufaasi tõttu, on nad eraturu jaoks veel liiga riskantsed. Seetõttu joonistub selgelt välja, et Hollandi ELi struktuurifondi vahenditega rahastatud asutuste eesmärk on toetada ettevõtteid erinevate arengufaaside raskuskohtades, kus neil on keeruline saada piisavalt eraturu rahastust.

^{744.} Olgugi et Hollandis töötavad asutused sarnaselt eraettevõtetega, ei ole nende eesmärgiks konkureerida eraettevõtetega, vaid pigem toetada ettevõtete arengut nendes kohtades, kus eraturu jaoks on see liiga riskantne. Muuhulgas koorus intervjuudest välja, et Hollandis on üritatud rahastamisvahendite rakendamisega leidlik olla, et jagatud vahendid väärtuses tõuseksid. Näiteks toodi välja, et toetuste asemel võidakse pakkuda omakapitali investeeringuid.

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- ⁷⁴⁵. Selleks, et toetada ettevõtete arengut kaasnevad rahastamisvahenditega üldjuhul nõ „pehmed meetmed“ mentorlusprogrammide, konsultatsiooniteenuste ja tutvusvõrgustike näol. Lisaks sellel tuli intervjuudest välja, et vastupidiselt erainvestoritele kaasneb avalike rahastamisvahenditega palju aruandluse nõudeid. Nii rahastatavad ettevõtted kui ka rahastamisvahendeid jagavad ettevõtted peavad tegelema aruandlusega. Vaatamata suurele aruandluse koormusele toodi välja, et asutustel on siiski piisavalt iseseisvust ja võimalus kiiresti otsuseid langetada ja turumuutustega kohaneda.

Lisa 6. Välisriikide kogemus: elamumajandus

- ^{746.} Välisriikide praktikate analüüsiks valiti riigid koostöös eelhindamise Tellijaga pidades silmas välisriigi sarnasust Eestile, aga ka rakendatavate instrumentide huvipakkuvust Eesti vajaduste kontekstis. Teiste riikide kogemusi käsitletakse eeskätt näidetena, millest lähtutakse Eesti rahastamisvahendite investeerimisstrateegia aruteludel. Välisriikide elamumajanduse finantsinstrumentide parimate praktikate ülevaate koostamisel analüüsitakse kahte riiki, Hollandit ja Poolat. Hollandit käsitletakse ülevaates, sest riik paistab silma oma innovaatiliste lahendustega ning on suutnud turutõrkeid kõrvaldada leidlikult. Poolat analüüsitakse tulenevalt Eestiga võrreldavast ajaloolisest taustast (nt arvestatav tüüpelamute osakaal elamufondis), sarnasest omandistruktuurist ning suurest elamufondist. Teiste riikide praktikate analüüsi käigus viidi läbi dokumendianalüüs esmase informatsiooni kogumiseks, mida valideeritati uuritavate riikide vastutatavate asutusega esindajatega läbiviidavatel intervjuudel ja/või infopäringutega.
- ^{747.} Elamumajanduse valdkonnas rakendatavad poliitikad on läbi aastakümnete olnud kantud erinevatest eesmärkidest, mille prioriteetsus ning aktuaalsus on varieerunud vastavalt antud ajaperioodi ja piirkonna ühiskondlikele probleemidele. Sellisteks eesmärkideks võivad muuhulgas olla:
- piisava elamispinna tagamine (nt aktiivne linnastumise periood 19. sajandil, teise maailmasõja järgne eluasemepuudus ja sellele järgnenud tüüpelamute ehitamine, kiiresti kasvavate linnapiirkondade eluasemepuudus viimastel aastakümnetel),
 - lokaalsete keskkonnaprobleemide leevendamine või rahvusvaheliste keskkonnaeesmärkide saavutamine (nt kivisöe kütmiseks kasutamise piiramine lokaalse õhusaaste vähendamiseks, hoonete energiatõhususe nõuded, poliitikad *brownfield* arenduste eelistamiseks *greenfield* arendustele),
 - elamispinna majanduslik kättesaadavus, eluasemekulude osakaalu vähendamine leibkonna kulude hulgas (nt noorte perede esimese elamispinna tagamine),
 - sanitaartingimuste parandamine (nt ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamine).
- ^{748.} Sageli on elamumajanduses rakendatavate sekkumiste puhul eesmärgid omavahel põimunud, näiteks konkreetne toetusmeede võib samaaegselt panustada nii sanitaartingimuste parandamisse kui ka keskkonnaeesmärkide saavutamisse. Samuti on näiteid instrumentidest, kus tingimused on kujundatud selliselt, et mõne muu ühiskondliku eesmärgi saavutamisse panustamine annab taotlejale paremad toetuse tingimused (näiteks soodsamad energiatõhususe meetme tingimused suurema laste arvu korral Poolas). Küll aga on mõnda eesmärki peetud omavahel vastukäivaks: näiteks on levinud arvamus, et energiatõhusate hoonete ehitamine või hoonete energiatõhusaks rekonstrueerimine on kallid, piirates madalama sissetulekuga inimeste ligipääsu elamuspindadele. Empiirilised andmed sellise vastuolu olemasolu aga täielikult ei toeta³⁰⁵. Seetõttu ei ole muudes riikides elamumajanduse valdkonnas rakendatavate rahastamisvahendite analüüsimisel esmatähtis niivõrd konkreetse sekkumise oodatavate tulemuste saavutamine, kuivõrd instrumendi rakendamise edukus.

³⁰⁵ Netherlands Enterprise Agency. (2020). *Long-Term Renovation Strategy En Route to a low-CO₂ Built Environment*. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/nl_2020_ltrs_en.pdf

749. Muude riikide kogemuste rakendamisel tuleb arvestada riikide halduskorralduslikke ja kultuurilisi eripärasid. Erinevalt paljudest riikidest puudub Eestis regionaaltasandi haldus ning laiapõhjalise kohalike omavalitsuste regionaaltasandi koostöö kogemus. Paljudes Eesti piirkondades ei ole aktiivset kinnisvaraturgu ning tühjade elupindade osakaal võib olla kõrge, mitmetel leibkondadel on „teine kodu“ maapiirkonnas. Neid ja muid eripärasid on oluline arvestada muude riikide kogemuste rakendamise kaalumisel.
750. Eelmise ELi rahastusperioodi vahenditest panustati paljudes riikides hoonete energiatõhususe suurendamiseks. Viimastel aastatel on seoses Euroopa roheleppega välja töötamisega, rahvusvaheliste kliimaeesmärkide ambitsioonikuse tõstmisega ning paljudes riikides koostatud pikaajalise rekonstrueerimise strateegiatega energiatõhususe osatähtsus muude kaalutluste kõrval veelgi suurenenud. Järgneval skeemil on näited rahastamisvahenditest, mida on kasutatud hoonete energiatõhususe toetamisel.

Joonis 86. Hoonete energiatõhususe tõstmise rahastamisvahendid

Allikas: Netherlands Enterprise Agency (2020)³⁰⁶.

Holland

751. Holland paistab elamumajanduse turutõrgete kõrvaldamise poolest eelkõige silma innovaatilise lähenemise poolest. Oma energiatõhususe poliitika loomises kasutab Holland temaatilist ja kategoriseeritud lähenemist. Elamumajanduse finantsinstrumentid koosnevad eelkõige energiasäästlikest laenudest, kiirenditest ja maksesoodustustest. Energiatõhususe eesmärkide saavutamiseks on Hollandis lisaks finantsinstrumentidele rakendatud erinevaid energiatõhususe nõudeid elamutele, mis nõuavad koduomanikelt regulaarset elamute energiatõhususe suurendamist. Holland on üritanud turutõrkeid kõrvaldada erinevate meetmete ja finantsinstrumentidega³⁰⁷:

- teabe ja nõustamisteenuste kättesaadavuse suurendamine,

³⁰⁶ Netherlands Enterprise Agency. (2020). *Long-Term Renovation Strategy En Route to a low-CO₂ Built Environment*. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/nl_2020_ltrs_en.pdf

³⁰⁷ Netherlands Enterprise Agency. (2020). *Long-Term Renovation Strategy En Route to a low-CO₂ Built Environment*. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/nl_2020_ltrs_en.pdf

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- energiatõhusate renoveerimise soodustamine maksusoodustuste, kiirendite ja regulatsioonide kaudu,
- paremad kodulaenu tingimused energiasäästlikutele elamutele,
- laenu kodu energiatõhususe parandamiseks.

Renoveerimiskiirendi

^{752.} Energiatõhusa renoveerimise soodustamiseks on Hollandi siseministeerium loonud renoveerimiskiirendi koostöös Techniek NL-i (paigaldusettevõtete sektoriliit), Bouwend Nederland'i (ehitusettevõtete sektori liit), Bouwagenda (koostöö erinevate ehitusega seotud osapoolte vahel), Hollandi Ettevõtlusagentuuri ja Aedes'i (elamuühistute liit)³⁰⁸. Renoveerimiskiirendi eesmärk on koondada elamuühistute nõudlust (hübriid)soojuspumpade, isolatsiooni ja muude energiakulukuse vähendamismeetmete järele.

^{753.} Koondatud nõudlus esitatakse hulgitellimusena tarnijale, mille tulemusena muutub ehitusettevõtja või tarnija jaoks atraktiivsemaks teha soodsam hinnapakumine. Samas säilib kiirendis osalevatel ühingutel õigus otsustada oma tellimuskoguste üle. 2020–2024 kavandati Hollandi renoveerimiskiirendile eraldada 130 miljonit eurot (sh 100 miljonit toetusteks), ent hetkel on instrument peatatud.

Energiatõhususe nõuded ja teabeplatvorm

^{754.} Lisaks renoveerimiskiirendile on Hollandis rakendatud elamutele erinevaid energianõudeid. 1995. aastal kehtestatud energiatõhususe standardid (EPN) asendati 2012. aasta juulis uue standardiga – hoonete energiatõhususe standardiga (NEN 7120). Uute hoonete energiatõhususe põhinõue on energiatõhususe koefitsient (hollandi keeles *energieprestatiecoefficient*), millega määratakse uutele hoonetele minimaalne energiatõhususe nõue. Koefitsient välja arvutamine on kohustuslik kõigi uusehitiste ja suurte renoveerimistööde puhul ning samuti ehitusloa saamiseks. Energiatõhususe nõuetega kaasnevad aga ka maksusoodustused.³⁰⁹

^{755.} Selleks, et parandada teabe puudustest tulenevaid turutõrkeid, on Hollandi valitsus loonud tasuta *Energy Saving Explorer* veebiplatvormi. Platvormi eesmärgiks on nõustada kinnisvaraomanikke elukoha, kontori või muu kinnisvara energiatõhususe parandamise teemal.³¹⁰ Veebiplatvormi uuendatakse regulaarselt vastavalt Hollandi valitsuse poolt uuendatud hoonete energiakulukuse nõuetele.

Soodsamad kodulaenu tingimused

^{756.} Hoonete energiatõhususe suurendamiseks on Hollandis kasutusel nn rohelised eluasemelaenu (ingl *green mortgage*). Euroopa Liidu tasandil käivitati 2021. aastal roheliste eluasemelaenu edendamiseks EEMI (Energy Efficient Mortgages Initiative) võrgustik, mis ühendab finantsasutusi, kes on eesmärgiks seadnud energiatõhusust edendavate finantsinstrumentide arendamise³¹¹. Hollandis koordineerib osapoolte tegevust Energy Efficiency Mortgage Hub Netherlands³¹². Laene pakuvad kommertspangad.

³⁰⁸ Netherlands Enterprise Agency. (2020). *Long-Term Renovation Strategy En Route to a low-CO₂ Built Environment*. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/nl_2020_ltrs_en.pdf

³⁰⁹ <https://epbd-ca.eu/wp-content/uploads/2021/12/Implementation-of-the-EPBD-in-The-Netherlands-2020.pdf>

³¹⁰ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/gebouwen/energiebesparingsverkenner>

³¹¹ <https://energyefficientmortgages.eu/lending-institutions/>

³¹² <https://energyefficientmortgages.nl/>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

757. Hollandi näitel tähendab instrument paremaid kodulaenuitingimusi või suuremat kodulaenusummat neile, kellel on plaanis soetada energiatõhus eluase. Kui laenuaotleja poolt soetataval kodul on enne 1. jaanuari 2015 väljastatud kehtiv energiamärgis vähemalt A++ või kodu energiatõhususe koefitsient ei ületa 0,6, siis maksimaalse finantseerimiskoormuse määramisel võib jätta arvestamata kuni 9000 € (*loan-to-value* võrrandist). Samuti võib *loan-to-value* (LTV) võrrandist välja jätta teatud summa, kui hüpoteeklaen on antud energianeutraalse kodu rahastamiseks.³¹³
758. Lisaks sellele võib maksimaalse finantseerimiskoormuse määramisel jätta arvestamata kuni 25 000 € suuruse summa, kui soetatavaks elamuks on nullmeetri näiduga kodu (NOM home), millel on vähemalt kümneaastane energiatõhususe garantii. Kui hüpoteeklaen antakse eluaseme rahastamiseks, mille energiatõhususe koefitsiendiga või mille maksimaalne fossiilse primaarenergia kasutus on 0 kWh/m² või väiksem aastas, siis võib summas 15 000 eurot maksimaalse rahastamiskoormuse määramisel arvestamata jätta.³¹⁴

Energiatõhususe parandamise laenud

759. Energiatõhususe parandamiseks pakutakse rahastamisvahendeid nii riiklikul kui ka piirkondlikul tasemel. Riiklikul tasandil pakub energiasäästu laene Riiklik Soojusfond (*Nationaal Warmtefonds*) nii üksikisikutele ja peredele kui ka suuremas mahus korteriühistutele ja ettevõtetele. Soojusfond on loodud 2013. aastal Hollandi valitsuse poolt ning seda rahastavad Hollandi siseministeerium, Rabobank, ASN Bank, ING, Euroopa Arengupanga nõukogu (CEDB) ja Euroopa Investeerimispank.
760. Kohalikul tasandil pakub Limburgi Energiafond (LEF)³¹⁵ rahastust ettevõtetele, väikeettevõtetele ja eraprojektidele, mille eesmärk on energiatõhususe parandamine, säästliku energia tootmine, ringmajandusse panustamine või asbesti eemaldamine. Fondi rahastavad Limburgi provintsi, Euroopa Investeerimispank ja Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fond (EFSI). Projekte rahastatakse riskikapitali või (allutatud) laenu vormis. LEF-i puhul eelistatakse projekte, mis panustavad tööhõivesse Limburgis, maksusoodustusesse või elukeskkonna parandamisesse.

Tabel 103. Hollandi pakutavad elamusmajanduse energiatõhususe parandamise rahastamisvahendid

Instrument	Tingimused	
Koduomanike energiasäästulaen ³¹⁶	Sihtrühm	Eraisik
	Sihtotstarve	Kodu energiatõhususe parandamine päikesepaneelide, isolatsiooni, koduaku või soojuspumba paigaldamise kaudu. Kuni 75% laenust tohib kasutada päikesepaneelide paigaldamiseks
	Instrumenti summa	2500 – 65 000 €
	Instrumenti tüüp	Laen
	Fondi haldur ja sekkumispirkond	Riiklik soojusfond, Holland
	Tagasimakseperiood	7–20 aastat, vastavalt laenusummale
	Intressimäär	1,7%
	Sihtrühm	Korteriühistud (alates 8 korterit)
	Sihtotstarve	Korterite ja korterelamute energiatõhususe parandamine.

³¹³ Netherlands Enterprise Agency. (2020). *Long-Term Renovation Strategy En Route to a low-CO₂ Built Environment*. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/nl_2020_ltrs_en.pdf

³¹⁴ <https://www.dutchhousingpolicy.nl/topics/sustainable-households>

³¹⁵ <https://www.limburgsenergiefonds.nl/financiering/>

³¹⁶ <https://www.energiebespaarlening.nl/particulieren/#section1>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

VvE energiasäästulaen ³¹⁷		Kui on soov paigaldada päiksepaneele, peab sellega kaasnema ka muu energiatõhususe parandamise meede. Päiksepaneelide paigaldamiseks tohib kasutada kuni 75% VvE energiasäästu laenu
	Instrumendi summa	25 000 – 1 000 000 €, kuni 30 000 € korteri kohta.
	Instrumendi tüüp	Laen
	Fondi haldur ja sekkumiskiirkond	Riiklik soojusfond, Holland
	Tagasimakseperiood	10, 15, 20, 30 aastat, vastavalt laenusummale
	Intressimäär	2%
Limburgi Energia Fond ³¹⁸	Sihtrühm	Ettevõtted, VKEd ja eraprojektid
	Sihtotstarve	Energiatõhususe parandamine, säästliku energia tootmine, ringmajandusse panustamine või asbesti parandamine
	Instrumendi summa	100 000 – 2 500 000 (LEF rahastus kuni 80% kogu projekti maksumusest)
	Instrumendi tüüp	Riskikapital või (allutatud) laen
	Fondi haldur ja sekkumiskiirkond	Limburgi Energiafond, Limburg
	Tagasimakseperiood	Kuni 20 aastat
	Intressimäär	Vastavalt turu olukorrale

Allikas: tabelis viidatud allikad.

Rahastusinstrumentide rakendamise kogemused

- ^{761.} Hollandi renoveerimiskirendi loodi 2020. aastal eesmärgiga pakkuda elamuvaldkonna turuosalistele riiklikke toetusi, teavet ning nõustamist, kuidas partnerluste kaudu suurendada eluhoonete energiatõhusust, ent ka selle kohta, kuidas muuta eluhooned üldiselt kestlikumaks ning rahaliselt kättesaadavamaks³¹⁹. Programmi kaudu on kavas kuue aasta jooksul suunata toetavatesse tegevustesse 30 mln €, toetuskeemidesse nelja aasta jooksul 100 mln €. Ükski 2020/2021 taotlusvoorus esitatud taotlus ei vastanud nõutele, mistõttu on otsustatud programmi tingimusi muuta, uuendatud programm töötatakse välja 2022. aastal.³²⁰ Seega praktikat kiirendi reaalse rakendamise osas tänaseks välja kujunenud ei ole. Küll aga on programmi juba ilmnenud positiivsete mõjudena välja toodud muuhulgas koostöökokkulepete sõlmimist (omavalitsused, haldus- ja ehitusfirmad, elamuomanikud või nende ühendused), toetavate tööriistade väljatöötamist (sh elupinna kogukulud elukaare vältel – *total cost of ownership*) ja ühishangete praktika kujundamist³²¹.
- ^{762.} Hollandis pakutakse riiklikku energiasäästulaenu (*Nationaal Warmtefonds* vahenditest) olemasolevate hoonete energiatõhususe tõstmise rahastamiseks. Laenu saajateks võivad olla eluaseme omanike ühendused (vrld korteriühistud) või hoonete omanikud. Fondi on algselt rahastatud riigieelarvest, Hollandi ühistupanga ning riigi omandis oleva jätkusuutlikke investeringuid rahastava panga vahenditest; laenu intressid ning tagasimaksud jäävad fondi

³¹⁷ <https://www.energiebespaarlening.nl/vve/voorwaarden-vve-energiebespaarlening/>

³¹⁸ <https://www.limburgsenergiefonds.nl/>

³¹⁹ <https://derenovatieversneller.nl/>

³²⁰ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/begrotingen/2021/09/21/vii-binnenlandse-zaken-en-koninkrijksrelaties-rijksbegroting-2022/7%20Binnenlandse%20Zaken.pdf>

³²¹ <https://derenovatieversneller.nl/de-renovatieversneller-waar-staan-we-nu/>

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

kasutusse täiendavate meetmete rahastamiseks. Paralleelselt riikliku energiasäästulaenuga pakutakse ka sarnase eesmärgiga jätkusuutlikkuse laenu, mida rakendatakse regionaalset tasandil.³²² Riiklikul tasandil lisati 2021. aastal laenuinstrumendi kõrvale ka riiklikku hüpoteeki näiteks, mil energiasäästulaenu taotlemist takistab mõne korteriomaniku maksevõimetus.³²³ Muutmaks riiklikku laenu veelgi atraktiivsemaks, on alates 2022 Haag rakendanud täiendava toetusmeetme, tasudes laenuvõtja eest enda omavalitsuse laenu intressimaksud, mis läbi hoone energiatõhususe tõstmiseks on võimalik saada antud omavalitsuses laenu nullintressiga.³²⁴

763. Rahastusinstrumentide kõrval edendatakse renoveerimist ka mitterahaliste meetmetega, näiteks energiatõhususe standardite välja töötamine ning nende kohta info jagamine, ringmajanduse põhimõtete ja arvutusmodelite integreerimine ehitustegevusse. Suuremate hoonete omanikel ja/või halduritel soovitatakse pikaajalistesse hoonete hoolduskavadesse integreerida tegevused, mis on vajalikud hoonete energiatõhususe tõstmiseks.³²⁵

Poola

764. Poola lähenemine elamumajanduse rahastamisvahendite jagamise põhimõtte on suuresti regionaalne. Energiasäästulaene saab taotleda vastavalt vojevoodkonnale, mis on rahastamisperioodil määratud sekkumispiirkonnaks. Piirkondlik jaotus tuleneb suuresti turutõrgete erinevusest erinevates piirkondades, mis võimaldab ressursid efektiivselt suunata kriitilistesse piirkondadesse.
765. Poola on turutõrgete osas olnud pigem ennetav, üritades teha kättesaadavaks energiatõhususe rahastamisvahendeid enne pandeemiast tulenevat negatiivsete majandusmõjude tekkimist. Prognooside kohaselt leiti, et koroonakriisil võib olla kahekordne negatiivne mõju energiatõhususe investeeringutele, vähendades nii nõudlust (nt majapidamised ja ettevõtted võivad otsustada/olla sunnitud investeeringuid edasi lükkama) kui ka laenude kättesaadavust. Seetõttu leiti, et vaja on rakendada energiatõhusust toetavaid programme, mis ennetaksid pandeemiast tulenevaid turutõrkeid.³²⁶
766. Finantsinstrumente tehakse kättesaadavaks erinevatel viisidel, näiteks pakutakse ELi eraldatud vahenditest (ERDF, ühtekuuluvusfond), kuid samuti pakutakse rahastamisvahendeid kaasfinantseerituna riiklike ressursside, ELi fondide ning riikliku keskkonnanfondide NFOŚiGW ja WFOŚiGW vormis. Lisaks sellele veel pakub rahastamisvahendeid National Promotional Bank BGK (Bank Gospodarstwa Krajowego).
767. Rahastamisvahenditele lisaks pakutakse 2019. aastast toetusvahendina termomoderniseerimise leevendust, mis võimaldab termomoderniseerimise projektide elluviimisega seotud kulude

³²² <https://www.svn.nl/overheden/onze-fondsen/nationaal-energiebespaarfonds>

³²³ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/begrotingen/2021/09/21/vii-binnenlandse-zaken-en-koninkrijksrelaties-rijksbegroting-2022/7%20Binnenlandse%20Zaken.pdf>,
<https://www.aardgasvrijewijken.nl/themas/kostenenfinanciering/energiebespaarhypotheek+voor+bewoners+in+wijkaanpa/default.aspx>

³²⁴ <https://www.energiebespaarlening.nl/denhaag/>

³²⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/begrotingen/2021/09/21/vii-binnenlandse-zaken-en-koninkrijksrelaties-rijksbegroting-2022/7%20Binnenlandse%20Zaken.pdf>

³²⁶ https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/The%20potential%20for%20investment%20in%20energy%20efficiency%20through%20financial%20instruments%20in%20the%20European%20Union%20-%20Poland%20in-depth%20analysis_0.pdf

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

mahaarvamine tuludest. Lahendus innustab ühepereelamute omanikke teostama soojuslikku moderniseerimist nt seinä soojustamine või küttesüsteemi kaasajastamine.³²⁷

768. Poolas esinevad turutõrked elamumajanduse energiatõhususe parandamise valdkonnas jagunevad üldjuhul kaheks: rahalised ja mitte-rahalsed.³²⁸

Tabel 104. Rahalised ja mitterahalsed turutõrked hoonete energiatõhususe suurendamisel

Rahalsed turutõrked	Mitterahalsed turutõrked
<ul style="list-style-type: none"> Eraisikute puudulik sissetulek Pangad nõuavad kõrgeid tagatisi KOVID ja avalike asutuste kõrge sõltuvus toetustest Toetusprogrammid üldjuhul keskenduvad kõige probleemsematele elamutele, kuid ei pöörata tähelepanu mittekiitilistele elamutele KOVIDel piiratud võimekus laenu võtta Ettevõtetele ei paku energiatõhususe parandamine piisavalt suurt eelist või tulu kasvu 	<ul style="list-style-type: none"> Tööjõupuudus nendest, kes suudavad kvaliteetseid energiatõhususe ehitustöid läbi viia Renoveerimistöid tehakse energiaauditita Renoveerimistödeks peab tihti elamust ajutiselt välja kolima Elamuühistud ei suuda ühisele otsusele jõuda Madal teadlikkus ja suur infopuudus erinevatest energiatõhususe meetmetest ja rahastamisvahenditest Energiaauditite tegemine on ajakulukas ja tüütu

Allikas: European Investment Bank (2020)³²⁹.

769. Tulenevalt turutõrgete erinevatest olemustest kaasnevad paljude rahastamisvahenditega lisatingimused. Näiteks selleks, et vältida ebaefektiivset renoveerimist, võib rahastamisvahendi taotlemise üks tingimus olla eelnev energiaauditi läbiviimine. Muuhulgas seatakse eesmäärke, kui palju peab projekti tulemusena olema elamu energiatõhusus paranenud.

Tabel 105. Poolas rakendatavad elamumajanduse toetusprogrammid

Instrument	Tingimused	
Jessica2 energiasäästulaen	Sihtrühm	KOVID, avalik-õiguslikud asutused, elamuühistud, valitsusvälised organisatsioonid, kirikud ja usulised ühendused
	Sihetstarve	Projektid, mis suurendavad elamuehituse energiatõhusust ja energiatõhususe projektid avalikes hoonetes.
	Instrumenti summa	100 000 – 10 000 000 zł
	Instrumenti tüüp	Laen

³²⁷ <https://www.odyssee-mure.eu/publications/national-reports/energy-efficiency-poland.pdf>

³²⁸ European Investment Bank. (2020). *The potential for investment in energy efficiency through financial instruments in the European Union Poland in-depth analysis*. https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/The%20potential%20for%20investment%20in%20energy%20efficiency%20through%20financial%20instruments%20in%20the%20European%20Union%20-%20Poland%20in-depth%20analysis_0.pdf

³²⁹ European Investment Bank. (2020). *The potential for investment in energy efficiency through financial instruments in the European Union Poland in-depth analysis*. https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/The%20potential%20for%20investment%20in%20energy%20efficiency%20through%20financial%20instruments%20in%20the%20European%20Union%20-%20Poland%20in-depth%20analysis_0.pdf

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

	Sekkumispiirkond	Suur-Poola vojevoodkond
	Tagasimakse- periood	Kuni 20 aastat
	Maksepuhkus	Kuni 15 kuud laenu esimese osa tasumise päevast, võimalusega pikendada sõltuvalt energiasäästu mõjust (üle 40%)
	Lisatingimused	Energiatõhususe parandamise demonstreerimine vähemalt 25% võrra BGK läbiviidud ja kontrollitud energiaauditi alusel
	Intressimäär	Alates 0,15% aastas
Energiatõhususe laen (Alam-Sileesia provints)	Sihtrühm	VKE'd ja ettevõtted, kelle aktsiate enamus kuulub kohalike omavalitsuste üksustele
	Sihtotstarve	Eesmärk on toetada rajatiste süvaenergia moderniseerimise projekte.
	Instrumendi summa	200 000 – 3 000 000 zł
	Instrumendi tüüp	Laen
	Sekkumispiirkond	Alam-Sileesia provints
	Tagasimakse- periood	Kuni 15 aastat
	Maksepuhkus	Kuni 6 kuud
	Intressimäär	Alates 0,5% aastas
Energiatõhususe laen (Väike-Poola vojevoodkond)	Sihtrühm	Ühised ja elamukogukonnad, sotsiaalelamuühised, KOVid.
	Sihtotstarve	Rahastatakse hoonete energia moderniseerimise projekte, mis suurendavad energiatõhusust vähemalt 25% lõpliku energiasäästuga, eelistatakse süvaenergia moderniseerimise projekte, mille efektiivsus on üle 60%
	Instrumendi summa	100 000–1 800 000 zł
	Instrumendi tüüp	Laen
	Sekkumispiirkond	Väike-Poola vojevoodkond
	Tagasimakse- periood	20 aastat
	Taganemisperiood	Kuni 9 kuud
	Intressimäär	Alates 0,15% aastas
Laen energiatõhususeks eluasemesektoris	Sihtrühm	Elamuühised
	Sihtotstarve	Energiajuhtimissüsteemil põhinevate mitmepereelamute energiatõhususe parandamine.
	Instrumendi summa	10 000 – 5 000 000 zł
	Instrumendi tüüp	Laen
	Sekkumispiirkond	Alam-Sileesia vojevoodkond
	Tagasimakse- periood	Kuni 20 aastat
	Lisatingimused	Projekti eesmärkide täitmine vähese heitega majanduse kavas (PGN) või säästva energia kavas (SEAP) seatud eesmärkidele vastavalt konkreetses valdkonnas, kus investering tehakse Energiaauditi tegemine, mis moodustab projekti tervikliku osa Projekt aitab suurendada projektiga hõlmatud hoonete energiatõhusust vähemalt 25% võrra (lõppenergia osas) ning soojusallika asendamise tehtavate investeeringute puhul peavad toetatavad projektid andma olemasolevate kütiste CO ₂ ümberõppe põlemiskütuse muundamise korral vähemalt 30%
	Maksepuhkus	Kuni 12 kuud
	Intressimäär	0,5% aastas

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Laen termomoderniseerimiseks Jeremie 2 projektist Łódźi vojevoodkonnale	Sihtrühm	Elamuühistud
	Sihtotstarve	Toetada investeeringuid mitmepereelamute või kommunaalhoonete süvaenergia moderniseerimise valdkonnas ning nende rajatiste seadmete asendamiseks energiatõhusatega
	Instrumendi summa	Ülemmäär puudub
	Instrumendi tüüp	Laen
	Sekkumispirkond	Łódźi vojevoodkond
	Tagasimakse-periood	Kuni 15 aastat
	Maksepuhkus	18 kuud
	Lisatingimused	Toetatavad projektid peavad vähendama energiatarbimist vähemalt 25%
	Intressimäär	Alates 0,15% aastas
Laen taastuvatest energiaallikatest toodetud energia tootmiseks ja jaotamiseks (Poola)	Sihtrühm	KOVid, VKEd, sotsiaalsed ettevõtted, elamuühistud, avalik-õiguslikud asutused, energiaklastrid
	Sihtotstarve	Taastuvatest energiaallikatest toodetud energia tootmiseks ja jaotamiseks.
	Instrumendi summa	100 000– 10 000 000 zł
	Instrumendi tüüp	Laen
	Sekkumispirkond	Alam-Sileesia vojevoodkond
	Tagasimakse-periood	kuni 15 aastat
	Maksepuhkus	Kuni 12 kuud
	Intressimäär	0,5% aastas
Termomodiseerimislaen kuni 1 miljon zloti (Poola)	Sihtrühm	KOV üksuste organisatsiooniüksustele, riigi finantssektori üksused ja energiaettevõtted
	Sihtotstarve	Suurendada taastuvatest energiaallikatest toodetud energiatootmise taset
	Instrumendi summa	Kuni 1 000 000 zł
	Instrumendi tüüp	Laen
	Sekkumispirkond	Podlaasia vojevoodkond
	Tagasimakse-periood	Kuni 10 aastat
	Maksepuhkus	Kuni 12 kuud
	Intressimäär	Alates 0% aastas
Termomoderniseerimise laen kuni 2,5 miljonit zloti (Poola)	Sihtrühm	Ühistud ja elamukogukonnad ning sotsiaalelamuühistud
	Sihtotstarve	Mitmepereelamute terviklik, st süvaenergia moderniseerimine
	Instrumendi summa	Kuni 2 500 000 zł
	Instrumendi tüüp	Laen
	Sekkumispirkond	Podlaasia vojevoodkond
	Tagasimakse-periood	Kuni 15 aastat
	Maksepuhkus	Kuni 12 kuud
	Intressimäär	Alates 0% aastas
	Sihtrühm	Eluasemelaenu abil kodu ostvad abielupaarid või üksikvanemad
	Sihtotstarve	Eesmärk on toetada noori peresid oma eluaseme ostmisel, instrumenti rakendatakse koostöös kommertspankadega

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

Omaette pere intressitoetus (Rodzina na swoim, lõppenud meede) ³³⁰	Instrumendi summa	Meetme vahenditest tasuti programmis osalejatele esimese kaheksa laenuaasta jooksul kuni 50% eluasemelaenu intressist (piirkondlikud ning tingimusteste tulenevad toetuse protsendi erinevused)
	Instrumendi tüüp	Riiklik toetus intressimaksete osaliseks tasumiseks
	Käendus- ja teenustasud	Teave puudub
Korterid noortele omafinantseeringu toetus (Mieszkanie dla Młodych, lõppenud meede) ³³¹	Sihtrühm	Alla 35-aastased esimese kodu ostjad
	Sihtotstarve	Kommertspanga poolt antava kodulaenu omafinantseeringu osaline katmine Bank Gospodarstwa Krajowego poolt riikliku sihtotstarbelise fondi vahenditest
	Instrumendi summa	Omafinantseeringu katmine 10 kuni 30% omandatava kinnisvara väärtusest, olenevalt laste arvust
	Instrumendi tüüp	Omafinantseeringu toetus
	Sekkumiskiirkond	Üleriigiline
	Tagasimakseperiood	Tagasimakse kohustus puudub
	Maksepuhkus	Tagasimakse kohustus puudub
	Intressimäär	Tagasimakse kohustus puudub

Allikas: tabelis ja eespool tekstis viidatud allikad.

⁷⁷⁰ Lisaks on Poolas rakendatud alandatud käibemaksumäära kodu ehitamisel ning energiatõhususe suurendamisel. Kuna Poola ELiga liitumise järgselt suurenes hüppeliselt ehitusmaterjalide käibemaks, siis rakendati osalist ehitusmaterjalide tulumaksutagastust enda kodu ehitajatele või renoveerijatele. Alates 2014. aastast on meede kitsendatud neile, kes vastavad „Korterid noortele“ kriteeriumitele, et mitte liigselt soodustada kõrgepalgalisi ning üle koormata elamumajanduse toetuste kogueelarvet.³³²

Rahastusinstrumendi rakendamise kogemused

⁷⁷¹ Poola riikliku energia- ja kliimakava kohaselt jätkuvad suures osas senised sekkumised elamute energiatõhususe suurendamiseks. Eesmärkideks on elamistingimuste ja energiatõhususe parendamine ning kehvemas olukorras olevate piirkondade elavdamine. Meetmeid rahastatakse peamiselt EL ja riiklikest vahenditest.³³³ Poola rahastusinstrumentide disainimiseks on antud järgmisi suuniseid³³⁴:

³³⁰ <https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/programy/program-rodzina-na-swoim/>

³³¹ https://www.gov.pl/web/gov/skorzystaj-z-programu-mieszkanie-dla-mlodych,https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20130001304/T/D20131304L.pdf?x_tr_sl=auto&x_tr_tl=en-GB&x_tr_hl=de

³³² OECD Regional Development Working Papers 2016/07. Overview of Housing Policy Interventions in Poland. Daniela Glocker, Marissa Plouin.

³³³ https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/The%20potential%20for%20investment%20in%20energy%20efficiency%20through%20financial%20instruments%20in%20the%20European%20Union%20-%20Poland%20in-depth%20analysis_0.pdf

³³⁴ https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/The%20potential%20for%20investment%20in%20energy%20efficiency%20through%20financial%20instruments%20in%20the%20European%20Union%20-%20Poland%20in-depth%20analysis_0.pdf

Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine Rahandusministeeriumile

- Poolal on mitmeid energiatõhususe toetuseskeeme nii piirkondlikul kui kohalikul tasemel, sealhulgas toetused ning ELi või riiklikest vahenditest rahastatavad sooduslaenu. Selleks, et vältida rahastamisvahendite omavahelist konkureerimist, on vaja kindlat toetuste ja rahastamisvahendite ning riiklike ja piirkondlike programmide eristamist.
 - Sageli ei korralda regionaalseid rahastamisvahendeid pangad, vaid muud asutused – näiteks piirkondlikud arendusorganisatsioonid. Sellistel asutustel puudub tihti pädevus suuremate ja keerukamate rahastamisvahendite pakkumiseks. Soovitav on toetuste tingimuste standardiseerimine ning kommertsbankade kaasamine.
 - Toetused tuleks järk-järgult kaotada (va valdkondades nagu energiavaesus) ning need tuleks asendada kombineeritud rahastamisvahendite ja toetustega. Olemasolevaid toetuste ja rahastamisvahendite kombineerimise skeeme tuleks lihtsustada.
 - Ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatud sekkumismeetmed peaksid arvesse võtma finantsturu tingimusi ja eelkõige pangandussektori poolt pakutavaid sarnaseid vahendeid.
 - Arvestades oskustöölise puudust energiatõhususe alal, oleks vaja rakendada asjakohaseid koolitusi.
 - Erinevad tehnilise nõustamise teenused (energiaauditid, projekti juhtimine, ehitajate vaidluste lahendamine) ning investeerimistoetused tuleks kujundada ühtseks „ühe akna teenuseks“.
 - Ehitised, mis on varasemalt juba osaliselt renoveeritud, peaksid ikka meetmetes kvalifitseeruma, et veelgi ehitise energiatõhusust parandada. Neile peaks olema suunatud muud rahastamisinstrumendid, mitte toetused (või muud instrumendid kombineerituna väikese toetusega).
 - Rahastamisvahendi kavandamisel peab arvestama, et instrument sisaldaks ka tehnilise abi / instrumendi administreerimise kulusid.
- ⁷⁷² 2016. aastal tõi OECD välja järgmised asjaolud, mis võivad oluliselt mõjutada Poolas rakendatavate elamumajanduse meetmete tõhusust ja mõju³³⁵:
- Elamumajandusele kulutatavast kogueelarvest suur osa kulub mitteaktiivsete programmide teenindamisele, mistõttu ressursse innovaatiliste sekkumiste väljatöötamiseks napib. Kuigi pikaajalised meetmed vähendavad praeguse hetke eelarvesurvet, ent koormab eelarvet tulevikus.
 - Elamumajanduse sekkumisi ja nende tingimusi muudetakse sageli, vahel ka muudel põhjustel kui konkreetse sekkumise vähene mõju või muutmisvajadus. See muudab keeruliseks tingimuste mõistmise ning sekkumiste mõju hindamise.
 - Rakenduskavadel on pikaajaline mõju elamumajandusele.
 - Elamumajanduse sekkumisi kavandatakse eelarveeraldiste kaudu, mitte pikaajalisele elamumajanduse strateegiale tuginedes.
 - Oluliselt suurem osa elamumajanduse sekkumiste kuludest (2015. aasta andmed: 70%) on kulunud kodu omamist toetavatele meetmetele, vaid vähene osa on kulunud väiksema sissetulekutega elanike üüripindade küsimuste lahendamisele.

³³⁵ OECD Regional Development Working Papers 2016/07. Overview of Housing Policy Interventions in Poland.

[PRAXIS.EE](https://praxis.ee)